הלכה · מערכות ועניינים · מקדש דוד

מקדש דוד חלק ד

רבי דוד רפפורט

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מקדש דוד חלק ד

רבי דוד רפפורט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מקדש-דוד-חלק-ד/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן נה - תרומות 4
א 4
ב 19
ג 27
ד 31
ה 36
ו 41
ז 44
ח 49
ט 58
י 60
יא 65
סימן נו - מעשרות 71
א 71
ב 75
ג 90
ד 103
סימן נז - דמאי 114
א 114
ב 125
ג 137
ד 146
סימן נח - מעשר שני ונטע רבעי 148
א 148
ב 150
ג 159
ד 165
ה 177
ו 179
סימן נט - שביעית 181
א 181
ב 187
ג 203
ד 209
ה 213
ו 218
ז 226
סימן ס - חנטה לקיטה והבאת שליש .. 233
א 233
ב 242
ג 246
סימן סא - כלאים 253
א 253
ב 260
ג 265
ד 269
ה 274
ו 281
ז 285
ח 297
סימן סב - לקט שכחה ופאה 302
א 302
ב 319
ג 327
ד 337
ה 346

סימן נה - תרומות

א

גרסינן בקידושין כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ כו' דחובת קרקע אינה נוהגת אלא בארץ וסוריא אי חייבת מה"ת או מדרבנן תלוי אי כיבוש יחיד שמיה כיבוש ומקומות שכיבשום עולי מצרים ולא כיבשום עולי בבל תלוי אי קדושה ראשונה קידשה לשעתה או קידשה לע"ל

כתב המל"מ פ"ב מהל' בכורים גבי עפר חו"ל הבא בספינה לא"י ז"ל לא מצינו שיהיה חלוק בין עפר חו"ל לעפר הארץ ועפר חו"ל שבא לארץ דינו כארץ ועפר הארץ שבא לחו"ל דינו כחו"ל ע"ש אך בירושלמי חלה פ"ד ה"ד אמרינן בירדן שנטל מא"י ושטף לסוריא ה"ה בחזקתו למעשר ולשביעית והוא שמשך עפר ע"ש דעפר א"י ששטף לחו"ל ה"ה בחזקתו למעשר ולשביעית כמו שהיה קודם והוא מדאורייתא כמ"ש המפרשים ז"ל שם וא"כ קדושת א"י אינו קדושת המקום כ"א קדושת העפר דאותו העפר בכ"מ שהוא חייב במעשר ובשביעית וכן אמרינן בירושלמי שם פ"ב ה"א גבי עפר חו"ל הבא בספינה לא"י דפלוגתא דר"י ורבנן אי בעינן הספינה גוששת תלוי בפלוגתא אם אפשר לקדש מה שכובשין יותר מגבולי א"י דכל שאין הספינה גוששת אינו מתבטל אגב הארץ ואותו עפר חו"ל שמביאין לא"י חשוב רק ככיבוש על אותו העפר ותלוי אם אפשר לקדש עפר חו"ל ע"ש ומוכח מזה ג"כ דכל דין א"י וחו"ל למעשר ולשביעית אינו תלוי במקום כ"א בעפר דעפר חו"ל אינו קדוש וכשמביאין אותו לא"י חשיב רק ככיבוש על אותו עפר ותלוי אי מתקדש אותו העפר ע"י כיבוש:

אמרינן פ"א דכלים י' קדושות הן א"י מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה שמביאין העומר והבכורים ושתי הלחם כו' ויש לעיין אמאי לא חשיב נמי שחייבת בתרומות ומעשרות ובשביעית וכבר עמדו המפרשים ז"ל בזה ולפ"ז ל"ק דהתם בי' קדושות חשיב קדושת המקום וכמו עיירות המוקפות חומה וקדושת ירושלים אבל קדושת א"י למצות התלויות בארץ אין זה קדושת המקום כ"א קדושת העפר דעפר א"י אפילו אם הוא בחו"ל ג"כ חייב ומש"ה לא חשיב רק עומר ושתי הלחם שאינן משום מצות התלויות בארץ רק בשתי הלחם כתיב ממושבותיכם תביאו כו' ובעומר כתיב וקצרתם את קצירה וזה ודאי תלוי במקום ואם עפר א"י יבוא לחו"ל א"א להביא עומר ושתי הלחם משם דבעינן ממושבותיכם תביאו. והנה בכלים שם חשיב ג"כ בכורים והגר"א ז"ל בהגהותיו כתב ובכורים נמחק אך הרמב"ם והר"ש ז"ל גרסי נמי ובכורים והנה הטעם דהגר"א ז"ל מחקו הוא בפשוטו דמ"ש בכורים משאר מצות התלויות בארץ דלא קא חשיב להו וזה דהר"ש

והרמב"ם ז"ל גרסי לה נראה דתלוי בב' תי' התוס' (ב"ב פ"א) שהקשו שם על הא דאמרינן בבכורים דאשר תביא מארצך הוא למעוטי חו"ל דל"ל קרא תי"ל דכל מצוה התלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ותי' דאצטריך משום דבכורים אתקוש לבב"ח ולרשב"א נראה דלא חשיבי בכורים מצוה התלויה בארץ דאין החיוב תלוי בפירות כ"א באדם והוא חובת הגוף וזה דאם אי"ל פירות אינו חייב לקנות הוא משום דהוי כמו ציצית דאם אי"ל אינו חייב לקנות טלית ומ"מ הוי חובת הגוף ע"ש א"כ לפ"ז דבכורים הוא חובת הגוף הוי כמו עומר ושתי הלחם דאינן משום חובת קרקע רק צריך להביאן מא"י דכתיב ממושבותיכם תביאו וה"נ בכורים דבעינן אשר תביא מארצך וזה ודאי אינו תלוי בהעפר כ"א בהמקום כיון דאין זה משום חובת קרקע אבל להתי' הא' בתוס' דבכורים הם ג"כ חובת קרקע אין נ"מ בין בכורים לשאר מצות התלויות בארץ. והנה בא"ר כלים שם כתב דבכורים אינן רק חובת קרקע ולא קדושת א"י ע"ש והנה אין לומר דאין זה משום קדושת א"י כלל דהא כל חובת קרקע אי נוהגין בזה"ז תלוי בקדושה ראשונה אי קידשה לע"ל אלמא דחובת קרקע הוא משום קדושת א"י רק צ"ל דאין זה קדושת המקום רק קדושת העפר:

עוד י"ל טעם אמאי לא קא חשיב בכלים שם תרומות ומעשרות וכל מצות התלויות בארץ דהתם קא חשיב רק מה שהוא מקודש יותר בין מדאורייתא בין מדרבנן דהא חשבינן שם קדושות שאינן אלא מדרבנן למ"ד מעלות דרבנן ולמ"ד מעלות דאורייתא היינו שהן מעלות בין מדאורייתא בין מדרבנן ומדרבנן אף סוריא חייבת במעשרות ובכל מצות התלויות בארץ א"כ אין זה א"י מקודשת משאר ארצות וחשיב רק עומר ושתי הלחם דכשם שאין באין מחו"ל אין באין ג"כ מסוריא כדאמרינן בירושלמי שקלים (פ"ד ה"א) דאין עומר בא מסוריא ולפ"ז א"א לגרוס ג"כ בכורים דאף בכורים באין מסוריא מדרבנן כדאמרינן בשלהי חלה אריסטון הביא בכוריו מאפמיא וקבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כו':

ובפירות א"י שיצאו לחו"ל ושל חו"ל שנכנסו לא"י כתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' תרומות הכ"ב פירות א"י שיצאו חו"ל פטורין מן החלה ומן התרומות שנאמר אשר אני מביא אתכם שמה ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם וכן פירות חו"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה שנאמר שמה כו' ואם נקבעו למעשר ביד ישראל אחר שנכנסו לארץ חייבין במעשרות מדבריהם ע"ש והקשה הכ"מ שם דנראה מדברי רבנו שמחלק בין חלה למעשרות בפירות חו"ל שנכנסו לארץ שחייבין בחלה מדאורייתא ובמעשרות אין חייבין אלא מדבריהם הא כמו דילפינן מעשרות למיפטר פירות א"י שיצאו לחו"ל הו"ל

לחייב פירות חו"ל שנכנסו לארץ מדאורייתא ודחק שם בלשון הרמב"ם ז"ל דאינו מפליג בין חלה למעשר ושל חו"ל שנכנסו לארץ או בשניהם חייב מהתורה או בשניהם רק מדרבנן ע"ש אך הפ"מ דחה דבריו וכתב דא"א לפרש כן בדברי הרמב"ם ז"ל דמוכח מדבריו דבחלה חייב מה"ת ובמעשרות רק מדרבנן ועיין במרה"פ שם. והנה לבאר שיטת הרמב"ם ז"ל נראה דס"ל דחו"ל הוי פטור כשאר פטורים וכמו הקדש דמירוח הקדש פוטר וכן הבאת שליש ביד הקדש פוטר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' מעשר פ"ב ה"ח ופ"ג הכ"ה וה"נ מירוח חו"ל פוטר וכן הבאת שליש דהיינו גידולי חו"ל פוטר ומש"ה פירות א"י שיצאו לחו"ל היינו שנתמרחו שם כמ"ש הכ"מ והמל"מ פטורין דמירוח חו"ל פוטר ופירות חו"ל שנכנסו לארץ ג"כ פטור מה"ת משום הבאת שליש שהיה בחו"ל ואין חייבין אלא מדבריהם אך זה רק במעשרות אבל בחלה פירות א"י שיצאו לחו"ל ונגמרה מלאכתן שם פטורין דגלגול חו"ל פוטר כמו גלגול הקדש אבל פירות חו"ל שנכנסו לארץ ונגמרה מלאכתן שם חייבין מה"ת אף שגדלו בחו"ל דבחלה לא אשכחן שום פטורים בגידולן רק בגלגול דאפילו גדלו ביד הקדש אם נפדו קודם גלגול חייבין בחלה דבחלה הכל תלוי בגלגול א"כ אם הגלגול היה בא"י חייב מה"ת:

והנה הגר"א ז"ל יו"ד סי' של"א ס"ק כ"ט הביא דברי הרמב"ם ז"ל דפירות חו"ל שנכנסו לארץ אין חייבין במעשרות אלא מדבריהם וכתב ונראה שלמד זה ממה דאמרינן בגיטין אילן מקצתו בארץ כו' והיינו מקצת שרשיו בארץ ואי מדאורייתא חייב אין נ"מ בזה דהכל תלוי היכן הפירות בשעת קביעתן וכתב אך דבריו צ"ע דמ"ש מעשרות שחייב רק מדבריהם ומ"ש חלה דחייב מה"ת וההיא דגיטין יש לאוקמא בפירות שא"צ גורן למעשר ע"ש. והנה לשיטת הגר"א ז"ל דאף במעשרות חייב מה"ת בנכנסו לארץ ונתמרחו שם זה דפירות א"י שיצאו לחו"ל ונתמרחו דפטורין א"א לפרש משום דמירוח חו"ל פוטר כמו מירוח הקדש או מירוח עכו"ם אך ס"ל דרק מירוח חו"ל פוטר אבל לא הבאת שליש בחו"ל ומש"ה אף במעשרות תלוי הכל במקום המירוח שהרי כתב דההיא דאילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל אפשר לאוקמא בפירות שא"צ גורן למעשר ואי פטור חו"ל הוא רק שמירוח חו"ל פוטר א"כ אדרבה בפירות שא"צ גורן אף בחו"ל יהיו חייבין דליכא בהו דבר הפוטר וע"כ צ"ל לשיטת הגר"א ז"ל דבין מירוח חו"ל פוטר ובין גידולי חו"ל פוטרין ומש"ה פירות א"י שיצאו לחו"ל פטורין דמירוח חו"ל פוטר ופירות חו"ל שאי"ל גורן פטורין משום גידולי חו"ל רק ס"ל דמירוח א"י חוזר ומחייב דבר הפטור ומשו"ה פירות חו"ל שי"ל גורן שנכנסו לא"י ונתמרחו שם חייבין אך הוא דחוק דאיך אפשר להתחייב דבר שכבר נפטר:

והנה מ"ש הגר"א ז"ל לתרץ ההיא דאילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל כו' דמיירי בפירות שא"צ גורן יש לעיין איך יפרנס ההיא דגיטין (מ"ז) ישראל שלקח שדה מעכו"ם עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לו משהביאה שליש חייבת במעשר שכבר נתחייבה נתחייבה אין לא נתחייבה לא דאם הביאה שליש ביד עכו"ם פטור ודייקינן מינה דיש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר ע"ש והא הכא מיירי בתבואה דתלוי בהבאת שליש ובת גורן היא א"כ מאי נ"מ אי יש קנין לעכו"ם בא"י כו' אי אין קנין דאף אי יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר מ"מ לא גרע מחו"ל וא"כ תלוי במקום המירוח ואם המירוח היה בא"י אמאי פטור ואין זה תלוי בהבאת שליש כלל ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר דפירות חו"ל שמירחן בא"י חיובן רק מדרבנן והתם ע"כ מיירי רק לענין דאורייתא דמדרבנן לכ"ע אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר כמ"ש התוס' בכורות (י"א ע"ב) ע"ש:

והנה עמ"ש הרמב"ם ז"ל דפירות א"י שיצאו לחו"ל פטורין מן המעשר ושל חו"ל שנכנסו לא"י חייבין מדבריהם כתב הראב"ד ז"ל ול"נ שלא נחלקו ר"א ור"ע אלא בחיוב תורה ובפטור תורה כו' אבל מדרבנן מיהא אעפ"י שיצאו חו"ל ונמרחו שם חייבין מדרבנן משום דלא גריעי מפירות שנער ומצרים ועמון ומואב ע"ש. והנה יש לעיין הא הראב"ד ז"ל מחייב מדרבנן אפילו יצאו לשאר ארצות א"כ מה זה ענין לפירות שנער ומצרים כו' שהן הארצות החייבות במעשרות ונראה דז"ש הראב"ד ז"ל דלא גריעי מפירות שנער כו' הוא משום דיש חילוק בין סוריא שחייבת במעשרות מדרבנן ובין שנער מצרים עמון ומואב שג"כ חייבין מדבריהם דסוריא מדרבנן הוא כא"י דמדרבנן כבוש יחיד שמיה כבוש ובכלל א"י היא משא"כ שנער ומצרים כו' אף שחייבין במעשרות אין זה דשנער חשיב כא"י לענין מעשרות רק שגזרו על פירות הגדלין בהן שחייבין במעשרות אף שהן חו"ל וא"כ פירות שנער ומצרים נהי דעל פירותיהן יש דין מעשרות הא אף הפירות הגדלין בא"י בעינן שיהא המירוח בא"י א"כ חסר כאן מירוח א"י וזה ודאי ל"ש שהמירוח בשנער יהא חשיב כמירוח בא"י דהארץ עצמו אין עליו שום דיני א"י והוי כשאר חו"ל דאי מירוח שנער מחייב א"כ פירות שאר ארצות שנתמרחו בשנער אמאי לא יהיו חייבין ומזה הוכיח הראב"ד ז"ל דמדרבנן לא בעינן מירוח בא"י וא"כ פירות א"י שיצאו לחו"ל ונמרחו שם לא גריעי מפירות שנער כו' דלענין המירוח שנער ושאר ארצות שוין והנה עיקר החילוק בין סוריא לשאר ארצות החייבות במעשר דסוריא חשיב כא"י מדרבנן משא"כ שאר ארצות כתב הרדב"ז ז"ל על מה שהקשה שם על הרמב"ם ז"ל שכתב בפירות א"י דאם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם א"כ פירות א"י שיצאו לבבל ולמצרים אמאי לא

יהיו חייבין ג"כ מדבריהם וכתב דסוריא היה ראוי שתהיה מכלל א"י אלא מטעם שכתב רבנו ויש בה צד קדושה אבל שנער ומצרים אין בהם צד קדושה ולא חייבום אלא כדי שיסמכו עליהם עניים ע"ש:

הנה הרי"ט אלגאזי הביא קושית מהר"י קורקוס על הרמב"ם ז"ל שכתב דאם תרם מפירות סוריא על פירות הארץ אין תרומתו תרומה הא הוי כתורם מדבר שחייב מדרבנן ע"מ שחייב מה"ת דתרומה ויחזור ויתרום וכתב הרי"ט אלגאזי דדרשינן בספרי מנין שאין תורמין מפירות הארץ על פירות חו"ל ולא מפירות חו"ל על פירות הארץ דכתיב וכל מעשר הארץ כו' ואין זה משום דהוי מן הפטור על החיוב דאף פירות חו"ל שנכנסו לא"י ונגמרה מלאכתן שם דחייבין בחלה מה"ח ג"כ אין תורמין על פירות הארץ דגזיה"כ הוא שאין תורמין מפירות חו"ל על פירות א"י וא"כ ה"נ בתורם מפירות סוריא על פירות א"י דאין תרומתו תרומה ע"ש אך אינו נראה דסוריא מדרבנן א"י גמורה היא דמדרבנן כיבוש יחיד שמיה כיבוש דמה שמוסיפין על א"י הוא כא"י לכ"ד א"כ מדרבנן כי מפריש מפירות סוריא על פירות א"י הוי כמפריש מפירות הארץ על פירות הארץ ואמאי לא הוי תרומה אף מדרבנן:

וליישב קושית הר"י קורקוס ז"ל נראה דהרמב"ם ז"ל לשטתיה שכתב בפ"א מהל' מע"ש הי"ד דסוריא פטורה ממע"ש אפילו מדרבנן ע"ש וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' תרומות הי"ג המפריש תרומה ממע"ר שלא ניטלה תרומתו אין תרומתו תרומה ועיין בכ"מ ובמל"מ שם דהיינו המפריש ת"ג ממע"ר שניטלה ממנו תרומת מעשר ולא ניטלה ממנו ת"ג על טבל אחר שהוא טבול אף לתרומת מעשר דאין תרומתו תרומה ואף שהוא מפריש עתה ת"ג ולת"ג הם שניהם שוים ומשום דהדבר שמפרישין ממנו על מקום אחר צריכים שיהיו שוין בכל עניניהם כמ"ש המל"מ ע"ש וא"כ ה"נ בתורם מפירות סוריא על פירות א"י דפירות א"י טבולין אף למע"ש ופירות סוריא אינן טבולין למע"ש אף שאר הפרשות א"א להפריש מזע"ז דאין טבל שניהם שוין ואף מדרבנן אין תרומתו תרומה דאף מדרבנן אינם שוין בטבל שלהם. והנה לפ"ז א"צ לדחוק בדברי הרמב"ם ז"ל דמ"ש מע"ר שלא ניטלה תרומתו היינו רק דלא ניטלה ממנו ת"ג אבל תרומת מעשר ניטלה כמ"ש המל"מ אלא כמה שהבין הראב"ד בדברי הרמב"ם דמיירי דלא ניטלה ממנו אף תרו"מ ומ"מ אין שניהם שוין לענין מע"ש דמע"ר אף שלא ניטלה תרומתו אינו טבול למע"ש והטבל שהפריש עליו הוא טבול אף למע"ש והראב"ד ז"ל שכתב שם דאם ניטלה ממנו תרו"מ אין תרומתו תרומה אף דלענין ת"ג שמפריש עתה הם שניהם שוין אבל אם לא ניטלה תרו"מ יכול להפריש מזע"ז נראה דלא ס"ל כהמל"מ דבעינן שיהיו שניהם שוין

בכל עניניהם דהא אין שוין למע"ש רק כשהפריש ממנו תרומת מעשר הטעם הוא משום דנחתא להשאר תורת שירים כיון דהיתה הפרשה עליהם ואף דלענין ת"ג אינן שירים מ"מ כיון דנחתא להו תורת שירים במקצת א"י להפריש ממנו על דבר שאי"ל תורת שירים כלל דלזה בעינן שיהיו שניהם שוין וזהו שכתב הראב"ד ז"ל שם מפני שמקצתו מתוקן אבל אם לא ניטלה ממנו תרו"מ נהי דמעזר אינו טבול למע"ש מ"מ אין עליו תורת שיריים למע"ש אבל הרמב"ם ז"ל ס"ל כמ"ש המל"מ דבעינן שיהיו שוין בכל עניניהם:

והנה מ"ש הרדב"ז ז"ל דשנער ומצרים כו' אף דחייבות במעשרות אין קדושה כלל ואך סוריא יש בה משום קדושת א"י יש לעיין בשלמא זה דסוריא חייבת במעשרות רק בקרקע של ישראל ולא בקרקע של עכו"ם כמ"ש הרמב"ם ז"ל הוא משום דבסוריא יש קנין לעכו"ם להפקיע מקדושתה כדאמרינן בפ' השולח אבל זה דחיוב מעשרות בחו"ל הוא ג"כ רק בקרקע של ישראל כמ"ש תוס' חולין (ז') קשה כיון דאין בהם משום קדושה כלל ומ"מ חייבין במעשרות א"כ קנין עכו"ם מאי אהני בה ונראה זה דבחו"ל אינו נוהג רק בשדה של ישראל הוא מטעם אחר לפמ"ש הרדב"ז ז"ל שם דזה דתקינו המעשרות בחו"ל הוא כדי שיסמכו עליהן עניים והיינו בשביל מעשר עני א"כ בשדה של עכו"ם דאף בא"י ג"כ א"צ ליתן מ"ע לעני דא"ל אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה כדאמרינן בבכורות לענין מעשר ותרו"מ וה"ה למעשר עני כמ"ש בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תשל"א וכיון דל"ש שיסמכו עליהם עניים לא תיקני בהן מעשר כלל:

והנה בפירות א"י שיצאו לחו"ל כתב הרמב"ם ז"ל ואם יצאו לסוריא חייבין מדבריהם ובפירות חו"ל שנכנסו לא"י לא כתב הרמב"ם ז"ל שאם נכנסו לסוריא חייבין מדבריהם ונראה מדבריו דפטורין אף מדבריהם וטעם החילוק הוא דפירות א"י דאם נמרחו בא"י חייבין מה"ת כי נמרחו בסוריא חייבין מדבריהם דמדבריהם סוריא כא"י אבל פירות חו"ל שנמרחו בא"י דס"ל להרמב"ם ז"ל דאין חייבין אלא מדבריהם כי נמרחו בסוריא אף מדבריהם אין חייבין. והנה במ"ש הרמב"ם ז"ל דפירות א"י שיצאו לסוריא דחייבין מדבריהם יש לחקור אי חייבין ג"כ במע"ש כיון דפירות הגדלין בסוריא עצמה פטורין ממע"ש אף מדבריהם אי זה דפירות סוריא פטורין ממע"ש הפטור הוא בהגידולין דגידולי סוריא לענין מע"ש הוי כגידולי חו"ל אבל לענין המירוח הוי סוריא כא"י לכ"ד מדבריהם ופירות א"י שיצאו לסוריא ונמרחו שם חייבין אף במע"ש וזה דפירות סוריא עצמה פטורין ממע"ש ואף שנתמרחו בסוריא הוא משום כיון דלענין הגידולין חשיב כגידולי חו"ל למע"ש א"כ הוי כפירות חו"ל שנכנסו לסוריא ונתמרחו שם דפטורין

או דסוריא חשיב כחו"ל למע"ש לכ"ד ואף לענין המירוח ופירות א"י שיצאו לסוריא ונתמרחו שם פטורין ממע"ש:

כתב הרמב"ם ז"ל (תרומות פ"א ה"ב) א"י האמורה בכ"מ היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצות ע"ש הנה אמרינן בב"ב (נ"ו) כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר ואמרינן למעוטי מאי ערדסקית אסיא ואספמיא ויש לעיין מאי נ"מ למעשר בין מה שהראה הקב"ה למשה משאר מקומות דהא א"י עצמה ג"כ טעונה כיבוש ודוקא כיבוש רבים כמ"ש הרמב"ם ז"ל וכיבוש רבים מהני גם לשאר מקומות להתחייב במעשר כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם א"כ אין נ"מ בין מה שהראה הקב"ה למשה לשאר מקומות:

הנה התוס' יבמות (פ"ב ע"ב) כתבו על הא דאמרינן דבימי עזרא מאליהן קיבלו את המעשרות דאין זה דמעשרות אין נוהגין בבית שני רק מדרבנן רק שלא היה עליהן חובה לקדש את כל א"י כדאמרינן הרבה כרכים כו' וכמו שהניחו במקצת היו רשאין להניח הרבה יותר או שמא הכל אם היו רוצים ואעפ"כ חייבו עצמן מאליהן וקדשו וכיון שקדשו קדשה מה"ח ע"ש ומדברי התוס' נראה דכיבוש לבד אינו מועיל וצריכים ג"כ לקדש ואם היו רוצים היו יכולים שלא לקדש את כל א"י אך המהרי"ט ז"ל ח"א סי' כ"ה לא נחה דעתו בדברי התוס' וכתב כיון דעומדות רגלינו בשערי ירושלים ממילא מתקדש ע"ש וכן נראה דעת רש"י ז"ל (חולין ז') דא"צ רק כיבוש שכתב שם על ההיא דהרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל כו' דלכך לא כבשום דלא רצו שיחזרו לקדושתן כדי שיהיו מותרין בשביעית לחרוש ולזרוע כדי שיסמכו עליהן עניים ע"ש והרי היה אפשר להם לכבוש ולא לקדש ונראה דס"ל כמהרי"ט ז"ל דא"צ קידוש אחר אך נראה דזה דוקא בא"י עצמה דא"י חייבת בכל מצות התלויות בארץ רק שמחוסר תנאי הכיבוש אבל שאר ארצות נהי דאפשר להוסיף על א"י אך ע"ז לא מהני כיבוש לבד רק צריך ג"כ לקדשן בקדושת א"י ולהכניסן לכלל א"י ובזה הוא החילוק בין מה שהראה הקב"ה למשה דחייב במעשרות לשאר מקומות דמה שהראה הקב"ה למשה א"צ קידוש רק כיבוש משא"כ בשאר מקומות דצריך לקדשן ולהכניסן לכלל א"י:

כתב רש"י ז"ל (ע"ז כ"א) דמש"ה חשיב סוריא כיבוש יחיד מפני שלא היו שם אורים ותומים ע"ש וקשה טובא דהא כיבוש עזרא לא היו שם אורים ותומים ולא אשתמיט בשום מקום דקדושת עזרא חשיב כיבוש יחיד ולפ"ז אתי שפיר דרק להקידוש צריך

אורים ותומים וכמו קידוש העזרה דבעינן אורים ותומים וזה דוקא בסוריא שהיא מחו"ל והוסיפו על א"י וצריכה גם קידוש וכן נראה ממ"ש רש"י ז"ל שם סוריא ארם צובה וסמוכה לא"י וכיבשה דוד וחיברה לקדושת א"י כו' ע"ש היינו דעביד תרתי דכיבשה וגם חיברה לקדושת א"י ולזה צריך אורים ותומים אבל קדושת עזרא שהיתה בא"י עצמה וא"צ לזה רק כיבוש א"צ אורים ותומים:

כתב הרמב"ם ז"ל (תרומות פ"א ה"י) עכו"ם שקנה קרקע בא"י לא הפקיעה מן המצות אלא ה"ה בקדושתה לפיכך אם חזר ישראל ולקחה ממנו אינה ככיבוש יחיד אלא מפריש תרומות ומעשרות כו' ע"ש. והנה מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דקנין חשיב ככיבוש דאם יש קנין לעכו"ם אם חזר ולקח הישראל היה חשיב ככיבוש יחיד אבל כיבוש יחיד מקרי והנה זה דס"ל דקנין חשיב ככיבוש נראה דמקורו הוא מהירושלמי (פ"ה דדמאי) בההיא דמעשרין משל ישראל על של עכו"ם ואמרינן שם מתני' דר"מ דאמר אין קנין לכושי בא"י לפוטרו מן המעשרות כו' ר"א בשם ר"ל טעמא דר"מ והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה הקיש אחוזה לעבדים מה עבדים אתם קונין מהם ואין הם קונין מכם אף אחוזה אתם קונין מהם והם אין קונין מכם ע"ש והיינו לענין קדושה ואמרינן דהם אין קונין מכם להפקיע מקדושתה אבל אתם קונין מהם לקדושה ומוכח דקנין מחייב במעשרות כמו כיבוש ויחיד שקנה הוי כמו כיבוש יחיד:

והנה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל דיחיד שקנה קרקע שאין בה קדושה חשיב כיבוש יחיד יש לעיין דא"כ למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש יחיד שקנה קרקע בחו"ל תתחייב במעשרות מן התורה מדין כיבוש יחיד ולא שמענו לשום מ"ד דקרקע של ישראל בחו"ל יהיה חייב במעשרות מה"ת ולפמ"ש אתי שפיר נהי דקנין יחיד חשיב כמו כיבוש אך בחו"ל לא סגי בכיבוש דבעינן גם קידוש ומש"ה יחיד שקנה קרקע בחו"ל פטורה לכ"ע אבל דברי הרמב"ם ז"ל שם שהוא בא"י דא"צ קידוש כ"א כיבוש שפיר אם קנה הישראל אח"כ אחר שהופקעה מקדושתה הוי כיבוש יחיד:

והנה זה דבירושלמי חלה תלינן פלוגתא דר"י ורבנן בעפר חו"ל הבא בספינה לא"י אי חייב במעשרות בפלוגתא אם אפשר להוסיף על א"י דעפר חו"ל הבא לא"י הוי כמו כיבוש ואף דהתם ליכא קידוש על העפר הנה בלבד זה יש לעיין הא כתב הרמב"ם ז"ל דבעינן כיבוש דוקא מדעת רוב ישראל דל"ש זה בעפר חו"ל הבא לא"י וע"כ בעפר חו"ל הבא לא"י א"צ לכל דיני הקידוש כיון דעתה העפר מיבלע בתחום א"י מתפשטת הקדושה עליו וממילא מתקדש וזה דתלינן בפלוגתא אי אפשר להוסיף שאר מקומות על

א"י היינו אם עפר חו"ל אפשר להתקדש אדם אינו אפשר להתקדש ל"ש נמי שתתפשט עליו קדושת א"י:

והנה זה דחשבינן סוריא כיבוש יחיד יש לעיין למ"ד קדושה ראשונה לא קידשה לע"ל כיון דבטלה כל קדושת א"י כ"ש דבטלה קדושת סוריא א"כ אח"כ תלוי אי כבשוה עולי בבל או לא כבשוה וא"כ אם כבשוה עולי בבל אמאי קרי ליה כיבוש יחיד הא הוי כיבוש רבים ואי לא כבשוה עולי בבל אף כיבוש יחיד לא הוי והוי כשאר כרכים שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל דאף כיבוש יחיד לא מקרי ואין לומר דזה דחשבינן בעלמא סוריא כיבוש יחיד הוא רק למ"ד קדושה ראשונה קידשה לע"ל דבע"ז (כ"א) ס"ל לר"מ דסוריא חייבת מדאורייתא דכיבוש יחיד שמיה כיבוש ע"ש ובחולין (ז') בר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן אמרינן דס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל ע"ש וא"כ קשה טובא ממ"נ אם החזיקו בהן עולי בבל הוי כיבוש רבים ואם לא החזיקו בהם אמאי סוריא חייבת מדאורייתא הא אלו שלא החזיקו בהם עולי בבל בטלה קדושתן והנה בזה אי סוריא החזיקו בה עולי בבל הוא פלוגתא בין הרמב"ם והראב"ד ז"ל פ"ד מהל' שמטה הכ"ח וקשה לתרווייהו:

והנה לרש"י ז"ל י"ל דלעולם כבשוה עולי בבל רק כמו דקדושה ראשונה היה כיבוש יחיד משום דהיה שלא באורים ותומים ה"נ קדושה שניה דבימי עזרא לא היו אורים ותומים מיהו שאר קדושת עזרא שהיה בא"י א"צ לאורים ותומים אך סוריא שהיא מחו"ל וצריך להוסיפה על א"י ולקדשה א"כ בראשון שהיה שלא באורים ותומים והיה כיבוש יחיד ה"נ בשני ולשטת התוס' ועוד דסוריא הוא כיבוש יחיד מפני שדוד כיבשה קודם שכבש את כל א"י נמי י"ל דלעולם סוריא כבשוה עולי בבל ומ"מ הוי כיבוש יחיד משום דאף עולי בבל כבשוה קודם שכבשו כל א"י דהא אמרינן דהרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל אך יש לגמגם בזה דהתוס' ע"ז (כ"א) כתבו מפני שהיה הכיבוש שלא ברשות דלא היה להם רשות לכבוש שאר מקומות קודם שכבשו כל א"י ונראה דזהו דוקא בראשון שהיה עליהם החובה לקדש את כל א"י כמ"ש התוס' יבמות (פ"א) אבל בשני שלא היה עליהם החובה לקדש את כל א"י כמ"ש התוס' שם היו רשאין לכבוש שאר מקומות אף קודם שכבשו כל א"י כיון דלא היה מוטלת עליהם החובה כלל לכבוש את כל א"י דאלת"ה צ"ל דאף בשני עשו שלא ברשות מה שהחזיקו בסוריא קודם שהחזיקו בכל א"י וקשה לומר כן:

ולשטת רש"י ז"ל (גיטין ה') דמש"ה חשיב סוריא כיבוש יחיד משום דדוד כבשה לצורכו ולא לצורך כל ישראל א"כ ודאי קשה אי כבשוה עולי בבל א"כ היתה אז הכיבוש לצורך

כל ישראל ואפשר כיון דקדושת עזרא מפקינן לה בסדר עולם מדכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה כו' לא היה להם רשות לקדש רק מה שנתקדש בראשון וא"כ אם נתקדשה סוריא בקדושת עזרא תלוי אם נתקדשה בראשון ותלוי אם כיבוש יחיד שמיה כיבוש אך להראב"ד ז"ל דס"ל דסוריא לא החזיקו בה עולי בבל קשה טובא אמאי לר"מ סוריא חייבת מה"ת כיון דס"ל לר"מ דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל א"כ כיון שבטלה כל קדושת א"י כ"ש דבטלה קדושת סוריא. ואפשר לפמ"ש הרדב"ז ז"ל פ"א דתרומות דמש"ה קדושת יהושע בטלה וקדושת עזרא לא בטלה דבקדושת יהושע לא היה שם כ"א כיבוש לבד ומשבטל הכיבוש בטלה הקדושה אבל בימי עזרא היתה קדושת פה וקדושת פה לא בטלה ע"ש ואפשר דבסוריא כשנבשה דוד היתה קדושת פה ומש"ה קדושת סוריא לא בטלה וחשוב רק כיבוש יחיד ולדידן דס"ל כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש חשיב סוריא כמו מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל כמ"ש הראב"ד ז"ל שם ואע"ג שהיתה שם קדושת פה דלא בטלה אך זהו רק למ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש אך לדידן דכיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש וזה דסוריא חייבת במצות התלויות בארץ מדרבנן אמרינן בספרי שלא יאמרו דוד עשה שלא כהוגן עשאוה רק כשאר א"י וכשבטל הכיבוש הוי כשאר מקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל דקדושת פה לא אהני כלל אך קצת קשה לומר דלמ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש כשבטלה קדושת כל א"י נשארה קדושת סוריא במקומה וצ"ע:

ועבר הירדן אם היא מכלל א"י חקרו בזה התשב"ץ והברכי יוסף ונראה דעבר הירדן אינה א"י ממש וראיה לזה דאמרינן בתוספתא פ"ו דמנחות נמצא אתה אומר כיון שעברו ישראל את הירדן נתחייבו בחלה ובערלה ובחדש כו' כשכבשו וחלקו נתחייבו במעשרות ע"ש ובחלה ובערלה ובחדש נתחייבו קודם שכבשו את כל א"י רק תכף כשעברו את הירדן דחשיב אז ביאה לא"י ויש לעיין קודם שעברו את הירדן אמאי לא נתחייבו בכל הנך הרי היו בעבר הירדן ונכנסו לא"י והעברת הירדן מאי אהני ובת"כ פ' קדושים אמרינן גבי ערלה כי תבאו יכול משבאו לעבר הירדן ת"ל אל הארץ הארץ המיוחדת ע"ש ונראה מזה דעבר הירדן אינו מכלל א"י דגבול א"י ממזרח הוא הירדן כדכתיב בקרא ובירושלמי (פ"ד דחלה) פליגי אמוראי אי ירדן עצמו אם הוא מא"י ומשום דכתיב והירדן וגבול אותו מפאת קדמה ע"ש וזו היא הארץ המיוחדת וקדושת עבר הירדן דאשכחן בכל דוכתי שחייב בכל מצות התלויות בארץ נראה שהוא מדין הוספה על א"י שכל מה שכובש מלך או נביא מדעת רוב ישראל הוי כא"י כמ"ש הרמב"ם ז"ל וסוריא חשיב כיבוש יחיד משום שכבש לצורך עצמו אי שהיה שלא באורים ותומים או משום שלא היה לו רשות

לכבוש קודם שכבש כל א"י אבל עבר הירדן שהיה עפ"י הדיבור ל"ש כ"ז והוי כיבוש רבים אך לא היה אפשר לעבר הירדן להתחייב בחלה ובערלה קודם שנכנסו לא"י כיון דקדושת עבר הירדן הוא משום הוספה לא"י זה שייך רק היכא דא"י כבר נתקדשה אז נתוספת לקדושת א"י וזהו כשעברו ישראל את הירדן דאז נתקדשה א"י לחלה וערלה וחדש ואז חלתה הקדושה אף על עבר הירדן [ועבר הירדן אי כבשוה עולי בבל דעת הראב"ד ז"ל שם דלא כבשוה וכן דעת רש"י ז"ל בחגיגה וביבמות (ט"ז) ודעת התוס' שם דעבר הירדן שלא היה מעמון ומואב כבשוה עולי בבל אבל עבר הירדן שכבש סיחון מעמון ומואב לא קדשום עולי בבל ע"ש והנה א"א לומר כן דבירושלמי (פ"ו דשביעית) חשבינן ממקומות שכבשום עולי בבל חשבון ויובקא ונחלא דזרד ע"ש והוא מעבר הירדן וחשבון הוא מה שכבש סיחון ממואב כדכתיב בקרא ומ"מ כבשום עולי בבל]:

אמרינן בירושלמי דמאי (פ"ב ה"א) דסוסיתא פטורה מן המעשרות ואמרינן דאימי בעי ולא מבעלי מסין הן סבר ר' אימי כמו שנתכבשו שהיו מסקי מיסין לא"י וחשיב כמו כיבוש ועיין בהמפרשים ז"ל שם ונראה דזה שהיה מחייב ר' אימי משום מסקי מסין שהוא משום קנין דהתוס' חולין (ז') כתבו דמש"ה אין מפרישין בזה"ז תרומות ומעשרות מחו"ל דאין השדות חשובות כמו שלנו לפי שנותנין מהן מס ע"ש דבשדה עכו"ם ליכא חיוב מעשרות בחו"ל ומה שמשלחין מס לעכו"ם חשיב כמו קנין עכו"ם וא"כ כשמשלמין מס לישראל חשיב אדרבה כמו קנין ישראל וקנין ישראל חשיב כמו כיבוש כמ"ש הרמב"ם ז"ל והכא לא הוי כיבוש יחיד שהרי היו מסקי מסין לכל א"י והוי כיבוש רבים וכפר סוסיתא היא מא"י דא"צ רק כיבוש והשאלה בהירושלמי הוא אי כבשוה עולי בבל:

והנה בזה דסוריא חשיב כיבוש יחיד מפני שדוד כבשה קודם שכבש את היבוסי כדאמרינן בספרי יש לעיין מ"מ אח"כ כשכבש את היבוסי תתקדש אז סוריא שהרי נשארה בידם ונראה מזה דרק תחילת הכיבוש מקדש היינו כשכובשים אותה מיד עכו"ם אבל מה שנשארת כבושה בידם אינו מקדש ונראה שאף קדושת חזקה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' בית הבחירה דקדושת יהושע היתה בכיבוש וקדושת עזרא היתה בחזקה ע"ש דג"כ מה שמחזיקים אותה מיד עכו"ם זהו מקדש אבל אין הקידוש חל כל שעה ושעה מה שהוא בידם וב"ה ל"ק מה שהקשה הכ"מ על הרמב"ם ז"ל שם שכתב דקדושת יהושע שהיתה בכיבוש כיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה ממעשרות וכשעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וזה לא בטל אף שנלקחה הארץ והקשה הכ"מ הא בכיבוש יהושע היתה ג"כ חזקה שהרי החזיקו בה

ואטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש ע"ש והאמת דמגרע גרע דהכיבוש הוא קודם החזקה שמחזיקין בה וכיון דבימי יהושע היתה שם כיבוש ונעשה שלהם ע"י כיבוש א"כ החזקה אח"כ א"א לקדש דאינה חזקה מיד עכו"ם ובעינן חזקה מיד עכו"ם דזהו מקדש א"כ לא קידש רק הכיבוש בלבד אבל בימי עזרא שלא היה שם כיבוש כלל כדאמרינן בירושלמי רפ"ו דשביעית שהיתה עליהם עול מלכות בשעה שקידשו ע"ש וקידשו בהחזקה שהחזיקו במקצת א"י כמ"ש הרמב"ם ז"ל א"כ היתה החזקה מיד עכו"ם וזהו מקדש:

והנה ז"ש דעבר הירדן היה מדין כיבוש רבים ולא נתקדשה רק כשעברו ישראל את הירדן כדמוכח מהתוספתא ולפ"ז איך היה אפשר להתקדש אח"כ כיון דלא נתקדשה בשעת הכיבוש וכמו סוריא דלא היה אפשר לה להתקדש אח"כ כיון דלא נתקדשה בשעת הכיבוש והענין דלעולם גמר הכיבוש מקדש וכדאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל פ"ו דשביעית דחשבינן שם הנפקותות בין קידוש ראשון לקידוש עזרא אבותיכם לא נתחייבו עד דקנו כולה ואתם ראשון ראשון קנה וחייב ע"ש דבראשון שהיה הקידוש ע"י כיבוש לא נתקדש עד שנגמר הכיבוש ועבר הירדן וא"י היה כיבוש אחד שהרי נכנסו לא"י דרך עבר הירדן וזה דאמרינן עד דקנו לכולה ע"כ אין הכוונה על כל א"י דהא היבוסי היה בימי דוד דמש"ה חשיב סוריא כיבוש יחיד משום שכבשה קודם שכבש את היבוסי ומ"מ במעשרות נתחייבו תכף אחר י"ד שכבשו ושחלקו והאי עד דקנו כולה הכוונה עד גמר הכיבוש דכ"ז שהיו עוסקין בכיבוש אף מה שכבשו עדיין לא נתחייב אבל כשגמרו הכיבוש אף שעדיין לא כבשו כל א"י נתקדש ונתחייבו ומש"ה היבוסי לא היה מעכב בחיוב מעשרות ומש"ה נתקדש ג"כ עבר הירדן כשנגמר הכיבוש שהיה הכל כיבוש אחד:

אמרינן בירושלמי (פ"ב דחלה) בפלוגתא דר"א ור"ט בפירות חו"ל שנכנסו לא"י אי חייבין בחלה והשיב ר"ע לר"א אי אתה מודה בשעה שנכנסו ישראל לארץ ומצאו קמחין וסלתות שהן חייבין בחלה ולאו גידולי פטור הן והיה ר"א מקבל מיניה ואמר ר"י תמיהני איך ר"ע מותיב את ר"א והוא מקבל מיניה תמן עד שלא נכנסו לה מפרע ירשו דאמר ר"ה לזרעך אתן לא כתיב כאן אלא לזרעך נתתי כו' וכתב שם הגר"א ז"ל שמשעת ביאתן נתחייבו למפרע ונמצאו הוי גידולין בשעת חיוב ע"ש והנה זה דירושה היא מאבותיהם לא מהני לענין חיוב חלה דבעינן כיבוש דהא אף בזה"ז אמרינן דחלה דרבנן משום דכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סליק דבעינן ביאת כולכם ורק דאח"כ כשבאו לארץ היה הכיבוש מהני למפרע וכמ"ש הגר"א ז"ל דכשנכנסו נתחייבו למפרע. והנה זה דאמרינן

דלמפרע ירשו לא מהני לענין תרומות ומעשרות דאף דבי"ד שכבשו ושחלקו היו פטורין מן המעשרות אי משום דבעינן זרעך המיוחד לך אי משום דמעשר תלוי בשנות השמטה כמ"ש רש"י ז"ל א"כ כ"ש דא"א להתחייב למפרע קודם כניסתן לארץ ואינו שייך שיתחייבו למפרע כשנכנסו לארץ רק לענין חלה וערלה וחדש דבאלו נתחייבו תכף בכניסתן קודם י"ד שכבשו ושחלקו מיהו בערלה איכא מיעוט דלא נתחייבו למפרע כדאמרינן במתני' פ"ק דערלה ונטעתם פרט לשנטעו עכו"ם עד שלא באו לארץ ובחדש שקלינן וטרינן שם בירושלמי אי כשנכנסו לארץ ומצאו קמה אי אסורה משום חדש א"כ אין הנ"מ רק לענין חלה והנה בקדושת עזרא אי חלתה למפרע היה להם להתחייב אף במעשרות למפרע דבקדושת עזרא לא היה דין כיבוש וחילוק כדאמרינן בירושלמי שם אבותיכם לא נתחייבו עד לאחר י"ד שכבשו ושחלקו ואתם כיון שנכנסתם נתחייבאם כו' ואפשר דקדושת עזרא לא הועילה למפרע כלל כיון דהיתה ע"י חזקה ולא ע"י כיבוש:

ובסוריא שמענו שהיה שם כיבוש אך אם היה שם גם חילוק לא שמענו מקראי אך הרמב"ם ז"ל כתב בפה"מ דמאי פ"ו מי"א סוריא היא הארץ אשר נכבשה ונחלקה במלכות דוד ע"ש ונראה דיצא לו שגם נחלקה מזה דלמ"ד כיבוש יחיד שמיה כיבוש סוריא חייבת במעשרות והא לא עדיפא סוריא מא"י דאינה חייבת במעשרות אלא לאחר כיבוש וחילוק אך אי סוריא היתה צריכה חילוק להתחייב במעשרות נראה דתלוי בטעמי שלא נתחייבו במעשרות בי"ד שכיבשו ושחילקו דרש"י ז"ל כתב ע"ז ג' טעמים חדא דמעשר תלוי במנין שנות השמטה ולא התחילו למנות רק אחר י"ד שכבשו ושחילקו א"נ דלא נתחייבו במעשר עד שלא נבחרה שילה והני טעמי ל"ש בסוריא שנכבשה אח"כ עוד כתב רש"י ז"ל משום דכתיב זרעך המיוחד לך והנה זה הטעם שייך אף בסוריא ומש"ה בעי חילוק:

ובעיקר זה דלא נתחייבו במעשרות בי"ד שכבשו ושחלקו כתבו הראב"ד והר"ש ז"ל בת"כ עוד טעם משום דהוי כהפקר ע"ש והנה בזה אתי שפיר מה דאמרינן בירושלמי פ"ק דחלה על ההיא דהלקט השכחה והפאה וההפקר פטורין מן המעשרות וחייבין בחלה רב הושעיה שאיל לכהנא מנין שחייבין בחלה ופטורין מן המעשרות כו' חזר ואמר מי"ד מה י"ד חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות אף אלו חייבין בחלה ופטורין מן המעשרות ע"ש ולכאורה מה ענין הפקר לי"ד שכבשו ושחלקו ולפ"ז כיון דפטורי מעשרות בי"ד שכבשו ושחלקו הוא משום הפקר א"כ בי"ד שנה שנתחייבו בחלה א"כ ע"כ הפקר חייב בחלה:

הנה רש"י ז"ל בחומש כתב דבכורים נוהג בשביעית ואעפ"י שהוא הפקר ועמדו על רש"י ז"ל בזה והנה יש להוכיח דבכורים נוהג אף בשל הפקר דבקידושין (ל"ז ע"ב) מצרכינן קרא לי"ד שכבשו ושחלקו דלא נתחייבו בבכורים ועבדינן צריכותא ממלך ובכורים דלא הוי ב' כתובים הבאים כאחד ע"ש ותי"ל דקודם שכבשו ושחלקו היה כהפקר ומוכח דאף בהפקר שייך בכורים:

והנה לרש"י ז"ל דהפטור של קודם שכיבשו ושחילקו הוא משום דבעינן זרעך המיוחד לך וכן להראב"ד ז"ל שהוא מטעם הפקר יש לעיין דא"כ ירושלים דלא נתחלקה לשבטים תהא פטורה מן המעשרות ובהדיא אמרינן במעשרות (פ"ב מ"ה) אר"י מעשה בגנת ורדים שהיתה בירושלים והיו תאנים נמכרות מג' ומד' באיסר ולא הופרש ממנה תרומה ומעשר מעולם ודייק מינה דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ש אלמא דירושלים חייבת במעשר ואי"ל דר"י לטעמיה דאמר דירושלים מטמא בנגעים ולא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד ואמרינן ביומא (י"ב) דס"ל ירושלים נחלקה לשבטים דבירושלמי ערלה (פ"א ה"ב) אמרינן דזה דאמר ר"י לא שמעתי כו' מפי השמועה אמרה והוא לא ס"ל כן וס"ל דירושלים לא נתחלקה לשבטים ע"ש. והנה ממתני' דמעשרות מוכח ג"כ דהפירות לא היו הפקר דהא קתני שהיו נמכרות מג' וד' באיסר ולא הוי כבתים דאמרינן דאין משכירין בתים בירושלים מפני שאינה שלהם ונראה דזה דקודם כיבוש וחילוק היה הפקר אינו דכל מה שזרעו הי' הפקר לכל דודאי היו של הזורע רק שא"י היתה הפקר ויכול כל אדם לזרוע בכ"מ שירצה וכה"ג פטור מן המעשרות אף שאין הגידולין הפקר כיון שהקרקע הפקר לא קרינן ובא הלוי כו' שגם הלוי היה יכול לזורעה ואמרינן בירושלמי ריש מעשרות דזורע שדה הפקר חייב במעשרות רק בשזכה בהשדה של הפקר ובהגידולין ע"ש ולא סגי במה שהגידולין שלו אך זה דוקא קודם כיבוש וחילוק אבל לאחר כיבוש וחילוק אף דירושלים לא נתחלקה לשבטים אינו שנשארה כמו קודם החילוק רק שירושלים היא בחזקת כל השבטים אך לאותם שבטים שנטלו נחלה אבל לא ללויים וא"כ קרינן בה ובא הלוי:

והנה בדברי הראב"ד ז"ל מתיישב מה שהקשה הט"א פ"א דמגלה על ההיא דכתובות (כ"ה) דאשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי אף למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן חלה דאורייתא די"ד שכיבשו ושחילקו נתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה והקשה אי ס"ל דבטלה קדושת הארץ ומש"ה תרומה בזה"ז דרבנן א"כ בטלה נמי לענין חלה ואי לא בטלה קדושת הארץ תרומה בזה"ז אמאי מדרבנן ע"ש ובעיקר קשה מה דמיון בזה"ז לי"ד שכיבשו ולפ"ז לעולם ס"ל לרבנן דבי רב דלא בטלה קדושת הארץ ומש"ה חלה בזה"ז

דאורייתא אך מ"מ כיון דבטל הכיבוש והחילוק לאחר שנכבשה הארץ ביד עכו"ם א"כ עתה ידו וידך שוין דאין זכות עתה אחר החורבן לישראל יותר מלוי והוי עתה כמו בי"ד שכיבשו ושחילקו דנתחייבו בחלה ולא נתחייבו בתרומה:

והנה הט"א רצה שם לתרץ דלעולם ס"ל להני רבנן דלא בטלה קדושת הארץ ומ"מ תרומה בזה"ז דרבנן משום דמעשרות תלוי בשנות השמטה דמש"ה בי"ד שכיבשו ושחילקו לא נתחייבו במעשרות כמ"ש רש"י ז"ל א"כ למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן ה"נ מעשרות דרבנן ואח"כ פקפק הט"א בזה ע"ש. והנה אי תרומה בזה"ז דרבנן תלוי אי שביעית בזה"ז דרבנן הוא פלוגתא בירושלמי גיטין פ' השולח גבי הלל תיקן פרוזבול ואמרינן דאתיא כמ"ד מעשרות מדבריהם דאי מעשרות מה"ת והלל תיקן על דברי תורה ע"ש והיינו דס"ל שביעית בזה"ז דרבנן ומש"ה תיקן פרוזבול וכדאמרינן בתלמודא דידן והיינו דמעשרות ושביעית תלוי זה בזה ואיכא למ"ד שם בירושלמי דאף למ"ד מעשרות מה"ת מודה דשביעית מדבריהם ע"ש והטעם למ"ד דאף אי מעשרות מה"ת שביעית מדבריהם אף דמעשרות תלוי בשנות השמטה די"ד שכבשו ושחלקו לא נתחייבו במעשרות מטעם זה כמ"ש רש"י ז"ל נראה דאף אי שביעית בזה"ז דרבנן היינו דמותר לחרוש ולזרוע ואינו משמט אבל מנין שנות השמטה הוא דאורייתא דמנין שנות השמטה הוא לענין מעשרות כמו לענין שביעית דחיוב מע"ש ומעשר עני תלוי בשנות השמטה וזה נוהג אף עתה משא"כ בי"ד שכיבשו ושחילקו שלא התחילו למנות כלל כמה שהביא רש"י ז"ל בכתובות שם מסדר עולם:

ובחו"ל דחייבין במעשרות מדבריהם דעת הרמב"ם ז"ל דאינו נוהג אלא בשנער ומצרים ועמון ומואב ולא בשאר ארצות וכן הוא שטה אחת בתוס' (חולין ז') אבל לשאר השטות בתוס' שם כל חו"ל חייב מדבריהם, והנה אמרינן בתוספתא פ"ג דתרומות מעשה בזקן אחד בערדסקית שהיה שוקל כלכלתו מלאה וחוזר ושוקלה ריקנית והיה ר"מ משבחו כו' וש"מ דערדסקית חייבת במעשרות ובב"ב (נ"ו) חשבינן בין ארצות הפטורות מן המעשר ערדסקית אסיא ואספמיא וע"כ דחייבת במעשרות מדרבנן כדין חו"ל ומוכח דאף שאר ארצות חייבין מדבריהם

אמרינן בפ"ד ממס' ידים דבבל מעשר מע"ש בשביעית ומצרים מ"ע ובעמון ומואב נחלקו שם ואמר ר"ט מצרים שהיא קרובה עשאוה מ"ע שיהיו עניי ישראל נסמכין עליה בשביעית אף עמון ומואב שהן קרובין נעשים מ"ע שיהיו עניי ישראל נסמכין עליהן בשביעית ע"ש והיינו עניי א"י דאי עניי דהתם מ"ל קרובה לא"י ומ"ל רחוקה וכ"כ רש"י ז"ל (ביבמות ט"ז) בהדיא שהוא מפני פרנסת עניי א"י דהולכים לשם ונוטלין לקט שכחה

ופאה ומעשר עני ע"ש הנה אמרינן פ"י דשביעית אין מוציאין תרומה מחו"ל לארץ והר"ש ז"ל שם הביא מהירושלמי חלה על ההיא דמביאין בכורים מסוריא מקשינן ויביא תרומתו ואמרינן דבכורים באחריות בעלים תרומה אינה באחריות בעלים אם אומר אתה כן אף הן מרדפין אחריה לשם היינו שיצאו מא"י לחו"ל להביא התרומה כמ"ש הר"ש ז"ל שם ויש לעיין כיון דאין רשאין לצאת לחו"ל להביא התרומה מ"ש הכא דרשאין עניי א"י לצאת לחו"ל להביא מ"ע דהא מ"ע ג"כ אינו באחריות הבעלים להביאן ונראה דלא איכפת לן בזה דיצאו לחו"ל ליטול מ"ע דהוי כמו סחורה דרשאין לצאת לסחורה כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' מלכים ה"ט וזה דאין מביאין תרומה מחו"ל לארץ ומשום שמא יצאו מא"י לחו"ל להביא תרומתם שאני שהוא לכהנים ובכהנים איכא איסור אחר לצאת לחו"ל מפני הטומאה וכהנים אסורים לצאת לחו"ל לסחורה ורק לדון עם העכו"ם ולערער רשאים מפני שהוא כמציל מידם כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' אבל פ"ג הי"ד ומש"ה אינו רשאי לצאת להביא תרומתו:

ב

גרסינן ספ"ב דתרומות אין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו ע"ד שלא נגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו ולא מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שלא נגמרה מלאכתו ואם תרמו תרומתן תרומה ובירושלמי מפקינן לה מקרא כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגמור ואמרינן בירושלמי אין לך אסור מדבר שנגמרה מלאכתו ע"ד שלא נגמרה מלאכתו אלא גורן ויקב בלבד כגון ענבים לעשות מהם יין אבל לעשותן צמוקים אף שלא נגמרה מלאכתו יכול לתרום ע"ש:

הנה בבכורות (י"א ע"ב) כתבו התוס' על ההיא דפ' הקומץ בר"ש שזורי דנתערב לו טבל בחולין כו' ופרכינן ולימא ליה קח מן העכו"ם ומשנינן קסבר אין קנין לעכו"ם בא"י והו"ל מן החיוב על הפטור ומשמע דהוי מדאורייתא מדקרי ליה חיוב והא הוי לקוח ולקוח פטור מה"ח וכתבו די"ל דלגבי דבר המעורב ברוב חולין הו"ל כמו חיוב על הפטור דה"נ אמרינן התם ולימא ליה קח מן השוק קסבר רוב ע"ה אין מעשרין והו"ל מן החיוב על הפטור ואמאי הא דמאי דרבנן אלא כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר קרי ליה מן החיוב על הפטור ועוד דמיירי התם דקנה מן העכו"ם לאחר מירוח דרוב ע"ה מעשרין הן ל"ש אלא לאחר מירוח ע"ש והקשה האור שמח דאמרינן בביצה (ל"ה ע"ב) הלוקח תאנים מע"ה במקום שרוב בנ"א דורסין אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי ואמרינן ש"מ תלת ש"מ רוב ע"ה מעשרין וש"מ מעשרין דמאי מע"ה אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו כו' ואיך כתבו התוס' דקודם מירוח לא אמרינן רוב ע"ה מעשרין וכתב לתרץ עפ"י הירושלמי

דאינו אסור לתרום קודם גמר מלאכה אלא גורן ויקב בלבד והתוס' בכתובות דמיירי לענין קודם מירוח שהוא בדגן שאסור לתרום קודם לא אמרינן שתרם קודם אבל ההיא דביצה דמיירי בתאנים לקצות דמותר לתרום אף קודם אמרינן דתרם ע"ש:

והנה ע"ז שכתב דבתאנים לקצות כיון דליכא איסור לתרום קודם תלינן שתרם קודם גמר מלאכה יש לעיין דכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' מעשר ה"ו ע"ה שהיה עובר בשוק ואומר טלו לכם תאנים אוכלין ופטורין כו' ואם הכניסו לבתיהן אם רוב העם מכניסים לבתים מעשרן ודאי ואם רוב העם מכניסים לשוק אין מתקנים אלא דמאי כו' וכתב הכ"מ ונראה הטעם שחילקו בכך שכשרוב העם מכניסים לבתים שזה לא עישר שעדיין הם בשוק וחזקה שלא ראו פני הבית וסתמא שאינן מעושרין עד שיראו פני הבית הלכך כשיכניסום אלו המקבלים לבתיהן מעשרין ודאי ואם הרוב מכניסין לשוק כיון שנגמרה מלאכתן נתחייבו הלכך כשיכניסום אלו לבתיהן אינם מתקנין אלא דמאי שמאחר שכבר נתחייבו במעשר איכא למיחש שמא עישר כו' ע"ש ומוכח דאף בתאנים ואף לאחר גמר מלאכה רק קודם ראיית פני הבית מתקנן ודאי ולא חיישינן שמא עישרן הע"ה וכ"ש קודם גמר מלאכה וקשיא מההיא דביצה. עוד כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג דמעשר הכ"ב מצא כלכלה במקום שהרוב מכניסין לשוק אסור לאכול ממנה עראי ומתקנה דמאי [ומשום דלשוק א"צ ראיית פני הבית ומתקנה דמאי דשמא עישר הע"ה] ובמקום שהרוב מכניסין לבתים אוכל ממנו עראי ומתקנה ודאי כו' בד"א בדבר שאי"ל גמר מלאכה אבל בדבר שי"ל גמר מלאכה אעפ"י שמעשר ודאי א"צ להפריש תרומה שחזקתן שהפריש מהן תרומה בשעה שנגמרה מלאכתן ע"ש ואף דרישא נמי מיירי שנגמרה מלאכתו כמ"ש הכ"מ שם דהא קתני דאסור לאכול ממנו עראי וז"ש הרמב"ם ז"ל בדבר שי"ל גמר מלאכה היינו בדבר שי"ל גורן כמה שהוכיח שם הכ"מ מהירושלמי ומשום דא"א לגורן שתעקר אא"כ ניטלה הימנה תרומה גדולה ועיין בכ"מ שם ונראה מזה דלענין אי מעשרן ודאי או דמאי אין חילוק בין דבר שי"ל לאי"ל גורן דכ"ז שלא ראה פני הבית מעשרן ודאי דודאי לא עישר ולענין תרומה גדולה בדבר שי"ל גורן לאחר גמר מלאכה א"צ להפריש ת"ג משום חזקה דא"א לגורן שתעקר כו' אבל קודם גמר מלאכה דל"ש חזקה דא"א לגורן כו' צריך להפריש אף ת"ג ובביצה (ל"ד ע"ב) במתני' כתב גם רש"י ז"ל דאף גרוגרות וצמוקים אין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה ע"ש וקשיא ההיא דביצה (ל"ה) דאף קודם גמר מלאכה מתקן רק דמאי:

והנה יש להקשות לאידך גיסא דאמרינן בב"מ (צ') דהדשות בתרומה ומעשר עובר משום בל תחסום ומוקמינן לה בתרומה ומעשר של דמאי ע"ש ומוכח דמשכחת לה

תרומה ומעשר של דמאי קודם מירוח דהא דישה קודם מירוח וכדאמרינן שם שהקדימו בשבולין ואף בדבר של גורן ויקב ג"כ איכא דמאי קודם מירוח דהא התם בתבואה עסקינן והענין הוא דאיכא נפקותא בין מוצא ללוקח מע"ה ואומר שהוא מעושר דודאי אין רגילות להפריש קודם ראיית פני הבית וכ"ש קודם גמר מלאכה וא"כ במוצא כלכלה או היכא דאין ע"ה מעיד עליה מעשרה ודאי מיהו בלוקח מן ע"ה אף קודם גמר מלאכה ואומר שהוא מעושר אינו מפריש אלא דמאי כיון דמה"ת ע"ה נאמן וא"כ משכחת לה שפיר דמאי אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו ואף בדבר של גורן ויקב ועל התוס' בפירות שכתבו דלא אמרינן רוב ע"ה מעשרין קודם מירוח לא תקשה ההיא דב"מ דאין כוונת התוס' דליכא דמאי קודם מירוח רק דלא אמרינן רוב ע"ה מעשרין והוי כמו דמאי למ"ד אין רוב ע"ה מעשרין דאף למ"ד אין רוב ע"ה מעשרין ג"כ דמאי איני אלא מדרבנן כמ"ש התוס' שם רק אי אין רוב ע"ה מעשרין כי מפריש על התערובות חשיב כמו מן החיוב על הפטור ע"ש וזה דרוב ע"ה מעשרין הוא רק לאחר מירוח:

ומ"ש האור שמח דבדבר של גורן ויקב דאסור לתרום קודם גמר מלאכה לא אמרינן שתרם הנה בכה"ג שמוכר לחברו אינו אסור לתרום קודם גמר מלאכה אלא אדרבה צריך לתרום קודם דאסור למכור את הטבל ואף קודם גמר מלאכה אסור למכור את הטבל כדמוכח מדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' מעשר הי"ג שכתב שם המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה כו' אבל אם י"ל עליו מזונות לא יאכלו ואעפ"י שלא נגמרה מלאכתן שאין פורעין חוב מן הטבל ובפ"ו ה"ט כתב אין פורעין חוב מן הטבל מפני שהוא כמוכרו ע"ש ומוכח דאף קודם גמר מלאכה אסור למכור את הטבל ומשום איסור רשאי לעשר קודם גמר מלאכה וכ"כ הרדב"ז ז"ל פ"ד מהל' מ"ע ה"י על ההיא דשבולת של לקט שנתערבה בגדיש דמעשר שבולת אחת ונותן לו וכתב ואעפ"י שאינו ראוי להקדים המעשר בשבלין הכא שרי משום תקנת הלקט של עני ע"ש ולאו דוקא משום איסור אלא כל שהוא לצורך יכול לעשר אף קודם גמר מלאכה דהא קודם גמר מלאכה אסור לאכול קבע והרוצה לאכול קבע צריך לעשר ורשאי לעשר דרק שלא לצורך אסור לעשר קודם גמר מלאכה והרוצה למכור דאינו רשאי להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן חייב לעשר אף קודם גמר מלאכה וזה דאינו רשאי למכור ולשלוח לחברו טבל גם ע"ה יודע ואינו חשוד ע"ז כדאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ה ה"א) בההיא דהשולח לחברו שתלין ועטנין כו' לא יאכל עד שיעשר שכן דרך בנ"א משלחין לחבריהון טבלים בדברים הללו רשב"ל אומר אפילו חבר ששילח לחבר צריך לעשר ומקשינן ניחא ע"ה חשוד חבר אמאי חשוד אמר ר"י וכי ע"ה גבי תרומה לאו כחבר הוא אלא נהגו בנ"א

להיות משלחין טבלים בדברים הללו ע"ש ומוכח דע"ה יודע שאסור ליתן טבל לחברו ואינו חשוד בזה על התרומה והוי כחבר לענין זה ולענין מעשרות ע"ה דמעשרין ה"נ מעשרין כשנותנין או מוכרין לאחרים ומש"ה הלוקח מע"ה אף קודם גמר מלאכה אינו מעשרו אלא דמאי ואף בדבר של גורן ויקב וכדמוכח ההיא דב"מ רק ס"ל להתוס' דמ"מ לענין מעשר הוי כדמאי למ"ד אין רוב ע"ה מעשרין דרוב ע"ה מעשרין הוא רק בשעה שכל אדם מעשרין היינו לאחר גמר מלאכה אבל קודם גמר מלאכה דאין בנ"א מעשרין רק כיון שמוכר לחברו צריך לעשר ומעיד שהוא מעושר נהי שהוא רק מדרבנן דמה"ת נאמן מ"מ לא אמרינן בזה רוב ע"ה מעשרין אך קושית האור שמח על התוס' במקומה עומדת דבביצה (ל"ה) אמרינן דאף קודם גמר מלאכה אמרינן רוב ע"ה מעשרין ומ"ש האור שמח לחלק בין דבר של גורן ויקב לשאר דברים א"א לחלק כמ"ש:

והנה לפמ"ש דקודם גמר מלאכה כל שאין ע"ה מעיד עליה מעשר ודאי מתיישב הא דאמרינן במכשירין פ"ב מ"י אוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אם רוב עכו"ם ודאי ואם רוב ישראל דמאי דברי ר"מ וחכ"א אפילו כולם עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי ומשום דקסברי רבנן יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר ואין הספק רק בשביל הישראל ומש"ה הוי דמאי כשאר פירות ישראל שאינו ידוע שהוא משל חבר שהוא דמאי כמ"ש המפרשים ז"ל שם וקשה הא לכ"ע קנין עכו"ם חייב במעשרות מדרבנן וכמה שהוכיחו התוס' (בכורות י') מההיא דר"ש שזורי שנתערב לו טבל בחולין כו' וא"כ אמאי אינו מעשרן רק דמאי הו"ל לעשר ודאי בשביל העכו"ם ולהפריש אף תרומה ולפ"ז כיון דאמרינן דאינו מעשר אלא דמאי ע"כ מיירי הכא לאחר גמר מלאכה דקודם גמר מלאכה היכא דאינו מוכר לחברו ואינו מעיד עליה מעשר ודאי א"כ בשביל הישראל ג"כ הו"ל לעשר ודאי וכיון דמיירי לאחר גמר מלאכה א"כ בשל עכו"ם הו"ל ג"כ מירוח עכו"ם דפטור ואף דמירוח עכו"ם ג"כ חייב מדרבנן כבר כתב הרמב"ם ז"ל פ"א דתרומות דאם איכא תרתי קנין עכו"ם ומירוח עכו"ם פטור לגמרי ואף דהראב"ד ז"ל השיג שם על הרמב"ם ז"ל זהו דוקא אליבא דידן דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע וחייב מדאורייתא והוי רק כמורוח עכו"ם לבד דחייב מדרבנן אבל למ"ד יש קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר רק שחייב מדרבנן כל דאיכא תרתי קנין עכו"ם ומירוח עכו"ם פטור לגמרי ור"מ דס"ל התם דמעשרן ודאי בשביל העכו"ם לטעמיה אזיל דס"ל במנחות (ס"ו) דמירוח עכו"ם אינו פוטר וס"ל ג"כ דאין קנין לעכו"ם דא"י כו' כמה שהביאו התוס' שם מהירושלמי ולתלמודא דידן דס"ל לר"מ יש קנין כמ"ש התוס' הכא חייב מדרבנן כיון דמירוח עכו"ם אינו פוטר וכמ"ש הר"ש ז"ל שם דאתיא אפילו אי יש קנין לעכו"ם

כו' וזה דאמרינן רוב עכו"ם ודאי היינו ודאי אינו מעושר והיינו דחייב מדרבנן כמ"ש התי"ט שם:

אמרינן ביו"ד סי' של"א סעיף ס"ב אין תורמין שבלים על חטים וזיתים על שמן וענבים על יין כו' משום דהוי מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה וכתב הגר"א ז"ל שם אבל משמע דאף על עצמו אסור לתרום כמ"ש במתני' ספ"ק דחלה ע"ש ונראה דאף דאין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו אף על עצמו כדאמרינן ספ"ק דחלה ובפ"א דתרומות מ"מ יש חילוק בין תורם על עצמו לתורם עד שנגמרה מלאכתו דזה דאין תורמין דבר שלא נגמרה מלאכתו הוא רק שלא לצורך וכמ"ש לעיל דהא אמרינן פ"ד דמעשרות המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל משום דהוי אכילת עראי קודם גמר מלאכה ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב דהוי קבע וכן המולל מלילות של חטים מנפח מיד ליד ואוכל ואם נפח ונתן לתוך חיקו חייב היינו שחייב לעשר כמ"ש הרמב"ם ז"ל הא לעשר שרי אף דהוי קודם גמר מלאכה אבל מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו כיון דאינם שוין נראה דאסור בכל ענין ונראה ראיה לזה ממ"ש הריטב"א ז"ל (יומא י') בההיא דסוכת החג בחג דמחייב במעשר מדרבנן ומקשינן דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב והקשה הריטב"א ז"ל הא אמרינן דאין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו ואם תרם תרומתו תרומה ואפשר דקודם ראיית פני הבית אף לכתחילה יכול לתרום ע"ש היינו שנסתפק בזה אם יכול לתרום לכתחילה קודם ראיית פני הבית וקשה טובא הא אדרבה מצוה לתרום קודם ראיית פני הבית דהא אמרינן שא"א לגורן שתיעקר אא"כ ניטלה הימנו תרומה גדולה ונראה מזה דאף דמותר וגם מצוה לתרום קודם ראיית פני הבית זה רק מיניה וביה דאיסור לתרום קודם גמר מלאכה ליכא קודם ראייה פני הבית אבל בזה דאין תורמין מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו יש בזה עוד איסור אחר מפני שאינן שוין וזה אפשר דאיכא נמי קודם ראיית פני הבית ומש"ה נסתפק בזה:

והנה זה דאסור לתרום קודם גמר מלאכה אין זה גמר מלאכה המחייב במעשר וראיה לזה מדאמרינן בביצה (י"ג) המכניס שבלין למוללן במלילות דרבי מחייב במעשר כיון דזהו גמר מלאכתן דאי"ל גורן אחר וריב"י פוטר משום דדגנך כתיב והיינו מירוח ואמרינן שם אמר אביי מחלוקת בשבלין אבל בקטניות ד"ה אסורייתא טבלה כו' א"ד אמר אביי מחלוקת בשבלין אבל בקטניות ד"ה אסורייתא לא טבלה מיתיבי מי שהיה לו חבילי תלתן של טבל ה"ז כותש ומחשב כמה זרע יש בה ומפריש על הזרע ואינו מפריש על העץ מאי לאו טבל טבול לתרומה היינו מדקתני חבילין של טבל אלמא אסורייתא טבלה

ומשנינן בטבל טבול של תרומת מעשר וכדר' אבהו דמע"ר שהקדימו בשבלין שמו טובלו לתרומת מעשר היינו זה דנעשה טבל הוא משום דעשאו מעשר ולא משום דאסורייתא טבלא ומקשינן כותש ל"ל לימא ליה כי היכא דיהבו לי כו' וכתב רש"י ז"ל אי בבן לוי מוקמינן לה למה מוטל עליו לעשותו דגן אא"ב בישראל קאי ואסוריותא טבלא שפיר תני כותש דכתיב דגנך ודרבנן דומיא דאורייתא תיקון ע"ש ואע"ג אי ס"ל אסורייתא טבלא והיינו כל"ק דאביי דאע"ג דבשבלין ס"ל לריב"י דבעינן דגן בקטניות מידה א"כ אכתי קשה ל"ל לכתוש דהא הו"ל גמר מלאכה לענין טבל דהא אסורייתא טבלא ונראה מזה דמה שאין תורמין קודם גמר מלאכה הוא גמר מלאכה אחר מלענין טבל ואע"ג דאסורייתא טבלא מ"מ לענין שיהא מותר להפריש בעינן דוקא דגן וצריך לכתוש הנה אמרינן דהתורם את הגורן צריך שיכוין ע"מ שבקוטעין וע"מ שבתבן ואם לא נתכוין נפטר הכל משום תנאי ב"ד והביאה הרמב"ם ז"ל פ"ד דתרומות והקשה האור שמח הא אמרינן בפ"ק דמעשרות אעפ"י שמירח נוטל מן הקוטעין וממה שבתוך התבן ואוכל אלמא דלא חשיב עליהן גמר מלאכה א"כ איך תורם עליהן הא אין תורמין ע"ד שלא נגמרה מלאכתו וכתב לתרץ דזה דמותר לתרום הוא ג"כ מתנאי ב"ד ע"ש אך א"א לומר כן דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה ה"ה מאימתי תורמין את הגורן משיברור בירר מקצת תורמין מן הברור על שאינו ברור ע"ש ואע"ג דהכא ליכא תנאי ב"ד ומ"מ מותר לתרום מן הברור על שאינו ברור וה"נ מותר לתרום ע"מ שבקוטעין וע"מ שבתבן דהיינו מן הברור על שאינו ברור ואמרינן בירושלמי פ"ק דמעשרות דהטעם דבורר מקצת דתורם מן הברור על שאינו ברור שכן דרך בעה"ב להיות מכניסין לתוך בתיהן דכתיב והאלפים והעירים בליל חמץ יאכלו ע"ש ואע"ג דמאותו שאינו ברור ודאי מותר לאכול עראי דלא נקבע למעשר ומ"מ מותר לתרום מן הברור על שאינו ברור והטעם הוא כמ"ש דגמר מלאכה לענין שיהא מותר לתרום הוא גדר אחר מגמר מלאכה לענין שיהא אסור באכילת עראי ומקצתו ברור ומקצתו אינו ברור כיון דדרך בעה"ב להיות מכניסין כן לבתיהן חשיב גמר מלאכה לענין שמותר לתרום:

כתב רש"י ז"ל (קידושין ס"ב) זה דאין תורמין על המחובר הוא משום דלא נגמרה מלאכתו דדגן כתיב מידי דמדגן והקשו בתוס' הא אמרינן דהתורם מדבר שנגמרה מלאכתו ע"ד שלא נגמרה מלאכתו תרומתו תרומה ע"ש. והנה על קושית התוס' י"ל דהא דהתורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו תרומתו תרומה ובמחובר אף דיעבד לא מהני הוא משום דדוקא אי מחוסרין רק דישה ומירוח בחסרון מלאכה כזה מהני בדיעבד אבל חסרון מלאכה כזה דמחוסר גם תלישה אף בדיעבד לא מהני דהנה הר"ש ז"ל

הקשה פ"א דתרומות מ"י התורם מדבר שלא נגמרה מלאכתו אמאי הוי תרומתו תרומה מ"ש ממפריש חלה קמח דאינו חלה וכתב דשאני הכא דרבייה קרא כדאמרינן דמע"ר שהקדימו בשבלין פטור מת"ג ע"ש היינו דמדינא אם הפריש קודם גמר מלאכה צריך להיות אין תרומתו תרומה דהוי כמו מפריש חלה קמח דאינו חלה משום קודם גמר מלאכה רק רחמנא רבייה להקדימו בשבלין מקרא א"כ רק להקדימו בשבלין רבייה קרא אבל קודם שנעשו שבלין דלא רבייה הוי כמו מפריש חלה קמח דאינה חלה משום קודם גמר מלאכה:

הביא התוס' רע"ק פ"א דתרומות בשם הרשב"א ז"ל בפירות שיבשו כשהן מחוברין לענין תרומה חשוב כמחובר ע"ש ואע"ג דלענין טומאת אוכלין אמרינן בחולין (קכ"ז) שהן כתלוש ונראה דזהו טעמו של דבר דלענין תרומה אינו תלוי בדין מחובר רק משום חסרון מלאכה דכל שמחוסר אף מלאכת הלקיטה בחסרון מלאכה כזו אף בדיעבד לא מהני ובצמקו באביהן מ"מ מחוסרין הן מלאכת הלקיטה כתב הרמב"ם ז"ל פ"ז מהל' מעשר ה"ג אין זורעין את הטבל אפילו פירות שלא נגמרה מלאכתן אסור לזרוע מהן עד שיעשר בד"א בתבואה ובקטנית וכיוצא בהן אבל העוקר שתלים שיש בהן פירות ממקום למקום בתוך שדהו ה"ז מותר ואינו כזורע טבל שהרי לא אסף הפירות ע"ש וקשה טובא מה לי אם לא אסף הפירות הרי כתב דאף קודם גמר מלאכה אסור ולפ"ז כל שלא אסף הפירות לא הוי כשאר לא נגמרה מלאכתו דכל שמחוסר ליקוט הפירות הוי כמחובר דל"ש ביה תרומה ומעשר כלל ואף שעקר השתלים הוי כמו יבשו באביהן דאינן עוד מחובר מ"מ לענין מעשר כל שמחוסרין לקיטה חשיב כמחובר:

אמרינן תרומות (פ"א מ"ט) ותורמין שמן על זיתים הנכבשים ויין על ענבים לעשותן צמוקים דהוי מדבר שנגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו והקשה בתו' רע"ק בפ"ב על הרמב"ן ז"ל דס"ל דאף זיתים וענבים תרומתן רק מדרבנן כשאר פירות ומדאורייתא אינו חייב רק תירוש ויצהר א"כ איך תורם מן השמן על הזיתים הא הוי מן החיוב על הפטור ע"ש והנה י"ל דזהו הפלוגתא בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שמן היאך תורם רבי אומר לפי שמנו רשב"ג אומר לפי אוכלו אבל לא על גרעיניהן ע"ש וי"ל דבהא פליגי דרבי ס"ל דרק תירוש ויצהר חייב מה"ת ומש"ה כשתורם שמן על זיתים צריך להפריש כפי השמן שיש בזיתים אבל לא על השאר דהוי מן החיוב על הפטור אבל מה שתורם על השמן שיש בזיתים הוא מן החיוב על החיוב ואף שלא הוציא השמן מן הזיתים כיון דאינו עתיד להוציאן שהרי הן זיתים הנכבשים הרי נגמרה מלאכתו ותורמין עליו וכן ביין על ענבים ואף דלענין טומאה כ"ז שלא הוציא השמן מן הזיתים והיין מן הענבים

אין מטמאין טומאת משקין כדאמרינן בפסחים (ל"ג) גבי טמא מת שסחט זיתים וענבים כי' התם לענין טומאה דבעינן משקה כ"ז שלא סחטן אין תורת משקה עליהן אבל לענין מעשרות דתלוי במין דתירוש ויצהר דהיינו יין ושמן חייבין במעשרות וקודם שסחטן הם ג"כ אותו המין ורשב"ג דס"ל בתורם שמן על זיתים דתורם אף לפי אוכלו אך לא על הגרעינין ס"ל דאף תרומת זיתים הוא דאורייתא ומש"ה תורם על הכל ולא הוי מן החיוב על הפטור אך קשה לומר כן דתקשה לרבי כי תורם לפי שמנן במה ניתר גוף הזיתים לאכילה הא מדרבנן ודאי זיתים חייבין במעשרות כשאר פירות ובמה ניתרים ולכן נראה דפלוגתא דרבי ורשב"ג הוא בזה כיון דזיתים אינן מתאכלין אלא אגב השמן שבהם דלאחר שסחטן הגפת אינו מטמא טומאת אוכלין ואפילו חישב עליהן לא מהני כדאמרינן בתוספתא טהרות רק אגב השמן מתאכל כלו ס"ל לרבי כיון שתורם על השמן שבו א"צ לתרום על הגפת כיון דבאפי נפשיה לאו אוכל הוא ורשב"ג סבר כיון דעכ"פ מתאכל אגב השמן כלו חייב במעשרות הנה אמרינן בירושלמי שם הכל מודם בכלופסין שהן תורמין לפי אוכלן אבל לא על גרעינין דכלופסין הם זיתים שאין מוציאין שמן ואינם אלא לאכילה דבזה אף רבי מודה דתורמין שמן עליהם לפי אוכלן ע"ש ולפ"ז אתי שפיר כיון דמתאכלין בלא שמן א"כ כלו אוכל וכלו חייב במעשר ומדברי הירושלמי קשה ביותר על הרמב"ן ז"ל דמוכח דיכול לתרום משמן על זיתים שאין בהם שמן כלל ולא הוי מן החיוב על הפטור:

הנה לפמ"ש הרמב"ן ז"ל דזיתים וענבים חייבין רק מדבריהם דרק דגן תירוש ויצהר חייב מה"ח דרק שמן ויין חייבין מה"ת משום דהוי תירוש ויצהר אבל זיתים וענבים הוי כשאר פירות יש לעיין דאמרינן בביצה (י"ג) בהכניס שבלין למלילות וס"ל לריב"י דפטורין מן המעשרות ואף דנגמרו מלאכתן משום דעל דגן קפיד רחמנא כמ"ש רש"י ז"ל וקשה מ"מ אמאי אין חייבין מדרבנן מ"ש מזיתים וענבים דג"כ פטורין מן התורה משום דעל תירוש ויצהר קפיד רחמנא מ"מ מדרבנן חייבין משום דלא שאני משאר דברים דכל שגידולו מן הארץ חייב במעשרות מדרבנן ולאכילה נגמרה מלאכתן א"כ ה"נ מלילות נהי דטל דון קפיד רחמנא מ"מ מדרבנן דהכל חייב במעשרות א"כ אמאי פייר מלילות הרי למלילות כבר נגמרה מלאכתן ומ"ש מלילות מזיתים וענבים ונראה דהחילוק הוה בזה דזיתים ושמן וכן ענבים יין חשיבי כ"ב מינים שהרי כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה הי"ח בתורם שמן על זיתים ויין על ענבים הא למה זה דומה לתורם מ"ב מינים שאינם כלאים זה בזה ע"ש וכן בע"ז ס"ו חשבינן ענבים ויין ל"ה מינים וכיון שהם כ"ב מינים א"כ ענבים וזיתים שאינן חייבין מה"ת חייבין מדבריהם כשאר מינים שחייבין מדבריהם

אבל מלילות וחטים לא אשכחן דחשיבי ב' מינים ואם מלילות פטורין מה"ח הם חשיב של פטור ול"ש שיתחייבו מדרבנן:

והנה להרמב"ן ז"ל אתי שפיר הא דאמרינן לרבי דאין תורמין יין על החומץ משום דיין וחומץ ב' מינים וקשה הא הוי ב' מינים שאינן כלאים זה בזה ואמאי אין תורמין ולהרמב"ן ז"ל כיון דס"ל דיין וחומץ ב' מינים הם א"כ חומץ אינו תירוש ואין תורמין מן היין על החומץ משום דהוי מן החייב על הפטור דמ"ש חומץ מענבים כיון דאינן תירוש אין חייבין מה"ת ולפי מה דאמרינן בירושלמי דמדאורייתא מודה רבי דתורמין מן היין על החומץ ורק מדרבנן אין תורמין שמא יתרום מן החומץ על היין ס"ל דאף לרבי יין וחומץ מין אחד הוא ובכלל תירוש הוא

ג

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ב דתרומות הפקיר קמה וזכה בה ועבר והפריש ממנה תרומה ה"ז תרומה אבל אם הפקיר שבלין וזכה בהן ועבר והפריש מהן תרומה אינה תרומה והוא מהירושלמי וכתב הראב"ד ז"ל לא שיהא חייב אלא שאם הפריש הוי תרומה כדאמר אמר המפקיר כרמו והקדים בבוקר ובצרו שהוא פטור מן המעשר ומפרש בירושלמי מה בין קמה לשבלין קמה עד שלא הפקירה כבר והפריש מהם אינה תרומה וכשהפקיר לא הפקיע מהם כלום שבלין אי עבר והפריש מהם ה"ז תרומה הילכך כשהפקירם הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו עכ"ל וכתב הכ"מ שהיה הראב"ד ז"ל גורס בדברי הרמב"ם ז"ל והפריש ולא עבר והפריש ומש"ה הוצרך לפרש דברי הרמב"ם ז"ל ע"ש היינו דהראב"ד ז"ל בא רק לפרש דברי הרמב"ם ז"ל.

הנה אמרינן פ"א דמעשרות כל שהוא אוכל ונשמר כו' חייב במעשרות ונשמר היינו למעוטי דהפקר וכתב בפה"מ שם משום דכתיב זרעך יצא של הפקר והקשה בתי"ט שם הא מפקינן זה מקרא דובא הלוי כו' ול"ל תרי קראי וכתב הכפות תמרים (ל"ט ע"ב) דבעינן תרי קראי דחד קרא לכתחילה דפטור וחד קרא דאף בדיעבד לא מהני תרומתו ומשום דפעמים דהפקר פטור ואם הפריש מהני כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהפקיר קמה וזכה בה ע"ש.

ונראה דהיינו דקרא ובא הלוי כו' הוא רק דפטור מן המעשר דקרא דובא הלוי כו' כתיב בצווי הכתוב להפריש וקרא דזרעך הוא דאפילו בדיעבד לא מהני הפרשתו דבפ"א דמעשרות נקט נשמר גבי אוכל וגידולו מן הארץ ובהנך אפילו בדיעבד לא מהני כל שאינו אוכל או אינו גידולו מן הארץ וע"ז כתב הפה"מ דמפקינן מקרא דזרעך והנה הטעם דאם הפקיר קמה וזכה בה דאם הפריש תרומה ה"ז תרומה הוא משום דהוי כמו

המפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו דחייב בפרט ובעוללות כו' וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' מ"ע המפקיר את כרמו והשכים בבוקר וזכה בו לעצמו ובצרו חייב בפרט ובעוללות בשכחה ובפאה שהרי שדך וכרמך אני קורא בו שהיה שלו וה"ה שלו ע"ש וא"כ ה"נ לענין מעשרות אין לפוטרו מקרא דזרעך שהרי זרעך הוא כיון שזכה בו וזה דפטור מן המעשרות הוא רק מקרא דובא הלוי כו' דיצא זה שי"ל חלק ונחלה שהרי היה יכול לזכות בו אך זה הכתוב הוא לכתחילה דפטור מן המעשרות ומש"ה אם עבר והפריש תרומתו תרומה דליכא למעוטי משום זרעך. והנה הרמב"ם ז"ל כתב הפקיר קמה וזכה בה כו' היינו אם זכה הוא בעצמו ולשון הירושלמי הוא הפקיר קמה וחזר וזכה בה כו' דהיינו דוקא אם חזר וזכה הוא בעצמו אבל אם זכה בו אחר לא מהני הפרשה אף בדיעבד דאין זה זרעך. והנה הראב"ד ז"ל הביא ראיה דרק אם הפריש הוי תרומה אבל אינו חייב להפריש מההיא דהמפקיר כרמו ובבוקר השכים ובצרו דפטור מן המעשרות ואמאי לא הביא ממתני' דכל שהוא אוכל ונשמר חייב במעשרות ומשום דדברי הרמב"ם ז"ל הוא רק בזכה הוא בעצמו ומש"ה הוצרך להביא ההיא דה דהמפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו דאף בכה"ג אינו חייב להפריש. והנה זה דהפקיר וזכה בה אם עבר והפריש תרומתו תרומה הוא דוקא בהפקיר קמה וזכה בה דלא היה אפשר להפריש מהם תרומה ולא הפקיע ההפקר מהם כלום כמ"ש הראב"ד ז"ל אבל אם הפקיר שבלים וזכה בהן כיון שהיו ראוין להפרשה קודם שהפקיר וכשהפקיר קודם שזכה בהן נפטרו אז מתרומה מקרא דזרעך שלא היו לה בעלים כלל ואף בדיעבד לא מהני וכיון דנפקע מהם תורת תרומה אף לדיעבד תו לא הדר חייל כמ"ש הראב"ד ז"ל. והנה האור שמח הקשה על הרמב"ם ז"ל ממתני' דפ"א דפאה דאין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפאה ואם תרם אין תרומתו תרומה והא פאה הוי הפקר דקמה ומ"מ אין תרומתו תרומה ע"ש ול"ק כלל דכל דברי הרמב"ם ז"ל הוא רק בזכה הוא בעצמו ובפאה הפקר של בעה"ב ועניים זוכין ובכה"ג אף בדיעבד אין תרומתו תרומה:

והנה מזה דהפקיר קמה וזכה בה דאף דפטור מן המעשרות ומ"מ אם הפריש הוי תרומה נראה דשייך תרומה אף בלא חיוב הפרשה הנה בספרי [במדבר ט"ו] גרסינן רי"א לפי שהוא אומר ראשית דגנך תירושך ויצהרך חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תרימו תרומה לה' תתנו את כל תרומת ה' חובה ולא רשות ע"ש וי"ל דאף לאחר דמרבינן שהוא חובה מ"מ דין רשות לא בטל ואף במקום דליכא חובה יש להפריש רשות חוץ במקום דאיכא קרא דלא מהני תרומה כלל והנה זה דיכול להקדים תרומה ומעשרות בשבלין ואעפ"י שאין חייבין הנה בפשוטו הוא משום דאתי לכלל חיוב אך

אינו נראה כן מדברי התוס' (בכורות י"א) שהקשו שם על הא דמפקינן מקרא דלוקח טבלים מן העכו"ם שא"צ ליתן תרומת מעשר לכהן הא כל לקוח פטור מה"ת ותי' דקרא אתי לעכו"ם דמעשר פירותיו ונתן המעשר ללוי דאינו חייב הלוי ליתן תרומת מעשר לכהן ומעשר דאוריתא הוא אי אין קנין לעכו"ם בא"י כו' ומירוח עכו"ם אינו פוטר ולמ"ד מירוח עכו"ם פוטר אפשר שהקדימו בשבלין ע"ש והא הכא אי אפשר לבוא לכלל חיוב דאם ימרחנו עכו"ם מירוח עכו"ם פוטר ואם ימכרנו לישראל יהיה לקוח ופטור ומוכח דס"ל להתוס' דאף היכא דלא אתיא לכלל חיוב יכול ג"כ להקדימו בשבלין וצ"ל משום דאפשר להפריש רשות אפילו היכא דליכא חיוב וכמו בהפקיר קמה וזכה בה:

והנה נראה ודאי בהפקיר קמה וזכה בה אף דאם תרם תרומתו תרומה מ"מ אם הפריש מזה ע"ד שריכ בתרומה לא מהני דהוי מן הפטור על החיוב דאף המפריש תרומה ממע"ר שניטלה ממנו תרומת מעשר על כרי אחר כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' תרומות דלא מהני ואף לענין תרומה שניהם טבל מ"מ כיון דאינן שוין לענין תרומת מעשר דזה הוי טבל לענין תרומת מעשר וזה אינו טבל לא מהני אף הפרשת תרומה משום דבעינן שיהיו שוין בכל ענייניהם כמ"ש המל"מ שם כ"ש דאחד אינו טבל כלל דלא מהני אי הפריש ע"ד שחייב במעשרות. והנה בזה ג"כ ל"ק קושית האור שמח על הרמב"ם ז"ל ממתני' דאין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפאה ואם תרם אין תרומתו תרומה ואף דפאה הוי הפקיר קמה דבפה"מ שם כתב דמיירי בתורם מדברים אלו על נכסיו וכ"כ בפסקיו פ"ה הי"ב ולא מפירות שאין חייבין בתרומה כגון לקט שכחה ופאה כו' על פירות שחייבין בתרומה ואם תרם אין תרומתו תרומה ע"ש ועל פירות שחייבין בתרומה ודאי לא מהני הפרשתו דהוי מן הפטור על החיוב:

אמרינן שלהי פ"ק דפאה ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות עד שימרח. וכתב הר"ש ז"ל דזה דאח"כ אינו מועיל הפקר הוא אחרי שכבר ראה פני הבית א"נ מדרבנן לאחר מירוח אף קודם ראיית פני הבית ג"כ חייב ע"ש הנה אמרינן בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' מעשר הכ"ב מצא כריכות ברה"י חייב לעשר לפי שאינן הפקר בר"ה פטורות משום שהן הפקר מצא תבואה מרוחה עושה אותה תרומות ומעשרות על פירות אחרות ואינו חושש והטעם כיון דמרוחה אעפ"י שהיא הפקר לא נפטרה מן המעשרות ובלשון התוספתא הוא מצא תבואה ממורחת העשויה כרי אסורה משום גזל מפוזרת מותרת משום גזל בין כך ובין כך עושה אותה תרומה ומעשרות על פירות של בעה"ב ואינו חושש. וקשה הא מ"מ לא ראה פני הבית דהא מיירי שמצא בשדה ואמאי לא מהני הפקר לפטור ואף למ"ש הר"ש ז"ל דמדרבנן מחייב בהפקר אף קודם ראיית

פני הבית ג"כ קשה איך תורם הוא על פירותיו הא הוי מן הפטור על החיוב ומוכח דמדאורייתא חייבין בהפקיר לאחר מירוח קודם ראיית פני הבית:

המל"מ פ"ב מהל' תרומות חקר בפאה מאימתי נפטרת מן המעשר אי משבאה ליד עני או קודם ע"ש. ויש לעיין אמאי לא פשיט לה מדברי התוס' (ב"ק צ"ד) גבי מצות פאה להפריש מן הקמה כו' מירחו מעשר ונותן לו והקשו ל"ל לעשר הא פאה פטורה מן המעשר ותי' כיון דעדיין לא הוברר חלקו של עני כלו חייב והר"ש ז"ל תי' משום דלקט שכחה ופאה שעשאן גורן נתחייבו מדרבנן ע"ש ועכ"פ לכ"ע פאה גמורה לאחר הפרשה פטורה מן המעשרות אף קודם שבאה ליד עני דהא הכא מירחו בעה"ב ואי פאה אינה נפטרת אף שיבוא ליד עני א"כ הו"ל מירוח קודם הפקר דאין ההפקר פוטרו אך הפי' הרא"ש ז"ל (פאה פ"ב מ"ד) גבי בעה"ב העובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שו"פ כו' וחכ"א עני היה באותה שעה כתב ז"ל עני היה ופטור מן המעשר ע"ש היינו דלר"א דלא חשיב עני חייב במעשר ומוכח דס"ל דפאה נפטרת מן המעשר רק כשבא ליד עני:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ח מהל' בכורים ה"ו המקדיש עיסתו או המפקיר אותה קודם שנתגלגלה ופדאה או זכה בה ואח"כ גלגלה או הקדישה או הפקיר אותה אחר שנתגלגלה ופדאה או זכה בה ה"ז חייבת בחלה והקשה האור שמח דרבנו השוה דין הפקר להקדש ובתרומה אשכחן דאע"ג דאם הקדיש בעודה בשבלין קודם מירוח ופדאה ומירחה דחייבת בתרומה בכ"ז בהפקר אם הפקירה קודם מירוח וזכה בה פטור מתרומה ע"ש. אך אין זה קושיא על הרמב"ם ז"ל דהא הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו ה"ג הלקט השכחה והפאה וההפקר כו' אעפ"י שהן פטורין מן התרומה חייבין עליהם בחלה היינו דל"ד חלה לתרומה לענין הפקר וכמתני' פ"ק דחלה והטעם דשאני חלה מתרומה אמרינן שם בירושלמי דילפינן מי"ד שכבשו ושחלקו דבחלה ליכא פטור משום ובא הלוי כו' וס"ל להרמב"ם ז"ל דמ"מ דאם הגלגול עצמו היה בהפקר פטור מטעמא אחרינא וכמו בהקדש דגלגול הקדש פוטר משום עריסותיכם ולא של הקדש ה"נ עריסותיכם ולא של הפקר דהפקר והקדש שייך לענין זה. וכדאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"א ה"א) לענין תרומה דאם המירוח עצמו היה בהפקר א"צ לפטור משום ובא הלוי כו' אלא משום דגנך ולא דגן הפקר דגנך ולא דגן הקדש ע"ש וה"נ אם הגלגול עצמו היה בהפקר הוי עריסותיכם ולא של הפקר כמו בהקדש אבל אם הפקיר וזכה בה קודם גלגול אינו נפטר מחלה, והנה לפ"ז מה שהוכחתי לעיל דהפקר לאחר מירוח קודם ראיית פני הבית חייב מדאורייתא מ"מ נראה דאם ראיית פני הבית בעצמו היה בהפקר דפטור וכמו ראיית פני הבית ברשות הקדש דאמרינן בירושלמי פ"ד דמעשרות (ה"א) דפטור ע"ש דכל החיובים

המחייבים את המעשר אם נעשים ברשות הקדש פטור וה"נ ברשות הפקר דמה שיש כח בהקדש לפטור ה"נ הפקר:

ד

גרסינן בתרומות (פ"י מ"ו) היו לו חבילי תלתן של טבל כותש ומחשב כמה זרע יש בהם ומפריש את הזרע וא"צ להפריש את העץ אם הפריש לא יאמר אכתוש ואטול את העץ ואתן את הזרע אלא נותן העץ עם הזרע וכתב התוי"ט דאף דנותן לכהן אף את העץ אין בו משום קדושת תרומה והביא דברי הרמב"ם ז"ל דאף בשבלין כן דאם הפריש הלוי תרומת מעשר בשבלין דנותן התבן לכהן ופשיטא שאין בתבן שום קדושה ע"ש. וכתב שם המ"ר הטעם בתלתן דנותן העץ לכהן שאם הכהן מחשיבן אסורים לזרים כמו גרעיני פירות ע"ש. אך אינו נראה דהתם בגרעינין מיירי באפשר למצץ כדאמרינן בירושלמי ומה שאפשר למצץ חל עליה שם תרומה עם שאר הפרי רק מה שנשאר אח"כ על הגרעין אי משליכו בטל ממנו תורת אוכל ומותר ואם מכנסו ומחשיבו לא בטל ממנו שם תרומה אבל הכא בעץ מעיקרא לא חל עליו שם איסור תרומה ומאי מהני אם הכהן מחשיבו אח"כ ועוד דהכא ל"ש מחשיבו דבלא"ה חשוב הוא דטעם עצו ופריו שוה וזה דאינו מפריש על העץ ופטור הוא מן התרומה הוא משום דאינו נאכל בעינו רק ליתן טעם בקדרה והוי כתבלין דפטור מן המעשרות וכמ"ש המ"ר בעצמו ומה שייך שמחשיבו ועוד דבביצה (י"ג) מוקמינן לה בתרומת מעשר ומה שהכהן מחשב מהני רק לתרומת מעשר שלו אבל לא על השאר וכיון דעל שאר העץ ליכא חשיבות ופטור מתרומת מעשר א"כ איך חל ע"ז תרומת מעשר הא תרומת מעשר אינו אלא אחד מעשרה ועל מה נעשה תרומת מעשר ועוד דזהו כנגד דברי הרמב"ם ז"ל דאף בתבן כן ובודאי בתבן ל"ש אחשביה:

ונראה הטעם כשמפריש התלתן עם העץ וכן התבואה בשבלין דצריך ליתן אף העץ והקש לכהן דהוי כמו בפאה דאמרינן בתוספתא (פ"ב דפיאה) בעה"ב שנתן פאה לעניים אין רשאי שיאמר להן טלו זרע ותנו פשתן טלו תמרים ותנו מכבדות נשרו ואח"כ הפרישן אינו חייב משום פאה אלא זרע בלבד ע"ש אלמא אף דאינו חייב משום פאה אלא זרע בלבד מ"מ אם כשהפריש היו יחד עם המכבדות או עם הפשתן שאין ראוין לאכילה בטלין לגבי האוכל והכל לעניים וה"נ בתרומה אף דאם כותש מפריש רק על הזרע וא"צ להפריש על העץ אם היו יחד בשעת הפרשה הכל לכהן וכן במפריש תבואה בשבלין דהכל לכהן כמ"ש הרמב"ם ז"ל. ונראה דלאו דוקא בתרומה אלא בכל הפרשות כן דאף במעשר כן דמעשר שהקדימו בשבלין דנותן כל השבלין ללוי וא"י לומר שיחזיר לו הקש

ובירושלמי רפ"ד דפאה אמרינן תעזוב הנח להם תבואה בקשה תמרים במכבדות תלתן בעמיר כו' היינו דקרא אתי בפאה שלא יטול בעה"ב קודם התבואה מהקש והתמרים מהכבדות ואח"כ יפריש דצריך להפריש פאה מן המחובר ולא מן התלוש וכדמסיים שם יכול אף בדלית ובדקל כן ת"ל אותם דבדלית ובדקל צריך בעה"ב לתולשן מן המכבדות ואח"כ יפריש אבל זה כשמפריש התבואה כשהיא בקשה והתמרים במכבדות דהכל לעניים וא"י בעה"ב לומר טלו תבואה ותנו קש הוא משום דבטלים לגבי אוכל כיון שהיו בשעת הפרשה וזכו בכל אבל אם פירשו קודם הפרשה א"צ להפריש רק האוכל כדאמרינן בתוספתא ואם נשרן הרוח אחר הפרשה אף קודם שבא ליד עניים ג"כ הכל לעניים כדאמרינן בספרא דבשעת הפרשה כבר זכו בהם ובכל הפרשות כן דאם בשעת הפרשה היו בשבלין א"י לומר אכתוש ואטול את העץ וזה דאמרינן בביצה שם כותש ל"ל לימא כי היכא דיהבי לי הכי יהיבנא לך אמר רבא קנסא היינו דהקנסא רק מה שמחייבין אותו לכתוש וכ"כ הרמב"ם ז"ל מפני מה קנסוהו לכתוש כו' אבל זה שאם הפריש קודם כתישה דהכל לכהן אין זה משום קנס והן מוכח מפ"י הרא"ש ז"ל בתרומות שם שכתב על הא דאמרינן כותש ומחשב כו' ז"ל הכי מפרש פשטא דמתני' דלטובת הנאה אמרו שכותש ומעכב העץ לעצמו ע"ש היינו דאינו מפרש דמיירי בבן לוי וכותש משום קנסא אלא בבעלים כשמפרישין תרומה ועצה טובה שיכתוש קודם הפרשה כדי שיעכב העץ לעצמו ומוכח דאף היכא דל"ש קנסא ג"כ אם הפריש בעצו העץ לכהן:

הנה אמרינן בתרומות (פ"ט) הזורע תרומה שוגג יופך מזיד יקיים כו' ובפשתן מזיד יופך והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי הטעם דבפשתן במזיד יופך קנסו ביה שלא יהנה בקסמין וכתב בפה"מ ואם יהיה הזרע הנזרע פשתן של תרומה יהפך בארץ גזירה שמא יהנה בעציו ויחשוב כי הזרע בלבד הוא האסור והיא החוזרת תרומה כו' ע"ש היינו דמפרש דברי הירושלמי דקנסו אותו להפוך שלא יבוא ליהנות בקסמין ונראה מזה דהעצים אסורין מדינא דאיסור גידולי תרומה חל נמי על העצים [ועיין בתוס' א"ש שם] וקשה איך חל תרומה על העצים דאינו אוכל ולפ"ז הטעם הוא דהוי כמו תלתן שהפריש בעציו או תבואה בהשבלין דנעשה הכל תרומה דבטל לגבי האוכל כיון דבשעה שחל שם תרומה היו בעציו חל על הכל א"כ הכא בגידולי תרומה דא"צ הפרשה ושם תרומה חל במחובר כדאמרינן בירושלמי א"כ חל שם תרומה כשהוא עם עציו וחל על הכל:

אך לפ"ז מוכח דס"ל להפה"מ דלא כהתי"ט שכתב דרק צריך ליתן העץ לכהן אך איסור תרומה אין בו ומפה"מ נראה דאיכא איסור ליהנות בקסמין. והנה אמנם כן הוא דעת השנו"א בתרומות שם גבי תלתן שנפלה לתוך הבור כו' דאמרינן דאם יש בזרע כדי ליתן

טעם אבל לא בעץ וכתב שם כיון דטעם עצו ופריו שוה חל עליו שם תרומה מ"מ אינו כתרומה לאסור בנ"ט דזה רק בכלאים דאסור מדאורייתא ע"ש נראה מדבריו שיש בו ג"כ איסור כשקרא עליו שם ומשום טעם עצו ופריו שוה רק אין בו איסור דאורייתא. והנה יש להביא ראיה לזה דהמפריש תלתן בעציו יש בו ג"כ איסור דאמרינן בתוספתא פ"ח דתרומות המפריש חבילי תלתן ש' מעשר ה"ז פודה את העץ ואת הזרע ע"ש ופדיון הוא להפקיע איסורן ומוכח דיש על העץ משום איסור וקשה על התוי"ט:

וליישב דברי התוי"ט נראה דבמע"ש צריך פדיון מטעם אחר דאמרינן ריש מ"ס מע"ש הלוקח כדי יין סתומות מקום שדרכן לימכר סתומות יצא קנקן לחולין האגוזים והשקדים יצא קליפיהן לחולין ע"ש וכן החרצונים והזגין והגפת כדאמרינן בתוספתא ואמרינן במע"ש (פ"ג מי"ב)המשאיל קנקנין למע"ש רי וצף לתוכן סתם עד שלא גפן לא קנה מעשר משגפן קנה מעשר דחל שם מעשר על הקנקן הטעם כמו שהביא הר"ש ז"ל מהירושלמי ר' זירא א תורה פודאהו במקדש וכונסהו בגבולין מה במקדש יצא הקנקן לחולין אף בגבולין נתפס הקנקן למעשר דכל בלקוח בכסף מע"ש נתחלל עליו הכסף במע"ש ענ נתפס למע"ש כ"ש והיינו כל שדרכו להמכר עמו נתחלל עליו כסף מע"ש בשעת לקיחה כשהוא עמו בשעת קריאת שם מעשר נתפס למע"ש דצריך פדיון וא"כ זה נמי הטעם כשיפריש תלתן בעציו דהעץ נמי צריך פדיון משום דתלתן נותנין בק עם ס כמ"ש רש"י ז"ל בביצה שם ינ"ש דנמכר עם עצו וכה"ג בשעת לקיחה מתחלל עליו כסף מע"ש וכשמפריש מע"ש כשהוא בעצו נתפס עליו מע"ש דצריך פדיון דלא גרע מקנקן דנתפס במע"ש:

אמרינן שלהי מעשרות זרע ליף העליון כו' זרע לפת וצנונית ושאר זרעוני צרה שאין נאכלין פטורין מן המעשרות כו' שאעפ"י שאביהם תרומה הרי אלו יאכלו ופי' הר"ש ז"ל אעפ"י שאביהם תרומה כההיא דתנן העוקר לפת וצנונית מתוך שלו ונטע לתוך שלו לזרע חייב מפני שהוא גורנו ואם עשאה תרומה ונטען לזרע הזרע נאכל לזרים ע"ש היינו דמיירי שלא נטע זרע לפת וצנונית רק לפת וצנונות עצמן שהיו של תרומה ואח"כ נעשה זרע של לפת וצנונות או שאר זרעוני גנה שאין נאכלין מותר לאכול אותו הזרע אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם כתב שאעפ"י שאביהם תרומה ר"ל כי כשיהיה אחד מאלו הזרעים ר"ל זרעוני גנה שאינן נאכלים תרומה וזרעם שהצומח ממנו חולין שאין אומרים גדולי תרומה תרומה אלא כשהזרע הזרוע ראוי לאכילה אבל אלו שאינן ראוין לאכילה מותר לאכול גדוליהן אעפ"י שעיקר זרעם הוא תרומה ע"ש היינו דמפרש להפך שזרע זרעוני גנה שאין נאכלין שהיו תרומה וצמחו וכבר עמד בזה הרש"ש ז"ל איך אפשר

להיות זרעוני גנה שאין נאכלין תרומה הא אמרינן דאינן חייבין במעשרות וכתב דאף דאין חייבין במעשרות מ"מ אם תרמן הוי תרומה ודימה זה להההיא דתלתן דמפריש רק על הזרע ואם הפרישן עם העץ נותן העץ עם הזרע ע"ש וזהו כהשנו"א ולא כהתוי"ט שכתב דאין שום איסור תרומה על העץ אלא שנתנין לכהן וס"ל דכל אוכל ע"י הדחק כן דאף דפטור ממעשרות מ"מ אם קרא שם תרומה הוי תרומה וזרעוני גנה שאין נאכלין ג"כ נאכלין ע"י הדחק דהא בירושלמי ממעטינן זרעוני גנה שאין נאכלין מקרא ואי אין ראוין לאכילה כלל ל"ל להטוטי אך להרמב"ם ז"ל אי אפשר לומר דטעם בתלתן בנותן העץ לכהן הוא משום אוכל ע"י הדחק דהא אף בתבן פסק כן דאם הפריש בשבלין התבן לכהן אף דאינו אוכל כלל:

אמרינן פ"ג דעדיות מעי אבטיח וקניבת ירק ר' דוסא מתיר לזרים וחכמים אוסרים ובירושלמי מחלקינן דקניבת ירק של גננין מותר לזרים ושל בעה"ב אסורין ועיין הרמב"ם ז"ל (פי"א ה"י) והראב"ד ז"ל בעדיות שם הבאו דברי הירושלמי וכתב ונראה לי דוקא כשמשליכן אבל אם מכניסן אסור דלא גרעי מגרעיני תרומה דבזמן שהוא מכניסן אסורות השליכן מותרות ע"ש היינו דאם מכנסן אין חילוק בין קניבת ירק של גננין לשל בעה"ב והתוס' שאנץ כתב זה על ר' דוסא דמתיר קניבת ירק לזרים דדוקא אי משליך הכהן לאיבוד אבל אם מכניסו אסור מידי דהוי אגרעיני תרומה ע"ש. והנה אמרינן בתוספתא פ"ד דדמאי והביאה הרמב"ם ז"ל פי"א מהל' מעשר הי"א קניבת ירק הנמצא בגנה ה"ז פטורה מן הדמאי ושל בעה"ב הנמצאת בבית חייבת שע"ג האשפה בכ"מ מותרת ע"ש ונראה מזה דאדרבה דקניבת ירק של בעה"ב האסורה הוא רק במכנסה בבית אבל השליכה מותרת דשל בעה"ב דמו לגרעינים דתלוי אי מכנסן או משליכן אבל של הגננין המותרת בכל אופן מותרת והראב"ד ז"ל כתב איפכא דשל גננין המותרת הוא דוקא אם השליכן ובמכנסן אסורין וא"כ של בעה"ב לעולם אסורה וצ"ע ולהתוס' שאנץ שכתב זה לר"ד דקניבת ירק מותרת והיינו אף של בעה"ב הוא דוקא במשליכן ולא במכנסן צ"ל דהתוספתא דדמאי אתיא כר' דוסא דלרבנן להתוס' שאנץ בכל אופן אסורה אך הרמב"ם ז"ל פסק כרבנן בקניבת ירק ופסק ג"כ כהתוספתא דדמאי. והנה מהתוספתא דדמאי נראה דאף לענין טבל נמי מהני חשיבות דאם השליכן בטלי מתורת אוכל ופטורין מן המעשרות ואי מכנסן חשיב אוכל וחייב במעשרות ולפ"ז י"ל בכל אוכל ע"י הדחק כן נהי דפטור מן המעשרות מ"מ אם מחשיבו לאוכל חייב וכן בזרעוני גנה שאין נאכלין דמ"מ נאכלין ע"י הדחק אם החשיבן לאכילה חייבין במעשרות ואפשר דכל שעשאן תרומה זהו גופא חשיבותן שהרי החשיבן לאוכל ובזה מתיישב מ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ

בזרעוני גנה שאין נאכלין אעפ"י שאביהם תרומה שאם עשאן תרומה הוי תרומה מפני שזהו מחשיבן לאוכל והנה לפ"ז בזרעוני גנה שאין נאכלין אם תרם עליהם חייבין בשאר מעשרות מדינא לפי שהחשיבן:

והנה זה דמהני מחשבה לאשוויי אוכלא לענין איסור טבל מוכח מההיא (דפ"ד דמעשרות) כסבר שזרע לזרע ירקה פטור דלא חשיבא אוכלא זרע לירק מתעשר נמי ירק אך בזה יש לדון אי מהני בזה מחשבה בתלוש כיון דמחשבה לאוכלין לאשויי אוכלא מהני רק מכאן ולהבא כדמוכח בירושלמי שביעית (פ"ז ה"א) גבי סיאה ואזוב וקורנית דאם ליקטן לאכילה יש בהם קדושת שביעית לעצים אין בהם קדושת שביעית ואמרינן שם דאם חישב עליהן לאחר שנתלשו דלא מהני דא"א לחול קדושת שביעית בתלוש ע"ש אלמא דהמחשבה מהני רק מכאן ולהבא א"כ באוכל ע"י הדחק כגון זרעוני גנה שאין נאכלין כיון דמסתמא פטורין מן המעשרות כי מחשב עליהן לאחר שנתלשו כגון שתרמן איך מתחייבין במעשרות כיון דבשעת גידולן היו בפטור ואיכא הבאת שליש בפטור דכל הפטורין מן המעשרות פוטרין בהבאת שליש כגון סיכך ע"ג דזרעים הגדלים בבית פטורין מן המעשר ואם נטע בחורבה ואח"כ סיכך עליהם תלי בהבאת שליש ואם היה בפטור פטור כדאמרינן בירושלמי וכן בעציץ נקוב אם זרע ואח"כ נקבו תלוי בהבאת שליש כדאמרינן בירושלמי וא"כ ה"נ כיון דבשעת הבאת שליש לא היה אוכל והיה בפטור א"א עוד להתחייב וקניבת ירק של בעה"ב דתלי אי מכנסן או השליכן אפשר דאין הכינוס מחשיבו לאוכל רק מסתמא הוי אוכל רק אדרבה ההשלכה מבטלו מתורת אוכל אך אפשר לומר דאף דבהבאת שליש לא היה אוכל ומחשבה מהני רק מכאן ולהבא מ"מ לא מקרי הבאת שליש בפטור כיון דיכול אח"כ לחשוב עליהן ודומה לזה מה דאמרינן בסוטה לענין ערלה דילדה שסיבכה בזקנה בטלה ומ"מ אי סובכה בזו שנטעה לסיג ולקורות לא בטלה משום דאי בעי מחשב עלה] וצ"ע בזה:

ובעיקר זה דאינו אוכל דפטורין מן המעשרות וכן פירות שלא הביאו שליש יש לחקור אם החסרון הוא בהטבל דאלו אין נעשין טבל וממילא אם תרם אין תרומתו תרומה או להפך דהחסרון הוא בהתרומה דאלו אין ראוין לתרומה וממילא כיון דאין ראוין להפרשה אין נעשין טבל הנה אמרינן רפ"ט דתרומות גבי גידולי תרומה הזורע תרומה שוגג יופך מזיד יקיים אם הביאה שליש בין שוגג בין מזיד יקיים ומשום דאסור לאבד תרומה ע"ש וקודם הבאת שליש מותר אלמא דבגידולי תרומה שם תרומה חל עלייהו בשעת הבאת שליש והכא ל"ש לומר משום דפירות קודם הבאת שליש אין נעשין טבל וממילא לא מהני ההפרשה דבגידולי תרומה ל"ש הפרשה כלל רק שגידולי תרומה תרומה ומוכח דשם

תרומה אינה יכול לחול בפירות קודם הבאת שליש וה"נ בגידולי תרומה. ובירושלמי שם אמרינן דש"מ מההיא דאם הביאה שליש בין שוגג בין מזיד יקיים הדא אמרה שהקדושה חלה עליה כשהוא מחובר הדא אמרה הפריש מפירות שלא הביאו שליש לא קדשו ע"ש היינו דמכאן ילפינן לעלמא באם הפריש קודם הבאת שליש דלא קדשו ומוכח דזה דבעלמא הפריש קודם הבאת שליש אינה תרומה הדין הוא בהתרומה דא"א לחול על פירות שלא הביאו שליש וממילא ליכא בהו איסור טבל ונראה דה"נ זה מה שאינו אוכל כגון זרעוני גנה וכיוצא בו דפטורין הוא ג"כ הדין הוא בהתרומה דא"א לחול כ"א על אוכל גמור וממילא ליכא טבל דפירות קודם הבאת שליש פטורן הוא ג"כ לפי שאינן אוכל גמור דאמרינן בריש מעשרות כל שאין תחילתו אוכל אבל סופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל ואמרינן עלה בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם כהדה דתני מאימתי כל הפירות חייבין במעשר התאנים משיבחילו כו' ע"ש דקודם עונת המעשרות אינו אוכל גמור ואף דקודם הבאת שליש חייב בחלה למעשרות בעינן אוכל גמור טפי וזה דאמרינן בירושלמי דקודם הבאת שליש פטור מן המעשר משום דכתיב זרעך שכיוצא בו נזרע הוא רק לשיעורא דבעינן למעשר אוכל גמור כזה שכיוצא בו נזרע ומצמיח והפטור דקודם הוא משום דאינו אוכל גמור והטעם דבגידולי תרומה הקדושה חלה עליהן כשהן מחובר כדאמרינן בירושלמי הוא משום דזה דבעלמא אין תרומה חל במחובר החסרון הוא מצד הטבל ולא מצד התרומה כדאמרינן במנחות (ע') גבי שבולת שמירחה ושתלה דאי לא פקע טבל כששתלה יכול להפריש במחובר ע"ש וכיון דהחסרון בהטבל דל"ש טבל במחובר א"כ בגידולי תרומה דאין התרומה באה מכח טבל כלל חל אף במחובר:

ה

בתרומות (פ"ג מ"ה) גרסינן האומר תרומת הכרי הזה בתוכו ומעשרותיו בתוכו תרו"מ זה בתוכו רש"א קרא השם וחכ"א עד שיאמר בצפונו או בדרומו וכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ בזה דלר"ש קרא השם היינו דחייב להוציא מאותו הכרי כל החוקים שזכר וזה דלרבנן לא קרא את השם היינו שנשאר כמו שהיה קודם ומוציא מה שחייב עליהן ממקום אחר וכ"כ הרע"ב ז"ל והיינו דלר"ש רק שחייב להוציא התרומה מאותו הכרי ולא ממקום אחר אבל כשמוציא אח"כ נתקן הכל אך בירושלמי אמרינן דלר"ש קדשו מדומעין והיינו דתרומה וחולין מעורבין זה בזה וא"י אח"כ להפריש זה מזה כשאר מדומע וכ"כ הר"ש ז"ל וכן באומר לצפונו דאף לרבנן מהני פליגי בירושלמי רבי ורבנן לרבי כל חציו הצפוני מדומע דבצפונו משמע כל חציו הצפוני ולרבנן רק רביע הכרי בכלל דימוע היינו דאי"ל תקנה ונשארים מדומע והנה באמר בצפונו דברי הרמב"ם ז"ל בפסקיו סתרי אהדדי

דבפי"ג מהל' תרומות (הט"ו) פסק כהירושלמי דאם אמר תרומת הכרי בצפונו חולקין אותו לשנים והחצי שבצפון לשנים ונמצא רביע הכרי שהוא צפון צפונו הוא המדומע ע"ש והיינו כרבנן בירושלמי דרביע הכרי מדומע אך (בפ"ג ה"ח) כתב האומר תרומת הכרי זה לתוכו אם אמר בצפונו או בדרומו קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו ע"ש היינו שאינו מדומע רק שחייב להפריש ממנו תרומתו וכמ"ש בפה"מ לר"ש דזה דקרא את השם הוא דחייב להפריש אח"כ רק ממנו ולא ממקום אחר עליו וכבר עמד בזה בתוס' א"ש שם וכתב שלא העירו בזה מן המפרשים ע"ש:

ונראה לדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג וכן בפה"מ לר"ש דאינו נעשה מדומע רק שצריך להפריש אח"כ מיניה וביה הטעם דכל שאינו מברר התרומה לגמרי רק אומר בתוכו או בצפונו אינו אלא קביעות מקום שקובע שהתרומה בצפונו ולא במקום אחר ולר"ש הוא קובע שיהא התרומה בתוכו ולא שיפריש ממקום אחר וכיון דעדיין לא חל תרומה עליהן אינו מדומע ויכול אח"כ להפריש דהקריאת שם לא הועילה רק שלא יוכל להפריש ממקום אחר ואף דכשאומר תרומתו בצפונו הותרו השיריים וחלק הדרומי יצא מידי טבל ואף דעדיין לא חל שם תרומה. הנה מצינו כעין זה איפכא במפריש מקצת תרומות ומעשרות דאמרינן דמפריש אח"כ ממנו אבל לא למקום אחר והקשה המהרי"ט ז"ל (ח"א סי' י"ח) איך יכול אח"כ להפריש מיניה וביה כיון דמקצת הכרי כבר הותר ואין בילה שמא מפריש אח"כ מן הפטור וכתב דבמפריש מקצת תרומה ומעשר אף דחל שם תרומה ע"מ שהפריש כמ"ש הראב"ד ז"ל אך הכרי לא נתקן כלל כיון דלא גמר הפרשתו ע"ש היינו דהתם הוי איפכא דקדושת תרומה חל ע"מ שהפריש אך הכרי לא נתקן וטעם הדבר דבמפריש מקצת תרומה על אותה התרומה גמר הפרשתו וחל עליה שם תרומה אבל הכרי עדיין לא גמר הפרשתו דלא הפריש רק מקצת תרומה ממנו וכ"ז שלא גמר הפרשתו לא נתקן הכרי דהחלות הוא בשעת גמר הדבר והכא הוי איפכא כשאומר תרומתו בצפונו היינו שקבע התרומה בחציו הצפוני וא"כ חציו הדרומי כבר גמר הפרשתו דאינו מחוסר בהן כלום ונתקנו ע"י קביעות מקום זה אבל התרומה דלא גמר הפרשתה דהא צריך עוד לברר באיזה מקום בהצפון כ"ז שלא גמר הפרשתו לא חל שם תרומה ויכול אח"כ להפריש ואינו נעשה מדומע:

והנה להרמב"ם ז"ל בפי"ג ולהירושלמי דכשאומר בצפונו חציו הצפוני מדומע דחל שם תרומה גמורה מיד ומדומע בכל חציו הצפוני של הכרי. יש לעיין אמאי מהני זה לרבנן מ"ש כשאומר תרומת הכרי בתוכו דלא מהני דלא קדשו מדומעין ומשום דבעינן ראשית ששיריה נכרין כשאומר בצפונו שחציו הצפוני מדומע היינו דמעורב חולין בתרומה

חציו הצפוני איך מהני ההפרשה עליו הא אותן השירים שבחציו הצפוני אין נכרין שהרי מדומעין עם התרומה וצ"ל דזה דבעינן שירים נכרין אין זה דין בהשירים דשירים שאינן נכרין לא מהני הפרשה עלייהו אלא דין הוא בהתרומה דכל שאי"ל שירים נכרין אין זה ראשית דבעינן ראשית ששיריה נכרין ואינה תרומה אבל כל שי"ל מקצת שירים נכרין והוי ראשית ונעשה תרומה אפשר לה להתיר אף אותן שיירים שאין נכרין א"כ הכא שעושה תרומה על הכל וחציו הדרומי הוא שיריים נכרין וכיון דיש להתרומה שירים נכרין אפשר להתיר אף חציו הצפוני אף שאותן השירים אינן נכרין ונעשין חולין והוי רק מדומע עם תרומה ונמכרין לכהן כשאר מדומע אך בזה יש לעיין דאותו מקצת התרומה שבא להתיר חציו הצפוני אי"ל שיריים נכרין כלל ואמאי מהני מיהו בתרומה י"ל כיון דאין שיעור לתרומה כל שמפריש איזה שיעור כגון אחד מ"כ אין זה שכל חטה של תרומה מתרת י"ט חטים רק כל התרומה יחד פוטרת כל חטה וחטה מהשיריום כיון דאין שיעור לתרומה ובזו התרומה עצמה יכול לפטור כמה שיריים שירצה א"כ לכל מקצת תרומה איכא שירים נכרים דכל מקצת תרומה מתרת הכל אך זה קשה הא כשאומר לצפונו או לדרומו מהני ג"כ במעשרות כדאמרינן במשנה שם ובמעשרות כיון שי"ל שיעור קבוע כל חטה מן המעשר מתרת כנגדה ט' חטים מן השיריים דהא הממעט במעשרות פירותיו מקולקלין דטבל וחולין מעורבין זה בזה א"כ כל מקצת מעשר מתיר כנגדו בהטבל א"כ כשאומר מעשר בצפונו א"כ אותו המעשר שהוא להתיר חלק הצפוני אי"ל שיריים נכרים כלל והוי ממש כאומר מעשרותיו בתוכו דלא מהני לרבנן דבעינן לרבנן שיריים נכרים אף במעשר כמ"ש הר"ש ז"ל שם והנה לפמ"ש רש"י ז"ל קידושין (נ"א) במרבה במעשרות דכל חטה וחטה קדשה לפי חשבון ה"נ י"ל בממעט במעשרות זה דפירותיו מקולקלין היינו דכל חטה וחטה מהשירים נתרים לפי חשבון ובמפריש מעשר שלם כל מקצת מהמעשר מתיר כנגדו בכל חטה חטה מהשירים וא"כ באומר מעשרותיו בצפונו כל מקצת ומקצת מהמעשר י"ל שיריים נכרים בדרומו אך התוס' עירובין (נ') לא כתב כרש"י ז"ל ובמרבה במעשרות שהפריש ב' סאין במקום סאה לא תפוס כל פלגא דחטתא רק סאה אחת מעשר וסאה אחת טבל והן מעורבין ע"ש וכן הראב"ד ז"ל בפ"א מהל' מעשר במפריש מקצת תרומות ומעשרות דאמרינן דמוציא ממנו ולא על מקום אחר כתב דעל המקצת מעשר שהפריש חל שם מעשר דהוי הממעט במעשר דפירותיו מקולקלין ואינו מוציא על מקום אחר משום דאין ברירה דשמא המתוקן עלה בידו ע"ש ונראה ג"כ דס"ל דבממעט במעשרות לא אמרינן דכל פלגא דחטתא ניתרת דא"כ ל"ש דשמא המתוקן עלה בידו ול"ש לברירה אלא מקצת חטים

אינו מתוקן א"כ כשמפריש מעשר שלם כל מקצת המעשר מתקן שיעור חטים שלמים א"כ אותו המעשר שהוא להתיר חציו הצפוני אי"ל שיריים נכרים כלל וצ"ע בזה:

עוד יש לעיין דהא אשכחן במעשרות דאף לכתחילה יכול לומר לצפונו או לדרומו כדאמרינן (בפ"ה דדמאי) ואיך עושה לכתחילה שיהיו מדומע בשלמא במע"ש לא אכפת לן אם הוא מדומע דמחללו אח"כ על המעות כדאמרינן במתני' דדמאי שם אך אמרינן שם בירושלמי (פ"ה ה"ב) דתנאי ב"ד הוא שיקבע מע"ר לצפונו ומע"ש לדרומו ותרומת מעשר בצפון צפונו ע"ש וכיון דכל חציו הצפוני הוא בכלל צפונו והוא מדומע א"כ איך יכול אח"כ להפריש תרומת מעשר דהוי מדומע שמא נוטל מן הפטור ואף דאמרינן שם דתרומת מעשר הוא בצפון צפונו היינו דחלק המעשר שצריך להפריש ממנו תרומת מעשר הוא בצפון צפונו הא אמרינן בירושלמי (פ"ג) דתרומות ה"ג שם דצפון צפונו הוא ג"כ אחד מ"ח ע"ש א"כ אכתי הוי מדומע והרמב"ם ז"ל פי"ג כתב דכשאומר בצפונו הוא ג"כ צפון צפונו ושיעורו אחד מ"ד ע"ש א"כ איך מפריש מע"ר ותרו"מ לכתחילה שיהיה מדומע. והנה לשטת הרמב"ם ז"ל בפ"ג דתרומות דכשאומר לצפונו אינו אלא קביעות בעלמא ואין זה חלות תרומה ומעשר ממש א"כ ל"ק דאינו מדומע כלל אך גם ע"ז יש להקשות איך אמרינן בפ"ה דדמאי שם כשאומר מע"ש בדרומו מחללו על המעות ואי עדיין לא חל קדושת מע"ש איך יכול לחללו:

כתב רש"י תמורה (ד') על ההיא דהיו לפניו ב' כלכלות של טבל ואמר מעשר של זו בזו הראשונה מעושרת. ז"ל מעשר של זו בזו מעשר שאני חייב להפריש מכלכלה זו תהא בכלכלה זו שנוטל אני מזו לזו או שאמר של זו בזו ושל זו בזו שאפריש מכלכלה זו על אידך כלכלה ומאידך כלכלה אפריש על כלכלה זו ראשונה מעושרת אע"ג דלא הפריש לאלתר וכדאמרינן גבי חבית יין שאני עתיד להפריש כו' מיחל ושותה מיד אע"ג דלא הפריש לאלתר מן החבית וכ"ש הכא דמוחל ואוכל מיד הואיל וב' כלים נינהו עכ"ל היינו דס"ל לרש"י ז"ל כשאומר מעשר כלכלה זו בזו הוי כאומר מה שאני עתיד להפריש מזו יהא תרומה וההיתר הוא מדין שאני עתיד להפריש וא"כ ה"נ באומר מעשרותיו בצפונו היינו מה שאני עתיד להפריש מחלק הצפוני והשתא ניחא הכל דיכול אח"כ להפריש תרומת מעשר וגם יכול לחלל מע"ש כמו ב"ב לוגין שאני עתיד להפריש כו' דמיחל ושותה מיד וזה דאמרינן בירושלמי דחציו הצפוני מדומע צריך לפרש דמדומע רק עד שיפריש. אך יש לעיין דאם הוא מדין מה שאני עתיד להפריש יהא תלוי בברירה מיהו ההיא דהיו לפניו ב' כלכלות כתבו התוס' שם דמיירי בדמאי ע"ש י"ל כיון דדמאי דרבנן סמכינן אברירה אך התוי"ט הקשה שם על התוס' מדאמרינן שם בגמרא דלוקה

משום מקדים מע"ש למע"ר מכלל דמיירי בודאי ובההיא דפ"ה דדמאי דהרוצה להפריש תרומה ותרו"מ כאחת דקתני ג"כ מע"ש בצפונו או בדרומו והוכיח שם הר"ש ז"ל דע"כ מיירי בודאי דבדמאי ליכא תרומה צ"ל דאתיא כמ"ד יש ברירה מיהו בהירושלמי (פ"ג) דתרומות באומר תרומה בצפונו פליגי רבי ורשב"ג דרבי אומר דמחציו ולצפון מדמע ורשב"ג אומר דנוטל מצפון צפונו שהוא אחד מ"ח ולכ"ע חלה ההפרשה ובגיטין (מ"ז) פליגי רבי ורשב"ג אי יש ברירה ומוכח דכשאומר בצפונו לא תלי בברירה והכא ע"כ מיירי בודאי דבדמאי ליכא תרומה ולהרמב"ם ז"ל ודאי א"א לומר דהוי כמו שאני עתיד להפריש דבאומר שאני עתיד להפריש פסק כרבנן דלא מהני משום דאין ברירה ובאומר לצפונו פסק דמהני:

הביא הר"ש ז"ל (פ"ג מ"ה) מהירושלמי דר"ש דאמר האומר תרומת הכרי הזה בתוכו קרא את השם אתיא כב"ש דקדשו מדומעין וכתב הר"ש ז"ל היינו ב"ש (דפ"א מ"ד) בתורם זיתים על שמן דס"ל דתרומת עצמן יש בהם היינו דקדשו מדומעין דבהזיתים שהפריש לא קבע שם מקום התרומה שיחול מיניה וביה והוי כתרומת הכרי בתוכו והנה בירושלמי (פ"ד ה"ד) על ההיא דהמרבה בתרומה רא"א א' מעשרה יותר מכאן יעשנה תרומת מעשר אמרינן ג"כ דאתיא ר"א כב"ש דקדשו מדומעין דבמה שנוטל יותר מאחד מעשרה ולא חל תרומה אלא על א' מעשרה הוי מדומע ומ"מ קדשי ע"ש. והנה בזה יש לעיין דהא הכא איכא שיריים נכרין דשאר הכרי שהפריש עליו הם נכרים ואף דבאלה שהפריש הוי מדומע מאי איכפת לן הא כשאומר בצפונו ג"כ חציו הצפוני מדומע ומ"מ מהני לכ"ע כיון דאיכא נמי שיריים נכרים ולעולם במרבה במעשרות פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלין שהם מדומעין ומ"מ פירותיו מתוקנים:

הנה לעולם בהפרשת תרומות ומעשרות דיכול להפריש מיניה וביה ויכול ג"כ להפריש ממקום אחר. נראה דקודם שמפריש הכרי עומד להפריש מיניה וביה ולא ממקום אחר ואם אח"כ מפריש ממקום אחר או שמפריש מזה הכרי על מקום אחר הוא קביעות חדשה ועתה הוא קובע מעשרותיו במקום אחר ולא מהני זה רק מכאן ולהבא אבל קודם היה עומד להפריש מיניה וביה. והנה זה נראה ממ"ש רש"י ז"ל תמורה (ד') בההיא דהיו לפניו ב' כלכלות ואמר מעשר של זו בזו ואמרינן שם דלוקה מפני שהקדים מע"ש שבה למע"ר של חברתה וכתב רש"י ז"ל מפני שהקדים מע"ש שבה למע"ר דמעיקרא מקמי דאמר של זו בזו קיימא להפריש ממנה מע"ר ומע"ש והשתא כי מפריש ממנה מע"ר ומע"ש בשביל אידך כלכלה נמצא מע"ש של כלכלה זו קודם למע"ר שהיה עומד להפריש מאידך כלכלה קודם לכן ע"ש היינו דקודם שהפריש מכלכלה זו על מקום

אחר היה עומד להפריש מכלכלה זו על עצמה והיה צריך להפריש כסדר מע"ר ואח"כ מע"ש ואח"כ כשהפריש מכלכלה זו על האחרת מע"ר ומע"ש נמצא שהפריש מכלכלה זו מע"ש על האחרת קודם שהפריש מע"ר על כלכלה זו עצמה וזה חשיב ג"כ מקדים ומוכח דקודם שהפריש על האחרת היה עומד להפריש עליה מיניה וביה וכשהפריש אח"כ למקום אחר ג"כ לא אמרינן דאגלאי מילתא שלא היה עומד להפריש מיניה וביה דא"כ מאי מקדים איכא דהא על כלכלה שניה שהפריש ליכא מקדים שהרי הפריש עליה מע"ר ומע"ש בב"א וכדאמרינן שם בגמרא דעל אידך כלכלה ליכא מקדים ע"ש ונראה דזהו נמי מה דאמרינן בירושלמי (מע"ש פ"ג ה"ג) על ההיא דפירות שנגמרו מלאכתן שעברו בירושלים שיחזרו מע"ש שלהם ויאכל בירושלים בעי ר"ז אם הפריש עליהן אח"כ מע"ש ממקום אחר אם נפטר או כבר תפסתו מחיצה ע"ש היינו אם הפריש עליהן אח"כ מע"ש ממקום אחר אי אמרינן דאיגלאי מילתא דלא היה שם מע"ש מעולם ולא קלטוהו מחיצות או דלא מהני זה רק מכאן ולהבא וכשהיה בירושלים קלטוהו מחיצות למע"ש שבהם וא"י אח"כ להפריש עליהן עוד ממקום אחר ופשטינן שם לקמן דפירות שנגמרה מלאכתן שעברו בירושלים א"י להוציא עליהן עוד מע"ש ממקום אחר ע"ש היינו דההפרשה ממקום אחר מהני רק מכאן ולהבא וקודם הקביעות היה עומד להפריש מיניה וביה וכשהי' בירושלים תפסוהו מחיצות להמע"ש שבו וכיון שתפמן מחיצות תו א"י לקבוע במקום אחר. הנה אמרינן בבכורות (כ"ז) דתרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש ושיטת רש"י ז"ל ועוד מהראשונים דא"צ לשייר מן הכרי רק כדי תרומה ואח"כ יפריש ועיין בתוס' שם אבל לאכול כל הכרי ולהפריש אח"כ מכרי אחר אסור ומ"ש האי כרי מכרי אחר ולפמ"ש דמסתמא עומד הכרי לתקן מיניה וביה וזהו קביעותו מיהו יכול אח"כ לשנות קביעותו ולקבוע במקום אחר וזה מהני רק מכאן ולהבא אך לעשות קביעות חדשה אפשר רק בשניהם בעולם דאז קובע מעשר של זו בזו אבל אחר שנאכל הכרי א"י לעשות קביעות בכרי אחר ונהי דהקילו בתרומת חו"ל להפריש אחר אכילה אבל לעשות אז קביעות חדשה למעשרות אינו שייך ולפיכך צריך להפריש רק מכרי הזה שכבר הוקבע מעשרותיו בזה הכרי:

1

כתב המל"מ פ"ה מהל' תרומות הי"ג להראב"ד ז"ל במפריש תרומה ממע"ר שלא ניטלה תרומתו על כרי אחר של טבל דמיירי שאותו מע"ר הקדימו בכרי דחייבת בת"ג ובתרומת מעשר ויכול לעשותו ת"ג על מקום אחר אך זה רק מה שיש בהמעשר מת"ג דא"י לעשות כולו ת"ג על מקום אחר מאחר שעשירית מעשר זה הוא לכהן משום תרומת מעשר אך

כל מה שיש חוץ משיעור תרו"מ יכול לעשותן ת"ג ע"ש. והנה יש לעיין כיון דהאי מע"ר שהקדימו בכרי אינו נפטר מת"ג כשמפריש אח"כ ממנו ת"ג יכול לעשות כשיעור שירצה ויכול לעשות הכל ת"ג רק שישייר משהו לשיריים כדין מפריש ת"ג ואע"ג דהמעשר כבר הוטבל לתרומת מעשר ויש בו אחד מעשרה תרו"מ לא איכפת לן בזה דהא כל טבל הוא טבול למעשר ומ"מ יכול לעשות תרומה כמה שירצה אף אם אינו משייר אחד מעשרה למע"ר ומשום כיון דאין שיעור לתרומה מעיקרא יש בו מע"ר רק חלק מעשרה ממה שישייר מתרומה וה"נ כיון דהאי מע"ר שהקדימו בכרי הוא טבול לתרומה אף שהוא טבול ג"כ לתרו"מ שיעור תרומת מעשר שבו הוא רק ממה שישייר מת"ג וא"כ כיון שיכול לעשות ממנו תרומה כמה שירצה רק שישייר מעט א"כ אמאי לא יוכל לעשות כן על מקום אחר ולמה צריך שישייר אחד מעשרה כפי תרומת מעשר:

ונראה מזה דל"ד תרומת מעשר למעשר לענין זה דמעשר אף שהוא ג"כ אחד מעשרה מעיקרא שיעוריה רק א' מעשרה במה שישתייר אחר תרומה ומש"ה יכול לעשות תרומה כמה שירצה אבל תרו"מ כיון שקרא שם מעשר הוי תרו"מ אחד מעשרה ממנו ואף שהמעשר טבול לתרומה התרומה שמפריש מן המעשר אינו ממעט בשיעור תרומת מעשר ומ"מ נראה כשמפריש התרומה מן המעשר מיניה וביה יכול לעשות תרומה כמה שירצה דהא אף אם יפריש קודם תרו"מ ואח"כ יפריש תרומה מן המעשר צריך להפריש התרומה אף מן התרו"מ וכמו עושה עיסה מן הטבל דחלה חייבת בתרומה ותרומה חייבת בחלה וה"נ אין התרו"מ נפטרת מן התרומה ואז יכול לעשות תרומה מן התרו"מ כמה שירצה כשאר הפרשת תרומה דיכול לעשות כמה שירצה רק שישייר א"כ אף קודם שהפריש תרו"מ יכול לעשות תרומה מן המעשר כמה שירצה רק התרומה שהפריש חייבת אח"כ ג"כ בתרו"מ דאין תרומה ממעטת משיעור תרו"מ ואינה נפטרת מתרו"מ אחר שקרא עליה שם תרומה אבל לעשות אותו המעשר תרומה על מקום אחר אינו רשאי בשיעור שיש שם תרו"מ כיון דע"י שעושה את המעשר תרומה אין זה ממעט משיעור תרו"מ שבו ולעולם שיעור תרו"מ שבו הוא א' מעשרה והוא ממונו של כהן כשעושה שיעור זה תרומה על כרי אחר נמצא זה פוטר את עצמו בממונו של כהן:

והנה זה דתרומה שמפריש מן המעשר אינו ממעט מתרו"מ ואף שהמעשר הוא טבל לתרומה והתרומה עצמה שמפריש מן המעשר ג"כ חייבת בתרו"מ ע"כ הטעם הוא דכשמפריש תרומה מן המעשר שהקדימו בכרי לא נפקע שם מעשר מהתרומה והוי תרומה וגם מעשר וכיון שהוא ג"כ מעשר חייבת בתרומת מעשר. והנה לפ"ז ה"נ במקדים מע"ש בכרי דאותו מע"ש חייבת בתרומה ובמע"ר כשמפריש אח"כ תרומה ומע"ר לא

פקע תורת מע"ש מהם והם תרומה וגם מע"ש וצריך לאוכלן בירושלים וכן נראה ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ פ"א דמאי על ההיא דאם הקדים מע"ש לראשון אין בכך כלום וכתב למדנו מהענין הזה שאם הקדים מע"ש לראשון אין בכך כלום משא"כ בודאי ר"ל בטבל האמתי אם הוציא מע"ש קודם מע"ר הוא עובר בל"ת וא"י להתודות וזה מותר בדמאי בלבד שישמור השיעורין והדמיון בזה כגון אם היו מאה סאין חטין יוציא עשר סאין תחילה ויאמר זה מע"ש ואח"כ יוציא עשרה סאין ויאמר זה מעשר ראשון וע"כ שים לבך לשמור ענין זה עכ"ל. והנה הטעם דצריך להפריש י' סאין למע"ר אחר שכבר הפריש י' סאין למע"ש ונשארו רק צ' סאין הוא משום דהכא שהקדים המע"ש בכרי אף המע"ש חייב במע"ר וא"כ צריך להפריש מע"ר על כל המאה סאין וצריך להפריש עשרה למע"ר אך בזה יש לעיין דל"ל להפריש מן הנשאר אף על המע"ש ויהיו עשרה מע"ש ואחד תרומת מעשר יפריש מן המע"ש מע"ר מיניה וביה ויהיו רק ט' מע"ש ולא יצטרך להעלות י' סאין לירושלים ולפמ"ש דבמפריש מע"ר מן מע"ש שהקדימו בכרי נשאר שם מע"ש על המע"ר וצריך להעלותו לירושלים אינו משתכר מזה כלום ממה שיפריש המע"ר ממע"ש עצמו דסוף סוף יהיו י' מע"ש ויהיה צריך להעלותן לירושלים ולפ"ז צריך להפריש רק ממקום אחר ולא מיניה וביה כיון דצריך להפריש תרומת מעשר מן המעשר ויהיה תרו"מ וגם מע"ש וזה אינו רשאי דממעט באכילתו וכדאמרינן דמע"ש אין לוקחין בדמיה תרומה מפני שממעט באכילתו ומש"ה מפריש מע"ר על המע"ש ממקום אחר:

אך מדברי הרמב"ם ז"ל פי"ב מהל' מעשר ה"ה אינו נראה כן שכתב מי שאינו נאמן שראוהו שהפריש מע"ר כו' והנאמן על השני אינו נאמן על הראשון והנאמן על הראשון נאמן על השני לפיכך מי שאינו נאמן שהוציא פירות מביתו ואמר אלו מע"ר נאמן ואין מפרישין מהן תו"מ ואם אמר אלו מע"ש אינו נאמן וה"ה דמאי ומפרישין מהן תרומת מעשר ויראה לי שהוא פודה את כולן ע"ש והנה במה שאומר שהוא מע"ש נאמן רק שהן דמאי דשמא לא הפריש מע"ר דהנאמן על השני א"כ על הראשון וצריך להוציא מהן תרומת מעשר אבל מע"ש א"צ להפריש מהן כשאר דין דמאי משום דנאמן שהוא מע"ש ולא אמרינן שמא הוא טבל גמור. והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל ויראה לי שהוא פודה את כולם דהיינו דאף התרומת מעשר שהוא צריך להפריש מן המע"ש ג"כ צריך פדיון והיינו דבדין היה דהתרו"מ שמפריש א"צ פדיון רק כיון דהוי רק ספק אם לא הפריש מע"ר ואפשר שכבר הפריש מש"ה הכל צריך פדיון ונראה מזה דאם ודאי לא הפרישו מע"ר התרו"מ שמפריש אח"כ מן המע"ש א"צ פדיון דנפקע שם מע"ש ממנו ואינו רק תרו"מ דאי אפילו

אי ודאי לא הפריש מע"ר ג"כ הכל צריך פדיון מה שייך יראה לי. והנה כן נראה נמי מהשמ"ק תמורה (ד') [עיין בהשמטות] גבי היו לפניו ב' כלכלות של טבל ואמר מעשר של זו בזו כו' ז"ל ולכאורה משמע דאם יש בכלכלה ק' תאנים שיהי' לאותן כלכלה מן השניה לתקנן ודיו שהרי מעשר שלקח הוא עשרה וזה אינו הרבה דהיינו דוקא מפריש מיניה וביה ומפריש מק' עשרה דהיינו מכל עשרה אחת ונשאר צ' חולין אבל אם מפריש ממקום אחר ורוצה להפריש על מאה צריך להפריש עשרה בשביל התשעים ועוד אחת בשביל התשעה ועוד נשארה אחת לתקן נמצא בכלכלה שניה י"א בשביל מעשר ראשון של ראשונה ובשביל מע"ש קרוב לעשרה עכ"ל ויש לעיין טובא אמאי הוי מע"ש רק קרוב לעשרה כיון דמפריש מכלכלה זו על חברתה והמע"ר שמפריש על הצ"ט שבכלכלה ראשונה הוא י"א כמ"ש השמ"ק א"כ ה"נ מע"ש שמפריש מכלכלה שניה על הראשונה כיון דג"כ מתקן צ"ט שבכלכלה ראשונה צריך להיות מע"ש י"א כמו מע"ר וע"כ משום דמע"ש שהוא ג"כ י"א היא טבולה למע"ר שהרי לא הפרישו עליה מע"ר וצריך להפריש מהמע"ש יותר מאחת למע"ר ואותו מע"ר אין לו תורת מע"ש כלל נמצא דמע"ש הוא רק קרוב לעשרה ובההיא דדמאי שכתב הפה"מ בהקדים מע"ש לראשון דמפריש מע"ר על מע"ש מהנשאר ולא מיניה וביה י"ל הטעם משום דמע"ש ממון גבוה ואי"ל רשות להפריש מע"ר דאינו בעלים להפריש אבל כשמפריש מן הנשאר על המע"ש הו"ל תורם משלו על ש"ח דא"צ דעת. והנה אף אי נימא דמע"ר ממעט ממע"ש דבהקדים מע"ש לראשון מה שמפריש אח"כ מע"ר ממע"ש אי"ל תורת מע"ש כלל מ"מ אפשר במקדים מע"ר לתרומה אין התרומה ממעטת אח"כ משיעור תרומת מעשר שבה דמע"ר כיון די"ל שיעור אחד מעשרה וכיון דצריך להפריש מע"ר קודם למע"ש מעיקרא יש בכרי של ק' סאין רק ט' מע"ש ואף הקדים מע"ש לראשון והפריש י' למע"ש מ"מ לא תפיס יותר מכשיעור ט' ואחת שמפריש אח"כ למע"ר מן מע"ש אין עליה קדושת מע"ש משא"כ מקדים מע"ר לתרומה כיון דאין שיעור קצוב לתרומה אף למטה ויכול להפריש כ"ש נהי כשמפריש תרומה קודם מע"ר ליכא דין מע"ר רק על הנשאר אבל כשהקדים מע"ר לתרומה תפיס הכל במע"ר ואף על התרומה שמפריש אח"כ מהמע"ר וצריך להפריש מכולן תרומת מעשר:

ז

נקטינן בכמה דוכתי דמע"ר שהקדימו בשבלין פטור מת"ג ואם הקדימו בכרי חייב ואם הקדימו בכרי קודם ראיית פני הבית דעת התוס' בכמה מקומות דחייב בת"ג חוץ משבת (קכ"ז) דכתבו בחד לישנא דזה דאמרינן הקדימו בכרי חייב בת"ג ה"נ בעינן

שכבר ראה פני הבית ע"ש. והנה אמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ג ה"א) במצא פירות אם רוב מכניסין לשוק כיון דא"צ ראיית פני הבית אסור לאכול מהם עראי דאטבל למעשר ומתקנן דמאי דשמא נתעשר ואם רוב מכניסין לבית מותר לאכול עראי דאכתי לא ראה פני הבית ומתקנן ודאי כיון דעדיין לא נתחייבו ודאי לא עישר ואמרינן שם במחצה על מחצה מתקנן דמאי בשדה דאסור לאכול עראי שמא מכניס לשוק וכשמכניס לבית צריך לעשר ודאי דשמא מכניס לבית הוא ר"י ב"ר בון ר"י בשם ר"ש בן יהוצדק צריך להתנות ולומר אם מאותן שמכניסין לשוק הוא מה שעשיתי עשוי ואם לאו לא עשיתי כלום שלא תהא מאותן שמכניסין לבית ונמצאת תרומת מעשר טבולה לתרומה גדולה ע"ש היינו כיון דצריך להפריש אח"כ כשמכניס לבית ודאי ולהפריש אז גם ת"ג וכשמעשר קודם דמאי בשדה היינו דמפריש תרומת מעשר כדין דמאי נמצא אח"כ התרומת מעשר טבולה לתרומה ומש"ה צריך להתנות ואע"ג דזה דצריך אח"כ להפריש תרומה גדולה הוא משום שמא מן המכניסים לבית הוא והיה קודם ראיית פני הבית וודאי לא הפרישו אף ת"ג א"כ זה שעישר קודם בשדה דמאי היתה ההפרשה קודם ראיית פני הבית וא"כ אמאי אמרינן דהתרומת מעשר טבולה אח"כ לתרומה הרי הקדים מעשר לתרומה קודם ראיית פני הבית ומוכח מהירושלמי דלאחר גמר מלאכה אף קודם ראיית פני הבית אינו נפטר מת"ג:

ובמקדים מע"ש למע"ר ולת"ג בשבלין אם נפטר ממע"ר ומת"ג אמרינן בירושלמי פ"א דחלה דתלוי אי מע"ש אינו כנכסיו היינו אי מע"ש ממון גבוה הוא פטור אבל למ"ד כנכסיו חייב ע"ש היינו דהפטור הוא רק משום דמע"ש ממון גבוה וממון גבוה פטור מן המעשרות כמו הקדש והנה לפ"ז יש לעיין למ"ד מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין והוי ממון גבוה אף קודם הפרשה כדאמרינן בקידושין (נ"ד) דיהיב ליה בטבלייהו וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיין הא אי כמו שהורמו דמיין הוי ממון גבוה אף קודם הפרשה א"כ לעולם איך מעשרין עישור שלם למע"ר כיון שיש שם שיעור של מע"ש שהוא ממון גבוה וממון גבוה פטור מן המעשרות א"כ למה מפריש עישור שלם למע"ר ואפשר שזהו טעם הרמב"ם ז"ל שפסק פ"ג ממע"ש הי"ז דיכול ליתן במתנה כשהוא טבל ותמה שם הכ"מ הא הרמב"ם ז"ל פוסק בכ"מ דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין ותי' בשם המהר"י קורקוס ז"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דלענין ממון גבוה לכ"ע כמי שלא הורמו דמיין ע"ש והטעם הוא דאי אף לממון גבוה אמרינן כמי שהורמו דמיין לא משכחת לה מע"ר אחד מעשרה ולהשיטות דלא ס"ל כהרמב"ם ז"ל וס"ל דאף לענין ממון גבוה תלוי אי אמרינן כמי שהורמו דמיין י"ל כיון דזה דממון גבוה פטור מן

המעשרות הוא משום דהוי כמו הקדש והקדש פטור רק בשעת מירוח אבל הקדיש אחר מירוח אינו פוטר וכן במע"ש שהקדימו בשבלין דפטור ממע"ר ומת"ג כתב הגר"א ז"ל וכן המלאכת שלמה דדוקא בשלא פדה קודם מירוח אבל פדה קודם מירוח חייב כמו בהקדש והנה יש לחקור בהקדש דאם הקדיש קודם מירוח דפטור ולאחר מירוח חייב אם היו בב"א המירוח וחלות ההקדש אי פטור והכא כיון דזה דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין הוא רק לאחר גמר מלאכה כדאמרינן בכמה דוכתי ונמצא דהמירוח וממון גבוה באין בב"א וס"ל לאותן השיטות דכל בב"א הוי כמו הקדש לאחר מירוח דאינו פוטר. עוד אפשר לומר לפמ"ש התוס' ב"ק (צ"ד) גבי מצות פאה להפריש מן הקמה כו' מירחו מעשר ונותן לו והקשו בתוס' הא פאה פטור מן המעשרות וכתבו דמ"מ כ"ז שלא הפריש פאה ולא ביררה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא איפטר ע"ש א"כ ה"נ י"ל נהי דקודם הפרשה ג"כ איכא ממון גבוה מ"מ כיון שיכול לברר איזה שירצה למע"ש חשיב קודם לענין חיוב מעשרות כאילו הכל שלו ונתחייב הכל אך הר"ש ז"ל פאה פ"א מ"ג) כתב דזה דאמרינן מירחו מעשר ונותן לו אפילו מיפטר מדאורייתא חייב מדרבנן משום דאמרינן הלקט השכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו למעשרות מפני הרמאין ע"ש וס"ל דאף אם לא הוברר חלק הפאה ג"כ פטור וא"כ ה"ה במע"ש:

והנה דעת הר"ש ז"ל (תרומות פ"א מ"ה) דמע"ר אם הקדימו בשבלין דפטור מת"ג אם לא ניטל ממנו תרומת מעשר עושה אותה ת"ג על מקום אחר ומייתי עלה הא דדרשינן בספרי זוטא מניין לבן לוי שרצה לעשות ממע"ר ת"ג כו' ע"ש והמל"מ תמה עליו וכתב דכמו זר נחשבו בעיני דמאחר שאין המעשר טבול לת"ג איך עושה אותה ת"ג על מקום אחר ע"ש. הנה כתב הרמב"ם ז"ל מעשרות (פ"ג הכ"ב) מצא תבואה מרוחה עושה אותה תרומות ומעשרות על פירות אחרות כו' וכתב הרדב"ז ז"ל דאמרינן בירושלמי מצא פירות ממורחים בשדה מכונסין אסורין משום גזל מפוזרין מותרין משום גזל בין כך ובין כך חייבין במעשרות ופטורין מת"ג שא"א לגורן שתיעקר אא"כ ניטל הימנו ת"ג והתם איכא פלוגתא אי מעשרין בבית או בשדה ומשמע דהלכה דמעשרין אלא בבית הלכך זה שמצא תבואה מרוחה ודאי לא מתעשרה ויכול לעשותה תרומות ומעשרות על פירות אחרות ולא הוי מן הפטור על החיוב אע"ג דפטור מת"ג ע"ש וקשה טובא כיון דפטור מת"ג לפי שכבר ניטלה תרומתו איך יכול לעשות תרומה על מקום אחר לפי שלא ניטלה ממנו המעשר ואף להר"ש ז"ל דיכול לעשות מעשר שלא ניטל ממנו תרו"מ ת"ג על מקום אחר אף שזה המעשר פטור מת"ג זה רק במעשר דאיכא דרשא דספרי אבל תבואה

שניטלה תרומתו רק טבולה למעשר שיכול לעשותה אח"כ תרומה על מקום אחר זו לא שמענו וצע"ג:

נקטינן דהמקדים תרומה לבכורים וכן מע"ר לתרומה ומע"ש לראשון עובר בל"ת דמלאתך ודמעך לא תאחר ובירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) אמרינן בהקדים תרומה לבכורים אימתי הוא עובר ר"ח ב"ר בא אמר מתחילה ר"ש בר רב יצחק אמר בסוף מה נפיק מביניהון לסירוף הכרי על דעתיה דר"ח ב"ב עובר ע"ד דר"ש בר"י אינו עובר וביאר בספר לקח טוב דהפלוגתא היא במקדים אימתי עובר אי מיד כשהפריש התרומה קודם הבכורים או אח"כ כשהפריש את הבכורים דאז נמצא מקדים תרומה לבכורים ונ"מ לנשרף הכרי ולא בא לידי הפרשת בכורים ע"ש. והנה יש לעיין דכעין זה אבעי לן בירושלמי יומא (פ"ה ה"א) בהכנסת כף ומחתה דאם הכניסם בזא"ז דעובר משום הכנסה יתרה ואבעי לן אי חייב על הכנסה ראשונה או על השניה ואמרינן דפשיטא דעל הראשונה דעל השניה אומרים לו שיכניס ע"ש וא"כ ה"נ איך אפשר לחייבו על הפרשה שניה הרי אומרים לו שיפריש אח"כ בכורים ע"כ נראה דודאי עובר על הפרשה ראשונה ולא על שניה והאבעיא הוא רק אימתי חל האיסור אם תכף כשהפריש תרומה קודם הבכורים או אח"כ כשמפריש בכורים אז עובר למפרע על הפרשת תרומה דמקדים מקרי אם הפריש שניהם והקדים זה לזה אבל אם לא הפריש רק אחת לא מקרי מקדים ונ"מ לנשרף הכרי:

אמרינן בירושלמי דמאי (פ"ד ה"ג) לר"א דאמר הנאמן על השני נאמן על הראשון דטעמיה משום דאינו חשוד להקדים ע"ש ואע"ג דהתם מפריש רק מע"ש לבד ואמאי איכא איסור מקדים הא הכא הוי כנשרף הכרי כיון שלא בא להפרשת שניהם ונראה דאף אי ליכא מקדים כשמפריש רק אחד היינו רק הלאו אבל העשה דאיכא אף כשמפריש שניהם כאחת כמ"ש התוס' תמורה (ד') ואף דכשמפריש שניהם כאחת אינו מקדים זה לזה רק כיון דאיני מאחר להשני איכא עשה זו העשה איכא אף כשאינו מפריש רק אחת דכשמפריש מע"ש לבד נהי דאינו מקדימו למע"ר כיון דלא הפריש מע"ר כלל מ"מ הרי גם אינו מאחרו שהרי הפריש מע"ש קודם שהפריש מע"ר ובעינן שתהא הפרשת מע"ש אחר הפרשת מע"ר:

הנה במקדים מע"ר לתרומה בשבלין אי עובר כתב רש"י ז"ל שבת (קכ"ז) בפשיטות דאינו עובר אך בביצה (י"ג) גבי קטניות דאמרינן דאסורייתא לא טבלא לה ומקשינן מההיא דמי שהיו לו חבילי תלתן של טבל כותש כו' ומדקרי ליה טבל מכלל דאסורייתא טבלא לה ומוקמינן בטבל טבול לתרומת מעשר כדר' אבהו דמע"ר שהקדימו בשבלין

שמו טובלו לתרו"מ היינו דלעולם אסורייתא לא טבלא לה וזה דקרי ליה טבל הוא משום דשם מעשר טובלו ומקשינן כותש ל"ל לימא כי היכא דיהבו לי הכי יהיבנא לך ומשנינן קנסא כו' וכתב רש"י ז"ל קנסא על שהקדים וגרם להערים לעבור על ד"ת שהמשנה סדר המעשרות עובר בלאו מלאתך ודמעך לא תאחר ע"ש ואע"ג דהכא הוא קודם גמר מלאכה דאיסורייתא לא טבלא לה ומוכח דכאן ס"ל לרש"י ז"ל דאף קודם גמר מלאכה איכא לאו. והנה בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ג) הוא אבעיא ולא אפשיטא במע"ר שהקדימו בשבלין אי עובר או אינו עובר ע"ש ופי' הפ"מ שם דהאבעיא הוא כיון דמע"ר שהקדימו בשבלין פטור מת"ג אין זה מקדים ע"ש וקשה על פירושו דזה דמע"ר שהקדימו בשבלין פטור מת"ג היינו דגוף המעשר פטור מת"ג אבל שאר הכרי חייב א"כ הפריש על הכרי מע"ר קודם ת"ג וצ"ל דטעם האבעיא הוא כיון דעדיין לא הגיע זמן חיוב הפרשה שהוא קודם גמר מלאכה אי איכא אז איסור מקדים. והנה אי אמרינן דמע"ר שהקדימו בשבלין אינו עובר יש לחקור במקדים תרומה לבכורים בשבלין אי עובר אי הטעם במקדים מע"ר לתרומה בשבלין הוא משום דעדיין לא הגיע זמן חיובה של תרומה ליכא איסור אי מקדים לה המאוחר אבל בכורים דדינה להפריש ממחובר וכבר הגיע זמן חיוב בכורים כי מקדים לה תרומה עובר או אפשר דאיסור מקדים הוא רק היכא שכבר חל חיוב שניהם דאיסור מלאתך ודמעך לא תאחר חל רק היכא דחל חיוב שניהם אז חל האיסור שלא לאחר זה לזה והיכא שלא חל עדיין חיוב תרומה לא חל האיסור להקדימו לבכורים:

עוד יש לחקור במקדים מע"ר לתרומה קודם ראיית פני הבית אי חייב דכ"ז שלא ראה פני הבית ג"כ עדיין לא נתחייב. והנה לזה יש להביא ראיה מהירושלמי מעשרות (פ"ג ה"א) במוצא פירות אי רוב העיר מכניסין לשוק דא"צ ראיית פני הבית אסור לאכול עראי דכבר נגמרה מלאכתו ומעשרן דמאי דשמא מעושר הוא ואם רוב מכניסין לבית אוכל עראי כיון דאכתי לא ראה פני הבית ומעשרן ודאי כיון דעדיין לא נתחייב ודאי לא הפריש ובמחצה על מחצה מעשרן דמאי בשדה וכשמכניס לבית מעשר ודאי ומקשינן התם נמצא מקדים מעשר לתרומה כיון דכשמכניס לבית צריך לעשר ודאי ולהפריש אף תרומה א"כ כשמפריש קודם בשדה דמאי ה"ה מקדים מעשר לתרומה ע"ש והא הכא כשמפריש בשדה ודאי לא ראה פני הבית וזה דצריך אח"כ כשמכניס לבית להפריש תרומה הוא משום שמא הוא מן המכניסים לבית ולא נתחייב עד שיכניס לבית וכיון שעדיין לא ראו פני הבית ודאי לא עישרו א"כ אמאי איכא איסור מקדים כשהפריש

קודם לכן מעשר בשדה דהא חלות התרומה הוא רק אם הוא מאותן שמכניסין לבית ולא ראו פני הבית ומוכח דאף קודם ראיית פני הבית איכא איסור מקדים:

אמרינן בבכורים (פ"ח מ"ח) הפריש בכורים נבזו נמקו כו' מביא אחרים תחתיהם ואינו קורא ויש לחקור קודם שהפריש השניים אם יכול להפריש תרומה אי איכא משום מקדים דאמרינן פ"ג בתרומות ומניין שיקדמו הבכורים לתרומה זה קרוי תרומה וראשית וזה קרוי תרומה וראשית אלא יקדמו בכורים שהן בכורים לכל וכתב בפה"מ דהיינו משום דטעונין הבאת מקום ע"ש ואמרינן שם דמע"ר קודם למע"ש ומשום שיש בו ראשית ואע"ג דמע"ש טעון הבאת מקום ונראה מזה דרק בשוין דזה נקרא תרומה וראשית וזה נקרא תרומה וראשית אז זה קודם משום דטעון הבאת מקום אבל אי זה יש בו ראשית וזה אין בו ראשית לא מהני מה דטעון הבאת מקום. והנה זה דהפריש בכוריו נבזו נמקו דמפריש אחרים תחתיהן ואינו קורא עליהן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ד ה"ט דאינו קורא לפי שאינו יכול לומר את ראשית פרי האדמה לפי שאינן ראשית ע"ש א"כ אפשר כיון דהשנים אינן ראשית תרומה קודמת להן שהיא ראשית:

בירושלמי דמאי (פ"ה ה"א) איכא פלוגתא דאמוראי אי בחלה איכא איסור מקדים ע"ש. והנה אי נימא דיש איסור מקדים בחלה אתי שפיר מה דאמרינן דע"ה נחשדו על החלה והקשו כיון דשיעור חלה מה"ת בכ"ש אמאי חשודין הא הוי כתרומה דלא נחשדו משום דחטה אחת פוטרת את הכרי דהנה בירושלמי דמאי (פ"ד ה"ג) מייתינן פלוגתא דר"א וחכמים דר"א סבר הנאמן על השני נאמן על הראשון ואמרינן דטעמא דר"א משום דאינו חשוד להקדים ע"ש וא"כ ה"נ אינו מפריש חלה כיון דאינו מפריש מעשרות אינו מפריש ג"כ חלה משום מקדים ואפילו לרבנן דפליגי התם הוא רק בראוהו שהפריש את השני אינו ראיה שהפריש את הראשון דחיישינן שהקדים אבל בסתם חיישינן שמא לא הפריש חלה שאינו רוצה להקדים:

ח

שיעור תרומה מה"ת בכ"ש ומדרבנן אחד מס' הנה אמרינן (במנחות נ"ה) תורמין תאנים על גרוגרות במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות ולא גרוגרות על תאנים ואפילו במקום שרגילין לעשות תאנים גרוגרות וכתב רש"י ז"ל דתורמין תאנים על גרוגרות היינו במנין אבל לא במדה דממעט במעשרות ולא גרוגרות על התאנים דהו"ל ממעט והקשה השמ"ק א"כ אמאי פריך ואי ליכא כהן אמאי לא הא ודאי ממעט הוא וכתבו וי"ל דכולהו מיירי בתרומה דחטה אחת פוטרת ע"ש. והנה יש לעיין הא מ"מ מדרבנן איכא שיעורא ואסור לתרום פחות והכא אמרינן אי דליכא כהן אמאי לא היינו דלכתחילה יתרום

גרוגרות על תאנים. והנה כמו כן יש לעיין על פ"י הרדב"ז ז"ל פ"ה מהל' תרומות הי"ח בתורם זיתים על שמן וענבים על יין דאמרינן דאין תרומתו תרומה ואמרינן בירושלמי משום טורח השבט וכתב ואפילו אם תרם מן הענבים כשיעור המגיע ליין אין תרומתו תרומה ואם נתרצה הכהן תרומתו תרומה דזמנין דניחא ליה בענבים וזיתים ואם לא תרם כשיעור המגיע ליין אפילו מדעת כהן נראה דאין תרומתו תרומה חדא דמחזי ככהן המסייע בבית הגרנות ותו שמא יבוא לעשות שלא מדעת כהן ע"ש וקשה ל"ל הנך טעמי תי"ל כיון דצריך להפריש כשיעור היין וכש מפריש כשיעור הענבים הוא פוחת משיעור ומה מועיל דעת כהן להפריש פחות מכשיעור ונראה מכל זה לומר דכל שיעור תרומה כיון דמה"ת חטה אחת פוטרת השיעור שקבעו חכמים הוא רק משום הפסד כהן שקבעו חכמים שיהיה לכהן שיעור כזה ובגרוגרות על התאנים היכא דליכא כהן דניחא ליה טפי בגרוגרות דמתקים יכול להפריש לכתחילה גרוגרות אף שהוא ממעט בשיעור וכן היה מהני מדעת כהן בתורם ענבים על היין שלא כשיעור המגיע ליין דמדעת כהן לא חיישינן להפסד כהן וכמו זה דאין תורמין ענבים על היין משום טורח השבט ובירושלמי קרי להאי טורח גזל השבט וכשמפריש מדעת כהן מהני וכמ"ש הר"ש ז"ל שם ולכן צריך הכא הטעם דהוי ככהן המסייע בבית הגרנות או משום גזירה שיעשה שלא מדעת כהן:

והנה בזה אתי שפיר מה דאמרינן בשבת (י"ז) גבי גידולי תרומה תרומה מ"ט אמר ר"ח גזירה משום תרומה טהורה ביד ישראל היינו שיזרענה כדי להבריחו מכהן אמר רבא אי דחשידי להכי אפרושי נמי לא ליפרשו כיון דאפשר למיעבד חטה אחת כדשמואל ולא קעביד כו' ע"ש ומאי קושיא דילמא ההפרשה רוצה לעשות כתיקנה ולפ"ז כיון דכל הדין דצריך להפריש יותר הוא רק משום הפסד כהן ואי לא חייש להפסד כהן יפריש לכתחילה חטה אחת:

והנה בזה יש ליישב מה שהקשה הגר"א ז"ל יו"ד סי' של"א ס"ק ל"ה הא דאמרינן שם דתרומה בזה"ז הואיל ועומדת לשריפה מפני הטומאה שיעורה בכ"ש והקשה מ"ש מחלה בזה"ז דג"כ עומדת לשריפה ומ"מ י"ל שיעור ע"ש ולפ"ז דבתרומה דכל השיעור הוא רק משום הפסד כהן ב'ה"ז דעומדת לשריפה וליכא הפסד כהן שיעורה בכ"ש אבל בחלה אין השיעור משום הפסד כהן דבחלה ילפינן לה מקרא דכתוב ונתתם שיהיה כדי נתינה ואף אי קרא רק אסמכתא והוא רק מדרבנן מ"מ מדרבנן הוא שיעור ככל השיעורים ואין לפחות ממנו:

והנה בזה אתי שפיר מה דאמרינן בירושלמי ערלה (פ"ב ה"א) בחלת דמאי דפליגי ר"ח בר ליליבא ור' חנניא בשם שמואל אי נוטל דמיו מן השבט ואמרינן שם ר' מנא בשם

ר"י אינו נוטל דמיו מן השבט למרר הוא מביא ודאי ואומר דמאי הוא כדי ליטול ממנו דמים ע"ש והנה יש לעיין דאי חשוד הוא בודאי לומר שהיא דמאי שלא לקיים מצות נתינה לכהן א"כ יכול הוא להפריש כ"ש וכדאמרינן בשבת גבי גידולי תרומה ולפ"ז רק בתרומה אמרינן זה דכל השיעור הוא רק משום הפסד כהן ואי הוא לא חייש להפסד כהן יכול לכתחילה להפריש חטה אחת אבל בחלה דהשיעור אף שהוא מדרבנן הוא כשאר שיעורין ל"ש לומר זה דאפשר דההפרשה רוצה לעשות נתקנה אבל להפסד כהן לא חייש:

אמרינן פ"ד דתרומות תרם ועלה בידו אחד מס' תרומה וא"צ לתרום חזר והוסיף חייב במעשרות וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ג ה"ו תרם ועלה בידו אחד מס' וחזר והוסיף לשם תרומה אותה התוס' חייבת במעשרות ומפריש ממנה הכהן המעשרות כו' ע"ש ונראה מזה דאף דאין להתוס' דין תרומה לענין שחייב במעשרות מ"מ צריך ליתנו לכהן דלענין זה הוא תרומה. והנה אשכחן כעין זה שהוא תרומה שיהא צריך ליתנו לכהן ולא לענין שאר דברים בפי' הריב"ן שהביאו התוס' יבמות (פ"ט) בתורם מן הנקוב על שאינו נקוב שהוא תרומה רק לענין שהוא צריך ליתנו לכהן ע"ש [אמרינן בע"ז (ע"ג) לר"י ור"ל דאמרי טבל במשהו דהטעם משום כהתירו כך איסורו דחטה אחת פוטרת את הכרי ע"ש ויש לעיין דר"י ליל כלל דחטה אחת פוטרת הכרי כדאמרינן בירושלמי תרומות (פ"ד ה"ג) עד כמה אדם פוטר טבלו ד"ת ר"י אמר אחד למאה כתרומת מעשר ע"ש] (כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג ה"ג ואלו ניטלין אחד מס' כו' ותרומה טמאה כו'. והנה בפשוטו הטעם כיון שהיא בשריפה ואין הפסד כהן גדול הוי כמו תרומה שאין הכהנים מקפידין עליה כגון תרומת החרובין והכליסין דציטלין אחד מס'. והנה בחלה (פ"ב מ"ז) גבי נטמאת עיסתה אחד ממ"ח כתב בפה"מ לפי שהיא לשריפה עומדת ולא נשתדל להרבות טומאה בקדש ע"ש וא"כ י"ל זה הטעם ג"כ בתרומה טמאה וכמו בחלה כשנטמאה צריך להפריש שיעור היותר פחות כדי שלא להרבות טומאה בקדש ה"נ בתרומה צריך להפריש שיעור היותר פחות שהוא אחד מס' ונ"מ לדינא דלטעם שאין הכהנים מקפידים עליה רק א"צ להפריש יותר ולהטעם שלא להרבות טומאה אינו רשאי להפריש יותר] [אמרינן בתוספתא פ"ד דתרומות תורמין חטין על הפת אבל לא הפת על החטין אלא לפי חשבון ונראה הטעם לפי כשנעשה פת הוא תופח כדאמרינן במנחות (נ"ג) לענין עיסה כנגד קמח פעמים שהיא חסרה או יתרה כגון בלילתה עבה או רכה אבל פת כנגד חטים לעולם יתרה דכי אפי לה נפחה כדאמרינן שם (צ"ד) א"כ כשתורם פת על החטין צריך לתרום יותר שיהיה

שיעורה כמו החטין שיש בה אבל חטין על הפת שהוא מרבה בתרומות לא אכפת לן אך הרדב"ז ז"ל פ"ה הי"ח פי' בענין אחר ע"ש]:

אמרינן דתרומה מצותה לתרום דוקא באומד ולא במדה במשקל ובמנין ואמרינן בתרומות (פ"ד מ"ג) תרם ועלה בידו מס"א תרומה ויחזור ויתרום כמות שהוא למוד במדה ובמשקל ובמנין ע"ש. והנה זה דרשאי לתרום השניה במדה יש לחקור אי משום דמדאורייתא כבר יצא או הטעם דהקפידא הוא רק שכל התרומה יחד יהיה באומד ולא במדה ובמשקל והכא כיון דהראשונה תרם מאומד נמצא שכל התרומה יחד מכוונת רק מאומד ולא במדה ואפשר דאף לכתחילה יכול לעשות כן למוד קצת ולהוסיף מאומד ולעשותן תרומה:

כתב הראב"ד ז"ל פ"ג דתרומות דהטעם דאין תורמין לא במדה ולא במשקל הוא משום כיון שדעתו להקפיד על המדה אם יחסור או יותיר מקלקל את התרומה ואת הפירות והכ"מ הביא שם מהירושלמי בזה דאין תורמין במדה הוא משום דכתיב ונחשב לכם תרומתכם במחשבה אתה תורם ואי אתה תורם במדה ע"ש. והנה מהתוספתא ספ"ד דתרומות מוכח כהראב"ד ז"ל דאמרינן שם ואם אמר הריני תורם ומחשב אם עלה בידו אחד מס' תרומתו תרומה ואם לאו אין תרומתו תרומה תרם ועלה בידו אחד מס' תרומתו תרומה אלא שתרם במדה ע"ש ואע"ג דהכא לא תרם במדה כלל אלא במחשבה רק שהקפיד שתהא תרומה דוקא אם יעלה בידו אחד מס' זה הוי כמו תרם במדה ונראה מזה דאיסור תורם במדה הוא משום הקפידא שאינו רוצה שיהיה תרומה רק כשיעור הזה:

אמרינן דתרומה ניטלת במחשבה וחקרו התוס' מנחות (נ"ה) אי זה דתרומה ניטלת במחשבה הוא מחשבה ממש או דיבור כמו מחשבה דשליחות יד שהוא דיבור ואשמעינן רק דסגי בלא הפרשה ע"ש הנה אמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל רפ"ז דדמאי גבי המזמין את חברו שיאכל אצלו דמתנה מע"ש מה שאני עתיד להפריש כו' ואמרינן שם דצריך שיהא זכור התנאי בשבת ר"ש ב"ב בשם ר"י דצריך להלחיש בשפתיו בשבת וקא מקשה ר"ז ולא נמצא כמתקן בשבת ע"ש ואי נימא דלעולם כל תרומה ניטלת במחשבה ממש אמאי צריך כאן דוקא להלחיש בשפתיו בשבת ולר"ז דא"צ להלחיש בשפתיו אין ראיה דתרומה ניטלת במחשבה ממש דשאני הכא דכבר היה לו תנאי מע"ש וסגי בזכור התנאי בשעת מעשה הנה התוס' הקשו שם אי תרומה ניטלת במחשבה אמאי אין תורמין בשבת הא שרינן להעלות המדומע בק"א משום דנותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר ותי' דשאני מדומע שכבר נתקן אבל תחילת תיקונו של טבל אסור אפילו ע"י מחשבה ע"ש והנה מזה הירושלמי מוכח ג"כ דאיסור שבת תלי אי אומרו בפה או רק במחשבה דהא

ר"י דאמר צריך להלחיש בשפתיו מקשה ליה ר"ז א"כ הוי מתקן בשבת אבל אי א"צ להלחיש בשפתיו אף דצריך שיהא זכור התנאי בשעת מעשה וע"כ משום דצריך שיהא דעתו עתה על תנאי של קודם והוי תורם במחשבה מ"מ מותר אך אין להוכיח מזה דכל תורם במחשבה מותר בשבת דשאני הכא כיון שכבר י"ל תנאי מע"ש לא חשיב עתה תחילת תיקונו ודמי להעלאת הדימוע בק"א:

אמרינן בירושלמי דמאי פ"ז ה"ה אר"ז הדא אמרה טבל שיש עליו תנאי מותר לטלטלה בשבת כיצד הוא עושה נותן עיניו במקצתו ואוכל את השאר ע"ש וע"כ התם מיירי בודאי ולא בדמאי דדמאי בלא"ה מטלטלין בשבת ולשיטת התוס' דס"ל דבעלמא לא מהני בודאי נותן עיניו בצד זה כו' זה בהיה לו תנאי מע"ש דמהני נותן עיניו בצד זה כו' צ"ל דזה דבעינן דוקא דיבור הוא רק על קריאת שם אבל ההפרשה אף להתוס' סגי במחשבה בנותן עיניו בצד זה כו' ומש"ה בהיה לו תנאי מאתמול שאמר מה שאני עתיד להפריש יהא תרומה כבר קרא את השם וההפרשה עצמה שהיא למחר סגי בנותן עיניו בצד זה כו' ונראה דזה נמי הטעם בהעלאת דימוע בק"א דמהני נותן עיניו בצד זה כו' משום דהתם א"צ קריאת שם רק הפרשה והפרשה לעולם מהני בנותן עיניו בצד זה כו':

הנה התוס' גיטין (ל"א) הביאו ראיה דתרומה אף ודאי ניטלת במחשבה וא"ל דיבור מההיא ד"ה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה וקא חשיב אלם וזה דלכתחילה לא יתרום הוא רק משום ברכה ע"ש אך התוס' בבכורות ובחולין הוכיחו דבודאי לא מהני מחשבה ע"ש ונראה דמההיא דאלם אין ראיה דהתם מיירי שעשה הפרשה גמורה ואמרינן בתוספתא (פ"ג דתרומת) היה הולך להפריש תרומה ומע"ר ומ"ע מאימתי מברך עליהן משהפרישן הפרישן אם עתיד לקרות להם שם אין בהן קדושה עד שיקרא להן שם ואם אין עתיד לקרות להן שם כיון שהפרישן נתקדשו ע"ש וא"כ אלם שאינו עתיד לקרות להן שם ההפרשה עצמה מקדשתן כיון שהפרישן לשם תרומה:

כתב הרמב"ם ז"ל מעשרות (פ"ט ה"ט) היו לו ק' תאנים של טבל בביתו והוא בביהמ"ד ומתיירא שמא תחשך כו' אומר ב' תאנים שאני עתיד להפריש ה"ה תרומה כו' ולמחר מפריש ואוכל צריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפריש כו' וטבל שיש עליו תנאי זה מותר לטלטל בשבת קודם שיפריש ונותן עיניו בצד זה ואוכל את השאר עכ"ל ולכאורה דברי הרמב"ם ז"ל סותרים תחילתן את סופן דמתחילה כתב דצריך לרחוש בשפתיו בשעה שמפריש דאף כשעושה הפרשה גמורה צריך דוקא להרחיש בשפתיו ואח"כ כתב דנותן עיניו בצד זה ואוכל את השאר ונראה מזה דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כהתוס' דזה דאמרינן בכל דוכתי עיניו בצד זה כו' היינו מחשבה בלא דיבור ונסתפקו רק איזה דוקא בדמאי

או אף בודאי ולהרמב"ם ז"ל אף בנותן עיניו בצד זה כו' צריך דיבור רק ההפרשה היא בנותן עיניו בצד זה כו' דזה חשיב הפרשה מה שמיחד מקום התרומה בצד זה וזה סגי במחשבה אבל הקריאת שם לומר ה"ז תרומה צריך להרחיש בשפתיו:

אמרינן דתרומה אינה ניטלת אלא מן המוקף והנה רש"י ז"ל גיטין (ל') כתב הטעם דבעינן מוקף ז"ל אסור לחבר לומר תבואה שי"ל במקום פלוני תהא תרומה על זו שמא אותה שעה אינה בעין ע"ש היינו דחיישינן שמא נאבדו מה שהוא עושה תרומה ונמצא אוכל טבלים וכשעושה תרומה פירות של כאן על פירות של מקום אחר זה דבעינן מוקף צ"ל משום דחיישינן שמא נאבדו ולא הועילה ההפרשה ונמצא הכהן אוכל טבלים. והנה לשיטת רש"י ז"ל אתי שפיר ההיא דב"ק (קט"ו) הרי שהיה טעון כדי יין כו' וראה שהן משתברות לא יאמר ה"ז תרומה ומעשר על פירות שי"ל בתוך ביתי כו' והקשו בתוס' מאי אריא משתברות אפילו אינן משתברות אסור דאסור לתרום שלא מן המוקף ע"ש ולפ"ז אדרבה כשהן משתברות ל"ש מוקף דאם היה רשאי לעשותן תרומה ומעשר כשהן משתברות לא בעי מוקף דלמאי ניחוש לה בשמא נאבדו הפירות שי"ל בבית מאי אכפת לן דהא אותן שעושה תרומה ומעשר הן משתברות ולא יאכלנו כהן ובזה אתי שפיר מה דפסקינן ביו"ד סי' של"א ס"ק כ"ה דבזה"ז דלאיבוד אזלא מפני הטומאה רשאי להפריש כשהן משתברות והקשה הגר"א ז"ל הא הוי שלא מן המוקף ע"ש ולפ"ז כיון דבזה"ז רשאי לתרום כשהן משתברות ליכא חשש שלא מן המוקף ולטעם הראב"ד ז"ל דהטעם דבעינן מוקף הוא כדי שיוכל לכוין השיעור מאומד בזה"ז דמפרישין כ"ש כדפסקינן ביו"ד שם ג"כ ל"ש טעם של מוקף:

אמרינן רפ"ב בתרומות אין תורמין מטהור על הטמא כו' באמת אמרו העגול של דבילה שנטמא מקצתו תורם מן הטהור שיש בו על הטמא שיש בו ובירושלמי מפרש הטעם משום דכתיב כדגן מן הגורן מה גורן אי אפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור כו' וזה דבעגול תורם מן הטהור שבו על הטמא אמרינן בירושלמי כל באמת אמרו הלל"מ הוא והר"ש ז"ל כתב שם דקרא רק אסמכתא בעלמא והטעם דאין תורמין מן הטהור על הטמא הוא רק משום מוקף וזה דאמרינן בירושלמי בעיגול של דבלה שהוא הלל"מ לאו דוקא והטעם דבעגול אחד איכא מוקף ע"ש ומראה"פ בירושלמי שם דייק מלשון הרמב"ם ז"ל דס"ל שהוא דרשא גמורה ואין הטעם משום מוקף ע"ש. והנה זה מוכח להדיא ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ ספ"ב דחלה על ההיא דרא"א חלה ניטלת מן הטהור על הטמא דנותן פחות מכביצה באמצע כדי שיטול מן המוקף וחכמים אוסרים וכתב דטעמייהו דרבנן הוא משום דאסור להוציא מן הטהור על הטמא ע"ש אע"ג דהכא תורם

מן המוקף ומ"מ אסור וע"כ דמן הטהור על הטמא אין הטעם משום מוקף אך דברי הרמב"ם ז"ל בפה"מ הוא הפך הסוגיא בסוטה (ל') דאמרינן שם דטעמייהו דרבנן משום דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י היינו דא"א להניח פחות מכביצה באמצע וא"א להקיף אך מסוגית הש"ס דסוטה ג"כ אין ראיה דכל טעם דמן הטהור על הטמא הוא משום מוקף דאפשר דבחלה ליכא כלל איסור מן הטהור על הטמא כמו בתרומת מעשר דליכא האי איסורא ובחלה הוא רק משום מוקף:

אמרינן בבכורים (פ"ב מ"ה) דבכורים ניטלין מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף וכתב בפה"מ ז"ל מבואר הוא שמאחר שהוא מפריש הבכורים ממקצת אילנות מספיק לו על שאר האילנות וזה ענין שלא מן המוקף ואפשר בבכורים להפריש מן הטהור על הטמא אחר לקיטתן לפי שהפירות אינן מקבלות טומאה בעודן מחוברין לקרקע ע"ש ולא כתב הטעם דנטלין מן הטהור על הטמא לפי שניטלין שלא מן המוקף דלא תלי בהכי וז"ש לפי שאין הפירות מקבלות טומאה בעודן מחוברין ואף דהכי מיירי במפריש בתלוש וכבר נטמאו נראה פי' דמייתי ראיה דקרא דאין תורמין מן הטהור על הטמא לא קאי על בכורים דבכורים מצות הפרשתן במחובר ואז ל"ש טומאה כלל:

אמרינן בירושלמי חלה (פ"ג ה"ב) היה צריך לתרום ד' ה' חביות מן הבור מעלה את הראשונה עפ"י הבור ואומר ה"ז תרומה וכן השניה וכן השלישי דברי רשב"ג רבי אומר מעלה כולן עפ"י הבור ואומר הרי אלו תרומה ר"א בשם ר' יוחנן הקוף ביניהון מ"ד מעלה כולן עפ"י הבור תורם מן המוקף ומ"ד מעלה את הראשונה עפ"י הבור אין תורם מן המוקף וכתב הפ"מ דס"ל דלא אמרו מן המוקף אלא למצוה בעלמא והלכך אפילו לא העלה אלא אחת מהן וקרא עליה שם תרומה אין בכך כלום ע"ש היינו דאף לכתחילה יכול לעשות כן דהא רשב"ג ס"ל דמעלה את הראשונה עפ"י הבור ואומר ה"ז תרומה דבדיעבד לכ"ע אם תרם שלא מן המוקף תרומתו תרומה ויש לעיין דהא בעירובין (ל"ב) מייתינן פלוגתא דרבי ורשב"ג באומר לחברו צא ולקוט לך תאנים כו' בד"א בע"ה אבל בחבר אוכל וא"צ לעשר דברי רבי רשב"ג אומר בד"א בע"ה אבל בחבר אינו אוכל עד שיעשר לפי שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ואמרינן שם בהא פליגי רבי סבר ניחא ליה לחבר דלעביד איסורא קלילא ולא נעביד ע"ה איסורא רבה ורשב"ג סבר ניחא ליה לחבר דנעביד ע"ה איסורא רבה ואיהו אף איסורא זוטא לא ליעבד ע"ש א"כ ס"ל לרשב"ג דאסור לתרום שלא מן המוקף אף כדי להציל ע"ה מאיסורא רבה ואיך שרי הכא רשב"ג לתרום לכתחילה שלא מן המוקף:

אמרינן דתרומה ניטלת מן היפה ואם תרם מן הרעה על היפה תרומתו תרומה כדר' אילעי כו' הנה אמרינן בעירובין (כ"ח ע"א) השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק והביאו שם התוס' מהירושלמי ושלמי דנ"מ לענין מן הרעה על היפה דכשזרען לירק הוי ירק עיקר והוי ירק יפה וכשזרע לזרע דזרע עיקר הוי זרע יפה והוי מן הזרע על הירק מן היפה על הרעה ע"ש ואע"ג דלגבי כהן אין נ"מ אם זרע בעה"ב לשם זרע או לשם ירק דאפשר דאצל כהן אדרבה השני חשיב יותר ומוכח מזה דלענין מן הרעה על היפה אזלינן בתר בעה"ב שיהא אצלו נתינה חשובה יותר וכיון דאצלו הירק עיקר יותר חשוב אצלו מן היפה על הרעה. והנה בזה מתיישב מה דאמרינן בגיטין (נ"ד) גבי אכל תרומה טמאה משלם חולין טהורין שילם חולין טמאים במזיד אין תשלומיו תשלומין ומקשינן אמאי אין תשלומיו תשלומין תבוא עליו ברכה דאכיל מיניה מידי דלא חזי בימי טומאתו וקא משלם ליה מידי דחזי ליה בימי טומאתו וכתבו התוס' מידי דחזי ליה בימי טומאתו פי' קודם שישלם אבל לאחר ששילם נעשה תרומה ולא חזי ליה ורש"י ז"ל כתב שם ואע"ג דסוף סוף הן נעשין תרומה ולא חזי ליה דהא טמאה היא מיהו חולין טמאים מיכוין לשלומי ולא ידע דהם נעשין תרומה ע"ש ולפ"ז אתי שפיר דביבמות (צ') באכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאים דבמזיד אין תשלומיו תשלומין מקשינן והא הכא דמדאורייתא תשלומי מעליא הוי כו' ואמור רבנן אין תשלומיו תשלומין וכתב רש"י ז"ל מדאורייתא תשלומי מעליא הוי דחולין טמאים נמי ראוין להיות קודש כדר' אילעי כו' ע"ש היינו דבשילם חולין טמאים הוא תשלומין כדר' אילעי דהוי מן הרעה על היפה דבתשלומי תרומה ג"כ איכא דין שלא יפריש מן הרעה על היפה א"כ שפיר אמרינן באכל תרומה טמאה ושילם חולין טמאה דתבוא עליו ברכה דהוי מן היפה על הרעה דאכיל מידי דלא חזי בימי טומאתו ומשלם מידי דחזי ליה בימי טומאתו ואף דאח"כ נעשה תרומה מ"מ במן היפה על הרעה אזלינן בתר בעה"ב ולא בתר כהן ובשעה שמפריש בעה"ב מה שמפריש שוה אצלו יותר ממה שאכל חשיב תשלומין מעליא דמשלם יותר ממה שאכל:

אמרינן בב"ק (קט"ו) גבי תרומת מעשר דס"ל לר' נחמיה דאף מן הטמא על הטמא לא התירו לתרום אלא בשל דמאי ע"ש ויש לעיין אמאי לא יתרום מן הטמא על הטמא הא שניהם שוין ונראה דס"ל לר"נ דמן הרעה על היפה אזלינן בתר כהן וכיון דנעשה בהפרשתו תרומה טמאה דלא חזי בימי טומאתו והחולין שהפריש עליהן חזי בימי טומאתו הוי מן הרעה על היפה ולפיכך לא התירו לתרום אלא בשל דמאי דבשל דמאי

רשאי להפריש מן הרעה על היפה דמעשרין מן הצוננת על החמה ואף דהוי מן הרעה על היפה כדאמרינן בב"מ (נ"ו) ע"ש:

והנה תורם מן הרעה על היפה דאסור אינו משום הפסד כהן דאפילו שניהם שוין דהא פליגי ר"י ורבנן בפ"ב דתרומות אי תורמין בצל קטן או חצי בצל גדול ואמרינן בברכות דפליגי אי שלם עדיף אי גדול עדיף ואף ששוין זה כמו זה רק זה חשוב יותר ודין זה אינו נוהג אלא בתרומות דכתיב ולא תשא עליו חטא כו' אבל היכא דשוה פחות לבד איסור מן הרעה על היפה איכא נמי משום הפסד כהן וזהו נוהג בכל הפרשות דאמרינן בתוספתא (פ"א דפאה) על ההיא דמשום ד' דברים אמרה תורה ליתן פאה דבסוף שדהו ואחד שלא יניח את היפה ויתן מן הרעה ע"ש ואמאי לא יהא רשאי לכתחילה להפריש מן הרעה דהא בפאה ליכא קרא דולא תשאו עליו חטא כו' דהתם מיירי ברעה ששוה פחות ואיכא משום גזל עניים:

כתבו התוס' נדה (ו' ע"ב) דההיא דנולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה ומשום דמותר לגרום טומאה לחולין שבא"י והקשו מההיא דע"ז דאין בוצרין עם ישראל העושה פירותיו בטומאה ותי' דהתם הטעם משום הפסד כהן שתהיה התרומה טמאה והכא ליכא הפסד כהן דכבר נולד לה ספק טומאה וכתבו עוד דאפילו לא נולד לה ספק שרי לטמאה וליכא הפסד כהן דחבר הוא ומפריש עליה ממקום אחר אבל ההיא דע"ז מיירי בע"ה ע"ש. והנה יש לעיין ע"ז דהא אמרינן בחלה (פ"ב מ"ג) מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ואל יעשנה בטומאה ע"ש א"כ הכא כי מטמאין אותה קודם גלגול צריך לעשנה אח"כ קבין א"כ מה שייך שיפריש ממקום אחר. והנה לפ"ז ל"ק מה שהקשו התוס' שם על רש"י ז"ל שפי' דזה דאין בוצרין עם העושה פירותיו בטומאה הוא משום משמרת תרומותי הא אמרינן בנולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשנה בטומאה ע"ש. והנה זה דלרש"י ז"ל אף קודם גמר מלאכה איכא משום משמרת תרומותי הוא משום דסופו להיות גמר מלאכה ולהפריש ממנו תרומה נמצא דע"י זה דמטמאה עכשיו גורם שתהיה אח"כ התרומה טמאה אבל הכא בנולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה כיון דאף אם לא יטמאה בטומאה ודאית ג"כ צריך לעשותה קבין א"כ אינו עומד להפריש ממנה חלה ומה שייך משמרת תרומותי:

הקשה שם הרש"ש ז"ל על התוס' שכתבו בנולד לה ס"ט עד שלא גלגלה דליכא הפסד כהן דחבר הוא ויפריש עליה ממקום אחר הא פלוגתא דר"א וחכמים היא אי מפרישין חלה מן הטהור על הטמא ע"ש ונראה דאף לרבנן איכא לאשכוחי גוונא שיהא אפשר להפריש מן הטהור על הטמא דטעמייהו דרבנן שאין מפרישין מן הטהור על הטמא

ולי"ל תקנתא דר"א דיניח פחות מכביצה אוכלין ביניהם שיפריש מן המוקף אמרינן בסוטה משום דס"ל אסור לגרום טומאה לחולין שבא"י היינו דאותו הפחות מכביצה תטמא מהעיסה הטמאה ע"ש א"כ אף לרבנן אפשר בתקנתא דיניח ביניהם מעיסה שנילושה במי פירות דאמרינן (בפ"ב דחלה) דעיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה ונאכלת בידים מסואבות דאינה מקבלת טומאה א"כ עדיין אפשר להחבר להפריש עליה ממקום אחר אמרינן ביו"ד של"א סעיף כ"ה היה טעון כדי יין וכדי שמן וראה שהן משתברות ואמר ה"ה תרומה ומעשר על פירות שי"ל בביתו כו' ונ"ל דבזה"ז דלאיבוד אזלי מפני הטומאה תרומתו תרומה והקשה שם הגר"א ז"ל הא בשמן איכא הפסד כהן ע"ש והיינו דשמן ראוי להדליק כדאמרינן בב"ק שם והנה אף על יין אפשר להקשות דהא יין חזי לזילוף דזה דביין ליכא הפסד כהן אף דחזי לזילוף אמרינן שם משום תקלה אבל בזה"ז ל"ש תקלה כדאמרינן ביו"ד שם סעיף י"ט משום דבזה"ז דאין שום תרומה נאכלת ל"ש תקלה ועיין בביאור הגר"א ז"ל שם א"כ אמאי לא הקשה אף מיין דאף ביין שייך הפסד כהן]:

ט

הנה בתרומה איכא מצות נתינה לכהן וכן בכל מתנות כהונה ולויה והנה בב"ב (פ"א) בקונה אילן אחד לר"מ וב' אילנות לרבנן דמביא ואינו קורא דספק אם קנה קרקע או לא ופרכינן ודילמא לאו בכורים הוא וקא מפקע להו מתרו"מ ואמרינן דמפריש להו ומקשינן בשלמא ת"ג יהיב לה לכהן כו' אלא מע"ר דלוי הוא ואמרינן דיהיב ליה לכהן כראב"ע והקשו התוס' שם איך מקשינן אלא מע"ר דלוי הוא הא מספק א"צ נתינה ללוי וכמו בדמאי דא"צ נתינה דא"ל אייתי ראיה ותי' שם בלשון שני דרק בדמאי דהוי רק ספיקא דרבנן א"צ לקיים מצות נתינה ע"ש וכבר הקשו על התוס' השעה"מ והרש"ש ז"ל שם דמכמה דוכתי מוכח דבכל ספיקות במתנות כהונה אמרינן הממע"ה ע"ש והנה דעת התוס' גיטין (מ"ז) הוא כדעת התוס' כאן דמספק צריך לקיים מצות נתינה שכתבו שם על ההיא דישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות דטבל וחולין מעורבין זה בזה וחלקו שם על רש"י ז"ל שכתב דאין לך כל חטה שחציו טבל וחציה חולין וצריך לעשר מיניה וביה וכתבו כיון דאין ברירה הוי ספק שמא הגיע לו כל חלקו של עכו"ם או חציו ולא ידענא כמה ואי מעשר מיניה וביה שמא מעשר מחלקו והשאר חלקו של עכו"ם או איפכא או מקצתו מיהו יכול לתקנן שיפריש עליו ממקום אחר ויפריש גם עליו ממקום אחר ואחרון אחרון מקולקל עד שלא ישאר כ"א מעט וכל המעשרות והתרומות יתנם לכהן וללוי עכ"ל וקשה למה יתן כל המעשרות ללוי כיון שאינו אלא מדין ספק וכיון

דנתן הראשונה ללוי למה צריך שיתן גם השניה דאם הראשונה מעשר ממילא אין השניה מעשר ונראה מזה דס"ל להתוס' דמספק צריך לקיים מצות נתינה:

ובעיקר אי מספק צריך לקיים מצות נתינה נראה דהוא פלוגתא דר"מ וחכמים שלהי פ"ב דמכשירין דאמרינן שם אוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אם רוב עכו"ם ודאי אם רוב ישראל דמאי מחצה על מחצה ודאי דברי ר"מ וחכ"א אפילו כולן עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי וכתב בפי' הרא"ש ז"ל דלכ"ע של עכו"ם חייבין במעשר או משום דאין קנין לעכו"ם בא"י כו' או מדרבנן ושל עכו"ם ודאי דודאי לא הפריש וצריך ליתן המתנות לבעליהן ושל ישראל רק דמאי וס"ל לרבנן דאף כולן עכו"ם וישראל אחד מטיל דמאי משום דאין הולכין בממון אחר הרוב ומעכב המעשרות לעצמו ע"ש א"כ לר"מ דאמר ברוב עכו"ם וכן במחצה על מחצה ודאי היינו דצריך ליתן המתנות לבעליהן והיינו כהתוס' דמספק צריך לקיים מצות נתינה דהכא הוי ספיקא דאורייתא דר"מ ס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י כו' ולרבנן אף ברוב א"צ לקיים מצות נתינה. והנה בזה אפשר ליישב מה שהקשו על התוס' ב"ב אמאי צריך לקים מצות נתינה מספק דהתם פרכינן מ"ט דר"מ באילן אחד ורבנן בב' אילנות כו' א"כ בתר דמשני דמעשר להו שפיר פרכינן הא מע"ר דלוי הוא היינו דלר"מ אכתי תקשה כיון דס"ל לר"מ דמספק צריך לקיים מצות נתינה א"כ צריך לתת המע"ר ללוי אך עדיין קשה אי כל פרכת הש"ס הוא רק לר"מ איך משנינן דיהיב ליה לכהן כראב"ע הא ר"מ פליג עליה כמה שהביאו התוס' שם וכתבו דלר"מ צריך לתרץ בענין אחר ע"ש:

והנה עמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל דלרבנן אף ברוב א"צ לקיים מצות נתינה משום דאין הולכין בממון אחר הרוב יש לעיין דאמרינן בדמאי (פ"ה מ"ט) מעשרין משל כותים על שם כותים ר"א אוסר משל כותים על של כותים ומשום דדילמא האי מעשר והאי לא מעשר ואמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם אמר ר"י מ"ט דר"א כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר רובן ואין תורמין ומעשרין מזע"ז כך עשו פירות כותי ודאי ואין תורמין ומעשרין מזע"ז ע"ש ואף דס"ל דאיכא כותים דמעשרי ומש"ה אין מעשרין מזע"ז מ"מ פירותיהן ודאי וצריך ליתן לכהן וללוי וצ"ל משום דרק מיעוט מעשרין ובאיסורא חששו למיעוטא כמו בדמאי אבל צריך לקיים מצות נתינה ומוכח מזה דעכ"פ היכא דאיכא רוב לחיוב צריך לקיים מצות נתינה:

ובעיקר דברי התוס' בב"ב ובגיטין אפשר לומר דס"ל דאיכא במצות נתינה ב' דברים מדין ממון השבט והוי כשאר ממון ועוד מצות נתינה כשאר מצות וזה אינו על הממון רק על גוף המעשר וכל היכא דנוטל ממון מן השבט בעד המעשר אינו מקיים נתינת הממון

אבל נתינת גוף המעשר מקיים וכל היכא דהוי ספק נתינה נתינת הממון הוי כשאר ספק ממון והממע"ה אבל נתינת גוף המעשר צריך לקיים ונוטל ממון מן השבט ופרכינן שם שפיר בב"ב דמע"ר דלוי הוא כיון דעכ"פ צריך לתת גוף המעשר ללוי איך הוא מביא בכורים. והנה זהו מוכח מדברי התוס' בגיטין שם שכתבו שנותן כל המעשרות ללוי הא התם ע"כ נוטל דמים מן השבט דבנותן ב' המעשרות ללוי דעכ"פ אחת מהן אינו מעשר נוטל דמים מן השבט דהא בפ"ג בתרומות בתורם חבית של יין ונמצא של חומץ וספק אם משתרמה החמיצה דתרומה ויחזור ויתרום ואמרינן בירושלמי דהכהן נותן לו דמי אחת מהן כיון דודאי אחת מהן אינה תרומה וא"כ בשלמא התם צריך לתת שתיהן לכהן משום דתרומה אסור לזרים אבל הכא במעשר למה צריך כלל לתת שתיהן ללוי וע"כ לקיים מצות נתינה ואף דנוטל דמי אחת מהן מהלוי מ"מ צריך ליתן שניהם ללוי דצריך לקיים מספק מצות נתינה שהוא על גוף המעשר:

אמרינן בבכורות (כ"ז) דתרומות חו"ל אין בו משום כהן המסייע בבית הגרנות ר"ח יהיב ליה לשמעיה וכתב הרגמ"ה ז"ל שהיה נותן לו בשכרו והיינו דרשאי ליקח דמים מהכהן והנה דברי הרגמ"ה ז"ל הוא מהירושלמי (דמאי פ"ג ה"ד) דאמרינן שם דתרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט ע"ש. והנה יש לעיין אי בתרומת חו"ל ליכא מצות נתינה איך אמרינן דעמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית וכיון דנוטל דמים מה שייך שיסמכו עליהן עניים וצ"ל דמ"ע שאני בזה מתרומה ואף בתרומה נוטל דמים במ"ע אף בחו"ל איכא מצות נתינה גמורה דכל התקנה היתה כדי שיסמכו עליהם עניים אך עדיין יש לעיין דאמרינן אין מביאין תרומה מחו"ל לארץ ואמרינן בירושלמי דהטעם שלא יצאו כהני א"י לחו"ל להביא תרומתן ויטמאו בטומאת חו"ל ומה משתכרים שיצאו לחו"ל כיון דתרומת חו"ל נוטל דמים מן השבט:

ו

נקטינן בכמה דוכתי דגדולי תרומה תרומה ואמרינן בתרומת רפ"ט הזורע תרומה שוגג יופך ומזיד יקיים אם הביאה שליש בין שוגג בין מזיד יקיים ובפשתן מזיד יופך ובפה"מ כתב שם דשוגג יופך היינו דרשאי להפוך ובמזיד חייב להניחן ולקיימן ובפשתן דבמזיד יופך הוא קנס שקנסו שלא יהנה בעציו שלא יאמר שרק הזרע לבד אסור אבל העצים מותרין אבל בחבורו פי"א דתרומות שיטה אחרת לו וכתב שם ה"כ הזורע את התרומה בשוגג יהפך במזיד יקיים הביאה שליש בין במזיד בין בשוגג יקיים ואם היה פשתן אפילו הביאה שליש ואפילו במזיד יהפך קנס קנסו בו שלא יזרע ויתכוין ליהנות בעציו וכתב עוד שם הכ"ב גידולי גדולין חולין כו' וכן הזורע פשתן של תרומה הגידולין מותרין

לזרים ע"ש ולא כמ"ש בפה"מ דאף העצים אסורים וכאן כתב אדרבה דאף הזרע מותר בפשתן ובתוס' א"ש הקשה עליו א"כ למה כתב דבפשתן קנס הוא שלא יזרע ויתכוין ליהנות בעציו הא אף הזרע מותר ע"ש ונראה שיטת הרמב"ם ז"ל בחיבורו הוא דבשוגג יפך היינו דחייב להפוך וכשיטת הר"ש ז"ל שם וזהו הקנס של שוגג ובמזיד וכן בהבאת שליש דיקיים הקנס שלו מה שהגידילין תרומה ובפשתן לעולם הקנס שלו שיופך ולא שיהו הגידולין תרומה משום דבפשתן עיקר הזריעה בשביל הקסמין ולא בשביל הזרע וכמ"ש הר"ש ז"ל שם ואי נימא שהגידולין יהיו תרומה אין זה קנס כיון דעיקר הזריעה בשביל הקסמין ועל הקסמין ל"ש שיהיו תרומה וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל קנס קנסו בו שלא יזרע ויתכוין ליהנות מעציו ומש"ה בפשתן הקנס הוא לעולם שיופך וזהו הטעם הגידולין של פשתן מותרים לגמרי דבפשתן הקנס הוא שייפך ולא שיהו הגידולין תרומה וז"ש הרמב"ם ז"ל שלא יזרע ויתכוין ליהנות בעציו הוא בא ליתן טעם אמאי בפשתן הקנס שיופך ולא שיהיו הגידולין תרומה דאם יהיה הקנס שיהיו הגידולין תרומה אכתי יזרע כדי ליהנות בעצוו אבל עכשיו שקנס הוא שיופך אף הזרע מותר:

הנה הרדב"ז ז"ל כתב שם בטעם הרמב"ם ז"ל דבפשתן הגידולין חולין משום דזרע פשתן הוא מזרעוני גנה שאין נאכלין דאין חייבין בתרומה אלא מדרבנן ולא גזרו על גידוליהן ובתוס' א"ש הקשה עליו הא ע"כ פשתן אף דחשבינן לה בב"ב לזרעוני גנה שאין נאכלין מ"מ ע"כ יש חילוק בין פשתן לשאר זרעוני גנה שאין נאכלין דזרעוני גנה שאין נאכלין פטורים לגמרי מן המעשרות כדאמרינן בשלהי מס' מעשרות וזרע פשתן חייב במעשרות ועוד מ"ש הרדב"ז ז"ל לפי שאין חייבין בתרומה רק מדרבנן לא גזרו על הגידולין מאי שנא מכל תרומת ירק שהוא מדרבנן ע"ש. והנה קושיתו האחרונה דמ"ש מכל תרומת ירק מדרבנן נראה דודאי להרמב"ם ז"ל בכל ירק ליכא דין גידולי תרומה שהרי כתב שם דזרעוני גנה שאין נאכלין גידוליהן מותרין וכדאמרינן בשלהי מעשרות דכל זרעוני גנה שאין נאכלין אעפ"י שאביהן תרומה הרי אלו לא יאכלו והנה כל ירקות הן מזרעוני גנה שאין נאכלין כמ"ש הרמב"ם ז"ל ספ"א דכלאים דהזרעונין חלקין לג' חלקים תבואה וקטנית וזרעוני גנה שאין נאכלין וזרעוני גנה שאין נאכלין נחלקים לשנים זרעים וירקות ע"ש וא"כ להרמב"ם ז"ל ליכא דין גידולי תרומה אלא בתבואה וקטניות:

והנה בההיא דשלהי מעשרות דזרעוני גנה שאין נאכלין אעפ"י שאביהם תרומה ה"א יאכלו ואעפ"י דאמרינן שם דזרעוני גנה כו' פטורין מן המעשרות וא"כ איך משכחת לה אביהם תרומה כתב הר"ש ז"ל דהיינו כההיא דהעוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונטע לתוך שלו לזרע חייב מפני שהיא גורנו ואם עשאה תרומה ונטען לזרע הזרע נאכל לזרים ע"ש

ובפה"מ לא פי' כן וכתב הרש"ש ז"ל שם דבחיבורו חזר לדעת הר"ש ז"ל שם ע"ש היינו שכתב בפי"א הכ"ב וזרעוני גנה שאין נאכלין כגון זרע לפת וצנון אעפ"י שאותו לפת וצנון תרומה גידוליהן מותרין וה"ה חולין לכ"ד ע"ש והיינו שכתב כפי' הר"ש ז"ל דמיירי שהלפת וצנון עצמו היה תרומה ולא הזרע אך נראה דיש חילוק בין הר"ש להרמב"ם ז"ל דהר"ש ז"ל כתב אם היו הלפת והצנון תרומה ונטען לזרע הזרע עצמו נאכל לזרים אך מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דרק הגידולין של אותו הזרע מותרין אבל הזרע עצמו אסור והטעם הוא כי בנוטע לפת וצנון עצמו לזרע הו"ל דבר שאין זרעו כלה ואף דהזרע שגדל מהם אח"כ אינו ראוי לאכילה מ"מ בדבר שאין זרעו כלה הטעם דמתערב מן העיקר בהגידולין כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים וכיון דהלפת וצנון הוא תרומה הזרע היוצא מהם אחר שנטען אסור משום תרומה ורק בזרע אותו הזרע אז הגידולין הם דבר שזרעו כלה ואז אדרבה הגידולין ראוין לאכילה רק כיון שבאו מכח זרעוני גנה שאין נאכלין אין בהם משום גידולי תרומה:

והנה הטעם דבזרעוני גנה שאין נאכלין אף שהן תרומה גידוליהן חולין נראה משום דאמרינן בשבת (י"ז) דהטעם דגידולי תרומה תרומה הוא משום גזירה תרומה טמאה ביד כהן וקא משהה לה ואתי לידי תקלה והכא בזרעוני גנה שאין נאכלין ל"ש טעם זה דאין מקבלין טומאה כלל דאין ראוין לאכילה וזהו שהן תרומה הוא רק מכח אביהם שהיו תרומה שנטע לפת או צנון של תרומה ויצא מהם הזרע וכיון דל"ש האי גזירה גידוליהן חולין ונראה דזהו נמי מה דאמרינן בירושלמי (פ"ט ה"א) ר"ב בר גידל בעי זרע תרומת כרשינין זרע תרומת חו"ל א"ל גזירה היא ואין גזירה לגזירה ופי' הפ"מ מפני שתרומת כרשינין ותרומת חו"ל רק מדבריהם ע"ש וקשה מ"ש משאר תרומה דרבנן דבגידוליהן תרומה ונראה פי' הירושלמי כיון דכל הטעם של גידולי תרומה הוא גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן ובכרשינין ל"ש האי גזירה דכרשינן כל מעשיהן בטומאה כדאמרינן במע"ש (פ"ד מ"ד) לפי שהן מאכל בהמה א"כ ל"ל למזרעינהו וכן תרומת חו"ל נאכלת בטומאתן דאין תרומת חו"ל אסורה אלא למי שטומאה יוצא מגופו א"כ ל"ש גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן והוי כמו מע"ש דגידוליהן מותרין משום דל"ש שיזרע כשתטמא משום די"ל פדיון כמ"ש תוס' ב"מ (צ' ע"א) ע"ש אלא דנגזור הנך תרומות אטו שאר תרומות א"כ הוי גזירה לגזירה דגידולי תרומה גופייהו הוי גזירה אטו תרומה טמאה ביד כהן:

ונראה בזרעוני גנה שאין נאכלין אף לכתחילה מותר לזורען ואף שאביהם תרומה כמו דשרי תרומת כרשינין לבהמה כיון שעומדין לזה ה"נ זרעוני גנה שאין נאכלין דאין עומדין לאכילה רק לזריעה שרי דמ"ש זריעה מלהאכיל לבהמה:

יש לחקור בזורע תרומת א"י בחו"ל אם הגידולין תרומה כיון דמצות התלויות בארץ אין נוהגין אלא בארץ ל"ש שגידול חו"ל יעשה עליהן דין תרומה או אפשר כיון דקנס הוא ל"ש ארץ ול"ש חו"ל הנה בירושלמי (פ"ט ה"ב) אמרינן הטעם דתרומת חו"ל גידוליהן תולין לפי שאינה מצויה ופי' הפ"מ במשנה שם שאינה מצויה בא"י וקשה הא מ"מ מצויה היא בחו"ל ואם זרע אותה בחו"ל אמאי לא יהיו גידוליהן תרומה ונראה מזה דכל דין גידולי תרומה הוא רק בזורע בא"י וכיון דשם אין תרומת חו"ל מצויה לא גזרו:

ובדבר שאין זרעו כלה כתב הרמב"ם ז"ל פי"א הכ"ב גידולי גידולין חולין לכ"ד ואפילו דבר שאין זרעו כלה אם רבו הגידולין על העיקר בגידולי הגידולין הרי הגידולין השניים מעלין את העיקר אעפ"י שאין זרעו כלה ויהיה הכל מותר לזרים וכתב ע"ז הראב"ד ז"ל הא אפילו הטבל שגידוליו מותרין אם הוא דבר שאין זרעו כלה הכל אסור וכ"ש בתרומה ע"ש. והנה אף לפי מה שהבין הראב"ד בדעת הרמב"ם דהיכא דרבו גידולין על העיקר מחמיר הוא בטבל יותר מבתרומה יש ליתן טעם בזה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' נדרים הט"ו וכן האומר לאשה מע"י עלי קרבן כו' אם היו פירות מע"י דבר שזרעו כלה מותר בחילופיהן ובגידולין ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפילו גדולי גדולין אסורין ולמה לא יבטל העיקר אסור בגדולין שרבו עליו שהרי הן דבר שי"ל מתירין שאינו בטל ברוב ע"ש וא"כ ה"נ טבל שהוא דבר שי"ל מתירים אבל תרומה שאי"ל מתירים קיל לענין רבו גידולין על העיקר אף דלמנין גידולי תרומה בדבר שזרעו כלה חמיר תרומה מטבל:

אמרינן ספ"ט דתרומות שתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהרו מלטמא ואסורים מלאכול עד שיגום את האוכל ופי' הר"ש ז"ל שיחתוך ממנו כל הראוי לאכילה ומה שגדל אח"כ מותר ע"ש. והנה יש לעיין כיון שחתך ממנו כל הראוי לאכילה ומה שנשאר אינו ראוי לאכילה מאי אריא הגידולין אף הן עצמן מותרין דל"ש טומאה במה שאינו ראוי לאכילה אא"כ הוא יד או שומר וזה ג"כ רק כשהוא עם האוכל אבל אם נפרד אח"כ מהאוכל טהור כמ"ש הר"ש ז"ל פ"ג דטהרות מ"ג ועוד דמה שאינו ראוי לאכילה לא חל עליו שם תרומה מעולם וכמו קניבת ירק של גננים דמותר אף לזרים א"כ אף עצמן מותרין ואפשר דהכא מיירי בדבר שאינו ראוי לאכילה בפ"ע אבל נאכל ע"י תערובת כגון חרצן דנאכל ע"י תערובת כדאמרינן בשבועות (כ"ב ע"ב) היינו אגב הענבים וחל עליו שם תרומה עם

הענבים וכן מקבל טומאה אגב הענבים וכשיגום את האוכל ונשאר זה אסור לאוכלו כיון דחל עליו שם תרומה וכן טומאה כשהיה עם האוכל ורק גידוליו מותרין וצ"ע בזה:

כתב הרמב"ם ז"ל תרומות (פי"א הכ"ג) הזורע תרומה טמאה אעפ"י שהגידולין טהורים ה"ה אסורין באכילה הואיל והתרומה שנזרעה אסורה באכילה היתה כבר נדחו וכתב האור שמח דנראה מדברי הרמב"ם ז"ל דאף בדבר שזרעו כלה כחטים ושעורים ג"כ הגידולין אסורין והקשה מה שייך בזה דיחוי כיון דאותן הגידולין לא היו טמאים מעולם ע"ש ונראה דטעם הרמב"ם ז"ל כיון דתרומה דינה לענין זה כקדשים דשייך בה דיחוי א"כ ה"נ שייך בה מכח קדושה דחויה קאתיין וכמו גבי קדשים ובדבר שזרעו כלה קדושת הגידולין הוא מכח קדושת התרומה שזרע ואותה קדושה היתה דחויה:

והנה בזה דאסור לזרוע טבל יש לחקור בטעם הדבר אי משום דהוי כשאר הנאה של כלוי דאסור בטבל ולרבנן דס"ל דאף קודם גמר מלאכה אסור לזרוע קודם שיעשר י"ל משום דאף קודם גמר מלאכה אסור באכילת קבע וגם בהנאה של כלוי שייך קבע שהרי אמרו דאכילת בהמה חשיב לעולם עראי ואף דאכילת בהמה הוי רק הנאה של כלוי והרמב"ם ז"ל בפ"ג (מהל' מעשר ה"כ) ס"ל דאף באכילת בהמה שייך קבע ע"ש אלמא דאף בהנאה של כלוי מחלקינן בין קבע לעראי וזריעה חשוב קבע ומש"ה אסרי רבנן אף קודם גמר מלאכה הנה אמרינן בפ"ה דמעשרות העוקר שתלים מתוך שלו ונוטע בתוך שלו פטור מלעשר העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע בתוך שלו לזרע חייב לעשר מפני שהוא גרנן ע"ש היינו שכבר נגמרה מלאכתו וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' מעשר ה"ג אין מחפין בטבל ואין זורעים עד שיעשר כו' וכן העוקר לפת וצנונות ושתלם במקום אחר אם נתכוין להוסיף בגופן מותר ואם שתלן כדי שיקשו ויקח הזרע שלהן אסור מפני שהוא כזורע חטים ושעורים של טבל ע"ש דלאחר שיקשו ויעשו זרע אין ראוין עוד לאכילה דזרע לפת וצנונות אין נאכלין כמ"ש הר"ש ז"ל שם ובזה ג"כ י"ל הטעם דאסור משום הנאה של כלוי ואף שהלפת והצנונות אינם כלים כיון שמתקשין ובטלין מתורת אוכל ואין שייכים עוד לתרו"מ זה חשיב כלוי לענין תרו"מ וזה דמותר אם בדעתו להוסיף בגופן הוא משום דאז אין כאן כלוי. והנה הר"ש ז"ל כתב שם גבי העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע בתוך שלו לזרע חייב לעשר מפני שהוא גרנן היינו שאי"ל גורן אחר להתחייב במעשרות דזרען פטור ממעשר והביא שם מהירושלמי דדוקא בזרען לזרע אבל לאכול א"צ לעשר בשעת זריעתן מפני שעתיד לעשרן כשיבוא לאכול ע"ש ומשמע קצת דהאיסור לזרוע הוא משום דמפקע להו ממעשרות וכל שאינו מפקיע ממעשרות שמוסיפין רק בגופן ועתיד לעשרן כשיבוא לאכול שרי. והנה יש חילוק בזה לדינא בין הטעם משום הנאה

של כלוי ובין הטעם דמפקיע מתרו"מ אי מותר לזרוע טבל דבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשומים והבצלים דהנאה של כלוי ליכא דאין זרען כלה אבל לטעם דמפקיע מן המעשרות י"ל דשייך נמי כאן ואף דלאח"כ כשיבוא לאכול יפריש מ"מ כיון דאף בזורע מעושר ג"כ צריך לעשר אח"כ על הכל כדאמרינן ס"פ הנודר מן הירק בליטרא בצלים שתיקנה וזרעה דמתעשר לפי כולה ע"ש א"כ בזורע טבל מפקיע מן המעשרות שאם היה זורע מעושר היה צריך לעשר ב' פעמים והנה מדאמרינן עלה בנדרים שם מקרא דעשר תעשר כו' והיתירא זרעי אינשי איסורא לא זרעי אינשי מוכח דאסור לזרוע בצלים של טבל דהא אמרינן איסורא לא זרעי אינשי ואע"ג דליכא התם כלוי ונראה דהטעם דאסור לזרוע טבל הוא משום הפקעה מתרו"מ אך יש לדייק דהא מייתינן התם ראיה דליטרא בצלים שתיקנה וזרעה דמתעשרת לפי כולה מדכתיב עשר תעשר כו' היינו דצריך לעשר לפי כולה והיתירא זרעי אינשי ואיסורא לא זרעי אינשי היינו דקרא מיירי שזרע מעושר ומ"מ מתעשר אח"כ לפי כולה דילמא לעולם בזורע מתוקן א"צ לעשר רק התוספת וקרא מיירי בזורע טבל וממילא ל"ש איסורא לא זרעי אינשי דליכא איסורא כלל דליכא הפקעה ממעשרות דאח"כ יעשר כולו וליכא הפקעה כיון דאם יעשר קודם לא יהיה צריך לעשר לבסוף ומפי' הר"ן והרא"ש ז"ל נראה דאורחייהו דאינשי ליזרע היתירא והיינו אף אי ליכא איסור בזה וע"ז קאי קרא דעשר תעשר וא"כ אין ראיה מזה דאסור לזרוע טבל בדבר שאין זרעו כלה:

יא

האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש מן החולין מתוקנים והם נעשין תרומה דכתיב ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש והקשו המ"ר ותוס' א"ש אמאי אינו משלם מן הטבל הא ראוי להיות קדש וכתב המ"ר דזה דאינו משלם מן הטבל הוא רק משום דאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן דאסור למכור את הטבל ע"ש ולפ"ז מה דאינו משלם מן הטבל הוא רק מדרבנן ודוחק ונראה שהוא מדאורייתא והטעם משום דטבל גופא אקרי קדש כדאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל מע"ש (פ"ה מ"ח) דטבל חייב בביעור דכתיב בערתי הקדש מן הבית ר"ז בשם שמואל יאות הוא אומר שטבל קרוי קדש ע"ש ובתשלומי תרומה בעינן דבר הראוי להיות קדש ולא שעכשיו קדש וכמו דאין משלמין ממע"ש והקדש שלא נפדו:

בירושלמי (פ"ו ה"א) על ההיא דאם רצה הכהן למחול אינו מוחל אמרינן כשלא הפריש הפריש ואח"כ מחל פלוגתא דרבי וראב"ש דתני ונתן לכהן את הקדש מתנתו מקדש כו' דברי רבי ראב"ש אומר אף הפרשתו מקדשתו ע"ש. והנה שמעינן מזה דרק מה שהוא

צורך קידוש א"י למחול דאם הפרשתו מקדשתו הנתינה יכול למחול עוד אמרינן שם גזל תרומה משל אבי אמו כהן ר"י אמר משלם לשבט רשב"ל אמר משלם לעצמו ואמרינן שם ר"י כרבי דאמר מתנתו מקדשתו ורשב"ל כראב"ש ודחינן דרשב"ל אף כרבי דרק בדבר שזקוק ליתן לכהן מתנתו מקדשתו אבל בדבר שאינו זקוק ליתן לכהן אף רבי מודה דהפרשתו מקדשתו ע"ש והרמב"ם ז"ל פ"י הכ"ב כתב גזל תרומה מאבי אמו כהן ואכלה ואח"כ מת אבי אמו אינו משלם לעצמו אלא ליורש אחר היינו דפסק כר"י כמ"ש הכ"מ והרדב"ז ז"ל והיינו דפסק כרבי דמתנתו מקדשתו ואף בדבר שאינו זקוק ליתן לכהן כר"י עוד כתב שם הרמב"ם ז"ל וכן אם נפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה ובע"ח שגבה תרומה בחובו והאשה בכתובתה ואכלוה משלמין קרן וחומש לכהן חבר והחבר נותן להם דמים כו' וכתב הרדב"ז ז"ל דמש"ה ברישא בגזל תרומה מאבי אמו כהן ואכלה ואח"כ מת אבי אמו דאינו נוטל דמים מן השבט הוא משום דבשעה שאכל לא היה שלו ע"ש וע"כ אם יטול דמים מן השבט לא תתקדש התרומה דמה שמת אח"כ אבי אמו הוי כמחילה וכל שאינו צורך הקידוש מהני מחילה כדמוכח מהירושלמי ובסיפא באכל לאחר שכבר הוא שלו דנוטל דמים מן השבט ומתקדש בזה ואע"ג דפסק כר"י דמתנתו מקדשתו אף בדבר שאינו זקוק ליתן לכהן צ"ל דאזלינן בתר שעת אכילה וכל דבשעת אכילה היה בר תשלומין נעשה הדין שאינו מתקדש אא"כ יעשה תשלומין מעליא בלא נטילת דמים מן השבט ואם יטול דמים לא יתקדש אבל כשאכל כשהוא שלו מעיקרא חל הדין שיתקדש בלא תשלומין ונראה לומר דאף כשאוכל תרומה של עצמו אף דנוטל דמים מן השבט מ"מ אינו מתקדש עד שיבוא ליד כהן וכן נראה מלשון הרמב"ם ז"ל משלמין קרן וחומש לכהן חבר והחבר נותן להם דמים כו' ומה לשון משלמין כשהכהן נותן להם דמים ואין כאן תשלומין כלל אלא הפרשתן מקדשתן והיה צ"ל ומוכרין אותן לכהנים כשאר ישראל שי"ל תרומה שמוכרה לכהנים מפני שאסורה לזרים ונראה מזה שהוא מדין תשלומין ואינו מתקדש עד שיבוא ליד כהן כיון דקי"ל מתנתו מקדשתו מיהו אם בשעת אכילה היה אינו שלו חל הדין שלא יתקדש אלא בתשלומין מעליא בלא נתינת דמים אבל כשהוא שלו דל"ש תשלומין חל הדין דנתינת התרומה בעצמה ליד כהן מקדשתו הנה אמרינן בירושלמי שם בההיא דאכל תרומת ע"ה דמשלם לכהן חבר ונוטל דמים ונותן לע"ה ואמרינן דאתיא כמ"ד הפרשתו מקדשתו ודחינן דאתיא אף כמ"ד מתנתו מקדשתו במזכה לו ע"י אחר ופי' הרי"ט אלגאזי דהוקשה להירושלמי כיון דמתנתו מקדשתו אינו מתקדש רק במתנה גמורה בלא נטילת דמים וכאן הוא נוטל דמים מכהן החבר ומש"ה אמרינן דמזכה לו עי' אחר לכהן ע"ה ואח"כ נותנה לחבר ונוטל דמיו ע"ש אך לפ"ז הוא

רק התם כיון דבר תשלומין הוא אינו מתקדש עד שיעשה תשלומין גמורין בלא נטילת דמים עוד י"ל להירושלמי דהוקשה לו כיון דמתנתו מקדשתו לא נתקדש רק בנותן למי שהוא חייב לו וכאן הוא נותן לאחר ומש"ה בעינן שיזכה לו ע"י אחר:

אמרינן בפ"ו מ"ב בת ישראל שאכלה בתרומה ואח"כ נישאת לכהן אי תרומה שלא זכה בה כהן אכלה כו' והקשה הרש"ש ז"ל וכן בס' טעם המלך דמשמע דאיכא תשלומין אף בתרומה שלא בא ליד כהן הא אמרינן המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור ע"ש ונראה דודאי איכא דין תשלומין באכל תרומה אף היכא דבעלמא ליכא דין תשלומין דהא אוכל כזית אעפ"י שאי"ב ש"פ משלם קרן וחומש ואף דליכא תשלומין בעלמא בפחות מפרוטה דבאכל תרומה ריבתה תורה תשלומין מדין אוכל תרומה וה"נ בממון שאי"ל תובעין דהא פחות מפרוטה ג"כ אי"ל תובעין שא"י לתבוע בב"ד פחות מפרוטה חוץ מאוכל תרומת עצמו דבזה לא שייך כלל תשלומין כשהן של עצמו:

והנה בכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה דאמרינן ביבמות (צ"ט) דאין משלמין קרן וחומש כתבו התוס' ומ"מ צריכים להפריש משום כפרה וכתב המל"מ דכן להרמב"ם ז"ל כן בכל ספיקות דצריכים להפריש משום ספק ע"ש ויש לעיין כיון דהרמב"ם ז"ל פוסק דמתנתו מקדשתו מה מועיל במה שמפריש וצ"ל כיון דמספק אינו בר תשלומין הוי כאוכל תרומת עצמו דההפרשה והנתינה לכהן מקדשתן ורשאים ליטול דמים מן השבט ול"ד לפחות מפרוטה ולממון שאי"ל תובעין שלזה ריבתה תורה תשלומין:

כתב הרמב"ם ז"ל פי"א הכ"ד היתה התרומה הקדש לב"ה וגנבה ואכלה אינו משלם תשלומי כפל דאין ת"כ בהקדש אבל משלם קרן וב' חומשים חומש משום אוכל תרומה וחומש משום שנהנה מן ההקדש ולמי משלם אם היה בה כזית ואין בה שוה פרוטה משלם לכהנים ואם יש בה ש"פ בין שיש בה כזית בין שאין בה כזית משלם להקדש ע"ש ואיכא למידק באכל כזית ואי"ב ש"פ דמשלם לכהנים הא ל"ש זה לכהנים כלל שהרי של הקדש הוא ואי בעינן דוקא תשלומין לכהנים ואם לא אינו יוצא ידי כפרתו כי יש בה ש"פ דמשלם להקדש במה יצא ידי אכילת תרומה כיון דאינו משלם לכהנים ועוד מ"ש כי יש בה ש"פ דמשלם להקדש משום מעילה כי אין בה ש"פ נמי לשלם להקדש דהא אמרינן בב"מ (נ"ה) ואת אשר חטא מן הקדש ישלם לרבות פחות מש"פ להישבון ונראה דבאוכל תרומה ריבתה תורה תשלומין מדין אוכל תרומה דהא יש בה כזית ואין בה ש"פ וכן קודם שבא ליד כהן איכא חיוב תשלומין ואף דבעלמא ליכא חיוב תשלומין בכה"ג ולמי זיכתה התורה התשלומין לכהנים ואם יש חיוב תשלומין אחר על התרומה שאינו לכהנים כגון אכל תרומת הקדש לא חייבה תורה בב' קרנים דל"ש כפל בזה ורק

ב' חומשים איכא משום אוכל תרומה ומשום נהנה מן ההקדש ולמי משלם הקרן זה תלוי איזה חיוב מכריע יותר דאיכא חיוב לכהנים מדין ונתן לכהן את הקודש ואיכא חיוב להקדש א"כ אם יש בה ש"פ דאיכא מעילה גמורה להקדש כח הקדש מכריע וצריך לשלם להקדש ויצא בו ידי תשלומי תרומה כיון שעשה התשלומין כדינם ומתקדשין. אך אם אין בו ש"פ דליכא מעילה גמורה רק שחייב מדין ואשר חטא מן הקודש כו' לרבות פחות מש"פ להישבון אז החיוב לכהן מכריע יותר וצריך לשלם להכהן:

הנה תוס' כתובות (ל' ע"ב) כתבו באוכל תרומת עצמו דמפריש קרן לעצמו וחומש לכל כהן שירצה ע"ש היינו דהחומש צריך ליתן מתנת חנם ואינו רשאי ליקח דמים מן השבט דאי רשאי ליטול דמים מה בין קרן לחומש דאף הקרן דמפריש לעצמו ג"כ ע"כ מוכר לכהנים בדמי תרומה דהא זר הוא אך הרמב"ם ז"ל כתב בפ"י הכ"ב בנפלה לו תרומה מאבי אמו ואכלה דמשלם קרן וחומש לכהן חבר והחבר נותן להם דמים ע"ש היינו דאף בעד החומש רשאי ליטול דמים ונראה דתוס' והרמב"ם ז"ל בזה פליגי דלהתוס' ליכא דין מיוחד באוכל תרומת עצמו רק כיון דקי"ל דהאוכל תרומה משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה א"כ באוכל תרומת עצמו הקרן משלם לעצמו שהוא הבעלים ואף שהוא זר אבל החומש כיוו דחלוק הוא מדין קרן דאינו משלם לבעלים אלא משלם לכל כהן שירצה ה"נ באוכל תרומת עצמו משלם לכהן ולא לעצמו שהרי אינו כהן ואין החומש שייך לבעלים אלא לכהן והרמב"ם ז"ל ס"ל דהאוכל תרומת עצמו דין אחר לגמרי דל"ש ביה תשלומין כלל וליכא רק הפרשה ונתינה לכהן כדי שיתקדש ורשאי ליטול דמים מן השבט בין על הקרן בין על החומש:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"י הי"ח כל האוכל תרומה בין בשוגג בין במזיד אינו משלם אלא מן החולין המתוקנים כו' ועמדו על הרמב"ם ז"ל מנ"ל דאף אוכל במזיד אינו משלם אלא מן החולין המתוקנים ונראה דטעם הרמב"ם ז"ל דאמרינן בירושלמי (פ"ז ה"א) דהחומש כפרה אבל הקרן הוא קנס ומייתי ראיה דקרן קנס הוא מדאמרינן באוכל תרומה דאינו משלם תרומה אלא חולין מתוקנים אלו ממה שאכל היה משלם יאות כו' היינו מדמשלם יותר ממה שהזיק שאכל תרומה ומשלם חולין קנס הוא ע"ש וא"כ כיון דקנס הוא כ"ש במזיד דשייך למקנסיה ורק מן החומש פטור לפי שהחומש כפרה דל"ש במזיד וגם התשלומין אין נעשין תרומה במזיד דזה ל"ש אל הקנס מה שנעשין אח"כ תרומה וזה תלוי בחומש דכל המשלם את החומש התשלומין תרומה כדאמרינן במתני' עוד כתב הרמב"ם ז"ל פ"י הי"ב בת כהן שהיתה נשואה לישראל או שנפסלה ואח"כ אכלה תרומה משלמת את הקרן ולא את החומש האשה שהיתה אוכלת בתרומה וא"ל מת בעלך או

גרשך וכן העבד שהיה אוכל וא"ל מת רבך כו' וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא ב"ג אז ב"ח ה"א משלמין הקרן בלבד ואם היתה תרומת חמץ והיה עה"פ ה"א פטורין מלשלם מפני שזמנה בהול כו' וכתב הכ"מ דהרמב"ם ז"ל מפרש זה דר' יהושע פוטר הוא רק מחומש ואם היה בעה"פ כיון דזמנה בהול פטור אף מקרן וכתב שם דההיא דפסחים בהיה אוכל בתרומה ונודע לו שהוא ב"ג או ב"ח כו' ואיכא התם ב' תירוצי חדא בתרומה עה"פ דזמנה בהול א"נ שאני תרומה דאקרי עבודה ורחמנא אכשריה דכתיב ברך ה' חילו כו' וס"ל להרמב"ם ז"ל דלא פליגי הנך לישני דבתרומה עה"פ פטור לגמרי משום דזמנה בהול ושאר הימים כיון דאכילת תרומה אקרי עבודה ורחמנא אכשרה בדיעבד אינם כזרים לה ולכך פטור מן החומש מידי דהוי אבת כהן שהיתה נשואה לישראל או שנפסלה דפטרי לה מחומש מטעם דאינה כזר ומ"מ חייבת היא בקרן דחומש הוא דתלי' רחמנא בזר גמור אבל הקרן חייב כל היכא דאינו כהן גמור ואינו ראוי לאוכלו ע"ש וע"כ מיירי הכא באופן דליכא קרן מטעם מזיק דא"כ אפילו אם היה כהן גמור אם אוכל משל אחר משלם את הקרן רק מיירי באוכל תרומת עצמו א"נ קודם שבא ליד כהן דליכא חיוב קרן אלא משום אוכל תרומה ובזה איכא נפקותא בין אם הוא כהן גמור שראוי לאוכלו ובין אם אינו כהן גמור ובזמנו בהול לא נו בהול ונראה דטעם הרמב"ם ז"ל הוא עפ"י הירושלמי דהחומש הוא כפרה והקרן הוא קנס וא"כ באוכלת בתרומה ונודע לה שמת בעלה וכן עבד שאוכל בתרומה ונודע לו שמת רבו זה הפטור הוא רק בכפרה אבל קרן שהוא קנס ואיכא אף במזיד שמשלם חולין מתוקנים משלם אף כאן חוץ מזמנו בהול שהוא אונס גמור ל"ש למקנסיה:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"י הכ"ו הגוזל תרומה ואכלה משלם קרן וחומש אחד שהחומש שהוא חייב בו משום תרומה יצא ידי גזילו שנאמר ונתן לכהן את הקדש אינו חייב אלא בחומש של קדש בלבד ע"ש והוא מהירושלמי והנה יש לחקור דהא אמרינן דהאוכל תרומה משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה הכא דבחומש של תרומה יוצא ידי גזילו צריך לשלם החומש דוקא לבעלים כדין חומש של גזילה או אפשר דזה דאינו משלם רק חומש אחד של תרומה הוא כמו דאמרינן בב"ק (ס"ה) דאין חומש של גזילה משתלם במקום שיש כפל דנפקא לן מראשו וחמישיתו כו' ה"נ מפקינן מונתן לכהן את הקדש דאינו חייב אלא בחומש של קדש לבד היינו דהיכא דאיכא חומש של קדש ליכא חומש של גזילה כלל ולפ"ז יכול לשלם החומש לכל כהן שירצה כשאר אוכל תרומה:

הביא המל"מ בשם הר"ש ז"ל דלמ"ד דמשלם לפי דמים היינו שהחולין שמשלם יהיו שוין לאחר שנעשו תרומה כהתרומה שאכל ובשם התוי"ט הביא שם שיהיו שוין כשהן

חולין כמו התרומה שאכל והקשו המפרשים ז"ל הא לא גרע ממזיק ואמאי משלם פחות ממה שהזיק אך נראה דאף במזיק כן דלעולם כשמשלם בעד מה שהזיק לא בעינן שהניזק יקבל כמה שהזיק אלא שהמזיק ישלם כמה שהזיק דאינו מחויב לשלם יותר ממה שהזיק אך לא משכחת לה שהמזיק ישלם יותר והניזק יקבל פחות אלא בתשלומי תרומה שזה משלם חולין וזה מקבל תרומה אך זה דוקא למ"ד מתנתו מקדשתו א"כ זה משלם חולין אבל למ"ד הפרשתו מקדשתו דכבר נעשו תרומה קודם התשלומין ודאי דצריך לשלם שיהא שוה התרומה שמשלם כהתרומה שאכל:

כתבו התוס' יבמות (צ') באכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאים דמדאורייתא תשלומיו תשלומין והקשו למ"ד לפי דמים משלם הא אין שוים כהתרומה שאכל ותי' דמיירי דמשלם חולין טמאים כ"כ דכשנעשין תרומה טמאה יהיו שוים כהתרומה טהורה שאכל וכתבו דמ"מ קנסינן ליה כשמשלם במזיד אעפ"י ששוים כדמי תרומה משום דמשלם מידי דלא קפצי עליה זביני ע"ש והנה יש לעיין אמאי לא ישלם לכתחילה כן כיון דמשלם לפי דמים דהא מזיק ממונו ש"ח יכול לשלם לכתחילה אף סובין ולא מפלגינן בין אם הזיק מידי דלא קפצי עליה זביני או מידי בקפצי עליה זביני ונראה מזה דאף אי לפי דמים משלם מ"מ תורת הדמים של אוכל תרומה אינו כשאר מזיק בעלמא כי יש תורת דמים מיוחד באוכל. תרומה וצריכים להיות שוים לא רק בשוויהן כ"א גם בקפצי עליה זביני ובתשלומי תרומה ליכא קרא דישיב לרבות אפילו סובין. הנה אמרינן בפ' השואל האי מאן דגזל חביצא דתמרי אגב הדדי מזדבני בנ' נכי חדא חדא חדא מזדבני בנ' להקדש משלם נ' להדיוט משלם נ' נכי חדא ומקשינן אמאי נימא אנא חדא חדא מזבנא ליה ואמרינן משום דשמין בית סאה באותה שדה ע"ש ונראה דאם היתה של תרומה ואכלה זר למ"ד דמשלמין ממין על שאינו מינו צריכים להיות התשלומין להיות שוין נ' ואף אי לפי דמים משלם דל"ש הכא שמין בית סאה באותה שדה דזה דוקא בחיוב מזיק דגילתה תורה אבל באוכל תרומה איכא דין תשלומין בפ"ע מדין אוכל תרומה ובזה לא גילתה תורה שיהיו שמין ע"ג שדה אחר:

כתב רש"י ז"ל גיטין (נ"ד) על ההיא דאכל תרומה טהורה ושילם חולין טמאים לרבנן דבין בשוגג בין במזיד תשלומיו תשלומין וחוזר ומשלם חולין טהורים כו' דמדאורייתא תשלומיו תשלומין דלפי מידה משלם וזה דקנסוהו הוא משום דנתכוין להפסיד כהן ע"ש. והנה לפ"ז באוכל תרומת עצמו דל"ש הפסד כהן יכול אף לכתחילה לשלם חולין טמאים אך ביבמות (צ') על הא דאמרינן דמדאורייתא תשלומיו תשלומין כתב רש"י ז"ל דחולין טמאים נמי ראויין להיות קדש כדר' אילעי כו' היינו דתורם מן הרעה על

היפה תרומתו תרומה וכיון דשייך דר' אילעי בתשלומי תרומה א"כ לכתחילה אסור לשלם מן הרעה על היפה ודין מן הרעה על היפה אין זה משום הפסד כהן דאף אם המפריש בעצמו הוא כהן אסור ג"כ להפריש מן הרעה וא"כ אף באוכל תרומת עצמו אסור להפריש חולין טמאים:

הנה למ"ד לפי מידה משלם יש לחקור באכל פת של תרומה ושילם חטים איך משערין המידה כשהוא פת או כשהן חטים ואפשר דתלי בפלוגתא במנחות אי כמות שהן משערין או כמו שהיו קודם משערין אך אפשר דל"ד דהתם דבעינן שיעור עשרון או כזית כל שיעור משערין כמו שהן עכשיו אפילו תפח אבל הכא דמשלם לפי מידה היינו דמה שמשלם יהא שוה במידה למה שאכל בעינן שיהיו שוין לגמרי והחטים שמשלם צריך שיהיו כ"כ כשיעשה מהן פת יהיו שוין למה שאכל הנה אמרינן בירושלמי תרומות (פ"ו ה"ג) בזר שאכל בכורים דאם אכל ענבים משלם יין זיתים משלם שמן ע"ש ויש לחקור איך משערין המדה אי כשיעור השמן שיש בהזיתים שאכל או כשיעור כל האוכל דבעלמא במפריש שמן על הזיתים איכא פלוגתא דרבי ורשב"ג אי מפריש לפי השמן או לפי האוכל או אפשר דהכא שאני:

סימן נו - מעשרות

א

גרסינן כל שהוא אוכל ונשמר כו' חייב במעשרות ואיכא בזה פלוגתא דרבוותי דדעת רש"י ז"ל והתוס' ועוד דרק דגן תירוש ויצהר מחויבין מה"ת אבל הרמב"ם ז"ל כתב רפ"ב דתרומות כל אוכל אדם הנשמר וגידולו מן הארץ חייב בתרומה כו' שנאמר ראשית דגנך תירושך אד יוה יש עאהר מאכל בני אדם כי' מן הארץ כל בעלים ברן אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות וכתב שם (ת"י) הירקות אעפ"י שהן מאכל אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהן כו' וכן נראה לי שה"ה בתרומה שהרי נאמר בה דגנך תירושך ויצהרך כל הדומה לאלו אבל תרומת הירק מדבריהם פירות ע"ש היינו דשאר פירות ילפינן מדגן תירוש ויצהר די מה להן חייב במעשרות מה"ת ונראה דאף להרמב"ם איו אין לוקין על מע"ש של שאר פירות חוץ לירושלים שכתב הרמב"ם ז"ל הל' מע"ש (פ"ב ה"ה) כל האוכל כזית מע"ש כו' חוץ לחומת ירושלים לוקה שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ולוקה על כל אחד ואחד בפ"ע לפיכך אם אכלן שלשתן חוץ לחומה לוקה ג' מלקיות כו' ונאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך למה פרטן הכתוב לחייב על כל אחד ואחד בפ"ע ע"ש א"כ כיון

שמיוחד לאו על דגן בפ"ע על תירוש בפ"ע ועל יצהר בפ"ע איך אפשר לחייב על שאר פירות שאינם דגן תירוש ויצהר הא עלייהו ליכא לאו כיון דמיוחד לאו על כל מין ומין הנה המפרשים ז"ל הביאו ראיה להרמב"ם ז"ל דתרומת פירות הוא מדאורייתא מההיא דמכות (י"ט) דכהן שעלה בידו תאנה של טבל כוז דאמרינן התם דלוקה ומוכח שהוא מדאורייתא ולשיטת התוס' תי' דהאי לוקה מכת מרדות מדרבנן וכמ"ש תוס' בכורות (נ"ד) והנה אף להרמב"ם ז"ל ע"כ צ"ל כן דהא אמרינן שם דלוקה אף משום מע"ש חוץ לחומה וזה ליכא בשאר פירות וע"כ הוא רק מכת מרדות מדרבנן וא"כ ליכא ראיה מהתם להרמב"ם ז"ל:

הנה מ"ש הרמב"ם ז"ל דמעשר פירות הוא מדאורייתא כתבו המפרשים ז"ל דמקורו מהירושלמי ריש מעשרות דאמרינן שם עשר תעשר כלל את כל תבואת זרעך פרט כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט אי"ל אלא תבואה קיטנית מנין ת"ל וכל מעשר הארץ מזרע הארץ מפרי העץ לה' הוא לרבות זרע שום שחליים וגרגר או יכול שאני מרבה לוף העליון וזרע כרישין זרע בצלים זרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גנה שאין נאכלין ת"ל מזרע הארץ ולא כל זרע הארץ פרי העץ לרבות כל פירות האילן יכול שאני מרבה מרובי שיטה וצלמונה כו' ת"ל מפרי העץ ולא כל פירות האילן ירקות מניין איסי ב"י אומר המעשרות לירקות מדבריהם ע"ש וס"ל להרמב"ם ז"ל שהוא דרשא גמורה. והנה יש לעיין על הירושלמי איך מרבינן זרע שום הא שום הוא ירק ומעשר ירק אינו אלא מדרבנן וכן זה דממעטין זרע בצלים וזרע כרישין משום שאינן נאכלים תי"ל דבצלים הם ירק וכן כרישין הן מירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח ול"ל קרא למעט ונראה דיש ב' גדרים בירק יש ירק במין כגון הקשואין והדלועין והאבטיחים כו' וכן זרעים במין והרמב"ם ז"ל ספ"א דכלאים ביאר איזה הם זרעים ואיזה הם ירקות ע"ש ויש ירק וזרע הפרטי דבכל מין יש ירק וזרע וכמו בכוסבר דאמרינן פ"ד דמעשרות כסבר שזרעה לזרע ירקה פטור זרעה לירק מתעשר זרע וירק וכן השבת מתעשר זרע וירק וזירין [ועיין בר"מ ובר"ש ז"ל שם] ואף בשעורים שהם תבואה שייך ירק כדאמרינן בעירובין (כ"ח) דשעורים שזרען לירק בטלה דעתו זרען חייב וירקן פטור ע"ש. והנה זה דאמרינן דמעשר ירק מדרבנן אין ז במין רק הירק שבכל מין פטור מדאורייתא והזרע שבכל דבר אף בירק חייב ומש"ה זרע שומים חייב מה"ת וזרע בצלים וזרע כרישין פטורין רק משום דאין ראוין לאכילה דהזרע שבכל דבר הם בכלל זרעים למעשר ולא בכלל ירקות:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"א דמע"ש דפול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה זרעו לזרע מתעשר לשעבר זרעו לירק מתעשר להבא זרעו לזרע ולירק מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על

זרעו ע"ש ויש לעיין כיון דהזרע חייב מה"ת והירק מדרבנן איך מעשר מזה ע"ז אך זה ל"ק דכמו לענין אי אזלינן בתר לקיטה אמרינן דזרעו לזרע מתעשר לשעבר כדין זרעים ואם זרען לירק מתעשר להבא כדין ירקות ומ"מ בזרען לזרע ולירק חשיבי כאחת לסדר שנתן דמתעשרין מזה ע"ז ה"נ חשיבי כאחת לחיובן במעשר:

והנה נראה עוד לומר דשומים ובצלים עצמן אף שהן בכלל ירקות מ"מ לענין מעשרות חייבין הן מה"ת וכמו לענין פאה דירק פטור מן הפאה ומ"מ שומים ובצלים חייבין כדאמרינן בחולין (קל"ז) וכתב רש"י ז"ל שם דירק אינו בכלל פאה חוץ מן השומים והבצלים כדתנן כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום ואמרינן מכניסו לקיום פרט לירק ומיהו שומים ובצלים מכניסן לקיום ע"ש ולענין מעשר ג"כ תלוי במכניסו לקיום כדאמרינן בספרי (דברים י"ד) עשר תעשר כו' יכול אין לחייב אלא על דגן תירוש ויצהר מנין לרבות שאר פירות ת"ל תבואת יאמרו תבואות אלולי כן הייתי אומר מה תבואה מיוחדת שמכניסה לקיום אף אני מרבה אלא כיוצא בה הא מה אני מרבה את האורז ואת הדוחן ואת הפרגין ואת השומשמין מנין לרבות קטניות כו' מנין לרבות ירקות כו' ע"ש אלמא דמה שמכניסה לקיום הוא בכלל תבואה לענין מעשר א"כ שומים ובצלים דמכניסן לקיום הם כמו פרגין ושומשמין ובכלל תבואה למעשרות ולא בכלל ירקות. והנה התוס' בכורות (נ"ד) הביאו דברי הירושלמי דמעשרות וגרסי שם מנין לרבות שום שחלים וגרגר כו' ולא כגרסתנו מנין לרבות זרע שום שחלים וגרגר כו' דאף השום עצמו חייב במעשרות ואף דשומים הם ירקות ואמרינן שם דמעשר ירק מדרבנן ולפ"ז שום שאני אף שהוא ירק לענין מעשרות אינו בכלל ירק והנה אף לשיטת התוס' דכל פירות חוץ מדגן תירוש ויצהר הוא מדבריהם וקרא אסמכתא בעלמא מ"מ איכא ג"כ נפקותא לדינא לענין תרומת חו"ל דתרומת חו"ל אינו נוהג בירק כמה שהביאו התוס' חולין (ז') משום דלי"ל אסמכתא מקרא ע"ש ולפ"ז תרומת שומים ובצלים נוהגת אף בחו"ל:

והנה בזה מתיישב להרמב"ם ז"ל הא דאמרינן בר"ה (י"ד) מה גורן ויקב מיוחדין שגדלין על מי שנה שעברה ומתעשרין לשנה העברה יצאו ירקות שגדלין על מי שנה הבאה ומתעשרין לשנה הבאה כו' וכתבו התוס' שם דקרא אסמכתא בעלמא דמעשר ירק מדרבנן ע"ש ולפ"ז אתי שפיר דשומים ובצלים אף שהן ירק לענין דאזלינן בתר לקיטתו כדאמרינן בבצלים הסריסים שמנע מהם מים ל' יום קודם ר"ה כו' מ"מ לענין אי חייבין מה"ת אינן בכלל ירק א"כ להרמב"ם ז"ל דס"ל דמעשר שאר פירות חוץ מירק הוא מה"ת האי דרשא דמאי גורן ויקב מיוחדין כו' אינה אסמכתא כ"א דרשא גמורה ואצטריך לשומים ובצלים דמתעשרין לשנה הבאה:

אמרינן בנדרים (נ"ט) בליטרא בצלים שתקנה וזרעה דמתעשרת לפי כולה ואע"ג דאין זרעה כלה משום דא"ק עשר תעשר כו' והיתירא זרעי אינשי איסורא לא זרעי אינשי והקשה הר"ן ז"ל שם הא דבר שאין זרעו כלה הוא הלוף והשומים והבצלים והנך אין מחויבין במעשר מה"ת היינו דמה"ת אינו חייב רק דגן תירוש ויצהר ואיך ילפינן לה מקרא דעשר תעשר וכתב דקרא אסמכתא בעלמא הוא ע"ש ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר ואף דגם להרמב"ם ז"ל מעשר ירק רק מדרבנן מ"מ בשומים ובצלים הוא מה"ת אך בזה יש לעיין לפי מה שהביא הר"ש ז"ל ספ"ק דפאה מהירושלמי דזה דאסור לזרוע טבל אחר מירוח הוא רק מדרבנן דמדאורייתא כמו לקוח פטור מן המעשר דממעטינן מואכלת ולא מוכר ה"נ איכא למעוטי זורע ע"ש וא"כ איך שייך למילף מקרא דעשר תעשר כו' והיתירא זרעי אינשי איסורא לא זרעי אינשי הא אותן שהן של זריעה אינן טבל כלל מה"ת ונראה דהכא אדרבה כיון דמיירי בדבר שאין זרעו כלה הוי טבל מדאורייתא דרק בדבר שזרעו כלה קרינן ביה ואכלת ולא זורע כיון דאין עומדין לאכילה אין בהם משום טבל כלל אבל בדבר שאין זרעו כלה דלאחר שיזרענה עומד אח"כ ג"כ לאכילה חל עליהם תורת טבל ואיסורא לא זרעי אינשי דאין זורעין טבל:

הנה בנדרים שם אבעי לן אי גידולין מעלין את העיקר ופשיט ליה מההיא דליטרא בצלים שתקנה וזרעה דמתעשרת לפי כולה אלמא אותן גידולין מבטלין עיקר ודחינן דילמא לחומרא וכתב הר"ן ז"ל לעולם מדינא לא אתי גידולין ומבטלין עיקר ואדרבה ה"ה כמוהו אלא הכא משום חומרא בעלמא אמרינן דמבטלין ול"ק הא חומרא דאתא לידי קולא הוא דילמא מעשר מן העיקר על הגידולין והוי מן הפטור על החיוב דל"ק כלל דכיון דאין גידולין מבטלין עיקר הו"ל גידולין כעיקר והך ליטרא עיקרה וגידולין פטורי מדינא ע"ש. והנה יש לעיין בשלמא בבצלים משכחת לה מעשר מדינא משום דזרע בצלים פטור מן המעשרות כדאמרינן בשלהי מס' מעשרות שהן מזרעוני גנה שאין נאכלין א"כ הבצלים שגדלו מהן חייבין במעשרות וההיא דליטרא בצלים שתקנה וזרעה כו' לא מיירי בשזרע זרע בצלים רק שזרע בצלים עצמן החייבין במעשרות ותקנה וזרעה אבל בשומים יש לעיין כיון דזרע שומים חייב במעשרות כדאמרינן בירושלמי ושום הוי ג"כ דבר שאין זרעו כלה וכיון דאסור לזרוע את הטבל א"כ איך משכחת לה מעשר שום מדינא כיון דהגידולין הם כהעיקר והן חולין ולא משכחת לה מעשר שום רק אם עבר וזרע טבל וכן לוף דאמרינן בשלהי מעשרות שם דרק זרע לוף העליון פטור מן המעשרות דהיינו לוף שוטה אבל שאר לוף הזרע חייב במעשרות כמ"ש הר"ש ז"ל שם מהירושלמי ולוף הוי ג"כ אין זרעו כלה וא"כ לא משכחת לה מעשר לוף מדינא רק בזרע באיסור וצ"ע בזה:

ב

גמר מלאכתן למעשרות אמרינן התבואה משימרח היינו שידוש ויזרה ויעמיד כרי ויחליקנו ברחת דבעינן תרתי שידוש ויזרה ויסיר המוץ היינו מלאכת גופן ובעינן ג"כ גורן וזהו העמדת כרי דגורן הוא אסיפה וכדאמרינן בפ' הפועלים מדכתיב כי קיבצם כעמיר גורנה ואם עשה מהם כרי קודם שידוש ויזרה לא מהני כיון דמחוסר מעשה בגופם והנה זה דדישה וזרייה מעכב בגמר מלאכה למעשר ולא שאר מלאכות כגון טחינה והרקדה הוא משום דדגן כתיב היינו מידי דמדגן וזהו דישה וזרייה דהיינו הסרת הפסולת שינקה מן המוץ וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' תרומות (ה"ה) מאימתי תורמין את הגורן משיברור כו' וכן בשאר דברים מצינו כן דהסרת הפסולת זהו גמר מלאכתן כגון הקשואין משיפקסו והאבטיחים משישלק היינו שיסיר השער שלהם דזה חשיב כמו מוץ וכן בקטניות משיכבור היינו שיסיר העפרורית שהן הפסולת וכן ביין בעינן משיקפה או משישלה בחביות ופי' רש"י ז"ל בב"מ (צ"ד) משיקפיא החרצנים עפ"י הבור ונוטל הזגין ומשליכן ע"ש דזהו חשיב כמו מוץ דמשליך הפסולת וכן משישלה בחביות פי' רש"י ז"ל משנתן בחביות והוא תוסס ורתיחתו עולה ומקצת שמרים קופאין למעלה וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רתיחות ומשליכן ע"ש דזהו חשיב להן פסולת הנה אמרינן דקשואין אם אינו עתיד לפקס משיעמוד ערימה והטעם משום דהוי כמו מכניס שבלין למלילות דהוי גורן אף שלא דש ולא זרה כדאמרינן בביצה (י"ג) דכיון דאינו עומד לזורן אינו מעכב והכנסתן הוי גורן ואף לריב"י דפטור התם במכניס שבלין למלילות כתב רש"י ז"ל דעל דגן קפיד רחמנא אבל בשאר דברים כל שאינו עומד לברר הפסולת אינו מעכב. והנה יש לעיין בתאנים ועתיד לעשות מהן גרוגרות או ענבים לעשות מהן צמוקים דאמרינן דלא נגמרו למעשר עד שיבשו הא א"צ להסיר הפסולת רק שרוצה לייבשן ואמאי חשיב לא נגמרה מלאכתן קודם שיבשו מ"ש בתבואה שמחוסרת טחינה והרקדה שהרי אין דעתו למלילות ומ"מ אין מעכבין ומ"ש מחוסר טחינה ממחוסר ליבשן ולא עוד שבתאנים ועתיד לעשותן גרוגרות אף עתה הם אוכל גמור ומ"מ בדעתו לייבשן חשיב לא נגמרה מלאכתן ותבואה אינה ראויה קודם טחינה והרקדה והנה נראה היה לחלק דאדרבה דבתאנים וענבים כיון דעתה הם אוכל גמור וכשמייבשן בינתים אין ראוין לאכילה דאדחו מאכילה ומש"ה הן מוקצין לענין שבת וחוזרין אח"כ ונראין כשמתיבשין כל צרכן א"כ חשיב אח"כ מין אוכל אחר ופנים חדשות באו לכאן ומש"ה אינו חשיב בהו קודם יבוש גמר מלאכה אך אי אפשר לומר כן דהא אמרינן (בפ"ד דמעשרות) החרובין עד שלא כנסן לראש הגג מוריד מהם לבהמה ואמרינן עלה בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל

שם משום דאוכלין על המוקצה בין במקומן בין שלא במקומן ע"ש דאף בחרובין שייך מוקצה ואף דאין נדחין מתורת אוכל בינתים דרק בגרוגרות וצמוקים הוי מוקצה לענין שבת לפי שנדחין מאכילה ולא בשאר דברים שמניחן לייבש כדאמרינן בביצה (מ') גבי פצעילי תמרה ע"ש. והנה לכאורה אפשר היה לומר החילוק בין מחוסר יבוש למחוסר טחינה דאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"א ה"ד) גבי אגדו צינוק קטן לשוק כו' מקשינן הא עדיין לא נגמרה מלאכת השדה כו' ע"ש וי"ל מזה דרק מלאכת השדה מעכב במעשר ולא מלאכת הבית וטחינה והרקדה הם מלאכת הבית ומשו"ה אין מעכבין במעשר משא"כ יבוש שהיא מלאכת השדה אך אי אפשר לומר כן דהא אמרינן בב"מ (פ"ח) בקשואין ודלועין משיפקסו בבית והקשו בתוס' הא הוי ראיית פני הבית במוץ ותי' כיון דדרכן להכניס בפקוס לבית ולפקסן שם מהני ראיית פני הבית ע"ש אלמא דפקוס אף שהוא מלאכת הבית מ"מ מעכב במעשר דהא אמרינן הקשואין והדלועין משיפקסו ע"כ נראה דודאי גמר מלאכה תלוי בהסרת הפסולת דזהו דיגון וזה דבמוקצה קודם שיבשו לא הוי גמר מלאכתן יבוש שאני דאמרינן בב"מ (פ"ט) גבי הבודל בתמרים ובגרוגרות כי תניא ההיא בתוחלני דלא נגמרה מלאכתן למעשר והיינו תמרים שאין מתבשלין באילן ומכניסן לחותלות ומתבשלות שם וקודם בישולן לא נגמרה מלאכתן למעשר כמה שפי' רש"י ז"ל ומינה שמעינן דכל שמחוסר בישול פרי חשיב ג"כ לא נגמרה מלאכתן למעשר וה"נ בתאנים וענבים וחרובין שרוצה לייבשן כיון שרוצה לאוכלן כשהן יבשים חשיב עדיין לא נתבשלו וכל שמחוסרין בישול לא נגמרה מלאכתן למעשר ול"ד לטחינה והרקדה שהן רק מלאכות ולא בישול גוף הפרי:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' מעשר ה"ד התחיל לגמור מלאכתן מאחר שנכנסו לבית חייב לעשר הכל כיצד הכניס קשואין ודלועין לבית קודם שישפשף משהתחיל לשפשף אחת נקבעו הכל למעשר ע"ש והוא מפ' הפועלים דאמרינן משיפקסו מכי אתחולי פיקוסייהו וכן שם (ה"ו) כתב הרמב"ם ז"ל דמערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה וזורה מעט מעט ופטור שהרי אינו מתחיל לגמור הכל ע"ש דס"ל דזה דאמרינן מכי אתחולי פיקוסייהו אין זה דוקא בפיקוס אלא בכל גמר מלאכה כן כל שהתחיל ע"מ לגמור כולו נטבל הכל למעשר וכן נראה ממ"ש בפה"מ ספ"א דמעשרות בההיא דאיזה גרנן למעשרות המגורה משיעגל וכתב המגורה משיעגל ענינו כשרוצה להכניסה באוצר משיתחיל להחליקה עפ"י האוצר ולהשוותה כו' ע"ש דלא בעינן שיגמור אלא כיון שהתחיל חשיב גמר מלאכה:

כתב הרמב"ם ז"ל שם ה"ח איזהו גמר מלאכתן של פירות הקשואין והדלועין והאבטיחים משישפשף כו' היה משפשף אחת אחת כיון שגמר כל צרכו נגמרה מלאכתן וכתב שם הכ"מ דצ"ל דאין כוונתו לשפשף כולן עתה ולכך בעינן שיגמור כל צרכו דאם כוונתו עתה לשפשף כולם הרי כתב רבנו דמכי התחיל לשפשף אחת נטבלו כולן א"נ התם שהתחיל לשפשף בבית והם כולם בבית אבל הכא במשפשף בשדה ולכך צריך שיגמור כל צרכו ע"ש והנה התוס' (ב"מ פ"ח) גבי בעה"ב עיניו בתאנתו כו' הקשו הא אמרינן במעשרות בתאנה העומדת בחצר דאף בעה"ב שתים שתים לא יאכל ותי' דהתם מיירי כשאינו רוצה ללקוט עכשיו אלא מה שהוא אוכל דחשיב גמר מלאכה אבל ההיא דב"מ מיירי בשכר פועל ללקט כל הראוי ללקט לא חשיב גורן בגמר מלאכה עד שילקוט כולהו או רובא ע"ש וקשה דאדרבא כיון ששכרו ללקוט הכל א"כ הוא מתחיל ע"מ לגמור הכל א"כ משהתחיל יטבול למעשר מיהו לתי' הב' בכ"מ דמחלק בין בית לשדה שפיר דההיא דב"מ דמיירי בשדה בעינן שיגמור הכל אבל להתי' הראשון דלא מחלק בזה קשה ונראה דהכלל הוא כן דהגמר מלאכה אי אפשר להיות על מקצת כ"א על הגורן דהא חזינן כשאינו מתחיל ע"מ לגמור הכל אמרינן עד שישפשף כל צרכו וקודם ששפשף כל צרכו אף על מה ששפשף לא חשיב גמר מלאכה וכשהתחיל ע"מ לגמור את כלו משהתחיל הוי גמר מלאכה על כל הגורן אבל על מקצת אי אפשר להיות גמר מלאכה ובתאנה העומדת בחצר דאין דעתו ללקוט אלא מה שהוא אוכל לא ילקוט שתים דחשיב גורן כיון שאין דעתו ללקוט יותר אבל בשכר את הפועל ללקוט הכל הכא ל"ש כשהתחיל ע"מ לגמור את כולה שיהא חשיב גמר מלאכה על הכל כיון דהשאר הוא במחובר ועל מחובר ל"ש שיחשב גמר מלאכה וכיון דליכא גמר מלאכה על הכל אף על מה שלקט ליכא גמר מלאכה כיון שדעתו ללקוט הכל חשיב הכל גורן אחד ועל מקצת גורן אי אפשר להיות גמר מלאכה. הנה מ"ש הכ"מ דז"ש הרמב"ם ז"ל עד שופקס כל צרכו מיירי שלא התחיל ע"מ לגמור כולו יש לעיין כיון דפיקס כל צרכו מהני אף לא פיקס כלו דכל צרכו חשיב כגורן בפ"ע א"כ כי התחיל ע"מ לגמור כל צרכו יהיה ג"כ גמר מלאכה כמו התחיל ע"מ לגמור כלו ולפ"ז אתי שפיר דזהו הכלל כל שאינו חל תורת גמר מלאכה על כל הגורן אינו חל אף על המקצת והכא בהתחיל ע"מ לגמור כל צרכו אינו שייך שיהיה גמר מלאכה על כל צרכו דאינו מבורר איזה ילקוט כיון דאינו גומר הכל ומש"ה לא הוי גמר מלאכה אף על מקצתו עד שילקט כל צרכו:

הנה עמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב ה"ו דמעריס אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר וזורה מעט מעט אחר שהכניס לביתו ופטור

לעולם מן המעשרות שהרי אינו מתחיל לגמור הכל ע"ש יש לעיין דמה מועיל שאינו מתחיל לגמור הכל מ"מ כיון דבכל פעם זורה כל צרכו הוי ג"כ גמר מלאכה וכמו במפקס כל צרכו אף אם אינו מתחיל לגמור הכל הוי גמר מלאכה ונראה הטעם דהנה אמרינן בביצה (י"ג) במכניס שבלין למלילות כו' אמר אביי מחלוקת בשבלין. אבל בקטניות ד"ה אסורייתא טבלא וכתב רש"י ז"ל אבל בקטניות יש בנ"א הרבה שאין חובטין אותן יחד אלא כדי קדרתן לפיכך הכנסתו בחבילין זה גרנן ע"ש ושמעינן מזה דכל שאין חובטין אותן יחד אלא כדי קדרתן אין זו מלאכה למעשר ולא עוד כל שדרכן כן אין זה מעכב בגמר מלאכה והוי גמר מלאכה אף קודם שחבטן ואף דהכא חובט ככל פעם כל צרכו לקדרה אין זו מלאכה למעשר דכל שעושה המלאכה מעט מעט אין זו מלאכה למעשר וכעין זה מצינו בפיאה דכל שקוצר מעט מעט אין זו קצירה להתחייב בפאה ול"ד לפיקס כל צרכו אף אם לא פיקס רק מעט התם אין דעתו לעשות כל הפיקוס מעט מעט רק עתה מפקס כל צרכו והשאר יפקס כלו אבל כל שדעתו לעשות הכל מעט מעט אין זו מלאכה למעשר כלל וזהו נמי טעמו של הרמב"ם ז"ל דזורה מעט מעט אף דבכל פעם זורה כל צרכו אין זה מלאכה כלל והכא הזריה מעכבת דבתבואה אין דרך בכך לעשות מעט מעט ובזה ל"ק על הרמב"ם ז"ל מהא דס"ל כאן ולעיל ה"ד דאף אם הכניסם לבית קודם גמר מלאכה אם עשה אח"כ גמר מלאכה חייב. והנה התוס' ב"מ (פ"ח ע"ב) כתבו דא"א לומר כן והוכיחו מההיא דחבר שמת והניח מגורה מלאה פירות כו' ואמרינן דילמא עביד להו כר' אושעיא כו' והא התם התבואה ממורחת ומ"מ פטורה ע"ש ולפ"ז כל שזרה מעט מעט ובכל פעם לא התחיל ע"מ לגמור כלו אפילו עשה כן עד שגמר כל התבואה ג"כ אין זו מלאכה למעשר א"כ אפילו אם עתה כל התבואה ממורחת נמי אמרינן דילמא עביד לה כר' אושעיא:

אמרינן במעשרות פ"ב מ"ד כלכלת תאנים שתרמה ר"ש מתיר וחכמים אוסרים וכתב הפ"מ הטעם דחכמים אוסרים ואף דאין תרומה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר משום דאינו מחוסר רק חפי ע"ש היינו דאינו מחוסר רק מעשה זוטא אך השנו"א כתב שם משום דכלכלה כיון שליקט כל צרכו הוי גמר מלאכה והכא כיון שתרם אינו מוסיף בזו הכלכלה שלא יתן אינו מתוקן על המתוקן ע"ש. והנה יש לעיין דזה דאמרינן עד שילקט כל צרכו אין זה דוקא בכלכלה זו דאם אם ירצה ללקט עוד בכלכלה אחרת ג"כ אינו טובל כדאמרינן בירושלמי (פ"א ה"ד) היו שתים ובדעתו למלאות שתיהן לא נטבלו עד שימלא את שתיהן ע"ש א"כ כשתרם אמאי חשיב ליקט כל צרכו:

הנה עמ"ש הרמב"ם ז"ל דכל שהתחיל ע"מ לגמור את כולו חשיב גמר מלאכה על כלו יש לעיין מההיא דמעשרות (פ"א מ"ו) דאמרינן אעפ"י שמירח נוטל מן הקוטעין ומן הצדדין כו' ואוכל דעל הנך לא היה מירוח והא הכא כיון שהתחיל לגמור כלו א"כ הוי גמר מלאכה על כלו מיהו איכא למימר דהנך אין עומדין כלל למירוח א"כ לא התחיל ע"מ לגמרם אך אמרינן שם ג"כ היין משיקפה אעפ"י שקפה קולט מן הגת העליונה כו' ושותה וכן השמן משירד לעוקה אעפ"י שירד נוטל מן העקל ומן הממל כו' ואמאי לא הוי גמר מלאכה על כלו מיהו להתי' השני בהכ"מ דמחלק בין בית לשדה איכא למימר דהכא מיירי בשדה [ועיין תוס' ע"ז נ"ו ע"א ד"ה ואעפ"י] אבל להתי' הראשון דלא מפליג צ"ע:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ג הכ"ד המוצא זיתים תחת הזית כו' חייבין במעשר שחזקתן שמאילן זה נפלו מצא תאנים תחת התאנה ה"ה ספק שהרי משתנות ומתלכלכות בעפר שמא מתאנה זו נפלו או מתאנים שנתעשרו וכתב הראב"ד ז"ל זה א"צ אלא שמא הפקירם וכתב הכ"מ דהרמב"ם ז"ל חדא מתרי טעמי נקט וכבר הקשה עליו בהגהות מחנה אפרים שם דא"כ הוי ס"ס ע"ש ונראה טעם הרמב"ם ז"ל דליכא פטור דשמא הפקירם משום דהוי הפקר לאחר גמר מלאכה דלא מהני דבתאנים צירוף שנים הוי גמר מלאכה כדאמרינן במעשרות (פ"ג מ"ח) דתאנה העומדת בחצר אוכל אחת ואם צירף חייב ולאו דוקא שצרפן בידו דבירושלמי שם אבעי לן אם בשעה שתלש השניה היתה הראשונה למעלה מעשרה אם מצטרפין א"כ תאנים תחת התאנה הוי גמר מלאכה ואף דהכא מעצמן נתלשו אך נראה דזה תלי בפלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי בממרח כריו ש"ח שלא מדעתו אי נטבל דאי בעינן דעת בעלים בגמר מלאכה א"כ אם הגמר מלאכה נעשה מאליו ג"כ לא מהני אבל למ"ד דנטבל דלא בעינן דעת בעלים בגמר מלאכה נראה דה"ה אם נגמר מאליו והרמב"ם ז"ל דפסק בהל' מעשרות (פ"ב ה"ז) כר"י דממרח כריו ש"ח שלא מדעתו הוטבל ה"נ אם נגמר מאליו והכא ל"ש ג"כ מה דאמרינן בב"מ פ"ט דבעל התאנה עיניו בתאנתו ולא הוי גמר מלאכה עד שילקט כלו שהרי כתבו התוס' שם דמש"ה בתאנה העומדת בחצר אוכל אחת ואם צירף חייב ולא אמרינן בעל התאנה עיניו בתאנתו משום דאין דעתו ללקוט עתה יותר וחשיב גמר מלאכה בצירוף שתים ע"ש וה"נ כיון דמעצמן נתלשו ואין דעת בעה"ב ללקוט עתה יותר חשיב גמר מלאכה ומש"ה ל"ש לפטור שמפ הפקירן לאחר שנפלו דאין הפקר פוטר אחר גמר מלאכה:

אמרינן בביצה (י"ג ע"ב) המקלף שעורים מקלף אחת אחת ואוכל ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב כו' המולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד ואוכל ואם נפח ונתן לתוך

חיקו חייב ונחלקו שם רש"י ז"ל ותוס' אי החיוב משום קביעות או משום גמר מלאכה ע"ש וכתב הפ"י דאתיא כריב"י לעיל במכניס שבלים למלילות דפטור ונעשה עתה גמר מלאכה ע"י שמלל ונתן לחיקו אבל לרבי דס"ל במכניס שבלין למלילות דהוי גמר מלאכה כשהכניסן א"כ אפילו אי לא מלל ונתן לתוך חיקו ג"כ חייב ע"ש אך אי אפשר לומר כן דהרמב"ם ז"ל פסק (פ"ג ה"ה) כרבי ופסק ג"כ (פ"ג הי"ט) במומל מלילות של חטים מנפח מיד ליד ואוכל ע"ש וע"כ הכא מיירי בהכניס השבלים לעשות מהן עיסה דלא הוטבלו בהכנסתן אע"ג דהשתא הוא עושה מלילות ואמרינן שם דהכניס שבלים לעשות מהם עיסה ונמלך עליהם למלילות לכ"ע נטבלו תיכף כשנמלך התם נמלך אח"כ על כולם למלילות והכא מיירי שנטל מהם מעט למלילות דבגמר מלאכה אזלינן בתר העיקר דהא קודם גמר מלאכה מותר לאכול עראי ואף דמה שאוכל הוי גמר מלאכה דהא אינו עומד עוד למלאכה מ"מ מותר דאזלינן בתר העיקר ולא נגמרה מלאכתו והנה הרמב"ם ז"ל שם כתב כרש"י ז"ל דזה דמנפח מיד ליד הוא משום עראי ואם נתן לתוך חיקו הוא משום קביעות ע"ש ולא כהתוס' שהוא משום גמר מלאכה דל"ש הכא גמר מלאכה דאזלינן בתר העיקר דממ"נ אי הכא לא אזלינן בתר העיקר דמה שהוא מולל חשיב כדבר בפ"ע ואינו תלוי בהשאר א"כ הוי גמר מלאכה במחשבתו דהא המכניס שבלים לעשות מהם עיסה ונמלך עליהם למלילות הוטבל במחשבתו ול"ל לנפח ולתת לתוך חיקו דהוי כמו דיגון כמ"ש התוס' כיון שחשב עליהן למלילות הוטבלו תיכף וע"כ דאזלינן בתר העיקר א"כ אף נתן לתוך חיקו לא הוי גמר מלאכה:

הנה אמרינן בירושלמי מעשרות פ"ד מ"ג על ההיא דהמקלף שעורים דאם נתן לתוך ידו חייב בד"א שאינו סמוך לגורן אבל סמוך לגורן אפילו יתר מכאן מותר מפני שהוא מחזיר את המותר ע"ש. והנה זה דמחזיר את המותר מהני הוא דלא חשיב קביעות כדאמרינן בביצה (ל"ה) על ההיא דעומד אדם על המוקצה כו' דכיון דאמר מכאן אני אוכל קבע ליה ומקשינן והלא מותרו חוזר כו' א"כ ראיה לרש"י ז"ל דהטעם במקלף שעורים שאם נתן לתוך ידו הוא משום קביעות ולא משום גמר מלאכה ולהתוס' צ"ל דכמו דמהני מותרו חוזר שלא יחשב קביעות ה"נ מהני שלא יחשב גמר מלאכה והטעם כיון דבעינן במקלף שעורים צירוף בידו שיחשב גורן וכדאמרינן בפ' הפועלים דהטעם דשתים לא יאכל משום דכתיב כי קבצם כעמיר גורנה וכיון דמותרו חוזר א"כ על כל אחד ואחד שבידו אפשר שיחזור אותו ואי אפשר לו להצטרף להיות גורן. והנה כן נראה נמי מהירושלמי מעשרות (פ"א ה"ד) היה אוכל וחשכה לילי שבת או שנתנם לאדם אחר לא נטבלו אמר ר' יוסי אף בנתן בצלוחית לא נטבל א"ל ר"י ואין שבת טובלת א"ל ואין מקח טובל א"ל

כההיא דאמר ר"י כו' אף מה שבלגין לא נטבל מפני שהוא עתיד להחזירו בדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ש היינו דאין שבת ואין מקח קובעין בדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ש ומוכח דזה דמחזיר את המותר מהני שיחשב לא נגמרה מלאכתו:

הנה ביין אמרינן דגמר מלאכתו הוא משירד לבור ויקפה ולר"ע משישלה בחביות ואמרינן (רפ"ד דמעשרות) המקפה לתבשיל פטור לקדרה חייב מפני שהוא כבור קטן וכתב הר"ש ז"ל שם המקפה לתבשיל אחר ששם היין בתבשיל הקפהו כמו שירד לבור ויקפה ע"ש וכן פי' הרע"ב ז"ל שם דמש"ה בקדרה חייב מפני דהוי כמקפה בבור קטן אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ כתב דהמקפה הוא מלשון מרק שלקח יין לעשות ממנו מרק לתבשיל וכן בפסקיו בפ"ג הי"ט לא הזכיר הקפה כלל וכתב וכן נוטל מן היין ונותן לקערה וכו' אבל לא לתוך הקדרה מפני שהוא כבור קטן ויש לעיין מאי אכפת לן אם הוא כבור קטן הא בעינן היין שירד לבור ויקפה ועוד יותר קשה דהא הרמב"ם ז"ל פסק שם הי"ד דהיין משישלה בחביות אבל כשהוא בתוך הבור שותה עראי דפסק כר"ע דמשישלה בחביות א"כ מאי אכפת לן אם הוא כבור קטן ואי נימא דהאי יין שנותן לקדרה אינו עתיד להשלות בחביות ולא להקפות חשיב גמר מלאכה הא בכל דוכתי אזלינן בתר העיקר כיון דהעיקר לא נגמרה מלאכתו דאל"כ איך משכחת לה אוכל עראי בדבר שלא נגמרה מלאכתו הא אותן שאוכל אינו עומד עוד למלאכה ועוד א"כ מאי אכפת לן אם אינו כבור קטן כיון שאינו עומד עוד לירד לבור כיון דירידה לבור להרמב"ם ז"ל אינו גמר מלאכה א"כ מאי נ"מ אם ירד לבור או לא ונראה הטעם דזה דבעלמא אזלינן בתר העיקר דאף מה שנוטל לאכול אינו עומד עוד למלאכה מ"מ חשיב לא נגמרה מלאכתו משום דהעיקר לא נגמרה מלאכתו זה דוקא היכא דכל המלאכות עשאן יחד הם דבר אחד וכיון דמחוסרין עוד מלאכה אף בנטל קצת לאכילה ואותן אינו עומד עוד למלאכה אזלינן בתר העיקר אבל בקיבל לקדרה שהוא כבור קטן נהי דירידה לבור אינו גמר מלאכה מ"מ ממלאכת היין הוא וכיון שאותה מלאכה עשה בזה היין לבד שקיבלה לבור בפ"ע הפרידן משאר היין ואין שייכים עוד זה לזה וכיון דאותו היין שקיבל לקדרה אינו עתיד להשלות בחביות ולא להקפות חשיב בהו גמר מלאכה. והנה המ"ר ז"ל פי' בדברי הרמב"ם ז"ל דמיירי לאחר גמר מלאכה רק לא ראה פני הבית ותלי רק בקביעות או עראי ע"ש אך א"א לומר כן שהרי הרמב"ם ז"ל בעצמו כתב הטעם מפני שהוא כבור קטן ובור שייך רק לגמר מלאכה ולא לקביעות וזה דמועיל לפי שהוא כבור קטן דהוי גמר מלאכה ואף דלאחר גמר מלאכה צריך עוד ראיית פני הבית צ"ל כתי' התוס' (ע"ז נ"א ע"א) דזה דאסור

היינו להכניס לבית ולשתות שם א"נ מיירי בגת שבבית וכיון שדרכו להכניס לבית קודם גמר מלאכה קובע ע"ש:

אמרינן בתוספתא ובירושלמי (פ"ד ה"א) האשכול שסחטו לכוס נטבל וכתב הפ"מ הטעם לפי שהוא כבור קטן ע"ש ויש לעיין הא אמרינן דשותין על הגת בצונן וכיון דמוזגו בצונן א"כ מקבלו בכוס ואמאי לא נטבל הא הוי כבור קטן וי"ל החילוק דבשותה על הגת הוא מחזיר המותר כדאמרינן בשבת (י"א) ובעירובין וזה מהני ג"כ שלא יהיה גמר מלאכה וכמ"ש לעיל א"כ לא מהני מה שהוא כבור קטן וזה שייך רק על הגת שיש למה להחזיר אבל בסוחט ענבים לכוס אין למה שיחזיר והוי כמעטן טמא דאין למה שיחזיר כדאמרינן בביצה (ל"ה) אך מדברי הרמב"ם ז"ל נראה בסוחט ענבים לכוס דאין זה משום דהוי כבור קטן דרק בקדרה כתב כן אבל בזה כתב (בפ"ה הי"ז) הסוחט אשכול לתוך הכוס נקבע כו' ע"ש דלא חשיב כיס כבור קטן אלא משום קביעות הוא דכיון שסחטו הכשירו בכך והוי קביעות כיון דהכינו והכשירו לאכילה ובשותין על הגת אע"ג דג"כ סחט הענבים אין הסחיטה היתה לשם שתיה אלא לעשותן יין אבל בסחט לתוך הכוס אחשביה לשתיה זו ובשותה על הגת רק אם מזגן חשיב קביעות כמ"ש רש"י ז"ל שם משום דאחשביה לשתיה זו ומ"מ בצונן מותר משום דמחזיר את המותר דזה מהני ג"כ שלא יחשב קביעות כדאמרינן בביצה אבל בסוחט ענבים לתוך הכוס דאין למה להחזיר הוו קביעות: הנה בפי' הרדב"ז ז"ל כתב שם דהטעם באשכול שסחטו לתוך הכוס דנטבל משום דהוי גמר מלאכה הואיל ורוצה לשתותו כך והביא לזה מקידוש היום דאמרינן דסוחט אדם ענבים לתוך הכוס ומקדש עליו ע"ש אך נראה דאין ענין לזה דלקודוש לא בעינן גמר מלאכה אלא שם יין ומה שהביא מההיא דסוחט ענבים לתוך הכוס ומקדש אדרבה משם מוכח אפכא דאמרינן בב"ב (צ"ז) א"א קידוש היום אלא על יין הראוי לינסך ע"ג מזבח למעוטי מאי אילימא למעוטי יין מגתו והתני ר"ח יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחילה נמי דא"ר סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היזם ע"ש ויין מגתו ודאי הוי קודם גמר מלאכה דהיין הוא משירד לבור ויקפה או משישלה בחביות ומ"מ מקדשין עליו אף לכתחילה ומוכח דלענין קידוש לא תלי בגמר מלאכה כמו לענין מעשר:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' מעשר הי"ז) היה אוכל באשכול בגנה ונכנס מן הגנה לחצר אעפ"י שיצא מן החצר לא יגמור עד שיעשר וקשה דהא הרמב"ם ז"ל פסק בעצמו (בפ"ג ה"ג) דאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וסתם אשכול לא נגמרה מלאכתו דעומד לדריכה וכבר עמד בזה המל"מ (ספ"ה) וכתב דהרמב"ם ז"ל מיירי באשכול

המיוחד לאכילה וזה דלא פי' כן משום שסמך עמ"ש (בפ"ג) דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ש ודחוק ועוד שהרי כתב הרמב"ם ז"ל באותו לשון עצמו (ספ"ה) לענין שבת היה אוכל באשכול וחשכה עליו לילי שבת לא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר ואם הניחן לאחר השבת ה"ז גומרו וזה דגומר אחר השבת הוא משום דאין שבת קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכמ"ש המל"מ שם דסתם אשכול לא נגמרה מלאכתו מיהו בשבת עצמו אסור אף אם לא נגמרה מלאכתו ע"ש ונראה דלעולם הרמב"ם ז"ל בסתם אשכול קאמר והנה זה דסתם אשכול חשיב לא נגמרה מלאכתו הוא משום דסתמא לדריכה קאי כמ"ש רש"י ז"ל בביצה (ל"ה) וקשה מההיא דמעשרות (פ"ג מ"ט) דאמרינן גפן שהיא נטועה בחצר נוטל את כל האשכול כו' דברי ר"ט רע"א מגרגר באשכול כו' ואמאי צריך לגרגר הא סתם אשכול הוא דבר שלא נגמרה מלאכתו ואין חצר קובע וע"כ כיון דנוטל האשכול לאכלו הרי עומד הוא לאכילה והוי גמר מלאכה וזה דבעלמא חשיב אשכול לא נגמרה מלאכתו אף דנוטלו לאכילה הוא משום דאזלינן בתר העיקר וכיון דעיקר האשכולות לא נגמרה מלאכתן דעומדין לדריכה אף שנוטל אחד מהם לאכילה חשיב לא נגמרה מלאכתו וכמו בעלמא באוכל ארעי מדבר שלא נגמרה מלאכתו אבל בההיא דגפן העומד בחצר דע"כ מיירי שאינו רוצה ללקט עתה יותר וכמ"ש תוס' ב"מ (פ"ח) על ההיא דתאנה העומדת בחצר דאמרינן ג"כ דלוקט אחת אחת ואוכל ואם צירף חייב והקשו אם צירף אמאי חייב הא אמרינן דבעה"ב עיניו בתאנתו ולא חשוב גמר מלאכה עד שילקוט כולה ותי' דהתם מיירי שאינו רוצה ללקט עתה יותר ע"ש וע"כ גם בגפן העומד בחצר צריך לפרש כן דהיא היא דאם לא אמאי חשיב גמר מלאכה בלקיטת אשכול אחד הא בעה"ב עיניו בגפנו וכיון דמיירי דאינו מלקט עתה רק אשכול זה וכיון שהוא לאכילה הוי גמר מלאכה אבל בנוטל אשכול מן האשכולות לאוכלו כיון דהעיקר לא נגמרה מלאכתן חשיב קודם גמר מלאכה אבל באוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר אף בנטל אשכול מן האשכולות ס"ל להרמב"ם ז"ל כיון דבאשכול זה היה ראיית פני החצר והשאר הם בגנה הוי הפרדה זו מזו ואין שייכים זו לזו וכיון דאיתו אשכול הוא לאכילה שהרי אוכל באשכול חשיב נגמרה מלאכתו והחצר קובעתו ואף אם הוציא אח"כ מן החצר לא יגמור כשאר ראיית פני החצר אבל בחשכה עליהן לילי שבת דחשכה על כולן ליכא הפרדה זו מזו וכיון דהעיקר לא נגמרה מלאכתו חשיב אף על האי לא נגמרה מלאכתו ואין השבת קובעתו:

אמרינן במעשרות (פ"ג מ"ב) המוציא פועליו לשדה בזמן שאי"ל עליו מזונות אוכלין ופטורים ואם י"ל עליו מזונות אוכלין אחת אחת מן התאינה אבל לא מן הסל ולא מן

הקופה ולא מן המוקצה והביא שם הר"ש ז"ל מהירושלמי דפרכינן ניחא לא מן הסל ולא מן הקופה אך לא מן המוקצה אמאי כדמר תמן מלקט אחת אחת ואוכל ואם צירף חייב אף הכא כן ומשני אמר ר"י מוקצה עשו אותו כמצרף ופי' המ"ר דכיון שנתן דעתו לאכלו הוי כמו מן הסל ומן הקופה שנצטרף דאזלינן בתר דעתו ורק מן התאנה שרי ללקוט אחת אחת ולאכל שכבר נצטרף בסל או בקופה או במוקצה ע"ש. והנה יש לעיין הא מ"מ במוקצה לא נגמרה מלאכתו ומה שייך צירוף דרק בלגמרה מלאכתו בעינן ג"כ צירוף שתים והא אמרינן דאוכלין על המוקצה בין על מקומו בין שלא על מקומו ולא אמרינן דמוקצה כמצרף ולא מהני ג"כ מה שנתן דעתו לאוכלו דלא חשיב גמר מלאכה במוקצה ואף שרוצה לאוכלו וצ"ל דהחילוק הוא בזה דכל שהוא בעצמו אוכל מן המוקצה אף שנותן דעתו לאכול מהם לא חשיב גמר מלאכה דאזלינן בתר העיקר והעיקר לא נגמרה מלאכתו משא"כ הכא בפועל שאוכל מן המוקצה ע"י קציצה דהוי כמקח ולוקח עיניו במקחו ולא אזלינן בתר העיקר וכמ"ש הר"ש ז"ל שם (מ"א) גבי המעביר תאנים בחצרו לקצות דהפועלים בזמן שי"ל עליו מזונות לא יאכלו והקשה הר"ש ז"ל הא אין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו ותי' דלגבי לוקח חשיב נגמרה מלאכתו משום דעיניו במקחו ע"ש והטעם כיון דעיניו במקחו מה שאוכל הוא מובדל מהשאר וכיון שרוצה לאוכלם חשיב לדידיה גמר מלאכה דבמוקצה אזלינן בתר דעתו דהא במעביר תאנים בחצרו לקצות דאמרינן דבניו וב"ב אוכלין ופטורין אמרינן בירושלמי דדוקא בניו וב"ב אבל הוא עצמו אסור דהוא ע"י שהוא תלוי במוקצה אסור ופי' המפורשים ז"ל דבידו תלוי לימלך שמא יבטל מחשבתו מלעשות קציעות ע"ש וזה דאמרינן מוקצה עשו אותו כמצרף הוא משום דאף בגמר מלאכה בעינן צירוף שתים כדאמרינן בפ' הפועלים משום דכתיב כי קבצם כעמיר גורנה ולזה אמרינן דמה שהן במוקצה חשיב צירוף:

והנה לפמ"ש הר"ש ז"ל במעביר תאנים בחצרו לקצות דמש"ה פועלים בזמן שי"ל מזונות לא יאכלו ואף דמקח אינו קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו משום דלוקח עיניו בתאנתו חשיב גמר מלאכה אצלו הא דאמרינן בביצה ס"פ המביא דזה דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו הוא לאפוקי מהאי תנא המחליף פירות עם חברו זה לאכול וזה לאכול זה לקצות וזה לקצות כו' חייב היינו דס"ל להאי תנא דלקצות אף שלא נגמרה מלאכתו מ"מ במחליף כיון דהוי כמקח חייב ע"ש ואף כיון דלוקח עיניו במקחו חשיב גמר מלאכה צ"ל שאני התם דאף הלוקח דעתו לקצות אבל הכא הפועלים דעתן לאכול ועיין בתוי"ט ובמ"ר שם אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ ספ"ב דמעשרות גבי המחליף עם חברו זה לאכול וזה לאכול זה לקצות וזה לקצות כו' כתב ז"ל זה לאכול וזה לאכול ענינו שיאמר

אדם לחברו אכול משלי ואני אוכל משלך זה לקצות וזה לקצות ענינו שיאמר לו אכול מאלו השטוחים שלי ואני אוכל מן השטוחים שלך זה לאכול וזה לקצות שיאמר לו אכול אתה משלי שהם טובים לאכילה ואני אוכל מן השטוחים שלך כ"א מהם חייב לעשר לפי שזה מקח וממכר ע"ש היינו דמפרש דכל החליפין הוא רק לאכילה והנ"מ הוא רק אם לאכול מן השטוחים או משאינן שטוחים וקשה כיון דלוקח עיניו במקחו והוא לוקח את השטוחים לאכול אמאי לא יהיה חשיב כגמר מלאכה ונראה מזה דהרמב"ם ז"ל לא ס"ל כהר"ש ז"ל דכל שרוצה לאכול מן המוקצה חשיב לגביה גמר מלאכה והנה בזה הרמב"ם ז"ל לשטתיה דמפרש (בפ"ג מ"ב) במוציא פועליו לשדה כו' בזמן שי"ל עליו מזונות אוכלין אחת אחת מן התאנה ולא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה דזה דאין אוכלין מן המוקצה אין זה משום דלוקח עינוי במקחו וכיון שרוצה לאכלן הוי גמר מלאכה דס"ל דלא מהני מחשבה במוקצה שיחשב גמר מלאכה רק פי' שם משום דהוי כפורע חוב מן הטבל ע"ש דאסור לפרוע חוב מן הטבל אף קודם גמר מלאכה וכ"כ בפסקיו (פ"ה הי"ג) המוציא פועלים לעשות לו מלאכה כו' אבל אם י"ל עליו מזונות לא יאכלו אעפ"י שלא נגמרה מלאכתו שאין פורעין חוב מן הטבל ע"ש היינו דכתב להדיא דחשיב לא נגמרה מלאכתו אף לגבי פועלים רק אין פורעין חוב מן הטבל ועיין בפי' הרדב"ז ז"ל שם:

אמרינן בירושלמי על ההיא דהמעביר תאנים בתוך חצרו לקצות דבניו וב"ב אוכלין ופטורין כו' ופליגי התם אם הוא עצמו מותר לאכול רב אמר הוא עצמו אסור לאכול ורא"א דהוא עצמו מותר לאכול ואמרינן דרב כרבי דס"ל אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו ובחצר אינו על מקומו ור"א כרבנן דאוכלין על המוקצה בין על מקומו בין שלא על מקומו ומקשינן לרב מ"ש הוא ומ"ש בניו וב"ב דאוכלין ואמרינן הוא ע"י שהוא תלוי במוקצה אסור בניו ע"י שאין תולין במוקצה מותרין ופי' הרא"ש ז"ל רפ"ג ושאר המפרשים ז"ל דהיינו דהוא עצמו כיון דבידו תלוי לימלך שלא לעשותן קציעות מש"ה אסור אבל בניו דאינו תלוי בהם לימלך וכיון שדעת אביהם לעשות מהם קציעות מותרים היינו זה דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו הוא רק עצמו ומפני שמא ימלך עליהן וכ"כ הרע"ב ז"ל שם. והנה זה דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו אינו רק אם בדעתו לעשות קציעות אלא אפילו אם כבר התחיל לייבשן כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' מעשר הי"ז) ע"ש וצ"ל דאף אח"כ מהני מחשבה כי מימלך עליהם לאכילה אך הרמב"ם ז"ל דס"ל דלא מהני מחשבה על מוקצה לאכילה לשטתיה אזיל ופי' שם טעם אחר אמאי אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו וכתב שהרי נגמרה מלאכתן אעפ"י שלא יבשו

כל צרכן ע"ש היינו דאינן מחוסרין מעשה דממילא יבשו והנה הרמב"ם ז"ל לא הביא כל הדין דהמעביר תאנים בחצרו לקצות דבניו וב"ב אוכלין ופטורין וכבר עמד בזה בגה"ש בירושלמי שם ולפי דהרמב"ם ז"ל לשטתיה אזיל כיון דזה דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו אין הטעם שמא יבטל מחשבתו אלא מטעם אחר א"כ אין נ"מ בינו לבניו וב"ב ולפ"ז במעביר תאנים בחצרו לקצות אף בניו וב"ב אין אוכלין משום דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו ומתני' דהמעביר תאנים בחצרו לקצות דבניו וב"ב אוכלין ופטורין אתיא כרבנן דאוכלין על המוקצה בין על מקומו בין שלא על מקומו ולאו דוקא בניו וב"ב אלא הוא עצמו נמי וכדמוקי לה ר"א בירושלמי דאף הוא עצמו וכרבנן ע"ש אבל הרמב"ם ז"ל דפסק (בפ"ג הי"ז) כרבי דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו לא הביא דין זה דבניו וב"ב אוכלין ופטורין:

והנה זה שלא פסק הרמב"ם ז"ל כרב בירושלמי דמתני' דהמעביר תאנים בחצרו לקצות אתיא כרבי ורק ב"ב מותרין והוא אסור והטעם דבעלמא אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו הוא משום שמא יבטל מחשבתו וזה שייך רק בו ולא בבניו וב"ב נראה דסמך על הסוגיא דביצה (כ"ו ע"ב) גבי שבת היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהם צמוקים בתאנים והותיר והעלן לגג לעשות מהן גרוגרות לא יאכל מהן עד שיזמין ומקשינן אי דחזו ל"ל הזמנה אי דלא חזו כי אזמין להו מאי הוי וכתב רש"י ז"ל ל"ל הזמנה הא ודאי כיון דחזי בהו דיבשו דעתיה עלייהו שהרי לא הוקצו אלא ליבשן ואי דלא אחזו כי אזמין להו מאי הוי הא לא חזי לאכילה ולא מהני להו הזמנה דהו"ל כמזמין עצים ואבנים לאכילה שאין בריה אוכלתן ע"ש א"כ מדלא מהני במוקצה מחשבה לאכילה לענין שבת ה"נ לא מהני למעשר כיון שאין בריה אוכלתן בטלה דעתו א"כ זה דאין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו אין זה דילמא מימלך דלא מהני מחשבתו רק מטעם אחר שאין מחוסרין אלא יבוש וליכא חסרון מעשה אין אוכלין אותו אלא על מקומו:

הנה מ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ה הי"ג) במוציא פועלים לעשות מלאכה בשדה בזמן שאי"ל עליו מזונות אוכלין מפירות שבשדה ופטורין מן המעשר והוא שלא נגמרה מלאכתן אבל אם י"ל עליו מזונות לא יאכלו אעפ"י שלא נגמרה מלאכתן שאין פורעין חוב מן הטבל אבל אוכלין אחת אחת מן התאנה כו'. הנה יש לעיין ע"ז אמאי אוכלין אחת אחת מן התאנה דהא הטעם דבעלמא מותר אחת אחת הוא משום דלא חשיב גמר מלאכה וכיון דהכא כתב הרמב"ם ז"ל דאף קודם גמר מלאכה אסור אמאי אוכלין אחת אחת ועיין במלאכת שלמה שעמד בזה. הנה בירושלמי במתני' שם דבזמן שי"ל עליו מזונות לא יאכלו כתב הפ"מ דלא מטעם דכמקח הוי שהרי אין המקח קובע בדבר שלא נגמרה

מלאכתו אלא הכא טעמא אחרינא איכא משום דהחוב על בעה"ב ליתן להם מזונות וכשנותן להם מאלו התאנים שלא נגמרה מלאכתן ואינם מעושרים הו"ל כפורע חובו מן הטבל וקי"ל דאין פורעין חוב מן הטבל משום דהוי כמכירה ואסור למכור את הטבל כדתנן בפ"ה דדמאי ע"ש והנה זה דאין פורעין חוב מן הטבל משום דהוי כמכירה כן כתב גם הרמב"ם ז"ל (בפ"ו ה"ט) דאין פורעין חוב מן הטבל משום דהוי כמוכרו ע"ש והנה זה דאסור למכור את הטבל כתב הרמב"ם ז"ל שם (ה"ו) שמא יסמכו זע"ז ויאכל הטבל ע"ש והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל גבי פועלים דאם י"ל עליו מזונות לא יאכלו אעפ"י שלא נגמרה מלאכתן שאין פורעין חוב מן הטבל היינו דאף קודם גמר מלאכה אסור למכור את הטבל משום דשמא יסמכו זע"ז לאחר שתגמר מלאכתו א"כ זה שייך רק בדבר שאפשר לבוא אח"כ לידי גמר מלאכה כגון מוקצה דאפשר שייבשו תחילה ואח"כ יאכלו אסור למכור להם אף שעדיין הוא מוקצה אבל כשאוכלין אחת דבאופן כזה א"א לבוא לעולם לידי גמר מלאכה כה"ג מותר לפרוע חובו מן הטבל:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ט) השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות כו' הואיל וי"ל לאכול מה"ת במה שהן עושין ה"א אוכלין ופטורין מן המעשר ואם התנה עמהם שיאכלו מה שלא זכתה להן התורה כו' ה"ז אסור לאכול עד שיעשר הואיל ואוכל מפני התנאי ה"ז כלוקח עוד כתב שם שכרו לנכש עמו בזיתים והתנה הפועל שיאכל בזיתים כו' שכרו לנכש בבצלים והתנה לאכול ירק כו' קנן הפועל שיאכל ליטרא של זיתים כו' הואיל והוא אוכל דבר קצוב ה"ה כלוקח ע"ש והנה כאן לא פי' הרמב"ם ז"ל משום דהוי פורע חובו מן הטבל אלא משום דהוי כלוקח היינו דמקח קובע ועמדו בתוס' א"ש למה שינה כאן הרמב"ם ז"ל הטעם וכתב דהכא כיון דהתנאי היה שיאכל מאלה הפירות כמו"ש הרמב"ם ז"ל הוי מקח ממש ורק (בהי"ג) במוציא פועלים לעשות מלאכה בשדה אם י"ל עליו מזונות לא יאכלו שם כתב הטעם שאין פורעין חוב מן הטבל דשם כיון שפסק מזונות סתם הוי חוב עליו וכשפורע מהנך פירות שייך יותר לומר לשון פרעון חוב ע"ש וקשה דהא לא רק פריעת חוב אסור רק אסור למכור את הטבל א"כ מ"ל אם קצץ על אותן הפירות ונראה דהכא בפוסק שיאכל מאלו הפירות כיון דהתנאי היה כשהוא מחובר אף דקנין הפועל חל בתלוש דאם חל במחובר ל"ש דמקח קובע מ"מ כיון דהפסיקה היתה כשהוא מחובר ליכא איסור למכור הטבל נהי דאף קודם גמר מלאכה אסור למכור הטבל אבל במחובר מותר ובזה אזלינן בתר שעת פסיקת המקח ולא בתר החלות כיון שכל הטעם דאסור למכור הטבל הוא משום שיסמכו זע"ז שכבר עישר וכיון שפסק עמו במחובר ל"ש זה ובזה מתיישב ג"כ מ"ש הרמב"ם ז"ל (בהי"ג) דאוכלין

אחת אחת מן התאנה והקשינו כיון שכתב שם דאף קודם גמר מלאכה לא יאכלו אמאי אוכלין אחת אחת מן התאנה ולפ"ז כיון שאוכלין מן המחובר ל"ש שיסמכו זע"ז שעישרו ורק בלא נגמרה מלאכתו שהוא בתלוש דאפשר להפריש שייך חשש זה והיכא דאין להם עליו מזונות שכתב הרמב"ם ז"ל דמותרין לאכול מדבר שלא נגמרה מלאכתו התם ל"ש שיסמכו זע"ז שעישרו כיון דאי"ל עליו מזונות הוי רק כמזמינם ואסור רק למכור או לשלוח לחברו טבלים במתנה אבל להזמין כיון שלא נגמרה מלאכתו מותר ול"ש שיסמכו זע"ז דבמזמחין על בעה"ב שמזמינו לתקן פירותיו ואם תגמור אח"כ מלאכתו יתקן הבעה"ב ול"ש שיסמכו זע"ז ובההיא דהמוציא פועלים לשדה דאם י"ל עליו מזונות דאין אוכלין וכתב הרמב"ם ז"ל הטעם לפי שאין פורעין חוב מן הטבל ולא כתב הטעם דמקח קובע נראה דמלבד לפי שאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו הכא לא הוי מקח כלל דרק בפוסק מתחילה שיאכלו מפירות אלו זו הפסיקה חשיב מקח אבל כשפוסק להם מזונות סתם דיכול ליתן להם איזה מזונות שירצה והוי עליו רק חוב של מזונות וכשאוכל אח"כ מאלו הוי גביית חוב ולא מקח ואשכחן רק דמקח קובע למעשר אבל לא גביית חוב דאף מתנה אינה קובעת למעשר כ"א מקח:

והנה בעיקר במחלוקת הר"ש והרמב"ם ז"ל במוציא פועליו לשדה בזמן שי"ל עליו מזונות דלא יאכלו אי הוי הטעם משום דמקח קובע או משום דאסור לפרוע חוב מן הטבל מן התוספתא (פ"ב דמעשרות) משמע כדברי שניהם דאמרינן שם המוציא את פועליו לשדהו אין רשאי להאכילן אא"כ עישר והן אינן רשאין לאכול אא"כ עישרו ואם היה בעה"ב מוציא ונותן לפניהם בעין יפה אוכלין וא"צ לעשר ע"ש היינו דאיכא תרתי דבעה"ב אינו רשאי להאכילן אא"כ עישר והן אין רשאים לאכול אא"כ עישרו והנה זה דאין בעה"ב רשאי להאכילן אא"כ עישר וחובה על בעה"ב לעשר קודם שמאכילן זהו כהרמב"ם ז"ל דאסור לפרוע חובו מן הטבל וזה האיסור על בעה"ב וזה דהם אין רשאין לאכול אא"כ עישרו זה ע"כ משום דמקח קובע דהאיסור לפרוע חובו מן הטבל ל"ש על הפועלים ואם היה מוציא ונותן לפניהם בעין יפה היינו שאינו נותן להם בשביל חוב מזונותיהם רק משום עין יפה א"צ לעשר דליכא לא מקח ולא פריעת חוב. [כתב בפי' הרא"ש ז"ל (נדרים נ"ח ע"ב) גבי המנכש עם הכותי בחסיות כו' דאוכל מהן אכילת עראי כדין פועל שאוכל במלאכתו שהוא עושה ומותר לאכול עראי מדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר כו' ע"ש וקשה טובא הא פועל המנכש אינו אוכל כדאמרינן בפ' הפועלים]:

כתב רבינו יונה פ' אין עומדין דפירות שנגמרו מלאכתן אם עירב בהן אח"כ תבן פקע טבלן והביא לזה מן הירושלמי תני ר' הושעיה מרבה אדם דגן בתבן ומערים אותו לפוטרו

מן המעשרות ע"ש הנה אמרינן בירושלמי שלהי פ"ק דמעשרות בפלוגתא דת"ק ור"י היה דש בחבית ומעגל במגורה נשברה החבית כו' דת"ק סבר לא התחתון צריך לעליון כו' ור"י סבר דהתחתון צריך לעליון ולא העליון צריך לתחתון ופי' הפ"מ כיון דהתחתונות צריכות לעליונות לא נגמרה מלאכתן והעליונות דא"צ לתחתונות ונגמרה מלאכתן אך מ"מ הואיל ונתפרדו ואין נכרים קורא אני בכולן לא נגמרה מלאכתן ומותר לאכול מהן עראי ע"ש ויש לעיין בטעם הדבר כיון דהעליונות כבר נגמרה מלאכתן מאי מהני אם נתערבו אח"כ בתחתונות ולפמ"ש רבנו יונה אתי שפיר כיון שנתערבו אח"כ בתחתונות שלא נגמרה מלאכתן ואין ראוין לאכילה הוי כנתערב בהן תבן דבטל גמר מלאכתן וקורא אני בכולן לא נגמרה מלאכתן כמ"ש הפ"מ:

אך יש לעיין דהא אמרינן פ"ט דתרומות דטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין והיינו דטבל שנתמרח ונגמרה מלאכתו וזרעה בדבר שאין זרעו כלה הגידולין אסורין לאכול מהן עראי וקשה לרבנו יונה נהי דבדבר שאין זרעו כלה חשיבי הגידולין כמותו מ"מ כיון שזרעה וגדלה הרי נתערב עוד הפעם מוץ ותבן וצריך עוד הפעם לגמר מלאכה א"כ הטבל עצמו שזרע פקע טבלו:

הנה רבנו יונה נסתפק שם בדברי הירושלמי אם צריך לערב כ"כ תבן שירבה על הדגן או א"צ ע"ש ונראה דלהצד דבעינן שיערב כ"כ תבן שירבה על הדגן אין הפטור משום דבטל הגמר מלאכה דא"כ ל"ל רובה אלא הטעם כיון דרובה תבן כיון דהפסולת מרובה על האוכל בטל שם אוכל מהם דאף לענין מוקצה אמרינן בביצה (י"ד) דאם פסולת מרובה על האוכל בטל ממנו תורת אוכל דבטל מיעוטא לגבי רובא והוי ככולה פסולת כמ"ש רש"י ז"ל שם וכיון דבטל שם אוכל ל"ש שיהיה טבל:

אמרינן בביצה (י"ג) לריב"י במכניס שבלים למוללן במלילות דפטור דבעינן דוקא דגן דהיינו מירוח וכתבו התוס' שם דנראה מדברי רש"י ז"ל דאף באכילת קבע מתיר ריב"י אך הלשון לא משמע כן וכתבו דאף לריב"י אסור באכילת קבע וכתבו ג"כ דזכאי בהרמתן ביו"ט כיון דאסור באכילת קבע ע"ש ואף דאינו עומד לבוא לכלל חיוב שהרי עומד למלילות מ"מ אסור בקבע ייכול ג"כ לתרום וכ"כ התוס' מנחות (ס"ז ע"ב) בדר' אושעיא במערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה דאף דא"א לבוא עוד לכלל חיוב מ"מ אסור באכילת קבע וכן ר"ל שם במירוח עכו"ם דזה דפוטר הוא רק לענין אכילת עראי אבל אכילת קבע אסור כמו קודם מירוח והקשו ע"ז מההיא דחלת עכו"ם בארץ ותרומתו בחו"ל כו' חלתו נאכלת לזרים ותרומתו אינה מדמעת הא בא"י מדמעת ודייקינן מינה דסבר מירוח עכו"ם אינו פוטר משמע הא אם מירוח עכו"ם פוטר היתה תרומתו נאכלת

לזרים כמו חלה כו' ע"ש. ונראה מדברי התוס' דהא בהא תליא דאם אחר מירוח עכו"ם אסור לאכול קבע אם תרם אח"כ תרומתו תרומה ויש לחקור בטעם הדבר דתלויין זה בזה אי משום כיון דאסור באכילת קבע ואף דא"א לבוא עוד לכלל חיוב ומשום דמירוח עכו"ם הוי רק כקודם מירוח א"כ ה"נ לענין שאם תרם אח"כ הוי ג"כ כמו קודם מירוח שאם תרם תרומתו תרומה וא"כ ה"נ במכניס שבלין למלילות אף שאינו עומד עוד לבוא לכלל חיוב מ"מ הוי כקודם מירוח ואסור באכילת קבע וה"נ הוי כמו קודם מירוח שיכול לתרום או אפשר דהטעם דתלי זה בזה דכל שאסור באכילת קבע יכול לתרום הוא משום כיון דאסור באכילת קבע א"כ שייך הרמה כדי להתיר איסור אכילת קבע ולפ"ז מה שיכול לתרום הוא רק מדרבנן דאיסור אכילת קבע קודם גמר מלאכה הוא רק מדרבנן אבל אי משום דהוי כמו קודם מירוח דהדין של קודם אינו נפקע הוי תרומה מדאורייתא וכשאר מקדים בשבלין. הנה כתב הצל"ח בביצה שם ליישב קושיית התוס' על רש"י ז"ל דאף רש"י ז"ל סבר דלריב"י אסור לאכול קבע וזה שכתב דלריב"י אינו זכאי בהרמתה ביו"ט ואף דאסור באכילת קבע מ"מ אינו יכול להפריש אלא כשהוא דגן ע"ש היינו דלא תלי זה בזה דאף דאסור באכילת קבע ומ"מ א"א להפריש אך קשה לומר כן דאיך אפשר שיהא אסור באכילת קבע ולא יהיה אפשר להתיר האיסור ע"י הפרשה:

הנה לפמ"ש התוס' דמירוח עכו"ם הוי כמו קודם מירוח ואסור באכילת קבע יש לחקור למ"ד דמהני ראיית פני הבית קודם גמר מלאכה לאחר שמירת עכו"ם ראה פני הבית אם נאסר באכילת עראי כיון דמירוח עכו"ם הוי כקודם מירוח או אפשר דבהא מודו התוס' דלאחר מירוח עכו"ם אי אפשר לבוא לידי איזה חיוב רק נשארו הדינין של קודם מירוח דאסורין באכילת קבע אבל איסור חדש אף כזה שיכול לחול אף קודם גמר מלאכה א"א לחול לאחר מירוח עכו"ם:

ג

אמרינן בב"מ (פ"ח) אמר ר' ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית כו' ורי"א אף חצר קובעת כו' ואיכא התם תרי לישני אי בכ"ד בעינן ראיית פני הבית או רק בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו אבל חיטין ושעורין גורן בהדיא כתיב ביה וכתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ג דמעשרות) דגומר פירותיו ע"מ להכניסן לבית מותר לאכול עראי עד שיקבעו למעשר וכתב הראב"ד ז"ל חוץ מדגן תירוש ויצהר דגמר מלאכתן דהנהו בגורן ויקב תלינהו רחמנא וכתב ע"ז הכ"מ דסובר: הראב"ד ז"ל דזה דבעי ראיית פני הבית הנ"מ בשאר פירות אבל דגן ותירוש ויצהר כיון דתלה הכתוב תרומתן בגורן ויקב דכתיב ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב משמע דמיד מתחייבים ולדעת

רבנו י"ל שאעפ"י שכיון שנעשו גורן ויקב נתחייבו בתרומה היינו דוקא בשדעתו למוכרן בשוק כו' ע"ש והנה יש לעיין הא זה דלמוכרן בשוק א"צ ראיית פני הבית הוא רק מדרבנן כמ"ש הרמב"ם ז"ל בעצמו (פ"ד ה"ב) ע"ש א"כ מה זה יישוב לקושית הראב"ד ז"ל:

והנה המל"מ כתב שם דהרמב"ם ז"ל סמך על הסוגיא בפסחים (ט') וכמ"ש רש"י ז"ל ע"ש היינו דאמרינן שם דילמא עביד להו כר' אושעיא דאמר מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה וכתב רש"י ז"ל משום דאין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית ומוכח דאף בדגן כן אך תמהני איך כתב דהרמב"ם ז"ל סמך ע"ז הא הרמב"ם ז"ל ס"ל במערים אדם על תבואתו דאם עשה מירוח גמור אח"כ בבית הוקבע רק מיירי שזורה מעט מעט דאין זה גמר מלאכה כמ"ש שם (ה"ו) וכ"כ שם (ה"ד) ע"ש א"כ הפטור אינו משום חסרון ראיית פני הבית רק משום חסרון גמר מלאכה:

כתבו התוס' בב"מ שם על הא דאמרינן כי קאמר ר' ינאי בזיתים וענבים דלאו בני גורן נינהו ז"ל ואע"ג דתירוש ויצהר כתיב כו' מיירי בשאין דעתו לדרכן אלא לאכלן כך דחייב לעשר מה"ח בראיית פני הבית אע"ג דבפסוק לא מצאנו אלא תירוש ויצהר אבל דגן אין רגילות לאוכלן בשבלין ולכך לא מחייב לעשר אלא עד שתמרח ע"ש והנה יש לעיין הא זה רק אליבא דריב"י (בביצה י"ג) במכניס שבלין למלילות דפטור אע"ג דנגמרה מלאכתן דבעינן דוקא דגן שימרח אבל רבי מחייב התם כיון דהוי גמר מלאכה בשבלין ע"ש וא"כ דגן הוי כמו תירוש ויצהר:

כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ תרומות (פ"ח מ"ג) גבי היה אוכל באשכול ונכנס מן הגינה לחצר כו' ז"ל העיקר אצלנו שאין הטבל מתחייב במעשרות עד שיראה פני הבית שנאמר בערתי הקדש מן הבית וכל הפירות הנאכלים בגנה או בשדה אינו חייב במעשרות לפי שהוא אכילת עראי ע"ש ונראה מדבריו דזה דצריך ראיית פני הבית הוא כדי שיחשב אכילת קבע וזה דמותר קודם ראיית פני הבית הוא לפי שמה שאוכל בגנה או בשדה הוא רק אכילת עראי ואף דראיית פני הבית הוא מה"ת מוכח דס"ל דטבל מן התורה אינו אסור רק באכילת קבע וזה ילפינן מדכתיב בערתי הקדש מן הבית והקביעות הוא רק בראיית פני הבית ולא כשאר המפרשים ז"ל דהחילוק בין קבע לעראי הוא רק מדרבנן וס"ל דחלות איסור טבל הוא בראיית פני הבית ולהרמב"ם ז"ל ראיית פני הבית עושה אותן רק לקבע וכן נראה מלשון הש"ס דאמרינן אפילו חצר קובעת כו' אלמא מדין קביעות הוא וכן הרמב"ם ז"ל בפסקיו (רפ"ד דמעשר) כתב אין הטבל נקבע למעשרות מה"ת עד שיכניסנו לבית כו' ויראה לי שאין לוקין מה"ת על אכילת הטבל עד שיקבע בכניסתו לביתו אבל אם נקבע בשאר הו' דברים שמנינו אין לוקין עליו ע"ש אלמא

דראיית פני הבית משום קביעות הוא וכן (בפ"ג ה"ג) כתב אחד מששה דברים קובע את הפירות למעשרות החצר והמקח והאש כו' ע"ש אלמא דגדר אחד הוא דמה שעושה המקח והאש עושה החצר רק דזה מדאורייתא וזה מדרבנן. והנה להרמב"ם ז"ל אתי שפיר מה דאמרינן (ספ"א דפאה) דהפקר פוטר עד שימרח וכן אמרינן במע"ר שהקדימו בשבלין פטור מת"ג אבל אם הקדימו בכרי חייב ואמרינן דסברא הוא דהאי אדגן והאי לא אדגן וכתבו התוס' (ביצה י"ג) דתלוי רק במירוח ולא בראיית פני הבית ולהמפרשים ז"ל דראיית פני הבית עושה חלות הטבל ומה שאסור קודם אכילת קבע הוא רק מדרבנן א"כ אין הגמר מלאכה עושה חלות של טבל כלל א"כ אמאי תלי בגמר מלאכה והר"ש ז"ל בפאה שם עמד בזה ור"ל דזה דתלי במירוח הוא רק מדרבנן ע"ש ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר דחלות איסור טבל הוא בגמר מלאכה רק איסור טבל מה"ת הוא רק באכילת קבע ומה"ת רק בית קובעת ולא דבר אחר א"כ חלות של איסור טבל הוא בגמר מלאכה וחלות הקביעות הוא בראיית פני הבית ומש"ה אין הפקר מהני רק קודם חלות איסור טבל וכן מע"ר שהקדימו בשבלין תלי בגמר מלאכה שהיא שעת חלות איסור טבל:

אמרינן במעשרות (פ"ג מ"ב) המוציא פועליו לשדה בזמן שאי"ל עליו מזונות אוכלין ופטורין וכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ג) המוציא פועליו לעשות לו מלאכה בשדה בזמן שאי"ל עליו מזונות אוכל מפירות שבשדה והוא שלא נגמרה מלאכתן וכתב הכ"מ ומ"ש והוא שלא נגמרה מלאכתו נתבאר ברפ"ג ע"ש היינו מ"ש שם דגומר פירותיו למכרן לשוק משתגמר מלאכתו אסור לאכול עראי וכ"כ בהגהת הגר"א ז"ל (סי' של"א ס"ק קס"ד) דטעם הרמב"ם ז"ל שכתב והוא שלא נגמרה מלאכתו הוא משום דגבי פועלים א"צ כניסה לבית והוי כמוליך לשוק ע"ש ויש לעיין מה זה ענין למוליך לשוק דהכא ל"ש מקח כלל דהא אי"ל עליו מזונות ונראה דהרמב"ם ז"ל מפרש זה דמוליך לשוק א"צ ראיית פני הבית אינו משום קביעות מקח רק כיון דאינו עומד להכניס לבית א"צ ראיית פני הבית וה"נ מה שעומד לאכילת פועלים וטעם הדבר נראה דזה דלא חשיב אכילת קבע קודם ראיית פני הבית הוא משום דלא חשיב אכילת קבע רק אחר שגמר בהפירות את כל מעשיהן שגמר מלאכתן והכניסן למקום שצריכים להיות שם וכל אכילה קודם שגמר בהן כל מעשיהן אינו אלא אכילת עראי אבל אותן שאין עומדין להכניסן לבית כיון שגמר מעשיהן הוי אכילת קבע וכן מדברי הרמב"ם ז"ל (מפ"ד ה"ג) נראה דמוליך לשוק אינו ענין למקח כלל שכתב שם יראה לי שאין לוקין מה"ת על אכילת הטבל עד שיקבע בכניסתו לביתו אבל אם נקבע בשאר הו' דברים שמנינו אין לוקין עליו אלא מכת מרדות מדבריהם וכן האוכל מפירות שדעתו להוליכן לשוק אחר שנגמרה מלאכתן אינו לוקה

אלא מכת מרדות כמו שבארנו שאין הגומר למכור חייב לעשר אלא מדבריהם ע"ש ואי גומר למכור לשוק הוא משום מקח ל"ל למתלי דאין לוקין עליו משום דהגומר למכור אינו חייב לעשר מה"ת היינו משום דאמרינן ואכלת ולא מוכר תי"ל שהרי כבר כתב דהו' דברים אין קובעין מה"ת ואף מקח בכלל ומוכח מדברי הרמב"ם ז"ל דאם לא היה הדין ואכלת ולא מוכר דהגומר פירותיו למכור פטור לגמרי מן המעשרות היה הגומר פירותיו לשוק חייב במעשרות מה"ת בלא קביעות חצר דכל שאינו עומד להכניסו לחצר א"צ ראיית פני הבית מה"ת רק דלא משכחת לה משום דכתיב ואכלת ולא מוכר:

והנה בירושלמי (פ"א ה"ד) אמרינן מה בין מוליך לשוק למוליך לביתו בשעה שהוא מוליך לביתו בדעתו הדבר תלוי ובשעה שהוא מוליך לשוק לא בדעתו הדבר תלוי בדעת הלקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ונטבלו מיד ע"ש וכתב הפ"מ במתני' שם לפי שהמוליך לשוק אין הדבר תלוי אלא בדעת הלקוחות ושמא ימצא לקוחות לקנות ממנו ויטבלו הפירות מיד שהמקח קובע למעשר ע"ש וכ"כ הרע"ב ז"ל שם היינו דמוליך לשוק הוא משום קביעות מקח ובתוס' א"ש הקשה היאך מצינו מקח קובע למפרע היינו שיקבע משעה שדעתו למכור לשוק ע"ש ונראה כיון דהמקח קובע כל שמיחדו למקח הוי ג"כ קביעות וכמו (בפ"ד מ"ב) רי"א אף הלוקט את הכלכלה לשלוח לחברו לא יאכל עד שיתעשר וכתב בפה"מ וכ"כ אמר ר"י שאם לקט כלכלה לשלוח לחברו לאכול בשבת ואעפ"י שלא שלחן אסור לו לאכול עד שיעשר כיון שזמנן לשלחן כאילו שלחן ע"ש ובירושלמי (פ"ד ה"א) אמרינן דהיסבה בשדה קובעת ואיבעי לן אם קצב לעשות היסבה ולא היסב אם נקבע כיון שהזמינם לזה ע"ש וה"נ כיון דמקח קובע כי הזמינם למכירה ג"כ קובע וזה דאמרינן בירושלמי משום דבדעת לקוחות תלוי שמא ימצאו לקוחות מיד הוא משום דזה דהזמנה מהני הוא דוקא במזמינו תכף אבל אם מזמינו לאחר זמן קודם שיגיע הזמן אינו נקבע דהא בתינוקות שטמנו תאנים לצורך השבת דאמרינן דבמוצ"ש לא יאכלו אא"כ עישרו אמרינן בירושלמי דמ"מ בע"ש יאכלו ע"ש כיון דהיחוד היה לשבת כל שלא הגיע הזמן אינו נקבע וה"נ כי מיחדו למכור בשוק כל שעדיין לא הגיע לשוק לא נקבע ומש"ה אמרינן שאם ימצא לקוחות תכף מוכרן א"כ הו"ל יחוד תכף למכירה והנה זה דאמרינן דיחוד למכירה קובעת יש לעיין שהרי כתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ה) הלוקח פירות תלושין לאוכלן נקבעו למעשר מדבריהם ומאימתי יקבעו משיתן את הדמים אעפ"י שלא משך הרי שלא נתן דמים והיה בורר ומניח בורר ומניח אפי' כל היום כלו ואעפ"י שגמר בלבו ליקח לא נתחייב לעשר כו' ע"ש ואמאי נהי דלא חל המקח מ"מ הרי יחדו למקח וזה יקבע ונראה דיחוד למקח חשיב רק ביחדו להוליכו

לשוק דאיכא לקוחות טובי הוי יחוד למקח אבל בשאינו מוביל לשוק אפשר שלא יבוא לידי מקח דתלי בדעת הלוקח אין זה יחוד למקח והנה הכ"מ והרדב"ז ז"ל כתבו שם דמקור הרמב"ם ז"ל הוא מההיא דפ' הספינה פ"ח ע"ש היינו דאמרינן שם הלוקח ירק מן השוק ובירר והניח אפילו כל היום כלו לא קנה ולא נתחייב במעשר ע"ש אך נראה דאינו שייך כלל להההיא דהתם דהתם קתני הלוקח ירק מן השוק ודאי נתחייב במעשר דהא משנה שלמה היא דהמוליך לשוק חייב במעשר יהיה מאיזה טעם שיהיה והתם אמרינן רק דהחבר לא נתחייב לעשר כיון שלא קנאו ואינו מוטל עליו לעשר והרמב"ם ז"ל דכתב זה לענין קביעות מקח לא כתב שהיה לוקח מן השוק דבשוק ודאי נקבע:

והנה שיטת הר"ש ז"ל בהולכה לשוק היא אחרת לגמרי שהקשה שם (פ"א מ"ה) דאמרינן דמוליך לשוק א"צ ראיית פני הבית על ההיא דב"מ דאמרינן שם הקשואין והדלועין משיפקסו מאי לאו משיפקסו, בשדה לא משיפקסו בבית דבעינן ראיית פני הבית והיכא מתוקמא מתני' בבית הא קתני סיפא בד"א במוליך לשוק אבל במוליך לבית אוכל עראי עד שיגיע לביתו אלמא מוליך לשוק מיחייב בירק משיאגד בלא ראיית פני הבית ולמאי דמסיק התם דלא אמרו אלא בזיתים וענבים ניחא ע"ש ונראה מדבריו דבדבר שצריך ראיית פני הבית לא מהני הולכה לשוק ורק בדבר שי"ל גורן דא"צ ראיית פני הבית מהני הולכה לשוק ונראה מדבריו ג"כ דאף בדבר שא"צ ראיית פני הבית מ"מ אם אין דעתו לשוק אבל בדעתו להכניס לביתו אף באלו צריך ראיית פני הבית דהא קתני במתני' בד"א במוליך לשוק אבל במוליך לבית אוכל עראי עד שיגיע לביתו ולהר"ש ז"ל מיירי בדבר שא"צ ראיית פני הבית וצ"ל הטעם בשטת הר"ש ז"ל דהיכא דאיכא גזיה"כ דצריך ראיית פני הבית צריך דוקא ראיית פני הבית ואין חילוק בין אם דעתו להוליכו לבית ובין אין דעתו אבל בהנך דבגורן תליא רחמנא ליכא גזיה"כ של ראיית פני הבית ומ"מ ס"ל להר"ש ז"ל דהנך שדעתו להוליכן לבית כ"ז שלא הכניסן לבית הוי כשאר חסרון מלאכה ואינו מתחייב עד שיכניסנו לבית. והנה להר"ש ז"ל מתיישב מה שהקשה השמ"ק בב"מ שם על הא דאמרינן דרק בזיתים וענבים בעינן ראיית פני הבית הא א"ר אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כו' אלמא אף בתבואה בעינן ראיית פני הבית ואמרינן בברכות דר' אושעיא הלכה פסוקה היא ע"ש ולהר"ש ז"ל כיון דכל שדעתו להכניס לבית בעינן ראיית פני הבית בכ"ד אתי שפיר אך עדיין יש לגמגם בזה כיון דמדינא בתבואה לא בעינן ראיית פני הבית ורק כיון שדעתו להכניסו לבית כ"ז שלא נתקיים מחשבתו אינו נקבע מאי אכפת לן אם הכניסו במוץ הרי היה בדעתו להכניסה במוץ ונתקיים מחשבתו מי גרע מלא היה בדעתו כלל להכניסה לבית והנה להר"ש ז"ל ג"כ אין הקביעות מדין

מקח כיון דמיירי בדבר שא"צ ראיית פני הבית א"כ ה"נ א"צ מקח וזה דאמרינן בירושלמי מה בין מוליך לבית למוליך לשוק מוליך לבית בדעתו הדבר תלוי מוליך לשוק בדעת לקוחות הדבר תלוי שמא ימצא לקוחות ויטבל מיד היינו דמקשינן כמו בדעתו להוליכו לבית אף בדבר שא"צ ראיית פני הבית אינו נקבע עד שיגיע לביתו משום כיון דדעתו להוליכו לבית איכא חסרון מלאכה כ"ז שלא הגיע לביתו ה"נ בדעתו להוליכו לשוק כ"ז שלא הגיע לשוק איכא חסרון מלאכה ואמרינן כיון דאפשר שימצא לקוחות תכף קודם שיגיע לשוק ליכא חסרון מלאכה ומה שפי' הר"ש ז"ל (בפ"ב מ"ג) גבי המעלה פירות מגליל ליהודה אוכל מהם עד שמגיע למקום שהוא הולך דמיירי שמוליך למכור ואינו נטבל מיד משום שאין דעתו למוכרן כאן אלא ביהודה ולר"מ דס"ל התם כשמגיע למקום השביתה נטבל כתב הר"ש ז"ל משום שרוצה למכור שם ושמא יקדמנו לו לקוחות ולכך נטבלו ע"ש צריך לפרש כיון דאינו רוצה למכור כאן רק רוצה להוליכן דוקא ליהודה הי' חסרון מלאכה כמו רוצה להוליכן לבית חוץ לר"מ במקום השביתה דאם ימצאו לקוחות ימכרם אינו מחוסר מלאכה:

הנה במכשירין (פ"ב מ"י) אמרינן המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהן פטור ולמכור לשוק חייב וכתב הר"ש ז"ל אם רוב מכניסין לבתים פטור משום דעדיין לא ראו פני הבית ולמוכרן לשוק חייב שרוב מביאין למכור בשוק מן הבית מביאין אותו וחייב ע"ש ולשטתיה אזיל דזה דלמכור לשוק א"צ ראיית פני הבית הוא רק בדברים שי"ל גורן והכא סתמא קתני המוצא פירות ובכל פירי מיירי לכך כתב דמן הבית מביאין אותו ואיכא ראיית פני הבית (וכמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל שם):

אמרינן ביומא (י') גבי סוכת החג בחג כו' דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כו' והקשה הריטב"א ז"ל שם אמאי חשיב מן הפטור על החיוב הא אם תרם מדבר שלה נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו ג"כ תרומתו תרומה וכ"ש לאחר גמר מלאכה קודם ראיית פני הבית ע"ש והנה להר"ש ז"ל דס"ל דאף אם אינו עומד לראות פני הבית מ"מ צריך דוקא ראיית פני הבית יש ליישב דזה דאמרינן דמפריש מדבר שלא נגמרה מלאכתו ע"ד שנגמרה מלאכתו תרומתו תרומה הוא דוקא בעתיד לגמור מלאכתו וסופו בא לידי חיוב חשיב מן החיוב על החיוב משום דפוטר בהפרשה זו תבואתו כשתגמר אח"כ מלאכתה אבל אם אין דעתו לעשות גמר מלאכה כלל אין תרומתו תרומה דהוי פטור ממש דהא במכניס שבלין למלילות דס"ל לריב"י (בביצה י"ג) דפטור דאין זו גמר מלאכה דבעינן דוקא מירוח כתב רש"י ז"ל דמותר אפילו אכילת קבע ואף דקודם גמר מלאכה ג"כ אסור באכילת קבע מ"מ כיון דאינו עומד לגמר מלאכה ואף דאפשר לעשות

מהם מירוח אם ירצה כיון דאינו עומד לזה הוי פטור ממש ואף להתוס' דאסור לאכול קבע הוא רק דאיסור הקודם דאסור לאכול קבע מדרבנן לא נפקע אבל אף גם להתוס' אי אפשר לתרום מהם על אותן שנגמרו מלאכתן דהוי מן הפטור על החיוב כיון דאותן שהכניס למלילות אין סופן לבוא לידי חיוב של תורה כלל וה"נ אותן שהכניס לסוכה כיון דאין עומדין לראות פני הבית כי מפריש על אותן שראו פני הבית חשיב מן הפטור על החיוב:

הנה בההיא דהמעלה פירות מן הגליל ליהודה או שהיה עולה לירושלים אוכל מהם עד שמגיע למקום שהוא הולך ופי' הר"ש ז"ל דמיירי שמוליכן למכור וכשמגיע לשם ולר"מ כשמגיע למקום השביתה דאסור הוא משום שדעתו למוכרן שם אך המ"ר דייק מדברי הרמב"ם ז"ל דמפרש דלא מיירי במוליכן למכור וכשמגיע למקום שהוא הולך הוקבעו בראיית פני הבית ע"ש ונראה דטעם הר"ש ז"ל שפי' שמוליכן למכור והוקבעו משום הולכה לשוק ולא פי' דהקביעות הוא משום ראיית פני הבית משום דאיכא פלוגתא דאמוראי בירושלמי מע"ש (פ"ג ה"ג) רשב"ל אמר דירושלים עשו אותה כחצר בית שומירה מה חצר בית שומירה טובלת אף זו טובלת ור' יונה אמר בדין היה אפילו בתים ששם לא יטבלו שהן של כל ישראל ע"ש א"כ לר"י במעלה לירושלים אמאי אמרינן במתני' דאוכל רק עד שמגיע למקום שהוא הולך אמאי לא יאכל אף בירושלים דבתים של ירושלים אינם טובלין לפי שהן של כל ישראל ומש"ה פי' דמיירי במוליכן למכור וכשמגיע לשם אסור כדין מוליך לשוק דאסור בלא ראיית פני הבית:

אמרינן בתוספתא (פ"ב דמעשרות) הבוצר כרמו לשוק שאם לא מצא להן שוק מחזירן לגת כו' אוכל מהן עראי ע"ש ויש לעיין בטעם הדבר הא אפשר שימצא להן שוק ונראה מזה דזה דעתו להוליכו לשוק פטור מראיית פני הבית הוא דוקא אם בודאי עומד לשוק ואם לא ימצא שוק זה יהיה לשוק אחר אבל על תנאי אינו מועיל עוד אפשר לומר דהכא משום חסרון גמר מלאכה דסתם ענבים עומדים לדריכה כמ"ש רש"י ז"ל (ביצה ל"ה) גבי היה אוכל באשכול כו' רק מחשבה לאכילה מהני ובעינן מחשבה לאכלה בלא שום תנאי וכיון דאם לא ימצא להם שוק יחזירם לגת לדריכה אין כאן גמר מלאכה:

הקשה השמ"ק פ' הפועלים בשם הרמב"ן ז"ל על הא דאמרינן שם דבחטים ושעורים גורן בהדיא כתיב בהו וא"צ ראיית פני הבית הא אמר ר' אושעיא דמערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה אלמא אף בתבואה בעינן ראיית פני הבית ואמרינן בברכות דר"א הלכה פסוקה היא ולית מאן דפליג ותי' הרמב"ן ז"ל דבתבואה כל שעשה מירוח או העמיד ערימה א"צ ראיית פני הבית כיון שעשאן גורן אב' אם לא מירח ולא העמיד

ערימה אלא דדש וזרה וראה פני הבית הבית קובע אפילו לא מירח כלל אף בבית ודר' אושעיא מיירי שהכניס במוץ ודש וזרה בבית ולא מירח ולא העמיד ערימה דליכא לא מירוח ולא ראיית פני הבית ומש"ה פטור ע"ש והנה יש לעיין כי לא מירח ולא העמיד ערימה רק דדש וזרה ואח"כ ראה פני הבית אמאי חבית קובע הא קי"ל דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו ועוד מאי נ"מ בין אם הכניסה במוץ ואח"כ דש וזרה דפטור ובין דש וזרה ואח"כ הכניסה לבית דחייב הא סוף סוף הוי כניסה קודם גמר מלאכתו ונראה מזה דס"ל דדש וזרה בתבואה הוי גמר מלאכתו ומירוח או העמדת ערימה הוא רק במקום ראיית פני הבית דגורן בהדיא כתיב בהו היינו דהעמדת גורן הוא במקום ראיית פני הבית ואם הכניס לאחר שדש וזרה נקבע בראיית פני הבית וא"צ גורן. והנה לפ"ז מה דאמרינן (בשלהי ספ"ק דפאה) דמפקיר וזורע ומאכיל לבהמה עד שימרח ואמאי תלי במירוח הא משדש וזרה הוי גמר מלאכתו צ"ל דהנה הר"ש ז"ל נסתפק שם אי בעינן ג"כ ראיית פני הבית ע"ש ולהרמב"ן ז"ל בעינן דוקא ראיית פני הבית וקודם לכן מהני הפקר רק המירוח הוא במקום ראיית פני הבית אבל לאחר שדש וזרה מהני הפקר דמחוסר ראיית פני הבית וזה דאמרינן דמירוח הקדש פוטר ומה זה תלי במירוח כיון דדש וזרה הוי גמר מלאכתו י"ל ג"כ לפי מה דאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ד ה"א) דכניסה לחצר בית שומירה ברשות הקדש פטור ע"ש וא"כ ה"נ מירוח ברשות הקדש שהוא במקום ראיית פני הבית וס"ל דדוקא ראיית פני הבית ברשות הקדש פוטר ולא גמר מלאכה ומש"ה אם דש וזרה ברשות הקדש ופדאו קודם מירוח חייב אך קצת לא משמע כן הא דאמרינן (פ"ד דפאה) המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן כו' הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין כו' ובכל פירות איירי ואף באותן שצריכים ראיית פני הבית ונראה מזה דתלוי בגמר מלאכה:

עוד י"ל לשיטת הרמב"ן ז"ל דלעולם המירוח הוא מהגמר מלאכה וזה דמהני ראיית פני הבית לאחר שדש וזרה אף אם לא מירח ולא העמיד ערימה ואף דאמרינן דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו זה דוקא במחוסרין מלאכה בגופן כגון קודם שדש וזרה דאם התבואה היא באופן כזה דמחוסרת מלאכה לא מהני עלה ראיית פני הבית אבל לאחר שדש וזרה רק שלא עשה כרי או ערימה מחוסר רק מלאכת אסיפתן כדאמרינן בפ' הפועלים שם איזהו גמר מלאכתן זו מלאכת הכנסתן זה אינו מעכב בראיית פני הבית דסוף סוף אי מעמיד כרי בשדה כשמכניס אח"כ לבית מבטל את הכרי א"כ בכניסתו לבית הם אז באותו אופן כמו שלא העמיד כרי ואף דקי"ל כמ"ד בביצה דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו זהו דוקא במלאכת גופן ולא במלאכת הכנסתן הנה כתב רבנו

יונה בברכות דאף לאחר גמר מלאכה אם חזר ועירב בהן מוץ או תבן פקע הטבל ממנו ע"ש אבל אם לאחר שהעמיד כרי פיזר הרוח את הכרי ודאי לא פקע טבלו משום זה ואף דהעמדת כרי הוא גמר מלאכתו דודאי איכא חילוק בין גמר מלאכה בגופן למלאכת הכנסתן דכל שמחוסרין מעשה בגופן שיש בהם מוץ או תבן לא נגמר האוכל שלהן ואין ראוין להיות טבל ורש"י ז"ל (מנחות ס"ז ע"ב) כתב דיחד עם המוץ הן כעין מאכל בהמה ומאכל בהמה פטור מן המעשר ע"ש ואף אם דש וזרה ועשה גמר מלאכה ונעשה טבל ואח"כ עירב בו מוץ או תבן פקע טבלן דפירות כאלו אין ראויין להיות טבל שהן כעין מאכל בהמה ואם נתבטל מתורת אוכל פקע טבלו אבל מלאכת הכנסתן נהי דלכתחילה לא חל איסור טבל עד שתגמור גם מלאכת הכנסתן כל שנגמרו וחל טבל לא פקע כל שנתפזרו אח"כ:

הנה אמרינן (בביצה ל"ה) היה אוכל באשכול וחשכה לילי שבת רא"א יגמור רי"א לא יגמור ואמר ר"נ לא כשאמר ר"א יגמור בשבת אלא ממתין למוצ"ש ויגמור והקשו בתוס' מ"ש מתינוקות שטמנו תאנים מע"ש דלמוצ"ש לא יאכלו עד שיעשרו ותי' בלשון שני דהתם מיירי בתאנים שנגמרה מלאכתן אבל הכא מיירי באשכול שלא ננמרה מלאכתו ע"ש ויש לעיין מאי נ"מ כיון דס"ל להאי תנא דשבת מהני אף לדבר שלא נגמרה מלאכתו דהא בשבת לא יגמור וכיון דקביעות שבת מהני אף לאחר השבת כדחזינן בתינוקות שטמנו אמאי מותר אחר השבת ונראה משום דבדבר שנגמרה מלאכתו דשבת צריך להיות רק במקום ראיית פני הבית אף למוצ"ש אסור דהוי כמו ראה פני הבית ואח"כ הוציאן מן הבית דקביעות של בית א"צ להיות לעולם אבל בדבר שלא נגמרה מלאכתו נהי דשבת קובע אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו דשבת הוא ג"כ במקום גמר מלאכה למוצ"ש דליכא שבת שיהיה במקום גמר מלאכה הוי כמו נתערב תבן אח"כ דבטל הגמר מלאכה ופקע הטבל וכן מה דאמרינן שם באוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר דלא יגמור בחצר אלא יוציא מן החצר ויגמור ואף דבדבר שנגמרה מלאכתו לא מהני מה שמוציא אח"כ מן החצר לפוטרו מ"מ בדבר שלא נגמרה מלאכתו אף דס"ל להאי תנא דחצר קובע קודם שנגמרה מלאכתו כיון דהחצר צריך להיות אף במקום גמר מלאכה כיון שהוציא מן החצר הוי כעירב בו תבן דפקע טבלו:

הביא השעה"מ בשם המאירי בתאנים ודעתו לקצות אם הכניסן לחצר קודם שנגמרה מלאכתן ונגמרה מלאכתן אח"כ קובע ואף דהכניסן קודם גמר מלאכה כיון דרק משום מחשבתו לא נגמרה מלאכתו ע"ש. והנה יש לעיין ע"ז מהירושלמי מעשרות (פ"ג ה"ג) על ההיא דהגגות פטורות אעפ"י שהן של חצר חייבת ומקשינן כיון שהעבירן דרך חצר אמאי

לא נטבלו ומתרצינן כריב"י דס"ל דהעבירן בחצרו כדי לאכול בראש גגו לא הוטבלו או כרבי דס"ל מעביר בחצר לאכול בראש גגו הוטבלו הכא כשהיה בדעתו לעשותן מוקצה ונמלך שלא לעשותן ע"ש היינו כשהיה מעביר דרך חצרו היה אז דעתו לעשותן מוקצה והוי קודם גמר מלאכה דחצר אינה קובעת ואח"כ כשהעלן לגגו נמלך שלא לעשותן ואין הגג קובע ולהמאירי קשה כיון דבמוקצה אם הכניסן לחצרו ואח"כ נגמרה מלאכתו קובע כיון דרק משום מחשבתו לא נגמרה מלאכתו ואף דאח"כ לא ביטל מחשבתו רק עשה גמר מלאכה מ"מ כיון דבשעה שהכניס לחצר משום מחשבתו הוא שלא נגמרה מלאכתו מהני ראיית פני הבית של קודם כ"ש הכא דאח"כ ביטל מחשבתו וע"י ביטול מחשבתו נגמרה מלאכתו אח"כ דמהני ראיית פני הבית של קודם וצ"ע:

הביאו התוס' מנחות (ס"ז ע"ב) בשם רבנו אפרים בתבואה שהכניסה במוץ שלה דמותר אף באכילת קבע ואף דאסור לאכול אכילת קבע אף קודם ראיית פני הבית זה דוקא היכא דיכול לבוא אח"כ לידי חיוב שיראה פני הבית אבל בהכניסה במוץ דא"א לבוא עוד לידי חיוב מותר אף באכילת קבע ע"ש והנה יש לעיין נהי דא"א לבוא עוד לידי חיוב ע"י ראיית פני הבית מ"מ יכול לבוא לידי חיוב ע"י דברים אחרים שקובעין למעשר כגון מקח אור ומלח דהא אמרינן בירושלמי (פ"ד ה"א) דאם הקדישו והכניסו לחצר בית שומירה דראיית פני הבית ברשות הקדש הוא בפטור ומ"מ אם פדאו אח"כ ושלקו נטבל ע"י זה ששלקו ואף דהכנסה לבית אחר שפדאו לא מהני תו כיון דהיה ראיית פני הבית בפטור מ"מ שלקו אח"כ מחייב משום דהוי מעשה ועיין בכל הסוגיא שם א"כ ה"נ בראיית פני הבית במוץ נהי דלא מהני תו ראיית פני הבית משום דהוי ראיית פני הבית בפטור מ"מ שלקו אח"כ חייב והנה מהירושלמי מוכח להדיא דאף ראיית פני הבית בפטור אינו מתיר באכילת קבע דהא שלקו אח"כ הוקבע ושילוק הוא מדין אכילת קבע ומה לי ראיית פני הבית ברשות הקדש ומ"ל ראיית פני הבית במוץ תרווייהו ראיית פני הבית בפטור ולא מהני להו עוד ראיית פני הבית ומ"מ בקבע אסורין:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' מעשר הי"ח) כסבר הזרועה בחצר מקרסם עלה עלה ואוכלו ואם צירף חייב לעשר וכתב הרדב"ז ז"ל דמיירי בחצר המחייבת וזה דאוכל עראי הוא משום דאין חצר קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו ואם לא היה חצר המחייבת היה מותר לאכול מהן אפילו קבע ע"ש וקשה טובא היאך אשכחן דמותר לאכול קבע קודם הפרשה דחצר שאינה מחייבת הוי כזרועה בשדה ואטו בשדה מותר לאכול קבע קודם גמר מלאכה בלא מעשר וצע"ג:

כתב הראב"ד ז"ל (פ"ג מהל' מעשר ה"כ) לענין אי מהני ערימה בראש גגו דבירושלמי אמרינן משיעמיד ערימה בראש גגו אלמא ערימה קובעת בחרובין אפילו בראש גגו ובתוספתא תניא היתה לו ערימה של בצלים ושל גרוגרות ושל חרובין בראש גגו בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן בורר ומשליך לפני בהמתו אלמא בראש גגו אינו קובע אפילו משיעמיד ערימה ואפשר דמחנייתי פליגי אהדרי ע"ש ולענ"ד נראה דלא פליגי דזה דעושה ערימה בראש גגו הוא כדי לייבשן וכדאמרינן במעשרות (פ"ג מ"ד) החרובין עד שלא כנסם לראש הגג מוריד מהם לבהמה ופטור מפני שהוא מחזיר את המותר וכתב הר"ש ז"ל עד שלא כינס לראש הגג דהיינו ערימה שזהו גורנן של חרובין למעשר והביא שם מהירושלמי דזה דמוריד לבהמה הוא משום דאוכלין על המוקצה בין במקומו בין שלא על מקומו ע"ש דקודם שעשאן ערימה בראש גגו הוא מוקצה דמחוסרין ייבוש דלגגו מעלן כדי לייבשו וכדאמרינן בסוכה על גג האצטבא וכי לייבשן הוא צריך אלא אימא על גב האצטבא ע"ש] וזה דקתני במתני' עד שלא כנסן לראש גגו ג"כ מיירי דהיו שם וכדקתני מוריד לבהמה אלמא דהיו על הגג רק שלא עשה עדיין ערימה שם כמ"ש הר"ש ז"ל ועשיית ערימה שם הוא גמר מלאכתו ואמרינן בירושלמי מעשרות (פ"א ה"ד) בחרובין משיעמיד ערימה בראש גגו דכ"ש ערימה בשדה ע"ש והיינו דאם אין דעתו לייבשן ועשה ערימה בשדה דהוי גמר מלאכה וכמו בתאנים אם אינו רוצה לעשות מהם גרוגרות דהוי גמר מלאכה וזה דאמרינן בתוספתא היתה לו ערימה של בצלים ושל גרוגרות ושל חרובין בראש גגו דמותר לאכול עראי התם הוא דמחוסר ראיית פני הבית דגג אינו קובע אפילו של חצר החייבת כדאמרינן במעשרות (פ"ג מ"ו) וכיון שנגמרה מלאכתן על הגג ליכא קביעות ובירושלמי קתני רק דערימה על הגג חשיב גמר מלאכה אבל קביעות ודאי צריך וזה דאמרינן במתני' בחרובין עד שלא כנסן על ראש הגג דמוריד מהם לבהמה הא משכנסן אינו מוריד לבהמה התם שאני דקתני מוריד לבהמה היינו שמוריד לחצר ואיכא ראיית פני הבית ואף דאין מכניסן דרך שער שהגג הוא בחצר מ"מ כיון שדרך לעשות הגמר מלאכה בראש גגו לא בעי ראייה דרך שער כמ"ש התוס' בפ' הפועלים גבי הקשואין והדלועין משיפקסו בבית ע"ש וכמו בתאנה העומדת בחצר דאמרינן במעשרות (פ"ג מ"ח) דבראשה ממלא חיקו ואוכל דליכא קביעות חצר שם וכשמורידו לחצר אוכל רק אחת אחת ואף שלא הכניסן דרך שער כיון דדרכה בכך:

הנה יש לחקור למ"ד מירוח עכו"ם פוטר אי ראיית פני הבית ברשות עכו"ם וכן שאר דברים הקובעים למעשר אם היו ברשות עכו"ם אי פוטר. והנה בירושלמי מעשרות (פ"ד ה"א) אמרינן דאם הכניסן לחצר בית שומירה ברשות הקדש פוטר וכן שלקו ברשות

הקדש פוטר ע"ש ועכו"ם והקדש דין אחד הוא דהקדש פוטר משום דיגונך ולא דיגון הקדש ולמ"ד מירוח עכו"ם פוטר הוא ג"כ משום דיגונך ולא דיגון עכו"ם ונראה מזה דכל מה שקובע למעשר בכלל דיגון הוא אך יש לחקור אם מכר ישראל לעכו"ם אם נקבע משום מכר אי זה מקרי קביעות ברשות עכו"ם או ברשות ישראל כיון שהוא בב"א קנין עכו"ם והקביעות הנה בירושלמי (פ' מרובה) איבעי לן הפודה כלכלה מיד הגזבר מהו שתטבול למעשרות אי פדיון מהקדש חשיב כמקח ע"ש והא אף אי פדיון חשיב כמקח מ"מ הא לא מהני קביעות ברשות הקדש ונראה מזה דפדיון כיון שלוקח מהקדש לא חשיב קביעות ברשות הקדש אלא ברשות הדיוט ונראה מזה דאם לקח ישראל מעכו"ם לא חשיב קביעות ברשות עכו"ם אלא ברשות ישראל אך עכו"ם שלקח מישראל נראה מזה איפכא דחשיב קביעות ברשות עכו"ם דאזלינן בתר הלוקח והנה בירושלמי מעשרות שם אמרינן דאם הכניס לחצר בית שומירה ברשות הקדש ופדאו ואח"כ שלקו קובע משום שעשה מעשה ע"ש ויש לעיין אי פדאן מיד הקדש חשיב כמקח ל"ל שלקו תי"ל דהפדיון עצמו קובע ונראה דכאן פשיטא ליה להירושלמי דפדיון אינו קובע אך אפשר כיון דהכניס לחצר בית שומירה ברשות הקדש נפטר רק שלקו אח"כ חייב מפני שעשה מעשה אבל מקח לא חשיב מעשה ואין מקח מהני אחר שהיה ראיית פני הבית ברשות הקדש:

גרסינן במכשירין (פ"ב מ"י) המוצא פירות בדרך אם רוב מכניסין לבתיהן פטור ולמכור בשוק חייב מחצה על מחצה דמאי וכתב הר"ש ז"ל דאם רוב מכניסין לבתים משום דעדיין לא ראו פני הבית ואם רוב לשוק חייב משום שרוב עכו"ם מביאין למכור בשוק מן הבית מביאין אותו וחייב ע"ש וקשה למה כתב שרוב עכו"ם מביאין אמאי לא מיירי בישראל ונראה משום דקתני סיפא מחצה על מחצה דמאי מכלל דאם רוב לשוק מעשר ודאי ואמאי כיון שכבר ראה פני הבית א"כ שמא עישר ולעולם במוצא פירות לאחר גמר מלאכה הוא דמאי כדאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ג ה"א) מצא כלכלה במקום שהרוב מכניסין לשוק אסור לאכול ממנו עראי ומתקנה דמאי ע"ש ומש"ה כתב דמיירי שהעכו"ם מביאין לשוק א"כ ודאי לא עישרו אך יש לדון בדברי הר"ש ז"ל דאם העכו"ם המביאין לשוק קונים מישראל ל"ל הטעם שהן מביאין מן הבית תי"ל דמקח קובע ואף לפמ"ש דמקח עכו"ם אינו קובע דאזלינן בתר לוקח ג"כ יש לדון היכא מיירי הכא אם קנאן העכו"ם קודם ראיית פני הבית א"כ אין ראיית פני הבית ברשות עכו"ם קובע כמו ראיית פני הבית ברשות הקדש ואם ראו פני הבית ברשות ישראל א"כ אכתי שמא עישרום כיון שנתחייב במעשרות ברשות ישראל ולא יתעשר אלא דמאי וצריך לפרש

להר"ש ז"ל דמיירי בשל עכו"ם לגמרי ואתיא כר"מ דסיפא שם באוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו דס"ל לר"מ אם רוב עכו"ם ודאי דס"ל דאין מירוח עכו"ם פוטר ואין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר ולא כחכמים שם אך הרמב"ם ז"ל בפסקיו (פי"א ה"ט) כתב המוצא פירות בדרך כו' אם רוב מכניסין לשוק ה"ה דמאי וכן מחצה על מחצה דמאי ע"ש ומיירי בישראל מביאין לשוק וס"ל דמה דקתני בסיפא מחצה על מחצה דמאי ה"ה ברישא:

והנה לפי' הר"ש ז"ל יש לעיין מחצה על מחצה אמאי דמאי יעשר ודאי ממ"נ אם הם מאלו שמכניסין לבתים כיון דעדיין לא ראו פני הבית ודאי לא עישרו ואם הם מאלה שמביאין לשוק ומשל עכו"ם הם א"כ ג"כ לא עישרו ולי"ל דהר"ש ז"ל יסבור כהפה"מ שם דאם הם מאותן שמכניסין לבתים הוא מעושר דמעשרין קודם שמכניסין לבתים דהר"ש ז"ל בעצמו כתב שם דאם רוב מכניסין לבתים אוכל רק עראי משום דאינו מעושר הוא הנה אמרינן בירושלמי שם מצא כלכלה במקום שהרוב מכניסין לשוק אסור לאכול עראי ומתקנה דמאי דכיון דהוקבע למעשר אמרינן שמא עישר במקום שהרוב מכניסין לבתים מותר לאכול עראי ומתקנה ודאי כיון דעדיין לא ראו פני הבית אין מתקנים כלל מחצה על מחצה דמאי מכניסה לבית מתקנה ודאי היינו דבשדה אם רוצה לאכול מתקנה דמאי דממ"נ אם היא מאותן שמכניסין לבית מותר לאכול עראי בלא מעשר כלל ואם הוא מאותן משכניסין לשוק כיון שכבר הוקבע מתקנה דמאי דאמרינן שמא עישר אבל כשמכניסה המוצא לבית צריך לתקנה ודאי שמא הוא מאותן שמכניסין לבתים כיון דלא הוקבע ודאי לא עישרו ועתה כשמכניסה לבית צריך לתקן ודאי ע"ש א"כ ה"נ צריך לפרש מתני' דמכשירין דזה דמחצה על מחצה דמאי הוא כשבא לאכול בשדה אבל כשמכניסה לבית צריך לתקן ודאי אבל להר"ש ז"ל דמיירי הכא דעכו"ם מביאין לשוק דודאי אינו מעושר אף בשדה צריך לתקן ודאי וצ"ע:

אמרינן בירושלמי (פ"ג ה"א) רבי וריב"י היו מכניסין את הכלכלה לאחורי הגגות ראה אותן ר' יהודה א"ל ראו מה ביניכם לראשונים ר"ע היה לוקח ג' מינין בפרוטה בשביל לעשר מכל מין ומין ואתם מכניסין את הכלכלה לאחורי הגגות ע"ש ונראה דפליגי אי יש מצוה להכניס הפירות בחיוב מעשרות ונראה דר"ע לטעמיה דאמרינן בחלה (פ"ב מ"ג) מי שא"י לעשות עיסתו בטהרה יעשנה קבין ולא יעשנה בטומאה רע"א יעשנה בטומאה ולא יעשנה קבין שכשם שהוא קורא לטהורה כך הוא קורא לטמאה לזו קורא חלה בשם ולזו קורא חלה בשם אבל קביים אי"ל חלק לשם ע"ש אלמא דס"ל דמצוה להביא הפירות לידי חיוב חלה ולא יעשנה קבים וצריך אף לעשות בטומאה כדי להביאן לידי חיוב חלה

כדי שיהיה חלק לשם כ"ש דלא יכניס דרך גנות שלא יבואו לידי חיוב מעשרות ורבי וריב"י ס"ל כת"ק בחלה דיעשנה קבים וס"ל דאף שלא במקום טומאה ג"כ מותר שלא להכניסן לידי חיוב רק במקום טומאה ע"כ צריך לעשות כן ושלא במקום טומאה רשות והנה ממה דאמר ר"ע כשם שהוא קורא שם לטהורה כך הוא קורא שם לטמאה נראה דס"ל דהקריאת שם הוא המצוה וצריך לגרום עצמו כדי לקרות שם ומש"ה היה לוקח בפרוטה ג' מינים כדי לעשר מכל מין ומין אעפ"י שסוף סוף שיעור המעשר אחד הוא אם קונה מין אחד או ג' מינין דס"ל דהקריאת שם הוא המצוה וכשקונה ג' מינין קורא השם ג' פעמים:

ד

קי"ל דפירות קודם גמר מלאכתן וכן אחר גמר מלאכתן קודם ראיית פני הבית מותרין לאכול עראי ואסורין באכילת קבע גרסינן במעשרות (פ"ד מ"ד) שותין על הגת בין בחמין בין בצונן ופטור דברי ר"מ ראב"צ מחייב וחכ"א על החמין חייב על הצונן פטור ובעירובין (צ"ט) מסקינן מפני שמחזיר את המותר וכתב רש"י ז"ל על החמין חייב דאינו ראוי להחזיר המותר שמקלקל היין הלכך כי מזג ליה בחמין אדעתא למשתייא כולא מזג ליה ומשויא ליה מזיגה קבע אבל מזיגת צונן לא משויא ליה קבע דילמא שתי פורתא ומהדר הלכך כ"כ דשתי הוי עראי ע"ש. והנה יש לעיין מ"מ בחמין אי נוטל מעיקרא פורתא לשתרי מה התם דרך דילמא שתי פורתא ומהדר שרי כ"ש אי נוטל פורתא לכתחילה וזה דאין שותין על החמין סתמא קתני ואפילו נוטל רק פורתא אסור ונראה דאין מה שנוטל הרבה עושה הקביעות רק ההכנה דמה שמוזגן בחמין או בצונן חשיב הכנה וקובע ואין נ"מ בין נוטל הרבה לנוטל מעט דאותו מעט הכינו והוי קביעות ועל הצונן דמותרו חוזר דמותר הוא משום כיון דאין כל מה שמכין הוא לשתיה דיכול הוא להחזיר ועל כל פורתא ופורתא אפשר שזה יחזיר לא חשיב הכנה אבל בחמין בנוטל מתחילה פורתא כיון דא"י להחזיר על זו הפורתא איכא הכנה והנה במוזג בצונן יכול אף לשתות כוסו בב"א ואע"ג דהוא באופן דל"ש חזרה דאין אכילת הרבה עושה קביעות רק ההכנה וכאן ההכנה היא המזיגה וכיון דבשעת המזיגה היה אפשר להחזיר אין זו הכנה והנה אף בלא תיקון כל שמכין הרבה חשיב ג"כ הכנה ומשוי לה קבע ובשיעור מה שמכין אין כל המינים שוים ובההיא דהמקלף שעורים דמקלף אחת אחת ואוכל ואם קילף ונתן לתוך ידו חייב והמולל מלילות של חטים מנפח על יד על יד ואוכל כתב רש"י ז"ל (בביצה י"ג) דהטעם משום קביעות ואמרינן בירושלמי שם דשעורים שנים פטור ג' חייב בחטים ג' פטור ד' חייב דבשעורים כל שנותן לתוך ידו ג' חשיב הכנה ובחטים ד' והנה בעושה הזמנה שייך

קביעות אף בפרי אחד דכתב הריטב"א ז"ל (פ' הלוקין) גבי כהן שעלתה בידו תאנה של טבל כו' דמיירי שלא היה רק פרי אחד של תאינה ונקט שעלתה בידו דאחשבה לאכילה וכה"ג אף אחת הוי טבל ע"ש וע"כ דהאי אחשבה משום קביעות הוא דאוסר משום טבל והאי לוקה הוא מכת מרדות כמ"ש התוס' שם והאי אחשבה אפשר ע"י תיקון או ע"י הזמנה בפה וכדאמרינן בביצה (ל"ד ע"ב) כיון דאמר מכאן אני אוכל קבע עלויה וכתב רש"י ז"ל דאחשבה בדיבוריה דקראה אכילה ע"ש והנה זה דשבת קובעת למעשר כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ תרומות (פ"ח מ"ג) ועיקר שני והוא כי שבת קובעת למעשר ואסור לו לאכול מן הטבל אכילת עראי בשבת לפי שמשעה שנכנסת שבת הכל מתוקן לאכילה ומוכן ומתחייב למעשר למאמר השי"ת וקראת לשבת עונג וכל מה שימצא מוכן שיאכל וישתה ממנו בשבת עכ"ל היינו דזה דמפקינן מקרא דקראת לשבת עונג אינו שאכילת עראי של שבת חשיב קבע רק דוקראת לשבת עונג מהני דכל מה שימצא מוכן הוא לאכילה והקביעות הוא מטעם שמוכן לאכילה דמה שמוכן לאכילה חשיב קביעות הנה אמרינן דו' דברים קובעין למעשר החצר והמקח והאש כו' וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר כמ"ש הרמב"ם ז"ל ומה שאסור אכילת קבע אף קודם גמר מלאכה הוא רק ע"י הכנה כמ"ש הנה אמרינן בחלה דאוכלין עראי מן העיסה קודם שנתגלגלה והנה הנך ו' דברים שקובעין למעשר ל"ש בחלה דכולהו הן במקום ראיית פני הבית ובחלה ל"ש ראיית פני הבית שהרי כבר ראה פני הבית דכל עיקר הפרשת חלה הוא מן הבית כדאמרינן בירושלמי (פ"ב ה"א) מן הבית זו חלה ע"ש והקביעות לחלה הוא רק הכנה והנה שיטת הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"כ) דאף באכילת בהמה איכא קבע ע"ש והכא ל"ש הנך ו' דברים הקובעין למעשר דאף בחצר ס"ל להרמב"ם ז"ל שם מותר להאכיל לבהמה עראי ול"ש ג"כ האור והמלח כו' שיקבעו דמאכל בהמה א"צ תיקון דהא לענין שביעית אמרינן דמאכל בהמה אין שולקין אותן לפי שא"צ תיקון ולא משכחת לה קביעות בבהמה אלא ע"י הכנה:

הנה המ"ר פי' ההיא דשותין על הגת כו' דבחמין אסור משום שאינו מחזיר המותר דמיירי בקביעות חצר או בבית ואיכא ב' כוסות דהוי צירוף שנים ומש"ה אסור ורק בצונן מותר כיון שמחזיר המותר ליכא צירוף שנים ע"ש אך אינו נראה דביין ל"ש צירוף שנים דזה שייך רק בדבר יבש דבת גורן היא דזה דצריך צירוף שנים אמרינן בפ' הפועלים משום דכתיב כי קבצם כעמיר גורנה אבל יין לאו בת גורן היא כ"א בת יקב ול"ש בה צירוף ב' כוסות:

הנה רש"י ז"ל בעירובין צ"ט כתב שותין על הגת עומד על הגת ושותה דכ"ז שלא הוציאו לחוץ לא שתיית קבע היא ופטור מן המעשר בין שמזגו בחמין בין שמזגו בצונן ראב"צ מחייב דמזיגה שמזגו במים משויא ליה קבע ע"ש היינו דהקביעות הוא משום המזיגה ות"ק סבר דעל הגת אף מזיגה אינו עושה לקבע אף דבשבת י"א כתב רש"י ז"ל דשתיה על הגת ממש שלא עקרו משום להוציאו חוצה הויא שתיית עראי ופטור ממעשר כ"ז שלא ירד לבור שהוא גמר מלאכתן למעשר אבל להוציאו משם הוי קבע שאין בדעתו להחזיר המותר ואע"ג דלא נגמר מלאכתו למעשר אסור ע"ש ונראה מדבריו דאף בלא מזיגה אין שותין רק על הגת דראוי להחזיר המותר והקשה ע"ז המ"ר אי כל שאינו ראוי להחזיר המותר חשיב קבע הא אמרינן דאוכלין מן התאנה אף שנים שנים במקום דליכא קביעות חצר או מקח ואף דאינו שייך להחזיר המותר למחובר ע"ש והנה ודאי רש"י ז"ל לא קאמר זה רק ביין ולא בשאר דברים דשתיית יין הוי קביעות טפי דוגמא לזה בברכות מ"ג ע"א] אך יש לעיין על רש"י ז"ל מהירושלמי (פ"ד ה"א) דאמרינן עשה היסב בשדה היינו שעשה שם היסבה טובל דהיסבה חשיב קבע ואמרינן אין הוא היסב שהוא טובל כל היסב שיש בו יין ופי' הפ"מ דבאיזה היסבה אמרו כל היסב שיש בו יין שאם היסב לשתות יין קובע הוא למעשר דלאו שתיית עראי היא ע"ש ואם יין אין שותין רק על הגת אפילו בלא היסבה בשדה נמי יהא אסור דהא בעינן דוקא שיהא ראשו ורובו בגת כדאמרינן בשבת שם:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ו) מותר להערים על התבואה להכניסה במוץ כדי שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר וזורה מעט מעט אחר שהכניס לבית ופטור לעולם מן התרומה ומן המעשרות שהרי אינו מתחיל לגמור הכל ע"ש וס"ל דאי מתחיל לגמור הכל שעושה גמר מלאכה אסור אפילו אם הכניס במוץ שלה וס"ל דאין הפטור מצד ראיית פני הבית במוץ רק מפני שאינו עושה גמר מלאכה ואשמועינן רק דאין הבית קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכ"ז שלא נגמרה מלאכתו מותר להאכיל ולא פי' כרש"י ז"ל ותוס' דהפטור הוא משום ראיית פני הבית במוץ דלא חשיב ראיית פני הבית ונראה דהרמב"ם ז"ל לשטתיה ע"כ מוכרח לפרש כן שכתב (פ"ג ה"כ) דקודם גמר מלאכה מותר להאכיל לבהמה קבע ולא אחר גמר מלאכה ואף שלא נקבע עדיין למעשר אסור להאכיל לבהמה קבע רק עראי ואף מן הטבל ואף בתוך הבית מותר להאכיל לבהמה עראי ע"ש א"כ אין נ"מ כלל במה שמכניס לבית במוץ לאכילת בהמה דלאכילת קבע לבהמה א"צ ראיית פני הבית דכל שנגמרה מלאכתו אסור להאכיל קבע לבהמה ולענין אכילת עראי אף לאחר שנכנס לבית ג"כ מותר דאף מן טבל גמור מותר להאכיל לבהמה עראי א"כ

ראיית פני הבית לאכילת בהמה לא מעלה ולא מוריד וע"כ ההיא דמערים על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת מיירי באכילת קבע ואכילת קבע תלוי בגמר מלאכה וע"כ מיירי שאינו עושה גמר מלאכה בבית שאינו מתחיל לגמור הכל:

כתב הרמב"ם ז"ל (מעשרות פ"ג הי"ח) החריבין עד שלא כנסן לראש הגג מוריד מהן לבהמה ופטור מפני שהוא מחזיר את המותר לייבשו ונמצא מאכיל עראי ע"ש ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דמיירי לאחר שנגמרה מלאכתן דקודם שנגמר מלאכתן אף קבע יכול להאכיל לבהמה ומיירי אף אם כבר ראו פני הבית דהא ס"ל דאף לאחר ראיית פני הבית יכול להאכיל עראי לבהמה ואף דהכא מחוסרין ייבוש כמ"ש הרמב"ם ז"ל שמחזיר המותר לייבשו ע"כ ס"ל דבחרובין אף קודם ייבוש הוי ג"כ גמר מלאכה אך מהירושלמי (רפ"ג) דמקשינן לרבי דס"ל אין אוכלין על המוקצה אלא על מקומו מההיא דהחריבין עד שלא כנסן לראש הגג כו' מוכח דהן מוקצה והוי קודם גמר מלאכה. והנה מראה"פ רוצה לומר בשיטת הרמב"ם ז"ל דכללא הוי דכל שמותר לאכול לאדם עראי מותר בבהמה אכילת קבע וכל שאסור לאדם עראי מותר לבהמה עראי ע"ש וקשה שהרי כתב הרמב"ם ז"ל להדיא (ה"כ) ואם גמרו אעפ"י שלא נקבעו למעשר לא יפקיר ולא יאכיל לבהמה ולחיה ולעופות אכילת קבע עד שיעשר ע"ש והא קודם שנקבעו למעשר מותר לאדם אכילת עראי ומ"מ אסור לבהמה אכילת קבע:

ובעיקר מה דס"ל להרמב"ם ז"ל דאף טבל גמור לאחר ראיית פני הבית מותר להאכיל בהמה עראי יש לעיין דהא פסק הרמב"ם ז"ל דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמיין ובטבל גמור כבר ישנו ממון השבט א"כ איך מאכיל עראי האיכא גזל השבט וזה דאוכל לעולם עראי קודם ראיית פני הבית צ"ל כיון דזה דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמיין הוא רק לאחר גמר מלאכה ה"נ הוא לאחר ראיית פני הבית אבל לבהמה דמאכילין אף בטבל גמור קשה האיכא גזל השבט ונראה דהרמב"ם ז"ל לא קא"ל אלא בדברים דליכא בהו משום גזל השבט כגון תרומת הכלוסין והחרובין ושעורים אדומיות דאמרינן בירושלמי דאם נתערבו באחד ומאה בחולין דא"צ להרים משום גזל השבט ומשום דאין הכהנים מקפידין עליהם וכן פסק הרמב"ם ז"ל (תרומות ר"פ י"ג) ע"ש ובההיא דהחרובין עד שלא כנסן לראש הגג דמוריד מהם לבהמה משום דהוי עראי כמ"ש הרמב"ם ז"ל אף לאחר גמר מלאכה יכול להאכיל דבחרובין ליכא גזל השבט:

כתב רש"י ז"ל (מנחות ס"ז ע"ב) על ההיא דמערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה ז"ל במוץ שלה כעין מאכל בהמה ומאכל בהמה פטור מן המעשר ל"א במוץ שלה שלא יראה פני הבית ע"ש הנה ללשון ראשון דאין החסרין משום ראיית פני הבית רק משום

דהוי מאכל בהמה צ"ל דמיירי שאינו עושה אח"כ מירוח בבית כשיטת הרמב"ם ז"ל דאם עושה אח"כ מירוח אינו עוד מאכל בהמה ויש לעיין ל"ל הטעם דמאכל בהמה תי"ל דליכא גמר מלאכה ואפשר דס"ל לרש"י כהרמב"ם דבאכילת בהמה שייך אכילת קבע ואסור אף קודם גמר מלאכה עוד אפשר כיון שאין דעתו למרח חשיב גמר מלאכה וכמו מכניס למלילות דחשיב גמר מלאכה בלא מירוח כיון דאינו עתיד למרח כדאמרינן בביצה (י"ג) ואין הפטור רק משום מאכל בהמה ומאכל בהמה פטור מן המעשר. והנה זה דאמרינן דוכי להקדים תו"מ בשבלין ואע"ג דבמוץ הוא מאכל בהוא כיון דסופו למרח ויהיה מאכל אדם חל תרומה ומעשר ונראה דאם אין דעתו למרח ולהבר המוץ ותרם בשבלין אין תרומתו תרומה כלל דבמאכל בהמה ל"ש תו"מ:

ובעיקר מ"ש הרמב"ם ז"ל דאף טבל גמור יה להאכיל בהמתו עראי יש לעיין א"כ אמאי חשיב טבל מוקצה לענין שבת ואמאי אמרינן בשבת (קכ"ו) דאין מפנין את הטבל הא ראוי לבהמה וכמו כל הנך דאמרינן שם דמפנין מפני שהן ראוין לבהמה ע"ש ודוחק גדול לומר דזה דטבל הוי מוקצה הוא רק בדברים שאין ראוין לבהמה כלל דסתמא קתני וצ"ע:

אמרינן דו' דברים קובעים למעשר האור והמלח כו'. והנה אמרינן בירושלמי (רפ"ד) דמעשרות דשלקו שרשות הקדש פטור ואף שחזר ושלקו לאחר שנפדה פטור דכיון דהאור טובל האור פוטר ע"ש ויש לעיין הא לפטור ברשות הקדש שייך רק אם מתחדש איזה חיוב כגון מירוח שעושה דין טבל כשהמירוח ברשות הקדש פטור אבל הכא הטעם דהאור קובע א"כ לא נשתנה דבר דאכילת קבע היה אסור אף קודם רק ע"י האור הוא אכילת קבע ומה שייך דשילוק ברשות הקדש פוטר ונראה מזה דהאור וכל הנך ו' דברים הקובעין למעשר שהן במקום ראיית פני הבית אין זה דבאותו אופן אכילתו הוא קבע רק עושין חלות של קביעות כמו ראיית פני הבית וזהו הטעם נמי דכל הנך ו' דברים אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ואף דקודם גמר מלאכה ג"כ אסור באכילת קבע ואי באופן כזה אכילתו הוא קבע מאי נ"מ אם הוא קודם גמר מלאכה אלא הן חלות של קביעות כמו ראיית פני הבית וזהו רק לאחר גמר מלאכה והנה בזה אפשר ליישב מ"ש התוס' (ביצה ל"ה) גבי היה אוכל באשכול וחשכה לילי שבת ר"א יגמור כו' ואמר ר"נ לא כשאמר ר"א יגמור בשבת אלא ממתין למוצ"ש ויגמור והקשו בתוס' הא אמרינן בתינוקות שטמנו תאנים מע"ש למוצ"ש לא יאכלו עד שיעשרו ותי' בלשון שני דהתם מיירי בתאנים שנגמרה מלאכתן אבל הכא באשכול שלא נגמרה מלאכתו וכן פסק הרמב"ם ז"ל (שלהי פ"ה) מהל' מעשר שכתב שם (ה"כ) דפירות שנגמרה מלאכתן וחשכה עליהן לילי שבת נקבעו ולא יאכל מהן אפילו לאחר השבת

עד שיעשר ובהיה אוכל באשכול וחשכה עליו לילי שבת כתב שם (הכ"ג) דלא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר ואם הניחן אחר השבת ה"ז גומרו ועיין במל"מ שם וקשה ממ"נ אי שבת קובעת אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו דהא אמרינן דבשבת לא יגמור א"כ יהא אסור אף למוצ"ש כמו בדבר שנגמרה מלאכתו ולפ"ז אתי שפיר דאכילת שבת משום דוקראת לשבת עונג חשיב אכילתו אכילת קבע כמ"ש רש"י ז"ל בביצה (ל"ד ע"ב) או כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ תרומות משום דבשבת הכל מוכן לאכילה וקביעות שבת היא ג"כ חלות דהא אף למוצ"ש ג"כ אסור דאף באכילתו אינו עוד קבע ובטלה ג"כ הכנתו לאכילה דכל שחל עליהן קביעות משום שבת תו לא פקע רק החלות של קבע אי אפשר להיות רק לאחר גמר מלאכה אבל בשבת עצמה כיון דאכילת שבת היא אכילת קבע אסור אף קודם גמר מלאכה כשאר אכילת קבע דאסור קודם גמר מלאכה:

הנה המל"מ שם יצא לידון בדבר החדש דאף דבשבת אין מגביהין תרומות ומעשרות כל שהקביעות הוא רק בשביל שבת מותר לעשר והשעה"מ השיג עליו ע"ש ונראה להביא ראיה לדברי המל"מ דאמרינן בפסחים (נ"ו) באנשי יריחו שהיו פורצין פרצות בגנותיהן ופרדסותן להאכיל נשר לעניים בשבתות ויו"ט ע"ש ויש לעיין איך היו אוכלין בלא מעשר הא שבת קובע למעשר ואין לומר דנשר שאני שאינו מוכן לשבת דהא אמרינן להדיא בירושלמי מעשרות (פ"ג ה"א) דחומר היא בשבת שכן נשרים שנשרו מאליהן אסורים דאפילו בנשר קבעה שבת ע"ש ואי דהוי דבר שלא נגמרה מלאכתו הא בשבת גופא אסור אפילו לא נגמרה מלאכתו כמה שפסק הרמב"ם ז"ל והנה בפסחים שם אמרינן מחלוקת בשל מכבדות כו' ונראה מזה דבתמרים איירי והנה אמרינן בריש דמאי דניבלות תמרה פטורין מן הדמאי והביא הר"ש ז"ל שם פלוגתא בהירושלמי מה ניהו נובלות תמרה ואיכא למ"ד תמרי דזיקא היינו תמרים שהרוח משיר ומקשינן א"כ אף מודאי פטורין דהפקר הן ומוקמינן דעשה להן גורן דההפקר שעשאו גורן חייב במעשר ע"ש א"כ תמרים שהרוח משיר הן הפקר ואם לא עשאן גורן פטורין מן המעשר אך אי אפשר לומר דבאנשי יריחו היה הפטור משום הפקר דהא אמרינן מחלוקת בשל מכבדות כו' ופי' רש"י ז"ל היינו אותם שנשרו על ראש האילן על כפות התמרים ע"ש והנך ודאי לא הוי הפקר דאמרינן בב"מ (כ"ב) ומאחר דאתותב רבא הנך תמרי דזיקא היכי אכלינן להו ואמרינן כיון דאיכא שקצים ורמשים מעיקרא יאושי מיאש וכתבו התוס' שם דמעיקרא ס"ד דתמרי דזיקא היינו שהרוח משיר למרחוק דליכא חזותו מוכיח ולבסוף דאמרינן כיון דאיכא שקצים ורמשים אף אותן שתחת האילן שרי ע"ש אבל אותן שנשרו בראש

האילן ודאי אינו הפקר דחזותו מוכיח וגם ל"ש שקצים ורמשים ולהמל"מ אתי שפיר כיון דכל הקביעות הוא משום שבת היו יכולים לעשר:

אך מדברי הרי"ף והר"ן ז"ל מוכח דלא ס"ל כהמל"מ שכתב הרי"ף ז"ל (פסחים ק"ה) גבי רבי חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב דיתבי בסעודתא כו' דאמרינן כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש ז"ל פי' כ"ד שאוכל ממנו בחול עראי ועדיין לא הוציא ממנו המעשר אסור לאכול ממנו בשבת אא"כ עישר מ"ט כיון דכתיב וקראת לשבת עונג כו' ואפילו ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי ומאותה העת קבעתו למעשר ואסור לאכול מהן באותה שבת מפני שנקבעו למעשר וכתב הר"ן ז"ל כשם ששבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש כלומר שכשם שהשבת קובעת למעשר מבעוד יום כדתנן ספק חשכה ספק אינה חשכה אין מעשרין את הודאי משום דכיון דאסור לאכול מן הטבל אפילו עראי בשבת חשיב כמתקן כו' ע"ש היינו להפך מהמל"מ דזה דספק חשכה אסור לעשר הודאי הוא משום דשבת קבעה אז ואסור לאכול אפילו עראי ומש"ה אסור לתקן ומוכח להדיא דהיכא שבקביעות מחמת שבת אסור לעשר:

והנה מדברי הר"ן ז"ל נראה דבר חדש דזה דאסור לעשר בשבת הוא רק היכא דאסור אף באכילת עראי ובזה חשיב כמתקן ואילו בספק חשכה לא היתה עדיין שבת קובעת היה מותר להפריש משום דכיון דמותר לאכול עראי לא חשיב כמתקן והנה לפ"ז קודם גמר מלאכה לפי דקי"ל דאין שבת קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו וכן ביו"ט קודם ראיית פני הבית לפמ"ש המאירי והצל"ח והפ"י דאין יו"ט קובע למעשר כיון דמותר לאכול עראי מותר לעשר כיון דמותר לאכול עראי לא חשיב מתקן ויש לעיין א"כ מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ביו"ט דאם יהא יכול לתרום שיהיה מותר באכילת קבע חשיב זכאי בהרמתה כמ"ש תוס' ביצה (י"ג ע"א) ד"ה הא ואמרינן שם דלא מצינו תרומה שזכאי בהרמתה ביו"ט:

יש לחקור אם נכנס שבת ברשות הקדש אי פטור ובירושלמי (פ"ד ה"א) אמרינן דאם הכניס לחצר בית שומירה ברשות הקדש ופדאו וחזר ושלקו חייב מפני שעשה מעשה דראיית פני הבית לא חשיב מעשה [ועיין בהמפרשים ז"ל שם] ושמעינן מינה דאם היתה קביעות ברשות הקדש אף שלא ע"י מעשה ג"כ פטור דהא דוקא אם חזר ושלקו חייב הא בלא"ה פטור וא"כ ה"נ שבת ברשות הקדש פטור ואם נכנס שבת ברשות הקדש ופדאו וחזר ושלקו ודאי חייב מק"ו מראיית פני הבית ברשות הקדש דמהני אח"כ שילוק משום דראיית פני הבית לא חשיב מעשה בגופו כ"ש שבת ואם פדאו ואח"כ נכנס שבת השני אם חייב יש לחקור כיון דשניהם הן בלא מעשה ובהכניס לבית שומירה ברשות הקדש

ופדאו דלא מהני תו ראיית פני הבית ואף דלא חשיב מעשה גבי ראיית פני הבית רק הכנסה ראשונה מחייבת דהא הכניסה במוץ והוציאה וחזר והכניסה לאחר מירוח לא מהני להרבה מן הראשונים ז"ל אבל בשבת כל שבת ושבת קובע בפ"ע:

ובתרומה דקובעת למעשר איכא פלוגתא דר"א ורבנן אי קובעת קודם גמר מלאכה ואמרינן בתוספתא דמודה ר"א בתורם שבלין ועתיד לעשותן גורן ענבים ועתיד לעשותן יין זיתים ועתיד לעשותן שמן דאוכל מהן עראי ורק בתורם גרוגרות ועתיד לדורסן תמרים ועתיד לדושן פליגי ר"א ורבנן וכתב האור שמח הטעם משום דדבר של גורן ויקב אסור לתרום קודם גמר מלאכתו ומש"ה התרומה אינה טובלת ע"ש אך אמרינן שם בתוספתא כה"ג אף לענין פלוגתא דר"מ וחכמים אי מקח קובע קודם גמר מלאכה דמודה ר"מ בלוקח שבלין ועתיד לעשותן גורן ענבים ועתיד לעשותן יין זיתים ועתיד לעשותן שמן דאוכל מהן עראי ע"ש והתם ליכא למימר האי טעמא ואמרינן בירושלמי (ספ"ד דמעשרות) דר"מ ור"א אמרו ד"א אלמא טעם אחד להם ע"כ נראה הטעם דמודים בשבלין ועתיד לעשותן גורן כו' משום דמחומרין מלאכה טפי וכה"ג מודים דאין תרומה ומקח קובעין דאמרינן בפלוגתא דר"א וחכמים דמודים חכמים לר"א בכלכלה של תאנים דתרומה טובלת אעפ"י שלא נגמרה מלאכתו וכתב הפ"מ הטעם לפי שאינו מחוסר אלא חפוי ע"ש אלמא דתלי בחסרון מלאכה דכל דמחוסר מלאכה פורתא מודים חכמים דטובל וכל שמחוסר מעשה רבה כגון שבלין לעשותן גורן כו' מודה ר"א לחכמים ולא פליגי אלא בגרוגרות ועתיד לדורסן כו':

ובמקח דקובע למעשר כתב רש"י ז"ל (ביצה ל"ה) על הא דאמרינן שם אחד שבת כו' ואחד מקח כולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ז"ל ואחד מקח אם מכרן לחברו קודם גמר מלאכה לא אמרינן אחשבינהו בהכי כו' ונראה מזה דקביעות מקח הוא משום המוכר דאחשבינהו במה שמכרן לחברו רק דלא מהני זה קודם גמר מלאכה. והנה הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מהל' מעשר ה"ב) כתב דלוקח לשלוח לחברו לא נקבעו ושם (ה"א) כתב הלוקח פירות תלושין לאכלן הוקבעו וכתב הרדב"ז ז"ל דאם לקח למכרן לא הוקבעו עד הלוקח האחרון שלקח לאכלן ע"ש ונראה מזה דהקביעות הוא מצד הלוקח דאחשבינהו במה שלקחן ואיכא חילוק בין אם לקח לאכלן או לחזור ולמכרן או לשלחן דאי בחשיבות מצד המוכר דאחשבינהו במה שמכרן מאי נ"מ לאיזה דבר לקחן הלוקח ונראה דזה תלי בהאבעיא בירושלמי (פ' מרובה) הפודה כלכלה מיד הגזבר מהו שתטבל למעשר אי פדיון מהקדש חשיב כמקח ע"ש ונראה דתלי בזה אי החשיבות הוא מצד הלוקח א"כ מאי נ"מ אי לקחו מגבוה או לקחו מהדיוט אבל אי החשיבות הוא מצד

המוכר שמחשבו במה שמוכר בהקדש ל"ש זה דכל הקדש עומד לפדיון. והנה במעשרות (פ"ב מ"ה) בפלוגתא דר"מ וחכמים באומר לחברו הילך איסר זה ותן לי בו ה' תאנים דס"ל לר"מ לא יאכל עד שיעשר דס"ל דמקח קובע אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו הביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דדוקא בליקט המוכר ונתן ללוקח אבל בליקט הלוקח ואוכל אף ר"מ מודה ע"ש ונראה מזה דהחשיבות של מקח הוא מצד המוכר וכשלוקט המוכר בעצמו ונותנן ללוקח אחשבינהו טפי ומהני אף אם לא נגמרה מלאכתו אך בפ"ג מ"ב כתב הר"ש ז"ל דזה דר"מ אוסר עד שיעשר הוא משום שהקדים לו האיסר אבל אם לא הקדים לו אף ר"מ מודה ע"ש ומזה נראה דהחשיבות הוא מצד הלוקח וכשמקדים לו האיסר מחשיבה טפי והנה בפה"מ (מעשרות פ"ב מ"ו) כתב הרמב"ם ז"ל כי הקנייה והמכירה קובעת למעשר ע"ש היינו ששניהם יחד קובעין למעשר דע"י חשיבות שניהם שזה מוכר וזה לוקח נקבע למעשר וכל שחסר חשיבות מצד אחד אינו נקבע ומש"ה הלוקח לשלוח לחברו דליכא חשיבות מצד הלוקח לא הוקבע ואליבא דר"מ בדבר שלא נגמרה מלאכתו בעינן חשיבות טפי בין מצד הלוקח ובין מצד המוכר ובעינן שילקוט המוכר בעצמו וזה יקדים לו האיסר:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ה) האומר לחברו צא ולקוט לך כ' תאנים משלי ואני אמלא את כרסי משלך שניהם פטורין שאין זה חליפין כדי שיהיה מכר ואם צירף ואכל חייב וכתב הראב"ד ז"ל בתוספתא אינו כן אלא האוכל במנין חייב והממלא כרסו פטור ונ"ל בשלא צירף וכתב הכ"מ דבירושלמי מקשינן עלה אמאי אינו אוכל אחת אחת ומשנינן דמיירי במצרף ומקשינן אי במצרף אפילו הממלא כרסו יהא חייב ואינו אסור משום חליפין אר"ש אי"ל חליפין שלא נתכוין האיש הזה אלא להגס לבו שיאכל ומפרש רבנו דכי אמר אי במצרף אפילו הממלא כרסו יהא חייב סליק בקושיא וקם דינא שאם צירף זה וזה חייבים ואם לא צירף זה וזה פטורין והר"י קורקוס ז"ל כתב על הא דקאמר בירושלמי אי"ל חליפין כו' אלא להגס לבו שיאכל כלומר שזה שהודה למלא כרסו משל חברו לא הודה לו זה תמורת העשרים דמלוי כרסו מסתברא דיותר מכ' תאנים נתכוין ורק במתנה נתן לו מלוי כרסו וכדי שיגיס לבו לאכול ולא יתבייש א"ל אני אקח תמורת זה כ' תאנים משלך ומתנה אינה קובעת ומיהו הלוקט כ' תאנים נראה שהוא מקח שבשביל מלוי כרסו נתן אותם לו כו' וטעם שכתב רבנו שאי"ז חליפין נראה מהירושלמי דאממלא כרסו קאי דהוי מתנה אבל האוכל במנין חליפין הם אלא דפטור משום דלא הגיעו לגורן ולכן חייב בצירוף ע"ש והנה להר"י קורקוס ז"ל יש לעיין איך אפשר דהממלא כרסו הוא מתנה והאוכל במנין הוא מכר הא כיון דהמילוי כרסו הוא מתנה א"כ ליכא חליפין

ע"ז שאוכל במנין ונראה מדברי הר"י קורקוס ז"ל דזה דמקח קובע למעשר ולא מתנה תלוי בהנותן דאם נותן לשם מתנה פטור ואם נותנו בשביל איזה דבר הוי מקח ואינו תלוי בדעת הלוקח וכשאומר לו מלא כרסך משלי לא נתכוין שיהיה זה תחת הכ' תאנים אלא מתנה כמ"ש הר"י קורקוס ז"ל א"כ כיון שהנותן נתנן לשם מתנה אינו קובע אבל הכ' תאנים שנתן לו זה נתן לו תחת מילוי כרסו א"כ נתן לו בשביל איזה דבר חשיב מקח דאי תלי בהמקבל א"כ אדרבה הממלא כרסו יהא חייב כיין שהוא נותן לו תמורתן כ' תאנים ובדידיה הוי מקח והאוכל במנין יהא פטור דאינו נותן בעדן כלום דזה שנתן לו למלא כרסו אין זה בעדן אלא מתנה בעלמא כמ"ש הר"י קורקוס ז"ל והטעם הוא דס"ל דהחשיבות של מקח דקובע הוא מצד המוכר א"כ תלי בדידיה אי נותן לשם מכר או לשם מתנה והרמב"ם ז"ל לא ס"ל כהר"י קורקוס ז"ל ואינו מחלק בין האוכל במנין לממלא כרסו דאם צירף שניהם חייבין ואם לא צירף שניהם פטורין וכמ"ש מראה"פ דאין להעמיס דברי הר"י קורקוס בשיטת הרמב"ם ז"ל לשטתיה אזיל דהחשיבות של מקח הוא מצד שניהם א"כ כל שאחד נתכוין לשם מתנה אין זה מקח וא"כ שניהם שוין:

והנה על הרמב"ם ז"ל יש לעיין שכתב דאם צירף חייב כיון דכתב הרמב"ם ז"ל דאין זה מקח אם צירף אמאי חייב הא צירוף משוי דין גורן וגמר מלאכה אבל צריך עוד קביעות וכן על הראב"ד ז"ל יש לעיין שכתב דהממלא כרסו פטור והאוכל במנין חייב ובשלא צירף נהי דס"ל דהאוכל במנין חשיב מקח הא אף במקח יאכל בלא צירוף ע"כ נראה דהאי צירוף דקאמר הרמב"ם והראב"ד ז"ל אינו צירוף שנים רק צירף כל הכ' תאנים שיעור מילוי כרסו דאז חייב משום קביעות דאכילת קבע אסור לעולם וכמו במקלף שעורים דאמרינן מקלף אחת אחת ואוכל ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב וכתב רש"י ז"ל בביצה וכן הרמב"ם ז"ל דהטעם משום קביעות וקביעות לכ"ד הוא שיעור בפ"ע דאמרינן בירושלמי דבשעורים שתים פטור ג' חייב ובחטים ג' פטור ד' חייב ובתאנים עשרים או שיעור מילוי כרסו הוא שיעור קביעות ואם צירפן חייב בלא מקח וזה דאמרינן במעשרות (פ"ג מ"ח) בתאנה שהיא עומדת בחצר עלה לראשה ממלא חיקו ואוכל משום דבראשו של אילן ליכא קביעות חצר צ"ל דממלא חיקו הוא פחות מעשרים וזה שכתבו הרמב"ם והראב"ד ז"ל בשלא צירף היינו שלא צירף הכל אבל שנים צירף דמקח מהני להו [והביא הר"ש ז"ל (שלהי פ"א דכלאים) בשם רב האי גאון על ההיא דהטומן לפת וצנונות תחת הגפן דאינו חושש לא משום שביעית ולא משום מעשרות כו' דהאי משום מעשרות היינו דאי איכא התם ח' ראשי לפתות לא מצטרפות לחייבינהו במעשרות והקשה עליו הר"ש ז"ל דמעשר לא בעי צירוף רק מעשר בהמה בעי צירוף דמעשר ירק פשיטא דמחייב על

כל לפת ולפת ע"ש ונראה דכוונת רב האי גאון הוא לענין אכילת קבע שהוא ע"י צירוף הרבה דאין מצטרפות ח' ראשי לפתות לחייבינהו במעשרות דלכל דבר יש שיעור אחר של צירוף לקביעות ועל הר"ש ז"ל יש לעיין אמאי לא הקשה עליו מה שייך צירוף של ח' דמעשר הוא אחד מעשרה וצירוף של ח' לא מהני כלל אף במעשר בהמה]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ג) האומר לחברו הא לך איסר זה ותן לי בו ה' תאנים ה"ז אוכל אחת אחת ופטור ואם צירף חייב לעשר כו' באשכול שאבור לי מגרגר ממנו באילן ואוכל ברמון שאבור לי פורטו באילן ואוכל כו' וכתב הראב"ד ז"ל ולענין קביעות מעשר אין כאן קפידא אלא בצירוף אבל בתולש הקלח ובקוצץ האשכול אין קפידא ובלבד שלא יצרפן ויאכל וכתב הרדב"ז ז"ל ומה עלה בדעת הראב"ד ז"ל הלא אם קצץ האשכול ומגרגר ואוכל זהו דרכו ואי"ל קבע גדול מזה ע"ש. והנה יש לעיין הא הכא אין הקבע מחמת צירופו ואכילתו אלא המקח קובע והצירוף הוא רק שיהיה גמר מלאכה ואז מקח קובע ומה שייך מה שכתב הרדב"ז ז"ל דאם קצץ האשכול ומגרגר זהו דרכו ואי"ל קבע גדול מזה וטעם הראב"ד ז"ל הוא דכ"ז שהן מחוברין באשכול חשיבי כולן אחד ואין כאן צירוף שנים רק אח"כ כשמגרגרו וכ"א הוא בפ"ע אז צירוף שנים חייב אבל מה שקצץ כל האשכול לא אכפת לן וס"ל דפלוגתא דר"ט ור"ע הוא בזה דר"ט ס"ל דכל שקצץ כל האשכול יחד אף אם אח"כ מגרגרו ומצרפו לא מהני דאזלינן בתר מעיקרא וכיון שקצץ כל האשכול יחד חשיב כלו דבר אחד אף אם אח"כ פורטו ומגרגרו:

הנה בההיא דהילך איסר ותן לי בו ה' תאנים דס"ל לר"מ דאף אחת אחת לא יאכל דס"ל דמקח קובע אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו והביא הר"ש ז"ל דרק בהקדים לו האיסר פליג ר"מ הא לא"ה מודה ר"מ דאינו טובל ובעינן ג"כ שילקוט המוכר וקשה הא אמרינן (שלהי ע"ב) דהמחליף עם חברו כו' זה לקצות וזה לקצות חייב ואמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם דר"מ היא דמקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו ובחליפין ליכא הקדמת איסר ולא לקיטת מוכר וצריך לדחוק דחליפין הוי כמו הקדמת איסר ולקיטת מוכר אך נראה דזה דבעינן הקדמת איסר לקיטת מוכר הוא רק באוכל אחת אחת דהתם ליכא גמר מלאכה משום דמחוסר גורן ואמרינן בתוספתא דמודה ר"מ לחכמים בלוקח שבלין ועתיד לעשות מהן גורן ר שאוכל מהן עראי ופליגי רק בגרוגרות ועתיד לדושן כי' דכל דהחסרון משום גורן אין מקח קובע ולפ"ז באוכל אחת אחת דמחוסרין גורן דכל פחות משנים אינו גורן אין סתם מקח קובע ובעינן שיקדים לו האיסור וילקוט המוכר דחשיב קביעות טפי אבל במחליף עם חברו לקצות דאין החסרון משום גורן והוי כגרוגרות ועתיד לדושן כל מקח קובע בהן. [הנה בההיא דר' אושעיא דמערים אדם על

תבואתו ומכניסה במוץ שלה הקשה השמ"ק בפ' הפועלים בשם הרמב"ן ז"ל הא תליא בפלוגתא אי בדבר של גורן צריך ראיית פני הבית ואמרינן בברכות דר' אושעיא הלכה פסוקה היא ולית מאן דפליג וכתב דמיירי שלא עשה מירוח בבית ובזה לכ"ע צריך ראיית פני הבית והנה קשה דאכתי תלי בפלוגתא דר' יעקב ס"ל (בביצה ל"ה) במעביר תאנים בחצרו לקצות דחצר קובעת אף בדבר שלא נגמרה מלאכתו ואמרינן בירושלמי (מעשרות פ"ה ה"א) דכמו דפליג ר"מ במקח דקובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו ה"נ חצר בית שומירה ע"ש א"כ אכתי דר' אושעיא תלי בפלוגתא ולפי התוספתא אתי שפיר כיון דמודה ר"מ בשבלין ועתיד לעשותן גורן דאין מקח קובע ה"נ חצר בית שומירה דאינו קובע וכן ר' יעקב לא פליג רק במעביר תאנים לקצות ואתי ר' אושעיא דמיירי בשבלין כד"ה אך להרמב"ן ז"ל אכתי קשה שכתב דמיירי ר' אושעיא באינו עושה מירוח כלל ומהתוספתא נראה דרק בשבלין ועתיד לעשותן גורן מודה ר"מ אבל אם אינו עתיד לעשותן גורן קובע]:

סימן נז - דמאי

א

גרסינן בסוטה (מ"ח) דיוחנן כ"ג גזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שאין מפרישין אלא ת"ג בלבד ומע"ר ומע"ש מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין כו' עמד והתקין להם הלוקח פירות מע"ה מפריש מהם מע"ר ומע"ש מע"ר מפריש ממנה תרו"מ ונותנה לכהן ומע"ש עולה ואוכלו בירושלים מע"ר ומ"ע הממע"ה ע"ש ודעת כל הראשונים ז"ל חוץ מן הטור יו"ד (סי' של"א) דתרו"מ נותן לכהן בחנם וטעם הדבר דלא אמרינן בתרו"מ הממע"ה כתב רש"י ז"ל שם משום שיש בו עון מיתה אחמור עליה שיתנו בחנם דילמא משהה ליה ואתי לידי תקלה והתוס' (יומא ט') כתבו משום דדבר מועט הוא אחד מק' ודמיה מועטין שצריך למוכרה בזול תקינו רבנן שיתננה לכהנים ע"ש והנה הרמב"ם ז"ל בפה"מ ריש דמאי במתק לשונו כתב טעם אחר וז"ל שם כי הדמאי והוא הספק שלא נודע אם הוציא ממנו מתנות הקב"ה אם לא חובה להוציא ממנו חלק מק' הוא מעשר מן המעשר וינתן לכהן ויוציא ממנו מע"ש ויאכלוהו בעליו בירושלים כו' ואינו חייב להוציא ממנו לא מע"ר ולא מ"ע כי מע"ר ללוי ומ"ע לעניים והעיקר אשר בידנו בדינים הממע"ה וזה הדבר ספק וי"ל ללוי או לעני הבא ראיה כו' ולא נעשה כן במעשר מן המעשר מפני שהוא תרומה והוא חוק לכהן והאוכל טבל אשר לא הורם ממנו מתנות כהן הוא חייב מיתה בי"ש ומדרך האיסור הוציאנו ממנ חוק לכהן לא מפני

שהכהן יכול להוציאו בדרך מדרכי הדינים ע"ש היינו דמש"ה תרו"מ צריך לתתו לכהן ומע"ר ומ"ע רק מפרישו ומעכב לעצמו דיש חילוק בהפרשה בין הפרשת דבר שהוא חוק לכהן לשאר הפרשות דדבר שהוא חוק לכהן האיסור של הטבל הוא שיוציא ממנו חוק לכהן ומש"ה צריך נתינה לכהן דאם יפרישו מתחלה ע"מ שלא ליתנו לכהן אינו כלום דזהו דרך האיסור שיוציא ממנו חוק לכהן משא"כ בשאר הפרשות דאין הנתינה שייכת להפרשה ומש"ה אמרינן הממע"ה:

הנה אמרינן (בפ"ג דחלה) גר שנתגייר והיתה לו עיסה נעשית עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק חייב ובירושלמי אמרינן דמפריש ונוטל דמים מן השבט אך הרמב"ם ז"ל כתב (בפ"ח מהל' בכורים ה"ט) גר שנתגייר והיתה לו עיסה נתגלגלה עד שלא נתגייר פטורה ואם משנתגייר חייבת ואם ספק חייבת בחלה לפי שהוא עון מיתה ע"ש ולא כתב שנוטל דמים מן הכהן ולשיטתיה אזיל דבדבר שהוא מתנת כהן לא אמרינן הממע"ה שזהו הפרשתו שיפריש ממנו חוק לכהן והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל לפי שהוא עון מיתה ולמה צריך לזה תי"ל משום דספק איסורא לחומרא בא לפרש זה שכתב דחייבת בחלה והיינו כשאר חיוב חלה דצריך ליתנו לכהן ולפי שהוא עון מיתה וכמ"ש בפה"מ בדמאי דהאוכל טבל שלא הורם ממנו מתנת כהן הוא חייב מיתה ומדרך האיסור הוציאנו ממנו מתנת כהן כו' דטבל שהוא במיתה הוא טבל שלא הורם ממנו מתנת כהן ומדרך האיסור הזה להוציא ממנו חוק לכהן אבל טבל שאינו במיתה אינו שייך לנתינה כלל [וצ"ל דהרמב"ם ז"ל היתה גרסתו בהירושלמי כגרסת. המהרש"ם ז"ל והשדה יהושע דלהמסקנא שם אינו נוטל דמים מן הטבל ע"ש]:

והנה (ברפ"ג דתרומות) אמרינן התורם חבית של יין ונמצא של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרמה אינה תרומה כו' ואם ספק תרומה ויחזור ויתרום והביא שם בפה"מ מהירושלמי דנותן שתיהן לכהן ונוטל מהכהן דמי הגדולה משום דהממע"ה וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ה מהל' תרומות הכ"ג) כהירושלמי שכתב כיצד הוא עושה בשתיהן נותנן לכהן אחד ונוטל מן הכהן דמי הגדולה ע"ש והיינו דמי התרומה הראשונה שהיא הגדולה דהשניה נתמעטה מפני התרומה הראשונה כמ"ש הר"ש ז"ל ומשום דהוי ספק איזה היא תרומה אם הראשונה או השניה צריך ליתן לו הכהן דמי הגדולה משום דהממע"ה והטעם דכאן כתב הרמב"ם ז"ל דנוטל דמים מן הכהן משא"כ בספק חלה הוא משום דהכא ל"ש לומר דהנתינה הוא תנאי בהפרשה דזה שייך רק בספק גר שנתגייר או בדמאי אם יהיה הדין שא"צ ליתנו לכהן א"כ תחילת ההפרשה הוא ע"מ שלא ליתנו לכהן וזה לא מהני שההפרשה היא שמפריש ליתנו לכהן אבל בתרם חבית של יין ונמצאת

של חומץ דבשעה שהפריש הראשונה היתה כשאר הפרשות ע"מ לתתה לכהן רק אח"כ כשבדק ונמצא חומץ ונעשה ספק אם חלתה קודם ההפרשה או לא אם מספק נוטל דמי הגדולה דהיינו דמי הראשונה מכהן אין זה שייך להפרשה כלל דבספק שנולד לאחר הפרשה ל"ש זה (וזה דאמרינן (ביבמות צ"ט) בכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה כו' דמוכרין את התרומה והדמים שלהם כו' התם ג"כ ההפרשה היא ע"מ לתתו לכהן שהרי טבל גמור הוא שחייב בנתינת כהן הוא רק שאפשר שהוא עצמו כהן א"כ יכול למכור אח"כ לכהן משום הממע"ה]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' תרומות הי"א) פירות העכו"ם שגדלו בקרקע שקנה בא"י כו' ואם לקחן ישראל אחר שנתלשו קודם שתגמר מלאכתן וגמרן ישראל חייבין בכל מה"ת ומפריש ת"ג ונותנה לכהן ותרומת מעשר ומוכרה לכהן ומע"ר היא שלו מפני שהוא אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולים ליטול ממנו כלום ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמר בתרו"מ כי תקחו מאת בנ"י כו' עכ"ל ומה קשה ליה להרמב"ם ז"ל בתרומת מעשר אמאי אין נותנין לכהן יותר ממע"ר ללוי שאין נותנין ולא הוי כת"ג שנותנין לכהן ולפ"ז במע"ר לא קשה כיון דאתי מכח גברא דלא מצי לאשתעויי דינא בהדיה ליכא מצות נתינה וזה דת"ג צריך ליתן לכהן ולא אמרינן קאתינא מכח גברא כו' הוא משום דבתרומה בעינן הפרשה לשם נתינה ומדרך הפרשתו הוא ומש"ה קשיא ליה להרמב"ם ז"ל רק מתרו"מ דצריך ג"כ הפרשה לשם נתינה א"כ אמאי לא יתנו לכהן כמו שנותן ת"ג וכתב דזה ילפינן מקרא כי תקחו מאת בנ"י את המעשר כו' דתרומת מעשר מפירותיו של עכו"ם איכא הפרשה בלא נתינה:

והנה יש לעיין על הרמב"ם ז"ל (מבכורות י"א) דאמרינן במפקיד פירותיו אצל העכו"ם לר"ש הוא דמאי דספק חלפינהו ואם חלפינהו העכו"ם בשלו הן טבל ומוקמינן שם דהאי דמאי הוא לענין תרומה גדולה דמפריש דא"צ ליתנם לכהן מספק ע"ש והא הכא נולד הספק קודם הפרשה ומ"מ אמרינן כיון דרק ספק אם החליפן תורם ת"ג והוא שלו ולא הוי חסרון בהפרשה אף דההפרשה היא ע"מ שלא ליתנו לכהן אך הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' מעשר הי"ג ט"ו) כתבה בענין אחר לגמרי דבמפקיד אצל העכו"ם פסק דאמרינן ודאי חלפינהו והמוליך אצל טוחן עכו"ם הוא דמאי רק משום דשמא החליפן בפירותיו של ע"ה דהרמב"ם ז"ל ס"ל דפירותיו של עכו"ם פטורין לגמרי והאי דמאי הוא כשאר פירות ע"ה דחיישינן שמא החליף בשל ע"ה דס"ל דלא מהני ס"ס בדמאי כמ"ש הכ"מ

שם א"כ הוי כשאר דמאי דנותן תרו"מ לכהן א"כ לא פסק הרמב"ם ז"ל כלל כההיא דבכורות שם:

והנה זה דס"ל להרמב"ם ז"ל דספק מתנות כהן צריך נתינה משום דבעינן הפרשה לשם נתינה אף שהוא נגד סוגיא דבכורות שם נראה דסמך על התוספתא (פ"ד דדמאי) והביאה הרמב"ם ז"ל (פי"ג מהל' מעשר הכ"א) היו לפניו ב' קופות אחת של טבל ואחת מתוקן ואבדה אחת מהן מפריש מן השניה ת"ג ותרו"מ ונותנן לכל כהן שירצה ומפריש מע"ש בלבד כדמאי ע"ש א"כ אינו רק בפירות ע"ה צריך ליתן תרו"מ לכהן אלא בכל ספיקות כן דהא הכא הוי ספק של תערובות וזהו נגד סוגיא דבכורות דבספק חלפינהו א"צ ליתן ת"ג לכהן ובתוספתא אמרינן רק דצריך ליתן ת"ג ותרו"מ לכהן אבל מע"ר ללוי א"צ ליתן כיון דהוי ספק וכיון דהרמב"ם ז"ל פסק כהתוספתא מש"ה לא פסק כהסוגיא דבכורות והנה הגר"א ז"ל הגיה שם בתוספתא ומוכרן לכהן והיינו מכח סוגיא דבכורות אך הרמב"ם ז"ל דגריס (בפי"ג הכ"א) כגרסא דלפנינו ופסק כהתוספתא מש"ה לא פסק כהסוגיא דבכורות:

והנה שיטת הרמב"ם ז"ל בפה"מ ריש דמאי דאף דצריך ליתן תרו"מ של דמאי לכהן אין זה מדין ממון רק מדרך ההפרשה הוא וכמ"ש ומדרך האיסור הוציאנו ממנו חוק לכהן ולא מפני שהכהן יכול להוציאו בדרך מדרכי הדינים ע"ש דלענין ממון אמרינן הממע"ה והנה יש להביא ראיה דתרו"מ של דמאי אינו ממון כהן דאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (דמאי פ"א מ"ב) על ההיא דמאבדין מיעוטו בדרכים ואיכא פלוגתא בירושלמי אי מיירי במע"ש או בתרו"מ של דמאי ומקשינן למ"ר בתרו"מ דאפילו בודאי ואפילו מרובה נמי דהא אין מביאין תרומה מן הגורן לעיר אא"כ היה במקום גדודתה מביאין ונוטל דמים מן השבט היינו במקום גדודי חיה ולסטים ומשנינן דמצוה להשיב אבידה כיון שהוא במקום גדודי חיה ואין מצוה להשיב אבידה בדמאי ע"ש ועיין בר"ש ז"ל שם והא השבת אבידה הוא מדין ממון ומ"ל אם הוא תרו"מ של ודאי או של דמאי ונראה מזה דתרו"מ של דמאי אף דצריך לתתו לכהן אינו ממון כהן וליכא משום השבת אבידה:

והנה השעה"מ הקשה על הטור דס"ל דתרו"מ של דמאי מוכרה לכהן (מרפ"ב דערלה) דאמרינן התרומה ותרו"מ ותרו"מ של דמאי החלה והבכורים עולין בק"א ומצטרפין זע"ז וצריך להרים כו' וזה דצריך להרים הוא משום גזל השבט ואי תרו"מ של דמאי א"צ נתינה לכהן א"כ ליכא גזל השבט ואמאי צריך להרים ע"ש. והנה כמו כן יש להקשות אף על הרמב"ם ז"ל כיון דזה דצריך ליתן תרו"מ של דמאי לכהן אינו מדין ממון א"כ ל"ש גזל השבט וכל שהוא מדין איסור מתבטל בק"א והוי כתרומת הכליסין והחרובין כו'

שאין הכהנים מקפידין עליהם דא"צ להרים כמ"ש הרמב"ם ז"ל וכיון דהכא לי"ל מדין ממון הוי כאין מקפידין עליהם והנה הרמב"ם ז"ל (תרומות פט"ו ה"כ) כתב ת"ג ותרו"מ והחלה והבכורים כולן נקראו תרומה כו' לפיכך דין ארבעתן לענין אכילה ודימוע אחד הוא כולן עולין בק"א ומצטרפין זע"ז ואם נטמאו ישרפו ודין תרו"מ של דמאי בכל אלו הדרכים כתרו"מ של ודאי ע"ש והנה זה דצריך להרים לא כתב שם (ובפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הי"ג) כתב ואלו הן השיעורין שנתנו חכמים התרומה ותרו"מ והחלה והבכורים עולין בק"א וצריך להרים ומצטרפין זע"ז כו' ע"ש אך תרו"מ של דמאי לא כתב שם ונראה דדעת הרמב"ם ז"ל דבתרו"מ של דמאי א"צ להרים וזה דאמרינן במתני' וצריך להרים לא קאי על של דמאי הנה התוי"ט ריש דמאי כתב להוכיח דתרו"מ של דמאי צריך ליתן לכהן מתנת חנם ודלא כהטור מההיא דחלה (פ"ג מ"ט) בזיתי מסיק שנתערבו עם זיתי ניקוף דאם אי"ל פרנסה ממקום אחר מוציא תרומה ותרו"מ לכל והשאר מעשר ומע"ש לפי חשבון ומשמע דתרומה נותן לכהן בחנם וכתב אבל הר"ש ז"ל כתב או מוכר לו היותר לפי חשבון ע"ש ויש לעיין מה דעת התוי"ט שיהא צריך לתת הכל לכהן בחנם ומה זה ענין לדמאי ואי דסובר דכל שהוא תרומה מספק צריך ליתן לכהן בחנם משום חשש תקלה כמו בדמאי וא"כ הכא שמעורב חולין עם התרומה צריך לתת הכל לכהן מתנת חנם יש לעיין טובא מ"ש מכל דימוע דהא מדומע מוכר לכהנים בדמי תרומה ומ"ש הכא משאר דימוע]:

הנה מראה"פ (פ"ק דדמאי) כתב טעם אחר אמאי תרו"מ של דמאי צריך ליתנו לכהן מתנת חנם דכללא הוא כל שהחמירו חכמים מחמת ספיקא דאורייתא ה"ה כודאי וזהו הטעם בתרו"מ של דמאי ובספק חלה ובכל ספק אם יש כאן חיוב תרומה מלבד בדין דתרם וצריך לחזור ולתרום כההיא דרפ"ג דתרומות וכ"כ כיוצא בו דכבר נתרמה והוי תרומה גמורה מדאורייתא אלא שחכמים החמירו לחזור ולתרום מספק בכל כה"ג הוא דצריך הכהן ליתן דמים בשביל אחת מהן וכמה שביאר הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' תרומות) וטעמא דכאן אי אתה יכול לומר עשו הספק כודאי שהרי אין כאן ספק עון מיתה לפי שכבר נתרמה ממנה תרומה גמורה מה"ת ע"ש וקשה טובא הא בההיא דרפ"ג דתרומות בתורם חביות של יין ונמצאת של חומץ וכו' אמרינן דנוטל דמי הגדולה מכהן וכ"כ הרמב"ם ז"ל והיינו דמי הראשונה והתרומה הראשונה ודאי לא גריעא מספק תרומה דאורייתא ואיך יכול ליטול דמיה גם מ"ש דתרומה הראשונה תרומה גמורה היא מה"ת רק שחכמים החמירו לחזור ולתרום מספק הנה בתורם חבית של יין ונמצא של חומץ א"א לומר כן דהתם הספק על ב' התרומות שקולין הן:

והנה זה דלא נחשדו ע"ה על ת"ג ונחשדו על שאר המעשרות דעת התוס' (בכורות ל' ע"א) דהטעם משום דבתרומה חטה אחת פוטרת את הכרי ודעת רש"י ז"ל שאין חשודין על התרומה לפי שהיא במיתה וזה דחשיד על תרו"מ אף שהוא ג"כ במיתה כתב רש"י ז"ל (בכורות י"א ע"ב) דסבר ע"ה דללוי פקד רחמנא למיתב תרו"מ ולא לדידי אבל בנדרים (פ"ד) כתב רש"י ז"ל משום דתרו"מ לא כתיב ביה מיתה בהדיא ואתיא מהיקשא וע"ה לא ציית להיקשא ע"ש והנה התוס' (בכורות ל') הקשו לשטתם דע"ה לא חשיד אתרומה משום דחטה אחת פוטרת א"כ אמאי חשידי על מע"ש הא התם נמי אפשר למעבד כדשמואל בהקדש שוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל וה"נ במע"ש ותי' משום דפעמים שאי"ל פרוטה מזומנת לחלל עליה וגם אין לו כ"א מעט מעשר כנגד ש"פ ואינו רוצה ליתן פרוטה כנגדו ע"ש היינו דהיכא שי"ל הרבה מעשר וי"ל פרוטה מזומנת מפריש ע"ה מע"ש וזה דצריך לעשר מע"ש בדמאי הוא משום דשמא לא היה בידו פרוטה מזומנת או היה לו רק מעט מעשר ויש לעיין טובא א"כ כשלקח פירות מאדם אחד היום ולקח ממנו פירות למחר אין מעשרין מזע"ז ואמרינן בדמאי (פ"ה ה"ז) הלוקח מבעה"ב וחזר ולקח ממנו שניה מעשר מזע"ז אפילו מב' קופות ואפילו מב' עיירות ע"ש ודילמא האי מיעשר שהיה לו פרוטה מזומנת והאי לא מיעשר שלא היה לו אז פרוטה מזומנת והוי כלוקח מב' בנ"א דאין מעשרין מזע"ז דילמא האי מיעשר והאי לא מיעשר:

ועוד דזה דחטה אחת פוטרת את הכרי לאו ד"ה היא דר' יוחנן פליג עלה בירושלמי (תרומות פ"ד ה"ג) דאמרינן עד כמה פוטר אדם טבלו ד"ת ר"י אומר אחד למאה כתרומת מעשר ולי"ל דשמואל ע"ש א"כ לר"י אמאי אין ע"ה חשודין על ת"ג כיון דע"ה חשיד על תרומת מעשר שהוא אחד מק' אמאי לא חשיד על התרומה שהיא ג"כ לכל הפחות אחד מק' והנה הר"ח ז"ל (יומא ח' ע"ב) כתב לוקח מע"ה דבר ברור שהתרומה שהוא ב' ממאה והוא אחת מנ' ודאי מפרישין ונותנין אותה לכהן והמעשר יש מי שנותנן כו' עכ"ל ונראה מדבריו שע"ה מפריש תרומה כדינה שהוא אחד מנ' ונותנה לכהן ולא עביד כדשמואל וצ"ל הטעם דבתרומה חמיר ליה כמ"ש רש"י ז"ל מפני שהוא במיתה וכל שמפריש מפריש כדינה כמו חבר:

הנה במכות (ט"ז) בפלוגתא דר"א ורבנן אי צריך לקרות השם על מ"ע של דמאי דס"ל לר"א א"צ לקרות השם דאינו חשיד על מ"ע דלי"ל פסידא דיכול להפריש ולעכב לעצמו דמותר לזרים וזה דחשוד על מע"ר אף דג"כ מותר לזרים כתב רש"י ז"ל שם דסברי דאם יפרישו מע"ר יצטרכו להפריש תרו"מ שהיא במיתה ע"ש דסברי דכ"ז שלא הופרש מע"ר לא הוטבל לתרו"מ כמ"ש הר"ש ז"ל (חלה פ"ד מ"ו) ובנדרים פ"ד דמייתינן ג"כ פלוגתא

דר"א וחכמים אי צריך לקרות השם על מ"ע של דמאי כתב רש"י ז"ל דעל ת"ג לא חשידי מפני שהיא במיתה אבל תרו"מ לא כתיבא מיתה בהדיא א"כ דברי רש"י ז"ל סותרים זא"ז דבמכות ס"ל לרש"י דע"ה אינו חשיד על תרו"מ רק סובר דקודם שהפריש מע"ר אינו טבול לתרו"מ ונראה דטעמי רש"י ז"ל הן מוכרחות עפ"י הסוגיות שם דבמכות אמרינן דטעמא דר"א דאין ע"ה חשודין על מ"ע הוא משום כיון דממונא הוא מפריש לה היינו דמפריש ומעכב לעצמו דלא איכפת ליה בממון שאי"ל תובעין א"כ קשה אמאי אינו מפריש מע"ר הא אף מע"ר מותר לזרים ואי משום שהמע"ר הוא טבל כיון דאינו מפריש ממנו תרו"מ הא מ"ע שמפריש ג"כ טבל כיון שלא הופרש ממנו מע"ר ע"כ צריך רש"י ז"ל לפרש שם דלא חיישׁ ע"ה לשאר טבל אבל לטבל של תרו"מ חיישׁ וע"כ הטעם לפי שהוא במיתה ומש"ה אינו מפריש מע"ר דסבר אם יפריש מע"ר יוטבל לתרו"מ אבל בנדרים אמרינן דטעמא דר"א דמפריש מ"ע הוא משום דאי בעי מפקיר נכסיה והוי מני וחזי ליה ורבנן סברי נכסיה לא מפקיר שמא יזכה בו אחר היינו דזה לא אמרינן שיפריש ויעכב לעצמו וכל שאינו רשאי אח"כ לעכב לעצמו אינו מפריש כלל א"כ ל"ק לר"א אמאי חשיד על מע"ר דבהא ליכא טצדקא דיפקיר נכסיה ויהא צריך ליתנו ללוי ומש"ה אינו מפריש כלל וא"כ אצ"ל דטבל לתרו"מ חמיר ליה משאר טבל ולא אצטריך ג"כ לזה דסובר ע"ה דכ"ז שלא הפריש מע"ר לא נטבל לתרו"מ אלא בפשיטו דרך לת"ג אינו חשיד דכתיב ביה מיתה בהדיא אבל לשאר דברים חשיד הוא ומש"ה אינו מפריש רק ת"ג הנה התוס' (יומא נ"ה) הקשו אמאי חשידי ע"ה על המעשרות הא לא חשידי על הגזל ותי' דלא חשיב להו גזל משום דהוי ממון שאי"ל תובעין עוד כתבו משום דכ"כ שלא הופרש לא חשיב להו גזל ע"ש וגם זה תלי בב' סוגיות דמכות ונדרים דבמכות דאמרינן דמ"ע מפריש ומעכב לעצמו ע"כ אף לאחר הפרשה לא חשיב להו גזל משום דהוי ממון שאי"ל תובעין אבל להסוגיא בנדרים דלא אמרינן שמפריש ומעכב לעצמו רק אם אינו רשאי אח"כ לעכב לעצמו אינו מפריש כלל ע"כ לאחר הפרשה לא חשידי על הגזל אף שהוא ממון שאי"ל תובעין וכיון שאין רשאין אח"כ לעכב לעצמן אין מפרישין כלל דקודם הפרשה לא חשיב להו גזל:

אמרינן בפ' בתרא דפאה דבן לוי נאמן לעולם שהוא מע"ר והפריש ממנו תרומת מעשר והקשה בתו"ח כיון דזה דע"ה מפריש ת"ג הוא משום דחטה אחת פוטרת את הכרי א"כ תרומת מעשר שהוא אחד מעשרה אמאי לא נחשד עליה הלוי ע"ש ונראה הטעם משום דאין ע"ה חשודין על הגזל וזה דחשידי אמעשרות כתבו התוס' משום דקודם הפרשה לא חשיב להו גזל או משום דהוי ממון שאי"ל תובעין אך זה שייך רק בשלהם אבל ודאי

לא חשידי לגזול תרומה של אחרים אף שהוא ממון שאי"ל תובעין א"כ במע"ר כשנותנין מע"ר ללוי בתורת מתנות לויה כיון שצריך להפריש ממנו תרו"מ וליתנו לכהן שיעור מתנת הלוי הוא כשיעור מע"ר לאחר שניטלה תרומתו ואם רוצה בעה"ב יכול בעצמו להפריש תרומת מעשר וליתן ללוי רק השאר א"כ שיעור מתנת הלוי הוא כדי מעשר לאחר שניטלה תרומתו רק כשאינו מפריש בעה"ב יש להלוי טובת הנאה ליתנו לכל כהן שירצה א"כ הלוי אינו חשיד על הגזל לגזול מתנת הכהן אעפ"י שהוא ממון שאי"ל תובעין כיון שאין זה מפירותיו:

הקשה הר"ש ז"ל (חלה פ"ד מ"ו) אמאי נחשדו ע"ה על החלה הא כמו דלא נחשדו על ת"ג לפי שהיא במיתה ה"נ חלה במיתה והעלה שם דלעולם אין ע"ה חשידי על החלה ופי' מתני' דהתם בענין אחר וכ"כ התוי"ט שם דלא חשידי ע"ה על החלה אך הרמב"ם ז"ל ס"ל דנחשדו ע"ה על החלה והקשה עליו התוי"ט דהא אמרינן בירושלמי והביאה הרמב"ם ז"ל בעצמו דכמו שלא נחשדו ישראל על ת"ג בא"י כך לא נחשדו על החלה בסוריא וא"כ כ"ש בא"י דחמיר טפי ובירושלמי שם כתב מראה"פ והוכיח מכמה סוגיות דנחשדו ע"ה על החלה וזה דאמרינן דלא נחשדו ע"ה על החלה בסוריא אין זה דכ"ש בא"י דלא נחשדו דלאו משום חומרא הוא אלא שבדקו ומצאו שלא נחשדו ע"ש. והנה יש לעיין אמאי חשידי על החלה כיון שהוא במיתה כמו תרומה וגם לטעם התוס' דלא חשידי על התרומה משום דחטה אחת פוטרת את הכרי א"כ ה"נ חלה מה"ת בכ"ש והנה אמרינן בירושלמי שם דהלוקח מבעה"ב בסוריא שרוב מכנסו משלו חייב בחלה ע"ש וזה קשה אף להתוי"ט דלא נחשדו בסוריא על החלה וכ"ש בא"י דחמיר טפי א"כ בעה"ב שרוב מכנסו משלו הא כה"ג חמיר טפי ואמאי נחשדו ואף למראה"פ שאין זה משום חומרא מ"מ מ"ש בעה"ב שרוב מכנסו משלו דחשיד:

ונראה לומר טעם אמאי ע"ה אינו חשיד על ת"ג וחשיד על שאר הפרשות דהוא משום דכל שכבר תרם איזה דבר קיל ליה ואין השאר חמיר ליה וחשיד עליה ומש"ה חשיד ג"כ על החלה כיון שכבר ניטלה ממנו ת"ג ומש"ה בסוריא לא חשידי על החלה חוץ מבעה"ב שרוב מכנסו משלו משום דאמרינן ורינן בדמאי (פ"ו מי"א) דהלוקח פירות בסוריא פטור מלעשר חוץ מהלוקח מבעה"ב שרוב מכנסו משלו ע"ש משום דרוב פירות בסוריא של עכו"ם הם ופטורין מן המעשרות כמ"ש הראב"ד ז"ל (פי"ב מהל' מעשר) וכיון שאין מפרישין מהן תרומות ומעשרות לא נחשדו על החלה דזהו תחילת הפרשתן וזהו מה דאמרינן בירושלמי כשם שלא נחשדו ישראל על ת"ג בא"י כך לא נחשדו על החלה בסוריא דחלה בסוריא הוא כת"ג בא"י שזהו תחילת הפרשתו חוץ מבעה"ב שהיה

מכנסו משלו וכה"ג חייב בסוריא בתרומות ומעשרות וכיון דמפריש ממנו ת"ג הוי כמו א"י דחשיד על החלה:

כתב הרמב"ם ז"ל (ספ"ח מהל' בכורים) הלוקח בחו"ל מן הנחתום צריך להפריש חלה מספק אבל הלוקח מבעה"ב ואצ"ל המתארח אצלו א"צ להפריש חלה מספק והוא מהירושלמי שם וכתב הראב"ד ז"ל דה"נ המתארח אצל נחתום דפטור ע"ש והנה זה דבסוריא הלוקח מן הנחתום א"צ להפריש חלה מספק דלא חשידי ובחו"ל צריך להפריש נראה דאין הטעם דבחו"ל חשידי טפי אלא משום דאמרינן חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש וא"כ כ"ש דמותר למכור קודם שמתקן א"כ נחתום העושה למכור למה יפריש חלה יפריש הלוקח לעצמו ולאו דוקא נחתום דה"ה אשה העושה למכור בשוק כדאמרינן בירושלמי שם ומשום דכל העושה למכור אינו מפריש ורק בעה"ב העושה לעצמו מפריש חלה ומסתמא מפריש קודם ואינו ממתין עד לאחר שיאכל ומש"ה הלוקח מבעה"ב א"צ להפריש וזה הטעם נמי שכתב הראב"ד ז"ל דה"ה המתארח אצל נחתום דא"צ להפריש דבזה ל"ש לומר שהנחתום מניח שיפריש הוא כיון שמתארח אצלו כמו שמתקן בעדו כל צרכי סעודה ה"נ מתקנו מחלה וע"כ דהא דחשידי נחתומים בחו"ל על החלה אין זה כשאר חשודים דעלמא דבכ"ד שחשודים ע"ה עליהם חשודין בין למכור ובין לאכול וכאן אין חשודים רק למכור והטעם כמ"ש דאין זה משום חשד רק משום דמותר למכור טבל בחו"ל וזה דלא חשידי בעה"ב על החלה בחו"ל דהא אמרינן דהלוקח מבעה"ב והמתארח אצלו א"צ להפריש ובא"י חשיד וכן בסוריא אמרינן דאם מכנסו משלו חשיד ובחו"ל לא מצינו חילוק הטעם כמ"ש דבחו"ל דליכא מעשרות כלל הוי חלה כמו ת"ג דלא חשידי אבל בעה"ב שמכנסו משלו בסוריא דאיכא מעשרות וכן בא"י חשידי:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' מעשר ה"ג) דזה דצריך לקרות את השם על מ"ע של דמאי הוא רק כדי לקבוע מע"ש שמ"ע בשלישית וששית הוא במקום מע"ש של שאר שני השבוע וכ"כ בפה"מ (דמאי פ"ד ה"ג) ע"ש וכיוצא בו כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' מע"ש הי"ד) לענין חו"ל ושם כתב להפך דקבעו מע"ש כדי לקבוע מ"ע] ובהגהת הרמב"ם ז"ל שם כתב דהיינו כהירושלמי דס"ל דלרבנן לא נחשדו ע"ה על מ"ע והקשה אמאי לא פי' כש"ס דילן דלרבנן נחשדו ע"ה על מ"ע ע"ש והנה במכות אמרינן דטעמייהו דרבנן דנחשדו על מ"ע ואף דיכול להפריש ולעכב לעצמו משום דלא טרח ונראה דהרמב"ם ז"ל סמך על ההיא דפסחים (מ"ב) דאמרינן דלא נחשדו ע"ה על התמד לפי שאינו נחשב בעיניהם וכן הקלין שבדמאי השיחין הרימון והעוזרדין ס"ל לר"ל בירושלמי דרק מדמאי

פטורין ובודאי חייבין והטעם דפטורין מן הדמאי הוא משום דלא נחשדו ע"ה עליהן דלא חשיבי ולא אמרינן דלא מפרשי משום טרחא א"כ כ"ש במ"ע שאי"ל הפסד כלל:

הנה האור שמח כתב דטעם הרמב"ם ז"ל דמה דצריך לקרות השם על מ"ע של דמאי הוא רק לקבוע מע"ש הוא משום דס"ל דספק מ"ע אינו טובל כיון דא"צ ליתני לעניים מספק אין שם ממון עניים וזה דמ"ע טובל הוא משום דיש שם ממון עניים ע"ש וסברא נכונה היא דמאי מהני מה שהוא קורא את השם למ"ע של דמאי איזה חלות חל על המ"ע שאי"ל שום קדושה וכל החלות של מ"ע הוא שנעשה ממון עניים וצריך ליתנו לעני אך בדמאי כיון דא"צ ליתנו ואינו נעשה ממון עניים א"כ ע"י קריאת שם לא נעשה עליו שום חלות א"כ במה נפקע הטבל וע"כ זה דתיקנו לקרות השם על מ"ע של דמאי הוא רק כדי לקבוע מע"ש אך מ"ש האור שמח שם דבכל ספיקות ס"ל להרמב"ם ז"ל דא"צ לקרות השם על מ"ע נראה דל"ד דבשאר ספיקות להרמב"ם ז"ל מהני תפיסה כמו בספק בכור דס"ל להרמב"ם ז"ל דתקפו כהן אין מוציאין מידו א"כ הוי שפיר חלות על מ"ע ונעשה ממון עניים מספק לענין דמהני תפיסה וא"כ אף קודם שהפריש יש שם ממון עניים מספק כיון שאם יפריש תהני תפיסה א"כ ספק ממון עניים שיש בהתבואה טובל מספק כשאר הפרשות דטובלין מספק אבל בדמאי כשקורא שם למ"ע ודאי לא מהני תפיסה דהא רוב ע"ה מעשרין ואיכא רוב ומוחזק ודאי לא מהני תפיסה עוד נראה דבשאר ספיקות כשיגיע שעת הביעור צריך ליתן מ"ע לעני דמצות ביעור איל דין ממון דהא מע"ש ובכורים צריך לבערן מן העולם דמצות ביעור הוא לבערן מן הבית רק במתנות כהונה וידויים ביעורן ע"י שנותנן לבעליהן ומקרי בזה בערתי בקדש מן הבית ומע"ש ובכורים דלי"ל בעלים צריך לבערן מן העולם א"כ מצות ביעור אינו דין ממון ובספק מ"ע צריך ליתנו לעני בשעת הביעור כשאר ספיקות כדי לקיים מצות ביעור א"כ כשמפריש מ"ע מספק איכא עליו חלות של מצות ביעור מספק א"כ טובל מספק וכמו ספק תרומה דטובל אף דא"צ ליתנו לכהן מספק מ"מ כיון דכשמפריש חל עליה איסורי תרומה מספק כיון דאיכא עליה איזה חלות מספק טובל מספק וה"נ מ"ע מספק ורק בדמאי כיון דאמרינן דהדמאי אי"ל ביעור א"כ על מ"ע של דמאי אינו נעשה שום חלות:

אמרינן פ' בתרא דפאה דנאמנים עניים על מ"ע כל שנתו היינו לפוטרו מן המעשרות ויש לעיין נהי דהוא מ"ע מ"מ שמא אותו שנתן לו לא הפריש מע"ר ונמצא מ"ע טבול למע"ר וצ"ל דהנאמן על מ"ע נאמן על מע"ר ואפילו לרבנן דפליגי עליה דר"א בירושלמי וס"ל דהנאמן על מע"ש א"י על מע"ר ואם הפריש מע"ר הרי המע"ש טבול למע"ש כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פי"ב מהל' מעשר ה"ה) זהו דוקא מע"ש דהנאמן על מע"ש א"נ על מע"ר

משום דמע"ש הבעלים אוכלין אותו אבל הנאמן על מ"ע נאמן על מע"ר ואף דאמרינן בירושלמי והביאה הרמב"ם ז"ל שם (הט"ו) דזה ל. נאמן לומר של מע"ר הוא זה מ"מ א"ג עליו יי שמע"ש והיינו לפטור כריו של בעה"ב ממע"ש דלכ"ע שנאמן על מע"ר נאמן על מע"ש כדאמרינן שלא ואם ראינו שהפריש מע"ר נאמן על השני כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם (ה"ה) מ"מ לענין זה שהפריש בעה"ב מע"ש א"כ שהוא מע"ר א"כ הכא אמאי נאמן העני שהוא ז"י לענין זה דנימא שהפריש בעה"ב מע"ר וצ"ל דע"מ מתחת ידו נאמן אף לגבי בעה"ב ונאמן שהוא מ"ע אף לענין שהפריש בעה"ב מע"ר ואין המ"ע צריך תיקון כלל אבל על כר של בעה"ב נהי דנאמן לומר שהוא מע"ר אין הי"ו של בעה"ב צריך תיקון ממע"ר מ"מ לענין דהנאמן על הראשון נאמן על השני לגבי זה א"נ שהוא מע"ר:

הנה יש לחקור אי חשידי ע"ה על בכורים דלהשיטות דלא חשידי על ת"ג משום דאי"ל שיעור א"כ ה"נ בכורים אי"ל שיעור או אפשר כיון דבכורים טעונין הבאת מקום א"כ הוי כמע"ש דחשידי עלייהו משום טרחא לאסוקי לירושלים ולהשטות דלא חשידי על ת"ג מפני שהוא במיתה ל"ש טעם זה בבכורים דהא ליכא מיתה אם לא יפריש ונראה דלא חשידי דהא ר"א ס"ל דהנאמן על מע"ש נאמן על מע"ר ואמרינן בירושלמי הטעם לפי שאינו חשוד להקדים א"כ כיון דנאמן ע"ה על ת"ג נאמן אף על הבכורים דאינו חשיד להקדים והטעם דאינו חשיד על הבכורים נראה משום דאין בכורים מסדר הפרשת טבל דהא בכורים אין טובלין והוא מצוה דרמיא עליה כמ"ש רש"י ז"ל (גיטין מ"ז) והוי כשאר מצות דאין ע"ה חשודין עליהן אף אם יש בהם חסרון כיס עוד יש לחקור אי חשידי ע"ה על לקט שכחה ופאה לפמ"ש בתוס' דחשידי על המעשרות אף שאינן חשודין על הגזל משום דהוי ממון שאי"ל תובעין א"כ ה"נ לקשו"פ הוי ממון שאי"ל תובעין ונראה דלא חשידי אלקט דאי חשידי איך מעשרין דמאי משל ע"ה הא שבולת של לקט שנתערב בגדיש צריך טצדקא לעשר שלא יהיה מן הפטור על החיוב כדאמרינן בפאה (פ"ה מ"ב) ועיין בר"ש ז"ל שם ולא מצינו שצריך לעשות כן בשל דמאי והטעם נראה משום דלקט א"צ הפרשה ועניים באין ונוטלין בע"כ מיהו בפאה דצריך הפרשה יש לעיין אי חשידי ע"ה ואפשר כיון דהוא בפרהסיא שהכל רואין שאינו מניח פאה בשדה לא חשידי:

הקשו התוס' (בכורות כ') דבפ' הזהב גבי ה' חומשין הן משמע דדמאי הוי מדרבנן אפילו לר"מ דקאמר עשו חיזוק לדבריהם ולמה אינו טבל דאורייתא דסמוך מיעוט דאין מעשרין לחזקת טבל וי"ל דאין זו חזקה דדלמא כר' אושעיא עבדה שהכניסה במוץ ע"ש והנה יש לעיין דהא התם בפ' הזהב מיירי בתרומת מעשר של דמאי אי חייבין עליה חומש וכיון שכבר הפריש תרו"מ מאי מהני שהכניסה במוץ הא התוס' (מנחות ס"ז ע"ב) הוכיחו

דאם הכניסה במוץ אסור לאכול אכילת קבע משום דהוי כמו קודם ראיית פני הבית ע"ש א"כ אם הכניסה במוץ ואח"כ הפריש הוי תרומה מדאורייתא כמו לעולם בהקדימו בשבלין א"כ התם דמיירי שכבר הפריש תרומת מעשר א"כ מאי נ"מ אם הכניסה במוץ ואף אי נימא דזה דאם הכניסן במוץ דהוי כמו קודם ראיית פני הבית הוא רק לענין מילי דרבנן כגון אכילת קבע אבל מדאורייתא כשהכניסו במוץ נפקעו אף דינים של קודם ואף אם הפריש לא מהני הפרשה כלל מ"מ קודם שהכניסה במוץ היתה ודאי חל הפרשה מדאורייתא א"כ ע"ז גופא נימא חזקה דהעמידנה בחזקת דמהני לה הפרשה ונימא שלא עישר ע"ה וגם לא הכניסה במוץ ואכתי נימא סמיך מיעוטא לחזקה:

ב

כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב מהל' מעשר הי"ז) חשוד שהעיד על של אחרים נאמן חזקה א"א חוטא ולא לו ואצ"ל ע"ה לפיכך ע"ה שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אפילו בשלו נאמן ע"ש ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דזה דנאמן לומר על של עצמו זה טבל כו' תלי אם נאמן על של אחרים דאי אמרינן דנאמן על של אחרים משום דא"א חוטא ולא לו א"כ נאמן על של עצמו להחמיר כיון דאינו מרויח מזה אבל לר"מ דהחשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו וא"נ על של אחרים ה"נ א"נ על של עצמו להחמיר דאי"ל נאמנות כלל על אותו דבר שחשוד עליו והנה הראב"ד ז"ל השיג על הרמב"ם ז"ל דהא סתם לן תנא בבכורות כר"מ ע"ש והנה איכא סתם מתני' בדמאי (פ"ו מי"א) דע"ה נאמן להחמיר דאמרינן המוכר פירות בסוריא ואמר של א"י הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ע"ש דסתם פירות בסוריא פטורין מפני שחזקתן מחו"ל ומ"מ אם אומר ע"ה משל א"י הן חייב לעשר אלמא דנאמן ע"ה על של עצמו להחמיר ולהרמב"ם ז"ל תלי זה בזה א"כ איכא סתמא דלא כר"מ והאי סתמא דבכורות דהחשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם מוקי לה ההיא דזה הכלל כל החשוד על דבר כו' במילי אוחרי לגמרי ע"ש:

אמרינן בדמאי (פ"ה מ"ו) נאמן הסיטון לומר משל אחד הם ע"ש וע"כ בסיטון ע"ה עסקינן דחבר פשיטא דנאמן וכ"כ בתוס' א"ש והנה הטעם דנאמן להרמב"ם ז"ל הוא בפשוטו דכל שאינו מרויח נאמן ע"ה לעולם והכא אין ע"ה מרויח כלום שהרי צריך להפריש מהן מעשרות רק שאומר של אחד הם ואפשר לעשר מזה על זה ולהראב"ד ז"ל נראה דמודה דכל שאין ע"ה מרויח נאמן על המעשרות דהא אמרינן דאין ע"ה חשודין על התמד כיון דהוי הפסד מועט לא חשיד וכן השיתין והעוזרדין כו' לר"ל בירושלמי פטורין מן הדמאי משום דאין חשודין ע"ה עליהן משום דלא חשיבי והוי הפסד מועט

וא"כ כ"ש היכא דאין מרויחין כלל דנאמנין ומה שייך החשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו כיון דכל חשידותו הוא רק באופן שי"ל הפסד מרובה ובשל אחרים אי"ל הפסד וטעם הראב"ד ז"ל דא"נ בשל אחרים הוא משום דחיישינן לגומלין [ויש לעיין בבכורות ל"ה] ואף דהיכא דליכא אומדנא דגומלין ג"כ אינו נאמן מ"מ בעינן שיהיה אפשרות של גומלין אבל היכא דליכא סרך של ריוח כגון ההיא דסיטון ע"ה נאמן אך הרמב"ם ז"ל ודאי לא ס"ל כן שהרי תלה דין דע"ה נאמן שהוא טבל בדין אי נאמן בשל אחרים דס"ל למ"ד החשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו ל"ש לקולא ל"ש לחומרא ואף במקום שאין ריוח וכן מהתוספתא (פ"ד) מוכח דפליגי בדמאי אף במקום דל"ש חשש גומלין דאמרינן רשב"ג אומר היה לו אריס שיודע לתקן והוא אינו מאמינו על המעשרות והביא לו פירות משלו וא"ל שלך הן מתוקנות הן נאמן רבי אומר אינו נאמן שהחשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו ע"ש היינו דמעיד על אחרים שאומר שהפירות הן של בעה"ב ותקנום ופליגי רבי ורשב"ג ואף דהכא ל"ש גומלין ומוכח דפליגי בנאמנות ע"ה אף במקום דליכא חשש גומלין. הנה אמרינן בתוספתא (פ"ד דדמאי) ע"ה שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אעפ"י שאמרו החשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו לא נחשדו ישראל על כן ע"ש והנה זה דהחשוד ע"ד לא דנו ולא מעידו ר"מ קא"ל ונראה דאף לר"מ נאמן וזה דלא כהרמב"ם ז"ל דתלי זה בזה:

והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל לפיכך ע"ה שאמר זה טבל וזה תרומה זה ודאי וזה דמאי אפילו בשלו נאמן יש לעיין מה שייך שנאמן בשלו שהוא דמאי הרי דמאי הוא ספק ובשלו הרי יודע הוא אם עישר אם לא עישר ומה שייך שאומר על שלו שהוא דמאי ואם אומר שלקחו מע"ה ג"כ קשה מה שייך שנאמן שהוא דמאי האי בלא עדותו ג"כ פירותיו דמאי וצ"ל דנ"מ באומר שלקחו מע"ה אחר לענין שאין מעשרין משאר פירותיו של זה ע"ה על פירות אלו כמו דאין מעשרין מן הדמאי על הדמאי וזהו דנאמן להחמיר:

הנה עמ"ש הרמב"ם ז"ל דע"ה נאמן על. של אחרים הקשו הפוסקים וכן הראב"ד ז"ל (בפי"א מהל' עדות) מההיא דפ"ד דדמאי הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואל לו בשבת ואוכל על פיו חשכה מוצ"ש לא יאכל עד שיעשר לא מצאו א"ל אחד שא"נ על המעשרות מעושרין הן אוכל על פיו חשכה מוצ"ש לא יאכל עד שיעשר והרמב"ם ז"ל בעצמו הביא דין זה (רפי"ב מהל' מעשר) ואמאי כשחשכה צריך לעשר הרי ע"ה נאמן על של אחרים ע"ש ונראה לומר דהכא אפילו חבר אינו נאמן דזה דחבר נאמן על של אחרים לומר שהוא מעושר אמרינן (ר"פ האשה רבה) משום דבידו לתקן דהתורם משלו על ש"ח א"צ דעת בעלים ואי ס"ל דהתורם משלו על ש"ח צריך

דעת לעולם אינו נאמן ע"ש א"כ הכא דמיירי שא"ל אותו אחד בשבת דאי אפשר לתרום בשבת כיון דלא הוי בידו א"נ ורק בשבת מתירים משום כבוד השבת ומשום אימת שבת על ע"ה ובמוצ"ש לא התירו זה ואף במוצ"ש בידו לתרום מ"מ כיון דבשעת עדותו לא היה בידו לא מהני עדותו וזה דאמרינן א"ל אחד שא"נ על המעשרות הוא לרבותא דאף א"נ על המעשרות מותר לאכול על פיו בשבת אך למוצ"ש אף אי נאמן על המעשרות ג"כ צריך לעשר וע"כ צ"ל כן למ"ד תורם משלו על ש"ח צריך דעת דלדידיה א"נ כלל על של חברו לומר מעושר וע"כ במוצ"ש אפילו בחבר צריך לעשר:

הנה הראב"ד הקשה על הרמב"ם מההיא דהנכנס לעיר ואמר מי כאן מעשר ואמר אחד איש פלוני נאמן והקשו עליה בגמרא בירושלמי וע"א נאמן אמר ר"י קל הוא שהקילו באכסניא מפני חיי נפש ע"ש היינו דהראב"ד ז"ל מפרש כפי' הר"ש ז"ל דקושית הירושלמי הוא כיון שהוא חשוד איך נאמן ומוכח דא"נ אף בשל אחרים אך הפ"מ שם פי' כפשיטו וע"א נאמן הא קי"ל דאין ע"א נאמן במקום דאתחזק איסורא כגון טבל וכיוצא בו אא"כ בידו לתקנו והכא דמעיד על איש פלוני שנאמן על המעשרות אין בידו לתקן של אחרים ואמאי הוא נאמן ע"ש וקשה אמאי אינו בידו הא קי"ל דהתורם משלו על ש"ח א"צ דעת מיהו י"ל דהירושלמי לשטתיה דנראה דעת הירושלמי דאין תורמין משלו על ש"ח דאמרינן (פ"ז דדמאי ה"א) במזמין את חברו שיאכל אצלו דמתנה מע"ש כו' תני ר"י אוסר דס"ל דאף בדמאי אין אדם מתנה ע"ד שאינו ברשותו ואמרינן שם מודה ר"י שהוא הולך ולוקח במקום שלקח זה ומעשרן ומקשינן ויש אדם מפריש ע"ד שאינו שלו ע"ש ומוכח דס"ל דאין תורמין משלו על שאינו שלו וכן מוכח מכל הסוגיא שם ע"ש והפר"ח והמחנ"א כתבו לפרש הירושלמי מה שהקשו וע"א נאמן כיון דהתם אינו מעיד על הפירות רק על האדם שהוא נאמן על המעשרות וכמו שאין ע"א נאמן לפסול אדם שהוא בחזקת כשרות ה"נ להפך כיון דסתם ע"ה הוא בחזקת פסלות אין ע"א נאמן להכשירו והנה האור שמח הביא מהירושלמי ר"ה דנאמן ע"א להעיד על עדי החדש ע"ש ול"ד להכא דבעדות החדש שהוא על כל אדם ואין כל אדם בחזקת פסלות אף מדרבנן רק שתיקנו שאינו מספיק חזקת כשרות ובעינן ג"כ שיעידו עליו וע"א סגי משא"כ ע"ה לענין מעשרות הוא חשוד ובחזקת פסלות מדרבנן ואין ע"א נאמן להכשירו להוציאו מחזקתן:

אמרינן בפ' בתרא דפאה דבן לוי נאמן לומר על מע"ר שהפריש ממנו תרומת מעשר ואמרינן בירושלמי דכשם שלא נחשדו ישראל על ת"ג כך לא נחשד בן לוי על תרומת מעשר ואמרינן שם אמר ר"ב ב"ח נאמן בן לוי לומר מעשר ברור הוא לפוטרו מן השני אבל באומר ניתן לי אין נאמנין ופי' הפ"מ שם היינו דאם אומר שזה בעה"ב הפריש

מעשרותיו כראוי אף לפוטרו ממע"ש הוא נאמן אבל באומר ניתן לי היינו באומר סתם ניתן לי זה מע"ר ובזה א"נ לפוטרו ממע"ש ואמרינן שם הטעם לפי שמפרישין מע"ר קודם מע"ש א"י להעיד על מע"ש אם אינו ברור לו ע"ש והנה זה דנאמן הלוי אם אומר ברור לו שהפריש בעה"ב מע"ש ואע"ג דהכא בבן לוי ע"ה קיימינן להרמב"ם ז"ל הוא בפשיטו כיון שהוא מעיד על אחרים נאמן והנה הרמב"ם ז"ל (בפי"ב הט"ו) כתב וכן בן לוי שאמר פירות אלו ממע"ר שניטלה תרומתו הם ה"ז נאמן לעולם על תרומת מעשר כשם שישראל נאמן על ת"ג אבל א"נ עליו לפוטרו ממע"ש ע"ש וצריך לפרש ג"כ היינו דע"י זה שאומר שהוא מע"ר וא"כ אותו ע"ה הפריש מע"ר אינו נאמן בזה לפוטרו מן השני ואע"ג דהרמב"ם ז"ל פסק שם ה"ה דאם הפריש מע"ר מפירות נאמן על השני משום דהנאמן על הראשון נאמן על השני צ"ל הכא כיון דהלוי הוא ע"ה נהי דנאמן על מע"ר שבידו שהוא מע"ר אבל א"נ שהוא מאותו הכרי של ע"ה זה לפוטרו מן השני אך יש לעיין דהא הרמב"ם ז"ל ס"ל דנאמן ע"ה על של אחרים ואמאי לא יהא נאמן דמה מרויח הבן לוי ממה שאומר שזה מע"ר מכריו ואפשר דהכא כיון דלא ידע אם הפריש מע"ש רק שנאמינו שהפריש מע"ר וממילא הפריש מע"ש משום דהנאמן על הראשון נאמן על השני היינו שנחזיקו לאותו ע"ה שהוא נאמן על השני א"כ בא להכשיר האדם שהוא נאמן ולזה א"נ ע"א כמ"ש לעיל ולזה בעינן שנים שראו שהפריש מע"ר:

אמרינן בדמאי (פ"ב מ"ב) המקבל עליו להיות נאמן כו' וצריך לקבל ברבים כדאמרינן בירושלמי והיינו בפני ג' כדאמרינן (בפ' עד כמה) אבל מה שמעשר פירותיו לא סגי בזה להיות נאמן ואמרינן בירושלמי (פ"ה ה"א) דזה דאמרינן הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות הדא דתימר במתארח אצלו אבל ברבים עד שיקבל ברבים והאי לרבים היינו שיהא נאמן לרבים לומר מתוקן ושוסמכו עליו אעפ"י שהוא עצמו אינו אוכל עמהן כמ"ש המפרשים ז"ל שם ע"ש לזה בעינן דוקא שיקבל ברבים כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב הי"ז) והוא מהתוספתא הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם ואמר מי כאן נאמן מי כאן מעשר כו' א"ל איש פלוני ה"ז נאמן ולוקח מאותו פלוני אעפ"י שאינו מכירו כו' בד"א שאינו מכיר אדם שם אבל אם מכיר אדם שם לא יקח אלא מן המומחה ואם שהה שם ל' יום אעפ"י שאינו מכיר אדם שם לא יקח אלא מן המומחה ועיין בהשגות שם והכ"מ פי' דמן המומחה היינו שיאמרו עליו הרבה מן העיר ולא אדם אחד ע"ש ולענ"ד פי' התוספתא דלא יקח אלא מן המומחה היינו מי שקיבל עליו ברבים כיון דאינו מתארח אצלו אין לוקחין אלא ממי שקיבל עליו ברבים דבנכנס לעיר ואינו מכיר אדם התירו לשאול מי כאן נאמן מי כאן מעשר ואעפ"י שלא קיבל עליו ברבים כיון שאומרים עליו שמעשר

מותר ליקח ממנו אבל כשמכיר אדם צריך לקנות דוקא מן המומחה וכן אם שהה ל' יום כיון שהוא בכדי שיכיר אעפ"י שאינו מכיר לא התירו לו לקנות אלא מן המומחה וצריך לקנות מעיר אחרת וכמו בטהרות דלא יקח אלא מן המומחה אף אינו מכיר שם אדם כדאמרינן בתוספתא שם והנה (רפ"ז דדמאי) קתני המזמין את חברו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות כו' כיון דמתארח אצלו א"צ לקבל ברבים ותלוי רק אם מאמינו על המעשרות:

והנה בזה יש ליישב מה שהקשו על הרמב"ם ז"ל שכתב דחשוד נאמן לגבי אחרים מההיא דהלוקח פירות ממי שא"נ על המעשרות ושכח לעשרן שואלו בשבת לא מצאו א"ל אחד כו' מעושרין הן כו' למוצ"ש לא יאכל עד שיעשר ולהרמב"ם ז"ל כיון דחשוד נאמן על של אחרים אמאי מעשר למונ"ש ולפ"ז כיון דהכא מיירי בלקיחה שלקח מע"ה ובלקיחה בעינן שיקבל עליו ברבים א"כ נהי דס"ל להרמב"ם ז"ל דחשוד על של חברו אינו חשוד מ"מ הוי רק כשאר אינו חשוד אבל הלא לא קיבל עליו ברבים וזה שאומר אותו אחד מעושרין הן לא עדיף מהעיד זה בשעת לקיחה ובלקיחה בעינן עדות דוקא ממי שקיבל עליו ברבים וכל דבעינן בלקיחה שיקח ממי שקיבל עליו ברבים אם לקח ממי שלא קיבל עליו ברבים ה"ה דמאי וצריך לעשרן כמ"ש הרמב"ם ז"ל (רפ"י מהל' מעשר) המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי צריך להיות מעשר כו' וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים כו' ע"ש מכלל דאם לא קיבל ברבים פירותיו דמאי ומש"ה במוצ"ש צריך לעשר ומ"ש הרמב"ם ז"ל דחשוד שהעיד על של אחרים נאמן היינו לדברים שא"צ קבלה ברבים כגון להתארח אצלו ובזה מתיישב ג"כ מה שהקשו על הרמב"ם ז"ל מההיא דהחמרים שנכנסו לעיר כו' של חברו מעושר ואמרינן בירושלמי דזה דנאמנים הוא רק משום חיי נפש הא בלא"ה אין נאמנים והא התם לגבי אחרים הוא ולפ"ז כיון דהתם נמי איירי בלוקח מהם לא מהני מה שחברו מעיד עליו [ולתלמודא דידן דפליגי בגומלין כתב בביאור הגר"א (יו"ד קי"ט) דג"כ ס"ל לטעם דחיי נפש רק משום גומלין ס"ל דאסור ע"ש]:

הנה התוס' (בכורות ל') שקלו וטרו אי סתם ע"ה חשוד על השביעית ע"ש. והנה יש להביא ראיה להדיא דאמרינן בירושלמי דמאי (פ"ב ה"א) דמינים האסורים בקסרין שחזקתן מא"י החטים הפת והיין כו' הרי אלו בשביעית היתר בשאר שני שבוע דמאי ומקשינן ויהיו בשביעית שביעית ומתרצינן דבשביעית ישראל משמטין ועכו"ם פטורין וישראל ועכו"ם רבים על כותים היינו דכותים חייבין בשביעית ואין משמטין ולענין דמאי הוי איפכא כיון דע"ה אין מעשרין מצטרפין עם הכותים על העכו"ם [ועיין

בהמפרשים ז"ל שם] ומוכח שם להדיא דע"ה אין חשודין על השביעית והנה התוס' הקשו שם על ר"ת שכתב דסתם ע"ה אינו חשוד על השביעית מההיא דחולין דהנותן לשכנתו עיסה לאפות וקדרה לבשל אינו חושש לשאור ותבלין שבה לא משום שביעית ולא משום מעשר דאינה חשודה להחליף ואם אמר עשה לי משליכי חושש כו' וכתבו לתרץ דהתם מיירי בודאי חשוד והקשו ע"ז א"כ איך מייתינן מינה בחולין שם דגזרו על תערובות דמאי דילמא חשוד גרוע משאר ע"ה ע"ש ונראה מדברי התוס' דלר"ת מותר ליקח מן ע"ה בשביעית ולא חיישינן לפירות שביעית והנה יש לעיין דאמרינן בתוספתא שהביא הרמב"ם ז"ל שם דשביעית לא יקח אלא מן המומחה ונראה דבמתארח אצל ע"ה מותר דאין ע"ה חשוד על השביעית ורק בלקיחה החמירו לכתחילה שלא ליקח אלא ממי שקיבל עליו כמו במעשרות אבל אין פירותיו בחזקת איסור אם אינו חשוד בודאי ואם מצא פירות הולכין אחר הרוב וכן הפירות שבקסרין החיטין והפת כו' דאמרינן דבשביעית היתר בשאר שני שבוע דמאי דאזלינן בתר רוב קסרין הוא מקום שווקים והפירות באין ממקומות אחרים כדאמרינן בירושלמי ובתוספתא ואיכא דברים המותרים בקסרין דרובן באין מחו"ל ויש דברים האסורים בקסרין דרובן באין מא"י ואינו ניכר איזה של היתר דאינו ניכר ג"כ איזה מא"י ואיזה מחו"ל ובזה ל"ש שיקח מן המומחה והולכין אחר הרוב דבכ"ד שאינו ניכר הולכין אחר הרוב ומתיישב מה שהקשו בתוס' מההיא דחולין דהנותן לשכנתו עיסה לאפות דאם אמר עשה משליכי דחושש לשאור ותבלין משום מעשר ומשום שביעית התם הוי כלוקח ממנה ובלקיחה צריך דוקא ליקח מן המומחה וכן מה שהקשו שם מההיא דפ' לולב הגזול בלוקח אתרוג מע"ה דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה התם ג"כ הוא דרך לקיחה ומה שהקשו ע"ז מההיא דגיטין דמשאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית כו' אבל לא תבור ולא תטחון עמה כו' דדוקא חשודה אבל סתם ע"ה אינו חשוד על השביעית ע"ש התם דאינה לוקחת ממנה כלום רק שבוררת וטוחנת עמה ל"ש דאסור לסייע ידי עוברי עבירה דמסתם אינה חשודה על השביעית ומותר להתארח אצלה וכ"ש לסייע [כתב רש"י ז"ל בבכורות שם על ההיא דחשוד על השביעית אינו חשוד על המעשר דלוקחין ממנו תבואה וא"צ לעשר ודאי אלא דמאי ע"ש ומוכח מדברי רש"י ז"ל דהלוקח מן החשוד צריך לעשר ודאי ויש לחקור אי מותר לעשר מפירות של חשוד זה על פירות של חשוד אחר כיון דמחזקינן שהוא ודאי אינו מעושר אך אינו מוכרח דאמרינן בדמאי (פ"ה מ"ט) מעשרין משל כותים על של כותים כו' ר"א אוסר משל כותים על של כותים משום דשמא האי מעשר והאי אינו מעשר ואמרינן עלה בירושלמי אמר ר"י מ"ט דר"א כשם שעשו פירות ישראל דמאי אחר

רובן ואין תורמין ומעשרין מזע"ז כך עשו פירות כותי ודאי ואין תורמין ומעשרין מזע"ז ע"ש אלמא דזה דצריך להפריש ודאי אינו מוכח דמעשרין מזע"ז]:

אמרינן (ספ"ה דדמאי) תרם מן הדמאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום אבל התרומה עצמה א"צ לתקן ואע"ג דשמא הפריש מן החיוב על הפטור והיה בדין להיות תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליה תו"מ וכתב בפי' הרא"ש ז"ל הטעם כיון דספק הוא ורוב ע"ה מעשרין ע"ש ואע"ג דבכל דמאי רוב ע"ה מעשרין ומ"מ צריך לתקן צ"ל כיון דהכא איכא תרתי רוב ע"ה מעשרין והיה פטור מתחילה וגם שמא היה מן החיוב על החיוב ונתקן וכל שחוץ רוב ע"ה מעשרין איכא עוד ספק היתר קיל וזהו מ"ש הרא"ש ז"ל דאיכא ספק ורוב ע"ה מעשרין היינו דאיכא תרתי ורק לכתחילה הצריכוהו להפריש מכל אחד ואחד ואם עבר והפריש מזע"ז קנסוהו לחזור ולתרום אבל התרומה עצמה לא חייבוהו לתקן.

והנה שם משנה ה' אמרינן הלוקח מן העני וכן העני שנתנו לו פרוסות כו' מעשר מכל או"א ובתמרים ובגרוגרות בולל ונוטל אמר ר"י אימתי בזמן שמתנה מרובה אבל בזמן שמתנה מועטת מעשר מכל או"א וכתב בפה"מ בולל ונוטל הוא שיערב הכל ויוציא המעשר מהכל וזה יהיה כשיתנו לו הרבה לפי שנאמר מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר ונאמר שעל כל פנים הוציא המעשרות ויתעשר הכל דמאי ואם היתה מתנה מועטת נחשב עליו שהוא על כל פנים כילי ולא עישר ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי כו' ע"ש ואע"ג דבין כך ובין כך צריך להפריש דמאי ולא סמכינן דעישר מ"מ איכא נפקותא דבמתנה מרובה כיון דנדיב הוא החשש שאינו מעושר קטן יותר ואם נצרף לזה הצד ששניהם מן החיוב מותר אף לכתחילה לבלול ולהפריש מזה ע"ז ואם הוא כילי חשש שאינו מעושר גדול יותר ואף דסוף סוף אינו מעשר אלא דמאי מ"מ אף כשיצרפו להספק שמא שניהם מן החיוב אסור לבלול לכתחילה דיש מדרגות בדמאי דבעלמא במפריש מן הדמאי על הדמאי דהספק השני שמא שניהם מן החיוב אף שהוא מיעוט כיון דאמרינן דרוב ע"ה מעשרין מ"מ מהני צירוף זה המיעוט לרוב ע"ה מעשרין וא"צ לעשר כלל לענין שהתרומה א"צ תיקון ואם הרוב של רוב ע"ה מעשרין הוא יותר גדול כגון במתנה מרובה מהני הצירוף של המיעוט שהוא מן החיוב על החיוב לענין שיהא מותר לכתחילה לבלול ולעשר מזע"ז:

אמרינן (רפ"ב דמעשרות) היה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים אוכלין ופטורין היינו שלא ראו פני הבית לפיכך אם הכניסו לבתיהם מתקנין ודאי טלו והכניסו לבתיכם היינו שראו פני הבית לא יאכלו מהם עראי לפיכך אם הכניסו לבתיהם אין מתקנין אלא דמאי ע"ש והנה באמר טלו לכם תאנים דאוכלין ופטורין כתב הרע"ב ז"ל דאימור לא ראו פני

הבית והקשה המ"ר כיון דהוי רק ספק איך תלינן בדאורייתא להקל ע"ש ובפה"מ כתב כשזה המוכר המסבב בשווקים מכריז ואומר טלו לכם תאנים מותר לאכול מהם עראי ולפי שנאמר שלא ראו פני הבית ולפיכך אין מכריזין עליהם אלא לאוכלן בלבד עראי כו' ע"ש היינו משמכריז רק טלו לכם תאנים ואינו מכריז טלו והכנסו לבתיכם הכוונה שאינו מותר לאכול רק עראי שלא ראו פני הבית והיינו דהוי כאומר שלא ראו פני הבית וסמכינן עליה אך יש לעיין איך ע"ה נאמן ויש לומר בזה ב' דרכים חדא דזה דאין ע"ה נאמן הוא רק שעישר אבל שלא ראה פני הבית נאמן וכמו דאשכחן לענין טומאה דאין ע"ה נאמן שהוא טהור אבל נאמן שלא הוכשר אבל בעיקר נראה כיון שאומר שלא ראה פני הבית א"כ הוא אומר שלא הופרש ממנו אף תרומה דהא קתני לפיכך אם הכניסו לבתיהם מתקנין ודאי היינו דצריך להפריש אף ת"ג דאף ת"ג אין מפרישין בתאנים קודם ראיית פני הבית דהוי דבר שאי"ל גורן בשדה כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ג הכ"ב) והכ"מ שם ונאמן ע"ה לומר שלא הפריש ת"ג א"כ במה שאומר שלא ראה פני הבית להתיר אכילת עראי א"כ בא להתיר ג"כ טבל של תרומה ולגבי תרומה ע"ה חשיב כחבר כדאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ה ה"א) ומש"ה נאמן שלא ראה פני הבית ול"ק קושית המ"ר על הרע"ב שכתב דאומר לא ראה פני הבית והקשה איך תלינן לקולא בספק דאורייתא דהכא משום נאמנות ע"ה הוא:

אך הרמב"ם ז"ל בפסקיו (פ"ה ה"ו) כתב ע"ה שהיה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים אוכלין ופטורין כו' ואם הכניסו לבתיהן מעשרין ודאי ואם רוב העם מכניסין לשוק אין מתקנין אלא דמאי כו' ומוכח דאינו מפרש כמה שפי' בפה"מ דכיון שהכריז בלשון טלו לכם תאנים היינו דאינו מותר לאכול רק עראי דא"כ הוי כאומר בפי' שלא עישר וא"כ אם רוב העם מכניסין לשוק אמאי אינו מתקן רק דמאי הרי נאמן הוא שלא עישר ובפסקיו הוא מפרש דכשאומר טלו לכם תאנים אפשר הוא מפני שלא ראו פני הבית ואפשר נמי שכוונתו שכבר עישר והנה הרש"ש הקשה על הרמב"ם דנראה מדבריו דבאומר טלו לכם תאנים דמותר לאכול עראי הוא ג"כ בשרוב מכניסין לשוק ואמאי מותר לאכול עראי הא אקבע למעשר ע"ש והנה עוד יותר תמוה דהרמב"ם ז"ל בעצמו כתב (פ"ג הכ"ד) במצא כלכלה אם רוב מכניסין לשוק אסור לאכול עראי ומתקנה דמאי ע"ש וכאן ס"ל דאף ברוב מכניסין לשוק מותר לאכול עראי ונראה דשאני הכא שע"ה מעיד עליו טלו לכם תאנים שמותר לאוכלן ואף דאין ע"ה נאמן הוא רק אם כל ההיתר הוא שמא עישר ואף דרוב ע"ה מעשרין אינו נאמן אבל כל שלבד ההיתר דשמא מעושר איכא ג"כ היתר דאפשר הוא מן המיעוט שמכניסין לבתיהן ולא ראו פני הבית כה"ג ע"ה נאמן אבל במצא

כלכלה דליכא מאן דמסהיד עלה אסור ואף דסתם פירות ע"ה אף כשאינו מעיד הוא ג"כ רק דמאי מ"מ איכא נפקותא אף בע"ה בין מעיד ובין אינו מעיד וכדאמרינן בדמאי (פ"ד מ"ב) גבי המדיר את חברו שיאכל אצלו כו' ובלבד שיאמר לו מעושרין הן ע"ש אלמא דאף בע"ה איכא נפקותא בין סתם פירותיו למעיד בפי' שמעושרין הן ואף דלענין להפריש מן הדמאי על הדמאי ג"כ לבד רוב ע"ה מעשרין איכא ג"כ מיעוט שהוא מן החיוב על החיוב מ"מ זה מהני רק שאם הפריש מזע"ז שא"צ לתקן את התרומה כמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל אבל לכתחילה אין מפרישין מן הדמאי על הדמאי ואע"ג דהתם נמי איכא עדות של ע"ה שהוא מעושר שאני התם דעדות של ע"ה איכא רק על ההיתר של רוב ע"ה מעשרין ועל המיעוט שהוא מן החיוב על החיוב אדרבה איכא עדות ע"ה להפך שהרי ע"ה אומר על הדמאי השני שנתקן וא"כ הוי מן החיוב על הפטור משא"כ הכא כשאמר ע"ה סתם טלו לכם תאנים ומעיד שמותר לאוכלן וע"ז איכא ב' היתירים דרוב ע"ה מעשרין ושלא ראו פני הבית והוי כמעיד ע"ה שיש בזה אחד מב' ההיתרים וכה"ג מהני אף לכתחילה:

והנה היכא דאיכא ב' ספיקות גמורים להיתר בדמאי דעת הרמב"ם ז"ל בפה"מ ריש דמאי דמותר שכתב שם דהקלין שבדמאי השיתין כו' מש"ה פטורין מן הדמאי משום דנקבצו ב' ספיקות חדא שמא מן ההפקר הן ושמא מעושר והעיקר בידינו דב' ספיקות להקל ע"ש. והנה בגה"ש ירושלמי ריש דמאי הקשה על הפה"מ שהרי כתב הרמב"ם ז"ל (פי"א מהל' מעשר) במוליך חיטין לטוחן עכו"ם ה"ה דמאי דשמא החליפן בחיטים של ע"ה וכתב הכ"מ ואע"ג דאיכא ס"ס ספק לא החליפן ספק אותו ע"ה עישר פירותיו מאחר דקי"ל רוב ע"ה מעשרין ואפ"ה חיישינן ה"נ חיישינן לס"ס א"כ לא מהני ס"ס בדמאי ע"ש והשעה"מ והרעק"א ז"ל כתבו דל"ד דרק התם במוליך לטוחן עכו"ם דב' הספיקות הן שמעושר דאם לא החליפן הן מעושרין ואם אותו ע"ה שהחליף עמו עישר פירותיו הם ג"כ מעושרין ובספק אם הוא מעושר כיון דחיישינן למיעוטא דהא רוב ע"ה מעשרין ה"נ חיישינן לס"ס אבל הכא שספק אחד הוא שמא מן ההפקר ופטור לגמרי מהני ס"ס להרמב"ם ז"ל ע"ש. והנה הראב"ד ז"ל שהקשה על הרמב"ם ז"ל במוליך לטוחן עכו"ם הא איכא ס"ס שמא לא החליפן ושמא אותו ע"ה עישר הקשה עליו הר"ש שירילו ז"ל מההיא דהנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן ואת שהוא נוטל הימנה והא התם נמי הוי ס"ס שמא לא החליפה ושמא היא מעשרת ע"ש ונראה דאף הראב"ד ז"ל מודה בע"ה עצמו אף דאיכא ס"ס חיישינן דלעולם בע"ה איכא ס"ס שמא עישרן ושמא עביד להו כדר' אושעיא שהכניסו במוץ שלה וכמ"ש תוס' בכורות (כ' ע"א) ד"ה ואיב"ע דלעולם

בפירותיו של ע"ה אמרינן אימר עביד להו כר"א ע"ש ומ"מ אסורין משום דמאי אך זה רק היכא שכל הספיקות הן ביד ע"ה בזה חששו אף לס"ס וה"נ בנותן לפונדקית דהספיקות שמא לא החליפן הע"ה ושמא עישרן לא מהני כיון דהספיקות הן באותו ע"ה עצמו איך עשה ורק במוליך לטוחן עכו"ם ששם ב' הספיקות הן על ב' בנ"א שמא לא החליף העכו"ם ושמא עישר הע"ה בזה ס"ל להראב"ד ז"ל דמהני ס"ס:

והנה על הראב"ד ז"ל יש לעיין דאמרינן בירושלמי (פ"ג ה"ד) נתחלפה קופתו אצל הטוחן אם הוחזק ע"ה להיות טוחן שם באותו היום חושש ע"ש ואמאי חושש הא הוי ס"ס שמא לא החליף עם אותו ע"ה דהא לא הוחזק רק ע"ה אחד ואם החליף שמא אותו ע"ה עישר ונראה דבזה מודה הראב"ד ז"ל דלא מהני ס"ס כיון דהכא מיירי דודאי החליף והספק אם נתחלף עם חבר או עם ע"ה הספק השני אם אותו ע"ה עישר הוא ג"כ אם הוא חבר או ע"ה דאם הוא מעשר פירותיו אינו חשוד על המעשרות והוא כמו חבר וע"ה הוא שאינו ידוע אם מעשר פירותיו אם לא א"כ ב' הספקות הן אם זהו מעשר פירותיו וכיון דבזה לא מהני רובא לומר אם אותן הפירות הוא ממי שמעשר פירותיו דהא רוב ע"ה מעשרין ה"נ לא מהני בזה ס"ס ועוד דשם ספק אחד אבל בספק אם נחלף לגמרי אף דהספק הוא ג"כ אם פירות אלו מעושרין או לא מ"מ כיון דהספק הוא מכח שמא לא נתחלף דאם לא נתחלף יודע הוא בהפירות שהן מעושרין הן ב' שמות וזה הס"ס ל"ד לרוב של ע"ה מעשרין:

הנה בפה"מ ריש דמאי כתב בהנך השיתין כו' דרובן הן מן ההפקר ומ"מ כתב דההיתר הוא מטעם ס"ס ויש לעיין אמאי לא סגי במה שרובן מן ההפקר וא"כ יהיו פטורין אף מדמאי ונראה משום דהוי קבוע דהא ע"ה נוטלן ממקום הקבוע וכן אמרינן בטבול יום (פ"ד מ"ה) בראשונה היו אומרים מחללין על פירות ע"ה חזרו ואמרו אף על מעותיו היינו דלא חיישינן שמא של מע"ש הם כמ"ש בפה"מ שם וקשה בראשונה אמאי אין מחללין על מעותיו וחיישינן שמא של מע"ש הן הא רוב מעות אף בירושלים של חולין הן כדאמרינן דמעות שנמצאו בירושלים חולין ולא חיישינן שמא של מע"ש הן ועכצ"ל דע"ה שאני שנוטל ממקום הקבוע וחיישינן שמא נטל של מע"ש ולמשנה אחרונה דמחללין על מעותיו הוא משום דלא חשיד לחלל על של מע"ש:

כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ג מהל' מעשר הי"א) והוא מהתוספתא פירות הארץ שרבו על של חו"ל ה"א חייבין בדמאי ושל חו"ל שרבו על של א"י פטורין מן הדמאי לא הלכו חכמים בפירות חו"ל לא אחר המראה ולא אחר הטעם כו' אלא אחר הרוב רבו בעיר אבל לא במדינה כו' בהר ולא רבו בבקעה כו' רבו לחנוני ולא לבעה"ב כו' את שרבו

לו מותר כו' ויש לעיין אם זה דרבו מותר הוא מדין ביטול או מדין כל דפריש כו' והנה בשביעית (פ"ו מ"ד) אמרינן מאימתי מותר אדם ליקח ירק במוצאי שביעית משיעשה כיוצא בו כו' רבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד וכתב ע"ז הר"ש ז"ל דכשיעשו כיוצא בו מותר מתרי טעמי חדא דתלינן בהיתר א"נ משום דרבה ההיתר על האיסור ונתבטל וזה דרבי התיר ליקח ירק במוצאי שביעית מיד הוא משום שהיו מביאין מחו"ל והיתה רבה על של א"י ע"ש והנה הכא בטבל א"א לומר הטעם משום ביטול דהא טבל לא בטל וע"כ צ"ל משום כל דפריש מרובא פריש וההיא דפירות חו"ל שרבו על של א"י מיירי בשוק שמביאין לשם פירות מא"י ומחו"ל וכדאמרינן בתוספתא וברמב"ם ז"ל שם רבו פירות חו"ל בשוק ונתמעטו חזר השוק לישנו ע"ש ושוק לא חשיב קבוע דהחמרין שמביאין לשוק הם ניידי וכן מוכח מהתוספתא (פ"ד דדמאי) דאמרינן שם כל העיר מוכרין בשר שחוטה ואחד מוכר בשר נבלה ואינו יודע מאיזה מהם לקח ה"ז אסור כו' בד"א בזמן שלקח וא"י מאיזה מהם לקח אבל הלוקח מן השוק הולכין אחר הרוב ע"ש דבשוק לא חשיב קבוע וזה דאמרינן ריבה לחנוני ולא לבעה"ב כו' את שריבה לו מותר אע"ג דחניות חשיב לעולם קבוע התם פירושו רבו לחנוני דהיינו דהחנינים לקחו מאותן חמרים שרובם היתר ע"י זה הותרו החנונים:

עוד אמרינן שם בתוספתא אם כל הפירות היו אסורין בעיר ונכנס רק גורן אחד של היתר הנחתומין מותר מפני שהן רצין אחר החדש ואין הפירות שהיו קודם בכלל האיסור אצלו ושאר כל אדם אסורין ע"ש והנה בזה יש ליישב מ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ דמאי (פ"ה מ"ג) על ההיא דהלוקח מן הנחתום מעשר מן החמה על הצוננת כו' ר"י אוסר שאני אומר חטים של אמש היו משל אחד ושל היום היו משל אחר וכתב בפה"מ שהוא חושש שמא יהיה זה הלחם מחטה ישנה וזה האחר מחטה חדשה והעיקר בידינו שאין מעשרין מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש ע"ש וקשה טובא הא אמרינן (בפ"ה מ"ח) הלוקח טבל מב' מקומות מעשר מזה ע"ז ולא חיישינן שמא אותו מן החדש ואותו מן הישן ומשום דהולכין אחר הרוב ואם רוב תבואה מן הישן הכל בחזקת ישן ואם רוב מן החדש הכל בחזקת חדש כדאמרינן בכמה דוכתי ולפ"ז נחתומין שאני כיון שהן רצין אחר החדש היינו אחר התבואה שהובא עתה לעיר ומה שהיה קודם בעיר אינו מצטרף לילך אחר הרוב כדאמרינן בתוספתא א"כ אינו מעשר משל אמש על של היום דשמא אתמול לא נכנס חדש בעיר ולקח מן הישן והיום נכנס גורן של חדש ולקח מהן ואין מעשרין מזה ע"ז:

אמרינן בתוספתא (פ"ג דדמאי) מצרפין פירות חו"ל על פירות שנייה כדי שירבו על פירות שלישית לפוטרן מן מ"ע מצרפין פירות חו"ל על פירות שלישית כדי שירבו על פירות רביעית לפוטרן מן מע"ש ע"ש ויש לעיין דע"כ מיירי דבפירות המחויבות במע"ש והמחויבות במ"ע ליכא רוב זה ע"ז דא"כ ל"ל צירוף מפירות חו"ל א"כ אמאי כאן דמצרפין פירות חו"ל עם פירות המחויבות במע"ש להרבות על פירות המחויבות במ"ע וכאן אדרבה מצרפין פירות חו"ל עם המחויבות במ"ע להרבות על של מע"ש נימא איפכא ונראה דודאי אין פטור חו"ל יכול להכריע לפטור ממע"ש או ממ"ע כיון דשל חו"ל פטור לגמרי ומ"ש דתצטרפו עם זה תצטרפו עם זה וזה דאמרינן דפירות חו"ל מצטרפין עם פירות שנייה שירבו על של שלישית לפוטרן ממ"ע מיירי שאותו של חו"ל הוא ג"כ של שנה שנייה דאף בלא פטור של חו"ל היו ג"כ פטורין ממ"ע מפני שהן של שנה שנייה מצטרפין עם של שנה שנייה של א"י וכן עם של שלישית על של רביעית וזהו החידוש דאף דבפירות חו"ל ל"ש שנייה ושלישית דפטורין לגמרי מ"מ כאן דאף בלא פטור של חו"ל היו פטורין ממ"ע משום שנייה או ממע"ש משום שלישית אפשר לצרפן עם של א"י לפטור ממ"ע או ממע"ש. והנה הרדב"ז ז"ל (פי"ג מהל' מעשר הי"ב) פתר להתוספתא לענין ביטול שרשאי להוסיף משל חו"ל כדי לבטל והקשה הא אין מבטלין איסור לכתחילה ודחה דברי התוספתא מהלכה ע"ש אך אין דברי התוספתא לענין ביטול כלל דמצטרפין אין זה מוסיפין לבטל רק מצטרפין לחשבון כדי שירבו על האחרים]:

אמרינן בדמאי (פ"ז מי"א) המוכר פירות בסוריא ואמר של א"י הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפה שאסר כו' משלי הן חייב לעשר מעושרין הן נאמן שהפה שאסר כו' ואם ידוע שי"ל שדה אחת בסוריא חייב לעשר ע"ש. והנה יש לחקור בי"ל שדה אחת בסוריא ואמר על הפירות של א"י הן ומעושרין הן אם נאמן לפוטרן ממע"ש לפמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א ממע"ש הי"ד) דסוריא פטורה ממע"ש אפילו מדרבנן א"כ על מע"ש איכא הפה שאסר כו' אי אמרינן הפה שאסר על מקצת דבריו הנה אמרינן דע"ה היה עובר בשוק ואמר טלו לכם תאנים אוכלין עראי ופטורין ואם הכניסו לבתיהן מעשרין ודאי ואם אמר הכניסו לבתיכם אסור לאכול עראי ואם הכניסו לבתיהן מתקנין דמאי דהוי כאומר שראו פני הבית ומעושרין הן ומש"ה אסור לאכול עראי כיון שראו פני הבית ומעשרין דמאי כשאר פירות ע"ה דאינו נאמן שהן מעושרין ואמאי אסור לאכול עראי נימא הפה שאסר כו' לפמ"ש המפרשים ז"ל שם דמסתמא לא ראו פני הבית והוא אומר שראו ומעושרין

הן א"כ לענין אכילת עראי נימא הפה שאסר כו' ומוכח כיון דעל כל עדותו ליכא הפה שאסר כו' לא מהני:

ג

אמרינן הלוקח לבהמה לזרע כו' ושירי מנחות פטורין מן הדמאי ובחולין (ז') אמר ר"י ל"ש אלא שלקחו מתחלה לבהמה אבל לקחן מתחילה לאדם ונמלך עליהן לבהמה חייב לעשר ע"ש דחיוב דמאי חל בשעת לקיחה מע"ה ואם כבר חל תו לא פקע הנה אמרינן בירושלמי דמאי (פ"א ה"ג) בהנך דפטורין מן הדמאי ופליגי ר"י ור' הושעיא רי"א דלא גזרו על דברים אלו ור' הושעיא אמר משום דאימת קדשים על ע"ה ומקשינן תני וכולן שקרא שם לתרו"מ ולמע"ש שלה מה שעשה עשוי לר"י ניחא אלא לר' הושעיא כיון דמתוקנין הן אמאי מה שעשה עשוי ומתרצינן משום אחד שאינו מתקן שאין אימת קדשים עליו ע"ש היינו משום חד דלא מתקן מועיל דאם הפריש מה שעשה עשוי אבל לא לחייב להפריש והנה קשה דאמרינן (רפ"ד דדמאי) הלוקח פירות ממי שא"נ על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת אוכל על פיו חשכה מוצ"ש לא יאכל עד שיעשר והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דזה דהתירו הוא משום דאימת שבת על ע"ה ומקשינן ואי אימת שבת עליו חשכה מוצ"ש אמאי לא יאכל עד שיעשר ומתרצינן מפני אחד שאין שבת עליו באימה ע"ש אלמא משום אחד אמרינן דצריך לעשר לכתחילה ונראה דבזה הוא החילוק דבהנך דפטורין מן הדמאי דבשעה שלוקח מן ע"ה איכא רק אחד דלא מעשר אינו חל בשביל זה חיוב דמאי ומהני רק שאם הפריש מה שעשה עשוי אבל בלוקח מע"ה ושכח לעשר דבשעת לקיחתו היה דמאי גמור וחל חובת הפרשה ואח"כ כששואלו בשבת כל היכא דאיכא חד דאין אימת שבת עליו לא נפקע חיוב דמאי וכמו בלקח לאדם ונמלך לבהמה אף דלא גזרו דמאי לבהמה מ"מ כשחל חיוב דמאי לא נפקע. אך יש לעיין מההיא דהמדיר את חברו שיאכל אצלו דאוכל עמו שבת ראשונה כו' ודוקא מדיר ודוקא שבת ראשונה והביא המלאכת שלמה בשם המפרשים ז"ל שהקשו הא אמרינן דבשבת שואלו ואוכל על פיו ותי' דלא התירו ע"י שאלה בזמינו שיאכל אצלו רק בלוקח פירות לכבוד השבת ע"ש וקשה הא אף זה דלמוצ"ש צריך לעשר הוא רק משום חד דאין אימת שבת עליו והכא במזמינו בשבת דבא ליד חבר בשבת אמאי חל עליו חיוב דמאי לכתחילה משום חד דלא מעשר מ"ש מהשיתין והרימין כו' דלא חל עליו חיוב דמאי משום חד דלא מעשר וצ"ע:

והנה כעין זה אמרינן בחולין ז' לענין תערובת דמאי דזה דלא גזרו על תערובת דמאי הוא דוקא בבא ליד חבר כשהוא מעורב אבל נתערב אצל החבר אסור והטעם משום דחיוב

דמאי חל בשעת לקיחה ומתחילה לא חל על תערובת דמאי אבל כשלקח בלא תערובת וכבר חל חיוב דמאי שוב לא פקע והנה יש לחקור כשלקח ע"ה מע"ה חברו לאכילה ולקחן אח"כ החבר לבהמה אם חייב בדמאי כיון שבא ליד חבר לבהמה מתחילת לקיחתו ומה שהיה אצל ע"ה לא איכפת לן דהא חבר שלקח מע"ה לבהמה אף שע"ה קודם חשב לאכילה לא איכפת לן או כיון שלקח ע"ה מע"ה חברו לאכילה כבר חל חיוב דמאי דע"ה אינו פטור מן המצות וכיון שלקח מע"ה לאכילה חייב בדמאי וכבר חל חיוב דמאי ואין מה שהחבר לוקח אח"כ לבהמה מהני כלום וכמו חבר שלקח לאכילה ולקח ממנו חבר אחר לבהמה דלא מהני וזה דהלוקח מע"ה לבהמה אינו חייב בדמאי זהו דוקא בלוקח מע"ה ראשון שהוא פירות ארצו דלגבי ע"ה שלקח ממנו ל"ש שיחול דין דמאי דאצלו אינו שייך דמאי כיון דיודע הוא אם עישר או לא עישר ואצלו הוא או ודאי או פטור לגמרי ודין דמאי חל בלוקח ממנו וכיון שלקח לבהמה לא חל חיוב דמאי ולפ"ז יוצא דבר חדש דכל הנך דהלוקח לזרע ולבהמה כו' הוא דוקא בלוקח מע"ה שהן פירות ארצו עוד יש לחקור חבר שלקח מע"ה למוכרן לאחרים וחזר ולקח ממנו חבר לבהמה אי חייב בדמאי כיון דהחבר הראשון לא לקח לא לאכילה ולא לבהמה ולא נקבעו והחבר השני לוקח לבהמה פטור או כל שבא לידי חבר שלא ע"מ לבהמה נתחייב בדמאי דרק היחוד לבהמה או לזרע זהו הפוטרו מן הדמאי:

כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ג הי"ד) אלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי הלוקח פירות לזריעה כו' וכיון שא"ל ע"ה מתוקנין הן א"צ לעשר ע"ש ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דצריך דוקא ע"ה לומר מתוקנין הם ואע"ג דלוקח סתם מע"ה הוא ג"כ רק דמאי מ"מ היכא שהתירו משום דמאי התירו רק כשאומר בפי' מתוקנין הם ונראה דלמד זה הרמב"ם ז"ל מההיא דהמדיר את חברו שיאכל אצלו דאוכל עמו שבת ראשונה ובלבד שיאמר לו מעושרין הן ע"ש ומזה למד דכ"מ שהתירו דמאי הוא רק באומר בפי' מעושרין הן:

כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ג הט"ו) הלוקח פירות לאכילה ונמלך עליהם לבהמה ה"ז לא ימכרם לעכו"ם ולא יאכילם לבהמה כו' והוא מהתוספתא והנה זה דלא ואכילם לבהמה הוא פשוט כיון דחל חובת הפרשה אסור להאכיל טבל לבהמה דהו' הנאה של כילוי אבל אמאי לא ימכרם לעכו"ם והנה י"ל הטעם משום הפסד כהן דקא משתרשרי ליה וכמו באנסו בית המלך גרנו בחובו חייב לעשר דקא משתרשרי ליה אך בפי' הרדב"ז ז"ל שם כתב דהטעם שמא יחזור וימכרם לישראל ע"ש ולהרמב"ם ז"ל ע"כ צ"ל טעם זה דהא ס"ל להרמב"ם ז"ל כמה שהבאנו לעיל דתרומת מעשר של דמאי אף שצריך ליתן

לכהן מתנת חנם מ"מ אין זה מדין ממון א"כ ל"ש דמשתרשרי ליה והנה שם (הי"ז) כתב הרמב"ם ז"ל עכו"ם ששאל מישראל ליתן לו שמן על מכתו אסור בודאי ומותר בדמאי ע"ש והטעם דהכא מותר בדמאי הוא משום דהכא ל"ש שמא יחזור וימכרנו לישראל כיון דנותן ע"ג מכתו מיהו בודאי אסור משום הפסד כהן דרק באנפרות א"צ לעשר אבל במתנה הוי כמו בחובו דמשתרשרי ליה כיון שרוצה ליתן לו במתנה אך זה שייך רק בודאי אבל בדמאי ל"ש הפסד כהן דאין לו בו דין ממון ומש"ה מותר בדמאי:

הנה ע"ז דאמרינן בחולין דלא גזרו על תערובת דמאי יש לעיין מהא דאמרינן (בשלהי פ"ב דמכשירין) אוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אם רוב עכו"ם ודאי אם רוב ישראל דמאי מחצה על מחצה ודאי דברי ר"מ וחכ"א אפילו כולן עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי וכתב בפה"מ דר"מ סבר אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר ע"כ הפירות שביד עכו"ם הן טבלים וחייבין במעשר ודאי וחכ"א דנין אותו דמאי בעבור הישראל לבד שפירותיו חייבין במעשר ואנחנו מסופקים אם עישר אם לא עישר אבל אם היה כל האוצר של עכו"ם היה פטור מן המעשרות ע"ש וקשה אמאי הוי דמאי יהיה פטור לגמרי כיון דשל עכו"ם הוא פטור לגמרי ואותו של ישראל הוא דמאי א"כ הוי תערובת דמאי דהא הרוב פטור לגמרי והכא נעשה התערובת קודם שבא ליד חבר וצ"ל דזה דלא גזרו על תערובת דמאי הוא דוקא אם באותה עיסה שהוא אוכל יש רק תערובת דמאי כההיא דחולין דשאור ותבלין וטחינין כו' אבל באוצר שנתערב שהוא תערובת כזה דאפשר דמה שהוא אוכל הוא כלו של דמאי כה"ג לא התירו:

אמרינן הקלין שבדמאי השיתין והרימין כו' ובנות שוח ובירושלמי אמר ר"י מפני שחזקתן מן ההפקר וכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם לפי שכל אלה לא יהיו כ"א בהרים ובמדבריות שהן הפקר ע"ש והנה הרמב"ם ז"ל בזה לשטתיה שכתב בריש הל' זכיה ומתנה המדבריות והנהרות והנחלים כל שבהן הפקר כל הקודם בהן זכה כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא בהן וכתב הראב"ד ז"ל שהוא הפקר דוקא לאותו השבט ועיין בלח"מ שם דהראב"ד ז"ל חולק על הכל דבפ' מרובה אמר רשב"א תלושין שבהרים בחזקת כל השבטים והמחוברין בחזקת אותו השבט וקסבר הראב"ד ז"ל דלא פליגי רבנן עליה דרשב"א והרמב"ם ז"ל ס"ל דפליגי ע"ש א"כ להראב"ד ז"ל שהוא רק הפקר לאותו השבט ודאי אינו פטור מן המעשר דלא קרינן ביה ובא הלוי כו' דרק פאה אף שהוא הפקר רק לעניים פטור מן המעשר הוא משום דאם הלוי עני יכול ליטול אבל להנך שהם הפקר רק לאותו השבט אין הלוי יכול ליטול שהרי אינו מאותו השבט שהרי לא נטלו חלק בארץ והנה להראב"ד ז"ל צריך לפרש זה דאמרינן בירושלמי

שחזקתן מן ההפקר ופטורין אף מודאי אינו שהן באין מן המדבריות וההרים רק שאין חשובין ומפקיר להו אך לפ"ז קשה מה שהקשה הר"ש ז"ל שם דמשמע הכא דבנות שוח הן גרועות ובשבועות משמע שהוא פרי חשוב ותי' דזה דפטיר ר"י בירושלמי משום הפקר הוא משום דפרי הגדל ביערים הוא שהוא מקום הפקר ופטורין מן המעשר אעפ"י שהוא טוב ע"ש ולהראב"ד ז"ל אי אפשר לומר כן דלדידיה הפירות הגדלים ביערים הם הפקר רק לאותו שבט כמ"ש הלח"מ שם ואי אפשר ג"כ לומר דמתוך שאינן חשובין מפקר להו דאדרבה בנות שוח חשובות הן וצ"ע:

גרסינן (רפ"ד דדמאי) תרו"מ של דמאי שחזרה למקומה ר"ש שזורי אומר אף בחול שואלו ואוכלו על פיו וכתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב ה"ד) מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו שהן דמאי וראינוהו שחזרה ונפלה בפנינו בין למקום אחר בין למקומם וחזר ואמר הפרשתיה נאמן אפילו בחול ואוכל על פיו כשם שאימת שבת על ע"ה כך אימת דימוע עליהם ואין חשודין להאכיל את המדומע וכתב הראב"ד ז"ל דברים הללו כו' ואינם אלא כשנפלה למאה שעלייתה מועלת כו' וא"כ מאי אימת דימוע איכא הכא אלא לעולם שנפלה לפחות מק' בשביל שלא יאסר הכל שואלין אותו אם היה מתוקן ואוכלין על פיו ועיין בכ"מ דהראב"ד ז"ל הבין בדברי הרמב"ם ז"ל דמיירי שנפלה למאה וכל תרומה שנפלה לק' צריך להרים ואם אמר הע"ה הפרשתיה את"כ נאמן והראב"ד ז"ל הוקשה לו אי מיירי שנפלה לק' באופן דעלייתה מועלת ל"ש אימת דימוע בזה ולכך פי' דמיירי שנפלה לפחות מק' וזה דנאמן היינו שהפריש קודם לכן והפרשה זו שהפריש עתה היתה רק בשביל החבר כדי להאמינו וכתב הכ"מ לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל דלעולם מיירי שנפלה לפחות מק' וזה שאמר הפרשתי היינו שעשה בענין שנתקן המדומע היינו שנתערבו אח"כ עם פירות חולין שלא במתכוין עד שעלתה בק"א ע"ש והנה לפי תי' הכ"מ קשין דברי הרמב"ם ז"ל למה צריך לטעם דאימת דימוע על ע"ה דאין זה שייך כלל לדין ע"ה אטו ע"ה זר חשוד לאכול תרומה הא אין ע"ה חשוד רק על הטבל אבל תרומה הוא כשאר איסורים והכא ל"ש לדין טבל כלל רק תרומת מעשר שנתערבה לפחות מכדי ביטול ומעיד ע"ה שנתערב בעוד ונתבטל וזה אינו שייך להפרשה כלל שיהא חשוד עליה ע"ה ולפי מה שהבין הראב"ד ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל דמיירי שנפלה לק' דעלייתה מועלת רק מעיד ע"ה הפרשתיה אח"כ והקשה א"כ מאי אימת דימוע איכא כיון שנפלה לק' יש לומר לפי מה דאמרינן בתרומות (פ"ה מ"ח) סאה תרומה שנפלה לק' ולא הספיק להגביה עד שנפלה אחרת ה"ז אסור ע"ש דאף שנפלה לק' כל כמה דלא הרים עדיין לא חל הביטול וכדאמרינן בירושלמי שם דהרמתה מקדשתה א"כ כ"ז שלא הרים הוא

דימוע אך נראה דא"א לפרש דברי הרמב"ם ז"ל כמה שהבין הראב"ד ז"ל דהרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הדין דתרו"מ של דמאי שנתבטלה בק' דצריך הרמה וכמ"ש לעיל וצריך לפרש כמה שהבין הכ"מ שם דמיירי שנפלה בפחות מק' וכן הבין שם הרדב"ז ז"ל ע"ש]:

והנה בלוקח פירות ממי שא"נ על המעשרות ושכח מלעשר דשואלו ואוכלו על פיו ואמרינן דלמוצ"ש לא יאכל עד שיעשר כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב ה"ב) ואעפ"י שהוא אוכל על פיו בשבת ה"ז לא יאכל מאותן הפירות למוצ"ש עד שיעשר דמאי על הכל על שאכל בשבת ועל הנשאר שלא הקלו והאמינוהו אלא לצורך אותו שבת ע"ש היינו דצריך לעשר אח"כ אף ע"מ שכבר אכל בשבת ויש לעיין איך מצינו הפרשה ע"מ שכבר אכל וצ"ל דעשאוהו כמו תרומת חו"ל דאוכל והולך ואח"כ מפריש אך יש לעיין כיון דמדינא ל"ש הפרשה ע"מ שכבר אכל א"כ אם אותו דמאי הוא טבל שע"ה לא עישר א"כ הוא עתה כשמפריש מרבה במעשרות כיון שמפריש גם ע"מ שאכל דאינו שייך ביה הפרשה ומרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין שמעשר וטבל מעורבין זה בזה והנה לפמ"ש התוי"ט הטעם דלמוצ"ש חייב לעשר דבחול לא האמינוהו על סמך שאילת שבת משום דאיכא למגזר אטו שאילת חול ע"ש ל"ק דבאמת אף למוצ"ש ליכא חשש טבל כיון דשאלו בשבת רק משום גזירה אטו שאילת חול חייבוהו להפריש יכול שפיר להפריש אף ע"מ שאכל בשבת אך לפי הטעם דאמרינן בירושלמי משום חד דאין אימת שבת עליו היינו דחששו למוצ"ש שמא אינו מעושר א"כ איך מפריש אף ע"מ שאכל הא התרומת מעשר מקולקל דטבל מעורב ונמצא מאכיל את הכהן טבלים והנה אפשר לומר לפמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל בהפריש מן הדמאי על הדמאי דאמרינן תרומה ויחזור ויתרום אבל התרומת מעשר א"צ לתקן שמא הפריש מן החיוב על הפטור ונמצא התרו"מ טבל משום כיון דהוי ספק ורוב ע"ה מעשרין הן ע"ש היינו כיון דהוי רק ספק שהוא מן החיוב על הפטור דאפשר שהוא מן החיוב על החיוב וגם רוב ע"ה מעשרין לגמרי בספק רחוק כזה לא חייבוהו לתקן התרו"מ ורק התבואה צריך לתקן דאמרינן תרומה ויחזור ויתרום ואף דלגבי התבואה הוא ג"כ הספק רחוק כמו כן דאפשר שהוא מן החיוב על החיוב וגם רוב ע"ה מעשרין ומוכח מזה דבספק רחוק חשו רק לתיקון התבואה ולא לתיקון התרו"מ וה"נ כיון דאיכא רק חד דאין אימת שבת עליו חשו רק לתיקון התבואה שצריך לעשר אבל לא לתיקון התרו"מ ולא חיישינן לה משום טבל:

אמרינן (בב"מ נ"ה) דתרו"מ של דמאי מוסיפין עליו חומש ויש לעיין הא לעולם בספק אין מוסיפין חומש וכדאמרינן בחלה (פ"ג מ"ו) גר שנתגייר והיה לו עיסה כו' אם ספק חייב בחלה ואין חייבין עליה חומש וכתב בפה"מ משום דהממע"ה א"כ בדמאי דאמרינן

ביה ג"כ הממע"ה אמאי מוסיף חומש וצ"ל דזהו פרכת הש"ס שם וכי עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה היינו להיות כדין ודאי ואמרינן דר"מ היא ומחמיר ר"מ באכילתו היינו דלענין זה עשאוהו כודאי ולא אמרינן הממע"ה הנה אמרינן בירושלמי דמאי (פ"א ה"ב) בדין היה תרו"מ של דמאי שלא יפריש עליה חומש ולמה אמרו שיפריש מפני גדירה שאם אתה אומר לו שלא יפריש אף הוא אינו נוהג בה בקדושה בדין היה מע"ש של דמאי שיפריש עליו חומש ולמה אמרו שלא יפריש מפני גדירו שאם את אומר לו שיפריש אף הוא אינו מפריש כל עיקר ע"ש ולפ"ז אתי שפיר דבדין היה שתרו"מ של דמאי שלא יפריש עליה חומש דלעולם בחומש של אוכל תרו"מ אמרינן הממע"ה וה"נ בדמאי אומרים הממע"ה כמו מע"ר ומ"ע דא"צ ליתנם ללוי ולעני וזה שאמרו שיפריש חומש הוא מפני גדירה ומע"ש של דמאי אדרבה בדין היה שיפריש חומש דחומש של פדיון מע"ש הוא כשאר איסורין דאף בספק צריך להוסיף דאין זה דין ממון וזה דאינו מפריש הוא משום גדירו אמרינן (פ"א מ"ב) דהדמאי אי"ל חומש ואי"ל ביעור ונאכל לאונן היינו במע"ש של דמאי והנה זה דאי"ל חומש אמרינן משום גדוריו והטעם דנאכל לאונן אמרינן בירושלמי משום דאינו מצוי ולא גזרו על שאינו מצוי ע"ש אך הטעם דאי"ל ביעור לא נתפרש ונראה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' מעשר ה"ב) והתקינו שלא יהא אדם מפריש מן הדמאי אלא תרו"מ מפני שהוא עון מיתה ומע"ש שאין בזה הפסד שהרי בעליו אוכלין אותו ע"ש א"כ כיון שכל הרמת מע"ש הוא רק לפי שאי"ל הפסד א"כ לענין ביעור שהוא הפסד דביעור של מע"ש הוא שצריך לבערו מן העולם בזה לא גזרו הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ד מהל' מע"ש ה"ח) במצות ביעור כיצד הוא עושה אם נשאר אצלו תרומה ותרומת מעשר נותנה לכהן מע"ר ללוי מ"ע לעניים נשארו אצלו פירות מע"ש של ודאי כו' ה"ז מבערן ומשליכן לים או שירף נשאר אצלו מע"ש של דמאי אינו חייב לבערו ע"ש והנה בתרומה מעשר לא חילק בין ודאי לדמאי רק במע"ש ונראה מזה דאין זה קולא בדמאי דאי"ל ביעור ורק במע"ש כן והטעם דמע"ש כל שי"ל הפסד לא גזרו דכל הפרשת מע"ש הוא רק משום דאי"ל הפסד:

הקשה השמ"ק בב"מ שם על הא דאמרינן בתרו"מ של דמאי דחייבין עליו חומש דר"מ היא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כש"ת ומקשינן מההיא דמע"ש של דמאי מחללין אותו כסף על כסף כו' ואמרינן אעפ"י דמיקל ר"מ בפדיונו מחמיר הוא באכילתו והקשה הא אמרינן הדמאי אי"ל חומש כו' ונאכל לאונן ולא פליג ר"מ אלמא דאינו מחמיר ר"מ אף באכילתו ע"ש ונראה לפי מה דאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם תני נאכל לאנינה ואינו נאכל לטומאה מה בין אנינה לטומאה אמר ר"נ טומאה מצויה אנינה אינה

מצויה ע"ש א"כ ל"ק קושית השמ"ק אמאי לר"מ נאכל לאונן ולא אתי חיזוק כש"ת דהא אמרינן בפ' אעפ"י ובכמה דוכתי דכי עבדו חכמים חיזוק הוא רק במילתא דשכיחא ע"ש:

הנה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל דצריך להפריש מדמאי תרו"מ לפי שהוא במיתה ומע"ש רק לפי שאי"ל הפסד היינו דהחשש של דמאי הוא רק לתרו"מ שהוא במיתה אתי שפיר הא דאמרינן בב"מ ל"ח במפקיד פירות אצל חברו דחיישינן שמא עשאן בעה"ב תרומה ומעשר על מקום אחר וביותר מכדי חסרונן מוכרן לכהנים בדמי תרומה וכן פסק הרמב"ם ז"ל (בפ"ז מהל' שאלה) דמוכרן לכהנים בדמי תרומה שמא עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פירות אחרות ע"ש וקשה יעלם ג"כ לירושלים דשמא עשה אותן מע"ש ולפ"ז כיון דהחשש שמא עשאן תרו"מ על מקום אחר הוא חששה רחוקה כמ"ש התוס' שם דהא המוצא כלי ולא כתב עליה כלום לא חיישינן שהיא תרומה ומשום דאזלינן בתר רוב וכ"כ השמ"ק שם דהא אם מת המפקיד אין הפירות אסורים לזרים ולא חיישינן שמא עשאן תרו"מ ורק בפקדון חששו אף לחששא רחוקה כמ"ש התוס' שם ובזה חששו רק לעון מיתה ולא חיישינן רק שמא עשאן תרומה או תרומת מעשר ולא חששו למע"ש ובדמאי דג"כ רוב ע"ה מעשרין צריך להפריש מע"ש רק משום דלא הוי הפסד גדול וזה רק בדמאי שרק המעשר שלו צריך להעלות לירושלים אבל הכא אי חוששין שמא עשאן מע"ש צריך להעלות כלו לירושלים חשיב הפסד טפי והנה בתוספתא דדמאי איכא פלוגתא דב"ש וב"ה דלב"ה א"צ כלל להפריש מע"ש מדמאי ולב"ש צריך להפריש ואמרינן שם דהלכה כדברי ב"ש ע"ש ומ"ש לב"ה תרומת מעשר דצריך להפריש ממע"ש וע"כ משום שהוא במיתה וב"ה חששו אף להפסד מועט מה שצריך להעלות המעשר לירושלים וא"צ להפריש כלל מע"ש מדמאי.

אמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (דמאי פ"ז מ"א) דרבי ור"י נתארחו אצל בעה"ב והיה חשוד אצלן על המעשרות והיו מפרישין וזורקין זה לזה היינו שמאבדין מה שהפרישו כדי שלא יכשל בהן ע"ה ומקשינן והא אסור משום איבוד אוכלין ומשנינן שלא היו משליכין על הארץ רק מפררן על השלחן ומאבדין ומקשינן ואינו אסור משום גזל כו' ע"ש והנה אמאי לא מקשינן איך מותר לאבד תרומה ונראה הטעם משום דתרו"מ של דמאי מאבדין מיעוטו ולהראב"ד ז"ל שכתב (בפ"ג מהל' תרומות) דזה דוקא בתרו"מ של דמאי טמא ה"נ פירותיו של ע"ה טמא הוא:

נקטינן דאין מפרישין מן הדמאי על הדמאי דשמא זה מתוקן וזה אינו מתוקן הנה אמרינן בירושלמי דמאי (פ"ז ה"א) במזמין את חברו שיאכל אצלו דמתנה מע"ש מה שאני עתיד

להפריש כו' ור"י חולק שם בירושלמי וס"ל דאף בדמאי אין אדם מתנה ע"ד שאינו ברשותו ואמרינן דמודה ר"י שהוא הולך ולוקח ממקום שלקח זה ומעשרן ע"ש דכיון שלוקח ממקום שלקח זה ע"ה המזמינו יכול להפריש מזע"ז ממ"נ או שניהם מתוקנים או שניהם אינן מתוקנין והוי מן החיוב על החיוב [ועיין בהמפרשים ז"ל שם] ויש לעיין שמא זה שנלקח ממנו אינו מעשר וזה הע"ה המזמינו שלקח ממנו מעשר וכשמעשר מזע"ז הוי מן הדמאי על הדמאי דהוי מן החיוב על הפטור ונראה דאף דאמרינן דרוב ע"ה מעשרין זה רק בפירות ארצו אבל ע"ה שלקח מע"ה אחר אין ע"ה השני מפריש כלל דסומך על ע"ה שלקח ממנו א"כ לא חיישינן כלל שמא עישר זה ע"ה שמזמינו ועיין בפי' הרא"ש ז"ל מע"ש פ"ד מ"ח סק"ו ונראה ראיה מהא דאמרינן בירושלמי רפ"ג דדמאי גבי מאכילין את העניים דמאי וס"ל להירושלמי דהעניים עצמן חייבין להפריש [ועיין בשנו"א] ואיכא התם פלוגתא אי דוקא בעניים חברים מותר להאכילן מפני שהם יעשרו ואיכא מ"ד אפילו לעניים ע"ה מותר להאכיל מפני נעילת דלת ואמרינן שם תני צריך להודיען ומקשינן דלמ"ד בעניים חברים ניחא אבל למ"ד בעניי ע"ה אפילו יודיען מה מועיל ע"ש וקשה אמאי לא יודיע לעניי ע"ה הא אמרינן דרוב ע"ה מעשרין ויודיען שאותן שרוצים לעשר יעשרו ולפ"ז הא דרוב ע"ה מעשרין הוא רק תבואה שלהם שיודעין שהן טבל אבל של ע"ה אחר אין מעשרין כלל. הביא הראב"ד ז"ל בהל' מע"ש פ"ג ה"ח מהתוספתא דמפקידין מע"ש של דמאי אצל חבר ושל ודאי אצל ע"ה וכתב דשל דמאי אצל ע"ה לא משום שמיקל בו והקשה הכ"מ דמפקודין ודאי אצל ע"ה אבל לא דמאי אטו דמאי חמור מודאי וכתב דהראב"ד ז"ל הרגיש בזה וכתב הטעם משום שמיקל בו והרדב"ז ז"ל כתב שם שאין גירסא זו נכונה דלא מצינו בשום מקום שיהא דמאי חמור מודאי ומ"ש הראב"ד ז"ל הטעם שהוא מיקל בה ע"ה כשם שמיקל בזה מיקל בזה ע"ש ולפ"ז דברי הראב"ד ז"ל אתי שפיר דע"ה מאמין לע"ה חברו ודמאי הוא אצלו בחזקת מעושר וא"כ אין חושבו למע"ש כלל משא"כ במע"ש ודאי דאינו חשוד עליה:

אמרינן בתוספתא דמאי שתקנו ודאי ודאי שתקנו דמאי לא עשה כלום דברי ר"ע ר' יוסי אומר משום ר' יצחק ודאי שתקנו דמאי לא עשה ולא כלום דמאי שתקנו ודאי מעשרותיו מעשר ואין תרומתו תרומה שאין תרומה אחר תרומה ודמאי שתקנו ודאי היינו שתרם כדרך שתורמין ודאי שמתחילה הפריש ת"ג ואח"כ מעשר וודאי שתקנו דמאי היינו שלא תרם ת"ג ועיין בכ"מ פי"ג מהל' מעשר הי"ט ויש לעיין בטעם דר"ע דמאי שתקנו ודאי אמאי לא עשה כלום ונראה דר"ע ור"י בהא פליגי דלכ"ע כיון דא"צ להפריש ת"ג מדמאי אף שתרם הוי תרומתו כשאר טבל של דמאי שאין זו תרומה כלל

והתרומה צריכה תיקון וכיון שתקן הדמאי כמו ודאי דמתחילה תרם ת"ג ואח"כ מע"ר אחד מעשרה ממה שנשאר אחר התרומה כמו שמפרישין הודאי וס"ל לר"ע כיון דאף התרומה צריכה תיקון נתכוון בהפרשת המעשר לתקן הכל והוי כמפריש מקצת מעשר ואינו מעשר כלל כמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מעשר הט"ו ומש"ה לא עשה כלום ור"י סבר אף דדמאי פטור מת"ג מ"מ כיון שהוא הפרישה אין דעתו אח"כ לעשר על התרומה וא"כ מעשרותיו מעשר ונתקן הכרי רק אין תרומתו תרומה וצריך לתקן התרומה לבדה:

אמרינן בתוספתא פ"ה דדמאי בפלוגתא דתנאי בפירות כותים אי צריך להפריש דמאי או ודאי מעשה שנכנסו רבותינו לעיירות של כותים שעל יד הירדן והביאו לפניהם ירק קפץ ר"ע ועשרו ודאי א"ל ר"ג היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבריך כו' א"ל וכי הלכה קבעתיה בישראל ירק שלי עשרתי א"ל תדע לך שקבעת הלכה בישראל כו' ע"ש ויש לעיין כי עביד לחומרא והפריש ודאי לצאת ידי כולן למה הקפיד ר"ג והא אשכחן כמו כן בר"ע שלקט אתרוג בא' בשבט והפריש ב' עישורין כדברי ב"ש וכדברי ב"ה או כדברי ר"ג ור"א ונראה משום דהכא הוי לקולא דר"ע לטעמיה דדמאי שעשרו ודאי לא עשה ולא כלום ומש"ה א"ל שקבעת הלכה בישראל:

והנה הראב"ד ז"ל פי"ג הי"ט מפרש דברי התוספתא דמאי שתקנו ודאי וודאי שתקנו דמאי בענין אחר לגמרי היינו שהפריש מן הדמאי על הודאי או מן הודאי על הדמאי וכתב דג' מחלוקת בדבר היינו ר"ע ור"י דתוספתא דלר"ע בשניהם לא עשה כלום ולר"י בחד לא עשה כלום ובחד מעשרותיו מעשר והמשנה חולקת על שניהם דאמרינן דהתורם מן הדמאי על הודאי דתרומה ויחזור ויתרום ומן הודאי על הדמאי תרומה ולא תאכל עד שיוציא עליו תרו"מ ממקום אחר ע"ש. והנה לר"ע דלא מהני כלל נראה דס"ל דכל דמעשר מן החיוב מדבריהם על החיוב מה"ת או מן החיוב מה"ת על החיוב מדבריהם לא מהני דחשיב מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב והנה התוס' רע"ק (פ"א דתרומות) על ההיא דאין תורמין מן החיוב על הפטור או מן הפטור על החיוב ואם תרמו אין תרומתן תרומה כתב דזה דוקא בתורם מן החיוב על הפטור גמור או להפך אבל תורם מן החיוב מה"ת על החיוב מדבריהם או להפך נתבאר דינו (פ"ה דדמאי מ"י וי"א) ע"ש היינו מה דאמרינן שם מן שאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום כו' וכן מן הודאי על הדמאי תרומה ויחזור ויתרום כו' ונראה די"ל דאף לפי המשנה דפליג על התוספתא לשטת הראב"ד ז"ל ולא חשיב מן הפטור על החיוב הוא דוקא היכא דזה דהחיוב מדבריהם הוא רק מדין ספק כמו דמאי וכיון שהוא ספק שמא חייב מה"ת מש"ה הוי תרומה ויחזור ויתרום וכן עציץ שאינו נקוב אמרינן בירושלמי (ספ"ה

דדמאי) עציץ שאינו נקוב עשו אותו ספק ע"ש אבל כל שהוא חייב מדבריהם שלא משום ספק כי מפריש על החיוב מה"ת חשיב מן הפטור על החיוב ואינה תרומה כלל ובזה מתיישב מה שהקשה הר"י קורקוס על התוספתא דהתורם מפירות סוריא על פירות הארץ אינה תרומה והקשה כיון דסוריא חייבת מדבריהם להוי תרומה ויחזור ויתרום ולפ"ז כיון דסוריא חייבת מדבריהם שלא מדין ספק לגבי חיוב תורה חשיב מן הפטור ואינה תרומה כלל:

ד

אמרינן בדמאי דמע"ר ומ"ע א"צ ליתנם ללוי ולעני משום דהממע"ה דרוב ע"ה מעשרין והנה בספק כזה דאדרבה שרוב הוא שאינו מעושר אם צריך לקיים מצות נתינה זה נשמע מפי' הרא"ש ז"ל (שלהי פ"ב) דמכשירין באוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אם רוב עכו"ם ודאי רוב ישראל דמאי מע"מ ודאי דברי ר"מ וחכ"א אפילו כולן עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי וכתב בפי' הרא"ש ז"ל דרוב עכו"ם ודאי דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מיד מעשר ואפילו אי יש קנין מדרבנן חייב והעכו"ם לא עישר ולחכמים דאפילו ישראל אחד מטיל דמאי הוא משום דאין הולכין בממון אחר הרוב ויעכב המעשרות לעצמו ע"ש היינו דלענין זה הוי דמאי דמעכב המעשרות לעצמו וצ"ל דהנ"מ רק לת"ג דמעכב לעצמו מספק דמעשר ותרומת מעשר בלא"ה מעכב לעצמו דאפילו הן של עכו"ם ג"כ א"צ ליתן המעשר ותרו"מ כדאמרינן בבכורות י"א) ומוכח דס"ל להרא"ש ז"ל דאפילו היכא דאיכא רוב לחיוב ג"כ א"צ לקיים מצות נתינה:

אך הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ג מהל' מעשר הכ"ב) והוא מהירושלמי מצא כלכלה במקום שרוב מכניסין לשוק אסור לאכול ממנה עראי ומתקנה דמאי משום דכבר נקבעו למעשר ובמקום שהרוב מכניסין לבתים אוכל ממנה עראי ומתקנה ודאי דעדיין לא ראו פני הבית כו' בד"א בדבר שאי"ל גמר מלאכה אבל בדבר שי"ל גמר מלאכה אעפ"י שהוא מעשר ודאי א"צ להפריש תרומה שחזקתן שהפריש כו' ע"ש וזה דמעשרן ודאי ע"כ היינו לענין דצריך ליתן המתנות לבעליהן ואע"ג דרק רוב מכניסין לבתים ושמא הוא מהמיעוט דמכניסין לשוק והן רק דמאי אלמא דאזלינן בזה בתר רוב וצריך ליתן המתנות לבעליהן ונראה הטעם דבמצא כלכלה לא אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב כמ"ש הרא"ש ז"ל במכשירין משום דהכא הספק נולד קודם שזכה בהכלכלה ואזלינן בתר רוב דליכא מוחזק ונקבע הדין דהמתנות לבעליהן ואף דהרמב"ם ז"ל ס"ל דמהני תפיסה לאחר שנולד הספק הכא אין כאן ספק כלל דאזלינן בתר רוב וחשיב כודאי ואם אין רוב מכניסין לבתים או לשוק רק מחצה על מחצה כתב הרמב"ם ז"ל שם דבשדה מתקנה

דמאי דממ"נ אם לא נקבעו למעשר מותר לאכול עראי ואם נקבעו אינו מתקן רק דמאי ואם הכניס לבית מתקן ודאי ע"ש ובזה יש לעיין כיון שהוא רק מחצה על מחצה אמאי מתקנה ודאי וצריך ליתן המתנות לבעליהן. והנה יש ליישב לפמ"ש התוס' (ב"ב פ"א) גבי קונה אילן אחד לר"מ או ב' אילנות לרבנן דמביא בכורים מספק ואמרינן דצריך להפריש תרו"מ מספק ומקשינן בשלמא תרומה יהיב לכהן כו' אלא מע"ר ללוי כו' והקשו הא מספק א"צ ליתן מע"ר ללוי כמו בדמאי ותי' כיון דהכא ליכא מוחזק צריך לקיים מצות נתינה מספק ע"ש וה"נ במצא כלכלה דליכא מוחזק צריך לקיים מצות נתינה מספק ואף דאח"כ זכה בה וס"ל להרמב"ם ז"ל דמהני תפיסה לאחר שנולד הספק זהו דוקא היכא דקודם היה של חברו רק מדין מוחזק וא"כ עכשיו הוא מוחזק אבל הכא דבלא חזקה כלל צריך לקיים מצות נתינה מספק נקבע זה הדין ולא מהני תו תפיסה לאפקועי מצות נתינה דרק אם מוחזק מתחילה לא חל עליו מצות נתינה מספק ודההיא דמכשירין דאוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו הספק נולד כשהוא מוחזק ומש"ה א"צ לקיים מצות נתינה אפילו אי איכא רוב הנה אמרינן בתוספתא (פ"ק דדמאי) אוצר שישראל ועכו"ם מטילין לתוכו אפילו כולן עכו"ם וישראל אחד מטיל לתוכו דמאי אמר ר' יוסי בד"א באוצר של יחיד אבל באוצר של מלכים הולכין אחר הרוב ע"ש ונראה הטעם דבאוצר של יחיד כ"ז שהוא אצלו אין כאן ספק כלל דמפריש לפי חשבון וצריך ליתן המתנות לבעליהן כמו בעלמא נתערב טבל בחולין דמפריש ממקום אחר לפי חשבון ונותן המתנות לבעליהן והספק נולד רק אצל הלוקחין שלוקחין מן האוצר ועל כל אחד מהלוקחין הוי ספק אצלו אם בא אצלו חיוב בנתינה או פטור וכיון שהוא מוחזק אינו מפריש רק דמאי וא"צ ליתן המתנות לבעליהן אבל באוצר של מלכים שהן בשביל כל ישראל ואינן של יחיד הספק נופל קודם שלקח מן האוצר דל"ש לומר שיפריש ממ"נ לפי חשבון כיון דיש לכל ישראל חלק בו ועל כל חלק וחלק הוא ספק אם שלו הוא הפטור או החיוב והכא קודם שלוקחין מן האוצר ליכא מוחזק דהמלכים תופסין אותן בחזקת כל ישראל ואף בחזקת הלויים וכיון דליכא מוחזק הולכין אחר הרוב ואף הלוקחין אח"כ מעשרין ודאי כמו המוצא כלכלה דמפריש ודאי דאזלינן בתר רוב המכניסין לבתים כיון שנולד הספק קודם שבא לידו:

אמרינן בירושלמי דמאי (פ"ג ה"ד) במפקיד פירותיו אצל עכו"ם שהוא דמאי דשמא החליפן ואמרינן שם למ"ד פירותיו של עכו"ם פטורין מן המעשר אם הפקיד אצל העכו"ם ב' קופות של טבל ולהעכו"ם רק קופה אחת אחת דמאי ואחת ודאי דאחת ודאי לא החליף וצריך ליתן המתנות לבעליהן ודוקא בשתיהן קיימות אבל אם נאכלה הראשונה

השנייה דמאי דתלינן דההיא דנאכלה היתה הודאי נטלו ממנו ק' בנ"א מאה סאין בב"א כל אחד ואחד מתקן דמאי ופי' הפ"מ דנטלו מאת הישראל הזה שי"ל אותן הב' סאין שאחת מהן ודאי ואחת דמאי ונטלו ממנו פירות ק' בנ"א בב"א כל אחד מתקן רק דמאי דכ"א תולה הודאי בשל חברו ואמרינן שם נתנו לאדם אחד כבר נראה להיות ודאי דכשהן כולן אצל אדם אחד צריך לתקן הודאי דאי"ל במה לתלות ע"ש ונראה מזה ג"כ דאף היכא דאיכא רוב א"צ ליתן המתנות לבעליהן דהא הכא ליכא רק קופה אחת של דמאי והשאר צ"ט סאין שנטלו הן ודאי מ"מ כ"א תולה שהדמאי אצלו ואפשר דהכא הוי משום קבוע דאצל מי שלקחו היה ניכר איזה היא של דמאי וכיון שהלכו ולקחו משם הוי קבוע הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ג מהל' מעשר ה"כ) כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי ולקח וא"י ממי לקח כיצד מתקן מפריש תרומה ותרו"מ ונותנן לכהן ומפריש מע"ש לבד וה"ה כמע"ש של דמאי וכתב הרדב"ז ז"ל אבל מע"ר אומר ללוי אייתי ראיה ע"ש ואע"ג דרוב הן ודאי והתם נמי י"ל דהטעם משום קבוע דהתם הוא בענין שהוא קבוע כמ"ש הרדב"ז ז"ל:

והנה בההיא דמכשירין דהרא"ש ז"ל פתר לה דזה דכולן עכו"ם וישראל אחד מטיל דמאי הוא לענין שא"צ ליתן המתנות לבעליהן כעין דמאי אבל להפריש צריך ממ"נ דאפילו של עכו"ם ג"כ חייב בהפרשה או משום דאין קנין כו' או מדרבנן אבל הרמב"ם ז"ל בפה"מ כתב דעכו"ם פטורין לגמרי ואשמועינן דצריך להפריש דמאי בשביל אותו הישראל אחד שפירותיו חייבין במעשרות וא"י אם עישר או לא עישר ע"ש. והנה בתוספתא שם אמרינן על ההיא דכולן עכו"ם וישראל אחד מטיל דמאי דל"ש אלא באוצר של ישראל ועכו"ם אבל אוצר שמטיל בו מחו"ל לארץ חייב לפי חשבון ע"ש והנה לפי' הרא"ש ז"ל דישראל ועכו"ם שניהם חייבין במעשרות וזה דמפריש דמאי הוא רק לענין נתינה אבל הפרשה צריך כלו דאף של עכו"ם חייב בהפרשה שפיר מחלקין בין עכו"ם לחו"ל דדוקא באוצר של ישראל ועכו"ם צריך לעשר כלו אבל של א"י וחו"ל דשל חו"ל פטור לגמרי אינו מעשר רק לפי חשבון אבל להרמב"ם ז"ל דעכו"ם ג"כ פטור לגמרי יש לעיין מ"ש של ישראל ועכו"ם ומ"ש של א"י וחו"ל:

סימן נח - מעשר שני ונטע רבעי

א

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' מע"ש הי"א) פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שלישית או של שלישית ברביעית הולכין אחר הרוב מחצה למחצה מפריש מע"ש מן הכל אבל

לא מ"ע שמע"ש חמור שהרי הוא קדש ומ"ע חול וכן פירות שהן ספק אם פירות שנייה הם או פירות שלישית מפריש מהם מע"ש והקשה עליו הראב"ד ז"ל למה לא יפריש מ"ע והלוא יש עליהם איסור טבל ומצינו לר"ע על ספיקו הפריש ב' עישורים מע"ש ומ"ע ע"ש וכתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל לא ידעתי איך הקשה כן אם זה נקרא טבל תקשה ליה אמתני' דמכשירין שאמרה בהדיא דהולכין אחר הרוב לכן אני אומר דאין נקרא טבל אלא בשלא הוציא כל מה שצריך להוציא אבל זה כבר הוציא כ"מ שצריך להוציא אלא שהמעשר שהוציא הוא ספק אם הוא שני או עני ומאחר שהוציא כ"מ שצריך להוציא לא נשאר בו טבל וכיון שנסתלק מכאן דין טבל אלא שאנו מסופקים מעשר זה מה יעשה בו מותר לעשות חול קדש ולא קדש חול וזהו פי' מה שאמרו הולכין להחמיר כו' כך נ"ל לדעת רבנו ע"ש היינו כשמפריש המעשר הוא על דעת כן שאם צריך להיות שני הוא שני ואם עני הוא עני א"כ הטבל ודאי נתקן והספק הוא רק על המעשר אם הוא מע"ש או מ"ע ואמרינן שהוא להחמיר וטוב לעשות חול קדש כו' אך קשה קושית הראב"ד מההיא דר"ע דמספק עישר ב' עישורים:

ונראה לומר דהנה בההיא דר"ע ליקט אתרוג בא' בשבט ונהג בו ב' עישורים הביאו התוס' (ר"ה י"ד) מהירושלמי דהיינו שהפריש מעשר אחד למע"ש ופדאו וחלקו לעניים וכן הר"ש ז"ל במכשירין שם בההיא דפירות שנה שנייה שרבו על של שלישית כו' מחצה על מחצה להחמיר כתב דהיינו במפריש מעשר אחד ומחלל המעשר על המעות ויחלק הפירות לעניים והיינו ב' עישורים דר"ע ע"ש והרמב"ם ז"ל שלא כתב כן דצריך לפדותו ולחלקו לעניים דלי"ל דין מ"ע כלל ודאי הצדק אתו דבכל ספק מ"ע אמרינן הממע"ה כמו בדמאי דא"צ ליתן מ"ע לעניים משום דהממע"ה וכיון דמטבל ודאי יצא כמ"ש הר"י קורקוס ז"ל רק הוי ספק מע"ש ספק מ"ע אמרינן הממע"ה וזה דר"ע חילק לעניים כבר הקשה הט"א בר"ה שם למה צריך לחלק לעניים נימא הממע"ה ע"ש ונראה הטעם דר"ע חילקו לעניים דהנה התוס' ב"ב (פ"א ע"ב) גבי קונה ב' אילנות דמביא ואינו קורא משום דהוי ספק אם קנה קרקע ומקשינן ודילמא לאו בכורים וקא מפקע להו מתרו"מ ומשנינן דמפריש להו ומקשינן בשלמא ת"ג יהיב ליה לכהן כו' אלא מע"ר דלוי הוא כו' והקשו בתוס' אמאי צריך ליתן מע"ר ללוי הא הוי רק ספק מע"ר ובדמאי א"צ ליתן מע"ר ללוי משום דא"ל אייתי ראיה ותי' דהכא אין הכהן מוחזק יותר מהלוי דאם הוא בכורים הוא של כהן ואם מע"ר הוא של לוי ע"ש היינו היכא דליכא מוחזק והוי ספק בלא מוחזק צריך לקיים מצות נתינה וליתן ללוי והנה בההיא דר"ע שליקט אתרוג בא' בשבט והפריש עישור אחד והיה ספק מע"ש ספק מ"ע זה שחלקו לעניים הוא משום

דר"ע שאני דאמרינן מעשה בר"ג וזקנים שהיו באין בספינה כו' ועישור אחר שאני עתיד למוד והיינו מ"ע נתון לעקיבא בן יוסף כדי שיזכה בו לעניים ואמרינן בקידושין (כ"ז) דשאני ר"ע דיד עניים הוי דהיה גבאי של עניים כמ"ש רש"י ז"ל והיה ידו כיד עניים ע"ש כיון דר"ע היה ידו כיד עניים לענין מ"ע א"כ כשליקט אתרוג והיה המעשר ספק מע"ש ספק מ"ע דאם הוא מע"ש הוא המוחזק ואם הוא מ"ע העניים מוחזקין דלענין מ"ע ידו כיד עניים א"כ אין זה מוחזק יותר מזה וכל דאין זה מוחזק יותר מזה צריך לקיים מצות נתינה כמ"ש התוס' לענין מע"ר אבל באינש דעלמא כיון שהוא המוחזק או"ל הממע"ה וא"צ לחלק לעניים:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' מע"ש ה"ז) האביונות של צלף נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים שאם היו משנה שנייה שנכנסה לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט מפרישין מע"ר ואח"כ מפריש מעשר אחד ופודהו ואחר שפודהו נותנו לעניים ואוכל פדיונו בתורת מע"ש ונמצא כמו שהפריש מע"ש ומ"ע ע"ש והקשה הראב"ד ז"ל זהו כב"ש שעושה אותו ספק דאי לב"ה אילן גמור הוא והנה דברי הרמב"ם ז"ל הוא בירושלמי (ספ"ד דמעשרות) וכתב הכ"מ דסובר הרמב"ם ז"ל דהירושלמי אתיא אפילו לב"ה דאע"ג דס"ל דהוי כאילן הנ"מ לכלאים ולערלה אבל לענין מע"ש ומ"ע החמירו ביה וכדאמרינן בירושלמי שם דנתנו עליהם חומרי זרעים וחומרא בעלמא הוא ע"ש ובמראה הפנים שם כתב כיון דצלף אם זרעו לירק דינו כירק כדאמרינן בתוספתא החמירו בו ונתנו עליו גם חומרי זרעים ע"ש אך הרדב"ז ז"ל כתב דהרמב"ם ז"ל פוסק הכא כב"ש ע"ש והנה ע"כ צ"ל דדברי הרמב"ם ז"ל אינו כב"ש דהוי ספק אילן ספק ירק דהא הרמב"ם ז"ל פסק בפירות שנייה שנתערבו עם של שלישית מחצה על מחצה וכן פירות ספק של שנייה ספק של שלישית דאינו מעשר רק מע"ש לבד ולא אמרינן דמספק יפדהו ויחלק לעניים וע"כ בצלף אינו מדין ספק רק שנתנו עליו חומרי אילן וחומרי זרעים כמ"ש הכ"מ והפ"מ:

ב

מע"ש נפדה ואינו נפדה אלא על כסף שי"ל צורה ומעשר שוה מנה שחללו על ש"פ דעת התוס' בהרבה מקומות דמהני אך במקומות אחרים פקפקו בזה [עיין תוס' ר"ה ל"א ע"ב ד"ה וביקש ותוס' יומא ט' ע"א ד"ה ולא] והרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ד הי"ח) דמהני ופסקינן ביו"ד (סי' של"א סעיף קל"ג) דבזה"ז אף לכתחילה יכול לחלל על ש"פ ע"ש והגר"א ז"ל בביאורו (סי' רצ"ד סק"כ) הקשה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב דמע"ש הורו הגאונים שאם רצה לפדות שוה מנה בפרוטה לכתחילה בזה"ז פודה לא יהא זה חמור מן ההקדש

מאי ראיה מהקדש הא בהקדש הטעם משום דאין אונאה להקדש ואף די"ל דמע"ש בזה"ז אינו שוה כלום מ"מ ל"ד להקדש והביא שם מהירושלמי דהאמוראים היו מקפידים אף בזה"ז שיפדו בשווין וכתב דהטעם דמעשר שוה מנה שפדאו על ש"פ מחולל הוא משום דקי"ל כר"מ דמע"ש ממון גבוה וי"ל דין הקדש היינו דאין אונאה להקדש והירושלמי סובר כר"י דמע"ש ממון הדיוט ומש"ה היו מקפידין לחלל בשויו ע"ש. והנה יש לעיין ע"ז דהא הרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ה ה"ו) דהפודה מע"ש ביותר משויו לא נתפס התוספת במעשר ע"ש ואי אין אונאה בפדיון מעשר כמו בהקדש הא זה דאין אונאה להקדש הוא בין לקולא בין לחומרא (וזה דאמרינן בירושלמי פ"ד ה"ב אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל מע"ש שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל מה בין הקדש מה בין מע"ש אמר ר"א שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדש ע"ש וזה דצריך לטעם זה ולא אמרינן משום דאין אונאה להקדש לקולא כ"ש. לחומרא נראה משום דר"י לשטתיה דאמרינן (בב"מ נ"ז) והאמר ר' יונה אהקדשות ורי"א אקרקעות ותרווייהו משמיה דר' יוחנן אונאה אי"ל ביטול מקח יש להם ע"ש ואשמועינן בזה דוקא לקולא אבל לחומרא בפדה יותר משויו אף ביטול מקח ל"ש מפני שאדם מצוי להיות מרבה בהקדש]:

עוד יש לעיין דהרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד דמע"ש אפשר לחללן על כסף וזה הנקרא פדיון כו' ויכול ג"כ לחללן על פירות מין במינו וזה נקרא חילול וכתב שם (הי"ח) כשפודין מע"ש פודין אותו בשויו כו' ואם עבר ופדה שוה מנה בפרוטה או חילל שוה מנה על שוה פרוטה ה"ז מחולל ע"ש וזה דחילל שוה מנה על שוה פרוטה היינו בחיללן על פירות וכ"כ (בפ"י מהל' מ"א הי"ז) בכרם רבעי בזה"ז מחלל לכתחילה על ש"פ מפירות אחרות ע"ש ובזה יש לעיין כשמחלל מע"ש על פירות וצריך להיות דוקא מין במינו מה שייך בזה אין אונאה להקדש דכשמחלל חטים על חטים רק מחלל סאה חטים על רובע חטים אין זה שייך לאונאה דאין האונאה בשויו כ"א במדה וכ"ד שבמדה ושבמשקל ושבמנין אינו שייך לדין אין אונאה להקדש ואיך מהני כשמחלל שוה מנה על ש"פ:

והנה ע"מ שהגר"א ז"ל רצה לומר הטעם דמהני בזה"ז על ש"פ משום דבזה"ז אין מע"ש שוה כלום יש לעיין הא מ"מ להפודה הוא שוה דהא יוצא לחולין וכשפודין מע"ש פודין כמה הוא שוה להפודה הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ד) והוא מהירושלמי כשפודין את המעשר אין פודין אותו לשם מעשר אלא לשם חולין ואומרים כמה שוין פירות חולין אלו ואע"פ שהכל יודעין שהן מעשר ועיין בהשגות וכתב הכ"מ וא"ת מה טעם הוא זה שלא לפגום את המעשר מפני שדמי מעשר פחותין מדמי חולין ולמה הן פחותין מדמי חולין הלא כשפודה אותו ה"ה חולין גמורים וי"ל דמ"מ כיון ששם מעשר עליו

כשבאין לפדותו דמיו פחותין מדמי חולין ע"ש ומוכח דכשפודין דמיו הוא כמו שהוא שוה להפודה לאחר שיצאו לחולין וא"כ ה"נ בזה"ז:

והנה בזה נראה ליישב דברי רש"י ז"ל (בפסחים י') גבי הניח מנה ומצא מאתים חולין ומע"ש מעורבין זה בזה וכתב רש"י ז"ל שמביא סלעים בשוה מנה ואומר כ"מ שהוא מעות מע"ש יהיו מחוללין על מעות האלו ובתוס' כתבו דבחנם פי' כן דמינייהו גופייהו היה יכול ליקח שיעור מעות מעשר ואומר אם אלו מעות מעשר הרי טוב ואם לאו כ"מ שהן ה"ה מחוללין על אלו ע"ש ונראה טעם רש"י ז"ל דאינו מחלל על אותן מעות עצמן מפני שאותן המעות המעורבין קודם שפודאן הרי צריך להעלות כולן לירושלים משום ספק ונמצא שאף החולין שבו אינן שוין אלא כמו מעשר כיון שצריך להעלותן לירושלים ואם יפדה עליהן של מע"ש ויצאו לחולין נמצא שמה שפדה שוה לו יותר ממה שנתן למע"ש ואף דלמע"ש אין נ"מ שקודם היה מנה למעשר ועכשיו מנה אך בפדיון בעינן שיהא שוה בשוה להפודה ולהפודה מה שפדה שוה יותר ממה שנתן ומש"ה צריך לחלל על מעות אחרות שלא נתערבו ואז הפדיון הוא שוה בשוה:

ובעיקר מה שחקרו בתוס' אי אמרינן במע"ש דשוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל נראה להביא ראיה דאמרינן במע"ש (פ"ד מ"ג) בעה"ב אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר ואיסר את של סלע ואיסר קודם מפני שהוא מוסיף על הקרן ע"ש ויש לעיין הא מע"ש שפדאו יותר מדמיו לא נתפס התוספת למעשר כמ"ש הרמב"ם ז"ל והוא מהירושלמי א"כ מה שייך שמוסיף על הקרן וצ"ל כיון שעושין הכרזה כל מה שנותנים ביותר זהו שויו וא"כ הא דמקשינן עלה (ערכין כ"ז) מהקדש דחומש עדיף ומתרצינן דהתם חומש רווחא דהקדש והכא רווחא דבעה"ב ובירושלמי מתרצינן משום דיכול להערים על החומש ע"ש ואי נימא דמע"ש ל"ד להקדש ואינו מתחלל בפחות משויו דאין איסור מע"ש נפקע עד שיפדנו שוה בשוה א"כ כיון דאחד אומר בסלע ואיסר ע"כ זהו שויו דהא על יתר משויו לא נתפס א"כ איך יחלל בעה"ב בסלע הא הוי פחות משויו ולא יצא מע"ש לחולין וזה שמוסיף חומש לא מהני דצריך להיות שוה בלא החומש ומוכח דדין מעשר כדין הקדש ונתפס אף על פחות משויו ומשגחינן על רווחא דהקדש וכיון דזה מוסיף חומש נוח להקדש שיפדה בעה"ב א"כ היה צריך להיות כן אף במעשר ומתרצינן משום דבמעשר רווחא דבעה"ב א"נ משום שיכול להערים על החומש:

עוד נראה ראיה דאמרינן בירושלמי והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ט) דאין פודין בפחות מפרוטה מפני שהוא כאסימון ע"ש ויש לעיין ל"ל טעם מפני שהוא כאסימון היינו דהחסרון בהמטבע תי"ל כשמחלל על פחות מפרוטה א"כ המעשר ג"כ הוא פחות

מפרוטה א"כ הוי מע"ש שאין בו ש"פ דלא תפיס פדיונו דנפקא לן מאם גאל יגאל איש ממעשרו פרט למעשר שאי"ב ש"פ וע"כ מיירי במחלל מעשר שוה פרוטה על חצי פרוטה ובזה החסרון בהמטבע דהוי כאסימון ומוכח דיכול לחלל מע"ש על פחות משויו דאל"כ אכתי למה אצטריך טעם דאסימון. והנה המהר"י קורקוס ז"ל כתב דכוונת רבנו דאף אם יש במעשר כמה פרוטות ומחלל אותו על מטבעות שיש בכ"א חצי פרוטה אינו מחולל משום דהוי כאסימון ע"ש אך אי אפשר לומר דמיירי שמחללו שוה בשוה א"כ אכתי הוי מע"ש שאין בו ש"פ דאזלינן בזה אחר מטבעות כדאמרינן (בב"מ נ"ג) וניתי ב' פרוטות ונחלל עלייהו מע"ש בפרוטה ומחצה מי סברת פרוטה ומחצה תפסא פרוטה ומחצה פרוטה תפסא פרוטה חצי פרוטה לא תפסה כלל ע"ש ואכתי הוי מע"ש שאי"ב ש"פ וע"כ מיירי הכא במחלל מע"ש של פרוטה על מטבע פחות מפרוטה:

הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד הי"ח) אם עבר ופדה שוה מנה בפרוטה או חילל שוה מנה בשוה פרוטה ה"ז מחולל היינו שפדאו על פרוטה או חיללו על פירות בפרוטה וכ"כ בפ"י מהל' מ"א גבי כרם רבעי דבזה"ז פודה את כולן אפילו בפרוטה אחת ומשליך אותה פרוטה לים או מחללן על שוה פרוטה מפירות אחרות ע"ש ויש לעיין כשמחלל על פירות אחרות למה דוקא על שוה פרוטה יחלל אף על פחות מפרוטה כיון דזה דאם חילל על פחות מפרוטה לא מהני הוא משום שהוא כאסימון זה שייך רק במטבע אבל כשמחללו על פירות ל"ש זה וצ"ע:

כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ מע"ש (פ"ד מ"ח) על ההיא דהמניח איסר של מע"ש ואכל עליו י"א באיסר כו' דמיירי שהניח איסר של מע"ש לאכול כנגדו כמו שהוא חייב לעשות בירושלים ומחללו מעט מעט על פירות ואוכלן ואם נשאר מן האיסר פחות מפרוטה שלא חיללו יצא האיסר לחולין וכ"כ בפסקיו (פ"ח הי"ד) דהמניח דינר של מעשר להיות אוכל כנגדו והולך כיון שאכל עליו עד שלא נשאר ממנו פחות מפרוטה יצא לחולין כו' והרא"ש ז"ל במע"ש שם הקשה על פי' הרמב"ם ז"ל וכתב איך מזלזלין בו להוציא לכתחילה לחולין פחות מש"פ הא אמרינן בפ' הזהב מע"ש שאין בו ש"פ אומר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות ע"ש ונראה דבכסף שאני כיון דהפדיון של מע"ש חל עליו בתורת כסף א"כ כל קדושתו בתורת כסף וכל שנשאר בו פחות מפרוטה שאינו שיעור כסף פקע קדושתו אבל בפירות של מע"ש שאין קדושתן מדין כסף אפילו פחות מפרוטה קדושה וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם דפחות מש"פ אין חוששין לה לא לגזל ולא לנהנה מן ההקדש ע"ש היינו דפחות מש"פ אינו ממון א"כ ה"נ קדושת המטבע שהוא מדין כסף אינו יכול להיות על פחות מש"פ הנה בב"מ (נ"ג ע"ב) על ההיא דאם

גאל יגאל איש ממעשרו כו' פרט למע"ש שאי"ב ש"פ כתב רש"י ז"ל שאינה בכלל גאולה ולימדך שאינה תופסת פרוטה ע"ש היינו דזה דאי אפשר לחללה על פחות מפרוטה א"צ קרא משום דא"א להיות על כסף קדושה פחות מש"פ ואם יביא פרוטה ויחלל על חציה המעשר שאי"ב ש"פ בלא"ה לא חל ואצטריך קרא רק דלא תפסה פרוטה דא"א לחללו אפילו על פרוטה שלימה משום דמע"ש שאי"ב ש"פ אינה בכלל גאולה ואף שכתב הרמב"ם ז"ל דהפודה מעשר ביותר מדמיו לא נתפס המותר למעשר הא אמרינן בירושלמי הטעם דאין אדם מתכוין לוותר למע"ש ואין בדעתו לפדות אלא בשויו אבל אם דעתו לפדות בכלו נתפס הכל והנה הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל הדין דמע"ש שאי"ב ש"פ אינו נפדה ובפ"ה (ה"ד) פסק כמ"ד אין בחומשו ש"פ אך פי' זה לענין דאינו מוסיף חומש ולא לענין דאי"ל פדיון ועיין בפ"ו הט"ז] וכתב הכ"מ דהרמב"ם ז"ל מפרש ההיא דאם גאל יגאל איש ממעשרו פרט למע"ש שאי"ב ש"פ לענין חומש ולא לענין שאינו נפדה יפסק כמ"ד אין בחומשו ע"ש ואף דמתלמודא דידן בב"מ שם מוכח דלענין פדיון הוא דהא אמרינן פרוטה תפסה פרוטה פחות מפרוטה לא תפסה כלל כו' הרמב"ם ז"ל סמך על הירושלמי במע"ש (פ"ד ה"ב) דאמרינן שם ר"י בשם ר' אידא כו' כל מע"ש שאין בקרנו ש"פ אינו מוסיף חומש ר"י בי ר' סימון כו' כל מע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף חומש ע"ש היינו דפליגי רק לענין חומש אבל נפדה אף אם הוא פחות מפרוטה וא"כ להרמב"ם ז"ל יכול לחלל מע"ש שאי"ב ש"פ על פרוטה שלמה שאין עיכוב בהפדיון מצד מע"ש שאי"ב ש"פ אבל על פחות מפרוטה א"א לחללו משום דא"א להיות על מטבע קדושה פחות מפרוטה ומש"ה המניח איסר של מע"ש ואכל כנגדו עד שלא נשאר בו מע"ש רק פחות מפרוטה יצא לחולין:

והנה (בפ"ח הי"ד) במניח דינר של מע"ש ואכל כנגדו כתב דבדמאי כיון שלא נשאר בו אלא פחות מפרוטה יצא לחולין אבל בודאי עד שישאר ממנו פחות מש"פ אחר שמוסיפין את החומש ע"ש והטעם כיון דבחילול מע"ש של ודאי איכא חומש כיון שנשאר בהמטבע כ"כ כשיקנה בהן פירות יהיה למע"ש פרוטה ע"י הוספת חומש חשיב שיש למע"ש ממון בהמטבע כיון דע"י מקח יהיה למע"ש פרוטה וכמו בורר צרור מגורנו ש"ח דאמרינן דחייב כיון דע"י מקח יהיה לו ממון בעד זה חשיב גופו ממון. והנה המ"ר הקשה על הרמב"ם ז"ל דאמר דבודאי עד שיהיה בו ובחומשו פחות מפרוטה הרי הרמב"ם ז"ל פסק דמע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף חומש כלל ואי נימא כיון דהאיסר כלו היה מעיקרא בר חומש השתא נמי בר חומש א"כ אפילו נשתייר חצי פרוטה נמי בר חומש הוא ע"ש אך ל"ק דכל שנשתייר חצי פרוטה דאף אם יחד עם

החומש אי"ב ש"פ הטעם דיצא לחולין הוא משום דא"א להיות על מטבע קדושה פחות מפרוטה ובעיקר הדין במניח איסר כו' דאם נשתייר כדי פרוטה י"ל חומש ואין דנין בו מדין מע"ש שאין בחומשו ש"פ כו' כיון דקודם היה כלו קדוש כמ"ש המ"ר נראה הטעם משום דהחילולין מצטרפין זע"ז וכשחילל האיסר מעט מעט מצטרפין והוי כמו שחיללו בב"א ואיכא חומש כיון שכל החילולין הן ממטבע אחת ובזה אתי שפיר מ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ד) מע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף עליו חומש וכתב שם ה"ה הפודה מע"ש והיה לו מע"ש אחר שלא נפדה אם אין בחומשו ש"פ דיו שיאמר הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות ע"ש וקשה כיון דמע"ש שאין בחומשו ש"פ אי"ב חומש כלל א"כ למה צ"ל הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות הא אין בו חומש ולפ"ז כיון דעל מטבע זו כבר חילל ועכשיו נמי מחלל מצטרפין החילולין זע"ז כיון שהם על מטבע אחת והוי כמו שחיללן בב"א וכיון דיחד הם יותר מד' פרוטות איכא חומש:

עוד יש לפרש דברי הרמב"ם ז"ל בענין אחר דהנה הרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ב ה"ט) דמע"ש שאין בחומשו ש"פ הוא רק מדבריהם ע"ש והנה י"ל דזה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף חומש הוא משום דכל המע"ש אינו רק מדבריהם והוי כמו דמאי דאי"ל חומש ואמרינן בפ' הזהב דאף לר"מ דעשו חכמים חיזוק לדבריהם מ"מ מיקל הוא בפדיונו ואף דמצינו מע"ש דרבנן דמוסיף חומש כגון עציץ שאינו נקוב וכדמוכח מההיא דגיטין (ס"ה) דמערימין על מע"ש ואומר לעבדו ולשפחתו העברים כו' והיינו לפוטרן מן החומש ומוקמינן לה בעציץ שאינו נקוב דרבנן מע"ש שאי"ב ש"פ קיל טפי דהא הרמב"ם ז"ל בפ"ב ה"ט) כתב מע"ש שנכנס לירושלים אפילו של דמאי אסור להוציאו משם שכבר קלטוהו מחיצות כו' ואפילו מע"ש שאין בחומשו ש"פ שהוא מדבריהם מחיצות קולטות כו' ולא כתב שם שאר מע"ש שהוא מדרבנן כגון עציץ שאינו נקוב ולא הזכיר אלא מע"ש שאין בחומשו ש"פ ודמאי דהנך קילי טפי ואשמיעינן דאף בהנך מחיצות קולטות ומלשון הרמב"ם ז"ל נראה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ עוד קיל מדמאי דמתחילה כתב ואפילו של דמאי ואח"כ כתב ואפילו מע"ש שאין בחומשו ש"פ והנה בזה אפשר ג"כ ליישב מה שהקשה המ"ר על הרמב"ם ז"ל בהמניח איסר של מע"ש להיות אוכל עליו והולך דבודאי כל שנשאר יחד עם חומשו ש"פ לא יצא לחולין והקשה הא מע"ש שאין בחומשו ש"פ אינו מוסיף חומש ולפ"ז כיון דהטעם דאינו מוסיף חומש הוא משום דמע"ש שאין בחומשו ש"פ הוא מדבריהם זה שייך רק היכא דמעולם לא היה בחומשו ש"פ אבל אם היה בחומשו ש"פ אם אח"כ אכל קצת או שחילל קצת לא נפקע איסורו וכן מוכח מההיא דפ' הזהב דמקשינן וניתי ב' פרוטות ונחלל עליה מע"ש בפרוטה ומחצה

כו' ומשנינן מי סברת פרוטה ומחצה תפסא פרוטה ומחצה פרוטה תפסא פרוטה חצי פרוטה לא תפסא כלל הדר הו"ל דאורייתא ודרבנן כו' וקשה להרמב"ם ז"ל אמאי חשיב לה דאורייתא הא מע"ש שאי"ב ש"פ הוא מדרבנן וע"כ כיון שהיה קודם מע"ש יותר על פרוטה ולפי שחילל פרוטה ונשתייר חצי פרוטה לא נפקע דינו וכ"כ בשמ"ק שם וא"כ במניח איסר להיות אוכל עליו והולך כיון דמעיקרא היה בחומשו ש"פ והוא מדאורייתא אף אח"כ מוסיף חומש אך נראה דחוק לומר דזה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ דאינו מוסיף חומש הוא תוצאה מזה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ הוא מדבריהם דנראה שהוא להפך דזה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ הוא מדבריהם הוא תוצאה מזה דאינו מוסיף חומש דכל מעשר שאי אפשר לקיים בו כל הדינים האמורים בו פדיון והוספת חומש הוא רק מדבריהם והנה השמ"ק בב"מ שם הביא בשם שטה אחת דמע"ש שאין בו ש"פ מדאורייתא א"צ פדיון ויכול לאוכלה חוץ לחומה לפי שאי"ל כסף וכתיב וצרת הכסף בידך ע"ש היינו נ"כ דכל שאי אפשר לקיים וצרת הכסף בידך הוא רק מדבריהם והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל דמע"ש שאין בחומשו ש"פ הוא מדבריהם נראה שאין זה שהוא מדבריהם לכ"ד ומדאורייתא לא חל קריאת שם דא"כ מדאורייתא הפירות נשארו בטבלן ואי אפשר להפריש רק פירות כאלו שיהיה בחומש מעשרן ש"פ והנה אמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ג ה"א) דר"ע היה לוקח בפרוטה כמה מינים כדי להפריש מכל מין ומין ע"ש ואיך היה מתקנן ממע"ש אלא כוונת הרמב"ם ז"ל שהן מדבריהם רק לאיסור חוץ לחומה וכן נראה מהשמ"ק בשם שטה אחת דמע"ש שאי"ב ש"פ מדאורייתא יכול לאוכלן חוץ לחומה כו' ונראה דרק לענין חוץ לחומה הדין כן אבל לענין שאר איסורי מע"ש דאסור לבער בטומאה ואינו נאכל לאונן הם מדאורייתא והטעם דרק אכילת חוץ לחומה תלי הכתוב בפדיון דכתיב וכי ירחק ממך הדרך כו' ונתת בכסף כו' ובעינן שיהא ראוי לפדיון ולהוספת חומש אבל שאר דיני מע"ש אין תלויין בדיני פדיון ולפ"ז נראה דמע"ש שאין בחומשו ש"פ להרמב"ם ז"ל אם פדאו חל הפדיון מדאורייתא לענין שהראשונים יצאו לחולין לגמרי ורק אי"ל חומש דממעטינן מאם גאל יגאל איש ממעשרו הנה השמ"ק שם הקשה על השטה דמע"ש שאי"ב ש"פ מדאורייתא מותר לאוכלו חוץ לחומה מההיא (דמכות) דכהן שעלתה בידו תאנה של טבל כו' ואמרינן דלוקה משום חוץ לחומה ואיך אפשר דמע"ש של תאנה יהיה בו ש"פ ע"ש והנה בלבד זה תקשה הא מע"ש של תאינה אין בו כזית דגרוגרות הוא פחות מכביצה כדמוכח בשבת (פ' ע"ב) א"כ מע"ש של תאנה שהוא פחות מכזית איך לוקה עליה חוץ לחומה וע"כ כמ"ש תוס' דלוקה רק מכת מרדות [ועיין לעיל ריש סי' נ"ו]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' מע"ש) הפודה מע"ש מברך אקב"ו על פדיון מע"ש ואם חיללן על פירות אחרים מברך אקב"ו על חילול מע"ש ע"ש והנה מדמברך ברכה אחרת מכלל דפדיון על כסף ועל פירות ב' ענינים הם ונראה טעם הדבר דאמרינן (פ"ב דמע"ש) דמחללין כסף על נחושת מדוחק אבל כסף על כסף אף מדוחק לא וכתב רש"י ז"ל (בב"מ נ"ו) משום דכסף על כסף לאו דרך חילול הוא וכ"כ התוס' (ב"מ מ"ה) דסלעים על סלעים כל ששניהם שוים אין מחללין זע"ז והר"ש ז"ל כתב בדמאי (פ"א מ"ב) דאף דמרבינן כסף ראשון ואפילו כסף שני הוא דוקא בסלעים של ב' מלכים אבל של מלך אחד לאו דרך חילול הוא והשמ"ק בשם הראב"ד ז"ל כתב דאף בדמאי דמחללין כסף על כסף הוא דוקא איסר על דינר או דינר על איסר אבל בששניהם שוין אף בדמאי אין מחללין ע"ש דכל ששניהם שוין אין זה דרך חילול ובההיא דמחללין פירות על פירות כתב הרמב"ם ז"ל והוא מהירושלמי דדוקא מין על מינו אבל מין על שאינו מינו לא ואמרינן שם בירושלמי דלא מבעיא חטים על שעורים אלא אף ב' מיני חטים כגון אגדו ושחמתית ג"כ אין מחללין דבעינן שיהו שוין לגמרי א"כ בפירות על פירות הוא אדרבה כל ששניהם שוין יותר הוא יותר דרך חילול וע"כ דפירות על כסף ופירות על פירות ב' גדרים לגמרי הם ומין חילול אחר הוא:

והנה הראב"ד ז"ל השיג שם על הרמב"ם ז"ל וכתב דאי אפשר לחלל מע"ש על הפירות ואם חילל לא יצאו לחולין ורק בדמאי מחללין לכתחילה ע"ש הנה התוס' (בכורות ל') הקשו אמאי חשודין ע"ה על מע"ש הא אפשר להם לחלל על ש"פ ותי' דפעמים שאין לו פרוטה מזומנת לחלל עליה ע"ש ואמאי הא יכול לחלל על ש"פ מאותן הפירות עצמן שעישר עליהן ונראה מזה דס"ל כהראב"ד ז"ל דאין מחללין על הפירות. והנה על הראב"ד ז"ל יש לעיין שכתב דבודאי אם חילל אין יוצאין הפירות לחולין ובדמאי מחללין לכתחילה הא אמרינן בירושלמי (פ"ב ה"ג) דכל שבדמאי מחללין אותו לכתחילה בודאי עבר וחילל מחולל ע"ש:

הנה להרמב"ם ז"ל דמע"ש נפדה על הפירות במינן יש לחקור אם אותן הפירות י"ל דין לקוח בכסף מע"ש כיון דראוין לאוכלן בירושלים ואין נ"מ אם נלקחו בכסף מע"ש או במע"ש עצמו וי"ל דין לקוח לכ"ד או כל שנלקח במע"ש עצמו הוי רק כשאר פדיון והנה ביו"ד (סי' של"א) פסקינן דבזה"ז פודה אותן על פרוטה או על פירות ש"פ מאותו המין ע"ש ואי לאותן הפירות שמחלל עליהן י"ל דין לקוח איך מחלל הא אמרינן בירושלמי (פ"א ה"ג) דלקוח בכסף מע"ש בזה"ז אינו קדוש כלל ומוכח דאי"ל דין לקוח רק הוי כשאר פדיון ונראה לפ"ז דיכול אותן הפירות לחזור ולחללן על פירות אחרים אפילו

ק' פעמים מאותו המין או לחללן על מעות דמאיזה טעם לא יוכל לחללן כיון דאי"ל דין לקוח:

הנה בשו"ת בצלאל אשכנזי (סי' ב') העיר השואל על המנהג בא"י שמחללין המע"ש על מעט קמח וכתב כי רוב הקמח טמא שבאו עליו מים ולא קנה המעשר דהא אפילו קונה פירות שא"י להגיע לירושלים לא קנה מעשר מכ"ש זה שטמא ע"ש ולפ"ז להרמב"ם ז"ל דפירות מתחללין על הפירות אין זה משום לקוח בכסף מע"ש ויכול לחזור ולפדותן ול"ש בהם דין דפירות שא"א להגיע לירושלים דזהו בלקוח:

הנה יש לחקור פירות הללו שחילל עליהן שנכנסו לירושלים אם אסור להוציאן אי שייך בהן קליטת מחיצות כיון שאינן לא מע"ש ולא לקוח בכסף מע"ש אפשר דאינן רק ככסף מע"ש דנכנס לירושלים ויוצא או כל שראוי לאוכלן בירושלים שייך בהן קליטה:

עוד יש לחקור להרמב"ם ז"ל אם חילל מע"ש על פירות מין במינו וחזר ופדה אותן על הכסף אי מוסיף חומש בפדיון שני הנה אמרינן במע"ש (פ"ד מ"ה) היה עומד בגורן ואין בידו מעות אומר לחברו הרי פירות אלו נתונין לך במתנה כו' וכתב בפה"מ דאי אתיא ככ"ע מיירי בנתן לו בטבלו דאי מע"ש ממון גבוה א"א ליתן במתנה וכ"כ בפסקיו (פ"ה ה"י) וכן מערים ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבלו ואומר הנותן הרי הפירות האלו מחוללין על מעות שבבית ע"ש ויש לעיין דדייקינן מזה בב"מ דאין מטבע נקנה בחליפין דאי נקנה לקנינהו להמעות אגב סודר דהכי עדיף דהוי"ל נכרי ומהדרינן שם לאשכוחי טצדקא שיפדה הנכרי ע"ש ואי מיירי הכא כשהפירות בטבלן ל"ל להקנות כולן לחברו וחברו יפריש ואח"כ יחלל הוא על מעות שבביתו יפריש הוא עצמו המע"ש ויקנה לחברו מן החולין כשיעור המע"ש ויפדה חברו בהן את המע"ש כיון דמע"ש נפדה על הפירות מין במינו והו"ל נכרי ואח"כ יחזור הוא ויחללן על מעות שי"ל בביתו אך אי נימא דאם חילל על הפירות וחוזר ומחללן על המעות מתחייב בחומש אתי שפיר דבהפדיון השני על מעות שבביתו זה דאינו מוסיף חומש הוא משום שהקנה הפירות קודם לחברו א"כ אינו נכרי בהאי פדיון והוי כמו שהקנה המעשר וחוזר ומחללן על מעות שבביתו:

אמרינן (פ"א דמע"ש) הלוקח מים ומלח ופירות המחוברים לקרקע בכסף מע"ש לא קנה מעשר ופי' הר"ש ז"ל דפירות המחוברים לקרקע ה"ה כקרקע ואין מעות מע"ש מתחללות עליהן ובפה"מ כתב הטעם דפירות המחוברין לקרקע אין דומין לבקר וצאן ע"ש והנה יש לחקור כשמחלל מע"ש על פירות מין במינו אי מתחלל על פירות המחוברין לקרקע דבזה ל"ש שאינן דומיא דבקר וצאן כיון שאי"ל דין לקוח בכסף מע"ש:

ג

גרסינן בב"מ (מ"ד ע"ב) בש"א לא יעשה אדם סלעים דנרי זהב וב"ה מתירין ר"י ור"ל חד אמר מחלוקת בסלעים על דנרין דב"ש סברי כספא טבעא ודהבא פירי וטבעא אפירי לא מחללינן כו' וכתבו התוס' שם וטבעא אפירי לא מחללינן ואע"ג דבהגוזל קמא גבי מעות של בבל והם בבבל פריך אי מלכיות מקפידות היכי ממטי להו ואמרינן דזבין בהו בהמה אלמא מחללינן טבעא אפירי ותי' דהתם שאני שהפירות הם כבדים להוליך ולקנות מעות ירושלים מלכיות מקפידות ולא אפשר אלא לקנות בהמה היינו דבשעת הדחק מחללינן ע"ש והנה יש לעיין מאי ראיה מייתי התוס' דטבעא אפירי מחללינן מהא דלוקחין בהמה שאני בהמה דמעות מע"ש ניתנו ליקח בהם בהמה דונתת הכסף בבקר ובצאן כו' ומותר ליקח אף חוץ לירושלים וכ"כ התוס' קידושין (נ"ה ע"ב) דדוקא לקנות דבר שאינו אוכל אסור משום דבעינן וצרת הכסף בידך אבל לקנות אוכל שאפשר לאוכלו בירושלים מותר ומש"ה לוקחין בהמה אף חוץ לירושלים ע"ש א"כ מה זה ענין לסלעים על דינרין ונראה דטעם התוס' הוא לפי מה דאמרינן לקמן גבי כסף ראשון ולא כסף שני ת"ש הפורט סלע של מע"ש בירושלים כו' השתא כספא לגבי פריטי מחללינן ולא אמרינן כסף ראשון כו' א"ר ירושלים קאמרת שאני ירושלים דכתיב ביה ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן כו' וכתבו בתוס' שם וא"ת הא בעינן פירי מפירי וגידולי קרקע וי"ל דלא ממעטינן רק מים ומלח אבל לא פרוטה דפרוטה קונה בקר וצאן כו' ע"ש וה"נ בסלעים ודינרין כיון דרשאי לקנות חוץ לירושלים בהמה ולחלל עליהם כסף מע"ש א"כ ה"נ דינרין דקונין בקר וצאן מיהו יש לפקפק בזה דרק לחלל סלעים על פרוטות חשיב צורך בקר וצאן דפרוטות נוח לקנות בהם צורכי אוכל דצריך להוציאם מעט מעט בירושלים והשמ"ק בב"מ שם כתב דזה ידעינן מסברא דרשאי לפרוט סלע על פרוטות בירושלים דצריך הוא לפרוט על פרוטות כדי ליקח פירות ע"ש א"כ זה ל"ש לחלל סלעים על דינרי זהב דאדרבה הם קשין יותר להוציאן אך השמ"ק כתב שם עוד כתב הרשב"א ז"ל זה דמייתי ראיה מדכתיב ונתת הכסף כו' בבקר ובצאן פי' הראב"ד ז"ל בבקר ובצאן כל שהוא צורך האכילה והם הפרוטות שהם צריכות להוצאה ואיני מבין טעמו דאדרבה דרשינן ליה בכלל ופרט ואמרינן מה הפרט מפורש פירי מפירי וגידולי קרקע אלא נ"ל דלא מבקר וצאן מרבינן הכא פרוטות אלא הכא פירושו שאני ירושלים דבירושלים מחללינן טבעא אפירות עיקרן להוצאה הוליכן לירושלים ואפירי הוא דמחללינן להו דכתיב בבקר ובצאן הילכך אי משום דאין מחללין טבעא אפירי בעלמא הכא לא איכפת לן ואי משום דרחמנא אמר בקר וצאן וגידולי קרקע דוקא הנ"מ

מידי דהוצאה דלא מצי זבין ומפיק אלא כעין הפרט אבל לא ליקח ממנו חלוק וסנדלים אבל פרוטות לא לצורך עצמן קנאן אלא לצורך הוצאות מידי דכעין הפרט ולא אסרה כי הא ע"ש ונראה דאינו מפרש דזה דיכול לחלל על פרוטות הוא משום דצריך לחילול זה לצורך בקר וצאן אלא דלא מיעט הכתוב רק צורך הוצאות שאינן כעין הפרט כגון חלוק וסנדלים שקונה אותן לצורך עצמן אבל פרוטות שאין זה לצורך עצמן אלא לקנות בהן בקר וצאן זה לא אמעוט א"כ ה"נ דינרי זהב שאין זה הוצאה לצורך עצמן להשתמש בהן אלא לקנות בהן בקר וצאן זה לא אמעוט מכעין הפרט א"כ כמו דשרי בירושלים ה"נ שרי חוץ לירושלים כדאשכחן כחן בבהמה ולזה תי' דאף בהמה לקנות חוץ לירושלים רק מדוחק:

והנה לפמ"ש התוס' אתי שפיר מה דאמרינן גבי סלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו דמביא בסלע מעות ומחללו כו' לפי שאמרו מחללין כסף על נחושת מדוחק כו' וזה דרק מדוחק הוא משום דנחושת לגבי כספא פירי וטבעא אפירי לא מחללינן אבל מדוחק מחללינן טבעא אפירי כמ"ש התוס' דמותר ליקח בהמה חוץ לירושלים היכא דלא אפשר בגוונא אחריתא והיינו מדוחק וה"נ על פרוטות כיון דקונין בקר וצאן דינן כבקר וצאן והנה ביו"ד (סי' של"א) לא נזכר כלל האי דינא דסלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו כו', ונראה דבזה"ז לי"ל תקנתא כלל דזה דמביא בסלע מעות ומחללן דמחללין כסף על נחושת מדוחק ואע"ג דנחושת לגבי כסף פירי וטבעא אפירי לא מחללינן הוא משום דכסף מע"ש לוקחין בהם בקר וצאן וכן פרוטות שהן לצורך בקר וצאן ולכתחילה הוא רק בירושלים ובשעת הדחק אף חוץ לירושלים אך בזה"ז אמרינן בירושלמי (פ"א ה"ג) דהלוקח בכסף מע"ש בזה"ז כיון דאי אפשר לאוכלן בירושלים לא קדוש כלל ולא קנה מע"ש ע"ש א"כ א"א ליקח בזה"ז בקר וצאן וא"כ אי אפשר ג"כ לחללן על פרוטות דל"ש שהם לצורך בקר וצאן ומתורת פדיון לא מהני דטבעא אפירי לא מחללינן:

והנה זה דאמרינן במביא מעות ומחללן דחוזר ומחללן על הכסף ואף דזה דקדשו המעות של נחושת הוא משום ונתת הכסף כו' דהוי כמו בקר וצאן והיינו דקדשו בתורת לקוח בכסף מע"ש א"כ איך חוזר ומחללן על הכסף הא לקוח בכסף מע"ש אינו נפדה בריחוק מקום זה ל"ק דאף דמחללין על פרוטות שהן לצורך בקר וצאן כמ"ש בתוס' מ"מ ע"כ דין לקוח לענין זה דאינו נפדה בריחוק מקום אין להם דהטעם דאין לקוח בכסף מע"ש נפדה בריחוק מקום אמרינן בזבחים (מ"ט) לר"י משום דלא אלימא קדושתה למתפס פדיונו ע"ש אבל כשמחלל על פרוטות כיון דצריך ליקח בהם בקר וצאן ע"כ אלים קדושתן למתפס פדיונן דאל"כ איך יקח בהם בקר וצאן וזה דלקוח אינו נפדה דלא אלים קדושתיה

הוא רק בלקוח ממש היינו פירות עצמן שצריך לאוכלן בירושלים ולרבנן זה דלקוח בכסף מע"ש אינו נפדה בריחוק מקום כתב השמ"ק בפ' הזהב דפדייה הוא במעשר ראשון ולא במעשר שני אע"ג דבכסף אמרינן כסף ראשון ואפילו כסף שני ע"ש זה שייך ג"כ רק בלקוח בכסף מע"ש עצמו שראוי לאכילה בירושלים והוא מעשר עצמו ולא כסף ובמעשר נתנה תורה פדייה אחת ולא ב' פדיות אבל כל שהוא כסף נפדה:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ו ה"ב סלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו מביא בסלע מעות ואפילו מעות של נחושת ואומר סלע של מע"ש בכ"מ שהוא כו' ע"ש וממ"ש הרמב"ם ז"ל ואפילו מעות של נחושת מכלל דמעות של כסף טפי עדיף וכמ"ש. הרדב"ז ז"ל שם וא"כ קשה יברר הסלע היפה שבשניהם ויחלל עליה ונראה מזה דהרמב"ם ז"ל ס"ל כהראב"ד ז"ל שהביא השמ"ק בפ' הזהב דזה דבדמאי מחללין כסף על כסף הוא סלע על דינר או דינר על סלע אבל סלע על סלע או דינר על דינר הוי חילול שלא לצורך ע"ש ומש"ה אינו מחלל כאן על הסלע השני וזה שכתב הרמב"ם ז"ל דמביא בסלע מעות ואפילו מעות של נחושת דשל כסף עדיף טפי היינו דינרין ויחלל עליהן הסלע אבל סלע על חבירו א"א לחלל וכ"כ המהר"י קורקוס ז"ל:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה הי"ד הפורט סלע ממעות מע"ש בין בירושלים בין חוץ לירושלים לא יצרפנה כולה במעות נחושת אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות נחושת וכתב הכ"מ דרבינו מפרש ההיא דהפורט סלע ממעות מע"ש כו' היינו שהיה לו סלע ורוצה להחליפו בפרוטות ע"ש. והנה יש לעיין עמ"ש שיכול לפרוט סלע של מע"ש על פרוטות חוץ לירושלים הרי הרמב"ם ז"ל כתב בעצמו (פ"ד ה"ה) אין מחללין מעות מע"ש על מעות אחרות בין שהיו אלו ואלו כסף או אלו ואלו נחושת או הראשונות כסף והשניות נחושת כו' ושם (ה"ז) כתב ובשעת הדחק מותר לחלל מעות הכסף על מעות נחושת כו' ע"ש א"כ הכא איך מחלל לכתחילה חוץ לירושלים כסף על נחושת ונראה בשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל כהראב"ד ז"ל דזה דאמרינן בדמאי מחללין אותו כסף על כסף הוא רק סלע על איסר או איסר על סלע אבל בשניהם שוים אין מחללין דהוי חילול שלא לצורך היינו דאין מחללין חילול שלא לצורך וההיא דפורט סלע של מע"ש בין בירושלים בין חוץ לירושלים היינו משום דצריך לפרוט הסלע כדי להוציאן בירושלים וכיון שהוא לצורך מותר לפורטו בין בירושלים בין חוץ לירושלים וז"ש אין מחללין מעות של מע"ש על מעות אחרות כו' היינו רק ברוצה להשתמש בהראשונות ומשום זה מחללן וזה אסור בין כסף על כסף ובין כסף על נחושת וכן נראה ממ"ש הרמב"ם ז"ל שם אח"כ בה"ז בשעת הדחק מותר לחלל מעות הכסף על של נחושת לא שיקיים כן אלא עד שימצא ריוח

ויחזור ויחלל מעות הנחושת על מעות הכסף ע"ש והכא לא מיירי בנתערבו דדין סלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו דמביא מעות של נחושת הביא הרמב"ם ז"ל אח"כ (בפ"ו ה"ב) והכא מיירי בנצרך לו מעות הכסף להרויח וכמ"ש הרמב"ם ז"ל עד שימצא ריוח ויחזור ויחלל כו' וכיון דמיירי במחלל מפני שנצרך להמעות כתב דרק בשעת הדחק מותר אבל כל שהוא צורך המע"ש לעולם מחללין פעם שניה וזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ה הי"ג) מעות מע"ש אם רצה לצורפם בדינרי זהב כדי להקל משאן מצרפן כו' ונקט כדי להקל משאן היינו לצורך וכל שהוא לצורך מחללין פעם שניה אך בזה דס"ל להראב"ד ז"ל דאף בדמאי אין מחללין שלא לצורך ע"כ הרמב"ם ז"ל לא ס"ל כן כיון דס"ל דמע"ש ודאי ג"כ מותר לחללו כסף על כסף או על נחושת לצורך וזה דאין מחללין הוא שלא לצורך, א"כ ע"כ בדמאי אף שלא לצורך מותר דהא מחלקינן בזה בפ' הזהב בין דמאי לודאי וכן (בפ"ד ה"ח) כתב הרמב"ם ז"ל מע"ש של דמאי מחללין אותו לכתחילה כסף על כסף נחושת על נחושת כו' ולא חילק בין סלע על סלע ובין איסר על סלע והנה זה דס"ל להרמב"ם ז"ל דבשעת הדחק להרויח מותר לחלל מעות מע"ש על אחרים אף שאין זה צורך המע"ש נראה דלמד זה מההיא דסלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו דמביא בסלע מעות כו' מפני שאמרו מחללין אותו כסף על נחושת מדוחק והתם בלא האי תקנה היה צריך להעלות שניהם לירושלים א"כ האי תקנה דמביא בסלע מעות הוא בשביל הסלע של חולין שלא יצטרך להעלותו לירושלים א"כ מדוחק אף שלא לצורך מע"ש מותר א"כ ה"נ להרויח דמ"ש להרויח משלא יצטרך להעלות סלע של חולין לירושלים:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הט"ו) דמותר לחלל כסף מעשר עם פירות מעשר על הכסף והוא שיהו בפירות פחות מדינר אבל אם היה בהם שוה דינר לא יחללם עם הכסף אלא בפ"ע וכתב הראב"ד ז"ל לא כמו שהוא סובר כי הוא סובר שהאיסור הוא משום הפירות ואינו כן שהאיסור אינו אלא בשביל הכסף שאין מחללין כסף על כסף אלא משום זיקת הפירות הואיל והפירות מועטין ואין מתפיסין סלע בשבילם מצרפים אותם עם המעות ומתפיס סלע עליהם אבל אם יש בפירות דבר הראוי אין זוקקין כסף עמהם לחללן על כסף אחר עכ"ל. והנה יש לעיין מה לי אם הפירות פחותין מסלע מ"מ יחלל על הסלע ויתפסו כשיעור שויין דהא אמרינן במע"ש (פ"ד מ"ח) המניח איסר ואכל עליו חציו כו' היינו דמניח איסר ומחלל עליו פחות מאיסר ונתפס כפי שויין למעשר ול"ל לחלל יחד עם הכסף וצ"ל כיון שיחלל על סלע מעשר פחות מסלע ויהיה זקוק להעלות כל הסלע לירושלים אף חלק החולין שבו משום תקנה זו שלא יהא צריך להעלות יותר מכדי המעשר מקילין לחלל כסף על כסף וקשה הא אמרינן בסלע של מעשר ושל חולין

שנתערבו דמביא בסלע מעות כו' דמחללין כסף על נחושת מדוחק אבל כסף על כסף אף מדוחק לא והא התם נמי התקנה דמביא בסלע מעות הוא ג"כ שלא יצטרך להעלות את שניהם את של חולין ואת של מעשר לירושלים וזהו מדוחק ושרינן רק לחלל בשביל זה כסף על נחושת אבל לא כסף על כסף. והנה הרמב"ם ז"ל שכתב גבי סלע של מע"ש ושל חולין שנתערבו דמביא בסלע מעות ואפילו של נחושת דשל כסף טפי עדיף כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם ורק סלע על סלע אין מחללין אף מדוחק כיון דשניהם שוין ומש"ה אינו בורר היפה שבהם ומחללו תיכף רק מביא מעות של כסף ממקום אחר א"כ הכא כשמחלל כסף של מע"ש עם פירות על סלע ע"כ הכסף שמחלל אינם סלעים וכל שאינם שוים מחללין מדוחק אבל להראב"ד ז"ל אי אפשר לומר כן שהביא השמ"ק בב"מ שם בשם הראב"ד ז"ל דזה דאמרינן דבדמאי מחללין כסף על כסף הוא דוקא בשאינן שוין כגון דינר על סלע או סלע על דינר א"כ בודאי כה"ג אין מחללין אף מדוחק כדמוכח סוגיא דב"מ וכן בירושלמי (פ"ב ה"ג) דבעינן למימר דכל שבדמאי מחללין לכתחילה בודאי מחללין מדוחק ומקשינן ע"ז והתנינן מחללין כסף על נחושת מדוחק הא כסף על כסף לא ודחינן התם ההיא דכל שבדמאי מחללין בודאי מחללין מדוחק ע"ש ולהראב"ד ז"ל זה דבדמאי מחללין כסף על כסף הוא רק באינן שוין א"כ בודאי כה"ג אין מחללין אף מדוחק וצ"ע:

אמרינן (מע"ש פ"ב מ"ה) מעות חולין ומעות מע"ש שנתפזרו מה שלקט לקט למע"ש כו' ואמרינן בירושלמי דמתנה אם מה שלקט הוא מע"ש טוב ואם לאו אותן שנשארו יהו מחוללין על אלו והקשה בפי' הרא"ש ז"ל הא אין מחללין כסף על כסף נחושת על נחושת אלא דוקא כסף על נחושת כדאיתא בסמוך וכתב וצ"ל האי חילול דירושלמי לא שיחלל על אלו המעות אלא יביא מטבע אחר שאינו חריף כזה המטבע ויחלל המעשר עליו בכ"מ שהוא ויחזור ויחללנו על המעות שבידו ע"ש. והנה ז"ש שיביא מטבע שאינו חריף כזה ויחלל לכאורה הוא אדרבה דמביא מטבע שהוא חריף יותר דעל מטבע שהוא חריף יותר ראוי יותר לחלל דחשיב טבעא לגבי האי ונראה הטעם דאם יביא מטבע שהוא חריף יותר כשיחזור אח"כ ויחלל על מעות שהן בידו יהיה חילול טבעא אפירא אבל כשמביא מטבע שאינו חריף כזו כשחוזר ומחללו על מעות שבידו הוא חילול טוב שהוא פירא אטבעא וזה דמדקדקינן יותר אחילול שני מחילול ראשון הוא משום דחילול ראשון אינו חילול גמור כדאמרינן בירושלמי בההיא דסלע של חולין ושל מע"ש שנתערבו דג"כ מביא בסלע מעות ומחללן ובורר היפה שבהם וחוזר ומחללן ואמרינן דמש"ה בורר דוקא היפה משום דהחילול על המעות של נחושת לא היה חילול גמור כיון דמחללו ע"מ

לחזור ולחללן על אותן שנתערבו ע"ש ועיין בר"ש ז"ל שם וכיון דחילול הגמור הוא מה שחוזר ומחללן על מעות שבידו והחילול הראשון הוא רק ע"מ לחזור ולחללו על מעות שבידו קפדינן יותר על חילול האחרון מהראשון שיהא פירא אטבעא. והנה ז"ש דמביא מטבע שאינו חריף כזו ולא קאמר שיביא מעות של נחושת כדקתני בסיפא בסלע של חולין ושל מע"ש שנתערבו משום דסתם מעות הם של נחושת ונחושת על נחושת אין מחללין וזה שלא כתב שיביא כסף ויחלל המע"ש בכ"מ שהוא דנחושת על כסף לכ"ע מחללינן ולא יהיה צריך לחזור ולחללן על מעות שבידו משום דלא לעולם המעות של נחושת שוים לדינרי כסף שלמים א"כ לאו לעולם אפשר לחלל על הכסף וז"ש רש"י ז"ל (פסחים י') גבי הניח מנה ומצא מאתים חולין ומע"ש מעורבין זב"ז דמביא סלעים שוה מנה ואומר כ"מ שהן ה"ה מחוללין על הסלעים האלה וכתב הר"ש ז"ל (מע"ש פ"ב מ"ו) דמיירי שהיו מנה של מעות נחושת התם אפשר הוא דמנה הוא כ"ה סלעים ולעולם אפשר לחלל על כסף והנה ז"ש הרא"ש ז"ל דמביא מטבע שאינו חריף כמותו נראה שטתיה דזה דאמרינן דמחללין כסף על נחושת מדוחק אבל כסף על כסף מדוחק נמי לא אינו תלוי בכסף ונחושת רק משום דכסף הוא יותר טבעא מנחושת דעל דבר שהוא טבעא פחות מחללין מדוחק אבל ע"ד שטבען שוה אין מחללין אף מדוחק שאין זה דרך חילול וה"ל כסף על כסף ונחושת על נחושת אם השני חריף פחות מחללין ואם שניהם שוין אין מחללין:

אמרינן בירושלמי (פ"ב ה"ג) על ההיא דמחללין כסף על נחושת מדייק תני ראב"ש אומר כשם שמחללין כסף על נחושת כך מחללין זהב על הכסף א"ל רבי מפני מה מחללין כסף על נחושת שכן מחללין כסף על זהב ויחללו זהב על כסף שאין מחללין זהב על נחושת א"ל ראב"ש שכן מע"ש של זהב מחללין אותו על מעות בירושלים ע"ש ונראה פירושו דקאמר ראב"ש שכשם שמחללין כסף על נחושת מדוחק ואף שאין זה הפדיון לצורך להקל משאו דהא אדרבה הנחושת כבדים יותר מ"מ מדוחק מחללין וה"נ זהב על כסף וא"ל רבי דאינו דומה דכסף בר פדיון יותר מזהב דהא מחללין כסף לכתחילה על זהב כדי להקל משאו וכיון דאשכחן פדיון בכסף לכתחילה מחללין אותו אף על נחושת מדוחק אבל בזהב לא אשכחן פדיון כלל דהא אין מחללין זהב על נחושת דאין זה להקל משאו וה"נ אין מחללין זהב על כסף אף מדוחק כיון דלא אשכחן שום פדיון בזהב לכתחילה והשיב לו ראב"ש דאשכחן פדיון לכתחילה בזהב דבירושלים שהוא צריך לפורטן שם מחללין אותו על מעות:

אמרינן בתוספתא פ"ב דמע"ש מע"ש של זהב שעשאו כלים אי"ל פדיון ואם היה של כסף ה"ז מותר ע"ש ונראה דהתוספתא אזיל אליבא דר"ד דאמר מחללין מע"ש על אסימון ואמרינן בירושלמי פ"א ה"א דלר"ד מחללין מע"ש על ליטרא כסף ואמרינן שם דדוקא על של כסף ולא על של זהב משום דכתיב וצרת הכסף בידך דבכסף לא בעינן צורה וכל שהוא כסף מחללין עליו אבל זהב בעינן דוקא מטבע ע"ש וא"כ מע"ש של זהב שעשאו כלים כיון דעתה אינו עוד מטבע וכיון שכל פדייתו היה בתורת מטבע א"י תו לחזור ולפדות אותו דפקע דין פדייתו אבל של כסף אם עשאן כלים מותר לחללן דכסף אין פדיונו משום מטבע:

ביו"ד סי' של"א איכא תרי לישני אי בזה"ז מותר לחלל על מטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום ועל מעות שאינן ברשותו ע"ש ונראה דיש לחלק בין מטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום ובין מעות שאינן ברשותו דהרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"י) כתב אין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום שנאמר ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך עד שיהא ראוי להוצאה ואח"כ כתב אינו פודה במעות שאינן ברשותו שנאמר וצרת הכסף בידך כו' ע"ש והנה במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו מקום שכתב הטעם דונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כו' עד שיהא ראוי להוצאה ל"ש בזה"ז דבזה"ז אם קנה פירות במעות מע"ש לא קנה מעשר כדאמרינן בירושלמי אבל מעות שאינן ברשותו דהטעם משום דוצרת הכסף בידך דבעינן שיהו מצויין בידך מנ"ל דבזה"ז לא בעינן זה:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ו הי"א) תיבה שנשתמש בה חולין ומע"ש ונמצא בתוכו מעות אם רוב מניחין מעשר הרי המעות מעשר ואם רוב מניחין חולין חולין מחצה למחצה חולין ע"ש ויש לעיין מחצה על מחצה אמאי חולין הא לעולם מחצה על מחצה להחמיר וכבר עמדו בזה המפרשים ז"ל. ונראה לפי מה דאמרינן בהניח מנה ומצא מאתים וכן הניח מאתים ומצא מנה לרבנן הכל חולין דאמרינן הניח מעות אחרות ושכח אע"ג דלא חיישינן לזה אלא היכא דאיכא הוכחה מ"מ כיון דאפשר במציאות שהניח מעות אחרות ושכח א"כ היכא דאיכא פלגא ופלגא סמכינן האי מיעוטא שהניח מעות אחרות לגמרי ושכח להאי פלגא והוי רובא חולין:

ד

אמרינן במנחות (פ"ב ע"א) על ההיא דהלוקח חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאוה לא יצא העור לחולין דהכי קאמר אינו בתורת לצאת העור לחולין דנעשה כלוקח שור לחרישה ופי' רש"י ז"ל בלשון שני אינו בתורת לצאת העור לחולין דהיינו דשלמים

דלוקח בהמה ממעות מעשר לשלמים הבשר נאכל בתורת שלמים והעור יוצא לחולין אבל האי לא יצא לחולין ויקח מדמי העור בהמה לשלמים אבל לא קנה שלמים דנעשה כלוקח שור לחרישה ממעות מע"ש דמוכר הוא ועורו ויאכלו כל דמיו בתורת מעשר ע"ש. והנה יש לעיין דמוכח דקדושת מע"ש חל על העור דהא לוקח בדמי העור בהמה לשלמים וכן בלוקח שור לחרישה חל עליו קדושת מע"ש דהא מוכר הוא ועורו ויאכל דמיו בתורת מעשר ומאיזה טעם חל עליהם קדושת מע"ש דא"א שחל בתורת פדיון דהא בעינן כסף צורה וע"כ בתורת לקוח בכסף מע"ש כיון שהוא פרי מפרי א"כ קשה איך אפשר למוכרו בלוקח שור לחרישה הא לקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון דהא אינו נפדה בריחוק מקום ונראה מזה דהא דלקוח בכסף מע"ש אינו נפדה הוא רק בלקחו ע"מ לאכלו בירושלים אבל בלוקח שור לחרישה נהי דמתחלל עליו כסף מע"ש כיון שהוא פרי מפרי כשאר לקוח בכסף מע"ש מ"מ כיון שלקחו לחרישה ולא ע"מ לאוכלו בירושלים נפדה. והנה בב"מ (נ"ה) גבי מחללין אותו כסף על כסף נחושת על נחושת כו' ונחושת על הפירות ויחזור ויפדה את הפירות כו' כתב רש"י ז"ל דדוקא צריך לפדות את הפירות ולא להעלותן לירושלים והקשו בתוס' הא אדרבה להעלות לירושלים טפי עדיף דלקוח בכסף מע"ש אינו נפדה בריחוק מקום ופי' התוס' דה"ק אם ירצה יכול לפדות הפירות אך הקשו דהא גרסינן ובלבד שיפדה את הפירות וכתבו דה"ק דאם היה בדעתו מתחילה כשמחלל נחושת על הפירות לחזור ולפדות את הפירות אז מותר לפדותן אבל אם היה אז דעתו להעלותן ונמלך עליהן לפדותן צריך להעלות ע"ש ונראה מזה דיש חילוק בין לקוח ע"מ לאוכלו בירושלים ובין לקחו ע"מ לפדותו דנפדה והנה צ"ל דלאו דוקא אם לקחן ע"מ לפדותן אז נפדין כיון דמתחילה לקחן ע"מ לפדותן אלא כל שלא לקחן ע"מ לאוכלן בירושלים נפדה דהא לוקח שור לחרישה נפדה. והנה ז"ש רש"י ז"ל בלוקח שור לחרישה דימכר הוא ועורו ויאכל דמיו בתורת מעשר יש לעיין ל"ל להמכר יאכל הוא עצמו בתורת מעשר ונראה מזה דכל שלא לקחו ע"מ לאוכלו טוב יותר לפדותו מלאכול הוא עצמו בתורת מעשר ונראה דזהו נמי טעם רש"י ז"ל בב"מ דדוקא צריך לפדות את הפירות ולא להעלותן דרש"י ז"ל ג"כ מפרש כהתוס' דמיירי שלא חילל הנחושת על הפירות ע"מ לאוכלן בירושלים וכה"ג טוב יותר לפדותו ולרבנן דס"ל דיעלו הפירות ויאכלו בירושלים היינו דמותר להעלותן הוא רק בדמאי אבל בודאי לכ"ע יפדו:

אמרינן בקידושין (נ"ה ע"ב) אין לוקחין בהמה ממעות מע"ש כו' אמר ר"י בד"א במתכוין ולקח מתחילה לשם שלמים אבל במתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין בין שוגג בין מזיד יחזרו דמים למקומם וכתב רש"י ז"ל דנתכוין להוציא מעות מע"ש לחולין היינו שלקחו

ע"מ לאוכלו חוץ לירושלים וכיון דעבר המוכר על לפני עור קנסינן ליה דיחזרו דמים למקומן והקשו בתוס' דמשמע מתוך פירושו דהבהמה נתפסת בקדושה והמעות נתחללו וכי בשביל קנס נאמר יחזרו דמים למקומן והמוכר יאכל הבהמה חוץ לירושלים וכתבו דלי"ל שיחזור ויחלל לוקח קדושת הבהמה על מעותיו דהא על ר"י קיימא דסבר לקוח בכסף מע"ש אינו נפדה דלא אלים למתפס פדיונו כו' ויש לעיין ל"ל להתוס' לאקשויי דהכא אר"י קיימא הא זה ל"ש לפלוגתא דר"י ורבנן כלל הא אף לרבנן לקוח בכסף מע"ש אינו נפדה בריחוק מקום וכל מחלקותם הוא רק בשנטמא והנה לפמ"ש אתי שפיר דזה דלקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון הוא רק בשלקחו ע"מ לאוכלו בירושלים והכא כיון שלקחה לאוכלה חוץ לירושלים נפדה אך זה רק לרבנן אבל לר"י דס"ל דלקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון כלל אפילו נטמא ומשום דלא אלים למתפס פדיונו ה"נ אם לקחה שלא ע"מ לאכלה בירושלים מ"מ כיון דקדושתה מדין לקוח בכסף מע"ש לא אלים קדושתה וא"א למתפס פדיונה:

והנה בזה דלר"י לקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון אפילו אם לא לקחו ע"מ לאוכלו בירושלים מתיישב מה שהקשה הר"ש ז"ל (מע"ש פ"א מ"ד) בלוקח חיה לזבחי שלמים לא יצא העור לחולין כו' דבשלהי פ' התודה פליגי במתפיס מעות מע"ש לשלמים אליבא דר"מ דמע"ש ממון גבוה ופריך ר"א ממתני' דהכא דאפילו העור לא יצא מקדושת שלמים וימכר הכל ויביא בדמיו שלמים והוי מצי לשנויי ר"י הוא דאמר מע"ש ממון הדיוט כדמשני התם אברייתא אלא משום דסתם מתני' ר"מ היא ע"ש והתוס' בפ' התודה שם כתבו דמצי גם הכא לשנויי דמני ר"י היא ע"ש ולפי מה דמוכח מתוס' קידושין דלר"י אף אם לא לקחו ע"מ לאוכלו בירושלים ג"כ לקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון א"כ א"א לאוקמא הכא כר"י דימכר הוא ועורו ויביא בדמיו שלמים הא לקוח בכסף מע"ש אי"ל פדיון ואע"ג דהכא לקח החיה שלא ע"מ לאכלה רק לצורך שלמים וצריך להמכר וליקח בדמיו שלמים הא ע"כ זה שחל הקדושה על החיה הוא מדין לקוח בכסף מע"ש דאין מע"ש מתחלל רק על כסף צורה ולקוח בכסף מע"ש לר"י אי"ל פדיון דלא אלימא למתפס פדיונו:

והנה בההיא דלוקח שור לחרישה שכתב רש"י ז"ל דימכר הוא ועורו ויאכל דמיו בתורת מעשר יש לעיין נהי דכה"ג בשלקחו לחרישה לא אמרינן דלקוח בכסף מע"ש אינו נפדה מיהו התם בירושלים קיימינן ואיך פודין בירושלים הא בירושלים לא אשכחן פדיון אא"כ נטמא שאינו ראוי לאוכלו והכא האי שור לחרישה ראוי הוא לאכילה וצ"ל כיון שמתחילה לקחו לחרישה לא חל עליו תורת אכילה בירושלים וכה"ג נפדה אף

בירושלים. עוד נראה דלא אשכחן קליטת מחיצות בלקוח בכסף מע"ש כלל וזה דלקוח בכסף מע"ש אינו נפדה בירושלים אם לא נטמא הוא משום דלקוח בכסף מע"ש אף בריחוק מקום אינו נפדה א"כ אין זה מדין קליטת מחיצות ואם נטמא נפדה בכ"מ ולא אשכחן חילוק בלקוח בכסף מע"ש בין ירושלים לגבולין לענין פדיון דאם לא נטמא אין פודין אותו בשום מקום ואם נטמא פודין אף בירושלים וא"כ לפ"ז בלוקח שור לחרישה דכה"ג לקוח בכסף מע"ש נפדה אין חילוק בין ירושלים לגבולין אך זה תלוי אי זה דאינו נפדה טהור בריחוק מקום לרבנן הוא דאורייתא או דרבנן דהתוס' (פסחים ל"ח) כתבו שהוא רק מדרבנן א"כ שייך שפיר קליטת מחיצות בלקוח שאינו נפדה שם מה"ת אך השמ"ק (ב"מ נ"ה) כתב תרי טעמי חדא שהוא רק מדרבנן א"נ כי לא תוכל שאתו ונתת בכסף אמר רחמנא פעם א' הוא נפדה ואינו נפדה ב' פעמים ואע"ג דאמרינן הכסף ואפילו כסף שני משום דכסף כסף ריבה אבל מעשר פעם א' הוא נפדה ואינו נפדה ב' פעמים ע"ש א"כ הוא מה"ת ולפ"ז אינו שייך קליטת מחיצות כלל בלקוח בכסף מע"ש דלא יהא אלא ריחוק מקום. והנה הרמב"ם ז"ל כתב (בפ"ב ה"ט) מע"ש שנכנס לירושלים אפילו של דמאי אסור להוציאו משם שכבר קלטוהו מחיצות וכן פירות הנלקחים בכסף מעשר כו' וכתב הכ"מ ומ"ש וכן פירות הנלקחים בכסף מעשר הכי משמע בפ' הזהב (נ"ג ע"ש היינו דאמרינן שם על ההיא דמע"ש שנכנס לירושלים ויצא וניעייליה בשנטמא ונפרקינהו כו' אלא בלקוח בכסף מע"ש ומקשינן לקוח בכסף מע"ש נמי ליפרקיה דתנן הלקוח בכסף מע"ש שנטמא יפדה כר"י דאמר יקבר אי ר"י מאי איריא יצא אפילו לא יצא נמי אלא לעולם בטהור ומאי יצא דנפול מחיצות והאמר רבא מחיצה לאכול דאורייתא מחיצה לקלוט דרבנן וכי גזור רבנן כי איתנהו למחיצות כו' לא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות ובין ליתנהו למחיצות ופי' רש"י ז"ל לעולם בטהור בין מעשר בין לקוח ומזה הוכיח הכ"מ דמחיצות קולטות בלקוח בכסף מע"ש אך נראה דזה דמקשינן והאמר רבא מחיצה לקלוט דרבנן וכי גזור רבנן היכא דאיתנהו למחיצות כו' ע"כ זו הקושיא היא רק על מע"ש עצמה ולא על לקוח דהא לקוח אף אם אין מחיצות קולטות ג"כ אינו נפדה דהא אינו נפדה טהור בריחוק מקום ואפילו בזמן דליכא מחיצות אינו נפדה בריחוק מקום כדאמרינן במע"ש (פ"א מ"ה) בלוקח פירות שוגג כו' ואם אין שם מקדש ירקבו ואין נפדין משום דאין נפדין טהור בריחוק מקום כמ"ש הר"ש ז"ל ואף דאין שם מקדש א"כ אין ראיה משם דמחיצות קולטות ללקוח וז"ש הרמב"ם ז"ל דלקוח בכסף מע"ש מחיצות קולטות אין זה לפדיון דל"ש קליטה לפדיון ללקוח דבלא"ה אין נפדה רק לענין שאסור

להוציאו חוץ לירושלים ובמ"ש הרמב"ם ז"ל שם ונראה דלמד זה מדאמרינן במתני' רק דמעות נכנסות לירושלים ויוצאות הא פירות הנלקחות אין יוצאין:

עוד י"ל טעם בלקח שור לחרישה דנפדה בירושלים דהנה אמרינן בירושלמי (פ"ג ה"ה) דמע"ש שנטמא בולד הטומאה בחוץ נפדה אף בפנים והיינו בולד הטומאה דרבנן ומקשינן כיון דמדאורייתא טהור הוא וקלטן מחיצות איך נפדין ומתרצינן שהכניסו ע"מ שלא תתפסנו מחיצות וכיון שהיה טמא בולד הטומאה הכניסו ע"מ שלא תתפסנו מחיצות ופודין אותו אף בירושלים [ועיין בשנו"א שם] ואמרינן שם אמר ר"ז הדא אמרה מע"ש טהור שהכניסו ע"מ שלא תתפסנו מחיצות אין מחיצה תופסתו ומסקינן שם דבטהור לכתחילה אינו נפדה רק אם פדאו פדוי ע"ש וא"כ בלוקח שור לחרישה שלא לקחו ע"מ לאוכלו כלל א"כ הוי כהתנה שלא תתפסנו מחיצות ומש"ה נפדה אף בירושלים ואף לפי מה דמסקינן דבטהור לכתחילה אינו נפדה הכא שלקח לחרישה ומעיקרא אינו עומד לאכילה כ"א לפדיון אף לכתחילה פודין אותו:

כתבו התוס' (ב"מ נ"ג ע"ב) במע"ש דאם נפלו מחיצות וחזרו ונבנו דיאכלו ולא אמרינן הואיל ואידחו אידחו והוכיח זה מההיא דסנהדרין גבי עיר הנדחת דמע"ש יגנזו ומוקמינן לה באסקוה לירושלים ונפלו מחיצות מכלל דשאר מע"ש שאינו של עיר הנדחת כי נפלו מחיצות וחזר ונבנו יאכלו ע"ש. והנה מההיא דב"מ גופא יש להוכיח כן דאמרינן שם גבי שנכנס לירושלים ויצא מאי יצא דנפול מחיצות ואינו נפדה דמחיצות קולטות ולא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות ובין ליתנהו למחיצות ואי נימא במע"ש שהיה בירושלים ונפלו מחיצות דנדחה ואינו חוזר ונראה אף אם חזרו ונבנו א"כ אמאי לא יפדו מ"ש ממע"ש שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים משום שאינו ראוי לאכילה ומ"ל אם אין ראויין לאכילה משום טומאה ומ"ל אם אין ראויין לאכילה מחמת דיחוי כיון דפסולן בגופן מלאכול וקרינן ביה לא תוכל שאתו ואמאי לא יפדו:

אמרינן במכות דמע"ש חייבין עליו משיראה פני החומה וכתב רש"י ז"ל שם וזה דמחיצות קולטות לענין פדייה הוא ג"כ משום ראיית פני החומה ויש לחקור בהכניסו דרך גגין אי הוי לענין זה כראיית פני הבית בטבל דלאפוקי גגות וקרפיפות דלא. הנה במע"ש (פ"ג מ"ו) בההיא דפירות שנגמרה מלאכתן ועברו בירושלים דיחזור מע"ש שלהם ויאכל בירושלים כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ וכשנכנסו פירות שנגמרה מלאכתן בירושלים והוציאו מהם מע"ש החייב להם ונכנסו לירושלים שאין שם שום דרך שיפדה כו' ע"ש היינו שאינו מפרש שהוציא אח"כ הפירות בטבלן מירושלים אלא שהפריש המעשר עצמו בירושלים וע"י זה נכנס המעשר לירושלים ויש לעיין כיון דהמעשר עצמו

נכנס לירושלים כמ"ש הרמב"ם ז"ל א"כ מאי רבותא דקלטוהו מחיצות ונראה משום דלקליטת מחיצות בעינן ראיית פני החומה וכשהכניס בטבלן והפריש בירושלים ליכא ראיית פני החומה בהמעשר עצמו וקמ"ל דראיית פני החומה בטבלן מהני אך הרמב"ם ז"ל בפסקיו (פי"ב ה"י) כתב דמיירי שנכנסו בטבלן ויצאו ואח"כ הפריש מע"ש ע"ש ונראה דלשטתיה אזיל דס"ל בפסקיו (מעשרות פ"ג ה"ו) גבי ראיית פני הבית דאם הכניס במוץ ועשה שם גמר מלאכה חייב במעשרות דתוך הבית חשיב כמו פני הבית:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב ה"ד) כשם שאין אוכלין מע"ש בזה"ז בירושלים כך אין פודין אותו שם כו' ואם נכנס בירושלים אף בזה"ז אין מוציאין אותו משם ומניחין אותו עד שירקב כו' לפיכך אין מפרישין מע"ש בירושלים בזה"ז אלא מוציאין את הפירות בטבלן חוץ לעיר ומפרישין אותו שם ופודהו ואם הפרישו שם בזה"' ירקב ע"ש ומהכא נמי נראה דכל שמפרישו בירושלים עצמה הוי כמו הכניסו לירושלים ומחיצות קולטות והנה בזה יש לעיין איך מוציאין אותן בטבלן חוץ לעיר ומפרישין ופודין הא פירות שנגמרו מלאכתן כבר קלטן מחיצות וצ"ל דזה דאמרינן גבי קליטת מחיצות דלא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות ובין ליתנהו למחיצות הוא רק במע"ש עצמו אבל טבל קולט רק באיתנהו למחיצות:

והנה מדברי רש"י ז"ל מכות שם ג"כ נראה דאם הפרישו בירושלים מחיצות קולטות בההיא דכהן שעלה בידו תאנה של טבל ומוקמינן שהכניסה בטבל וכתב רש"י ז"ל שנכנסו בטבלן ויצאו בטבלן והפריש אח"כ ע"ש. ונראה דאם הפריש בירושלים עצמה הוי כמו שהכניס המעשר לירושלים ואמאי הא ליכא ראיית פני החומה והוי כמו שהכניסן במוץ ומירחן אח"כ דס"ל לרש"י ז"ל דלא מהני ומשום דתוך הבית אינו כפני הבית ונראה דכל שהפריש המעשר בירושלים הוי כאילן העומד בחצר דהוי כמו ראיית פני החצר וכמ"ש בתוס' (ב"מ פ"ח) דכיון שעומד שם הוי תוך החצר כמו פני החצר ה"נ בהפריש המעשר בירושלים עצמה [אמרינן בירושלמי (מע"ש פ"ג ה"ג) במע"ש בזה"ז שנכנס לירושלים כו' א"ל חד סב אבוכון מפקרן חוץ לחומה ופודה אותו שם ופי' המפרשים ז"ל דמשליכן כלאחר יד חוץ לחומת ירושלים ע"ש. והנה זה דהשליכן כלאחר יד הוא דומה להההיא דזבחים דוחה היה אבא את בע"מ מע"ג המזבח ואמרינן בגמרא מאי דוחה כלאחר יד דאף שאין המזבח קולטן לא שרי לדחותן אלא כלאחר יד וה"נ ס"ל דאין המחיצות קולטות בזה"ז ומותר להוציאן ומ"מ לא שרי אלא כלאחר יד]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ג) מעות מע"ש אם רצה לצרפן בדינרי זהב כדי להקל משאן מצרפן ואם צרפן לעצמו אינו מוסיף חומש שאין זה דרך פדייה ע"ש. והנה שם לעיל

ה"ג כתב פדה פירות מעשרו והוסיף חומש וחזר ופדה הפדיון לעצמו פעם שנייה מוסיף חומש שני על הקרן כו' ע"ש. והנה לכאורה דברי הרמב"ם ז"ל סתרי אהדדי דבאיזה אופן הוא מוסיף חומש כשפודה פדיונו אם לא כשמחלל אח"כ על זהב ונראה דזה דמוסיף חומש כשפודה פדיונו היינו בירושלים כשפורט סלע דזה דמצרף מעות מע"ש לרינרי זהב כדי להקל משאן שכתב הרמב"ם ז"ל דאינו מוסיף חומש מפני שאין זה דרך פדיון הוא משום דהפדיון הראשון שחילל הפירות על המעות היה ג"כ כדי להקל משאן א"כ זה שמחלל עתה על זהב אין זה פדיון חדש רק גמר הפדיון הראשון אבל כשפורט סלעים בירושלים לקנות בהם בקר וצאן זה חשיב פדיון חדש ומוסיף חומש וכן צריך לפרש מה דאמרינן במנחות (פ"ב) המתפיס מעות מע"ש לשלמים כשהוא פודן מוסיף עליהן ב' חומשים א' למעשר וא' לשלמים ומוכח כשפודה המעות מוסיף עוד חומש דמיירי שפורטן בירושלים וכן משמע ממ"ש רש"י ז"ל שם כשהוא פודן היינו שמחללן על פרוטות או על דינרין ע"ש וע"כ בירושלים איירי דבחוץ אין מחללין כסף על נחושת אלא מדוחק כשמתערבין עם חולין והנה לפ"ז צ"ל לעולם בלקוח בכסף מע"ש בירושלים אם עושה לעצמו מוסיף חומש וכן נראה ממ"ש בפה"מ (מע"ש פ"ד מ"ח) גבי המניח איסר של מע"ש ואכל עליו י"א באיסר דמיירי שהניח איסר של מע"ש לאכול כנגדו כמו שהוא חייב לעשות בירושלים כו' ופי' שם שהוא חייב להוסיף חומש ובפי' הרא"ש ז"ל תמה עליו הא מע"ש אין מוסיפין חומש בפדיון אלא בפדיון ראשון וכשמחלל איסר זה א"צ להוסיף חומש ע"ש ודברי הרא"ש ז"ל הם תמוהים הא בפ' הזהב אמרינן דרק על החומש אין מוסיפין חומש אבל על עיקר הפדיון מוסיף חומש וכן הוא במנחות (פ"ב) דכשפודה מעות מע"ש מוסיף חומש וכבר עמדו בזה על הרא"ש ז"ל. ונראה דתמיהת הרא"ש ז"ל הוא דלא מצינו הוספת חומש רק בפדיון חוץ לירושלים דבפדיון הוא משום כי ירחק ממך הדרך דבזה איירי קרא כשפודה לעצמו מוסיף חומש אבל כשמחלל המעות בירושלים שהוא מדין ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כו' זה גדר אחר לגמרי ואין זה מדין פדייה דבירושלים אינו נפדה אלא מדין לקיחה בכסף מע"ש לאכילה בזה לא אשכחן שחייבה התורה חומש. והנה להרא"ש ז"ל זה דמוסיף חומש בפדיון שני היינו כשפודה חוץ לירושלים כגון סלעים על דינרי זהב שהוא להקל ממשאו שזהו ג"כ מדין פדיון מוסיף חומש שני ולא כהרמב"ם ז"ל אך הרמב"ם ז"ל לשיטתיה כיון כשפודה על זהב אינו מוסיף חומש א"כ ע"כ חומש שני הוא בלקוח (יש לחקור בפודה מע"ש של חבירו ואח"כ פדה בעל המעות על מעות אחרות אם מוסיף חומש כיון דאיכא חומש על

פדיון שני אם חשיב הוא בעלים כיון דהמעות שהוא פודה הן שלו או אזלינן בתר עיקר המעשר ואינו בעלים]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח ה"ז) הלוקח פירות בסלע של כסף מעשר ומשך הפירות ולא הספיק ליתן הסלע עד שהוקרו הפירות ועמדו בשתים ה"ז מפריש עליהן סלע בלבד שנאמר ונתן הכסף וקם לו בנתינת הכסף קונה והשבח למעשר משך פירות בב' סלעים ולא הספיק ליתן המעות עד שהוזלו הפירות ועמדו בסלע אינו מפריש עליהן ממעות מע"ש אלא סלע אחת ומוסיף עליהן סלע שנייה מן החולין ונותן למוכר כו' ובפה"מ (פ"ד מ"ו) כתב ז"ל קראו בזו הלכה מעשר לפירות הנלקחים בכסף מע"ש וקרא פדייה נתינת הזהב של מע"ש כו' ואמר כי אם קנה פירות מדמי מע"ש בסלע ומשך הפירות שנתחייב בקנייתן ולא הספיק לתת המעות עד שעמד בב' סלעים מה שקנה בסלע שיתן למוכר סלע במה שקנה ממנו וירויח הוא סלע אחד ויוציא אותו במה שירצה ליהנות בו לפי שאלו הפירות הם ב' סלעים שוות ולפיכך חושב אותם במעות מע"ש בב' סלעים וזה ענין אמרם ומשתכר בסלע ומע"ש שלו ענינו שחוזר במנינו וחושב אותם בב' סלעים כמו שהוא שוה ואם היה הדבר להפך וחזר מה שקנה בב' סלעים בסלע אחד קודם שיתן הזהב נותן לו סלע שהוא שוה עכשיו ממעות מע"ש והסלע השני מן החולין כדי שלא יהיה עליו מכשול ר"ל על המוכר שיתן לו ב' סלעים מן המע"ש ואלו הפירות הם שוות עכשיו סלע עכ"ל. והנה בבבא בתרייתא דמשך בשתים והוזלו ועמדו על סלע בפה"מ ובפסקיו אחת הן שצריך ליתן לו סלע מן המעשר וסלע מן החולין ורק בבבא קמייתא במשך בסלע והוקרו ועמדו על שתים בזה מתחלק מ"ש בפה"מ ובפסקיו דבפה"מ כתב שנותן לו סלע מן המעשר והסלע השני מרויח הלוקח ועושה בו צרכיו ובפסקיו כתב שהשבח למעשר והנה דעת הרמב"ם ז"ל בפה"מ הוא ברור דהפדיון למע"ש אינו חל אלא בנתינת הכסף והמשיכה קודם מהני ללוקח כדין הדיוט ומש"ה במשך בסלע והוקרו ועמדו על שתים נותן להמוכר רק סלע שהלוקח קנאו במשיכה והפדיון חל אח"כ כשנותן הכסף ואז הוא מתחלל על הפירות שהן של הלוקח ושוות אז שתים ונותן למע"ש רק שיעור סלע ובסלע הוא ללוקח ועושה בו צרכיו דהוא חושב הפירות למע"ש בב' סלעים כמו שהוא שוה בשעת פדיון ולהפך במשך בשתים והוזלו ועמדו על סלע כשקנאם הלוקח במשיכה נתחייב להמוכר שתים אך כיון שהפדיון הוא כששוה סלע אינו נותן ממע"ש אלא סלע וסלע צריך ליתן הלוקח משלו מן החולין ומזה שכתב הרמב"ם ז"ל בפסקיו בבבא שנייה שנותן למוכר סלע מן המעשר ומוסיף סלע מן החולין מוכח ג"כ דס"ל דהמשיכה מהני ללוקח וצריך ליתן סלע מביתו וזה שהקשה הראב"ד ז"ל אטו גזבר של

מעשר הוא ע"ש אדרבה אינו גזבר של מעשר והמשיכה מהני לעצמו והחילול הוא בשעת נתינת מעות וז"ש בבבא דרישא דמשך בסלע והוקרו ועמדו בשתים דהשבח למעשר נראה דהרמב"ם ז"ל לשטתיה אזיל שפסק (בפ"ד ה"כ) בפדיון מע"ש דכופין את הבעלים לפתוח ראשון וא"י לחזור בו וזה היפך התוספתא דקתני דיכול לחזור בו וכתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס ז"ל דהתוספתא אזיל כמ"ד מע"ש ממון הדיוט ומש"ה יכול לחזור אבל הרמב"ם ז"ל דפסק מע"ש ממון גבוה א"י לחזור בו ע"ש היינו דבמע"ש שייך אמירה לגבוה וא"י לחזור בו וא"כ במשך בסלע והוקרו ועמדו על שתים נהי דהמשיכה לא מהני למעשר כ"א ללוקח מ"מ הרי משכן בשביל פדיון המעשר בסלע א"כ לא גרע מאומר שיפדם בסלע וא"י לחזור בו וצריך אח"כ לפדותן בסלע והשבח למעשר וז"ש בפה"מ דהשבח ללוקח הוא משום דבקידושין אמרינן דמתני' ר"י דמעשר ממון הדיוט ע"ש וכל דמעשר ממון הדיוט יכול לחזור בו כדאמרינן בתוספתא ומש"ה השבח ללוקח. והנה זה שהקשה הראב"ד ז"ל במשך בסלע והוקרו ועמדו על שתים אמאי לא נימא שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש נראה דבמעשר ל"ש שלא יהא כח הדיוט חמור כו' דרק בהקדש שייך זה דהמקנה להקדש קנה רק בהקדש קנין כסף קונה ולא משיכה שייך לומר שלא יהא כח הדיוט חמור כו' ואף משיכה קונה לחומרא אבל במעשר דהמקנה למעשר ל"ש שיהא מעשר ורק דרך חילול נעשה מעשר ומדאורייתא כסף עושה חילול ולא משיכה ול"ש שלא יהא כח הדיוט חמור כו' שתהני משיכה דאף בהדיוט משיכה רק עושה קנין ולא חילול ובמעשר ל"ש קנין בלא חילול:

הנה בפ"ד ה"כ שכתב הרמב"ם ז"ל דכופין את הבעלים לפתוח ראשון וזה חומר במעשר מן ההקדש השיגו הראב"ד ז"ל מהתוספתא דאמרינן כופין אותו לפתוח ראשון ואם רצה לחזור בו חוזר וזה חומר בהקדש מבמעשר וכתב הכ"מ דגרסא אחרת היה לו בהתוספתא א"נ אתיא כמ"ד מע"ש ממון הדיוט. והנה להראב"ד יש לעיין כיון דכופין אותו אמאי יכול לחזור בו יכפוהו עתה ומ"ש דבתחילה כופין אותו ועכשיו אין כופין אותו וצ"ל דזה דיכול לחזור בו אינו על עצם החילול רק שרוצה עתה לפדותו בפחות אך קשה מאי מהני פתיחתו כיון שיכול אח"כ לחזור וליתן פחות ולהרמב"ם ז"ל יש לעיין שכתב דחומר במעשר מבהקדש דבמעשר כופין לפתוח משא"כ בהקדש מ"ש דבמעשר כפינן ובהקדש דלא כפינן ונראה משום דבמעשר יד כל אדם שוה והכל יכולים לפדותו וכדאמרינן במע"ש (פ"ד מ"ג) בעה"ב אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר את של סלע ואיסר קודם רק בעינן שיהא המעשר עומד לפדיון ולא להעלותו לירושלים וזה תלי בבעלים דקודם שהמעשר עומד לפדיון אי אפשר לפדות אותו וזה שהבעלים נותנין רשות לאחרים

לפדותו אינו כלום דא"צ רשות לזה דבפדיון יד הכל שוין ורק בעינן תנאי שיהא המעשר עומד לפדיון ולא להעלותו וזה נעשה רק ע"י שהבעלים עצמן פותחין בפדיונו אז מקרי שהמעשר עומד לפדיון ומש"ה כופין את הבעלים לפתוח ראשון דכ"ז שאין הבעלים פותחין אין אחר יכול לפדות דעדיין אין המעשר עומד לפדיון אבל בהקדש ל"ש זה דכל הקדש עומד לפדיון ואין זה שייך להבעלים כלל ובזה מתיישב ג"כ להרמב"ם ז"ל מאי מהני פתיחתו אם אח"כ יכול לחזור וליתן פחות דהכא אין הפתיחה רק שיהא המעשר עומד לפדיון א"כ לא איכפת לן אם אח"כ נותן פחות [אמרינן פ"ד מ"ג בעלים אומרים בסלע וא' אומר בסלע ואיסר את של סלע ואיסר קודם מפני שהוא מוסיף על הקרן ובערכין מקשינן מ"ש מהקדש דבעלים קודמין מפני שמוסיפין חומש ומשנינן דהתם חומש רווחא דהקדש הכא רווחא דבעלים קרנא תפרוק שפיר חומש לא איכפת לן ובירושלמי מע"ש מקשינן כה"ג ואמרינן שנייא היא שיכול להערים עליו ולפוטרו מן החומש והקשה המשנה ראשונה איך יכול עתה להערים ולפוטרו מן החומש כיון שכבר אמר בסלע ע"ש ונראה דאין כוונת הירושלמי מפני שהוא יכול עתה להערים ולפטור מן החומש אלא כתלמודא דידן דבמע"ש לא איכפת לן בחומש רק בתלמודא דידן יהיב טעמא מפני דרווחא דבעה"ב ובירושלמי מפני שהוא יכול להערים ולפוטרו מן החומש היינו כיון שרשאי לכתחילה להערים ולפטור מן החומש ואמרינן בירושלמי למה מערימין לפי שנאמר בו ברכה א"כ כיון דרשאי לכתחילה להערים ולפטור מן החומש לא איכפת לן בחומש ואזלינן רק בתר קרנא]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז הי"ד) הלוקח מים ומלח או פירות מחוברין או פירות שאינן יכולים להגיע לירושלים לא קנה המעשר אעפ"י שיצאו המעות לחולין וכתב ע"ז הראב"ד ז"ל דיחזור הדמים למקומן אם לקחן מאחר ואם הלך לו יאכל כנגדן וכתב הכ"מ דגם הרמב"ם ז"ל פוסק דיחזרו דמים למקומן ואם ליתא למוכר יאכל כנגדן כמ"ש הרמב"ם ז"ל לקמן זה הכלל כל שהוא חוץ מאכילה ושתיה וסיכה יאכל כנגדו ואם המוכר קים יחזרו דמים למקומן וז"ש אעפ"י שיצאו מעות לחולין אתא רק לאפוקי ממ"ד בירושלמי כאן דרך מקח כאן דרך חילול וס"ל דלא קי"ל כהאי מ"ד אלא אעפ"י שהוא דרך חילול לא קנה מעשר והקשה הכ"מ במזיד אמאי אוכל כנגדן או יחזרו דמים למקומן הא מעשר במזיד מתחלל ותי' דלא מדינא אמרינן דיאכל כנגדו או יחזרו דמים למקומן אלא משום קנסא ע"ש והמשנה ראשונה תמה על הכ"מ היאך מצינו מעשר במזיד מתחלל. והנה ביאור דברי הרמב"ם ז"ל נראה ממ"ש הרא"ה ז"ל בספר החינוך מצוה תר"י עמ"ש הרמב"ם ז"ל שיש לאו במוציא מע"ש חוץ מאכילה ושתיה וסיכה שהוא בכלל ולא נתתי ממנו

למת והרמב"ן ז"ל הקשה על הרמב"ם ז"ל למה לא ילקה על לאו זה וכתב החינוך ז"ל שם שלא להוציא דמי מע"ש אלא בצורכי אכילה ושתיה וע"ז נאמר לא נתתי ממנו למת כו' כלומר לא הוצאתי ממנו דבר שאינו מקים את הגוף כו' ולשון ספרי שלא לקחתי ממנו ארון ותכריכים ואמרו ז"ל שכל זמן שהוציא ממנו כלום לשום דבר חוץ מאכילה ושתיה וסיכה שתשלום זה שישלם מעות כנגדן ויאכל מהם בירושלים צרכי סעודה ומן הדומה דכיון דיש בו תשלומין אין בו חיוב מלקות ע"ש וכ"כ בפי' הרדב"ז ז"ל (פ"ג מ"י) דמש"ה לא לקי על לאו זה משום שי"ל תקנתא שיאכל כנגדן ע"ש. ונראה מזה דהא דיאכל כנגדן אינו מדין קנס כמ"ש התוס' בקידושין ואף לא בתורת חילול שמחלל מעות שביד המוכר עליהן כמ"ש רש"י ז"ל בקידושין שם אלא הוא דין תשלומין דכל שהוציא מע"ש חוץ מאכילה ושתיה וסיכה חייב בתשלומין ומש"ה אינו לוקה משום דהוי לאו הניתן לתשלומין ואף בסך שמן של מע"ש למת דעבר על לאו זה ג"כ אינו לוקה ומשום דניתן לתשלומין דיאכל כנגדן ועיין במנחת חינוך שם ואף דליכא עוד מעשר בעולם ול"ש חילול כלל אלא תשלומין והוא מדאורייתא דהא אינו לוקה בשביל זה והנה לפ"ז בלוקח בדמי מע"ש דברים שאין נלקחים בהם כיון דחייב בתשלומין למעשר יצאו המעות לחולין דהא זהו תשלומין בעד המעשר שיצא לחולין וזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל בלוקח מים ומלח כו' דלא קנה מעשר אעפ"י שיצאו המעות לחולין דזהו לעולם בלוקח דברים שאין נקנין בכסף מע"ש יצאו המעות לחולין כו' שצריך לשלם ויאכל כנגדן וה"נ בלוקח מים ומלח יאכל כנגדן כמ"ש הכ"מ דמ"ש הרמב"ם ז"ל לקמן זה הכלל כו' קאי אכולהו אך המעות יצאו לחולין תיכף וזה דצריך לאכול כנגדן הוא רק מדין תשלומין ולהרמב"ם ז"ל זה דיאכל כנגדו הוא מדאורייתא ורק מה דאמרינן יחזרו דמים למקומן הוא משום קנסא כדאמרינן בקידושין דקנסינן ליה למוכר שלא יהא המקח קיים ויחזרו דמים למקומן וממילא לא יצאו המעות לחולין היכא דאפשר להחזיר דמים למקומן או אפשר דאף היכא דאפשר להחזיר דמים למקומן לא הפקיעו חכמים הדין דיצאו המעות לחולין רק קנסו שיחזרו דמים למקומן ויאכל אותן המעות עצמן בקדושת מע"ש היינו שהתשלומין יהי' מאותן המעות עצמן ולא ממעות אחרות:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח הי"ב) מי שהיה לו מעות מעשר בירושלים וצריך להם ויש לחברו פירות חולין שרוצה לאוכלן אומר לחברו הרי המעות האלו מחוללין על פירותיו ונמצאו אותם הפירות לקוחות בכסף מע"ש ויאכל אותם חברו בטהרה ולא הפסיד כלום ויצאו המעות לחולין בד"א בשהיה חברו בעל הפירות חבר שאין מוסרין פירות מע"ש של ודאי אלא לחבר לפיכך אם היו המעות של דמאי אומר כן אף לע"ה ע"ש. והנה יש לעיין

שהרי כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ח) אין נותנין פירות מע"ש לע"ה ולא פירות הנלקחות בכסף מע"ש כו' ומותר לאכול מע"ש של דמאי באנינות וליתנו לע"ה והוא שיאכל כנגדו ע"ש א"כ קשה מאי משתכר התם החבר במה שמחלל על פירותיו של ע"ה כיון שצריך לאכול כנגדו בקדושת מעשר והרי צריך החבר להמעות:

כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ (פ"א מ"ה) על ההיא דהלוקח מים ומלח ממעות מע"ש כו' ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כו' כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט וכמו שיבוא הפרט דבר שהוא אוכל ורבה מן הארץ כו' ולפיכך אסור ליקח ממעות מע"ש מים ומלח לפי שאעפ"י שהן נאכלין אינם גדלין מן הארץ כמו המים כו' והמלח אדמה שרופה ע"ש. והנה ז"ש דמלח חשיב אוכל לגבי מע"ש רק משום דאין גידולו מן הארץ קשה הא מלח אינו מטמא טומאת אוכלין כדמוכח מב"ב (כ') ועיין בתוס' שם א"כ אינו ניקח בכסף מע"ש דזה בזה תלוי כדאמרינן בנדה (נ"א ע"ב) גבי הקושט וראשו בשמים דאם אין מטמאין ט"א אין נלקחין בכסף מע"ש ורק בקור אמרינן דאינו מטמא ט"א ומ"מ נלקח בכסף מע"ש משום דהתם הטעם דאינו מטמא ט"א הוא משום חסרון מלאכה ולמע"ש לא איכפת לן בזה כמ"ש התוס' שם אבל מלח דאינו מטמא ט"א בשביל שאינו אוכל בפ"ע ורק בא לתבל הוי כמו קושט וראשי בשמים דבאין לתבל אין מטמאין ט"א ואין נלקחין בכסף מע"ש:

והנה בלוקח בהמה לשלמים מדמי מע"ש נראה דיכול ליקח השלמים גם בשביל אדם אחר ואע"ג דמעשר ממון גבוה וא"י ליתנו לאחרים דכל שלוקח ממעות מע"ש שלמים אין זה דרך חילול דאמרינן בירושלמי (פ"א ה"ב) דהלוקח בהמה לשלמים ממעות מע"ש בלקיחתה פקע ממנה קדושת מע"ש א"כ אין זה בדרך חילול רק גזיה"כ דכל שלוקח שלמים במעות מע"ש יצא הכסף לחולין א"כ הפרשת שלמים היא כשאר שלמים ויכול להפרישו לשם מי שירצה ונראה ראיה לזה מדאמרינן בב"מ (כ"ו) גבי מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר וכתב רש"י ז"ל שרוב בשר הנאכל בירושלים מעשר לפי שאין אדם שוהה בירושלים עד שיאכל כל מעשרותיו ונותן מעות מעשר לעניי העיר או לאוהביו יושבי העיר ורוב הוצאות מעשר לוקחין בהן בהמות לשלמים ע"ש ואי השלמים הם לעולם לבעל המעשר דמע"ש ממון גבוה הוא וא"א לתתו במתנה א"כ איך מקריבין כשהבעלים אינם בירושלים הא בעיא סמיכה ונראה מזה דאף שהמעשר הוא של הבעלים השלמים יכול להפריש לשם מי שירצה:

ה

אמרינן בירושלמי תרומות (פ"ג ה"ב) מאימתי מטמאין את הגת בש"א משיוציא את השני היינו משיוציא מע"ש ובה"א משיוציא את הראשון אמר ר"י הלכה כב"ש והרבים נהגו כב"ה אמר ר"ש נראין דברי ב"ש בשעת מקדש ודברי ב"ה בזה"ז ע"ש ונראה דפליגי בהא דאע"ג דאסור לטמאות מע"ש ואף להכשירו אסור כדאמרינן בסוכה באתרוג של מע"ש לא יטול מפני שמכשירו אבל הכא מירי בטבל וזה בעלמא דאסור לטמא טבל הוא משום דחולין הטבולין לתרומה כתרומה דמי אבל טבול למעשר כמעשר דמי לא אשכחן וב"ש סברי אף למעשר כן ור"ש דמפליג בין בזמן שביהמ"ק קיים ובין בזה"ז נראה דאף דל"ש טבול למעשר כמעשר דמי מ"מ אסור לטמאות כדי שיאכל מע"ש בטהרה דבנדה (ו') אמרינן רק דאם נולד לה ספק טומאה עד שלא גלגלה תעשה בטומאה אבל לאכול דס"ט אף קודם גלגול אין לעשות בטומאה אף דקודם גלגול אינה עדיין טבולה לחלה ומש"ה בזמן שביהמ"ק קיים אסור לטמאות כדי שיהא מע"ש נאכל בטהרה אבל בזה"ז דסוף סוף אינו נאכל הוי כמו התם דנולד ס"ט דתעשה בטומאה כיון דבלא"ה אינו נאכל וגם אינה טבולה לחלה ולב"ה דלא מפלגי ואף בזמן המקדש מותר לטמאות צריך לחלק מההיא דנולד לה ס"ט עד שלא גלגלה דהתם כי לא נולד ס"ט אי מטמאה איכא הפסד כהן כמ"ש בתוס' שם אבל במע"ש ל"ש הפסד כהן א"נ כיון דאפשר לחלל מע"ש לא איכפת לן בטומאה:

אמרינן בירושלמי מע"ש (פ"ג ה"ג) במע"ש בזה"ז שנכנס לירושלים דאיכא פלוגתא אי קולט כיון דליכא מחיצות אי אמרינן רואין את המחיצות כאילו הן עולות ואמרינן שם דרב פנחס מסאב להו ופריק להו שהיה מטמא להמע"ש שנכנס לירושלים כדי שיהא אפשר לפדותו דפירות שנטמאו פודין אותן בירושלים ועיין כ"מ (פ"ב ה"ד) בשם הטור דבזה"ז מותר להכשיר מע"ש כדי לטמאותו והכי איתא בירושלמי רב פנחס מסאב לה ע"ש והנה יש לעיין אי מע"ש שנכנס לירושלים בזה"ז דקלטוהו מחיצות דא"א לפדותן וגם א"א לאוכלן בלא מחיצות מותר לטמאן כדי שיהא אפשר לפדותן א"כ קשה ההיא דב"מ (נ"ג) דאמרינן מע"ש שנכנס לירושלים ויצא דהוי דבר שאין לו מתירים ובטל ברוב ומקשינן וניעייליה ואמרינן דנפול מחיצות ומ"מ א"א לפדותן דקלטוהו מחיצות דלא פלוג רבנן בין איתנהו למחיצות ובין ליתנהו למחיצות ע"ש וקשה הא אכתי הוי דבר שי"ל מתירים דאפשר לטמאותו ולפדותו כיון דלכתחילה מותר לטמאותו כדי שיהיה אפשר לפדותו. והנה הרמב"ם ז"ל (בפ"ב ה"ד) כתב דמע"ש שנכנס בזה"ז בירושלים מניחין אותו עד שירקב ע"ש ולא אמרינן שיטמאו ויפדהו כהירושלמי ונראה דסמך על

ההיא דב"מ דמוכח דאי נפול מחיצות אי"ל תקנה ולהטור אפשר לומר דרק בההיא דרב פנחס שכל המעשר גדל שלא בפני הבית כיון דמעולם לא היה המעשר ראוי לאכילה מותר לטמאותו כדי שיהא אפשר לפדותו אבל ההיא דב"מ שהמעשר היה גדל בפני הבית והיה קודם ראוי לאכילה רק אח"כ כשנכנס לירושלים חרב הבית דנפול מחיצות לא מקילינן ביה לטמאותו אף כדי שיהא ראוי לפדיון וצ"ע בזה:

והנה הגר"א ז"ל (יו"ד סי' של"א ס"ק ר"ה) מפרש דברי הירושלמי דרב פנחס מסאב לה לא כהטור דמיירי במע"ש אלא בפירות שנגמרו מלאכתן וחשש לדין ולדין היינו לר"י דקדשה בזה"ז ולת"ק דמתני' דפירות שנגמרו מלאכתן ונכנסו לירושלים דלא יצאו ע"ש. והנה לשיטה זו ל"ק איך מותר לטמאות דאף דמע"ש אסור לטמאות אך קודם הפרשה לאחר גמר מלאכה מותר לטמאות וכב"ה דמותר לטמא הגת קודם הפרשת מע"ש ואף לר"ש שם בזה"ז מותר:

אמרינן ביו"ד (סי' של"א סעיף קל"ג) דבזה"ז מחל על פרוטה ומשליך הפרוטה לים הגדול אבל לשאר נהרות צריך לשחקה תחילה וכן אם חילל על ש"פ מפירות אחרות שורף את הפירות שחילל עליהם כדי שלא יהא תקלה לאחרים וכתב הגר"א ז"ל שם דזה דשורף היינו אם נטמאו כמו תרומה טמאה ע"ש היינו דמשום תקלה לבד א"א לשורפו כמו תרומה תלויה דאין שורפין ולא חיישינן לתקלה ובהדיא אמרינן במע"ש (פ"א מ"ה) הלוקח פירות שוגג כו' ואם אין מקדש ירקבו ולא אמרינן ישרפו משום תקלה ובמחלל על פרוטה דאמרינן שוחק ומשליך לנהר משום תקלה יש לעיין איך שרי מ"ש מפירות מע"ש עצמן דאין שורפן משום תקלה דשמא יבוא אליהו ויבנה הבית ויאכלו וה"נ במעות מע"ש ואי הטעם דאין שורפין מע"ש משום משמרת תרומותי כמו דאסור לטמאות מע"ש משום משמרת תרומותי כמ"ש רש"י ז"ל בסוכה ושייך אף בזה"ז אמאי לא יהיה זה אף במעות מע"ש ואי הטעם משום בזיון קדשים כיון דאי"ל פסול הגוף כמ"ש התוס' דמש"ה אין שורפין קדשים כשאין פסולו בגופו משום בזיון קדשים ושייך זה אף במע"ש א"כ במעות מע"ש נהי דל"ש בהו קדשים מ"מ איכא בזוי מצוה דהא סלע של מע"ש אין שוקלין כנגדו דינרי זהב משום בזוי מצוה כדאמרינן בשבת וצריך לחלק בין בזוי מצוה לבזיון קדשים דהמע"ש עצמו שהוא בכלל קדשים כששורף הוי בזיון קדשים אבל כסף דאין עליו שם קדשים רק מצוה אדרבה משום בזוי מצוה צריך לשורפו וכדאמרינן במותר נר חנוכה דלאחר חנוכה עושה לו מדורה ושורפו (ועיין תוס' שבת מ"ד ד"ה שבנר] אך ע"מ שכתב הגר"א ז"ל דזה דישרף מיירי בשנטמא היינו דמע"ש שנטמא הוא בשריפה יש לעיין דהא אמרינן לר"י בלקוח בכסף מע"ש שנטמא יקבר

ואמאי לא ישרף (והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל וכל הפוסקים דכשפודה על פרוטה דשוחק ומשליך לים משום תקלה ומאי תקלה שייך במעות מע"ש דאם יוציאם לא קנה מע"ש כדאמרינן בירושלמי דבזה"ז אם לקח בכסף מע"ש הפירות כמו שהן והמעות כמו שהן צ"ל דהאי תקלה הוא שמא ישקול בה משקולות]:

חקר המנחת חינוך (מצוה תמ"ב) אם יש מצוה באכילת מע"ש דהרמב"ם ז"ל לא חשיב לה במנין המצות ואפשר דאינו אלא רשות ע"ש. הנה אמרינן בירושלמי (ר"פ בתרא דיומא) גבי תענו את נפשותיכם אין לי אלא חולין שאינו בעמוד ואכול מנין לרבות מע"ש ותרומה שהוא בעמוד ואכול ת"ל תענו ועניתם ריבה כו' ומוכח דאיכא מצוה מה"ת באכילת מע"ש:

1

הנה בנטע רבעי אם יכול לפדות במחובר בתוספתא אמרינן דאין נפדין במחובר והתוס' (ב"ק ס"ט) הקשו מהא דאמרינן שם כל המתלקט יהא מחולל על המעות הללו דמשמע דחל הפדיון במחובר לקרקע שהרי קודם לקיטה היה מתחלל שהרי אחר שנלקט שבא לרשות אחרים אין לבעלים כח בהם לחלל ותי' שם דהטעם דאין נפדין במחובר הוא רק משום דאין דמיו ידועים ע"ש אך הרמב"ם ז"ל כתב דהטעם דאין פודין במחובר הוא משום שהוא כמע"ש וכן הוא בירושלמי דמה מע"ש אין נפדין במחובר אף נטע רבעי אינו נפדה במחובר וכבר הקשו המפרשים ז"ל מההיא דב"ק ועיין בכ"מ שם. והנה בעיקר יש לעיין בההיא דב"ק שם דמקשינן על כל הנלקט מזה יהא מחולל על מעות הללו הא הוי אינו ברשותו ע"ש ומאי קושיא הא לפדות יכול אפילו אחר ואפילו שלא ברצון בעלים דהא אמרינן במע"ש (פ"ד מ"ג) בעה"ב אומר בסלע ואחד אומר בסלע ואיסר האחר קודם ואעפ"י שבעה"ב רוצה לפדות לעצמו אם אחר נותן יותר הוא קודם וה"ה בכרם רבעי ולא עוד אלא שאחר י"ל זכות לפדות בפחות מן הבעלים שאם בעה"ב רוצה ליתן ה' דינרין ואחר נותן סלע ואיסר האחר קודם דאם הבעלים רוצים ליתן ה' דינרין בעד המע"ש צריכים לפדות בסלע מפני שמוסיפין חומש ואם אחר נותן סלע ואיסר האחר קודם מפני שמוסיף על הקרן כדאמרינן שם א"כ מאי קושית הש"ס דהוי אינו ברשותו הא אף אחר לגמרי יכול לפדות שלא ברשות בעלים וע"כ צ"ל נהי כשהמע"ש עומד לפדיון הכל שוין וכ"א יכול לפדות אך לזה שהמע"ש יהא עומד לפדיון לזה צריך דעת בעלים וכמ"ש לעיל דאם אין הבעלים רוצים לפדות אין שום אדם רשאין לפדותו א"כ זה דמקשינן דהוי אינו ברשותו היינו כיון דלזה שיהא המע"ש עומד לפדיון בעינן דעת בעלים וכיון שהוא אינו ברשותו לא חשיב בעלים ואין המע"ש עומד

לפדיון ולא מהני פדיונו אך זה דהכרם רבעי יהא עומד לפדיון זה מהני אף במחובר נהי דעצם הפדיון לא מהני במחובר כמו מע"ש אבל זה שיהא עומד לפדיון ולא להעלותו לירושלים דצריך לזה דעת בעלים מהני אף במחובר דכל שרוצים בבעלים אז שיפדו לאחר שיתלשו חשיב עומד לפדיון א"כ באומר כל המתלקט לעולם חלות הפדיון הוא לאחר שיתלשו וזה שהקשו התוס' הא אז אינם ברשותו זה לא איכפת לן דעצם הפדיון לא בעינן ברשותו דאף אחר יכול לפדותן וזה דאומר כשהן מחוברין דאז הם בעלים מהני דחשיב עומד לפדיון:

הביא הר"ן ז"ל (פ"ק דר"ה) בשם הגאון ר"א משבחא דלמאן דתני כרם רבעי ומייתי לה בגז"ש דתבואת הכרם אין רבעי נוהג אלא בכרם שלם אבל בגפן יחידי לא ע"ש היינו דלא רק דבעינן מין כרם אלא גם שיעור כרם. והנה בתוספתא פ' בתרא דמע"ש אמרינן כרם רבעי עולה לירושלים מהלך יום אחד לכל צד בד"א בכרם שיש בו ה' גפנים אבל כרם שאי"ב ה' גפנים ושאר כל האילן ה"ז נפדה סמוך לחומה רשב"ג אומר אחד כרם שיש בו ה' גפנים ואחד כרם שאי"ב ה' גפנים ה"ז עולה לירושלים כו' והנה זהו כמ"ד נטע רבעי דהא קתני דשאר כל האילן נפדה סמוך לחומה אלמא נוהג בו רבעי אך יש לעיין מ"ש כרם שיש בו ה' גפנים דאינו נפדה ושאי"ב ה' גפנים דנפדה מיהו בזה דשאר אילן נפדה י"ל הטעם משום דזה דגזרו דעולה לירושלים מהלך יום אחד הוא משום שהיו עושין יינן בטהרה לנסכים ולא היו ענבים מצויות כדאמרינן בירושלמי וזה שייך רק בכרם ולא בשאר אילן אבל מאי נ"מ בין כרם שיש בו ה' גפנים לאין בו ומזה נראה כהגאון משבחא ז"ל דלמ"ד כרם רבעי בעינן ג"כ שיעור כרם ושיעור כרם הוא ה' גפנים ואתיא כמ"ד כרם רבעי וזה דאם אי"ב ה' גפנים וכן שאר אילן דנפדה אלמא רבעי נוהג בהם הוא כמ"ש התוס' ריש קידושין דמדרבנן לכ"ע נוהג וכיון שכל דין רבעי שלהם הוא רק מדרבנן לא החמירו שלא יפדה:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' מע"ש) דכרם רבעי אי"ל פרט ועוללות וכן אין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות ע"ש וזה דפטור מן המעשרות הוא מהירושלמי ומשום דהוי ממון גבוה והוי כמו הקדש דפטור מן המעשרות והנה כשפודה הכרם רבעי אי מתחייב אח"כ במעשרות הנה אם פדה לאחר גמר מלאכה ודאי פטור וכמו הקדש דאם פדה לאחר מירוח פטור דמירוח הקדש פוטר אך אם פדה קודם גמר מלאכה אי חייב אח"כ במעשרות יש לעיין דבהקדש דאם הגיע לעונת המעשרות דהיינו הבאת שליש ביד הקדש ג"כ פטור מן המעשרות כדאמרינן (פ"ד דפאה) ואמרינן בירושלמי חד למירוח וחד לשליש ובנטע רבעי יש לחקור אי בשעת עונת המעשרות כבר חל עליו קדושת

כרם רבעי והוי כמו עונת המעשרות ברשות הקדש הנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ט מהל' מע"ש ה"ב) דאם נתן כרם רבעי במתנה כשהוא בוסר חל המתנה דעדיין לא חל עליו תורת נטע רבעי וכיון דבשיעור בוסר עדיין לא חל קדושת כרם רבעי א"כ ע"כ חל בשעת עונת המעשרות דליכא בינתים גבול אחרינא וכ"כ התוי"ט (פ"ה ה"ה) דלהרמב"ם ז"ל נעשה ממון גבוה משבא לעונת המעשרות ע"ש. ובזה יש לחקור כיון שההקדש ועונת המעשרות חלים בב"א אי כה"ג פטור מן המעשרות אך הכ"מ תמה שם על הרמב"ם ז"ל הא אמרינן בגמרא דיהביה כשהוא סמדר אבל בוסר שהוא יותר מסמדר לא מצי יהיב במתנה ע"ש ולדברי הכ"מ ודאי דכרם רבעי לעולם פטור מן המעשרות ואף אי פדאו קודם גמר מלאכה:

סימן נט - שביעית

א

אמרינן בחולין (ז') גבי רבי התיר בית שאן הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל והניחום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית וכתב רש"י ז"ל דלא קדשו לע"ל כשגלו בימי נ"נ ולא רצו להחזיר קדושתה כדי שיהא מותר לחרוש ולזרוע שם בשביעית שאין נוהגת בחו"ל ויסמכו עליהן עניים ליטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני כו' והרגמ"ה ז"ל כתב שם והניחום שלא קידשום בפעם שניה כשעלו מבבל שלא יהיו בכלל מעשר ולא בכלל שביעית שיחרשו ויזרעו בשביעית שיסמכו עניים עליהם בשביעית ובית שאן לא כבשוה עולי בבל מש"ה לא היתה חייבת לא במעשר ולא בשביעית לפיכך אכל ר"מ עלה ירק בלא מעשר ע"ש. והנה עמ"ש רש"י והרגמ"ה ז"ל דמותרים לחרוש ולזרוע קשה טובא דהא אותן מקומות שכבשו עולי מצרים אסורין בעבודה בשביעית כדתנן בשביעית (פ"ו) כל שהחזיקו עולי בבל מא"י ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד הנהר ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד. והנה המל"מ (פ"ד מהל' שמטה) הקשה כעין זה על רש"י ז"ל ביבמות וחגיגה גבי עמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ופי' רש"י ז"ל דעמון ומואב הוא עבר הירדן שכבשו מארץ סיחון ועוג ואף שכבשום עולי מצרים לא כבשום עולי בבל וזורעין שם בשביעית ומעשרין מ"ע והקשה המל"מ הא אמרינן דמה שהחזיקו עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד ע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל נזהר מזה שכתב (פ"א דתרומות ה"ה) כל שהחזיקו עולי מצרים כו' כיון שגלו בטלה קדושתן כו' כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה קדושה

שניה כו' והניחו אותן המקומות שהחזיקו בהן עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה ומן המעשרות כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית כו' היינו זה דהניחום אינו שלא קדשום אלא אדרבה הניחום כמו שהיו קודם שגלו ולא פטרום מן המעשרות כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית והיינו מן הספיחים דחייבין במעשרות דאותן שהחזיקו עולי מצרים נאכל והספיחים מותרין בהם כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' שמטה הכ"ו) ואותן הספיחים חייבין במעשרות. והנה הרמב"ם ז"ל הזכיר רק תרומה ומעשרות שלא פטרום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית ולא הזכיר לקט שכחה ופאה כמ"ש רש"י ז"ל ומשום דאותן מקומות שהחזיקו עולי מצרים אין בהם לקט שכחה ופאה בשביעית כיון דאינו נעבד בשביעית ואסור לקצור כל השדה בב"א כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' שמטה) דאם קצר כדרך הקוצרין לוקה כיצד כגון שקצר כל השדה כו' אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל ע"ש וכה"ג לא מיחייב בפאה כמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"ב מהל' מ"ע) דכל שקוצר מעט מעט לצורך עצמו ולא למכור לשוק ה"ז קיטוף ופטור ועיין בכ"מ שם והיכא דלא שייר דחייב בפאה הוא רק משום מראית העין כמ"ש הלח"מ מפני שסוברין שמלקט לשוק ע"ש א"כ בשביעית דאסור לעשות מהם סחורה ואסור ללקט לשוק דזהו סחורה כמ"ש התוס' סוכה (ל"ט) ורק קוצר מעט מעט לצורך עצמו פטור מלקשו"פ:

והנה ליישב דברי רש"י והרגמ"ה ז"ל שכתבו דמותר שם לחרוש ולזרוע נראה לפי מה דאמרינן בשביעית (פ"ו שם) עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר כו' והביא הר"ש ז"ל שם מהירושלמי דזה דגזור במחובר הוא שלא יהו תקועין ומשתקעין שם ומקשינן בתלוש למה מותר ומתרצינן דבשביל ריוח מועט לא יצא מא"י ע"ש והנה במקום שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד אמנה הוא ג"כ כן דעושין בתלוש ולא במחובר כמ"ש הר"ש ז"ל שם דדין מקום שכבשו עולי מצרים כדין סוריא ע"ש א"כ זה דאין עושין במחובר הוא כדי שלא יצאו לשם דאסור לצאת למקום שהחזיקו עולי מצרים מכזיב ועד אמנה דהתוס' ריש גיטין הוכיחו דעכו כבשום עולי בבל מדאמרינן דכי מפטרי רבנן מהדדי בעכו הוי מפטרי דאסור לצאת מא"י לחו"ל דעכו כצפון ע"ש דאי עכו לא היו כבשום עולי בבל היה אסור לצאת לשם וכן הוא לטומאת ארץ העמים דדין טומאה ואיסור יציאה אחד הוא כמ"ש תוס' נזיר (נ"ד ע"ב) דגזרו טומאה על ארץ העמים שלא יצאו לחו"ל [ועיין מל"מ פי"א מהל' טו"מ] וכיון דאסור לצאת מכזיב. ולהלן למקום שהחזיקו עולי מצרים עושין רק בתלוש ואין עושין במחובר כדי שלא יצאו לשם כמו בסוריא כדאמרינן בירושלמי אך זה רק על מקומות דנקט במשנה שם מכזיב ועד אמנה ועד הנהר אך יש עיירות

שהן מכזיב ולפנים והן מובלעות בגבול א"י ומ"מ לא כבשום עולי בבל להנך עיירות אין אסור לצאת ואין מטמאין משום ארץ העמים כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פי"א מהל' ט"מ הי"ב) עיירות המובלעות בא"י כגון סיסית וחברותיה אעפ"י שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים כו' וזה דהתיר רבי את בית שאן הוא מכזיב ולפנים רק לא כבשום עולי בבל דאם היתה מכזיב ולחוץ למה צריך לעדותו של ר"י בן זריז על ר"מ הא כל שהוא מכזיב ולחוץ לא כבשום עולי בבל כדאמרינן במתני' וכן אמרינן בירושלמי דמאי דרבי התיר קסרין ורבי התיר בית גוברין רבי התיר כפר צמח וקסרין אף דפטורה מן המעשרות מ"מ אינה טמאה משום ארץ העמים וגם מותר לצאת לשם כדאמרינן בתוספתא שלהי אהלות ע"ש דאיסור לצאת לשם וטומאת ארץ העמים הא בהא תליא כדמוכח ג"כ מירושלמי שביעית שם דשקלינן וטרינן אי אשקלון טמאה משום ארץ העמים כיון דפטורה מן המעשרות ומקשינן וכי צור אינו אסור לילך לשם והקונה שם אינו מתחייב ע"ש היינו דדייקינן דאינה טמאה משום ארץ העמים מדאינו אסור לילך לשם וכן אמרינן שם מפני מה לא גזרו על אותו הרוח שבגדריקו היינו מפני מה לא גזרו טומאה ר' סימן בשם ריב"ל שנוויה רע היינו דליכא למיחש שילכו לשם כמ"ש המפרשים ז"ל ע"ש דהטעם דגזרו טומאה הוא כדי שלא יצאו לשם א"כ רק מכזיב ועד אמנה דאסור לצאת לשם וטמאה משום ארץ העמים כדאמרינן בחלה (פ"ד מ"ח) ג' ארצות לחלה כו' מכזיב ועד הנהר ועד אמנה ב' חלות ואחת לאור כו' ומשום דנטמאת בארץ העמים כמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל שם עושין בתלוש בשביעית אבל לא במחובר ומשום כדי שלא יצאו לשם כדאמרינן בירושלמי אבל אותן המקומות שהן מכזיב ולפנים רק יש כרכים שלא כבשום עולי בבל ובטלה קדושתן מותר לעשות בהן אף במחובר דל"ש הטעם שלא ישתקעו שם דמותר לצאת לשם והן כא"י לענין זה ומש"ה בבית שאן מותר אף לחרוש ולזרוע בשביעית וכן עבר הירדן אינו טמא משום ארץ העמים כדמוכח להדיא מההיא דחגיגה (כ"ה) דאמרינן שם עבר הירדן והגליל ה"ה כיהודה נאמנין על היין בשעת היין כו' ומוכח דאיכא טהרות בעבר הירדן וא"כ מותר ג"כ לכנוס לשם א"כ לשיטת רש"י ז"ל דעבר הירדן לא כבשום עולי בבל דלא כהתוס' מותר גם לחרוש ולזרוע שם וזה דאין עושין במחובר הוא רק מכזיב ועד אמנה משום דאסור לצאת לשם. והנה מ"ש הרגמ"ה ז"ל שלא קידשום שלא יהו בכלל מעשר ולא בכלל שביעית כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ואע"ג דאינן בכלל מעשר ומה שייך שיסמכו בשביעית צ"ל שישתכרו בעבודת קרקע ורק מכזיב ועד אמנה וכן בסוריא אסרו כדי שלא ישתקעו שם בשביל הריוח בעבודת קרקע כדאמרינן בירושלמי ובהנך מקומות ל"ש זה:

והנה ז"ש רש"י ז"ל שיהא מותר לחרוש ולזרוע ויסמכו עליהם עניים בשביעית בלקשו"פ ומעשר עני ולא פי' כהמל"מ דלעולם אסור בעבודת קרקע רק הפירות שגדלין מאליהן שהן פירות שביעית יסמכו עליהן עניים בלקט שו"פ ומ"ע משום דרש"י ז"ל לשיטתיה דנראה מכמה מקומות מרש"י ז"ל דפירות שביעית שהן הפקר לא היו לוקטין אותן רק עניים כמ"ש בסנהדרין (כ"ה ע"ב) על הא דאמרינן שם בסוחרי שביעית ואימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו וכתב רש"י ז"ל שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקירו גנותיהן לעניים ע"ש וכן במנחות (פ"ד) על ההוא דשומרי ספיחי שביעית כו' כתב רש"י ז"ל דצריך לשומרן מפני החיה ומפני העניים שלא ילקטוהו קודם העומר ע"ש וצ"ל דאף דשמיטה הוא הפקר לכל מ"מ לא היו מלקטין רק עניים וכן נראה מדאמרינן בתענית מתריעין על פירות האילן בשביעית מפני שהן פרנסה לעניים ע"ש ואין לומר דלעולם הכל מלקטין פירות שביעית רק בשביל עשירים לא איכפת לן הא מתריעין על פירות האילן בשאר שני שבוע ונראה מזה דפירות שביעית היו רק פרנסה לעניים. והנה בסוכה (ל"ט ע"ב) גבי לוקח מן השמור כתב רש"י ז"ל ששדה היתה משומרת כו' זה נחשד לענין שאינו מפקיר לעניים דכתיב ואכלו אביוני עמך כו' ע"ש היינו זה דמפקיר לעניים הוא מקרא דואכלו אביוני עמך וכבר עמד שם הרש"ש ז"ל הא שמיטה הוא הפקר לכל וכתב ואולי לישנא דקרא נקט ע"ש אך עוד יותר מוכח ממ"ש רש"י ז"ל בנדרים (נ"ג) גבי הנודר מן הירק בשאר שני שבוע אסור בירקות גנה ומותר בירקות שדה ובשביעית אסור בירקות שדה ומותר בירקות גנה וכתב רש"י ז"ל ומותר בירקות השדה שעליהן סומכין בשביעית שהפקירו הגנות לעניים ואין מסתפקין אלא בירקות השדה ע"ש ומדברי רש"י ז"ל כאן נראה דאין רשות לעשירים לזכות בפירות שביעית דאי הוי הפקר אף לעשירים מ"ש ירקות גנה שהיו לוקטין אותן רק עניים ומ"ש ירקות שדה שהיו הכל לוקטין אותן שהרי כתב רש"י ז"ל דמש"ה מסתפקין רק בירקות שדה מפני שהגנות הפקירו לעניים הרי אלו ואלו הפקר ומ"ש הני מהני ונראה מרש"י ז"ל דפירות שביעית הן הפקר רק לעניים ומש"ה הגנות שהפקרן רק מדין שביעית היו רק לעניים אבל ירקות שדה שהן ירקות המדבריות [כמ"ש בפה"מ עוקצין פ"ג מ"ב] שאף בשאר שני שבוע הן הפקר היו הכל לוקטין אותן והנה בפי' הרדב"ז ז"ל (פ"ז משמיטה ה"ג) כתב דזה דשמיטה הוא הפקר בין לעניים ובין לעשירים הוא בפלוגתא דר"י ור' יוסי ע"ש ואף אי נדחוק בדברי רש"י ז"ל דירקות גנה דהפקרן מדין שביעית היה רק דרך עניים ללקטן ולא משום שלא היה רשות לעשירים ללקטן אבל ירקות שדה שהן הפקר אף בשאר שני שבוע היה גם דרך עשירים ללקטן יהיה איך שיהיה מכל דברי רש"י ז"ל מוכח דפירות שביעית היה

רק דרך עניים ללקטן א"כ איך אפשר לפרש דזה שלא קידשום כדי שיסמכו עליהן עניים בשביעית היינו בלקט שו"פ ומ"ע של הפירות הגדלין מאליהן בשביעית הא אדרבה אם יקדשום ויהא נוהג בהם שביעית גמורה ויהיו הפירות הפקר יהיו הכל לעניים ולכן פי' שיהא מותר לחרוש ולזרוע בשביעית ויזכו בלקט שו"פ ומ"ע וזה עדיף לעניים משיהיה אסור לחרוש ולזרוע ויהיו הפירות הגדלין מאליהן כולן הפקר דספיחין הן רק מעט והנה הרמב"ם ז"ל שלא כתב דמותר לחרוש ולזרוע שם נזהר בזה דודאי עדיף לעניים שיהיו כל הפירות הפקר משלא יהא הפקר ויתנו מהם לקט שו"פ ומ"ע [וכן אמרינן להדיא בירושלמי שביעית (פ"ז ה"ב) גבי הסיאה האזוב והקורנות כו' וכולן שנכנסו מששית לשביעית כו' מוטב ליתן לו אחד בודאי כו' דנוח לעני שיהיה עליהן קדושת שביעית משיתחייב במעשר עני ע"ש] ולכן כתב דזה דהניחום היינו שלא פטרום מן המעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית והיינו זה דלא קדשום אין זה כדי שיסמכו עניים בשביעית רק דעולי בבל החזיקו רק במקצת הארץ כמ"ש שם ורק זה דהניחום כמו שהיו ולא פטרום מתו"מ היה כדי שיסמכו עניים בשביעית דבלא"ה היו פטורין בין מן המעשר ובין מן השביעית וע"י שלא פטרום מן המעשר סומכין עליהם עניים בשביעית במעשרות מן הפירות הגדלין מאליהן אך רש"י ז"ל שפי' דהניחום היינו שלא קדשום ע"כ צריך לפרש דמותר לחרוש ולזרוע:

חקר המל"מ בכבוש מצרים וכן סוריא אי נוהג בהם מעשרות בשביעית אי הפירות הם הפקר וכתב שם להוכיח דאין מעשרות בשביעית במקום שכבשו עולי מצרים וכן בסוריא מדלא כתב הרמב"ם ז"ל על מקום שהחזיקו עולי מצרים מה הן בשביעית מע"ש או מעשר עני וכן בסוריא ע"ש אך על סוריא ל"ק כלל דהא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' מע"ש דאין מע"ש נוהג כלל בסוריא אף בשאר שני שבוע ואף מ"ע אינו נוהג שכתב שם ויראה לי שמע"ש שמפרישין בארץ שנער ומצרים כו' וכן יראה לי שלא חייבו מקומות אלו במע"ש אלא כדי לקבוע מ"ע כו' ע"ש ומוכח בבסוריא דאינו נוהג מע"ש ה"נ אינו נוהג מ"ע דאם היה נוהג מ"ע היה צריך ג"כ לנהוג מע"ש כדי לקבוע מ"ע:

הנה המל"מ נסתפק שם להר"ש ז"ל שפי' במקומות שהחזיקו עולי מצרים דנאכל היינו לאחר הביעור אי מ"מ יש להפירות קדושת שביעית אי אי"ל קדושת שביעית לגמרי ע"ש. והנה יש לעיין שהרי כתב הר"ש ז"ל שם על ההיא דעושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דדוקא בשמור אבל במופקר מותר ע"ש אלמא הפירות הפקר ויש בהם קדושת שביעית ומקומות שהחזיקו עולי מצרים דינן כדין סוריא כמ"ש הר"ש ז"ל שם דזה דמכזיב ועד אמנה נאכל אבל לא נעבד היינו דוקא במחובר אבל בתלוש שמותר

כמו בסוריא וכ"ש דלא קיל מסוריא והנה להר"ש ז"ל כיון דהפירות הן הפקר א"כ אינו נוהג בהן תרומה ומעשרות קשה הא אמרינן דהרבה כרכים כבשום עולי מצרים כו' והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית על מה יסמכו כיון דאי"ב תרומה ומעשרות ואין לומר דנ"מ לאחר הביעור דמקומות שהחזיקו עולי מצרים נאכל לאחר הביעור הא עניים לעולם אוכלין אחר הביעור כשיטת הר"ש ז"ל (פ"ט מ"ז) א"כ מאי תקנה לעניים במה שיהא נאכל אחר הביעור וצ"ל אף להר"ש ז"ל כמ"ש דאותן כרכים המובלעות בא"י שלא כבשום עולי בבל דין אחר לגמרי להם ואין שביעית נוהגת בהם כלל א"נ י"ל משום ספיחין דכיון דנאכל שם אחר הביעור כ"ש דספיחין מותרין שם והספיחין הן פרנסה לעניים כדאמרינן בתענית (י"ט) מתריעין על הספיחים בשביעית מפני שי"ב פרנסה לעניים:

והנה הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם כתב על ההיא מא"י ועד כזיב לא נאכל ולא נעבד היינו שאסור לנו עבודת הארץ ההיא ואם תעבד ע"י אחר אסור לאכול ממה שתוציא ושאמר נאכל אבל לא נעבד ר"ל שאינו מותר עבודתה ואם נעבדה הצומח בה נאכל בקדושת שביעית ע"ש היינו דמפרש דמקום שהחזיקו עולי מצרים דנאכל היינו אם נעבד הארץ מותר באכילה. ונראה מקור להרמב"ם ז"ל מירושלמי דמאי (פ"ב ה"א) דאמרינן שם דמעשה דר"מ דאכל עלה ירק בבית שאן היה בשביעית דאמרינן רבי התיר בית שאן מפי יהושע בן זריז כו' שאמר אני ראיתי את ר"מ לוקח ירק מן הגנה בשביעית והתיר את כולה ע"ש והטעם משום דירק גנה אסור בשביעית דאמרינן בנדרים (נ"ג) הנודר מן הירק כו' בשביעית אסור בירקות שדה ומותר בירקות גנה וכתב הר"ן ז"ל שם דמש"ה מותר בירקות גנה דא"א לומר שנתכוין לירק גנה דהא אין זורעין ואין נוטעין בשביעית ע"ש היינו דירקות גנה באין ע"י זריעה והנה מזה דלקח ר"מ ירק מן הגנה בשביעית התיר רבי את בית שאן כולה דמוכח דאין שביעית נוהגת שם דאי נוהגת ירקות גנה אסורין מפני שבאין ע"י זריעה ונראה מזה דמקומות דכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל מותר לאכול כשנעבד הארץ דהא הרמב"ם ז"ל ס"ל דאין נ"מ בין מובלעות בא"י ומכזיב ועד אמנה ובכולן אסור עבודת קרקע בשביעית [והנה להר"ש ז"ל דהאי נאכל הוא לאחר הביעור וכתב דדין סוריא הוא כדין מקומות שכבשו עולי מצרים דאם לא לתני ד' ארצות ע"ש יש לעיין מהירושלמי (פ"ט ה"ב) דאמרינן תני אין בסוריא ג' ארצות היינו לביעור דאוכלין על הראשון עד שיכלה האחרון שבה ומוכח דביעור נוהג בסוריא]:

ב

פירות שביעית חייבין בביעור משכלה לחיה מן השדה ובדין ביעור איכא פלוגתא דרבוותא דדעת רש"י והרמב"ם ז"ל דביעור היינו שצריך לאבדו ולבערו מן העולם והתוס' פסחים (נ"ב ע"ב) השיגו ע"ז דהא אמרינן דעניים אוכלין אחר הביעור וכתבו דביעור הוא רק שצריך להפקירו ודעת הראב"ד ז"ל (פ"ז מהל' שמיטה) שיש ב' מיני ביעורים דכשיכלו הפירות מן העיר ותחומיה אז מכניסין לאוצר וב"ד מחלקין לכ"א או מפקירן וכשכלה מכל הארץ אז הביעור הוא לאבדו מן העולם ע"ש:

והנה המפרשים ז"ל הקשו על התוס' מההיא דב"ק דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וע"כ משום אחר הביעור הוא ונראה לומר דאפילו להתוס' דפירות שביעית אחר הביעור מותרין מ"מ יש חילוק בין קודם הביעור לאחר הביעור דקודם הביעור מותרין גם בשאר הנאות שהנאתן וביעורן שוה אבל לאחר הביעור הוא רק לאכילה ולא לשאר הנאות דאכילה של אחר הביעור הוא גדר אחר מאכילה שלפני הביעור דבפלוגתא דר"י ור' יוסי אי רק עניים אוכלין אחר הביעור או אף עשירים בירושלמי מפקינן לה מקראי דר"י סבר עניים אוכלין אחר הביעור ולא עשירים משום דכתיב ואכלו אביוני עמך כו' ור' יוסי סבר דאחד עניים ואחד עשירים אוכלין משום דכתיב ואכלו אביוני עמך ויתרם היינו דויתרם מרבה אף עשירים ע"ש ול"ל קרא כלל לר' יוסי לאכילה אחר הביעור הא קודם הביעור ג"כ אחד עניים ואחד עשירים אוכלין ואי ליכא קרא לאיסור אחר הביעור מותרין לכל ול"ל קרא דואכלו אביוני עמך ויתרם כו' ונראה מזה דדין אכילה של קודם ביעור ליכא לאחר הביעור ולאחר הביעור דין חדש של אכילה דנפקא לן מואכלו אביוני עמך כו' א"כ הם רק לאכילה דזה דקודם הביעור מותר אף בשאר הנאות שהנאתן וביעורן שוה נפקא לן מדכתיב לכם לכל צרכיכם וזה כתיב באכילה של קודם הביעור אבל אכילה של אחר הביעור דנפקא לן מואכלו אביוני עמך כו' הוא רק לאכילה ומש"ה בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק אחר הביעור דבשאר הנאות לא הותר אחר הביעור:

הנה התוס' זבחים (ע"ב ע"ב) כתבו בההיא דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק דאם נתערב באחרות סגי בהולכת הנאה לים המלח ע"ש וקשה הא זה דמהני הולכת הנאה לים המלח שייך בדבר שאסור בהנאה וכיון דמוליך הנאה לים המלח נמצא שאינו נהנה אבל הכא בבגד שצבעו בקליפי שביעית לענין חובת ביעור שצריך להפקירו מאי מהני לזה הולכת הנאה לים המלח ולפ"ז דלאחר הביעור אסור בשאר הנאות חוץ מאכילה וא"כ בגד שצבעו בקליפי שביעית אחר הביעור הוא איסור הנאה דאסור בשאר הנאות וכשמוליך הנאה לים המלח נמצא שאינו נהנה ונראה דבגד שצבעו בקליפי שביעית א"צ

כלל להפקירו בשעת הביעור כיון דהוא אסור בהנאה דרק דבר שמותר ליהנות ממנו שייך שצריך להפקירו כגון דבר הראוי לאכילה אבל דבר שאסור בהנאה וגם כשהוא בביתו ג"כ אינו שלו כשאר איסורי הנאה מה שייך שיפקיר ולפ"ז בגד שצבעו בקליפי שביעית הוי רק כשאר איסורי הנאה וידלק משום תקלה ואם נתערב באחרות יוליך הנאה לים המלח:

אמרינן (פ"ט דשביעית) עד אימתי נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית עד שתרד רביעה שנייה שהיא שעת הביעור והר"ש ז"ל הקשה על גרסא זו דגריס עד רביעה שנייה הא לאחר הביעור שרי עכ"פ להאכיל לעניים ואית דשרי אף לעשירים וגריס שם מאימתי נהנין ושורפין כו' משתרד רביעה שנייה ע"ש. והנה דעת התוס' ג"כ דמותר לאכול אחר הביעור ומ"מ בתענית (ו' ע"ב) גרסי עד שתרד רביעה שניה ע"ש וקשה קושית הר"ש ז"ל אמאי אין נהנין ושורפין אח"כ ולפ"ז דלאחר הביעור רק באכילה שרי ולא בשאר הנאות אתי שפיר דתבן וקש אין נהנין ושורפין רק עד הביעור:

והנה שיטת פי' הרא"ש ז"ל הוא להפך שכתב בשביעית שם לפי הגרסא מאימתי נהנין ושורפין כו' דמיירי בתבן וקש של מאכל בהמה דאסור לשורפן ולגבל בהן את הטיט משום הפסד דאף לעשות מלוגמא אסור ודין איסור זה מותר מן הביעור ואילך ע"ש היינו דאף דברים האסורים קודם הביעור מותרין לאחר הביעור והנה זה תלוי בהגרסאות דאי גרסינן עד אימתי נהנין ושורפין כו' דרק עד רביעה שניה מותר ליהנות ומכאן ואילך אסור מוכח דלאחר הביעור נאסר בהני הנאות ולפי הגרסא מאימתי נהנין כו' אדרבה לאחר הביעור הוי היתר יותר:

הנה בההיא דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק יש להקשות להשיטות דביעור של שביעית הוא באיבוד ל"ל לשרוף את כל הבגד יעבירנו ע"י צפון דהא אינו קלע אילן דלא הדר דקליפי שביעית היינו קליפין של אוכלי שביעית כמ"ש רש"י ז"ל שם ובשלמא בגד שצבעו בקליפי ערלה דאמרינן דידלק ולא אמרינן שיעבירנו ע"י צפון שפיר דערלה הוא בשריפה וצפון רק עבורי מעבר א"כ אינו מקיים מצות שריפה ומש"ה צריך לדלוק את כל הבגד אבל שביעית לאחר הביעור אינו דוקא בשרפה שהרי רש"י ז"ל כתב בפסחים דנותנו במקום דריסת רגלי בהמה כדי שיכלה וכן הרמב"ם ז"ל כתב דשורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכ"ד שמאבד ע"ש. הנה הכפות תמרים כתב ליישב קושית התוס' על רש"י ז"ל שכתב דצביעה הוי הנאתו וביעורו שוה משום דבשעת רתיחת היורה נלקט הצבע והקשו הא בשביעית חזותא מילתא היא כדמויתינן מההיא דבגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וכתב ע"ז הכפות תמרים דהא דבגד שצבעו בקליפי שביעית

ידלק אינו משום דחזותא מילתא היא לענין שביעית רק משום דהבגד נעשה כמו חליפי שביעית דשביעית תופסת חליפיה ע"ש והנה לפ"ז ל"ק דבגד שצבעו בקליפי שביעית דיעבירנו ע"י צפון דחל תורת שביעית על כל הבגד אך להתוס' שכתבו שהוא משום חזותא מילתא היא צ"ע. והנה התוס' זבחים (ע"ב) כתבו בבגד שצבעו בקליפי שביעית דאם נתערב באחרות יוליך הנאה לים המלח ויש לעיין כי לא נתערב באחרות אמאי לא יוליך הנאה לים המלח הא רק הצבע אסור ולא הבגד ואף אם אי אפשר להפרידן הוי כנתערב באחרות ולהכפות תמרים אתי שפיר דאיכא מצות ביעור על כל הבגד א"כ לא הוי כנתערב ובלא נתערב לא שרינן להוליך הנאה לים המלח:

והנה שיטת הרמב"ם ז"ל בביעור כתב (בפ"ז ה"ג) ז"ל היה לו פירות מרובים מחלקן מזון ג' סעודות לכל או"א ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח כו' ע"ש היינו דבשעת הביעור עצמו מחלק ג' סעודות לכל אחד ואף שכבר הגיע הביעור רק אם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף או משליך לים ורק אחר הביעור אסור באכילה. ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דהביעור עצמו אינו דוקא בשריפה או בשאר איבוד אלא אף באכילה דצריך רק לבערו מן העולם ואף ע"י אכילה וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפה"מ (פ"ט מ"ב) ז"ל וכשפסק המין ההוא מן השדה נתחייב להסיר מה שיש ממנו ברשותו בבית וזהו ביעור הנזכר בשביעית כגון שאם אסף תאנים כו' וכשיפסקו ונבלו ולא נמצא מהם אלא היבשים יסיר כל מה שיש ברשותו מן התאנים היבשים או שיאכלם כולם אם יכול או ישרפם או יזרקם לים וזה ענין ביעור ע"ש היינו שהוא בין ע"י אכילה בין ע"י כלוה דצריך להסירם מרשותו ודומה זה לשיטת בעה"מ לענין מצות השבתה בערב הפסח דשרי אף באכילה דאף זה מקרי השבתה ורק לאחר זמן הביעור ס"ל להרמב"ם ז"ל דאסור באכילה וזמן הביעור עצמו מקרי כ"ז שעוסק בביעורו תיכף משכלה לחיה [ועיין תו"ח פ"ט מ"ה] והנה לפ"ז ל"ק קושית הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל הא שביעית אינו לא מן הנשרפין ולא מן הנקברין ע"ש דלא מצי למחשב שביעית בהדי נשרפין ובהדי נקברין כיון דרשאי לבערן אף באכילה וזה דלאחר זמן הביעור אסור אף באכילה אפשר דס"ל בזה כהרמב"ן ז"ל שהוא רק מדרבנן ומשום שלא ביערו בזמנו:

והנה זה דחילוק ג' סעודות חשיב ביעור ואף לאחר זמן הביעור מותר לאוכלן כמ"ש בפי' הרדב"ז ז"ל שם צ"ל דכיון שחלקן לאכילה הרי התחיל לבערן ואינו נאסר אח"כ משום שלא ביערו בזמנו:

והנה זה דחילוק ג' סעודות חשיב ביעור אשכחן רק באוכלי אדם אבל באוכלי בהמה לא אשכחן חילוק ג' סעודות שיהא רשאי להניח שיעור מזונות לבהמתו אלא הכל צריך לבער תיכף משכלה לחיה ונראה דזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ (רפ"ח) גבי חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה וכתב דחומרי אדם שלא יעשו מהם מלוגמא וחומרי בהמה שיהא כמו מאכל בהמה שאין בהמה אוכלת אותו אלא כ"ז שהוא נמצא אותו המין בשדה לחיות השדה ע"ש וקשה טובא אטו אוכלי אדם אוכלין אותו אחר שכלה לחיה מן השדה ונראה דזהו כוונת הרמב"ם ז"ל דאוכלי אדם אף לאחר שכלה מן השדה רשאי לחלק ג' סעודות לכל אחד ומותרין הן באכילה אף אחר הביעור אבל באוכלי בהמה ל"ש חילוק ג' סעודות וצריך לבער הכל כשכלה ואין הבהמה אוכלת אח"כ:

והנה שטת הראב"ד ז"ל (בפ"ז) שיש ב' מיני ביעורים דכשיכלו פירות העיר ותחומיה מוציאין כ"א מה שבבתיהם ומחלקין לכ"א ג' סעודות בכל יום ומשכלו מכל הארץ היינו ביהודה שכלו ביהודה ובגליל מגליל אז יתבערו לגמרי ע"ש ויש לעיין מהיכא נפקא לן ב' ביעורים ונראה משום דאיכא תרי קראי חדא מה דאמרינן לבהמתך ולחיה כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית ובירושלמי (פ"ט ה"ג) דרשינן ביעור מדכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מה בבית כלה מן השדה כלה מן הבית ע"ש והנה האי קרא לא קאי באכילת חיה כ"א באכילת אדם דכ"ז שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית וקרא לבהמתך ולחיה תלו באכילת חיה דכלה לחיה שבשדה כלה לבהמתך מן הבית א"כ איכא ביעור כשכלה לאדם מן השדה ואיכא ביעור כשכלה לחיה מן השדה והנה באכילת חיה תלי אם כלה מן הארץ היינו ביהודה מיהודה ובגליל מן הגליל וכדאמרינן בפסחים (נ"ב) משום דגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל כו' וכתב רש"י ז"ל דאינה מתרחקת כ"כ לצאת מיהודה לגליל אך זה דדרשינן מן השדה תאכלו את תבואתה כ"ז שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מה בבית שהוא באכילת אדם אינו תלוי בשכלו מן הארץ אלא מן העיר ותחומיה דאין העניים שבכאן הולכין לעיר אחרת ללקוט פירות שביעית וכדאמרינן בב"מ לענין לקט שכחה ופאה רמשהלכו הנמושות מותרין לכ"א ומקשינן הא איכא עניים בעיר אחרת דלא מיאשי ואמרינן הני מעיקרא מיאשי אמרי עניים דהתם מלקטי להו דאין עניים שבכאן הולכין ללקוט לעיר אחרת וכיון שאין הולכין לשם תלי בעיר ותחומיה וכיון דכלו כאן צריך להוציא מה שבבית והנה להראב"ד ז"ל ע"כ קרא דמן השדה תאכלו את תבואתה דדרשינן כ"ז שאתה אוכל מן השדה כו' קאי לביעור ראשון דהראב"ד ז"ל כתב

שם דההיא דכובש ג' כבשים דפליגי אי אוכלין על הראשון או על האחרון מיירי בביעור ראשון ולא בביעור שני ע"ש ובת"כ דרשינן לה מקרא מן השדה תאכלו את תבואתה כ"ז שאתה אוכל מן השדה כו' מכאן אמרו הכובש ג' כבשים כו' ע"ש ומוכח דהאי קרא קאי על ביעור ראשון וביעור שני הוא מקרא דלבהמתך ולחיה כו' וזהו גמר הביעור והנה במאכל בהמה להראב"ד ז"ל ל"ש הביעור הראשון כ"א הביעור האחרון וצריך לכלותו ואתי שפיר מה דאמרינן בירושלמי דקניבת ירק מעלהו לגג והוא יבש מעצמה היינו דהביעור הוא ע"י כלוי וקשה לאותן המפרשים ז"ל דהביעור הוא ע"י הפקר ולא ע"י כלוי ולהראב"ד ז"ל דקניבת ירק כיון שאינו ראוי לאדם כדאמרינן דאין מחייבין אותו לאכול קניבת ירק כו' וקדושתה רק משום מאכל בהמה כל הביעור שלו הוא רק ע"י כליה:

אמרינן בירושלמי (פ"ט ה"ה) תבן של שביעית אין נותנין אותו לתוך הכר נתנו בכר בטל והוא שישן עליו והרמב"ם ז"ל (פ"ה הכ"ג) כתב אין נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוך הכר כו' ואם נתנו ה"ה כמבוער ולא כתב והוא שישן עליו והראב"ד ז"ל השיגו בזה ע"ש. ונראה לפרש דברי הירושלמי דאם נתנו לתוך הכר אמאי בטל דאין לומר כיון שנתנו לתוך הכר ונעשה כלי פקע ממנו תורת אוכל וכמו כופת של שאור שיחדו לישיבה דאמרינן דבטל ואפילו אי ראוי לאכילה כמ"ש תוס' פסחים (מ"ה ע"ב) וה"נ כיון דבטל מתורת אוכל פקעה קדושת שביעית אך אין לומר כן דאף על כלי חל קדושת שביעית אי הנאתו וביעורו שוה כדאמרינן בסוכה דעל לולב חל קדושת שביעית משום דראוי לכבד את הבית דעל מכבדות איכא קדושת שביעית אעפ"י שהוא כלי ומשום דהנ"מו וביעורו שוין וה"נ בנתנו לתוך הכר נהי דנעשה כלי מ"מ כר שהוא לישן עליו הרי הנאתו וביעורו שוה כמו מכבדות ואמאי אמרינן דבטל והנה הפ"מ כתב שם דכיון דישן עליו לא חזו תו למאכל בהמה ע"ש וג"כ קשה נהי דאינו עוד מאכל בהמה מ"מ הוי ככלי שהנאתו וביעורו שוה:

ונראה לומר דדין ביעור הוא רק על דבר שלא התחיל לבערו קודם אבל אם התחיל לבערו קודם זמן הביעור אינו חל עליו דין ביעור דדין ביעור הוא על מה שנתותר ולא אכלו קודם הביעור אבל אם התחיל ליהנות בו ע"י הנאתו וביעורו שוין שזהו אכילתו לא חל עליה תורת ביעור דחשיב כמבוער ומש"ה בנתן התבן לתוך הכר וישן עליו דהתחיל לבערו קודם הביעור ואף שלא גמרו לא חל עליו תורת ביעור וזהו דאמרינן דהוי כמבוער ובזה אתי שפיר נמי מה דאמרינן בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק וקשה טובא הא שביעית ניתנה לצביעה דנפקא לן מקרא תהיה לרבות צביעה והדלקת הנר ואיך יעלה על הדעת שיצבע בו וכשיגיע זמן הביעור יהיה צריך לשרוף את כל הבגד ולפ"ז ודאי אם

התחיל ללבוש הבגד קודם זמן הביעור שזהו הנאתו וביעורו שוין אין דין ביעור חל עליו כיון שכבר התחיל לבערו וקיים בו אכילת פירות שביעית ובגד שצבעו בקליפי שביעית דידלק מיירי שלא התחיל ללובשו קודם זמן הביעור והנה הרמב"ם ז"ל שלא כתב בתבן שנתנו לתוך הכר והוא שישן עליו לשיטתיה אזיל דס"ל (בפ"ז הי"ד) דכל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה ומין הצובעין אעפ"י שי"ל שביעית אי"ל ביעור ע"ש וה"נ כיון שנתנו לתוך הכר בטל ממאכל בהמה ונעשה כלי אי"ל ביעור אעפ"י שי"ל שביעית ומש"ה לא בעינן ג"כ שישן עליו אמרינן בתוספתא (פ"ו) יין של שביעית שנפל לתוך המורייס צריך לבער ראב"ש אומר ה"ה כמבוער ע"ש. והנה לטעמייהו אזלי דאמרינן בירושלמי פי"א דתרומות ה"א יין למורייס רבי מתיר ראב"ש אוסר לפיכך אם עבר ונתנו רבי אוסר לזרים וראב"ש מתיר לזרים ע"ש דס"ל לראב"ש דיין לתוך המורייס חשיב כמבוער ובתרומה ליכא ביה אף איסור זרות ומש"ה בשביעית א"צ לבער דהוי כמבוער]:

אמרינן (פ"ט מ"ה) הכובש ג' כבשים בחבית א' רא"א אוכלין על הראשון רי"א אף על האחרון ר"ג אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית וכתבו התוס' פסחים (נ"ב) דלר"א אוכלין על הראשון משום שהראשון נותן טעם בהשני ולא חשיב הטעם כמבוער ומש"ה אוסר את כולם והקשו לר"י איך מותר גוף אותם שכלו ואומר ר"ת דבת"כ פליגי בקראי דאמרינן מן השדה תאכלו תבואתה כ"ז שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית כו' ומכאן אמרו חכמים הכובש ג' כבשים בחבית רא"א כיון שכלה אחד מן השדה יבער הכל מן הבית וכתבו התוס' דבזה פליגי דלר"א אין הטעם חשוב כמבוער ור"י ס"ל דהטעם חשיב כמבוער והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בו הטעם מהמותרין ומן השדה משמע ליה מן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה תאכלו אף האיסור שעמו ור"ג סבר ממשות של כל אחד שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבוער ע"ש. ונראה דבהא פליגי דר"י סבר דמן השדה תאכלו את תבואתה דכ"ז שמצוי בשדה תאכלו מה שבבית היינו דזה שהוא מצוי בשדה נותן דין אכילה על אותו המין א"כ שהירק הראשון שכלה בולע מן האחרון שלא כלה ונותן בו טעם יש דין אכילה על הכל וכמו אורז שבלע טעם דגן דיוצא בו ידי חובתו בפסח כדאמרינן בפ' התערובת והאורז עצמו יוצאין בו דסגי בכזית אורז כמ"ש הפוסקים ז"ל ומשום טעם כעיקר העיקר גופיה י"ל דינים של אותו הטעם שבלע וה"נ טעם של זה שלא כלה נותן דיני אכילה על כולו ור"א סבר דאין מה שלא כלה מן השדה יש עליו דיני אכילה בפועל אלא הוי כשאר היתר ומה שכלה הוא איסור א"כ הוי איפכא מה שהאחרון בולע מן הראשון הוי היתר שבלע איסור וכיון דטעם כעיקר הוי הכל איסור וחייב לבערו ול"ש

דטעם הוי כמבוער דהכל נעשה איסור ע"י זה הטעם שבלע וכמו בשאר איסורין דאין הטעם בטל ברוב משום דגם ההיתר נהפך לאיסור כמ"ש הש"ך ביו"ד ור"ג סבר דהכא ל"ש טעם כעיקר דזה שייך רק היכא דדבר אחד הוא היתר והשני יש עליו שם איסור אז נעשה כמוהו ויש עליו אותן דינים של הטעם אבל הכא כולן איסור אחד להם שזה ירק של שביעית וזה ירק של שביעית זה דינו לאחר שכלה מן השדה צריך לבערו וזה דינו כן אלא שזה כלה תחילה כיון דדיניהם שוה לכ"ד ל"ש בזה טעם כעיקר וכיון דל"ש טעם כעיקר חשיב הטעם כמבוער ובזה אתי שפיר הא דאמרינן (פ"ז מ"ז) חרובים חדשים שכבשן ביין ישן וישנים בחדש חייב בביעור זה הכלל כ"ש בנותן טעם חייב לבער ע"ש וזה אליבא דכ"ע והרמב"ם ז"ל פסק (בפ"ז ה"ו) בהכובש ג' כבשים כו' כר"ג דרק אותו מין שכלה יבער מן החבית ובהכ"ב כתב בחרובין של שביעית שכבשן ביין של ששית חייב לבער היין שהרי טעם פירות שביעית בו ע"ש ואמאי הא ר"ג חשיב טעם כמבוער וע"ש דר"ג לא קאמר לה אלא בשניהם של שביעית רק אחד הגיע זמן ביעורו והשני עדיין לא הגיע אבל בשל ששית לגמרי אין הטעם כמבוער וכמ"ש משום כיון דטעם כעיקר אין הטעם כמבוער ורק בשניהם של שביעית ל"ש טעם כעיקר:

אמרינן (פ"ט מ"ט) עור שסכו בשמן של שביעית רא"א ידלק וחכ"א יאכל כנגדן וכתב המלאכת שלמה דטעמא דר"א דלאחר הביעור צריך לשורפו הוא משום השמן הבלוע ורבנן ס"ל דחשיב כמבוער ורק בבגד שצבעו בקליפי שביעית אמרינן ידלק משום דחזותא מילתא היא וזה דיאכל כנגדן הוא רק כדי שלא יהא חוטא נשכר ע"ש. והנה י"ל דר"א ורבנן לשיטתייהו דר"א ס"ל בכובש ג' כובשים דאוכלין על הראשון ולא חשיב טעם כמבוער כמ"ש בתוס' ס"ל הכא דאף הבלוע בעור לא חשיב כמבוער ורבנן ס"ל טעם חשיב כמבוער ואף דחרובין של שביעית שכבשן ביין של שביעית לכ"ע חייב לבער התם משום דטעם כעיקר ול"ש שיהא הטעם כמבוער אבל בעור דאינו בר אכילה ל"ש טעם כעיקר ובכה"ג חשיב טעם כמבוער:

זמן הביעור הוא משכלה לחיה מן השדה והנה התוי"ט (פ"ט מ"ז) ס"ל דהאי כלה הוא ע"י אכילה שהחיה גמרה לאכילתה מה שבשדה והמ"ר השיג עליו מכמה מקומות דאף אם נפסד מה שבשדה חשיב ג"כ כלה לחיה וכתב דהאי כלה לחיה הוא בין ע"י אכילה שכבר גמרה אכילתה מה שבשדה ובין ע"י הפסד ע"ש ולענ"ד נראה שהוא דוקא ע"י הפסד דכשהגיע הזמן דמה שבשדה נושרין ומתרקבין זהו זמן הביעור אבל אם החיה גמרה לאכול מה שבשדה אין זה זמן הביעור דאל"כ איך אמרינן דעיקר לוף שוטה והדנדנה אי"ל ביעור מפני שמתקימין בארץ בימות הגשמים כמ"ש רש"י ז"ל נדה (נ"א)

מ"מ שייך שפיר ביעור כשגמרה החיה לאכול מה שבשדה אלא ודאי דכלה לחיה מקרי שכלה ממילא שנרקבין ונפסדין אבל אם הקדימה החיה ואכלה קודם אינו נאסר בשביל זה לבהמה:

אמרינן (פ"ט מ"ד) אוכלין על המופקר ואין אוכלין על השמור ר"י מתיר אף על השמור וכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ דעל השמור היינו מה שבבתים ומה שבגנות והתוי"ט הקשה אי אוכלין על השמור איך משכחת לה ביעור וכתב דלא על כל שמור קאמר אלא שיש שמור שיאכל עליו היינו כגון מחובר באילן והאילן עומד במקום שמור ומ"מ הואיל והפירות עדיין במחובר אוכלין עליהן ע"ש. אך נראה דאין זה תלוי במחובר דהא אוכלין אף על התלוש דהא אמרינן אוכלין על של בין הכפין ואין אוכלין על של בין השצין וכתב רש"י ז"ל בפסחים (נ"ב) דכשהרוח מנשב התמרים נופלין ונשארים באותן כפין ובשצין ע"ש אלמא אוכלין על התלוש וכן ממה דאמרינן דאוכלין על הספיחין מוכח דאוכלין על התלוש אלא דתלוי בזה דכל שזכה בו מתחייב היא עצמו בביעור ול"ש שיאכל עליו אבל פירות שלא זכה בהן אין חייבין בביעור ואוכלין עליהן אפילו בתלוש ומ"ש בפה"מ דשמור היינו שבבתים ושבגנות מיירי ג"כ באותן שלא זכה בהן ואי אוכלין עליהן תלי אי אוכלין על השמור:

יש לחקור אם אוכלין על הפטור משביעית כגון בית שאן דאמרינן בחולין דרבי נמנה על בית שאן והתירו דלא כבשוהו עולי בבל אי אוכלין בא"י על אותן שבבית שאן כיון שהוא מובלע בתחום א"י רק שלא קדשוהו דודאי החיה שבא"י גדילה על של בית שאן דרך ממדינה למדינה כגון מיהודה לגליל אמרינן דאין החיה מתרחקת כ"כ אבל בית שאן דרבי הוכיח מעדותו של ר"י בן זריז שלא קדשוהו עולי בבל זה ל"ש לאכילת חיה ויש לחקור אי זה דאוכלין כ"ז שלא כלה לחיה מן השדה הוא דוקא בשלא כלה מפירות שביעית או כ"ז שלא כלה לחיה מאותו המין אוכלין עליו. והנה בפשיטו נראה דתלי בשכלה אותו המין דהא אמרינן דעיקר לוף שוטה והדנדנה אי"ל ביעור לפי שאינם כלים ואטו אותן המינים אינם כלים לעולם דהא אפילו אי כלין לאחר כמה שנים ג"כ יהיה להם ביעור דלעולם הביעור הוא לאחר שביעית וכן עלי קנים ועלי האוג ועלי חרובין אמרינן בירושלמי (פ"ט ה"ה) דאי"ל ביעור מפני שאין מינן כלה ואטו אותן העלים עומדין לעולם וע"כ האי שאין מינן כלה היינו דכשנושרין אלה כבר ישנם חדשים נמצא שאין כלים לעולם ואע"ג דאותן החדשים אינן עוד משל שביעית ומ"מ אוכלין עליהן כיון שאין מינן כלה אך מדברי הרמב"ם ז"ל אינו נראה כן דהנה ת"ק ור"י פליגי אי אוכלין על הסתיוניות והרמב"ם ז"ל פסק כת"ק דאין אוכלין וכתב (בפ"ז ה"ה) דמש"ה אין אוכלין על פירות

הסתיו מפני שהן דומין לפירות של שנה אחרת ע"ש ואע"ג דמיירי שבכרו הסתיוניות קודם שכלה הקיץ כדאמרינן במתני' שם ומוכח דעל פירות שנה אחרת ממש לכ"ע אין אוכלין עליהן ואף כשבכרו הן עדיין לא כלה של שביעית וכן ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ על ההיא דאוכלין על המופקר ואין אוכלין על השמור וכתב ז"ל אבל אם פסק מן המופקר ונותר בבתים או בגנים לא יאכל אבל הוא חייב לבער והטעם מה שאמרו הוא מה שאמר הכתוב ולחיה אשר בארצך החיה תאכל מן המופקר עכ"ל ואינו מפרש כשאר המפרשים ז"ל מפני שאין החיה יכולה לאכול משם אלא מיירי באופן שהחיה יכולה להגיע לשם אלא בעינן שתהא החיה אוכלת דוקא מן המופקר ולא מן השמור דכ"ז שהמופקר מצוי לחיה אוכלין עליהן וא"כ נראה דכ"ש דאי כלו פירות שביעית לגמרי ונשארו פירות שאי"ב קדושת שביעית דאין אוכלין עליהן דלא עדיפי הנך מפירות שביעית שאינן מופקרין:

והנה הרמב"ם ז"ל בחיבורו (פ"ז ה"ד) כתב דשמור היינו גפנים שבתוך החצרות ע"ש. והנה אמרינן בירושלמי פ"ג דערלה דאילן העומד בתוך הבית פטור מן המעשרות ולשביעית צריכה היינו דאבעיא ולא אפשטא אם יש בו קדושת שביעית והנה הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מעשר (ה"י) כתב דעומד בחצר כעומד בבית ואינו חייב אלא מדבריהם ע"ש א"כ לר"י דס"ל אוכלין על השמור קשה איך אוכלין על אותן שגדלין בחצר הא אין בהם שביעית אלא מדבריהם ואוכלין אלא ע"ד שי"ב קדושת שביעית ואפשר דס"ל לר"י שביעית בזה"ז דרבנן ואוכלין ע"מ שחייב מדרבנן:

אמרינן (פ"ה מ"ג) לוף שעבר עליו שביעית רא"א אם לקטו העניים את עליו בשביעית לקטו ואם לאו יעשה חשבון עם העניים לפי שיש עלין שגדלו בשביעית וקדושת שביעית עליהן ויש שגדלו בשמינית ותורת פירות שמינית עליהן וזה דאותן שגדלו בשביעית הן לעניים הוא משום שהן אחר הביעור וס"ל דלאחר הביעור רק עניים אוכלין וכתב בפה"מ דזה הלוף שדברו עליו כאן הוא שיזרעו קודם שנה שביעית ויגדל ממנו תחת הארץ הפרי אשר יאכל וכשנכנסת עליו שנה שביעית יהא עלי הלוף נראין על הארץ כו' ואם לא לקטו עליו יעשו חשבון וענין החשבון כמו שאמרו והוא כשיעקור אחר השמיטה לב' שנים יתן לעניים שליש ואם יעקור לג' שנים יתן לעניים הרביע וכו' ע"ש ויש לעיין כיון דלא לקטו עליו אלא לג' שנים אחר השביעית א"כ בזמן הביעור היה עדיין מחובר א"כ לא חל ביעור כלל דכל שיש מחובר מאותו המין לא חל ביעור דאוכלין עד שיכלה האחרון שבכל הארץ וא"כ אמאי יעשה חשבון עם העניים ואפשר לומר דמיירי ששמרו מחיה ועוף דמותר לשומרו בשביעית מחיה ועוף כדמוכח מדברי התוס' ר"ה (ט'

ע"א) ד"ה וקציר ע"ש וס"ל כת"ק דאוכלין על המופקר ואין אוכלין על השמור דכל שאין החיה יכולה לאכול משם אין אוכלין עליהן וא"כ משכחת לה דחל דין ביעור אעפ"י שלא לקטו את עליו אך בעיקר נראה דאף דאמרינן דאוכלין עד שיכלה האחרון שבארץ אין זה אחרון ממש דבעינן שישאר שם שיעור חשוב וכן נראה מדברי התוס' פסחים (נ"א ע"ב) שהשיגו שם על רש"י ז"ל שכתב דזה דספיחים אסורים היינו לאחר הביעור והקשו דמעשה דר"ש בן ר"י בן לקוניא שנכנס לגנה ונטל ספיחי כרוב ואכל משמע שתלשן מן הקרקע והיה מהן הרבה מחוברין וא"כ איירי קודם ביעור ע"ש ולמה להתוס' לומר שהיה שם הרבה מחוברין תי"ל דאותן שתלש היה קודם מחובר וא"כ לא הגיע זמן הביעור דלא כלה וע"כ דבעינן שישאר שיעור חשוב ומש"ה כתבו שהיו מהן הרבה מחוברין:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז הי"ז) ועד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחין בשביעית עד שייבש המתוק ויגבב עשבים יבשים עד שתרד רביעה שניה וכתב הכ"מ שהוא משנה פ"ט דשביעית ע"ש מיהו התם תנן המלקט עשבים לחים עד שייבש כו' והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה היינו שלקט קודם ואח"כ הגיע שעת הביעור שייבש המתוק או שירדה רביעה שניה אך הרמב"ם ז"ל כתב עד מתי אדם רשאי ללקט עשבים כו' היינו שאחר זמן הביעור אסור ללקט מן המחובר והנה המ"ר כתב דטעם הרמב"ם ז"ל הוא משום מפסיד ע"ש אך הטעם הוא בפשיטו משום ביעור וכמתני' (דפ"ט) דשביעית ואף כשמלקט מן המחובר א"כ עדיין ישנם לחים ולא כלה לחיה לא איכפת לן דבעינן שישאר שיעור חשוב וכן נראה ממה דאמרינן בפסחים (נ"ג) בזיתים דבעינן עד שיכלה האחרון של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע ע"ש אלמא בעינן שישאר שיעור חשוב ונראה דזה השיעור של רובע הוא רק בזית אבל בשאר אילנות שיעור אחריתא של חשיבות דמצינו זה השיעור של רובע ג"כ בקוצץ אילנות טובות דכמה יהא בזית ויהא אסור לקצצו רובע ואמרינן בב"ק דשאני זית דחשוב אבל בשאר אילנות בעינן טפי ע"ש:

והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל עד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחים עד שייבש המתוק כו' דלאחר זמן הביעור אסור אף ללקוט מן המחובר הוא משום דתורת ביעור חל אף על המחובר שאסור ללוקטו וכן נראה ממ"ש התוס' פסחים בר"ש בן ר"י בן לקוניא שתלש מן המחובר והיה מהן הרבה מחוברין וא"כ לא הגיע זמן הביעור ומשמע דאם הגיע זמן הביעור אסור לתלוש מן המחובר וכן מוכח מהתוספתא פ"ז דאמרינן שם מאימתי פורשין משבולין שבשדות משתרד רביעה שניה ע"ש היינו משעת הביעור ומוכח דדין ביעור לא חל רק על אותן שבבית אלא אף אותן שבשדות המחוברין דאסור לתולשן אחר

זמן הביעור וכן בההיא דלוף שעבר עליו שביעית כו' אם לקטו עניים את עליו כו' אף שבשעת הביעור היה במחובר חל עליו תורת ביעור וכיון דס"ל להאי תנא דאחר הביעור הוא לעניים יעשה חשבון עם עניים דזכו בהם עניים:

והנה בההיא דהמלקט עשבים לחים עד שייבש המתוק והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה וכן בעלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהם והמגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה ואע"ג דכשיבש ג"כ איכא עליהן קדושת שביעית וחייבין בביעור דהא אמרינן המגבב ביבש עד שתרד רביעה שניה מ"מ בלקט כשהוא לח אין אוכלין על היבש ומשיבש המתוק או שישורו מאביהם חייב לבער והטעם משום דלח ויבש חשיבי כב' מינים ואין אוכלין את הלח על היבש ורק כשלקט כשהוא יבש אז אוכלין עד שתרד רביעה שניה שאז כלה גם היבש שהגשמים מטשטשין ועושין אותן זבל כמ"ש רש"י ז"ל תענית (ו' ע"ב). והנה זה דאוכלין בענבים עד הפסח ובתמרים עד הפורים הכל משום שאז נושרין ואין אוכלין על היבש וכן זה דאין כל הארצות שוות לביעור דג' ארצות לביעור וג' ארצות לכל או"א הכל לענין זה שיש ממהרין לישור פירותיהן וכ"כ בפה"מ (פ"ט מ"ב) שאם אסף תאנים ושטחן ויבשו ואכל מהם אי"ל להחמיר באכילתן כל השנה השביעית כולה אבל יאכל כ"ז שהתאנים הלחים נמצאים באילנות וכשיפסקו ונבלו ולא נמצאו מהם אלא היבשים יסור כל מה שיש ברשותו כו' ע"ש ואע"ג דעדיין יש יבשים אין אוכלין עליהם דאין אוכלין על היבש ואף שמה שברשותו הם עתה ג"כ יבשים מ"מ אזלינן בתר לקימה וכשלקט היו לחין אין אוכלין אותן על היבש דחלות זמן הביעור הוא בשעת לקיטה. הנה אמרינן בתוספתא (פ"ז) דחרובין אוכלין עד שתרד רביעה שניה ע"ש והיינו בשעת ביעור היבש ונראה הטעם משום דבחרובין ל"ש דלח ויבש ב' מינים דלעולם אין ראוין אלא כשהם יבשים דאמרינן (פ"א דמעשרות) בחרובין גמר מלאכתן משיעמיד ערימה והיינו ליבשן כמ"ש הר"ש ז"ל שם ומש"ה הביעור שלהם הוא בשעת ביעור היבש שהוא רביעה שניה שאז כלה הכל שנעשה זבל ע"י הגשמים הנה אמרינן בירושלמי ופסקה הרמב"ם ז"ל (פ"ז הי"א) דכל א"י אחת היא לחרובין ע"ש וזה מתבאר עפ"י התוספתא כיון דזמן ביעור החרובין הוא משתרד רביעה שניה והוא זמן אחד לכל א"י דדוקא אותן שהביעור שלהם הוא בשעת ביעור הלח והיינו כשנושרין מאביהם בזה אין כל הארצות שוות שיש מקומות שממהרין לישור אבל ביעור החרובין שהוא בשעת ביעור היבש שהוא משתרד רביעה שניה זמן הרביעה שוה בכל א"י:

והנה בזמן ביעור הירק כתב רש"י ז"ל נדה (נ"א ע"ב) במתני' כל שי"ל ביעור י"ל שביעית כו' דעיקר הלוף והדנדנה אי"ל ביעור שאין כלים מן השדה בימות הגשמים וכן שם

בגמרא בעלה לוף שוטה כו' די"ל ביעור כתב רש"י ז"ל וה"ה לכל הכלים בימות הגשמים מהשדה ע"ש היינו דזמן ביעור של ירקות הוא בימות הגשמים דבמתני' רפ"ז דשביעית חשבינן בהדי עלה לוף שוטה העולשין והכרישין כו' וכולן הם ירקות דאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח אך בפה"מ (פ"ט מ"ה) על ההיא דכל ירק אחד לביעור אוכלין ברגילה עד שיכלה סגריות מבקעת בית נטופה כתב דהיינו עד שייבש העשב מבקעת בית נטופה יודעין שכבר יבש בכל מקום מפני שזו הארץ לחה מאד ע"ש היינו דזמן ביעור של ירק הוא בימות החמה כשיבש ונראה דדברי רש"י ז"ל הוא מהתוספתא (פ"ז) דאמרינן אוכלין על ירק של בית השלחין לפי שאינו כלה ע"ש היינו שבית השלחין אינו נעשה יבש לעולם שמשקין אותו א"כ אין הביעור של ירק בשעה שיבשו אותן שבשדות דהא איכא ירק של בית השלחין שאינו יבש לעולם ואוכלין עליהם וא"כ זמן הביעור שלהם הוא בימות הגשמים והיינו משחרר רביעה שניה שאז הגשמים מטשטשין ונעשין זבל וזה דאמרינן בתוספתא דאוכלין על של בית השלחין לפי שאינו כלה היינו דאינו כלה בשעה שכלה של בית הבעל ואוכלין עליהן אבל הרמב"ם ז"ל שכתב דאוכלין עד שיבשו לטעמיה דלא הביא כלל בפסקיו דברי התוספתא דאוכלין על של בית השלחין:

כתב רש"י ז"ל בפסחים (נ"א) על ההיא דרש"א כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב דהיינו דחייבין בביעור חוץ מספיחי כרוב משום דספיחי כרוב לא כלה לחיה והתוס' השיגו שם על רש"י ז"ל ע"ש. והנה יש לעיין א"כ יהא מותרין כל הספיחין דהא ר"ש ס"ל בשביעית (פ"ט מ"ה) דכל ירק מין אחד הוא לענין ביעור ואוכלין כל ירק כ"ז שיש מין אחד בשדה ועיין בר"ש ובפה"מ שם וכיון דאיכא ספיחי כרוב דלא כלה לחיה יאכלו הכל עליהם וכן יש להקשות מעיקר לוף שוטה והדנדנה והעקרבנין כו' דאי"ל ביעור לפי שאינן כלין לחיה ולוף כתב הרמב"ם ז"ל שהוא מין ירק וכן העקרבנין כתב הר"ש ז"ל שם שהוא עקרבלין אצוותא דדיקלא ע"ש והוא מין ירק דבפסחים חשבינן לה בהדי ירקות שאדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח וא"כ לר"ש לא יהיה ביעור כלל בירק כיון דכל ירק מין אחד לביעור וכיון דאיכא מין ירק שאינו כלה לעולם יאכל כל ירק עליהם ובהדיא קאמר ר"ש דיש ביעור בירק דהא אמר דאוכלין רק עד שיכלו סגריות של בקעת בית נטופה ונראה שזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ז הי"ד) דעיקר לוף שוטה והדנדנה והעקרבנין אינו מתקים בארץ וזה דאי"ל ביעור הוא לפי שאינו מאכל ואינו ממין הצובעין והראב"ד ז"ל השיג ע"ז ופי' כשאר המפרשים ז"ל שהוא מאכל וזה דאי"ל ביעור הוא משום דאינו כלה לחיה מן השדה ע"ש וטעם הרמב"ם ז"ל דאי איכא מין ירק בעולם שאינו כלה א"כ לר"ש לא יהיה ביעור כלל בשום ירק והראב"ד ז"ל שהשיג על

הרמב"ם ז"ל לשטתיה אזיל שכתב בהשגות (פ"ז ה"ג) דר"ש לחומרא פליג דהיינו כל שכלה מין אחד מן השדה יבער הכל מין החבית מפני שאוסרין במשהו ע"ש:

אמרינן (פ"ט מ"ז) עד אימתי עניים נכנסין לפרדסות עד שתרד רביעה שניה ופי' הר"ש ז"ל דקאי על שאר שני שבוע ליטול לקט שו"פ והטעם דנכנסים עד רביעה שניה הוא משום דעד רביעה שניה לא קשי לה דוושא כדאמרינן בפ' מרובה מהלכין בשבילי הרשות עד שתרד רביעה שניה ע"ש היינו דאין נכנסין אח"כ משום הפסד השדה ובפה"מ כתב תרתי היינו לאסוף הפרט הלקט והעוללות וכן במוצאי שביעית ליטול פירות שביעית ע"ש והנה בפאה (רפ"ח) אמרינן מאימתי כ"א מותרין בלקט כו' ובזיתים משתרד רביעה שניה והנה התוי"ט כתב כאן ול"ד נדרוש פ"ח דפאה דהתם לענין היתר כל אדם במתנות עניים ע"ש וקשה טובא הא אמרינן בפאה שם אמר ר"י והלוא יש שאינם מוסקין זיתיהם אלא לאחר רביעה שניה אלא כדי שיהא העני יוצא ולא יהא מביא בד' איסרות ע"ש ומה לן אם מוסקין זיתיהם אח"כ מ"מ כיון שאין העניים יכולים לכנוס לפרדסים אחר רביעה שניה א"כ מתיאשים ומותרין לכ"א וע"כ דאף לאחר רביעה שניה יכולים להכנס ולא איכפת לן בהפסד הקרקע ולת"ק דס"ל דעד רביעה שניה הוא רק משום יאוש בעלים כדין נמושות ונראה מזה דרשאין העניים ליכנס אף אחר רביעה שניה והנה זה דלא חיישינן אחר רביעה שניה להפסד דדוושא הוא משום דהוי כמו מגלגלין בטופח דפליגי ר"מ ורבנן בפאה (פ"ה מ"ג) דצריך להחזיר זה לזה את ההפסד כמה ז"ל גבי פואה ורכפה דנהנין וצובעין בו עד ר"ה הוא ג"כ לענין שלא יניחם בכוונה אחר ר"ה דאסור משום סחורה:

הנה המ"ר הקשה לר"מ דדמיהן מתבערין עד ר"ה מה ענין ר"ה לכאן וכתב דהאי ביעור אינו עיקר ביעור של שביעית דזמן הביעור הוא בשנה השמינית והאי ביעור הוא רק מדרבנן והביא דברי הר"ש ז"ל דהאי ביעור הוא גזירה משום סחורה ע"ש. והנה ע"ד הר"ש ז"ל יש לעיין דאי גזירה משום סחורה אכתי מה זה ענין לר"ה ובדברי רש"י ז"ל בסוכה אתי שפיר דכל שמניחן אחר ר"ה חשיב סחורה מיהו הפירות עצמן רק לכתחילה אסור להניחן אחר ר"ה משום סחורה אך אין נאסרין אח"כ ובדמיהן מחמיר ר"מ שיתבערו גזירה משום סחורה והטעם דהחמירו בדמיהם יותר מהפירות עצמן הוא כמה שהביא הר"ש ז"ל שם משום דהפרי עצמו מינכר והדמים לא מנכרי וגזרינן יותר שמא יעשה בהן סחורה ע"ש [יש לחקור בדמים של שביעית החייבין בביעור והיינו בזמן שכלה אותו המין שמכר לדעת רש"י והרמב"ם ז"ל אם אחר שמכר הוליך הפירות ממקום שלא כלה למקום שכלה אם חייב לבער הדמים כיון דבהפירות הוי זמן הביעור

או דבזה ל"ש נותנין עליו חומרי המקום שהלך לשם דזה שייך רק בפירות עצמן שהוליך דנתפסין בדיני המקום שהלך לשם אבל הדמים שלא הוליך אין נתפסין וכן אם הוליך הדמים למקום שכלה ולא הפירות כיון דאותו המין שלקח בהדמים כלה במקום זה חל על הדמים תורת ביעור או אפשר כיון דעל הדמים ליכא תורת ביעור בפ"ע רק דחל עליהם הדינים שהיו על הפירות כשלקחן אי אפשר לחול אח"כ על הדמים תורת ביעור אחר ע"י שהוליכן דעל הדמים מצד עצמן א"א לחול תורת ביעור ולפ"ז אפילו הוליך הדמים והפירות שניהם למקום שכלו ג"כ אינו חל על הדמים תורת ביעור דעל הדמים נתפס רק דיני ביעור שהיו על הפירות בשעה שלקחן אך הדינים שנעשו על הפירות אח"כ אין זה שייך להדמים וכיון דבשעת לקיחה חל עליהן תורת ביעור כשיכלו במקום זה לא מהני תו הולכה למקום אחר שיחול עליהם תורת ביעור]:

אמרינן בתוספתא (פ"ז) חומר במע"ש מבשביעית שמע"ש קונה את הקנקן משא"כ בשביעית ע"ש ויש לעיין איך קונין בהמה חיה ועוף מדמי שביעית דהא שביעית מתחללת על בהמה חיה ועוף בין חיים ובין שחוטים ולרבנן דרק על חיין הוא רק משום גזירה שמא יגדל מהם עדרים איך מתחלל פירות שביעית על העור שאינו מאכל ומ"ש עור מקנקן דבמע"ש תרווייהו מפיק לה מקרא דבבקר אגב עורו וביין אגב קנקנו ואפשר דכשלוקח בדמי שביעית בהמה מתחלל רק על הבשר ולא על העור וצריך ליקח העור מדמי חולין אך נראה שהוא בפשוטו דיכול ליקח כל הבהמה מדמי שביעית ומתחלל גם על העור והטעם דאמרינן שם בתוספתא דחומר בשביעית מבמע"ש דשביעית עשו בו פסולת אוכלין כאוכלין ואוכלי אדם כאוכל בהמה כו' משא"כ במע"ש והנה בבהמה קודם הכל הוא אוכל אף מה שאינו ראוי ממנה לאכילה כמ"ש התוס' שבת (כ"ט) גבי טווי לי בר אווזא ושדי מעי לשונרא דחשיב נולד דקודם אגב האווזא חשיב הכל אוכל אדם ע"ש רק מה שאינו ראוי לאכילה הוי פסולת אוכל ולשביעית דפסולת אוכל כאוכל ה"נ נתפס עליהן דשייך בהן קדושת שביעית ורק במע"ש דלא עשו בו פסולת אוכל כאוכל אצטריך קרא דבבקר אגב עורו אבל קנקן לא קני שביעית דליכא קרא לרבות:

יש לחקור בלקוח בפירות שביעית די"ל ביעור ויש להם חילול דאם לקח בבשר דגים יצא בשר ונכנסו דגים אם החילול מהני רק קודם הביעור שיצאו מקדושת שביעית ולא יחול עליהם ביעור או מהני ג"כ חילול אף כשהגיע זמן הביעור והנה למ"ד בסוכה (מ"ד) דשביעית אינו מתחלל רק דרך מקח ולהשיטות דלאחר הביעור אסור בהנאה ל"ש מקח אח"כ אך אפשר כיון די"ל חילול א"כ הוי ממון אף דאסור בהנאה ושייך מקח וכמו פטר חמור דחשיב ממון כיון דאפשר לפדות בשה כ"ד אך זה תלוי אי חילול דדמי שביעית

דיצאו לחולין אי בעינן דוקא שוה בשוה וא"כ אינו ממון או הוא כהקדש ומע"ש דשוה מנה שחיללו על ש"פ מחולל ובכלל יש לחקור אי נשאל האיסור שלאחר הביעור אי מהני חילול להפקיע האיסור. הנה התוס' זבחים (ע"ב ע"ב) כתבו דזה דמהני הולכת הנאה לים המלח אינו בשאר איסורין רק בעכו"ם ומשום דתופסת את דמיה וכשמוליך הנאה לים המלח נראה כאילו מוליך האיסור ומה"ט הוי אמרינן נמי לענין שביעית בבגד שצבעו בקליפי שביעית דידלק אם היה מתערב באחרים הוי אמרינן דיוליך הנאה לים המלח ע"ש ואע"ג דהתם אחר הביעור ונראה דאף לאחר הביעור תופסת את דמיה אך אין ראיה מזה דיוצא לחולין דהא התם בקליפי שביעית עצמן מיירי ופירות שביעית עצמן אין יוצאין לחולין ע"י חילול רק לענין הכי מהני מה שתופסת את דמיה דמהני בה הולכת הנאה לים המלח וכמו גבי עכו"ם דלא מהני תפיסת דמים להפקיע האיסור מ"מ מהני מה שתופסת דמיה דסגי בהולכת הנאה לים המלח אך שיפקע האיסור מדמי שביעית אחר הביעור ע"י חילול אפשר כיון שכבר חל עליהן תורת ביעור לבערן שוב לא פקע. והנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ז ה"ח) כיצד יבער את הדמים דלוקח בהן מאכלות ומחלק ג' סעודות כו' ומשמע מדבריו דלאחר הביעור לוקח מאכלות ונתפסו המאכלות ומחלקן ויצאו הדמים לחולין:

אמרינן ר"פ מקום שנהגו דההולך ממקום שכלה למקום שלא כלו חייב לבער משום שנותנין עליו חומרי המקום שיצא משם והנה יש לעיין ל"ל לטעם משום חומרי המקום שיצא משם תי"ל כיון שחל חובת ביעור תו לא פקע אף אם אח"כ יש לחיה בהשדה דאל"כ כשהגיע זמן הביעור ל"ל לבער את כלו יבער רק מקצתו ויהיה מצוי לחיה בשדה ומוכח כל שחל חובת ביעור כשכלה לא מהני מה שאח"כ לא כלה לחיה א"כ כשהלך ממקום שכלה למקום שלא כלה אפילו אי נימא שהוא עתה כמקום שהלך לשם ג"כ אי אפשר להפקע ממנו תורת ביעור דאי אפילו אם היה עתה במקום שיצא משם ועתה לא כלה שם לחיה ג"כ לא מהני א"כ מה שבא למקום שלא כלה לא עדיף מאותו המקום עצמו שהיה בתחילה אם הוא עתה לא כלה דלא מהני כיון שכבר חל חובת ביעור תו לא פקע ע"י שעתה לא כלה וצ"ל דאם היה דינו כמקום שהלך לשם כיון דאותו המקום לא כלה מעולם נעשה דינו כמוהם ונפקע ממנו תורת ביעור למפרע וצ"ע בזה:

אמרינן במע"ש (פ"ה מ"ו) ערב יו"ט הראשון של פסח של רביעית ושל שביעית היה בעור כו' התבשיל בש"א צריך לבער ובה"א ה"ה כמבוער וכתב הרע"ב ז"ל התבשיל שיש בו מפירות שביעית או ממע"ש בשעת הביעור והקשה התוי"ט מה ענין שביעית לכאן ואי"ל משום דחייב נמי בביעור חדא דאין ביעורן שוה דהך דהכא מתבערין מן

העולם ובשביעית אינו כן לדעת הרע"ב ועוד דטעמא דהכא דאין ממשן ניכר אינו עולה לשביעית דהא גבי שביעית אזלינן בתר טעמא ע"ש והנה הר"ח ז"ל סוכה (מ') גבי לקח בפירות שביעית בשר אלו ואלו מתבערין בשביעית כו' כתב דהביעור הוא ערב יו"ט של פסח בשביעית כמבואר בפ' בתרא דמע"ש ע"ש ופליאה גדולה מה ענין ביעור של מעשרות לביעור של שביעית ונראה מדבריו דביעור של מעשרות הוא ג"כ על פירות שביעית כמו עלמע"ש ובכורים ומשום דפירות שביעית אקרי קודש כדאמרינן בקידושין (נ"ג) והוי כמו טבל דחייבין בביעור משום דאקרי קדש כדאמרינן בירושלמי מע"ש שם וא"כ ל"ק קושית התוי"ט על הרע"ב דהאי ביעור הוא כמו ביעור של מעשרות אך קשה דאיך משכחת לה מה דאמרינן דאוכלין בענבים עד הפסח כו' היינו בשמינית כיון דלעולם בפסח של שביעית צריך לבערן מדין ביעור של מעשרות ואפשר דרק אלו שנלקטו אחר הפסח של שביעית דבמחובר לא חל תורת ביעור וצ"ע בזה:

אמרינן במנחות (ה' ע"ב) מה למנחת העומר שכן מתרת חדש בשביעית שביעית נמי שכן מתרת ספיחין כר"ע דאמר ספיחין אסורין בשביעית וכתב רש"י ז"ל ספיחין אסורין תורת שביעית נוהגת בהו וחייבין בביעור משנה שעברה דהא כלה לחיה שבשדה הילכך אין העומר מתירן דהא נתבערו כולן כו' והשמ"ק הגיה שם בדברי רש"י ז"ל דחייבין בביעור מחנוכה שעברה ועמד בזה בהגהת שמ"ק שם וכתב לכאורה צ"ל משנה שעברה ואולי כוונתו להא דאמרינן בפסחים (נ"ג) ע"ש והיינו דאמרינן שם דאוכלין בגרוגרות עד חנוכה ואינו ענין לכאן דזהו רק בגרוגרות ונראה הטעם משום דאמרינן בפסחים (ל"ו) גבי בכורים מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא וכתב רש"י ז"ל דמחנוכה ואילך אין זמן הבאה דתניא בספרי אשר תביא מארצך כ"ז שמצויין על פני ארצך שלא כלו לחיה מן השדה ע"ש אלמא דזמן שכלה לחיה מן השדה הוא חנוכה:

והנה לרש"י ז"ל דס"ל דזמן הביעור הוא קודם הבאת העומר אין להקשות איך מותר להשהות העומר אחר הביעור די"ל משום דכתיב לדורותיכם אך נראה דבשל הקדש אינו נוהג דין ביעור כלל ואף דשביעית נוהג אף בשל הקדש כדאמרינן בירושלמי זה רק לענין שהפירות הוי הפקר שהן נעשין הפקר ממילא וא"צ להפקירן כדעת רוב הראשונים ז"ל וזה נוהג אף בשל הקדש אבל ביעור שהוא ודאי מצוה שמוטל על הבעלים לבערן על הקדש ל"ש מצוה הנה הרמב"ם ז"ל כתב (בפ"ה מהל' בכורות) דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה דלאכלה אמר רחמנא ולא לסחורה וכתב הכ"מ דחשיב סחורה דמשתכר מה שפטורה מן הביעור וזה דמקשינן בגמרא מעיסת שביעית כתב הלח"מ היינו כי היכא דדרשינן לאכלה ולא לסחורה ה"נ נדרוש לאכלה ולא לשריפה וכתב הרי"ט אלגאזי דא"צ

לזה דמקשינן שם מעיסת שביעית אמאי חייבת בחלה ג"כ משום דלאכלה ולא לסחורה דכמו דבכור פטור מן הביעור משום דאסור לשרוף קדשים כשרים ה"נ חלה פטורה מן הביעור דאסור לשרוף תרומה טהורה א"כ משתכר במה שפטור מן הביעור ע"ש והנה א"א לומר כן דהא אמרינן בהדיא אין לוקחין תרומה בדמי שביעית ואין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנה לבית הפסול והיינו בשעת הביעור אלמא לא נפטרה תרומה מן הביעור אף דאסור להפסיד תרומה ואי איסור הפסד תרומה טהורה דוחה ביעור הו"ל למימר משום לאכלה ולא לסחורה דמשתכר במה שנפטר מן הביעור אלא ודאי שאין איסור הפסד תרומה טהורה דוחה ביעור וזה בבהמת שביעית דאם יהיה בכור יהיה פטור מן הביעור הטעם הוא דהקדש אינו חייב בביעור

ג

ספיחין אסורין בשביעית ופלוגתא דר"ע וחכמים דלר"ע אסורין מדאורייתא ולחכמים רק מדרבנן הנה אי ספיחין אסורין אף בהנאה השעה"מ כתב בפשיטות דספיחין מותרין בהנאה דכל הראשונים ז"ל הזכירו רק איסור אכילה ותי' בזה קושית הר"ש ז"ל (פ"ט דשביעית) איך משכחת לה ביעור בירק לר"ע הא אף קודם הביעור אסורין משום ספיחין וכתב השעה"מ דלאחר הביעור אסורין אף בהנאה ע"ש. והנה בזה יש ליישב ג"כ קושית המ"ר על הא דאמרינן במו"ק מרביצין מים ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית הא הוו ספיחין ואסורין לכ"ע עכ"פ מדרבנן ע"ש ואי מותרין בהנאה ל"ק והנה יש להביא עוד ראיה דספיחין מותרין בהנאה דאמרינן בב"מ (קי"ח) גבי שומרי ספיחי שביעית דנוטלין שכרן מתרומת הלשכה משום דחוששין לבעלי זרועות ע"ש והא ספיחין אסורין ומה הנאה יש לבעלי זרועות שיטלום ואי מותרין בהנאה אתי שפיר. עוד יש להוכיח ממ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ה) ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו ובהמה רועה כדרכה ע"ש ואי ספיחין אסורין אף בהנאה איך בהמה רועה כדרכה הא נהנה מספיחי שביעית בשלמא לענין איסור הפסד פירות שביעית דוקא ביד אסור אבל בהמה רועה כדרכה כדאמרינן בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ה) משום דכתיב ולבהמתך ולחיה ע"ש אבל הכא לענין איסור ספיחין אי אסורין בהנאה איך בהמה רועה כדרכה. עוד אמרינן ממין הצובעין ספיחי סטים וקוצה י"ל ביעור ולדמיהם ביעור אלמא דקודם הביעור מותרין ופי' רש"י ז"ל בב"ק (ק"א ע"ב) דמש"ה נקט ספיחי דבשביעית ליכא אלא ספיחין מיהו מרש"י ז"ל אין להביא ראיה דספיחין מותרין בהנאה מדשרי לצבוע בהן קודם זמן הביעור דרש"י ז"ל לשיטתיה דכל איסור ספיחין הוא רק לאחר הביעור אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ רפ"ז

דשביעית גבי ספיחי סטים וקוצה די"ל ביעור כתב דנקרא כן מפני שיקצרוהו ויצמח והוא לעולם ספיח ע"ש והא הרמב"ם ז"ל ס"ל דספיחין אסורין לעולם א"כ איך מותר לצבוע בהן קודם הביעור ומוכח נמי דספיחין מותרין בהנאה הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג הי"א) הדלועין שמקיימין לזרע אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מלאכול אדם מותר לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית ואם לאו אסורין כספיחי שביעית ע"ש והא הכא שמקיימן לזרע אלמא דספיחין אסורין אף בהנאה מיהו יש לעיין דהא הכא אסור מדאורייתא לזרוע כיון דספיחין אסורין רק מדרבנן ופירות שביעית אסור לזורען דמפסידן וכמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ה) ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה ואין תולשין אותן ביד משום הפסד ע"כ נראה דאין כוונת הרמב"ם ז"ל כאן דהאיסור הוא משום ספיחין אלא שהן כספיחי שביעית שאסורין באכילה מדרבנן ולזורטן מה"ת. עוד כתב שם הרמב"ם ז"ל וכן הירקות כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית ואם היו רכים אסור לקיימן משום ספיחים וכתב שם הכ"מ וז"ש רבנו אסור לקיימן משום ספיחים כלומר שאעפ"י שהיה ראוי לומר שמותר לקיימן כמו שמותר לקיים הספיחים אסור לקיימן מפני מראית העין ע"ש ואפשר דכוונת הכ"מ הוא משום דספיחין אסורין רק באכילה ומותר לקיימן לשאר הנאות ורק בזה אסור מפני מראית העין:

אך מדברי התוס' תענית (ו' ע"ב) מוכח להדיא דספיחין אסורין אף בהנאה שכתבו על הא דאמרינן דנהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית עד שתרד רביעה שניה דהוא כמ"ד ספיחין מותרין ע"ש ומוכח דמאן דאסר ספיחין אסורין אף בהנאה וכן מוכח מהירושלמי (פ"ט ה"ה) דאבעי לן תבן של שביעית מהו שיהא אסור משום ספיחין ע"ש ואף דבתבן ל"ש אכילה כ"א הנאה:

כתב הר"ש ז"ל (פ"ט דשביעית) וכ"כ הרמב"ן ז"ל על התירה דאף דאזלינן בירק בתר לקיטה אבל לענין איסור ספיחין בעינן שיגדלו בשביעית אבל בתבואה אזלינן בתר הבאת שליש אף לענין איסור ספיחים כדאמרינן בתוספתא ע"ש ונראה טעם הדבר דשאני תבואה מירק דזה דאזלינן בירק בתר לקיטה אשכחן רק לענין סדר השנים א"כ לענין שיחשבו של שביעית אזלינן בתר לקיטה אבל לאיסור ספיחים שהוא איסור פרטי שמה שגדל בשביעית בתבואה ובירקות אסור משום ספיחים ואין זה משום דשם פירות שביעית עליהן דהא פירות האילן שהם פירות שביעית ואינם אסורין משום ספיחים בזה לא אמרינן דכל שנלקט בשביעית חשיב כמו גדל בשביעית אבל זה דאזלינן בתבואה בתר הבאת שליש אינו רק לענין סדר השנים דאף במוכר שדהו לעכו"ם אם הביאה שליש ביד ישראל חייבת במעשר וביד עכו"ם פטורה וכן אילן הגדל בבית דפטור מן

המעשרות תלוי בהבאת שליש כדאמרינן בירושלמי ומשום דחשיב כאילו גדל כלו בבית וה"נ לענין ספיחים:

[**הקשה** הר"ש ז"ל שם נהי לרבנן משכחת לה ביעור בירק באותן שגדלו בששית ונלקטו בשביעית דחייבין בביעור דאזלינן בתר לקיטה ואיסור ספיחין ליכא עלייהו משום שגדלו בששית אבל לר"ש איך משכחת לה ביעור בירק הא ס"ל דאי"ל חייב בביעור אא"כ גדל בשביעית ונלקט בשביעית וא"כ הו"ל ספיחין ותי' דמשכחת לה כשהתחילו לצאת בששית ונגמר רוב גדולן בשביעית דלא מתסרי משום ספיחים וקרינן ביה גדל בשביעית לענין ביעור כיון דרוב גידולן בשביעית ואמרינן בירושלמי ומייתי לה בפ' הנודר מן הירק דבצל שעקרו בשביעית ונטעו בשמינית כיון שרבה עליו החדש מותר ואפילו מאן דאסר מודה בנטוע ועומד ומדאזלינן בתר רובה להקל כ"ש להחמיר ע"ש. והנה בנדרים (נ"ח) אמרינן רש"א כ"ד שי"ל מתירים כו' לא נתנו חכמים שיעור כו' א"ל והרי שביעית אי"ל מתירין ולא נתנו חכמים שיעור אמר להם אף אני לא אמרתי אלא לביעור ופי' הרא"ש ז"ל שם וכן התוס' בשם ר"א ז"ל דמיירי בפירות ששית שנכנסו לשביעית וגדלו משהו בשביעית דחייבין בביעור כפירות שביעית ע"ש וקשה הא ר"ש ס"ל דאין לך דבר שחייב בביעור אלא שגדל בשביעית ונלקט בשביעית ועכ"פ רוב גידולן בשביעית בעינן וא"כ הכא שגדלו רק משהו בשביעית איך חייבין בביעור והנה התוס' הביאו שם בשם הר"מ ז"ל דלא מיירי בפירות ששית שנכנסו לשביעית רק של ששית שעקרו ונטעו בשביעית והוסיף כ"ש ע"ש ובזה י"ל דמקרי לר"ש גדל בשביעית ונלקט בשביעית כיון דעקרו וחזר ונטעו הגידולין של עתה הן כולן בשביעית ולהרא"ש והר"א ז"ל צ"ל דס"ל כחד תי' בתוס' (ר"ה ט"ו) דר"ש קאמר לה רק לענין אתרוג ולא לענין שאר ירק ע"ש]:

הביאו התוס' פסחים (נ"א ע"ב) בשם ר"נ גאון שהקשה דהתם קאמר ר"ש כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב ובשביעית קאמר ר"ש כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב ותי' דההיא דשביעית מיירי בספיחים שגדלו בששית ונכנסו לשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור וההיא דפסחים דכל הספיחין אסורין מיירי בספיחין של שביעית עצמה ע"ש. והנה יש לעיין דאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (כלאים פ"א מ"ט) הטומן לפת וצנונות תחת הגפן כו' אינו חושש כו' ולא משום כלאים ולא משום שביעית ונטלין בשבת ומוקמינן כר"ש דגורר אדם מטה וכסא בשבת ואינו חושש משום חריץ ומקשינן איך מתוקמא כר"ש הא אמרינן אין חוששין משום שביעית אית לן למימר שביעית דר"ש היא הא ר"ש מתיר בספיחי שביעית ומשנינן אע"ג דר"ש מתיר בספיחי

שביעית אית ליה משום קדושת שביעית והכא אינו חושש לא משום שביעית ולא משום קדושת שביעית ועיין בר"ש ז"ל שם ומוכח דר"ש לי"ל איסור ספיחין כלל ואף אותן שגדלו בשביעית ובריש קידושין כתבו התוס' בשם ר"נ גאון דההיא דשביעית מיירי בירק שגדל רובו בששית ונכנס לשביעית דבירק אזלינן לשביעית בתר רוב גידולין ולא בתר לקיטה בין לספיחין בין לסחורה ע"ש. והנה יש לעיין דמסקינן בירושלמי ערלה (פ"ב ה"ח) דר"ש דס"ל כל הספיחין מותרין אין זה רק בספיחי ירק דאף בספיחי תבואה כן ע"ש והא בתבואה לכ"ע אזלינן בתר הבאת שליש לשביעית [כתבו התוס' פסחים שם לר"ש דמש"ה ספיחי כרוב שאני משאר ספיחין ומותרין משום שדומה לאילן כדאמרינן בכתובות כרוב הניח לנו אבא והיינו עולים בו בסולם ע"ש היינו לפי שדומה בגבהו לאילן והנה יש להביא לזה מהירושלמי ספ"ד דמעשרות תני ר"ח את שהוא עולה מגזעו מין אילן משרשיו מין ירק התיבון הרי הכרוב עולה מגזעו ומשנינן כאן בודאי כאן בספק היינו שכרוב ספק אילן הוא שפעמים עולה מן הגזע ופעמים מן השרשין ועיין בהמפרשים ז"ל שם וא"כ אינו רק שהוא דומה לאילן שאף הוא עצמו ספק אילן]:

אמרינן (פ"ה מ"ט) משאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית כו' אבל לא תבור ולא חטחון עמה ופי' הר"ש ז"ל דחשודה על השביעית היינו לאכול פירות שביעית אחר הביעור וכן פי' רש"י ז"ל בגיטין והנה לפ"ז מיירי הכא אחר הביעור דוקא ויש לעיין ל"ל משום חשודה לאכול אחר הביעור תי"ל משום איסור ספיחין דבורור וטחינה הוא בתבואה ותבואה של שביעית הוא לעולם ספיחין דאם הביאה שליש בשביעית דאז קדושת שביעית עליה הוי נמי ספיחין כמ"ש הר"ש ז"ל (פ"ט ה"א) א"כ אפילו קודם הביעור אסור מיהו רש"י ז"ל שפי' הטעם משום ביעור לשיטתיה אזיל דס"ל דאף ספיחין אסורין רק אחר הביעור אבל הר"ש ז"ל דס"ל שם דספיחין אסורין לעולם א"כ תי"ל משום ספיחין ואף קודם הביעור אסור לטחון עמם ונראה משום דאמרינן בגיטין שם מ"ש רישא ומ"ש סיפא אמר רבא בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה מדרבנן ע"ש ומכלל דבשביעית איסור דאורייתא ואילו משום ספיחין לרבנן הוא ג"כ אינו מדאורייתא. והנה לשיטת הרמב"ן ז"ל על התורה דכל דין ביעור הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא א"כ זה דאמרינן סיפא בע"ה דר"מ וטו"ט מדרבנן מכלל דרישא מדאורייתא צ"ל משום דשם שביעית מדאורייתא א"כ שפיר י"ל שהוא משום ספיחין ואסור לטחון עמם אף קודם הביעור:

יש לעיין באיזה ירקות אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח בשביעית דדוחק לומר בשל ששית דא"א להם שלא יכמושו ואיכא למ"ד אין יוצאין בכמושין ואין לומר ג"כ בירק מחו"ל דקודם שהתיר רבי להביא ירק מחו"ל מא"ל מיהו להר"ש ז"ל אפשר לומר בהנך

שהתחילו ליגדל בששית ונכנסו לשביעית דהנך אין אסורין משום ספיחין אך הרמב"ם ז"ל ס"ל (בפ"ד) דאף אלו שנכנסו מששית לשביעית תורת ספיחין עליהו ואסורים ולהרמב"ם ז"ל ירקות המותרות בשביעית הוא הפיגם והירבוזין כו' לפי שאין אדם זורעין אותן לא גזרו עליהן וכן ספיחין העולין בשדה בור ובשדה ניר ובשדה זרע ע"ש אך זה רק לרבנן דספיחין אסורין רק מדרבנן ובאלה לא גזרו לפי שאין אדם נפנה לשם כמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל לר"ע דספיחין אסורין מה"ת אף אלו אסורין א"כ לר"מ במה יוצאין בפסח:

אמרינן בנדרים (נ"ג) הנודר מן הירק בשאר שני שבוע אסור בירקות גנה ומותר בירקות השדה ובשביעית אסור בירקות השדה ומותר בירקות הגנה ופי' הר"ן ז"ל דבשביעית א"א לומר שנתכוין לירק גנה דהא אין זורעין ואין נוטעין בשביעית אלא ודאי לירק השדה שעולה מאליו נתכוין ע"ש. והנה יש לעיין נהי דאין זורעין בגנות מ"מ הא איכא ספיחין ונתכוין להם ומה לירקות שדה שעולין מאליהן נתכוין כ"ש בגנות שזרעו בהן ערב שביעית דמצוי בהן ספיחין יותר ונראה לומר משום דספיחין אסורין מש"ה א"א לומר שנתכוין לירקות גנה אבל ירקות השדה שעולין מאליהן כמ"ש הר"ן ז"ל באלו נראה דליכא איסור ספיחין דירקות שדה הן הירקות המדבריות כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ עוקצין (פ"ג מ"ב) ולא גרעי מן העולים בשדה בור שכתב הרמב"ם ז"ל שאין אסורין משום ספיחין לפי שאין אדם נפנה לשם לזרען וכ"ש העולין במדבר שאין זורעין שם לעולם וכן נראה ממ"ש הרמב"ן ז"ל על התורה ז"ל ותנן נמי הפיגם והירבוזין וכולה מתני' עד וניקחים מכ"א בשביעית שאין כיוצא בהם נשמר וי"א שאלו הנזכרים וכל כיוצא בזה שאין דרך בנ"א לזורען אבל הם מאליהן יוצאין בהרים ובנהרות אין בהם איסור ספיחין כלל אעפ"י שצמחו בשביעית שלא גזרו אלא בנזרעים כדי שלא יבוא לזורעם וכן נראה זה מן הגמרא בירושלמי עכ"ל א"כ ירקות השדה שהן העולין במדבר אין בהם משום ספיחין והנה רש"י ז"ל בנדרים שם כתב דהטעם דהנודר מן הירק בשביעית מותר בירקות גנה משום שהפקירו הגנות לעניים ואין מסתפקין אלא בירקות השדה ע"ש ולא פי' משום דירקות גנה אסורין משום ספיחין דלטעמיה אזיל דס"ל דספיחין אין אסורין אלא אחר הביעור א"כ קודם הביעור אמאי מותר בירקות גנה:

ונראה עוד יותר דאף לר"ע דספיחין אסורין מדאורייתא ג"כ מותרין בירקות שדה דירקות השדה הן שעולין מאליהן כמ"ש הר"ן ז"ל בנדרים שם והן מין בפ"ע כמה שהביא שם הר"ן ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל ובריש כלאים אצטריך לאשמועינן דירקות שדה אינם כלאים עם ירקות גנה] א"כ אותן המינים עולין מאליהן ואין זורעין אותם והרמב"ם ז"ל (רפ"ד)

מהל' שמיטה כתב דירקות העולין מאליהן אי"ל זרע כלל ע"ש א"כ אותן המינים ה"ה כפירות האילן דל"ש בהן ספיחין משום דאינן נזרעים דספיחין מפקינן מהן לא נזרע כו' וכיון דאותן מינים אין נזרעים אלא מאליהן יוצאין ל"ש בהם איסור ספיחין אף לר"ע מיהו העולין מאליהן בגנות כתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ד) שם דאסורין מדרבנן משום גזירה שמא יזרע אבל ירקות השדה העולין מאליהן במדבריות דל"ש זה מותרין אף מדרבנן. והנה בזה מתיישב מה שהקשה הר"ש ז"ל (בפ"ט) איך משכחת לה ביעור בירק הא אסור משום ספיחין והוכיח שם מכמה מקומות שיש ביעור בירק ולפ"ז דבשביעית היה כל סיפוקן מירקות שדה כדאמרינן בנדרים ושפיר יש בהם ביעור דאין אסורין משום ספיחין וכן מה שהקשה שם לר"ש דס"ל כר"ע דספיחין מה"ת ובהדיא ס"ל לר"ש דיש ביעור בירק דהאמר ר"ש כל ירק אחד לביעור אוכלין ברגילה עד שיכלו סגריות של בקעת בית נטופה ע"ש ג"כ ל"ק דהתם נמי בירקות שדה דאמרינן בעוקצין (פ"ג מ"ב) ושאר כל ירקות שדה חוץ מכרישי שדה והרגילה ונץ החלב ע"ש אלמא דרגילה היא מירקות שדה ובירקות שדה אף לר"ע אינו אסור משום ספיחים וכן מה שהביא הר"ש ז"ל שם מההיא (דפ"ח מ"ג) את שדרכו לאגוד בבית אוגדין אותו בשוק כגון הכרישין ונץ החלב אלמא דמותרין בשביעית ע"ש הוא ג"כ בירקות שדה דנץ החלב הוא מירקות שדה כדאמרינן בעוקצין וכן הכרישין הם כרישי שדה ומתיישב ג"כ מה שהקשיתי במה יוצאין ידי חובתם בפסח בשביעית דשפיר יוצאין בעולשי שדה דיוצאין בהם כדאמרינן בפסחים:

אמרינן בתרומות (ספ"ו) רע"א אין משלמין אלא ממין על מינו לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וכתב בפה"מ לפי שאינו יכול לשלם מפירות שביעית לפי שהן הפקר ואין משלמין מן ההפקר ע"ש וקשה תי"ל דהן ספיחין ור"ע לטעמיה דספיחין אסורין מה"ת וכבר עמד בזה בתוס' רע"ק ותי' דבא ליתן טעם דא"א לשלם אף בקשואין שגדלו קצת קודם שביעית ונגמרו בשביעית דלא מקרי ספיחים כמ"ש הר"ש ז"ל ע"ש אך א"א לומר כן דהא הרמב"ם ז"ל לא ס"ל כהר"ש ז"ל בזה וס"ל דכה"ג אסור משום ספיחים ולפ"ז זה דהוצרך לומר הטעם משום הפקר הוא משום דהיה אפשר לשלם מקשואין של ירקות שדה דכל הירקות יש כיוצא בהן בירקות שדה חוץ מכרוב כדאמרינן (בפ"ט) כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות השדה וכתב בפה"מ שלא ימצאו בהן במדבר ואף שכתב הרמב"ן ז"ל דירקות השדה הן מין בפ"ע ור"ע ס"ל דאין משלמין ממין על שאינו מינו מ"מ שאינו מינו לענין תרומה מקרי רק כל שהן כלאים זה בזה כדאמרינן (בפ"ב דתרומות) וירקות שדה וירקות גנה אינם כלאים זה בזה כדאמרינן בריש כלאים:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד הט"ו) עבר וזרע בשביעית ויצא לשמינית אם זרעו לזרע כו' וכתב הראב"ד ז"ל לא מצינו בזורע בשביעית שום היתר שהרי אמרו הנוטע והמבריך כו' והנוטע בשביעית במזיד יעקור כו' ע"ש ונראה דזה דאמרינן הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור הוא דוקא בנוטע ולא בזורע לא מבעיא להטעם דאמרינן בגיטין מפני שישראל מונין לשביעית ואין מונין לשבתות זה ודאי ל"ש רק בנטיעה אך אף להרמב"ם ז"ל שפסק (בפ"א הי"ב) כהטעם בגיטין שם לפי שנחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות נראה דזה רק בנטיעה דהנה יש לעיין דאמרינן שם לר"מ בשבת בשוגג יקיים במזיד יעקור ואמאי במזיד יעקור מ"ש משאר מלאכות שבת מהמבשל בשבת דאמרינן לר"מ במזיד יאכל למוצאי שבת ולא אמרינן שיכלה לגמרי והטעם הוא דבכל מלאכות לר"מ שרי למוצ"ש בכדי שיעשו כדי שלא יהנה ממלאכת שבת וזה שייך רק בשאר מלאכות אבל בנטיעה ל"ש שימתין דהא האילן גדל והולך ונמצא לעולם הוא נהנה ממה שנטע בשבת ומש"ה יעקור וכן הוא בשביעית זה דיעקור הוא כדי שלא יהנה ממה שנטע בשביעית והחילוק רק דבשביעית אף בשוגג יעקור דנחשדו על השביעית ויאמר שוגג הייתי כמ"ש הרמב"ם ז"ל אך זה רק בנטיעה אבל בזורע בשביעית צריך רק להמתין במוצאי שביעית כדי שיזרע ויגמר הפרי:

והנה התוס' ר"ה (ט' ע"א) ד"ה וקציר כתבו דאיסור ספיחים אפילו קודם הביעור כדין נזרע ביד ע"ש ונראה מדברי התוס' דכל שנזרע ביד ודאי אסור ובהא לא פליגי אך השפח"כ על התורה הביא בשם הרא"ם ז"ל על ההיא דענבי נזיריך לא תבצור דבא הכתוב להשמיענו דאם עבר וחרש וזרע וחזר והפקירם מותרין באכילה ע"ש. והנה טעם התוס' דאם זרע ביד אסור לכ"ע נראה ממ"ש התוס' בנדרים (נ"ח) גבי שביעית דאוסרת במשהו דמיירי בבצל של ששית שנטעו בשביעית ומכיון שהוסיף משהו אסר כלו וכמו כה"כ דעיקרן נאסר דזרעו מעיקרא בהשרשה משום דתחילת זריעתו באיסור וה"נ תחילת זריעתו באיסור ע"ש ונראה מדברי התוס' דאינו רק שחל עליו קדושת שביעית אלא שנאסר לגמרי כיון דזריעתו היה באיסור דאסור לזרוע בשביעית והוי כמו כה"כ כיון דזרעו באיסור נאסר א"כ כ"ש הגידולין דנאסרין בזרע בשביעית דבאין מזריעת איסור כמו בכה"כ:

ד

אמרינן בסוכה (מ') אין מוסרין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה וכתב הר"ח ז"ל שם דהיינו בורית של שביעית אך הרמב"ם ז"ל (בפ"ה ה"י) כתב מיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן ומכבסין בהן שנאמר והיתה שבת הארץ

לכם לכל צרכיכם אבל אין מכבסין בפירות שביעית כו' שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה כו' ולא למשרה ולא לכבוסה וכתב הכ"מ והרמב"ם ז"ל פסק כרבנן דאין מוסרין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה וסבר רבנו דע"כ לא פליגי רק בפירות משום דכתיב לאכלה אבל במיני כבוסים שאינן פירות אף לרבנן מכבסים בהם ובירושלמי אמרינן מיני כביסות מהו שתחול עליהן קדושת שביעית ופשטינן מההיא דהוסיפו עליהן הבורית והאהל ופי' דקדושת שביעית חלה על הכביסה ומש"ה מכבסין בהן ואע"ג דר"פ לולב הגזול הקשו לרבנן דממעטו משרה וכבוסה הא כתיב לכם ומשמע לכל צרכיכם ותי' דלכם דומיא דלאכלה דהנאתו וביעורו שוין יצאה משרה וכביסה דהנאתן אחר ביעורן י"ל שלא אמרינן כן אלא בפירות דשייך לאכלה אבל מיני כביסות דל"ש בהם לאכלה שפיר נתרבו מלכם אעפ"י שהנאתן וביעורן אינו שוה ע"ש. והנה יש לעיין טובא א"כ עצים אמאי אין בהם קדושת שביעית ומשום דאין הנאתן וביעורן שוה וכן הרמב"ם ז"ל פסק (פ"ז הי"ד) דעצים אין בהם קדושת שביעית ומה לי דאין הנאתן וביעורן שוה הא אין בהם אכילה ומ"ש ממיני כבוסים דקדושת שביעית חלה עליהן ונראה דזה דמיני כבוסים כגון בורית ואהל קדושת שביעית חלה עליהן הוא משום דבורית חזי לרחיצת גופו וכן אהל חזי לרחיצת גופו דהא אמרינן אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל ובזה הוי הנאתו וביעורו שוין וע"כ צ"ל כן להר"ח ז"ל דבורית אין נותנין אותו לתוך הכביסה וע"כ דקדושת שביעית חלה עליה ובהדיא אמרינן דהוסיפו עליהם הבורית והאהל ואמאי הא בעינן הנאתו וביעורו שוה וע"כ יש בהם שאר הנאות דהנאתן וביעורן שוה ומש"ה קדושת שביעית חלה עליהן רק ס"ל להרמב"ם ז"ל דזה דאסורין פירות שביעית בשאר הנאות שאין הנאתן וביעורן שוה הוא רק במידי דחזי לאכילה ולהר"ח ז"ל הוא בכ"ד אמרינן בתוספתא (פ"ה) הבורית והאהל כו' י"ל שביעית ולדמיהם שביעית י"ל ביעור ולדמיהם ביעור ע"ש ומכאן קשה על הרמב"ם ז"ל שכתב דכל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה ומין הצובעים אף שקדושת שביעית חלה עליהן אי"ל ביעור והא בורית ואהל שהן מיני כבוסים ומ"מ י"ל ביעור]. [הקשו התוס' ב"ק (ק"ב) לר' יוסי דס"ל לא בעינן הנאתו וביעורו שוין וא"כ עצים יש בהם קדושת שביעית איך מותרין עצים בא"י להסיק בהן תנור אחר הביעור ע"ש וקשה מה זה שייך לביעור דאף אי עצים יש בהם קדושת שביעית מ"מ ביעור אין להם שהרי אינם כלים מן השדה ואמרינן (פ"ז דשביעית) דלולבי האלה והבטנה אף שי"ל שביעית אי"ל ביעור ואמרינן בירושלמי משום דסופן להקשות ונעשין כאביהן דנעשין כעץ והעץ אינו כלה וכ"ש עצים עצמן דל"ש ביעור דאינן כלום]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז הט"ו) קליפי רמון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין י"ל שביעית ולדמיהן שביעית אבל אי"ל ביעור כו' וכתב הכ"מ דמיירי בגרעינין של שאר פירות וראוין להסקה וי"ל שביעית כיון שעיקר הפרי ראוי למאכל אדם חלה קדושת שביעית עליהן ע"ש ונראה הטעם דהקליפין אף שאינן ראוין כיון דעיקר הפרי ראוי למאכל אדם הו"ל פסולת אוכל ושביעית חל על פסולת אוכל כדאמרינן בתוספתא דחומר בשביעית מבמעשר שעשו בו פסולת אוכל כאוכל כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ט) אין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא ראוי למאכל בהמה אבל מסיקין בגפת ובזגין של שביעית ע"ש והוא מהתוספתא ונראה דקדושת שביעית חלה על גפת וזגין שהן פסולת אוכלין וזה דמסיקין בהן הוא משום דאין ראויין לדבר אחר ואף דהסקה חשיב אין הנאתו וביעורו שוה הרי כתב הכ"מ גבי בורית ואהל דכל שאינו מאכל אדם מותר אף בדבר שאין הנאתו וביעורו שוה ובזה לא אזלינן בתר עיקר הפרי:

והנה זה דאין שורפין תבן וקש של שביעית דקדושת שביעית חלה על תבן וקש נראה דזה אינו משום דראוי למאכל בהמה וקדושת שביעית חלה כעל שאר אוכלי בהמה דהא סיאה ואזוב וקורנית עומדין טפי למאכל בהמה מתבן וקש כדמוכח משבת פ' מפנין דאמרינן דסיאה ואזוב וקורנית אם הכניסן לעצים אין מסתפקין מהם בשבת וכתבו התוס' דוקא אם הכניסם לעצים אבל בסתמא הוי כמו שהכניסן למאכל בהמה ובחבילי קש אמרינן שם דאם התקינם למאכל בהמה מטלטלין אותם וכתב רש"י ז"ל דהתקינם היינו הזמינם אבל בסתמא לא ולענין קדושת שביעית בסיאה ואזוב וקורנית אמרינן רפ"ח דשביעית דתלוי במחשבה ובתבן וקש של שביעית אשכחן בכמה דוכתי דקדושת שביעית חלה עליהן ולא מצינו שיהא תלוי במחשבתו דדוקא אם הזמינם למאכל בהמה ונראה דזה דקדושת שביעית חלה על תבן וקש הוא משום פסולת אוכל שהן פסולת של דגן וזה דאין מסיקין בהן הוא משום דראויין למאכל בהמה והוי הפסד אי מסיקין בהן:

כתב הר"ש ז"ל (פ"ט מ"ז) על ההיא דמאימתי שורפין תבן וקש של שביעית משתרד רביעה שניה היינו דמשתרד רביעה שניה ונתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית ואף בלא ביעור מותר לשורפו והקשה התוי"ט אמאי א"צ לבערו כיון שכלה לחיה וכתב כיון דאילו זה שהוא בבית אם היה בשדה ג"כ היה נסרח א"כ לא נחסר לחיה כלום במה שהוא בבית א"צ ביעור ועיין במ"ר מה שהשיג ע"ז. והנה מדברי הרמב"ם ז"ל ג"כ נראה דא"צ ביעור דכתב (ספ"ה) ומשתרד רביעה שניה במוצאי שביעית נהנין ושורפין בתבן ובקש של שביעית ע"ש ומשתרד רביעה שניה הוא זמן הביעור ואיך מותר הא ס"ל להרמב"ם ז"ל דביעור הוא ע"י כליה ואסור בהנאה ונראה

הטעם דתבן וקש א"צ ביעור הוא משום דאינו עיקר הפרי שהוא קש של תבואה או קטניות והוי כמו קליפי רמון והנץ שלו שכתב הכ"מ שאי"ל ביעור משום דאינו עיקר הפרי:

אמרינן (פ"ח מ"ה) אין נותנין לא לבייר ולא לבלן ולא לספר כו' אבל נותן הוא לבייר לשתות וכתב הר"ש ז"ל דאין נותנין לו מדמי שביעית שיתן לו מים לתשמישו אלא דוקא לשתות כדתני סיפא אבל לא לבהמתו ולמשרה ולכבוסה ובירושלמי משמע דר' יוסי שרי לכביסה דקסבר, יש בהם חיי נפש גבי מעין של בני העיר בפ' בתרא דנדרים ולא לבלן מחמם מרחץ אפילו ר"י מודה שאמר בירושלמי אדם מגלגל ברחיצה ואין מגלגל בכביסה והתם בנדרים אמרינן דאלימא ליה לר"י כביסה מרחיצה עכ"ל והנה יש לעיין ל"ל לטעם דר"י ס"ל דכביסה יש בו חיי נפש ומשמע נמי דרק בכבישה פליג אבל למשרה לא הא ר' יוסי ס"ל דנותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה דלא בעינן הנאתו וביעורו שוה וכן לבלן לרחיצה אמאי אסור נהי דאין בהן חיי נפש כמו כביסה אטו פירות שביעית ניתן רק לדבר שהוא חיי נפש ונראה דהכא דמיירי בדמי שביעית שאני דדמי שביעית חמירי ואין הטעם הכא לפי שאין הנאתו וביעורו שוה רק דדמי שביעית אין לוקחין בהן רק לאכילה כדאמרינן בתוספתא וירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ב) גבי עוקר לוף שוטה והדנדנה דאי"ל ביעור רמ"א דמיהן מתבערין עד ר"ה א"ל להן אין ביעור ק"ו לדמיהן ואמרינן בתוספתא דאהדר להו ר"מ מחמיר אני בדמים מבעיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו ע"ש דדמי שביעית הן רק לאכילה ושתיה וסיכה וכבוסה דס"ל לר"י שהוא חיי נפש חשיב כמו אכילה ומותר:

ובזה מתיישב מה שהקשו התוס' בכורות (י"ב) אמאי אין לוקחין בהמה טמאה בפירות שביעית כההיא דאין פודין פטר חמור בבהמת שביעית הא בהמה טמאה היא למלאכה והנאתו וביעורו שוה ע"ש ולפ"ז רק בפירות שביעית עצמן מותר כ"ד שהנאתו וביעורו שוה אך ליקח בדמי שביעית צריך רק אוכל נפש עצמו ומש"ה בהמת שביעית שהיא דמי שביעית שנלקחה בפירות שביעית אין לוקחין בדמי שביעית רק בהמה טהורה שהיא לאכילה ולא בהמה טמאה דאף מים לשאר תשמישין אין לוקחין ועוד אמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ב) החליף ביין של שביעית שמן כמו דיין אין סכין בו ואין מדליקין בו דכוותיה שמן אין סכין בו ואין מדליקין בו ע"ש ואע"ג דזה דאין סכין ואין מדליקין ביין הוא משום דלאו כאורחיה ואם החליף אותן בשמן דאורחיה בסיכה מ"מ אין סכין בו דמה שמחליף בפירות שביעית מותר רק אותן דברים שהיו פירות שביעית

ראוין להם א"כ אם יקח בפירות שביעית בהמה טמאה ל"ש לומר שהנאתו וביעורו שוה ע"י מלאכה כיון שהוא חלופי פירות שביעית מותר בהן רק הנאות שהפירות שביעית שהחליף ראויות להן:

כתב רש"י ז"ל (ב"ק ק"א ע"ב) דצביעה הוי הנאתו וביעורו שוה דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע נמצאו הנאתו וביעורו שוה והקשו התוס' הא אמרינן דלענין שביעית חזותא מילתא היא ולא הוי ביעורו בשעת קליטת הצבע ע"ש ונראה לרש"י ז"ל דזה דמרבינן מתהיה בהוויתה תהא דחזותא מילתא היא הוא רק לענין איסור שביעית דלא אמרינן שכבר כלה האיסור רק חזותא מילתא לענין שביעית ואסור ליהנות אבל הכא לאו לענין איסור שביעית מיירי דהא ס"ל לרש"י ז"ל שם דאסור לצבוע בפירות שביעית רק לענין שתחול קדושת שביעית בעינן דבר שהוא עומד להנאה שהנאתו וביעורו שוה וזה רק תנאי בקדושת שביעית ובזה ל"ש רבוי הכתוב וזה תלוי במציאות ובשעת קליטת הצבע כלה השורש הוי הנאתו וביעורו שוה [וזה שהקשה הרש"ש ז"ל שם על רש"י ז"ל שכתב דאסור לצבוע ומותר להסיקן איך מותר להסיקן הא אין הנאתו וביעורו שוה י"ל כמ"ש הכ"מ דכל שאינו עומד למאכל אדם מותר אף בשאר הנאות וזה דצביעה חשיב הנאתו וביעורו שוה מהני דתיחול עליה קדושת שביעית ואז מותרין בשאר הנאות]:

אמרינן בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ח) לא יתן השמן לתוך המדורה אלא מדליקו בנר ע"ש ועמדו בזה המפרשים ז"ל אמאי לא יתן לתוך המדורה ונראה משום דמדורה אינו שוה לכל נפש דאדם חשוב אין דרכו להשתמש לאור המדורה רק לאור הנר כדאמרינן בשבת (כ"א ע"ב) ע"ש:

ה

פירות שביעית אסור להפסידן משום לאכלה ולא להפסד ובבכורות (י"ב) מקשינן עיסת שביעית אמאי חייבת בחלה הא אי מטמיא בת שריפה היא ולאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה ומשנינן משום דכתיב לדורותיכם והקשה הט"א פ"ק דר"ה ל"ל קרא לדורותיכם תי"ל מדאצטריך קרא ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה כו' למפטר שביעית מן המעשרות תי"ל איך אפשר להפריש תרומה הא אי מטמיא בת שריפה היא ע"ש. אך נראה דל"ק דשפיר אצטריך קרא לשמן של שביעית דפטור מן המעשרות ואם יפריש תרומה ותטמא יכול ליתנה בנרו דהא שביעית ניתנה להדלקת הנר אבל בחלה שהוא רק בפת ואין מדליקין בפת של שביעית אצטריך קרא לדורותיכם:

והנה התשב"ץ (ח"ב סי' רמ"ז) כתב דזהו נמי הטעם דשביעית פטורה מן המעשרות משום דאילו מטמיא בת שריפה היא ובתרומה לא כתיב לדורותיכם עוד כתב טעם משום דתרומה ומעשר לא נתחייבו אלא לאחר העמדת כרי ובשביעית ליכא העמדת כרי ע"ש. והנה זה דבשביעית ליכא העמדת כרי נראה משום שכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד ה"א ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה כיצד כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר כו' אלא קוצר מעט מעט וחובט ואוכל ע"ש ולמעשר בעינן שיגמר מלאכת כל השדה כדאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"א ה"ד) היינו שיעשה כרי מכל השדה ובשביעית כה"ג איכא לאו והנה זה דאצטריך קרא ואכלו אביוני עמך כו' למפטר שביעית מן המעשר לטעם הראשון של התשב"ץ צ"ל כמ"ש דאצטריך לשמן של שביעית ולטעם השני משום דליכא העמדת כרי מ"מ משכחת לה שפיר דאטביל למעשר בזיתים וענבים דמדאורייתא שתים קבעה ספיתא כדאמרינן (בב"מ פ"ט) דשתים חשיב גורן וכתב רש"י ז"ל דספיתא במלח גמר מלאכתייהו דגלי דעתיה דלי"ל גורן אחר ע"ש וכה"ג מותר בשביעית:

והנה לפמ"ש התשב"ץ יש ליתן טעם על הא דאמרינן ספ"ו דתרומות באוכל תרומה שוגג לכ"ע דאין משלמין אלא ממין על מינו לפיכך אם אוכל קשואין ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וכתבו המפרשים ז"ל טעמים שונים אמאי לא ישלם מפירות שביעית עצמן ולפ"ז כיון דהתשלומין נעשין תרומה ואי מטמיא בת שריפה היא מש"ה אין משלמין עוד י"ל טעם משום דאין מוסרין פירות שביעית לכהן דכהנים חשודין על השביעית כדאמרינן בסנהדרין (כ"ו) דסאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מכאן ירקבו ואין מוכרין אותן לכהן משום דאין מוסרין פירות שביעית לכהן ע"ש:

הנה אם יש מצוה באכילת פירות שביעית לא שמענו בהדיא ואפשר דתלוי במחלוקת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל בספר המצות אי לאכלה חשיב מצות עשה ע"ש. והנה יש לדייק מדאמרינן בירושלמי (פ"ח ה"ב) ובתוספתא (פ"ו) אין מחייבין אותו לאכול לא פת שעיפשה ולא קניבת ירק ולא תבשיל שנתקלקל צורתו ע"ש ומכלל דתבשיל הראוי מחייבין אותו לאכול מיהו י"ל דאינו משום מצות אכילה רק משום הפסד דאם לא יאכלנו יפסד אך לפ"ז האי דאסור להפסיד פירות שביעית אינו רק שלא להפסיד בידים אלא צריך ג"כ למנוע שלא יבואו לידי הפסד מאליהן והנה המהרי"ט ז"ל בת"ש (סי' פ"ג) כתב דלגרום הפסד לפירות שביעית מותר והביא לזה מהירושלמי דאמרינן דקניבתא דירקא מסקינן לאיגרא והיא יבשה מגרמה וכן ממה דאמרינן בירושלמי על ההיא דאין מחייבין אותו לשרש את הקורנס ומקשינן ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה ומשנינן

מאליהן הן אבודין ע"ש מיהו יש לחלק דלעולם אסור לגרום הפסד לפירות שביעית וצריך אף להציל אותם מן ההפסד אך זה רק מהפסד שהוא ע"י סיבה ושאני ההיא דאם לא ישרש את הקורנס מאליהן הן אבודין שכך טבען ובזה אינו מחויב לעשות טצדקא שלא יפסד דאף בתרומה שמחויב להציל מן ההפסד ג"כ לא מצינו שצריך לחולטה בחומץ או שיכבש לה בירקא שלא תפסד דכל שנפסות מעצמה מחמת טבעה לא איכפת לן והנה אדרבה יש להביא ראיה מדאמרינן בתוספתא והביא הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ה) פירות המיוחדים לאדם אין מאכילין אותן לבהמה הלכה הבהמה מאליה תחת התאנה ואכלה אין מחייבין אותו להחזירה שנאמר לבהמתך ולחיה כו' ע"ש ומכלל דבלא קרא דלבהמחתך ולחיה כו' היה צריך להחזירה משום הפסד אלמא דצריך ג"כ למנוע שלא יבוא לידי הפסד:

[**כתב** המהרי"ט ז"ל בת"ש (סי' מ"ג) דפירות שביעית יש בהם משום קדושה ע"ש וכן אמרינן בירושלמי (פ"ח ה"ב) דאין סכין שמן של שביעית במרחץ אבל סך הוא בחוץ ונכנס משום בזיון קדשים ע"ש ועל ההיא דאין מוכרין פירות שביעית לא במדה ולא במשקל כו' כתב השנו"א שהוא משום בזיון ע"ש וע"כ משום בזיון קדשים ונראה דזהו נמי הטעם דאמרינן בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל דאין סכין שמן של שביעית בידים טמאות ע"ש ואף דאינו נאסר משום טומאה וליכא הפסד ונראה הטעם משום דאסור לטמא קדשים]:

בסוכה ל"ט על ההיא דאין מוסרין דמי פירות שביעית לע"ה כתב רש"י ז"ל משום דשמא יעשה בהם סחורה וכתב ע"ז הר"ש ז"ל (פ"ז דשביעית מ"ג) דעל חנם דחק להזכיר טעמא דסחורה דבלא"ה איכא איסור טובא שאין זה נזהר דאסור לקנות בהם בהמה ועבדים וחלוק ואין נותנין לא לבלן ולא לספר ולא לספן דשביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא לשאר דברים ואסור לפרוע חובו ודמי אוכלי אדם אסור לקנות בהן אוכלי בהמה ואסור לאכול דבר שאין דרכו לאכול כגון לכוס חטין ותרדין חיים ולבשל ירק לבהמה ואין מספר לדינין ולאיסורין שאין ע"ה בקי ואינו נזהר בהם ע"ש. והנה רש"י ז"ל לשיטתיה דס"ל דכל הנאות שלא ניתנה שביעית להם בכלל סחורה הוא כמ"ש (בב"ק ק"ב) על ההיא דאין נותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה משום דאין הנאתן וביעורן שוה וכתב רש"י ז"ל דאסור משום סחורה ע"ש וזה דאסור לכוס חטין ותרדין חיים זהו אף בתרומה כן דדבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי שהוא בכלל הפסד דאסור להפסיד תרומה ובשביעית הוא לאכלה ולא להפסד אך נראה דאינו אסור בשביל זה למסור דמי פירות שביעית לע"ה שהרי אינו מוסר לו חטין

ותרדין כ"א מעות וכשיקנה חטין ותרדין הוא כדינו ומתחללין המעות ויוצאין לחולין ואם יכוס אח"כ החטין או התרדין חיין אין אנו נזקקין לזה שאסור רק למסור לע"ה דבר כזה שיכול לעשות בו עבירה אבל אם בהמעות שמוסר לו לא יעשה עבירה רק יקנה תרדין ואח"כ יכוס אותן חיין א"כ אף מעות של חולין לא ימסור לע"ה שמא יקנה בהם תרדין של שביעית ויכוס אותן אבל משום סחורה אסור למסור לו דמי שביעית שיכול לעשות בהן סחורה:

כתב רש"י ז"ל בב"ק (ק"א ע"ב) במין הצובעין ספיחי סטים וקוצה דאסור לצבוע בהם משום סחורה אבל מותרין הן להסיקן דהיינו דומיא דלאכלה וזה דאמרינן בשביעית הצובע צובע לעצמו וכן אמרינן בת"כ תהיה לצבוע בו ולהדלקפ הנר כתב היפה עינים דרש"י ז"ל מפרש לה בצביעת גופו אבל לא בצביעת בגדיו ע"ש אך אינו נראה כן מהירושלמי (פ"ז ה"א) דאבעי לן מהו לצבוע בטובת הנאה ופשטינן מההיא השלשושית וחלבציז התגר עושה לעצמו כו' ע"ש ומדאמרינן התגר עושה לעצמו מוכח שהוא בצביעת בגדים ולא בצביעת גופו כתב רש"י ע"ז י"ד על ההיא דכל שאי"ל עיקר אי"ל שביעית כו' כל שאי"ל עיקר להתקיים בארץ בימות הגשמים כגון קישואין ודלועין אי"ל שביעית ומותר לעשות מהן סחורה כו' ע"ש. והנה יש לעיין דאמרינן בתרומות (פ"ו מ"ו) לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית כו' ומוכח שם דשביעית נוהג בקשואין]:

כתב הרמב"ם ז"ל פ"ה מהל' בכורות דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה לפי שאינו רשאי לעשות סחורה בפירות שביעית שהרי נאמר בהן לאכלה ולא לסחורה ואם תהיה חייבה בבכורה ה"ז משתכר בבכור שהרי יצא מתורת פירות שביעית כו' וכתב הכ"מ דמשתכר בזה שאינו חייב לבערו בשעת הביעור ונותנו לכהן וי"ל טובת הנאה ע"ש ויש לעיין מאי איכפת לן אם י"ל טובת הנאה הא אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה וגם מ"ש דאינו חייב לבערו א"כ אם לקח הבהמה באותן פירות שביעית שאי"ל ביעור תהא חייבת בבכורה ונראה דזה דמוציאה מקדושת שביעית הוא משום הקטרת האימורים דלאכלה ולא לשריפה ואם יהיה קדוש בבכור יהיה מותר בשריפה א"כ הוי הפקעה מקדושת שביעית דמותר בה דבר שאסור בשביעית וס"ל להרמב"ם ז"ל דכל הפקעה מקדושת שביעית חשיב סחורה וז"ש הרמב"ם ז"ל משום לאכלה ולא לסחורה ולא כתב משום לאכלה ולא לשריפה הוא משום דס"ל דזה שלא תחול עליו קדושת בכור שייך רק אם בהחלות של קדושת בכור איכא איסור שביעית אבל אם החלות של קדושת בכור יגרום אח"כ איסור שביעית ל"ש דבשביל זה לא תחול קדושת בכור וכיון דבשעה

שחל קדושת בכור ליכא איסור רק שגורם אח"כ להקטור האימורים ל"ש דבשביל זה לא תחול קדושת בכור ואח"כ כשחל קדושת בכור הרי רשאי להקטור האימורים רק כיון כל שיוצא מקדושת שביעית חשיב סחורה א"כ זהו בשעת חלות קדושת בכור שאז חל ההיתר להקטור האימורים ונפקע קדושת שביעית שרשאי לשורפם א"כ בהחלות של קדושת בכור איכא איסור שביעית ומש"ה לא חל וזה דאמרינן בבכורות שם משום לאכלה ולא לשריפה אצ"ל כמ"ש המפרשים ז"ל דגרסא אחרת היה להרמב"ם ז"ל רק כיון דכתיב לאכלה ולא לשריפה א"כ הוי הפקעה מקדושת שביעית וזה חשיב סחורה [כתב המ"ר דרק קני זבין וקני זבות ואשמות אין לוקחין בדמי שביעית לפי שנאכל רק לכהנים אבל שלמי נדבה לוקחין בדמי שביעית ובדמי מע"ש ע"ש אך א"א לומר כן דבהדיא אמרינן בתוספתא (פ"ז) חומר בשביעית משא"כ במע"ש כו' שהשביעית אין לוקחין בה זבחי שלמים משא"כ במע"ש ע"ש]:

אמרינן בתוספתא והביאה המל"מ בפ"ה אחרים אומרים מוכרין לכותי עד ד' איסרות ע"ש ויש לעיין מה זה השיעור של ד' איסרות והנה מצינו שיעור זה גבי פאה דאמרינן (פ"ח דפאה) גבי הלכו בו הנמושות כו' ריא והלא יש שאינם מוסקין זיתיהם אלא לאחר רביעה שניה אלא כדי שיהא יוצא ולא יהא מביא בד' איסרות וכתב הר"ש ז"ל שם בד' איסרות שהוא ב' פונדיונים ותנן אין פוחתין לעני מככר בפונדיון שהוא מזון ב' סעודות וד' איסרות הוא ב' סעודות לו וב' סעודות לאשתו וכל שאינו מביא כן אינו יוצא וכן מפרש בירושלמי שמתוך שהוא יודע שאינו מביא פרנסתו אף הוא אינו יוצא ע"ש. והנה זה דאין מוכרין לעכו"ם פירות שביעית יותר אין הטעם משום דאין עכו"ם עדיף מע"ה ואין מוסרין פירות שביעית לע"ה דעכו"ם אינו מצווה על קדושת שביעית ויכול ליקח בהם קורדום ולהשהותו אחר הביעור וכמ"ש המהרי"ט ז"ל וליכא למיחש נמי שמא ישהנו אחר הביעור ויחזור וימכרנו לישראל דלא יקח ממנו הישראל דיחוש שהם של שביעית וכמ"ש רש"י ז"ל ביבמות (קכ"ב) גבי עכו"ם שהביא פירות ואמר פירות אלו של עזקה כו' א"נ דלהשביח מקח קאמר ושל עזקה היינו מן המשומר בשביעית וכתב רש"י ז"ל וקשיא לי אם קודם הביעור אלו ואלו מותרין ולאחר הביעור אלו ואלו אסורין ע"ש דאין לוקחין פירות אחר הביעור מעכו"ם דחיישינן שמא של שביעית הן ואפשר דהטעם דפירות שביעית לא רק דאסור להפסידו בידים אלא אף לגרום הפסד מש"ה אסור למוכרן לעכו"ם שמא יפסידם או יכוס חטין ותרדין חיין דחשיב כמו הפסד נמצא דהישראל גורם הפסד לפירות שביעית ושיעור ד' איסרות שהתירו הוא משום כדי חייו של מוכר וזהו שיעור של פרנסת יום לו ולאשתו:

1

מלאכות האסורות בשביעית יש שאסורין מדאורייתא ויש שאסורין מדרבנן ואמרינן במו"ק (ג') מכדי זמורה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה למאי הלכתא כתבינהו רחמנא למימרא דאהני תולדות מחייב אאחרנייתא לא מחייב והתניא שדך לא תזרע כו' מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין כו' ת"ל שדך לא תזרע כו' מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ע"ש ויש שמותרין בשביעית לגמרי ואמרינן בע"ז (נ') דאוקמא אילנא שרי אברויי אילנא אסור ע"ש. והנה יש לחקור בטעם דאוקמא אילנא שרי אי בשביעית אסורין רק מלאכות שמועלים בפועל אבל המונעים רק הפסד אינן בכלל מלאכות האסורות בשביעית או דלא שנא ורק מיירי התם בתולדות שאינן אסורין רק מדבריהם ובמקום פסידא לא גזרו וכדאמרינן במו"ק שם גבי משקין בית השלחין בשביעית ע"ש ומש"ה נמי אוקמא אילנא שרי ומזה דאמרינן גבי משקין בית השלחין בשביעית דהטעם משום דתולדות דרבנן ובמקום פסידא לא גזרו ומכלל דאי הוי דאורייתא הוי אסור אין להוכיח דאף מלאכות המונעות הפסד הן מלאכות בשביעית דהתם שאני נהי דאיכא פסידא אם לא ישקו אותה מ"מ כשמשקין איכא גם תיקון בפועל דאמרינן שם דבהשקאה איכא משום זורע ומשום חורש דמרפיא ארעא ומצמיח פירי א"כ ודאי מלאכה גמורה היא ורק משום פסידא התירו לפי שהוא רק מדרבנן אבל אוקמא אילנא דליכא תיקון בפועל כלל יש לדון אי חשיבא מלאכה לשביעית. והנה במו"ק (ג') גבי תרי קשקושי איכא אברויי אילנא אסור סתומי פילי שרי כתב רש"י ז"ל סתומי פילי שרי דאית ביה משום פסידא אברויי אילנא אסור דהוי משום רווחא ע"ש ונראה מדבריו דאין הטעם דזה הוי מלאכה וזה אינו מלאכה רק היכא דעושה משום רווחא אסור וכשעושה משום הפסד שרי אך בע"ז שם על ההיא דמתליעין ומזהמין בשביעית ואין מא מתליעין ומזהמין במועד ומקשינן מ"ש שביעית דשרי ומ"ש מועד דאסור ואמרינן מי דמי שביעית מלאכה אסר רחמנא טרחא שרי כו' כתב רש"י ז"ל מלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא והני לאו מלאכת קרקע נינהו דאוקמא אילנא בעלמא הוא שלא ימות ואינו משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא ע"ש ונראה מדבריו דכל שאינו משביחו אלא שלא יפסד אין זה מלאכה כלל ונראה דבההיא דמתליעין ומזהימין התם מצד עצמן אינן מלאכות כלל דלא מצינו נטילת התולעת או להדביק זבל שיהא חשיב מלאכה רק אם היה אברויי אילנא ומשביחו זה גופא משוי ליה מלאכה דהוי תולדה דזורע כיון שמועיל לגידול האילן וכמו השקאה וזימור דהוי תולדה דזורע אבל כיון דליכא רק אוקמא אילנא אינן מלאכות כלל אך בההיא דתרי קשקושי איכא אברויי אילנא אסור סתומי פילי שרי קשקוש שהוא חפירה

תחת הזיתים היא מלאכה מצד עצמה דהוי תולדה דחורש מש"ה כתב רש"י ז"ל דרק משום פסידא שרי כיון דאינו אלא מדרבנן דתולדות הם רק מדרבנן:

הנה בב"ב (פה) בההיא דאין קוצצין בתולת שקמה בשביעית ואמרינן ג"ט מעלי לה כו' מכאן ואילך לא מקשי קשיא ליה ולא עלויי מעלי לה כו' כתבו התוס' לאו דוקא דא"כ בשביעית אמאי אסור הא אמר בע"ז אוקמא אילנא שרי אברויי אילנא אסור אלא ודאי לא מקשי קשיא ליה ולא עלויי מעלי לה ע"ש והא התם גבי בתולת שקמה אם לא יקצוץ כלל ליכא פסידא באילן רק כשקוצץ אמרינן דלא יקוץ פחות מג"ט משום דלא קשי לה ולא מעלי לה א"כ מה זה ענין להההיא דאוקמא אילנא שרי ומוכח דס"ל להתוס' דזה דאוקמא אילנא שרי אין זה דמשום פסידא התירו רק כל שהמלאכה אינה מועלת בפועל אינה מלאכה לענין שביעית:

הנה הרמב"ם ז"ל כתב (בפ"א ה"ה) ולא יסוך את הנטיעות בדבר שי"ל זוהמא כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך ע"ש ותמה עליו בהגהות מים חיים הא אין לך אוקמא אילנא יותר מזה אך הרמב"ם ז"ל לא נפסק כההיא דע"ז דמשנינן תרי זוהמומי איכא אוקמא אילנא שרי כו' אלא כהירושלמי בשביעית שם דאמרינן דמתני' דמזהמין את הנטיעות עד ר"ה אבל בשביעית לא ובריית דקתני דמתלועין ומזהמין בשביעית פליגי אהדדי וכמ"ש הלח"מ (פ"ח מהל' יו"ט) ע"ש ואין נפקותא בין אוקמא אילנא ובין אברויי אילנא דתרווייהו אסור בשביעית. והנה יש לעיין מאי מלאכה הוא כשסך אותו בזוהמא שלא יאכלנו העוף ותולדה דמאי הוא ונראה שיטת הרמב"ם ז"ל דכל הדברים רגילין לעשות בקרקע ובאילנות חשיבי מלאכות לענין שביעית דהנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"א ה"ג) וזמירה בכלל זריעה כו' ולמה פרטן הכתוב לומר לך על תולדות אלו בלבד הוא חייב ועל שאר התולדות שבעבודת הארץ עם שאר האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהן אבל מכין אותו מכת מרדות ע"ש היינו דמלבד תולדות מהנך אבות דכתיבי בקרא איכא ג"כ אבות אחרות רק שהן מדרבנן הנה בע"ז שם דמזהמין את הנטיעות וקוטמין אותן ומשקין אותן עד ר"ה כתבו התוס' דהטעם דמותר הוא משום דתולדה היא ואבות אסר רחמנא תולדות לא עי"ל דדוקא מלאכות של חרישה וזריעה הוא דאורייתא אבל שאר מלאכות אינן אלא מדרבנן ע"ש והנה להתי' השני היינו דאבות אחרות חוץ מחרישה וזריעה הן מדרבנן והנה ע"כ גם קצירה הוא מדאורייתא דהא כתיבא בהדיא בקרא וכדאמרינן במו"ק מכדי בצירה בכלל קצירה כו' ומוכח דאיכא אבות אחרות חוץ מחרישה וזריעה וקצירה דאסורין בשביעית מדרבנן והנה בשבת ליכא אבות בעבודת קרקע חוץ מחרישה וזריעה וקצירה ובשביעית כל שדרכו לעשות בעבודת קרקע הוי

מלאכה בשביעית רק שהן מדרבנן ולכן זיהום ועישון וכיוצא בהן כיון דדרך לעשות כן באילנות חשיב מלאכה בשביעית דאבות נינהו ואין חילוק להרמב"ם ז"ל בין אוקמא אילנא לאברויי אילנא שהן מלאכות מצד עצמן ולא מה שמשביח לאילן עושה אותן למלאכה. והנה (בפ"א ה"ז) כתב הרמב"ם ז"ל והמקשקש בזיתים אם להברות את האילן אסור ואם לסתום את הפצימים שרי ע"ש והנה זה דלסתום את הפצימים מותר אין זה משום דכל אוקמא אילנא לעולם שרי דהרמב"ם ז"ל אינו פוסק כן רק דלא חשיב מלאכה דרק עבודות שרגילות לעשות באילן אף שהוא רק אוקמא אילנא כמו זיהום ועישון כיון דבכל נטיעות עושין כן הוי מלאכה מצד עצמה אבל סתומי פילי אינה עבודה הרגילה באילן רק במקרה כשנעשו פצימין באילן סותמין אותן אין זו מלאכה בשביעית ואין לומר ג"כ דקשקוש יהיה מלאכה משום תולדה דחורש דאף חרישה ס"ל להרמב"ם ז"ל (בפ"א ה"ד) דאינה מלאכה דאורייתא ועיין בתוי"ע (פ"ב מ"ב) וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל בהכ"ב אילן שנפשח קושרין אותו בשביעית שלא שיעלה אלא שלא יוסיף ע"ש הוא ג"כ כיון דאין זה מן המלאכות הרגילות באילן רק במקרה שנפשח קושרין אותו אינו מלאכה בשביעית רק להעלות אסור דמשביחו ומגדלו והוי אז תולדה דזורע אבל שלא יוסיף דאינו משום זורע רק בשביעית כל המלאכות הרגילות בקרקע הוו אבות בפ"ע אך זה שאינו מן המלאכות הרגילות אין זה מלאכה כלל וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל סוקרין את האילן בסקרא וטוענין אותו באבנים שאינן ג"כ מעבודות התמידיות באילן רק באילן שמשיר פירותיו אינו מלאכה ושרי:

והנה להרמב"ם ז"ל זה דהתירו בשביעית משום פסידא הוא רק בשביל השקאה וכמ"ש (בפ"א ה"י ומפני מה התירו כל אלה שאם לא ישקה תשאר הארץ מלחה וימות כל עץ בה כו' ובכלל זה מ"ש שם דעושין עוגיות לגפנים דזה ג"כ משום השקאה כמ"ש רש"י ז"ל מו"ק (ג') ובפה"מ שם וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל שם דעודרין תחת הגפנים הוא ג"כ בשביל השקאה דכל חרישה בשדה האילן לן הוא כדי שירד המטר בעמקו כמ"ש בפה"מ שביעית (פ"ב מ"א) ובגפנים התירו העידור תחת הגפנים כמו העוגיות לצורך השקאה וז"ש הרמב"ם ז"ל ההיתר משום פסידא רק לענין השקאה הוא משום דאדרבה היתר של פסידא הוא דוקא במלאכה הרגילה בקרקע ואם לא יעשה אותה יהיה פסידא כגון השקאה וצורכי השקאה ומשום דאותן מלאכות רק מדרבנן ובמקום פסידא לא גזרו אבל אם ע"י איזה סיבה צריך לעשות מלאכה באילן משום פסידא אף אם היא רק מלאכה דרבנן כגון תולדה לא התירו במקום פסידא דאין זה כמו מועד דכל דבר האבוד מותר

דרק במלאכות התמידיות באילן באלו שיש בהם פסידא לא גזרו מתחילה ואילן שנפשח דאסור לקושרו כדי שיעלה אף אם יפסדה האילן אם לא יעלה ג"כ אסור:

כתבו התוס' מו"ק (י"ג) בשדה שנתקווצה בשביעית שכתב רש"י ז"ל דהוי רק מלאכה דרבנן דצ"ל דאיירי בקוצים תלושים דמחוברים כל דהו הוי מדאורייתא כדאמרינן בשבת התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות את הקרקע כ"ש ואעפ"י שאינו מכוין ליפות דקאמר התם דפטור גבי שבת כגון בארעא דחבריה אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת ע"ש. והנה יש לעיין מה זה שייך להתם דהתם החיוב אינו משום עבודת קרקע רק משום תולש וכל תולש חייב בשבת רק בעינן שיעור הראוי ואם ליפות את הקרקע שיעורו בכ"ש אבל בשביעית דהחיוב רק במלאכת קרקע מנ"ל דיפוי הקרקע חשיב מלאכה ועוד דא"כ יהיה אסור לתלוש עולשין בשביעית דהא מיפה הקרקע הנה אמרינן (רפ"ד) דשביעית בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים בתוך שלו כדרך שהוא מלקט בתוך של חברו הגס והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דמלקט עצים ועשבים מתוך שלו הגס הגם כדרך שהוא מלקט מתוך ש"ח בין גסין ובין דקין וכתב הר"ש ז"ל דזה דאין מלקטין עצים ועשבים הוא משום דמתקן השדה לזריעה כדתנן התולש עולשין והמזרד זרדין אם ליפות הקרקע בכ"ש וכשמלקט הגס תלינן דצריך להם ולא לתקן את הקרקע עביד אבל דקין ודאי לצורך הקרקע ובשל חברו שרינן אפילו דקין דמידע ידע דלא עביד לצורך הקרקע דמה חושש לתקן קרקע חברו ע"ש ומפרש ג"כ כהתוס' דהמזרד זרדים ליפות שייך גם בשביעית אך בזה נחלק על התוס' דבארעא דחבריה כיון דאינו מתכוין לזה מותר אף בשביעית אך נראה דכל מה דמבואר מכולא פרקא שם דלתקן הקרקע אסור בשביעית הוא רק איסור דרבנן דמדאורייתא אינו אסור רק קצירה ובצירה וזריעה וזמירה ואף חרישה להרבה שיטות אבל שאר מלאכות אינן רק מדרבנן ודברי התוס' במו"ק שכתבו שהוא מן התורה צ"ע:

וז"ש הר"ש ז"ל במלקט עצים ועשבים מתוך שלו כשמלקט הגס תלינן דצריך להם ולא לתקן הקרקע עביד אבל דקין ודאי לצורך הקרקע היינו דבגסין אפשר שהוא לצורך הקרקע ואפשר דצריך להם ותלינן שהוא צריך להן ובדקין ודאי לצורך הקרקע הנה (בב"ב נ"ד) אמרינן האי מאן דזכי זיכיא כו' והיינו מכבד השדה מקסמין ועשבים כמ"ש הרשב"ם ז"ל אדעתא דארעא קני אדעתא דציבי לא קנה ה"ד שקיל רברבי וזוטרי אדעתא דארעא שקל רברבי ושבק זוטרי אדעתא דציבי וכתב הרשב"ם ז"ל דאי שקל רברבי וזוטרי איכא למתלי אדעתא דארעא אבל שבק זוטרי ליכא למתלי אלא אדעתא דציבי ע"ש היינו היפך ממ"ש הר"ש ז"ל ולפי הרשב"ם ז"ל מוכח דלא שרינן בשביעית אלא

היכא ודאי לא עביד אדעתא דארעא דהא אי שקיל רברבי וזוטרי ג"כ אפשר שהוא אדעתא דציבי ומ"מ אסרינן בשביעית ולהר"ש ז"ל באפשר למתלי שהוא אדעתא דציבי מותר בשביעית:

כתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ד) דאם קצר כדרך הקוצרין או שקצר לעבודת הארץ לוקה וכ"כ שם (הכ"ב) גבי בצירה אם בצר לעבודת האילן או שבצר כדרך הבוצרין לוקה ע"ש היינו דבקצירה ובצירה איכא תרתי חדא דגופייהו חשיבי מלאכה אך לזה בעינן דוקא כדרך הקוצרין והבוצרין ואיכא נמי משום עבודת הקרקע והאילן ובזה אפילו שלא כדרך הקוצרין חייב ונראה ג"כ מדברי הרמב"ם ז"ל דאף בשביעית תלי בדעתו ואם אינו מתכוין לעבודת הקרקע והאילן מותר לקצור שלא כדרך הקוצרין ולהתוס' דבשביעית לא בעינן מלאכת מחשבת צ"ל דבקצירה ובצירה שלא כדרך הקוצרין ליכא מלאכה כלל הנה אמרינן בשבת (ע"ב) האי מאן דקניב סילקא חייב שתים משום קוצר ומשום זורע וכתב רש"י ז"ל דקניב סילקא חותך תרדין והנה להתוס' דבשביעית לא אזלינן בתר מחשבתו א"כ אסור בשביעית ללקוט תרדין דהוי כמו זורע ואמרינן בירושלמי (פ"ח ה"ב) וכן הוא שביקש לאכול תרדין חיין או לכוס חטין חיות אין שומעין לו כו' אלמא אפשר לאכול תרדין של שביעית וצ"ל להתוס' דקניב לה באופן דודאי קשי ליה [ועיין תוס' סנהדרין כ"ו ד"ה לעקל]:

אמרינן (בפ"ב מ"ד) מזהמין את הנטיעות כו' ומשקין אותו עד ר"ה ראב"צ אומר אף משקה הוא את הנוף בשביעית אבל לא את העיקר וכתב בפה"מ דאין הלכה כראב"צ וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ט) דרק עד ר"ה מותר אבל בשביעית אסור והנה אמרינן במו"ק דמושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את כל השדה כולה והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"ט) וכתב מוליכין את המים מאילן לאילן אבל לא ישקו את כל השדה ואם היו מקורבין י' לבית סאה משקין כל השדה בשבילן ע"ש היינו דאף בשביעית מותר להשקות האילנות וכבר עמדו בזה המ"ר ותוס' א"ש ע"ש ונראה דב' מיני השקאות הן דהא לכאורה קשה אמאי מושכין המים מאילן לאילן הא כל אילנות חוץ מאתרוג גדלין על רוב מים כדאמרינן בר"ה ואין צריכות השקאה כלל וע"כ זה דמושכין את המים מאילן לאילן היינו מי גשמים שירדו עליהן שצריך להמשיכן ממקום למקום וזה מותר אף בשביעית אבל ההיא דמשקין את הנטיעות עד ר"ה מיירי להשקותן ממעין דמתוך שהן נטיעות צריכות השקאה וזה שרי רק עד ר"ה:

אמרינן במו"ק (ד' ע"ב) גבי אין עושין את האמה בשביעית ר"ז וראב"מ חד אמר מפני שנראה כעודר וחד אמר מפני שמכשיר אגפיה לזריעה וכתבו התוס' דהוי כחרישה ורבנן

סברי כיון דמ"מ שנוי עביד לאו מלאכה היא ומותר דלאו שמיה חרישה ע"ש ונראה מזה דכל ע"י שינוי לא חשיב מלאכה והרמב"ם ז"ל (ספ"א) כתב גבי אין קוצצין בתולת שקמה ואם צריך לעצה קוצץ אותה שלא כדרך עבודתה ע"ש והנה לא כתב באופן שאינו מועיל לאילן כלל אלא שלא כדרך עבודתה ונראה דכל ע"י שנוי שרי ונראה דלמדו זה מקצירה דע"י שנוי מותר כדאמרינן תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצץ אותם בחרבה ואמרינן בת"כ ענבי נזיריך לא תבצור כו' לא תבצור כדרך הבוצרין מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה כו' ומזה למדו לכל עבודות בשביעית שאינו אסור רק כדרך עבודתן אבל ע"י שנוי מותר והנה במנחות (ק"צ) בההיא דשומרי ספיחי שביעית כו' הקשו בתוס' איך מותר לקצור הא אמרינן מן המשומר אי אתה בוצר כו' ע"ש ומאי קשיא להו הא אפשר לקצור שלא כדרך הקוצרין ונראה דלהעומר כיון דקצירתו מצוה בעינן כדרך הקוצרין דכל שלא כדרך הקוצרין לא שמה קצירה היא דאף לענין פאה דאם לא קצרו כדרך הקוצרין לאו קצירה היא ופטורה מן הפאה דאם קוצרו מעט מעט אף במגל פטור מן הפאה כמ"ש הרמב"ם ז"ל דכל שלא כדרך קצירה לאו קצירה היא אלא קיטוף כתב הרמב"ם ז"ל אם קצר כדרך הקוצרין לוקה כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי כו' והנה בעינן שיקצור כל השדה ולא חילק בין שדה גדולה לקטנה דקציר מקרי אם קצר כל השדה. והנה בעומר אמרינן במנחות (פ"ה ע"ב) אבא שאול אומר עומר היה בא מבקעת בית מקלה כבת ג' סאין היתה ושדה מודרמת היתה כו' וכתב רש"י ז"ל דג' סאין דהיינו כשיעור שצריך לקצור לצורך העומר ע"ש ומשום דאם היתה יותר והיה קוצר ממנה רק לצורך העומר לא היתה קצירה כלל כיון שאינו קוצר כל השדה ובעומר כיון דקצירתו מצוה בעינן שם קצירה:

והנהקוצצין בתולת שקמה בשביעית התוס' שהקשו שם איך מותר לקצור מן השמור תי' ג' תי' חדא דלא היו שומרים רק מודיעים שהיא של הקדש והיו פורשים מאליהן א"נ קצירך ונזירך אמר רחמנא ולא של הקדש א"נ משום דכתיב לדורותיכם ע"ש. והנה בירושלמי שקלים (פ"ד ה"א) על ההיא דר"י אומר מה חריש רשות כו' יצא קצירת העומר כו' אמרינן ר"י כדעתיה דאמר אין עומר בא מסוריא ופי' המפרשים ז"ל היינו כיון דאין העומר בא מסוריא א"כ קצירת העומר דוחה שביעית ה"נ דוחה שבת ע"ש ומוכח דיש איסור שביעית בקצירת העומר רק דדחי וזהו כתי' האחרון בתוס' משום דכתיב לדורותיכם:

אמרינן עוד שם בירושלמי על ההיא דשומרי ספיחי שביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה דר"י היא דאמר אין עומר בא מסוריא ודחינן דאם לא מצא בסוריא מביאין אותו

מספיחין שבא"י ע"ש. ויש לעיין אי העומר כשר מסוריא למה היו מביאין אותו דוקא מסוריא הא סוריא ג"כ אינו נעבד בשביעית דהא אמרינן אין עושין במחובר בסוריא א"כ הוא ג"כ מספיחין ולמה היו מביאין אותו דוקא מסוריא ונראה דמש"ה היו מביאין אותו דוקא מסוריא משום דספיחין אסורין עכ"פ מדרבנן ולא הוי ממשקה ישראל דאף איסור דרבנן כל שאין יומו גורם לו פסול ג"כ משום משקה ישראל כדמוכח מפסחים (מ"ח). והנה התוס' במנחות שם הקשו אף לר"ע דספיחין אסורין מדאורייתא איך מביאין ממנו העומר הא לא הוי ממשקה ישראל ותי' דבשאר שנים נמי לאו ממשקה ישראל הוא משום חדש ושרי רחמנא משום דמצותה בכך שביעית לכ"ע נמי הרי מצותה בכך ע"ש אך זה דוקא אי אין העומר בא מסוריא א"כ מצותה בכך אבל אי עומר בא מסוריא הא בסוריא ליכא איסור ספיחין אף דאסור בעבודת קרקע כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ד הכ"ח) א"כ אין מצותה בכך ומביאין אותו מסוריא ורק אי לא מצאו מסוריא מביאין אותו מספיחין של א"י דאז הוא מצותה בכך דא"א בענין אחר עוד אפשר לפי מה דמקשינן במנחות שם איך מקריבין העומר מספיחי שביעית הא כתיב לאכלה ולא לשריפה ואמרינן משום דכתיב לדורותיכם וא"כ אם אפשר להביא מסוריא מביאין דסוריא רק אסור בעבודת קרקע אבל הפירות אפשר דמותרין בהפסד ואף אי נימא דאסורין מ"מ ליכא בהו איסור דאורייתא. [הנה על תי' התוס' במנחות שם דמש"ה מותר להביא העומר מספיחים משום דבלא"ה לא הוי ממשקה ישראל משום חדש יש לעיין תינח עומר שתי הלחם מא"ל הא אינו מן החדש וזה דשומרין ספיחי שביעית הוא בין לעומר ובין לשתי הלחם וכ"כ רש"י ז"ל בפ' הזהב נ"ח ע"א ובפ' הבית והעליה קי"א ע"א]:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד הכ"ג) על ההיא דתאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה כו' ואין דורכין ענבים בגת כו' ואין עושין זיתים בבד כו' דכן שאר הדברים כל שיכול לשנות משנה ע"ש. והנה (בפ"ו מ"ב) אמרינן עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשין וזורין ודורכין ומעמרין כו' כלל אמר ר"ע כל שכיוצא בו מותר בא"י עושין אותו בסוריא ופי' הרע"ב ז"ל כל שכיוצא בו עושין בא"י היינו בתלוש בשנוי עושין בסוריא בלא שנוי די"ח ונראה מכ"ז דבעבודות שבת לוש בא"י צריך לשנות ויש לחקור באיזה מלאכות צריך לשנות דאשכחן זה בדישה וזריה ידריכה ועימור אם גם בשאר מלאכות כגון טחינה ואפיה ובישול צריך לשנות אך לא אשכחן כשמבשל ירק של שביעית דצריך לשנות ומ"ש אלו מלאכות מאלו ונראה דהנה הרמב"ם ז"ל כתב (רפ"ד) זה שנאמר את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה ואם קצר כדרך הקוצרין לוקה כיצד כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר כו' היינו שהעמדת הכרי והדישה

בכלל הקצירה כדרך הקוצרין היא והמנחת חינוך מצוה שכ"ח עמוד בזה וכתב דקי"ל לחז"ל דדרך הקוצרין הוא בכך הרמב"ם ז"ל הפירות שיוציא האילן בשביעית לא יאספם כדרך שאוסף בכל שנה שנאמר ואת ענבי נזירך לא תבצור ואם בצר כדרך הבוצרים לוקה וכיצד עושה תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה כו' ולא ידרוך ענבים בגת כו' ע"ש דזהו נמי בבצירה כדרך הכוצרין דאם בוצר ודורך בגת או עושה זיתים בבד זהו בכלל בצירה כדרך הבוצרין וא"כ יש מלאכות בתלוש השייכות לקצירה ובצירה מיהו מדאורייתא לוקה רק אם עשה הכל בלא שנוי שקצר כדרך הקוצרין והעמיד כרי ודש בבקר וכן אם בצר כדרך הבוצרין ודרך בגת ומדרבנן צריך לשנות בכל מלאכה ומלאכה אך נראה דאותן מלאכות דאין שייכין כלל לקצירה ובצירה כדרכה כגון טחינה ואפיה ובישול א"צ לשנות אף מדרבנן הנה המ"ר הקשה על הר"ש ז"ל שפי' ההיא דמשאלת אשה לחברתה החשודה על השביעית כו' ולא תבור ולא תטחון עמה דהיינו שחשודה לאכול פירות שביעית אחר הביעור והקשה אמאי לא פי' דמיירי אף קודם הביעור והאיסור הוא משום דטוחנת בלא שנוי ע"ש אך נראה דבטחינה א"צ שנוי כיון דאינה שייך לעבודת הקצירה כלל:

והנה השנו"א (פ"ח מ"ו) שיטה אחרת לו לגמרי וכתב דשנוי מהני רק לעבודה בתלוש וההיא בתאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה אבל קוצין אותן בחרבה לא פי' כפי' הר"ש ז"ל דמוקצה הוא כלי שחותך בו התאנים אלא כלי שעושין בו קציעות (וכן פי' הראב"ד ז"ל בת"כ) והיינו בעבודה שבתלוש אבל לבצור אסור אפילו ע"י שנוי ואינו רשאי אלא לתלוש ביד ע"ש. והנה בירושלמי (פ"ב ה"ג) אמרינן דבי ר' ינאי משקה בסלא והיינו ע"י שנוי ע"ש ומוכח דאף במחובר שייך שנוי וצ"ל משום דהשקאה היא רק מדרבנן כדאמרינן במו"ק ובזה שרי ע"י שנוי כמו בתלוש והטעם דבתלוש מותר ע"י שנוי הוא ג"כ משום דעבודה בתלוש הוא רק מדרבנן וה"ה למחובר כל שהוא רק מדרבנן מותר ע"י שנוי. והנה זה שכתב השנו"א דאינו מותר רק לתלוש ביד ואע"ג דאף ע"י שנוי אסור וצ"ל דתלישה ביד לא חשיב בצירה כלל אלא תלישה ולפ"ז הכלל הוא דכל שנוי שאינו מאבד את שם המלאכה לגמרי אסור במחובר אבל שנוי כזה המאבד את שמו מותר וכמ"ש התוס' מו"ק (ד') גבי אין עושין האמה בשביעית דמכשיר אגפיה לזריעה דרבנן סברי כיון דע"י השנוי עביד ליה לאו מלאכה היא ומותר דלא שמיה חרישה ע"ש ואע"ג דהתם הוי במחובר כיון דהוי שנוי המאבד את שמו וכמ"ש דלא שמיה חרישה מותר. והנה בהגהת שנו"א שם הקשה מההיא דמותר למכור בשביעית מגל יד ומגל קציר ומשום דראוין למלאכת היתר לקצור מן המופקר וו' דאף במגל שרי לקצור ולא

רק ביד ותי' דכל שקוצרו מעט מעט שרי אף במגל ע"ש ונראה טעם הדבר דכל שבוצרו מעט וועט ולא חשיב בצירה כ"א קיטוף א"כ מאבד את שמו וכדאמרינן לענין פאה דאם קוצרו מעט מעט אף במגל פטור מן הפאה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהל' מ"ע ואף דבפאה ל"ש שנוי אלא משום דלאו שמיה קצירה אלא קיטוף:

ז

גרסינן בשביעית (פ"ב מ"ו) אין נוטעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מל' יום לפני ר"ה כו' ובר"ה י' אמר רבא לדברי האומר ל' צריך ל' ול' ופי' רש"י ז"ל היינו ל' לקליטה ול' לתוס' שביעית דבעינן שלא תהא נקלטת בתוס' שביעית והתוס' כתבו שם דזה דצריך ל' ול' לא קאי על שביעית דבעינן רק שלא תקלוט בשביעית עצמה אבל שלא תקלוט בתוספת שביעית לא איכפת לן ע"ש. ונראה הטעם דהנה זה דאסור ליטע ערב שביעית שתקלוט בשביעית עצמה אף שאינו עושה שום מלאכה בשביעית הוא משום דאדם מצווה על שביתת שדהו כדאמרינן בע"ז ט"ו והיינו דאיכא עשה דושבתה הארץ והמנחת חינוך מצוה קי"ב כתב דעבודת קרקע ע"י עכו"ם בשביעית אסור מה"ת משום עשה דשביתת הארץ ע"ש. וכל שנוטע ערב שביעית ונקלטה בשביעית נהי דלאו דעשיית מלאכה בשביעית ליכא דאינו עושה שום מלאכה בשביעית מ"מ עשה דושבתה הארץ איכא דבהקרקע נעשית מלאכה בשביעית וכמו בשביתת כלים בשבת לב"ש דאמרינן נר אפקורי מפקיר ליה ואע"ג שהדליק מערב שבת מ"מ כיון דאיכא שביתת כלים אף שאח"כ דולק מאליו אסור וה"נ אף שנטע ערב שביעית כיון דהקליטה היא בשביעית א"כ המלאכה נעשית בהקרקע בשביעית ומצווה הוא על שביתת שדהו בשביעית אך זה רק בשביעית עצמה אבל בתוספת שביעית ס"ל להתוס' דזהו רק על איסור מלאכה של האדם אבל על שביתת שדהו ליכא תוספת שביעית ומש"ה לא איכפת לן אם תקלוט בתוספת שביעית:

הנה התוס' מו"ק ד' על הא דאמרינן דר"ג וב"ד נמנו על ב' פרקים ובטלום דקרא קא דרוש דגמר שבת שבת משבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין כו' הקשו הא בשבת נמי בעינן תוספת בין בכניסתה ובין ביציאתה כדאמרינן ביומא דצריך להוסיף מחול על הקודש ותי' דהאי פורתא לא קא חשיב וכי ההוא שיעורא נמי יהא מודה ר"ג דצריך להוסיף ע"ש. וקשה טובא מאי קמ"ל ודאי האי פורתא צריך להוסיף דהא שביעית מתחלת בר"ה ור"ה שהוא יו"ט יש בה תוספת יו"ט א"כ האי פורתא של תוספת אסור בכל מלאכות משום יו"ט ועבודת קרקע בכלל. והנה לפמ"ש המנחת חינוך דעשיית מלאכה בשביעית ע"י עכו"ם אסור מה"ת משום שביתת שדהו א"כ י"ל

דנ"מ דאסור לעשות בהאי פורתא של תוספת אף ע"י עכו"ם משום תוספת שביעית ואף לפמ"ש דשיטת התוס' דתוספת שביעית הוא רק על עשיית מלאכה של האדם אבל לא על שביתת שדהו זהו רק על התוספת של ל' יום לפני ר"ה דנפקא לן מבחריש ובקציר תשבות כו' דזהו רק על עשיית מלאכה אבל האי פורתא דנפקא לן משבת בראשית ותוספת שבת הוא על כל השביתות ואף על שביתת בהמתו ושביתת כלים לב"ש וה"נ בשביעית על שביתת שדהו:

והנה אי נטיעה בתוספת שביעית הוא מדאורייתא שיטת ר"ת דאינו אסור מדאורייתא בתוספת שביעית רק חרישה דכתיב בחריש ובקציר תשבות אבל לא נטיעה והר"ש ז"ל ריש שביעית הקשה עליו דאם חרישה אסורה כ"ש נטיעה דכתיב וכרמך לא תזמור וכ"ש נטיעה דזמירה תולדה דזורע וכ"ש נוטע דדמי לזורע טפי ע"ש היינו דאבות מלאכות חמירי טפי מחרישה. והנה אמרינן בירושלמי (פ"ו ה"ב) על ההיא דעושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר דשין וזורין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ומקשינן במה אנן קיימין אי בפירות ששית שנכנסו לשביעית בארץ נמי מותר ואי בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר לקצור אסור בתמיה אלא במה אנן קיימין בפירות שביעית בשביעית [ועיין בהמפרשים ז"ל שם] דא"א להיות בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית כיון דלחרוש מותר כ"ש לקצור וקשה הא אדרבה קצירה הוי מלאכה טפי מחרישה דקצירה הוא אב מלאכה כמו זורע:

והנה תוספת שביעית נפקא לן מבחריש ובקציר תשבות והיינו חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופי' רש"י ז"ל דקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית היינו תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית והתוס' ר"ה (י"ב ע"ב) כתבו דאין זה תוספת שביעית במה שהפירות שגדלו בשביעית אסורין בשמינית ופי' דהיינו פירות שביעית שיצאו לשמינית אסור לחרוש ולקצור ולעדור אותה דסד"א דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לצורך פירות שביעית להכי אצטריך ההוא קרא ע"ש. והנה יש לעיין דהא אמרינן בת"כ שהביא הר"ש ז"ל בשביעית (פ"ב מ"ה) שבת שבתון יהיה לארץ כיון שיצאה שביעית אעפ"י שפירותיה אסורין מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן אבל פירותי' אסורין עד ט"ו בשבט ע"ש א"כ חרישה וקצירה ועידור אחר שביעית אמאי אסורה אך בשביעית שם בההיא דפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית כו' נראה דפלוגתא הוא דרק לר"ש למוצאי שביעית מותר בעבודה אבל לת"ק לא והת"כ דשבת שבתון כו' אתיא כר"ש אך תקשה לר"ש היכי משכחת לה תוספת

שביעית במוצאי שביעית ונראה לומר דאף לר"ש דמתיר עבודה במוצאי שביעית לצורך הפירות אף שהפירות שביעית זהו רק בשאר מלאכות אבל קצירה אסורה ואף דקצירה היא ג"כ משום מלאכה מ"מ בזה שאני קצירה משאר מלאכות דאיסור קצירה תלוי בהפרי ולא הוי כשאר מלאכות שהוא איסור הזמן דבשנה שביעית אסור במלאכות אלו דהא במופקר שרי קצירה כדרך הקוצרין כדאמרינן בת"כ וכן בפירות ששית שנכנסו לשביעית דתורת פירות ששית עליהן מותר לקוצרן כדרך הקוצרין ואף שהוא עושה מלאכה זו בשביעית דבזה קצירה שאני דאזלינן בתר הפירות ולא אחר זמן המלאכה וה"נ בפירות שביעית שנכנסו לשמינית כיון דקדושת פירות שביעית עליהן אסור לקוצרן כדרך הקוצרין וכן משמע ממתני' (פ"ח מ"ו) תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה כו' ולא קתני אין קוצין במוקצה בשביעית כמו דקתני במתני' לענין שאר מלאכות אלא תאנים של שביעית אין קוצין אותן כו' דזה תלוי בהפירות דאם הן פירות שביעית אף בשמינית אין קוצין אותן במוקצה ועיין תוס' ר"ה ט' ע"א ד"ה וקציר] ולפ"ז משכחת לה תוספת שביעית במוצאי שביעית בקצירה דהא קרא דתוספת שביעית למוצאי שביעית הוא בקצירה וכדכתיב בחריש ובקציר תשבות ואמרינן דהיינו קציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית אך מהירושלמי נראה דפירות שביעית קוצרין בשמינית דאמרינן (בפ"ו ה"ב) גבי עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר כו' במה אנן קיימין כו' אי בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לחרוש מותר לקצור אסור בתמיה כו' ומוכח דפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית מותר בין לחרוש ובין לקצור ואפשר דבסוריא שאני דבסוריא ליכא תוספת שביעית תדע דאמרינן שם בירושלמי אי בפירות ששית שנכנסו לשביעית בארץ נמי מותר כו' אבל בפירות שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא אמרינן כהאי לישנא ונראה דבא"י אסור כה"ג רק בסוריא אמרינן דמותר בין לחרוש ובין לקצור:

אמרינן דחורשין שדה לבן עד הפסח ושדה האילן עד עצרת. והנה שאר מלאכות אי מותרין אחר הפסח הר"ש ז"ל ריש שביעית שקיל וטרי בזה אי מותר זריעה ונטיעה בב' פרקים ע"ש והנה אי מותרת זריעה בשדה הלבן אחר הפסח יש להביא ראיה מההיא דמנחות ה' דאמרינן מנחת העומר תוכיח שאסורה להדיוט כו' מה למנחת העומר שכן מתרת חדש בשביעית שביעית נמי שכן מתרת ספיחין וכתב השמ"ק דה"ה דהמ"ל שכן מתרת חדש בתבואה שהביאה שליש לפני ר"ה ע"ש ואי אסורה זריעה בשדה לבן אחה"פ לא משכחת לה שיתיר העומר של שביעית תבואה שהביאה שליש לפני ר"ה דאחה"פ אסור לזרוע ואם נזרעו קודם הפסח אפילו נזרעו ערב הפסח קודם חצות דמותר

אז בעשיית מלאכה בט"ז שהוא הקרבת העומר כבר אשרוש דאין קליטה יותר מג' ימים א"כ כבר התירן עומר של ששית:

הנה זה דמותר לחרוש בשדה לבן רק עד הפסח והיינו עד שתכלה הליחה הביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דע"י שעתיד לזורעה בתחילה צריך שתהא רוב הליחה קיימת היינו דאח"כ אינה ראויה לזרוע וכשחורש אינו לצורך ששית כ"א לשביעית ע"ש הא אם היה אפשר לזרוע אח"כ היה מותר לחרוש אחה"פ. הנה אמרינן (פ"ב מ"ב) מזבלין ומעדרין כו' עד ר"ה וכן בבית השלחין והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דה"ה דמותר לחרוש ע"ש והטעם הוא משום דבית השלחין אין הליחה נפסקת שהרי משקין אותה ומש"ה ראויה לזרוע אף אח"כ ומש"ה מותר לחורשה. והנה יש לעיין איך מותר עד ר"ה הא כשזורעה סמוך לר"ה תביא שליש בשביעית והן פירות שביעית א"כ איך מותר לחרוש עבורן ונראה דמש"ה מותר לחרוש משום דיכול לזורעה קטניות דאזלינן ביה בתר השרשה וכיון שהשרישו קודם ר"ה הן פירות ששית. והנה בירושלמי (פ"ב ה"ב) אמרינן על הא דחורשין בית השלחין עד ר"ה רבי אומר עד ר"ה ג' חדשים כדי שיזרע אורז וישרש ויטע אורז וישרש ע"ש ונראה דמש"ה נקט אורז דאזלינן ביה בתר השרשה כדאמרינן בשביעית (פ"ב מ"ז) וא"כ היא לצורך פירות ששית ונראה לפ"ז לדידן דלא קי"ל כסתם מתני' אלא כשמואל דס"ל בר"ה דאף באורז ודוחן כו' אזלינן בתר גמר פרי אסור לחרוש בבית השלחין כמו בשדה הבעל והנה הרמב"ם ז"ל לא הביא מה דאמרינן בירושלמי דאף חרישה גמורה מותר בבית השלחין וכתב רק דמעדרין ומשום דעידור אינה מלאכה גמורה התירו בבית השלחין:

והנה הר"ש ז"ל שם כתב דבית השלחין הוא גנה של ירק ומתקן בכך הירק של ששית ע"ש והנה יש ג"כ לעיין הא בירק אזלינן בתר לקיטה א"כ איך חורשין עד ר"ה הא א"כ הלקיטה תהיה אחר ר"ה וא"כ הן פירות שביעית וכן מה דמעדרין במקשאות ובמדלעות עד ר"ה הא קשואין ודלועין שהן ירק אזלינן בהו בתר לקיטה והן פירות שביעית. אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ שם כתב על ההיא דמעדרין במקשאות ומדלעות מעדרין חופרין בעיקרי האילנות והקשה עליו התי"ט איך ס"ל דשרי זה אף באילנות הא אין חורשין בשדה האילן אלא עד עצרת דלאח"כ הוא לצורך שביעית ע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל בפה"מ שבת פ' הבונה כתב דמנכש היינו חופר בעיקרי הגפנים והצמחים ע"ש ונראה דלהרמב"ם ז"ל אין הטעם דמעדרין במקשאות ומדלעות עד ר"ה כמ"ש הר"ש ז"ל משום שהוא לפירות ששית דכיון דהלקיטה בשביעית הן פירות שביעית רק ניכוש אינו אסור קודם שביעית וכמו מזבלין ומיבלין ומאבקין כו' עד ר"ה וחפירה בעיקרי האילנות

והצמחים הוא ניכוש ואין זה מן המלאכות האסורות קודם שביעית ומש"ה מותר זה אף באילנות:

כתב הר"ש ז"ל (פ"ב מ"ו) על ההיא דהאורז והדוחן כו' השרישו לפני ר"ה מותרין בשביעית דאף דזריעה אב מלאכה ואסורה לפני שביעית מ"מ כיון דהשרישו לפני ר"ה אף דבאיסור זרע מותרין בשביעית ע"ש אך מהירושלמי נראה דמותר לזרוע לכתחילה אורז ודוחן דהא אמרינן דחורשין בית השלחין ג' חדשים לפני ר"ה כדי שיזרע אורז וישרש ומוכח דאף לכתחילה מותר לזרוע אורז באופן שישרש קודם ר"ה:

הנה זה דאין חורשין שדה לבן אחה"פ לכל המפרשים ז"ל מיירי בשדה שאינה זרועה אך השני"א פי' שם דמיירי בשדה שהיא זרועה כבר וחורשין בין הערוגות שיהיו הגשמים יורדין בה יותר ע"ש. והנה גרסא אחרת הוא ש בהירושלמי דהר"ש ז"ל הביא רפ"ב מהירושלמי הטעם דשדה אילן חורשין עד העצרת ושדה לבן רק עד הפסח דשדה לבן ע"י שעתיד לזורעה בתחילה צריך שתהא רוב הליחה קיימת ע"ש היינו דצריך עוד לזורעה אך השנו"א שם גרס שדה לבן ע"י שהיא זרוע מתחילה כו' ע"ש אך נראה דאף להשנו"א ודאי אם אינה זרועה ג"כ אין חורשין אותה אחה"פ דהא אמרינן בשדה האילן כל ג' אילנות לבית סאה אם ראוין לעשות ככר דבלה באטלקי כו' חורשין כל בית סאה בשבילן פחות מכאן אין חורשין אלא מלוא אורה וסלו והטעם דהשאר א"צ לאילנות וא"כ הוי כשדה לבן דאין חורשין אותה אחה"פ ומוכח דאף אם אין השדה זרועה ג"כ אין חורשין אותה אחה"פ:

הנה זה דג' אילנות לבית סאה אם ראוין לעשות ככר דבלה כו' חורשין כל בית סאה בשבילן ואם שתים עושין ואחת אינה עושה אין חורשין אלא כמלוא אורה וסלו ועמדו המפרשים ז"ל אמאי לא יחרשו בשביל השתים לפי חשבון ונראה דתלוי בזה דכל שנקרא שדה אילן חורשין אותה עד עצרת וכל שאינה נקראת שדה אילן לא התירו לחרוש עד עצרת אף כשמועיל לאילנות היכא דאפשר שהוא חורש ג"כ בשביל השדה וכל פחות מג' אילנות שעושין כשיעור הזה אין השדה שדה אילן ואין חורשין רק עד הפסח וכן מ"ש הרמב"ם ז"ל דבנטיעות בעינן י' לבית סאה ובזה נטיעות חמירי מאילנות דאם אין שם י' אין חורשין ועמדו בזה המפרשים ז"ל אמאי נטיעות חמירי מאילנות ע"ש והטעם משום דבנטיעות לא מקרי שדה האילן אא"כ הן ממטע עשרה לבית סאה והנה זה דב' עושין ואחת אינה עושה דחורשין להן כמלוא אורה וסלו נראה הטעם משום דאותו השיעור של מלוא אורה וסלו אין דרך לזרוע אותו דמטנפי פירי כדאמרינן בב"ב (פ"ב)

וא"כ מוכח דהחרישה היא לצורך האילנות ולא לצורך הקרקע וכה"ג מותר אף אם אינה שדה אילן:

אמרינן (פ"ב מ"ה) פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית כו' אין סכין ואין מנקבין אותן וכתב הר"ש ז"ל דמיירי בפגין שאין דרכן להתבשל עד תשרי ואפילו בששית קאמר דלא סכין ולא מנקבין מאחר דאין נגמר בישולן עד שתכנס שביעית ע"ש והקשה המ"ר אמאי אסור לסוך ולנקבן בששית הרי פירות ששית הן כיון שחנטו בששית ע"ש ונראה כיון דזה דסכין ומנקבין אותן הוא כדי למהר בישולן כמ"ש הר"ש ז"ל שם וכיון דאין מתבשלין אלא לאחר ר"ה של שביעית נמצא דע"י זה שמנקבן בששית ממהרין בישולן בשביעית וכיון דממהר גידולן חשיב כמו זורע א"כ אסור לנקבן בששית כדי שימהרו בישולן בשביעית כמו שאין נוטעין אילן בששית כדי שתקלוט בשביעית לדעת התוס' ר"ה (י' ע"ב) ולדעת רש"י ז"ל אסור ליטע בששית אף אם תקלוט בתוספת שביעית אך יש לדון בזה דהא מותר לזרוע בששית אף אם תגמר התבואה אחר ר"ה דרק התחלת הגידול חשיב מלאכה ואסור לנטוע בששית שתקלוט בשביעית דהקליטה שהיא התחלת הגידול זהו חשיב מלאכה אבל מה שגדל אח"כ בשביעית לא איכפת לן מה דממהר גידולו חשיב כמו זורע וכמו זומר דאסור דממהר גידולו הוא ג"כ רק מה שמתחיל לגדל ביותר מהירות זהו המלאכה אבל מה שגדל אח"כ לא עדיף מזריעה עצמה דמה שגדל אח"כ בשביעית אינה מלאכה וצ"ל דה"נ זה דאין סכין היא ג"כ באופן דמה שתמהר הבישול יהיה בשביעית דמהירות הבישול הוא בשעת הבישול וכיון דאין מתבשלין אלא אחר ר"ה נמצא שהמלאכה נעשית אחר ר"ה:

אמרינן מסקלין מקרסמין ומזרדין כו' עד ר"ה והנה שיטת הר"ש ז"ל (פ"ב מ"ב) דהטעם משום דהנך מלאכות הן רק מדרבנן לא גזרו עליהן קודם שביעית וכן דעת התוס' ע"ז (נ' ע"ב). והנה רש"י ז"ל כתב שם הטעם משום דאיסור מלאכה קודם שביעית הוא רק מדרבנן ובהנהו לא גזור שלא ימותו הנטיעות ע"ש אך רק להס"ד שם דלהמסקנא שרינן התם קודם שביעית לא רק אוקמא אילנא אלא אף אברויי אילנא ע"ש הנה הר"ש ז"ל (פ"ב מ"ב) כתב ויש כמה חילוקין בדבר דכל מלאכה אפילו דאורייתא כגון חרישה שעושה לצורך פירות ששית מותרות אפילו בתוספת שביעית וחרישה שאינה צורך פירות אלא לצורך האילן עצמו אפילו לפני תוספת שביעית אסורה כדתנן דלא שרינן אלא עד העצרת ע"ש אך רש"י ז"ל מו"ק (ג' ע"ב) כתב זה דאין חורשין שדה אילן אלא עד עצרת הוא משום דמכאן ואילך הוי כמתקן פירות שביעית ע"ש היינו דאין האיסור לחרוש אחר עצרת משום דהחרישה היא להאילן וזה אסור רק משום דהחרישה היא לצורך פירות

שביעית וזה אסור. והנה לפ"ז י"ל דכל הנך דמסקלין ומקרסמין כו' הם רק לצורך פירות ששית או לצורך האילן והקרקע אך אין בהם משום תיקון פירות שביעית ומש"ה מותר דאינו אסור רק תיקון פירות שביעית. והנה לרש"י ז"ל דזה דאסור לחרוש שדה אילן אחר עצרת הוא משום דמתקן פירות שביעית יש לעיין דא"כ ל"ל הלכה די' נטיעות דחורשין אותן עד ר"ה לר"ע דאמר נטיעה כשמה שעדיין אינה עושה פירות הא ל"ש דמתקן פירות שביעית ול"ל הלל"מ לזה וצ"ל דאף לרש"י ז"ל בתוספת שביעית עצמה דהיינו ל' יום לפני ר"ה אף מה שהוא לתיקון האילן אסור הנה הרמב"ם ז"ל כתב רפ"ג עבודת הארץ בשנה ששית ל' יום סמוך לשביעית אסורה הלל"מ מפני שהוא מתקנה לשביעית ע"ש היינו דאף בתוספת שביעית של ל' יום הוא ג"כ משום דמתקנה לשביעית והנה קצירה ובצירה נראה ודאי דמותר בתוספת שביעית דאין בזה תיקון לשביעית ולכל השיטות כן דקצירה ובצירה הן עבודות בפירות ששית וכל עבודות בפירות ששית מותרות עד ר"ה כמ"ש הר"ש ז"ל וזמירה וזריעה אסורין בתוספת שביעית דהוי תיקון לשביעית כתב הרמב"ם ז"ל שם הי"א אף בזה"ז אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין ערב שביעית כו' ודבר זה אסור לעולם משום מראית העין ע"ש ונראה דלהרמב"ם ז"ל אף בזמן שביהמ"ק קיים אינו אסור רק משום מראית העין דאי לא"ה נמצא דיש ב' גזירות בנטיעה ערב שביעית חדא משום תוספת שביעית וחדא משום מראית העין ומנ"ל להרמב"ם זה ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה שכל האיסור של נטיעה ערב שביעית היא רק משום מראית העין והטעם דבנטיעה ערב שביעית ליכא איסור אחר הוא משום דאינו מתקן לשביעית דנטיעה היא לכמה שנים וכמ"ש התוס' ר"ה (ט' ע"ב) דמש"ה חרישה אסורה מפסח ועד עצרת ונטיעה אינה אסורה אלא ל' יום קודם ר"ה דחרישה ערב שביעית הוא להועיל לשביעית אבל אין לאסור ערב שביעית ליטע מחמת שהאילן גדל בשביעית דכל האילנות נמי מגדל גדלי בשביעית ע"ש א"כ להרמב"ם ז"ל דס"ל דאף בתוספת שביעית האיסור הוא שמתקנה לשביעית א"כ נטיעה דל"ש זה אינו אסור אלא משום מראית העין ולהרמב"ם ז"ל החילוק בין תוספת שביעית ובין ב' פרקים הוא רק שזה הלל"מ וזה מדרבנן כמ"ש רפ"ג ע"ש וז"ש הרמב"ם ז"ל מפני מראית העין הוא כמ"ש בפה"מ משום דבעינן שיעשה שנה קודם שביעית דכיון דמונין שנות הערלה משביעית יאמרו שבשביעית עצמה נטע [ועיין בשנו"א] והנה בתוס' א"ש כתב דס"ל להרמב"ם ז"ל כר"ת דאין איסור נטיעה בתוספת שביעית ע"ש אך ר"ת כתב הטעם משום דנטיעה רק מדרבנן בתוספת שביעית משום דכתיב בחריש ובקציר תשבות ואין תוספת שביעית רק על חרישה אבל מדרבנן איכא תוספת שביעית על נטיעה ע"ש ולהרמב"ם ז"ל אף חרישה

אינה אלא מדרבנן וטעם הרמב"ם ז"ל בנטיעה דאינה אסורה אלא משום מראית העין הוא כמ"ש לפי שאינו מתקנה לשביעית:

סימן ס - חנטה לקיטה והבאת שליש

א

גרסינן בר"ה (י"ג ע"ב) אמר רבה אמור רבנן אילן בתר חנטה תבואה וזיתים בתר שליש ירק בתר לקיטה כו' אך הרמב"ם ז"ל ריש הל' מע"ש כתב וכן פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שלישית אעפ"י שנגמרו ונאספו אח"כ כו' מתעשרין לשעבר ע"ש היינו דאזלינן באילנות בתר עונת המעשרות ולא בתר חנטה וכ"כ בהל' שמטה (פ"ד ה"ט) לענין שביעית בא' בתשרי ר"ה לשמיטין וליובלות פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה ה"א מותרין ע"ש וכתב המהר"י קורקוס ז"ל בחידושיו ריש הל' מע"ש דכן הדעת נותן דכיון דנתחייבו במעשר בשלישית למה יעשרו מעשר שנה שניה ודאי דראוי ללכת אחר עונת המעשרות לענין סדר השנים ע"ש היינו דצריך לילך למעשר בתר שעת החלות של דין מעשר:

והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל דאף לענין שביעית אזלינן בתר עונת המעשרות נראה דאף חלות דיני שביעית על הפירות הוא ג"כ בשעת עונת המעשרות וראיה לזה מהא דאמרינן במעשרות (פ"ה מ"ג) לא ימכור אדם את פירותיו משבאו לעונת המעשרות למי שא"נ על המעשרות ולא בשביעית למי שחשוד על השביעית ע"ש ומה תלוי שביעית בעונת המעשרות ובפה"מ כתב שם וכן אמרו ושאר כל פירות האילן כעונתם למעשרות כן עונתם לשביעית ע"ש והיינו דחלות קדושת שביעית הוא בשעת עונת המעשרות וכן הביא המלאכת שלמה שם דבשביעית אינו אסור אלא משבאו לעונת המעשרות ע"ש. והנה זה דאסור בהפסד קודם דהא אמרינן מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית החרובין משישלשלו כו' צ"ל דלענין הפסד נידונין ע"ש סופן דמפסידן שלא יבואו לעונת המעשרות וזה אסור בשביעית דהא הפגין כשהם עתה אינו מפסיד במה שקוצצן רק שגורם שלא יגדלו עוד וזה ג"כ אסור וע"ז חל האיסור תכף כשנעשו פרי אבל קדושת שביעית אין להם אלא משבאו לעונת המעשרות:

והנה זה שפסק הרמב"ם ז"ל שלא כדברי הש"ס דאמרינן אילן בתר חנטה נראה דפסק כהירושלמי שביעית (פ"ה ה"א) דאמרינן שם ר"י ורשב"ל כו' הביא שליש קודם ט"ו

בשבט מתעשר לשעבר אחר ט"ו בשבט מתעשר לבא ע"ש היינו דאזלינן באילנות בתר הבאת שליש שהוא עונת המעשרות:

והנה לענין ערלה ורבעי כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ט מהל' מע"ש ה"י) דהנוטע אילן בט"ו באב משנה עשירית ה"ה בתוך שני ערלה עד ט"ו בשבט משנת י"ג וכ"מ שיוציא האילן בתוך זמן זה ה"ה ערלה אעפ"י שנגמרו לאחר כמה ימים ומט"ו בשבט משנת י"ג עד ט"ו בשבט משנת י"ד הוא נטע רבעי וכ"מ שיוציא בתוך זמן זה ה"ה רבעי ע"ש וכאן לא כתב הרמב"ם ז"ל דאזלינן בתר עונת המעשרות רק כל מה שיוציא בתוך זמן האיסור הוא אסור. ונראה דהכא מודה הרמב"ם ז"ל דאזלינן בתר חנטה וכדעת רש"י ז"ל ותוס' בר"ה דכל שחנט קודם ט"ו בשבט הוא ערלה ומשום דל"ש עונת המעשרות לענין ערלה ורבעי דדין ערלה חל אף על הפגים וכדאמרינן דהמעמיד בשרף הפגים אסור וכן רבעי כדאמרינן בירושלמי שלהי פ"א דערלה דפגין של רבעי טעונין קבורה וז"ש הרמב"ם ז"ל דכל מה שיוציא האילן בתוך הזמן ה"ה ערלה הוא משום דיציאה זהו שיעור של פרי באילנות כדאמרינן בפסחים (נ"ב) בפלוגתא דר"י ורבנן אי סמדר הוי פרי דמודים חכמים לר"י בשאר אילנות ומייתינן שם בריית דשאר אילנות משיוציאו חשוב פרי ע"ש ולערלה אזלינן בסדר השנים כשנעשין פרי דאז הוא חלות איסור ערלה:

הנה זה דבסדר השנים אזלינן בתר שעת חלות הדינים לענין זה חזינן נמי בירושלמי חלה (פ"א ה"ג) דהנה חלה ג"כ אין מפרישין מן החדש על הישן ואמרינן שם איזה חדש וישן שבחלה ב' שדות אחת הביאה שליש ואחת פחות משליש לחלה אחת למעשרות שתים דחלה כיון דקודם הבאת שליש ג"כ חייבת בחלה לחלה חשיבי של שנה אחת אף דזו הביאה שליש לפני ר"ה וזו הביאה שליש לאחר ר"ה כיון דפחות משליש הביאו שתיהן לפני ר"ה ולמעשרות חשיבי של ב' שנים. עוד אמרינן שם אחת פחות משליש ואחת עשבים לחלה שתים ולמעשרות אחת ומשום דעשבים ל"ש בהו חלה ואם אחת הביאה רק עשבים לפני ר"ה ואחת הביאה פחות משליש דשייך בה חלה לחלה חשיבי של ב' שנים ולמעשרות כיון ששניהם הביאו שליש אחר ר"ה חשיבי של שנה אחת ע"ש ומוכח דבכ"ד אזלינן בסדר השנים בתר שעה הראויה לאותה דבר ומש"ה לערלה אזלינן בתר הוצאת הפרי דאז חלות דיני ערלה:

הנה בפ"ב מהל' בכורים ה"ז כתב הרמב"ם ז"ל אין מביאין בכורים לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש כיצד לא יביא מפירות שחנטו קודם ט"ו בשבט על פירות שחנטו אחר ט"ו ע"ש היינו דלבכורים אזלינן בתר חנטה וטעם הדבר הוא ג"כ משום דלהפרשת בכורים לא בעינן עונת המעשרות וראוין משעת חנטה כדאמרינן בירושלמי

רפ"ג דבכורים הבאתי ראשית פרי האדמה בשעת הבאה פרי הא בשעת הפרשה אפילו בוסר אפילו פגין ע"ש:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב מהל' בכורים הט"ו) המוכר שדהו לעכו"ם וחזר ולקחה ממנו ה"ז מביא ממנה בכורים מה"ת שאינה נפקעת מן המצוה בקנין העכו"ם וכתב ע"ז הראב"ד ז"ל אעפ"י שבכרו ברשות העכו"ם ע"ש היינו דביכור לבכורים הוי כמו הבאת שליש ביד עכו"ם למעשרות דאם היה קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מקדושתה הבאת שליש ביד עכו"ם פוטר ממעשר וה"נ ביכור ביד עכו"ם רק דאינה נפקעת בקנין עכו"ם ומש"ה חייבת וביכור הוא שיעור של פגים וכדאמרינן רפ"ג דבכורים כיצד מפרישים את הבכורים יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה אשכול שביכר כו' ואמרינן עלה בירושלמי משום דכתיב הנה הבאתי כו' בשעת הפרשה אפילו בוסר אפילו פגין ואף דלענין פטור עכו"ם לכל השיטות אזלינן אף באילנות רק אחר הבאת שליש שהוא עונת המעשרות ולא אחר חנטה לבכורים שיעור של פגין הוא כהבאת שליש למעשרות לכ"ד:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א דמע"ש ה"ג) והחרובין אעפ"י שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין להבא הואיל ומתעשרות מד"ס יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בחרובי צלמונה וכיוצא בהן שאין ראויין למאכל רוב האדם כו' ע"ש. והנה כאן תלה הרמב"ם ז"ל בחנטה ולא בעונת המעשרות ולא כתב אעפ"י שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט ונראה דבחרובי צלמונה עונת המעשרות שלהן הוא בשעת חנטה דכל הפירות בשעת חנטה שהוא שיעור של פגים הן ראוין קצת לאכילה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ שביעית (פ"ד מ"ז) על הא דאמרינן מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה כו' וכן כיוצא בהם וכתב בפה"מ ומנהג כמו כן לאכול הפרי שלא בישל כל צרכו ועודנו קשה מעט על דרך שיזדמן להם ובשביל זה אמר יאכל הפגים משיזריחו כו' וכן כיוצא בהם ר"ל ששאר כל מה שיצמח באילנות כשהזריחו פניהם וזו היא סברא כשיתבשלו מעט יאכל מהם עראי ע"ש רק לעונת המעשרות בעינן שיהא אוכל גמור כמה שהביא הר"ש ז"ל רפ"א דמעשרות על ההיא דכל שאין תחילתו אוכל אבל סופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כהדא דתני מאימתי כל הפירות חייבין במעשר התאנים משיבחילו ע"ש היינו דקודם עונת המעשרות אינו אוכל להתחייב במעשרות דבעינן אוכל גמור אך חרובי צלמונה דלעולם אין ראוין רק קצת לאכילה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שאין ראוין למאכל רוב האדם ומש"ה פטורין במעשרות מה"ת משום דלמעשרות בעינן אוכל גמור אך כשחייבו רבנן הנך במעשרות משעת חנטה

חייבות במעשרות דאז ראויין קצת לאכילה ואין חילוק בהם בין שעת חנטה לאח"כ דלעולם אין ראוין רק קצת לאכילה:

הנה להרמב"ם ז"ל דאזלינן בסדר השנים בתר עונת המעשרות יש לעיין אמאי ט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות דהתוס' כתבו הטעם משום דאם חנטו קודם ט"ו בשבט גדלין על מי שנה שעברה היינו קודם ר"ה ורש"י ז"ל כתב משום דט"ו בשבט הוא' זמן חנטה וב' הטעמים אלו הן בירושלמי אך זה שייך רק בחנטה ולא בעונת המעשרות שהוא הבאת שליש וכיון דלא אזלינן באילן בתר חנטה מה הוא שייך לט"ו בשבט ואף דאתרוג אזלינן בתר לקיטה ומ"מ אמרינן בר"ה (ט"ו ע"א) דר"ה שלו הוא ט"ו בשבט התם הוא משום דלא נפיק מתורת שאר אילנות דר"ה שלהם ט"ו בשבט וכמ"ש התוס' ריש קדושין דמש"ה אתרוג שוה לאילן לשביעית ואף דגדל על כל מים משום דלא נפיק מתורת שאר אילנות וכן הטעם לר"א דאתרוג שוה לאילן לכ"ד ע"ש וה"נ לא נפיק מתורת שאר אילן לר"ה שלו אבל להרמב"ם ז"ל דבכל אילנות אזלינן בתר עונת המעשרות יש לעיין אמאי ט"ו בשבט ר"ה לאילנות (כתב הריטב"א ז"ל (ר"ה י"ב) דמש"ה הלכו באילן אחר חנטה ובתבואה אחר שליש דאילן כשהגיע לחנטה כבר קבל כל יניקתו הצריכה להביא הפירות לכלל שלמות ועוד נראה כי הטעם שקבעו חכמים שבט ר"ה לאילן וקבעו תשרי לתבואה מפני שהאילן שתה רוב גשמי שנה עד שבט אבל התבואה צריכה כל גשמי שנה לפיכך קבעו לה תשרי ע"ש. והנה עמ"ש שהאילן א"צ רק לרוב גשמי שנה עד שבט יש לעיין דהא אמרינן פ"ג דתענית מתריעין על האילנות בפרס הפסח וכתב הריטב"א ז"ל דאם יחסרו להם הגשמים באותה שעה ילקו לגמרי וכתב דמיירי שירדו גשמים ברביעה לצמחים ולאילנות אך כשיגיע פרס הפסח הם צריכים לרביעה אחרת ואם לא ירדו מתריעין מיד ע"ש ומוכח מזה דאין האילנות מסתפקים בהגשמים עד שבט]:

הנה המהר"י קורקוס כתב שם על הרמב"ם ז"ל שפסק דאזלינן באילנות בתר עונת המעשרות ואף דאמרינן בגמרא דאילן בתר חנטה משום דחצטה זהו עונת המעשרות והביא לזה דברי רש"י ז"ל בשיר השירים התאנה חנטה פגיה הגיע זמן בכורים ליקרב שתכנסו לארץ ע"ש אך אי אפשר לומר כן דאמרינן בירושלמי שביעית (פ"ה ה"א) מצאת העלין ועד הפגין נ' יום מן הפגים ועד שיתין הנובלות נ' יום מן שיתין הנובלות ועד התאנים נ' יום כו' לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה אמר ר"י מונה ק' יום למפרע ע"ש היינו דחנטה הוא שיעור פגין ופגין הן קודם עונת המעשרות כדמוכח מההוא דשביעית (פ"ד מ"ז) מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגים משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה ביחלו כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהם בשאר שני שבוע חייב במעשרות וכן

מההיא דעוקצין (פ"ג מ"ו) דאמרינן הפגין והבוסר ר"ע מטמא ט"א ריב"נ אומר משיגיעו לעונת המעשרות ע"ש. עוד אמרינן ספ"ד דשביעית מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית כו' בה"א החרובין משישלשלו והגפנים משיגריעו כו' וכן האילן כיון שבא לעונת המעשרות מותר לקצצו כו' ואמרינן עלה בירושלמי דחרובין שלשולן זהו חנטן ע"ש ומוכח דחנטה אינה עונת המעשרות דמשהגיעו לעונת המעשר מותר לקוצצן דעונת המעשרות של חרובין אמרינן ריש מעשרות החרובין משינקדו ומה שהביא מרש"י ז"ל שיר השירים התאנה חנטה פגיה הגיע זמן בכורים ליקרב כו' הוא משום דביכורים בשעת הפרשה אפילו פגים כדאמרינן בירושלמי ומדברי רש"י ז"ל (ב"ק נ"ט) נראה דחנטה הוא שיעור פחות עוד יותר מסמדר שכתב על ההיא דלולבי גפנים האשכלות נראה בחניטת הגפנים וניכר ועדיין לא פרח להיות הענבים גמורים ע"ש היינו דחנטה הוא שיעור לולבין ובגמרא אמרינן שם דלולבין הוא פחות מסמדר ע"ש:

והנה מפה"מ שביעית (פ"ד מ"ז) נראה להפך דשיעור עונת המעשרות הוא שיעור פגין שכתב שם על הא דאמרינן מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית הפגין משיזריחו אוכל בהם פתו בשדה ביחלו כונס לתוך ביתו וכן כיוצא בהן בשאר שני שבוע חייב במעשרות ר"ל ששאר כל מה שיצמח באילנות שהזריחו פניהם וזו הוא סברא כשיתבשלו מעט יאכל מהם עראי וכשיגיעו לתכלית בישולם כונס אותם לתוך ביתו ושאר שני שבוע חייב במעשרות ר"ל כשיזריחו הפגים אז יהיו באין לעונת המעשרות ע"ש היינו דשיעור עונת המעשרות הוא פגין והנה לפ"ז כשיגיעו לעונת המעשרות מותר לאכול רק בשדה ולהכניס לביתו צריכים להגיע לתכלית בישולם וז"ש ביחלו כונס לתוך ביתו היינו תכלית בישולם ולכאורה קשה הא אמרינן במעשרות (פ"א מ"ב) דעונת המעשרות התאנים משיבחילו אך זה יובן ממ"ש בפה"מ מעשרות שם שכתב משיבחילו משיתחילו להתבשל כו' ובוחל הוא בלשון חכמים הפרי המבושל ע"ש והנה בעונת המעשרות קתני משיבחילו היינו משיתחילו להתבשל אבל בשביעית לא קתני משיבחילו אלא ביחלו כונס לתוך ביתו והיינו גמר הבישול אבל בפסקיו לא ס"ל כן שכתב בפ"ה דשמטה הט"ז ומאימתי יהיה מותר לאכול פירות האילן בשדה בשביעית הפגין של תאנים משיזריחו אוכל בהן פתו בשדה כו' הכניס שליש מותר להכניס לביתו שהרי הגיעו לעונת המעשרות ע"ש היינו משהגיעו לעונת המעשרות מותר להכניס לביתו ופגין ע"כ הוא קודם עונת המעשרות:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד דשמטה הט"ז) בנות שוח הואיל והן נגמרות לאחר ג' שנים אם באו לעונת המעשרות קודם ר"ה של שמינית כו' היינו דאזלינן בבנות שוח בתר עונת

המעשרות ובפה"מ שביעית רפ"ה על הא דאמרינן בנות שוח שביעית שלהן שנייה כתב ז"ל שאפשר להיות דינם דין פירות שביעית בשנה שנייה מן השבוע וזה כשיזדמן להם שיתחילו להנץ בשנה שביעית והן עושות פרי לג' שנים ונגמר פרים בשנה שנייה מן השבוע שהיא שלישית לתחילת שנת השמטה שהתחילו להנץ בו כו' היינו דאזלינן בתר הנצה ועמד בזה המהר"י קורקוס ז"ל בפ"ד דשמטה וכתב משום דהרמב"ם ז"ל ס"ל דחנטה הוא שיעור עונת המעשרות ע"ש וקשה הא הנצה הוא קודם חנטה כדאמרינן במנחות (ס"ט) שתי הלחם הנצה שריא או חנטה שריא דהנצה הוא קודם חנטה ועיין ברש"י ז"ל שם א"כ אפילו אי חנטה הוא עונת המעשרות איך אזלינן בתר הנצה וע"כ דבריו בפה"מ שם אין עולין כדבריו בפסקיו ודברי הפה"מ שם מרפסין איגרי איך אשכחן דאזלינן באילן בתר הנצה:

כתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ בכורים (פ"ב מ"ו) על ההיא דאתרוג שוה לאילן בג' דרכים ולירק בדרך א' שוה לאילן כו' ובשביעית כו' וז"ל ואמרם לשביעית כו' והוא שאם נגמר פרי האתרוג בשנה השביעית ונכנסה השמינית ועדיין האתרוג באילן אותו האתרוג הפקר ככל פירות שנה שביעית כיון שנגמרה בשנה השביעית אעפ"י שנלקטה בשנה השמינית ע"ש וכאן פירש דבאילן אזלינן בתר גמר פרי וזהו ג"כ קשה דאיך שמענו דאזלינן באילן בתר גמר פרי:

והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל דאזלינן באילן בתר עונת המעשרות וכתב המהר"י קורקוס ז"ל דהוי סברא דאזלינן בסדר השנים בתר חלות דיני מעשרות נראה דאף זה דאזלינן בירק בתר לקיטה ולהרמב"ם ז"ל הוא בתר לקיטה ממש ולא בתר גמר פרי הוא ג"כ משום דהוי גבול לענין מעשרות דקודם לקיטה אינה ראויה למעשרות וכן לדיני שביעית וכשמגיעים לעונת המעשרות הם ראוים למעשרות ולשביעית אם יתלשו אבל ראוין ממש למעשר ולשביעית הוא כשיתלשו ומש"ה הוי לקיטה ג"כ גבול למעשרות ולשביעית ויש דברים שהולכין בהם בתר גבול של עונת המעשרות ויש אחר גבול של לקיטה ובפירות האילן אזלינן בתר גבול של עונת המעשרות ובחרובין שהן מדרבנן הלכו חכמים בתר לקיטה אך כל הגבולים הם חלות של הדינים הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' תרומות הי"ח) ישראל שלקח בסוריא שדה מן העכו"ם עד שלא הביאה שליש וחזר ומכרה לעכו"ם מאחר שהביאה שליש אם חזר ישראל ולקחה פעם שנייה ה"ז חייב בתרומות ומעשרות שהרי נתחייבה ביד ישראל והכ"מ תמה על הרמב"ם ז"ל למה צריך שיקח ישראל פעם שנייה והביא שם בשם המהר"י קורקוס ז"ל שר"ל שכוונת הרמב"ם ז"ל הוא רק שיהיה המירוח ביד ישראל אך לא בעינן שיקח הישראל עם הקרקע אך הביא שם הכ"מ שכתב

הרמב"ם ז"ל בתשובה דחייבת הואיל והביאה שליש ביד ישראל והיא עתה עם הקרקע ביד ישראל אלמא שצריך שיקנה עם הקרקע ע"ש. והנה שיטת הרמב"ם ז"ל נראה ממ"ש בפה"מ חלה (פ"ד מ"ז) גבי ישראל שהיו אריסין לעכו"ם בסוריא כו' ז"ל כבר קדם לנו כי סוריא הם הארצות שכבש דוד שלא מא"י וכבר ביארנו במס' דמאי שפירות סוריא אינן חייבות במעשרות אלא למי שלקט אותם פירות מקרקע שלו ומאחוזתו כו' ע"ש היינו דבסוריא בעינן שתהא הלקיטה מקרקע שלו ומש"ה בעינן שיקח אותם ישראל עם הקרקע קודם לקיטה. והנה בזה פחותה סוריא מא"י כמ"ש בפה"מ מעשרות (פ"ה מ"ה) ובדמאי (פ"ו מי"א) ע"ש ונראה הטעם דצריך להיות ג"כ הלקיטה מקרקע ישראל דכמו דצריך להיות הבאת שליש ביד ישראל שהיא עונת המעשרות דבעינן דבשעת חיובה בשעה שראויה למעשרות תהיה ביד ישראל ה"נ בעינן בשעת לקיטה שהוא ג"כ גבול של חיוב מעשרות שתהיה אז ביד ישראל ובא"י סגי בהבאת שליש ביד ישראל אבל סוריא שהיא מדרבנן בעינן שכל הגבולים של חיוב מעשרות יהיו ביד ישראל:

הנה כתב הריטב"א ז"ל בר"ה דזה דאזלינן באילן בתר חנטה ובתבואה אחר שליש שהיא עונת המעשרות דהאילן כשהגיע לחנטה כבר קבל כל יניקתו הצריכה להביא הפרי לכלל שלמות אעפ"י שהפרי עצמו לא קבל שלמות להיות גמר פרי לענין עונת המעשרות מעתה י"ל שלמות גמר פרי בכח ע"ש היינו דחנטה הוא ג"כ משום עונת המעשרות רק הוי עונת המעשרות בכח דיש מדרגות בחיוב המעשרות דאי אזלינן בתר עונת המעשרות ממש הוא ג"כ רק חיוב מעשרות בכח דכ"ז שלא נתלשו ל"ש עדיין בהם חיוב מעשרות בפועל רק חשוב יותר בפועל מחנטה דאינו מחוסר רק תלישה ושעת קליטה הוא חיוב מעשר בפועל שכבר הוא ראוי למעשרות נמצא שכל אלו הגבולים שהלכו בהם בסדר השנים הם גבולים בחיוב מעשרות:

כתב הראב"ד ז"ל (פ"א מהל' מע"ש) דמש"ה נהגו העם בחרובין כר' נחמיה דאזלינן בתר לקיטה ולא נהגו בשאר אילנות אפשר מפני שרוב העולם אין רצין אחריהם כשאר פירות ומניחין אותם באילן הרבה לפיכך לא נחשבו בעיניהם עד שעת לקיטה ע"ש ונראה פירושו כיון דאין בנ"א רצין אחריהם כדאמרינן בירושלמי דחרובין מאכל בהמה הוא וקודם לא נחשב בעיניהם למאכל רק כשלקטו לצורך אדם אז הו"ל חשיבות אוכל ומש"ה אי אפשר להלוך בהם רק אחר לקיטה דאז חל עליהן דין מעשרות דעונת המעשרות אינו עושה עליהן דין מעשרות דעדיין מחוסר להחשיבן לאוכל ומש"ה לא אזלינן אחריה לסדר השנים:

בר"ה (ט"ו) אמרינן אילן שחנטו פירותיו קודם ט"ו בשבט מתעשר לשנה שעברה כו' א"ר נחמיה בד"א באילן שעושה ב' בריכות כו' אבל אילן שעושה בריכה אחת כגון דקלים כו' אעפ"י שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה היינו דאזלינן בהו בתר לקיטה וכתב רש"י ז"ל ב' בריכות שאין פירותיו נגמרין כאחד כגון תאנים כדאמרן לעיל גבי קטניות מתוך שעשוין פרכין כו' אבל אילן שפירותיו נגמרין כאחד בתר לקיטה אזלינן בהו ע"ש היינו דאמרינן שם לעיל גבי האורז והדוחן כו' דלא אזלינן בהו בתר לקיטה מתוך שעשוין פרכין פרכין כו' וכתב רש"י ז"ל שם שאין נלקטין כאחד ונמצאו חדש וישן מעורבין יחד ואם הולכין בהם אחר לקיטה ה"ל מעשר מן החדש על הישן ע"ש וא"כ ה"נ בתאנים כיון דאין נלקטים כאחת לא אזלינן בהו בתר לקיטה. והנה יש לעיין א"כ איך אזלינן בהו בתר חנטה הא ג"כ אין חונטין כאחת כדאמרינן בירושלמי שביעית (פ"ה ה"א) מצאת העלין ועד הפגין נ' יום מפגין ועד שיתין הנובלות נ' יום מן שיתין הנובלות ועד התאנים נ' יום כו' לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה אמר ר' יונה מונה ק' יומין למפרע אם חל לתוכן ט"ו בשבט והוא יודע מאימתי חנטה ע"ש היינו דלעולם בתאנה מתנטה ועד לקיטה ק' יום א"כ כמו דאין לקיטתה כאחת ה"נ אין חנטתה כאחת א"כ מה מועיל דאזלינן בה בתר חנטה דאכתי מפריש מן החדש על הישן:

הנה יש לחקור בעלין דקדושת שביעית חלה עליהן כדאמרינן בפ"ט מ"ו עלי קנים ועלי גפנים עד שישורו מאביהן כו' וכן בפ"ז מ"ו לולבי האלה והבטנה כו' אבל לעלין יש ביעור מפני שנושרין מאביהן ע"ש איך אזלינן בהו לסדר השנים דבאילן אזלינן בתר חנטה אי בתר חנטה דידהו אזלינן דאף בעלין שייך חנטה כדאמרינן במנחות (ס"ט) שתי הלחם הנצה שריא או חנטה שריא מאי הנצה ומאי חנטה אילימא הנצה דפירי וחנטה דפירי כו' אלא הנצה דעלה וחנטה דעלה ע"ש או אזלינן אף בעלין בתר חנטת הפרי דהעלין טפלין להפרי וכמו בפול המצרי שזרעו לזרע דבין זרעו ובין ירקו מתעשר לשעבר כדאמרינן בירושלמי דכיון שזרעו לזרע אזלינן בכולו בתר הזרע דאזלינן בתר העיקר וה"נ בגפנים שנוטעין בשביל הפרי אזלינן בכולו בתר שנת הפרי וכן בתבואה דאזלינן בתר הבאת שליש יש לחקור איך דינן בקשין דאף קשין יש בהם קדושת שביעית כמבואר בכמה מקומות אם התבואה הביאה שליש בשמינית רק הקש גדל בשביעית אם הקש אסור משום שביעית וכן של ששית שנכנס לשביעית והביאה שליש בשביעית אם הקש מותר כיון דגדל בששית דמצינו פרי מקצתה אסורה משום שביעית ומקצתה מותרת כמו הדלועין שקיימן לזרע והוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית והתמרות שלהן אסורות אי בטל הקש לגבי עיקר הפרי לענין סדר השנים או לא:

והנה אפשר דתלוי בסתירה שבין דברי רש"י ז"ל דבפסחים (נ"ב) על ההיא מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית ואמרינן ושאר כל האילנות משיוציאו וכתב רש"י ז"ל משיוציאו תחילת העלין בימי ניסן ובברכות (ל"ו) פי' רש"י ז"ל משיוציאו את הפרי וכבר עמד בזה בגה"ש ע"ש. והנה טעם רש"י ז"ל בפסחים שכתב משיוציאו את העלין הוא משום דאף על העלין יש קדושת שביעית א"כ משיוציאו את העלין אסור לקוץ משום דמפסיד העלין שכבר ישנם עלין ועדיין לא נגמרו ואסור להפסיד אף אוכלי בהמה בשביעית ולדעת רש"י ז"ל בברכות שכתב משיוציאו את הפרי צ"ל דס"ל דבעלין ג"כ אזלינן בתר הפרי דכל כמה דלא הוציא הפרי ליכא על העלין קדושת שביעית כמו בסדר השנים דהעלין טפל לפרי וכשחל קדושת שביעית על הפרי אז חל אף על העלין:

הנה בסוכה (ל"ט) אמרינן לולב ששית שנכנס לשביעית כו' וכתב רש"י ז"ל הא בט"ו יומי מר"ה עד החג לא גדל וקי"ל אילן בתר חנטה ע"ש ואי נימא דאזלינן בתר חנטת הפרי א"כ שפיר משכחת לה שהלולב הוא של שביעית דהלולב עצמו היה גדל בששית אך הפרי שהן התמרים חנטו בשביעית וא"כ יש להלולב קדושת שביעית ומוכח מזה דבלולב אזלינן בתר חנטה דידיה ולא בתר חנטת הפרי וא"כ ה"ה לעלין ולקש אך יש לעיין אי נימא דתבואה שהביאה שליש בשמינית והקש גדל בשביעית הקש אסור א"כ איך מותרת התבואה דהא אמרינן בירושלמי כלאים (פ"ה ה"ו) גבי כה"כ פעמים שהקשין מותרין והדגן אסור פעמים שהקשין אסורין והדגן מותר היאך עבידא זרע בהיתר וסיכך ע"ג כו' זרע באיסור והעביר את הסכך הקשין אסורין והדגן מותר ומקשינן עלה ניחא הקשין מותרין והדגן אסור אבל הקשין אסורין והדגן מותר גדל מתוך איסור ואת אמרת הדגן מותר ואמרינן שם משום דאין גידולי איסור מעלין את האיסור ע"ש וא"כ בתבואה שנכנסה משביעית לשמינית והביאה שליש בשמינית אמאי התבואה מותרת אי על הקשין איסור שביעית הא הוי גדל מתוך איסור:

הביאו התוס' ר"ה (י"ד ע"ב) מהירושלמי באתרוג בר ששית שנכנס לשביעית ה"ה לבעלים כאילן בתר חנטה ופטור ממעשר כירק בתר לקיטה ע"ש ואף דאינו הפקר דהא לשביעית הוא בתר חנטה וה"ה לבעלים מ"מ פטורה מן המעשרות דפירות שביעית פטורין מן המעשר אף דאינן הפקר ועיין בשו"ת הפוסקים ז"ל מה שנחלקו בזה] והנה לפ"ז בכל אילנות שחנטו בשמינית בין ר"ה לט"ו בשבט יהיו פטורין מן המעשרות אף דאין עליהן קדושת שביעית דלשביעית ר"ה שלהם א' בתשרי אך למעשרות ר"ה שלהם ט"ו בשבט ומה שחנטו קודם ט"ו בשבט חשיבי למעשרות של שנה שביעית דאין בה מעשרות וזהו חידוש גדול שכל הפירות שחנטו בין ר"ה לט"ו בשבט של שמינית

אין חייבין במעשרות אף שאין עליהם קדושת שביעית. והנה הראב"ד ז"ל בת"כ כתב דלחומרא ט"ו בשבט ר"ה לאילנות אף לשביעית היינו דהפירות שחנטו בשמינית בין ר"ה לט"ו בשבט י"ל קדושת שביעית אך מהרמב"ם ז"ל נראה דלא ס"ל כן אלא א' בתשרי ר"ה לשביעית בין לקולא בין לחומרא הקשו הפוסקים ז"ל אי שביעית פטורה מן המעשר אף אם אין הפירות הפקר ומשום דשנה שביעית לא ניתנה למעשר כלל ל"ל קרא דדרשינן בת"כ דפירות שביעית דפטורין מן המעשר מדכתיב ואכלו אביוני עמך כו' מה חיה אוכלת ופטורה כו' ונראה דאיצטריך שפיר קרא לפירות שחנטו מר"ה עד ט"ו בשבט של שביעית דלענין סדר השנים של מעשר ה"ה של שנה ששית דט"ו בשבט ר"ה לאילנות למעשר ומ"מ כיון דלקדושת שביעית ר"ה א' בתשרי ויש עליהן קדושת שביעית פטורין מן המעשרות משום ואכלו אביוני עמך כו':

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג דשמטה הי"ב) והאתרוג אפילו היה כפול לפני ר"ה ונעשה כככר בשביעית חייב במעשרות כפירות ששית ואפילו היה כככר בששית הואיל ונלקט בשביעית ה"ה כפירות שביעית ומתעשר כפירות ששית להחמיר וכתב הכ"מ דמספקא ליה אי כרבותינו דאתרוג בתר לקיטה לשביעית או כה' זקנים דאחר חנטה לשביעית ועוד אי בתר חנטה למעשר כר"א או בתר לקיטה למעשר כר"ג ופסק בתרווייהו לחומרא ע"ש והקשה השעה"מ כיון דאזלינן לחומרא אף לשביעית א"כ חכמים חייבו להפקיר א"כ יהיה פטור מן המעשרות מטעם הפקר ע"ש. והנה בירושלמי פאה (פ"ה ה"א) איכא פלוגתא בהפקר ב"ד אי פטור מן המעשרות ע"ש א"כ אפשר דפסק הרמב"ם ז"ל דלא פטר והכא בהצד שאין שביעית נוהגת רק חכמים חשו לספק וחייבו להפקיר אין זה כ"א הפקר ב"ד אך נראה דבספק שביעית אף שכל דיני שביעית נוהגין מספק מ"מ אינו הפקר מספק דהוי ספק ממון ויש להבעלים חזקת מ"ק על הפירות דהא אמרינן בנדרים (מ"ב) במודר הנאה לחברו לפני שביעית דבשביעית אינו אוכל מן הנוטות אי אדם אוסר דבר שברשותו לכשיוצא מרשותו ע"ש ומוכח דקודם שביעית י"ל זכות בנכסיו אף לפירות שביעית רק אח"כ כשנעשה פרי אז יוצאין מרשותו א"כ איכא חזקת מ"ק והפירות הן שלו מספק:

ב

נקטינן דבירק אזלינן בתר לקיטה והנה מהו ירק ביאר הרמב"ם ז"ל (פ"א דכלאים ה"ח) וכתב ז"ל הזרעונים נחלקין לג' חלקים א' מהם הוא הנקרא תבואה והוא ה' מינים החטים כו' והב' מהם הוא הנקרא קטניות והן כל זרעים הנאכלים לאדם חוץ מן התבואה כגון הפול והאפונים והעדשים והדוחן והאורז והשומשמין והפרגין והספוד וכיוצא בהן והג'

הוא הנקרא זרעוני גנה והן שאר זרעונין שאינן ראויין למאכל אדם והפרי של אותו הזרע מאכל אדם כגון זרע הבצלים והשומים וזרע החציר והקצח וזרע לפת וכיוצא בהן וזרע פשתן ה"ה בכלל זרעוני גנה כשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו נקרא הצמח כלו כ"ז שלא ניכר הזרע דשא ונקרא ירק ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרוע מהן שדות כגון הפשתן והחרדל ואלו הן הנקראים מיני זרעונים ויש מזרעוני גנה זרעים שאין דרך בנ"א לזרוע מהן אלא ערוגות קטנות כגון הלפת והצנון והתרדום והבצלים הכסבר והכרפס והמדור וכיוצא בהן ואלו הן הנקראים מיני ירקות ע"ש. והנה במיני ירקות כתב הרמב"ם ז"ל התנאי שהזרע מהן אינו מאכל אדם והנה יש לעיין דאמרינן בפול המצרי שזרעו לירק דינו כירק זרעו לזרע דינו כזרע אלמא דאף זרען ראוי לאכילה ומ"מ אפשר להם להיות כירק מיהו הרמב"ם בפה"מ שביעית (פ"ב מ"ח) כתב על ההיא דפול המצרי שזרעו לזרע דהיינו שזרעו לקחת ממנו זרע ולא לאכילה היינו לזרוע השדה ולא כפי' רש"י ז"ל (ר"ה י"ג ע"ב) דלזרע היינו לאכול את זרעו מ"מ אי אפשר לומר דאין הזרע של פול המצרי ראוי לאכילה שהרי כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א דמע"ש ה"י) בפול המצרי שזרעו לירק ולזרע מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אלמא זרעו ראוי לאכילה וצ"ל דז"ש הרמב"ם ז"ל דהזרע אינו מאכל אדם אין כוונתו אין מאכל אדם כלל אלא אינו עיקר מאכל דהא חשיב שם זרע פשתן ג"כ בין זרעוני גנה שאין נאכלין אף דראוין לאכילה כדאמרינן בפ' המוכר פירות וגם חייבין במעשרות ובפאה ומ"מ כיון דאין זורעין אותן בשביל אכילת זרען כדאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל בתרומות (פ"ט מ"א) הן בכלל זרעוני גנה שאין נאכלין. והנה פול המצרי הוא מין קטניות כמ"ש רש"י ז"ל בר"ה שם מ"מ בזרעו לירק הוא כירק לכ"ד, דכיון שלא זרעו בשביל הזרע אף שזרעו ראוי לאכילה הוא מזרעוני גנה שאין נאכלין כמו זרע פשתן וא"א לו להיות קטניות כ"א ירק דמתנאי הקטניות כתב הרמב"ם ז"ל שהזרעים נאכלין לאדם ודברים אחרים שזרען לירק לא מהני דבטלה דעתו אבל בפול המצרי מהני דעתו אמרינן בכלאים (פ"ג מ"ב) כל מין זרעים אין זורעין בערוגה וכל מין ירקות זורעין בערוגה כו' אפונין הגמלונין מין ירק וכתב בפה"מ הירקות יזרעו מהן מעט וע"כ הן נזרעות ערוגות ערוגות ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה אין זורעין אותן ערוגות והוא אומר כי מה שהקדים בהתרת ה' זרעונים בערוגה כו' זה במיני הירקות בלבד אבל מיני זרעים אסור מפני שהם נראים כלאים ע"ש והיינו כמ"ש בפסקיו שהובא לעיל דבזרעוני גנה שאין נאכלין איכא הפרש בין זרעים לירקות וזהו ההפרש שירקות נזרעות רק ערוגות והזרעים שדה גדולה. והנה הר"ש ז"ל שם הביא מהירושלמי אפונין הגמלונין ופול המצרי שזרען לזרע אין נותנין אותן ע"ג ערוגה זרען

לירק נותנין אותן ע"ג ערוגה ע"ש ויש לעיין להרמב"ם ז"ל כיון דהחילוק תלוי אם זורעין אותן שדות או ערוגות א"כ מאי נ"מ אם זרען לזרע או לירק וצ"ל כדאמרינן בירושלמי שביעית (פ"ב ה"ה) דמקשינן כיון דהטעם דבירק אזלינן בתר לקיטה משום דגדל על מי שנה הבאה ושאר זרעים דרכן ליגדל על מי שנה העברה א"כ אמאי בפול המצרי בזרעו לירק אזלינן בתר לקיטה ואם זרעו לזרע לא אזלינן בתר לקיטה ומתרצינן דאם זרעו לירק גדל על מי שנה הבאה ואם לזרע גדל על מי שנה שעברה היינו כשזורעין לזרע נוהגין בו כמו בזרעים ומונעין מהם מים וגדלין על מי שנה שעברה וכשזורעין לירק נוהגין בו כמו בירק וה"נ י"ל דכל שזורעין אותו לירק זורעין מהן ערוגות ולזרע זורעין אותן שדות אך בזה יש לעיין דאמרינן בפול המצרי שזרעו לזרע ולירק זרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר להבא כדין ירק א"כ ה"ד אי כשזורעין לזרע ולירק מונעין מהם מים כזרעים א"כ יתעשר הכל לשעבר ואם אין מונעין מים יתעשר הכל להבא ונראה דהוי כמ"ש רש"י ז"ל בר"ה (י"ד) גבי בצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה דמתעשרין לשעבר דדינן כזרעים וכתב דדוקא הנך אבל שאר ירק אפילו מנע מהם מים שאין דרכן בכך לא יצאו מדין ירק דבטלה דעתו ע"ש אלמא דלא תלוי אם זה הירק גדל על כל מים או לא רק תלוי בשם ירק דכל ששם ירק עליו מתעשר להבא רק שם ירק תלוי בגדל על כל מים א"כ בפול המצרי כיון דכל שזורעין אותו לזרע אין דרכו ליגדל על כל מים ושם זרע עליו וכל שזורעין אותו לירק דרכו ליגדל על כל מים ושם ירק עליו א"כ מה שזורעו לזרע עושה עליו שם זרע ומה שזורעו לירק עושה עליו שם ירק ואם זורעו לזרע ולירק זרעו י"ל שם זרע וירקו שם זרע ואינו תלוי אם כאן מנע מהם מים או לא כתב רש"י ז"ל (ע"ז ז') על ההיא דשבת מתעשר זרע וירק וזירין כו' דשבת הוא ירק ע"ש ואע"ג דגם זרעו ראוי לאכילה דהא מתעשר זרע וצ"ל כמ"ש דבשבת הירק עיקר וחשיב הכל מין ירק וכ"כ התוס' עירובין (כ"ח) בשחליים וגרגיר דאם זרען לירק הוי ירק עיקר ואף הזרע מתעשר כמו ירק ואם זרען לזרע הזרע עיקר והכל מתעשר כדין זרע ע"ש הנה אמרינן בעירובין שם דהפול והשעורה כו' שזרען לירק בטלה דעתו זרען חייב וירקן פטור כו' היינו דאף בתבואה איכא ירק וזהו כמ"ש הרמב"ם ז"ל ספ"א דכלאים דבכ"ד יש ירק אך הרמב"ם ז"ל שם כתב דזהו הצמח עד שלא ניכר הזרע א"כ יש לעיין ל"ל טעם דירקן פטור משום דבטלה דעתו תי"ל דכ"כ שלא ניכר הזרע הכל פטור מן המעשר וכדאמרינן בירושלמי מקרא דעשר תעשר את כל תבואת זרעך דבעינן כל שנזרע ומצמיח וצ"ל דז"ש הרמב"ם ז"ל עד שלא ניכר הזרע היינו דאז הוא הכל ירק ואף אח"כ יש בהם ירק וכמו

בשבת דמתעשר זרע וירק וזורין וכתב הרמב"ם ז"ל בפה"מ (פ"ד דמעשרות) דהיינו הזרע והעלין והגבעולין ע"ש דהעלין הם לעולם ירק אף כשיצא הזרע:

הנה הר"ש ז"ל בשביעית (פ"ה מ"ג) בההוא דלוף שעבר עליו שביעית אם לקטו עניים את עליו כו' הקשה הא בירק אזלינן בתר לקיטה ואמאי יש עליהן קדושת שביעית ע"ש היינו דלוף הוא ירק אך רש"י ז"ל כתב במנחות (ט"ו ע"ב) דלוף הוא קטניות ע"ש. והנה להרמב"ם ז"ל אי אפשר לומר דלוף הוא מין ירק דהא אמרינן שלהי פ"ה דמעשרות זרע לוף העליון ושאר זרעוני גנה שאין נאכלין פטורין מן המעשרות ואמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם דדוקא זרע לוף העליון דהיינו לוף שוטה אבל זרע לוף חייב במעשר ע"ש א"כ א"א לומר דלוף הוא מין ירק דלהרמב"ם ז"ל תנאי הוא בירק שהוא מזרעוני גנה שאין נאכלין וע"כ מין קטניות הוא דכל שזרעו נאכל להרמב"ם ז"ל מין קטניות הוא. והנה אף אי לוף מין קטניות שפיר הקשה הר"ש ז"ל דלפמ"ש הרמב"ם ז"ל דבכ"ד איכא ירק והעלין הן לעולם ירק וכמו בשבת א"כ בההוא דלוף שעבר עליו שביעית אם לקטו עניים את עליו כו' דמיירי לענין עלים שפיר הקשה אמאי לא אזלינן ביה בתר לקיטה דרק עיקר הלוף הוא קטניות אבל עלה הלוף הוא ירק וס"ל דהעלין חשובין ולא בטלי אגב הזרע והוי כמו פול המצרי שזרעו לזרע ולירק דירקו מתעשר להבא אך הרדב"ז ז"ל כתב (פ"ה דכלאים ה"ג) דלהרמב"ם ז"ל לוף הוא ירק ולא קטניות ע"ש וקשה הא להרמב"ם ז"ל מתנאי הירק שהוא מזרעוני גנה שאין נאכלין וצ"ע:

הנה השנו"א שיטה אחרת לו בזרעים וירק שכתב בפאה (פ"א מ"ב) ז"ל והכלל ירקות נקרא מה שזורעין ואינו אוכל הזרע בעצמו רק הדבר שיוצא ממנו כמו לפת וצנונות ודומיהן ותבואה הוא ה' מינים והשאר הוא נקרא קטניות אבל תבואה אינו אוכל רק הזרע שנזרע דהיינו התבואה בעצמה והשאר מה שנתגדל דהיינו התבן אינו אוכל אבל בירקות הוא להיפך הזרע אינו אוכל רק מה שנתגדל מהזרע ע"ש היינו דכל זרעוני גנה שאין נאכלין הן בכלל ירקות ולא כהרמב"ם ז"ל שמחלקן דאותן שדרכן לזרוע שדות הן זרעים ויש רק ג' חלוקות תבואה וקטניות וירק ולא כהרמב"ם ז"ל שמחלקן לד' תבואה וקטניות וזרעים וירק וזה דפשתן אינו בכלל ירק להשנו"א צ"ל משום דהזרע שלו נאכל ואינו תלוי במה שאין זורעין אותו בשביל הזרע כמו להרמב"ם ז"ל. והנה יש לעיין דבנדה נ' חשבינן שומים בכלל ירק ואף שזרעו נאכל כדאמרינן בירושלמי ריש מעשרות דזרע שומים חייב במעשרות כתב הריטב"א ז"ל (ר"ה י"ב) דזה דאמרינן שם דהתלתן משתצמח לזרעים הנ"מ כשזרעו לזרע ואזלינן בו בתר גמר פרי אבל אם לירק דינו כשאר ירקות

לחיוב המעשרות ולכל דבר ע"ש והנה יש לעיין טובא דהא דאמרינן בעירובין (כ"ח) דתלתן שזרעו לירק בטלה דעתו זרעו חייב וירקו פטור ע"ש וצע"ג]:

ג

הקשו התוס' ריש קידושין כיון דאזלינן באתרוג בתר לקיטה למעשר משום דגדל על כל מים א"כ לשביעית אמאי אזלינן בתר חנטה וכתבו בחד תי' דזה דאזלינן באתרוג לשביעית בתר חנטה הוא דוקא לחומרא כגון של שביעית שיצא לשמינית ע"ש ואכתי יש לעיין מ"ש דהחמירו באתרוג שלא ליזל בתר לקיטה לשביעית מה שלא החמירו בירק ונראה דאין זה חומרא בעלמא רק אתרוג שחנט בשביעית ונכנס לשמינית הרי בשביעית לא השקו אותו דהא משקין רק את הנטיעות ורק עד ר"ה אבל אילנות אף בתוספת שביעית אין להשקותן ואף אתרוג דגדל על כל מים אין להשקותו דרק משום הפסד הנטיעות התירו להשקות עד ר"ה אבל בשביל הפירות שגדלין על כל מים לא התירו וכיון דבשביעית לא השקו אותו נמצא שאינו גדל על כל מים והוי כבצלים הסריסים שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה דאמרינן בירושלמי דנפיק מתורת ירק הגדל על כל מים ואף שכתב רש"י ז"ל (ר"ה י"ד) דדוקא בצלים הסריסים דאורחייהו בכך אבל שאר ירק לא מהני מה שמנע מהם מים לאפוקי מינייהו שם ירק ובטלה דעתו זה שייך רק היכא שהוא ירק מצד עצמו לא מהני מה שמנע ממנו מים לאפוקיה מתורת ירק אבל אתרוג אדרבה הוא אילן מצד עצמו שהרי זהו טעמו של ר"א דאזלינן ביה בתר חנטה בין לשביעית בין למעשר דלא מפקינן ליה מתורת שאר אילן כמ"ש התוס' שם ולר"ג מהני מה שגדל על כל מים למיזל ביה בתר לקיטה אף שהוא אילן אבל זה שמנע ממנו מים ולא גדל על כל מים כיון שהוא אילן ודאי אזלינן ביה בתר חנטה כשאר אילן אך לפ"ז אתרוג בר ששית שנכנס לשביעית כיון דבתוספת שביעית לא השקו אותו א"כ מנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה אף למעשר אזלינן בו בתר חנטה ולא בתר לקיטה כמו בבצלים הסריסים דלא אזלינן בתר לקיטה אך זה אינו כהירושלמי דאתרוג של ששית שנכנס לשביעית פטור מן השביעית ופטור מן המעשר ואפשר דשיעור ל' יום שייך רק בבצלים הסריסים שמסתפקין בהשקאה אחת לל' יום כמ"ש רש"י ז"ל בר"ה שם אבל באתרוג שיעור, אחר י"ל במנע ממנו מים:

אמרינן רפ"ט דשביעית הפיגם והירבוזין וכו' פטורין מן המעשרות ונלקחין מכ"א בשביעית והקשה הר"ש ז"ל הא ספיחי שביעית לר"ע אסורין מדאורייתא ולרבנן עכ"פ מדרבנן ותי' דמיירי הכא בשל ערב שביעית שנכנסו לשביעית דליכא בהן משום איסור ספיחין ויש עליהן תורת שביעית משום דנלקטין בשביעית דבירק אזלינן בתר לקיטה

ע"ש אך נראה דבהנך לא אזלינן בתר לקיטה דהא כל הנך מינים מן ההפקר הן ואף בשאר שני שבוע דמש"ה הן פטורות מן המעשרות לפי שהן מן המדבריות כמ"ש בפה"מ שם א"כ מי משקה אותם שם א"כ אינם גדלין על כל מים והוי כבצלים הסריסים שמנע מהם מים שנעשו כבעל ואף שכתב רש"י ז"ל דזה רק בבצלים הסריסים משום דאורחייהו בכך הא גם אותן מינים אורחייהו בכך כיון דאותן המינים פטורין מן המעשרות היינו שאותן המינים הן לעולם מן ההפקר א"כ אותן המינים אין דרך להשקות לעולם:

כתב רש"י ז"ל בר"ה שם דבצלים הסריסים מסתפקין לשנה בהשקאה אחת לל' יום ויותר לפיכך אם השקן בתוך ל' יום לפני ר"ה נמצאת השקאה זאת מועלת להם בשביעית לפיכך אסירין בשביעית ולענין מעשר נמי הוו להו כגדילין על מי שנה הבאה אבל ירק שדרכו להג"ז צריך להשקותו תדיר כו' ע"ש והנה ע"ז שכתב דבצלים הסריסים דרכן להשקותן אחד לל' יום יש לעיין מהירושלמי (פ"ב ה"ו) דאיבעי לן בבצלים הסריסים שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה אי למפרע נעשה זרע או מכאן ולהבא ונ"מ בלקט בתוך ל' יום ולאחר ל' יום אין תאמר למפרע הוא נעשה זרע מעשר מזה ע"ז אין תאמר מכאן ולהבא אין מעשרין מזע"ז ע"ש ואי נימא דדרכן למנוע מהם מים ל' יום ונ"מ רק אם ר"ה חל בתוך ל' יום של השקאה או אח"כ א"כ מה שייך שיעשו זרע למפרע או מכאן ולהבא אמאי הן נפקין מתורת ירק הרי משקה אותן כדרכן ונראה ודאי דלהירושלמי אין דרכן להשקותן א' לל' יום ואם מנע מהם מים ל' יום נעשין כזרע כיון שמנע מהם מים ואיבעי לן אי למפרע נעשין כזרע או מכאן ולהבא דהירושלמי לשיטתיה דמפרש דההיא דבצלים הסריסים אתיא כר"ע דס"ל דזה דבירק אזלינן בתר לקיטתו הוא משום שגדל על כל מים ובהנך כיון שמנע מהם מים ל' יום נעשו כבטל והיינו כזרע וע"כ שאין דרכן בכך דאי דרכן בכך הרי גדלין על כל מים שזהו דרך השקאתה אבל רש"י ז"ל דמפרש שם דאדרבה דאתיא מתני' כריה"ג דס"ל דזה דבירק אזלינן בתר לקיטה הוא משום דגדל על מי שנה הבאה והנך כל שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה הן גדלין על מי שנה שעברה א"כ שפיר כתב דדרכן בכך ומ"מ כיון דהשקאה האחרונה שלהם היתה ל' יום לפני ר"ה לא הועילה להם ההשקאה אחר ר"ה והן גדלין על מי שנה העברה:

כתבו בתוס' ר"ה (י"ד ע"ב) דזה דאזלינן בירק בתר לקיטה אינו לקיטה ממש רק בתר גמר פרי ואם נגמר גידולין בששית שרי בין לריה"ג בין לר"ע דתו לא גדלי על מי שנה הבאה ולר"ע כיון דתו לא גדלי על כל מים יוצאין מתורת ירקות הגדלין על כל מים כמו בבצלים הסריסים דאמרינן בירושלמי דנעשו כשדה הבעל שמסתפקת במי גשמים ומתעשרין לשעבר ע"ש. והנה יש לעיין הא בירושלמי איבעי לן בבצלים הסריסים אי למפרע בטל

מהם דין ירק הגדל על כל מים א"כ לשיטת התוס' בטל דין ירק לגמרי כיון שכתבו דכל ירק אחר שנגמר גידולו בטל ממנו דין ירק הגדל על כל מים ונעשה כבעל כבצלים הסריסים א"כ להירושלמי דמועיל זה למפרע א"כ כל ירק כשנגמר גידולו נפיק מתורת ירק למפרע וע"כ לר"ע בבצלים הסריסים דנעשו כבעל הוא משום דדרכן להשקותן והוא מנע מהם מים אז נעשו כבעל אבל לאחר גמר פרי דל"ש עוד בהו השקאה א"כ לא מנע מהם מים ואין נעשין בשביל זה כבעל:

אמרינן (שביעית פ"ב מ"י) הדלועין שקיימן לזרע אם הוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית כו' והוקשו היינו יבשו כמ"ש בפה"מ ואמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל כיצד הוא בודק ריב"ח אומר עוקצו אם מתאחה מותר ואם לאו אסור פי' עוקץ בדלעת במחט אם מתאחה הנקב עדיין לח הוא ואסור ע"ש. והנה הטעם דאם הוקשו לפני ר"ה מותרין יש לומר בזה ב' טעמים דהנה אמרינן בחולין (קכ"ז ע"ב) תאנים שצמקו באביהן מטמאין טומאת אוכלין דכתלושין דמי לימא מסייע ליה ירקות שצמקו באביהן כגון הכרוב והדלעת אין מטמאין ט"א קצצן ויבשן טמאין ט"א קצצן ויבשן ס"ד עץ בעלמא הוא ואמר ר"י בעל מנת ליבשן טעמא דכרוב ודלעת הוא כיון דיבשו לאו בני אכילה נינהו הא שאר פירות מטמאין כו' משום כיון שיבשו חשיבי כתלושין ע"ש והנה לפ"ז בירק אף דאזלינן בתר לקיטה ולפמ"ש הרמב"ם ז"ל הוא לקיטה ממש ולא גמר פרי מ"מ כיון שהוקשו לפני ר"ה כיון שיבשו קודם חשיבי כתלושין לפני ר"ה ואזלינן בתר שנה העברה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ד הי"ח) הדלועין שמקיימן לזרע אם היקשו לפני ר"ה ונפסלו מלאכול לאדם מותר לקיימן בשביעית שהן מפירות ששית ע"ש היינו דההיתר הוא משום דחשיבי פירות ששית אך הר"ש ז"ל הביא שם מהירושלמי למה לי הוקשו אפילו לא הוקשו מכיון שהוקשו נעשית כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין ע"ש אלמא דההיתר הוא משום דנעשין כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין ונראה דהטעם הוא כדאמרינן בחולין שם דדלעת כשיבש עץ בעלמא הוא וכתב רש"י ז"ל דדלעת שיבש אינו עומד למאכל אלא לעץ דלעת לעשות ממנו כלי ע"ש וכיון דאין עומדין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה מותר לזורען כמו זרעוני גנה שאין נאכלין כיון דאין עומדין לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה מותר לזורען וז"ש הרמב"ם ז"ל הטעם מפני שהן פירות ששית הוא משום שכתב שם וכן הירקות כולן שהוקשו לפני ר"ה מותר לקיימן בשביעית והוא מהתוספתא ושאר ירקות ראוין לאכילה כשהן יבשין כדאמרינן בחולין שם וע"כ משום דחשיבי כפירות ששית דכיון שיבשו הוי כלקיטה וזה דאמרינן במתני' בדלועין שהוקשו לפני ר"ה ונפסלו מאוכל אדם אין זה הטעם משום דנפסלו מאוכל אדם רק הוי

סימנא בעלמא בדלועין דכל שיבשו כ"כ שנפסלו מאוכל הוי כתלוש. והנה זה דפשיטא ליה להרמב"ם ז"ל דכשיבש חשיב כמו לקיטה לשביעית ואף דבחולין שם מפלגינן בין טומאת אוכלין דיבש חשיב כתלוש ובין לענין שבת דהתולש מהן בשבת חייב חטאת דלענין שבת לא חשיב להו כתלושין הוא משום דאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (פ"ה מ"ג) על מתני' דלוף שעבר עליו שביעית ר"א אם לקטו העניים את עליו לקטו כו' דמיירי שנטעו בששית ועשה ביצה לפני שביעית ודיכנן בשביעית ומספקא ליה אי דיכון כעיקור דאי דיכון כעיקור חשיב פירות שביעית דהוי כנלקטו בשביעית ואי אין דיכון כעיקור הוא לבעה"ב כיון דלקטן בשמינית דבירק אזלינן בתר לקיטה ע"ש ודיכון היינו שדרך העלין במקום חיבורן כמ"ש הר"ש ז"ל ופי' הפ"מ שם שדיכנו שכפל העלין למטה שלא יתגדלו יותר ע"ש וס"ל להרמב"ם ז"ל כיון דמספקא לן אי דיכון כעיקור כיון דא"י ליגדל עוד א"כ היכא דיבשו לגמרי ודאי הוי כעיקור:

הנה להרמב"ם ז"ל דס"ל דזה דאזלינן בירק בתר לקיטה הוא לקיטה ממש ולא גמר פרי יש לחקור אי איכא קדושת שביעית על ירק במחובר כגון לענין הפסד כיון דאפשר להשהותן וללוקטן אחר שביעית ולא תהיה עליהן קדושת שביעית וכן אם הן הפקר בשביעית כיון דאם ילקטום אחר שביעית נמצא שאינן פירות שביעית כלל אם יכול הזוכה ללקטן בשביעית ולגרום להם קדושת שביעית וכן בסיאה אזוב וקורנית דאמרינן לקטן לאכילה י"ל קדושת שביעית לקטן לעצים אי"ל קדושת שביעית יש לחקור אם הן הפקר בשביעית אם יכול הזוכה ללוקטן לאכילה ולגרום להם קדושת שביעית הנה אמרינן בב"ק (ק"ב) דזה דסתם עצים להסקה הן עומדין תנאי היא דתניא אין מוסרין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה רי"א נותנין פירות שביעית לתוך המשרה ולתוך הכבוסה וכתב רש"י ז"ל דרבנן סברי סתם פירות לאכילה וחיילא עלייהו קדושת שביעית דכ"ד שהנאתו וביעורו שוה חיילא הלכך אפילו לקטן למשרה וכבוסה לא מהני מחשבה לאפקועי איסורן למהוי כעלי קנים שלקטן לעצים דאשתרי דהתם סתמייהו להכי ולהכי אבל פירות סתמן לאכילה ומשעת יצירתן חייל קדושתן ותו לא מהני מחשבה לאפקועי ואסורין למשרה וכבוסה דאין נהנין בקדושת שביעית אלא הנאה הדומה לאכילה וגבי עצים נמי סתם עצים להסקה ניתנו ולא חיילא אפילו אעצים דמשחן ור"י סבר לא אמרינן סתם פירות לאכילה ניתנו ומהניא בהו מחשבה כעלי קנים וגפנים דהיכא דלקטן למשרה הוי דבר שהנאתו אחר ביעורו ולא חל עלייהו שביעית ע"ש ויש לעיין לר"י דלא ס"ל סתם פירות לאכילה עומדין ומהניא בהו מחשבה למשרה וכבוסה דלא תיחול עלייהו קדושת שביעית אמאי כל הפירות הן הפקר בשביעית ואפשר

שבעה"ב ילקוט אותן למשרה וכביסה ולא יהיה עליהן קדושת שביעית כלל ואיך יכול הזוכה במה שמלקטו לאכילה לגרום להן דין הפקר ומוכח דרשאין לגרום להן דין הפקר ע"י לקיטתן:

אמרינן בר"ה (י"ג) האורז והדוחן והפרגין והשומשמין דמש"ה אזלינן בהו בתר השרשה מתוך שעשויין פרכין פרכין וכתב רש"י ז"ל דאין לקיטתן כאחד מש"ה לא אזלו בהו בתר לקיטה כירק ע"ש ויש לעיין תי"ל דאין גדילין על כל מים שהרי הן קטניות כמ"ש רש"י ז"ל שם דאף בצלים הסריסים שהן ירק אם מנע מהם מים לא אזלינן בהו בתר לקיטה והנה יש להקשות לאידך גיסא דהא שמעינן כאן דכל שאין לקיטתו כאחד לא אזלינן ביה בתר לקיטה א"כ איך אמרינן דאתרוג אזלינן ביה בתר לקיטה משום דגדל על כל מים הא אין לקיטתו כאחד דהא רק ח' אילנות חשבינן במס' פאה דלקיטתו כאחד וכ"כ תוס' קידושין (ג' ע"א) דאתרוג אין לקיטתו כאחד ונראה דאפשר למיזל בתר לקיטה אף שאינו גדל על כל מים דלקיטה הוא גבול בפ"ע לילך אחריה דהא לר' נחמיה אזלינן באילנות בתר לקיטה אף שאין גדלין על כל מים. והנה בבצלים הסריסים ופול המצרי שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה דמתעשרין לשעבר משום דנעשין כבעל ואין גדלין על כל מים אמרינן בירושלמי דדינן כזרע והיינו כפול המצרי שזרעו לזרע ועיין בפ"מ שם היינו דאזלינן בהו בתר השרשה כאורז ודוחן או בתר גמר פרי אליבא דידן דאזלינן באורז ודוחן אחר גמר פרי דדינן שוה לאורז ודוחן כמ"ש בכ"מ (פ"ד הי"ז) ע"ש א"כ זה דבעלמא בעינן בירק שהוא גדל על כל מים הוא רק לאפוקי דלא ניזול בהו בתר השרשה או בתר גמר פרי כאורז ודוחן אך זה דוקא לבתר דקים לן באורז ודוחן דאזלינן בהו בתר השרשה או בתר גמר פרי אבל אי אורז ודוחן היתה לקיטתן כאחד והוי אזלינן בהו בתר לקיטה א"כ לא היה גבול של השרשה וגמר פרי כלל דאז לא היה דבר בעולם דאזלינן ביה בתר השרשה ואז גם בצלים הסריסים שמנע מהם מים ג"כ אזלינן בתר לקיטה ורק עתה דבאורז ודוחן לא אפשר למיזל בתר לקיטה לפי שאין לקיטתן כאחד וע"כ אזלינן בתר השרשה או גמר פרי א"כ עתה יש גבול של השרשה וגמר פרי צריך עתה בירק שיהא גדל על כל מים לאפוקי דלא ניזל ביה בתר גבול של אורז ודוחן דזה דגדל על כל מים מהני למיזל בתר לקיטה ולא אחר גבול אחרינא ובצלים הסריסים שמנע מהם מים אזלינן אחר גבול של אורז ודוחן דגבול של השרשה מכריע יותר מגבול של לקיטה מיהו הטעם דגדל על כל מים דליזול ביה בתר לקיטה דילפינן מקרא מה גורן ויקב כו' מהני אף אי אין לקיטתו כאחד ומש"ה אתרוג אף דאין לקיטתו כאחד אזלינן ביה בתר לקיטה רק באורז ודוחן שאינו גדל על כל מים וכן אילנות לר' נחמיה ורק דלקיטה הוא גבול

בפ"ע ליזל בתרה אף היכא דליכא טעם דגדל על כל מים כל שאין לקיטתו כאחד לא אזלינן בתרה:

הנה לדידן דאזלינן באורז ודוחן כו' אחר גמר פרי כתב הראב"ד ז"ל (פ"א מהל' מע"ש ה"י) בפול המצרי שזרעו לזרע שאם לא הביא שליש לפני ר"ה אינו מתעשר לשעבר שהרי פסק שמואל הלכה שהולכין בו אחר גמר פרי והשליש הוא גמר פרי כשזרעו לזרע כו' והנה הפ"י (ר"ה י"ד) הקשה על הראב"ד ז"ל דס"ל דהבאת שליש חשוב גמר פרי איך אמרינן שם בגמרא לשמואל דאי אשמעינן הכל הלך אחר גמר פרי הו"א אפילו תבואה וזיתים כו' הא בתבואה וזיתים ג"כ אזלינן בתר הבאת שליש ע"ש ונראה דמפרש דברי הראב"ד ז"ל דכל הבאת שליש חשיב גמר פרי אך נראה דודאי אין כוונת הראב"ד ז"ל כן דהראב"ד ז"ל קאמר לה רק לפול המצרי שזרעו לזרע דשיטת רש"י ז"ל בר"ה שם דזרעו לזרע היינו לאכול את זרעו אך שיטת הרמב"ם ז"ל בפה"מ שביעית (פ"ב מ"ח) שזרעו לזרע היינו לקחת ממנו זרע ולא לאכילה ע"ש וכן הוא שיטת הראב"ד ז"ל א"כ משהביא שליש שזהו השיעור שזורע ומצמיח כדאמרינן בירושלמי א"כ לזריעה הוי גמר פרי ממש אבל תבואה וזיתים לאכילה גמר פרי הוא גמר פרי ממש:

אמרינן במעשרות (פ"ה מ"ה) הלוקח שדה ירק בסוריא אם עד שלא בא לעונת המעשרות חייב ומשבא לעונת המעשרות פטור כו' רבי אומר אף לפי חשבון היינו אם לקח משבא לעונת המעשרות התוספת חייב וכתב הר"ש ז"ל דסבר רבי דמה שמוסיף חייב ומעשר לפי חשבון דאם הביא שליש ביד עכו"ם ושני שלישים ביד ישראל שני שלישי חייב ובירושלמי תני שדה שהביאה שליש ביד עכו"ם ולקחה ממנו ישראל רע"א התוספת פטור וחכמים מחייבין והשתא סתם מתני' ר"ע ע"ש היינו דפלוגתא דת"ק ורבי תלוי בפלוגתא דר"ע ורבנן הנה אמרינן בירושלמי מעשרות (פ"ה ה"ב) דאפילו למ"ד בהביאה שליש לפני עכו"ם התוספת חייב ולא אזלינן בתר הבאת שליש מודה בסדר השנים דאזלינן בתר הבאת שליש והפלוגתא הוא רק לענין פטור עכו"ם אי אזלינן בתר הבאת שליש והנה זה דאזלינן בתר הבאת שליש ואף הב' שלישים הנוספים נגררים אחר שליש הראשון אמרינן בירושלמי שביעית (פ"ה מ"א) משום דשליש הראשון קשה לבוא מכיון שהוא בא מיד גדל ע"ש אך כל זה שייך רק בתבואה דאזלינן ביה בתר הבאת שליש לסדר השנים א"כ פלוגתא דר"ע ורבנן אם גם לענין פטור עכו"ם אזלינן כן אך מתני' דמעשרות דאיירי בירק ולא מצינו לשום דבר דאזלינן בירק בתר עונת המעשרות דבירק אזלינן בסדר השנים בתר לקיטה ולשביעית מחלוקת הרמב"ם ז"ל והתוס' ריש קידושין אי אזלינן ביה בתר לקיטה או בתר רוב גידולין אבל עונת המעשרות לא אשכחן בירק

כלל ואיך אזלינן ביה לקנין עכו"ם בתר עונת המעשרות ועל מתני' דפ"ה דמעשרות צ"ל שזהו רק קולא בסוריא דכל שהגיע לעונת המעשרות ביד עכו"ם אף מה שהוסיף ביד ישראל פטור א"כ אין ראיה דרבי דס"ל התוספת חייב דס"ל בעלמא נמי כרבנן דהתוספת חייב דבתבואה כיון דאזלינן לכל מילי אחר עונת המעשרות אפשר דשפיר ס"ל כר"ע דאף לענין קנין עכו"ם אזלינן בתר הבאת שליש וכמ"ש רש"י ז"ל (חולין קל"ו) בפלוגתא דר"ע ורבנן בהביאה שליש לפני עכו"ם דחכמים פוטרין דכיון שהביאה שליש ביד עכו"ם כאילו נגמרה כולו בידו דקי"ל תבואה בתר שליש אזלא ע"ש א"כ זה שייך רק בתבואה ולא בירק דהא לא אזלינן בירק אחר הבאת שליש:

והנה זה דאמרינן בירושלמי דמ"ד התוספת חייב מודה לענין סדר השנים דאזלינן אחר הבאת שליש נראה טעם החילוק דלענין שיקראו הפירות פירות שביעית או שמינית בזה ל"ש לחלק הפירות שמקצתן יקראו פירות שביעית ומקצתן פירות שמינית דחד פרי הוא וא"א שיקרא עליהן ב' שמות וכן להתעשר לשנה הבאה או לשעבר ל"ש דמקצת הפירות יקראו פירות שניה ומקצתן פירות שלישית דשם הפרי א"א לחלק ומש"ה שדינן כולה בתר העיקר שהוא הבאת שליש וכדאמרינן בירושלמי משום דשליש הראשון קשה לבוא אבל בהביאה שליש ביד עכו"ם שהיא רק שאלה של פטור וחיוב אפשר לחלקן דהשליש הראשון פטור והתוספת חייב:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א דתרומות הי"ב) דאם מכר עכו"ם לישראל הפירות אחר שהביאו שליש דמה שהוסיף אח"כ נותן לכהן וכתב הכ"מ דפסק כחכמים לפי גרסת הירושלמי דהתוספת חייב ובפ"ה (הט"ו) כתב הרמב"ם ז"ל זרע תבואה בעציץ שאינו נקוב והביאה שליש ואח"כ נקבו ונגמרה התבואה והוא נקוב ה"ה כצומח בשאינו נקוב עד שיקבנו קודם שיביא שליש והוא מהירושלמי ע"ש. והנה הכא לא אמרינן דהתוספת חייב ונראה הטעם משום דעציץ שאינו נקוב מה שגדל בהם אין שם זרעים עליהם כלל וכדאמרינן במנחות (ע') גבי הזורע כלאים בעציץ שאינו נקוב אסור אמר אביי בשלמא כו' אלא אסור מאי קמ"ל דמדרבנן הוי זריעה תנינא תרם משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום ע"ש ומכלל דזה דפטור מדאורייתא עציץ שאינו נקוב הוא משום דמדאורייתא אין זו זריעה וזהו הפטור בכלאים ובמעשרות דאין שם זרעים עליהם לחייבן במעשרות וא"כ ל"ש שעל מקצתן יהיה שם זרעים ועל מקצתן לא יהיה שם זרעים כיון דפרי אחד הוא א"א לחלקן לב' שמות ומש"ה אזלינן בכוליה בתר הבאת שליש משא"כ בשליש ביד עכו"ם:

כתבו התוס' ע"ז (י"ד) גבי הוסיפו עליהן כו' ובנות שוח כו' דמעיקרא סברי דאין עליהן קדושת שביעית כיון דאין נגמרין בשנה שחונטין כדאמרינן דבנות שוח שביעית שלהן שניה לפי שעושות לג' שנים ל"ש למיזל בהו בתר חנטה והרמב"ם ז"ל כתב (בפ"ד הט"ז) בבנות שוח כשנגמרין בשניה הן באין לעונת המעשרות בשביעית וצריך לאוכלן בתורת שביעית דהרמב"ם ז"ל ס"ל דאזלינן באילן בתר עונת המעשרות ונראה דהטעם דמעיקרא סברי דלית בהו קדושת שביעית ולא אזלינן בהו בתר עונת המעשרות לפי מה דאמרינן בירושלמי הטעם דאזלינן בתר הבאת שליש שהוא עונת המעשרות משום דשליש הראשון קשה לבוא מכיון שבא מיד גדל אך בבנות שוח דמעונת המעשרות עד גמר פרי הוא ב' שנים ל"ש למיזל בהו אחר עונת המעשרות ואחר שהוסיפו עליהן בנות שוח סברי דמ"מ לא נפקי מתורת שאר אילנות דאזלינן בהו בתר עונת המעשרות:

סימן סא - כלאים

א

גרסינן המנכש והמחפה בכלאים לוקה רע"א אף המקיים כתב הרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' כלאים ה"ג) ומותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן ואם קיימן אינו לוקה ע"ש וכתב הכ"מ דרבנן פליגי על ר"ע רק שאינו לוקה אבל איסורא איכא ונקטינן כרבנן ומש"ה כתב הרמב"ם ז"ל דאסור לאדם לקיים כלאי זרעים בתוך שדהו והמל"מ השיג עליו מדאמרינן בע"ז (ס"ד) אין עודרין עם העכו"ם בכלאים אבל עוקרין עמו למעט את התפלה סברוה הא מני ר"ע דאמר המקיים בכלאים לוקה כו' ואילו למעוטי תפלה שרי לא הא מני רבנן אי רבנן מאי איריא עוקרין אפילו קיומי נמי שפיר דמי ומוכח דלרבנן מותר אף לכתחילה. והנה ע"ז שכתב הרמב"ם ז"ל דמותר לומר לעכו"ם לזרוע כלאי זרעים הקשה הראב"ד ז"ל הא אי אפשר שלא ינכש ולא ישקה אותם וא"כ הו"ל מקיים וכתב בשו"ת הרדב"ז ז"ל (ח"ב סי' קצ"ט) דמ"ש הרמב"ם ז"ל דמותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים מיירי בשדה של העכו"ם ובזה אף דרוצה בקיומן מותר בשדך כתיב ובזה תי' קושית המל"מ מההיא דע"ז דמוכח דלרבנן מותר לגמרי לקיים כלאים דהתם מיירי בשדה של עכו"ם ובזה ס"ל לרבנן דמותר לגמרי וכ"כ בהגהת הגר"א ז"ל (סי' רצ"ז סק"ז) דז"ש הרמב"ם ז"ל דמותר לומר לעכו"ם כו' מיירי בשדה של עכו"ם אף לצורך ישראל אבל בשדה ישראל אפילו לקיים אסור וכ"ש לזרוע דאמירה לזרוע לא גרע מקיום ע"ש. והנה מ"ש הרדב"ז ז"ל דההיתר בשדה עכו"ם הוא

משום דשדך כתיב קשה דהא בע"ז שם אמרינן דלר"ע אסור אף בשדה עכו"ם והא לא אשכחן דר"ע וחכמים פליגי אי דרשינן שדך ולא שדה עכו"ם רק פליגי במקיים כלאים: **והנה** ליישב דברי הרמב"ם ז"ל נראה דהא יש לעיין מה דאמרינן בע"ז שם דכשעוקרין עם העכו"ם בכלאים חשוב מקיים וכתבו רש"י ז"ל ותוס' משום דרוצה בקיומן שלא יעקרו מאליהן עד שיעקרם הוא היינו כדי להשתכר הא אמרינן בכלאים (פ"ב מ"ז) ר"י אומר אף באמצע שדהו מותר לבדוק בתלם של פשתן וכתב בפי' הרא"ש ז"ל כיון דאינו מתכוין לקיים הפשתן שאינו חושש בו אלא לבדוק אם השדה יפה לפשתן מותר ורבנן דאסרו הוא רק דחיישינן למראית העין ע"ש ומ"ש מלעקור בכלאים דרוצה בקיומו עד שיעקרם כדי להשתכר בו וה"נ רוצה בקיומו עד שיבדוק כדי לבדוק בו את השדה דמ"ש בדיקת השדה מלהשתכר בעקירתן ועוד דבבודק בתלם של פשתן הרי הוא זורע כלאים לכתחילה וזהו אסור לכ"ע ומאי נ"מ אם רוצה רק לבדוק ואח"כ אינו חושש בו ומוכח מההיא דמותר לבדוק שדהו דכל שאינו חושש בהזרעים עצמן אם יאבדו ומתכוין רק לבדוק שדהו ואח"כ אינו חושש בהם אין זו זריעת כלאים כלל ומותר אף לכתחילה דאין שם כלאים עליהן כלל אבל בההיא דעוקרין עם העכו"ם בכלאים התם העכו"ם זרען לקיום וכבר נעשה כלאים וכל שהוא כלאים אסור בכל קיום אף שמתכוין רק לקיום עד שיעקור כדי להשתכר. והנה בכלאים שעלו מאליהן דאמרינן דצריך לעקור יש לעיין הא אם זרע בעצמו ונתכוין רק לבדוק מותר לכתחילה וכ"ש שעלו מאליהן ואין כאן כוונה כלל לזריעה ואמאי יהא חייב לעקור וצ"ל כיון שרואה אח"כ כלאים ואינו עוקרן א"כ רוצה עתה בקיומן לגמרי נעשו עתה כלאים ולפ"ז נראה דר"ע ורבנן במקיים כלאים פליגי רק בשל חברו שזרע כלאים וכההיא דע"ז בעוקרין עם העכו"ם או בשלו אם כבר זרע כלאים גמור ואח"כ מקיימן אם לוקה אף על הקיום דפליגי אם יש על מקיים איסור מצד עצמו אבל בעלו כלאים מאליהן בתוך שדהו דקודם אין נעשין כלאים כלל דלא גרע מזורע כלאים לכתחילה לבדוק שדהו דמותר אף בזריעה ממש ואח"כ כשרוצה בקיומן לגמרי נעשים עתה כלאים בזה יש איסור משום זורע כלאים משום דעד עתה אין להם תורת כלאים כלל דאף לכתחילה מותר לזרוע כה"ג ובזה אף לרבנן אסור ולא משום איסור מקיים רק דהוי כזורע כלאים או דמהני זה למפרע כיון שרוצה בהן נעשים כלאים למפרע או דמהני זה מכאן ולהבא אסור כיון דעל ידו נעשים כלאים וודאי אם יהיו זרועים ב' מינים וגדר ביניהם אסור ליטול הגדר כיון דע"י זה עושה אותן לכלאים ורק היכא שכבר נעשה כלאים קודם כגון שזרע חברו כלאים גמור אי מותר לזה לקיימן דאין הקיום עושה אותן לכלאים בזה פליגי ר"ע ורבנן אי יש על הקיום איסור מצד עצמו וכן בע"ז

שם לר"ע דאמר אף המקיים כתב רש"י ז"ל אם זרען אחר ובא זה ועשה להם סייג וגדר כדי לקיימן ע"ש אבל בעלו מאליהן אף לרבנן אסור לקיימן וזהו שכתב הרמב"ם ז"ל ואסור לאדם לקיים כלאי זרעים בשדהו אלא עוקרן והיינו בעלו מאליהן דאף לרבנן אסור לקיים וז"ש ואם קיימן אינו לוקה ודאי ליכא מלקות בכה"ג דהוי רק גרם דע"י שרוצה בקיומן וצריך להם נעשו כלאים וז"ש דמותר לומר לעכו"ם לזרוע לו כלאי זרעים והקשה הראב"ד ז"ל הא מקיימן אח"כ התם כיון דהעכו"ם זורע לשם כלאים גמור נעשו כלאים ע"י זריעתו של עכו"ם ומה שמקיימן הישראל אח"כ הוי כשאר קיום כלאים דלרבנן מותר אף לכתחילה כדמוכח מההיא דע"ז:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב ה"ז) הזורע שדהו מין מן המינין וכשיצמח ראה בו כלאים אם היה המין האחר א' מכ"ד בשדה ה"ז ילקט עד שימעיטנו מפני מראית העין שמא יאמרו כלאים זרע בכוונה כו' בד"א בזמן שיש מקום לחשוד אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה אלא מאליהן עלו אין מחייבין אותו למעט כיצד כגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטים כו' וכן מקום גרנות שעלו בו מינין הרבה שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה שיצמח צמח במקום הגרנות ואם הסיר מקצתן אומרין לו עקור הכל חוץ ממין אחד שהרי גילה דעתו שרוצה בקיום השאר ע"ש. והנה ז"ש הרמב"ם ז"ל בעלו מאליהן דצריך לעקרן רק משום מראית העין הוא משום דאינו מקיימן כלל רק שמתעצל ללקטן וזה דחייבוהו למעט הוא משום מראית העין וכמ"ש הט"ז רצ"ז סק מקצתן כתב הרמב"ם ז"ל דאומרין לו עקור הכל גילה בדעתו שרוצה בקיום השאר וכאן לא כתב הרמב"ם ז"ל מפני מראית העין דשם חייב מדינא להסירן דכל שרוצה בקיומן אסור מדינא:

כתבו התוס' עירובין (צ"ב ע"ב) דההיא דמנחות במעשה באחד שזרע כרמו ש"ח סמדר דאסרו את הזרעים והתירו את הגפנים מיירי שלא ידע בעל הכרם שהזרעים בכרמו דאי ידע ולא עקרן נאסר דאפילו עלו מאליהן אמרינן דהרואה ירק בכרמו ואמר כשאחזור אלקטנו אסור ע"ש והריטב"א ז"ל כתב שם עוד לתרץ לפי שלא היו הזרעים שלו ולא היה בידו לעקור את הזרעים ע"ש ואף דהיה יכול לעקור את הגפנים שלו שמעינן מינה דזה דמקיים כלאים בכרם ואינו עוקרן דנאסר הוא דוקא ביכול לעקור את שניהם או את הגפנים או את הזרעים ואינו עוקרן א"כ ניחא ליה בשתיהן וזה מקרי דניחא ליה בכלאים אבל היכא דאין בידו לעקור את הזרעים אף דבידו לעקור הגפנים זה רק גלוי בניחא ליה בהגפנים ואף דהגפנים נטועים באופן שהן כלאים זה לא מקרי ניחא ליה בכלאים לאסור בכרם אא"כ רוצה בשתיהן ובמחיצת הכרם שנפרצה למ"ד אדם אוסר דשא"ש דנאסרין ואף דאין ביד בעל הכרם לעקור את הזרעים ולא ביד בעל הזרעים לעקור את הגפנים

התם אי אדם אוסר דשא"ש ומהני מחשבתו של זה לאסור את של זה מצטרף מחשבת שניהם שזה רוצה בקיום גפניו וזה רוצה בקיום זרעו ואיכא יחד מחשבה לקיום כלאים אבל אי אין אדם אוסר דשא"ש אין מחשבתו לקיום גפניו מהני לאסור זרעו ש"ח א"כ לענין הזרעים ליכא רק מחשבת קיום זרעים דאין זו מחשבת קיום כלאים:

והנה התוס' שכתבו דמיירי שלא ידע בעל הכרם בהזרעים נראה דס"ל ג"כ האי כללא דכל שאין בידו לעקור את שניהם אין זה מקיים כלאים לאסור הכרם דבההיא דמחיצת הכרם שנפרצה דאומרים לו גדור כתבו התוס' (ב"ק ק') משום דהוא המזיק לפי שד"א של עבודת הכרם אוסרות ועליו מוטל לגדור א"כ מיירי התם אף בשידע בעל הזרעים שנפרצה רק כיון דבעל הכרם המזיק עליו מוטל לגדור ולא על בעל הזרעים ומש"ה בעל הכרם חייב באחריותו. והנה לר"י ור"ש דאמרי אין אדם אוסר דשא"ש אמאי אין נאסרת התבואה מ"ש מעלו מאליהן דצריך לעקרן ואם אינו עוקרן נאסרין וע"כ כיון דבידו לעקור רק התבואה ולא הגפנים אין נאסרין ובזורע כרמו ש"ח סמדר דכתבו התוס' דמיירי שלא ידע בעל הכרם מהזרעים נראה דהוא משום דהתם היה בידו לעקור אף הזרעים ואף שזה זרע הזרעים משלו כמ"ש רש"י ז"ל במנחות מ"מ כיון שזרען בכרמו ש"ח הוי כיורד לתוך שדה ש"ח ונטעה שלא ברשות שהן של בעל השדה וזה דאמרינן שם דאסרו את הזרעים והתירו את הגפנים דלדידיה דעבד איסורא קנסוהו כו' הקנס הוא אף שאין הזרעים שלו שיפסיד יציאותיו דאם לא יאסרו הזרעים הוי כיורד לתוך שדה ש"ח ונטעה בשדה שאין עשויה ליטע דעכ"פ שמין לו וידו על התחתונה ונוטל יציאותיו וכשנאסרין הזרעים לא יטול כלום ועוד דאף אם הזרעים הן של בעל הזרעים מ"מ ודאי י"ל רשות לבעל הכרם לעוקרן דאינו רוצה שיגדלו זרעים ש"ח בכרמו ומש"ה ע"כ מיירי בשלא ידע בעל הכרם מהזרעים:

אמרינן (פ"ז מ"ז) הרוח שעלעלה את הגפנים ע"ג תבואה יגדור מיד ואם אירע אונס מותר ע"ש והנה הר"ש ז"ל גרס שם בלשון שני יגדור היינו שיעשה גדר ואם אירע אונס בעשיית גדר אינו נאסר ואין מחייבין אותו לחתוך הגפנים או התבואה אף דבזה לא היה אנוס אך בלשון ראשון גרס וכן פסק הרמב"ם ז"ל דיגדוד היינו שיחתוך שמיד יסירם מהרה כמ"ש בפה"מ ונראה ללשון שני של הר"ש ז"ל כמו דבידו לחתוך רק אחת או הגפנים או התבואה אינו נאסר דאין זה מקיים כלאים רק היכא שבידו לעשות כל התחבולות שלא יהיו כלאים ואינו עושה אבל אם בתחבולה אחת הוא אנוס שאומר שרוצה לעקור הזרעים ואינו בידו לפי שאזנו שלו אין זה מקיים כלאים ה"נ יכול לומר שרוצה לעשות גדר וע"י זה לא יהיו כלאים וכל דבזה אנוס אינו נאסר אבל ללשון ראשון ולהרמב"ם ז"ל

צ"ל דרק היכא שאינו רוצה בקיום שניהם התבואה והגפנים שהם העושים הכלאים רק שאין בידו לעקור אחת מהן לפי שאינו שלו אז לא מקרי מקיים כלאים אבל כל שרוצה לעשות תחבולה למנוע מהן דין כלאים אף שהוא אנוס כל שבקיום ב' המינים הוא רוצה נאסר הכרם:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ב) אנס שזרע הכרם כשינא האנס יקצור הזרע מיד ואפילו בחוה"מ ואם לא מצא פועלין יוסיף להן עד שליש בשכרן בקשו ממנו יותר מיכן כו' ה"ז יבקש בנחת וקוצר ואם נשתהא הזרע עד שהגיע לעונת שיתקדש ה"ז יקדש ויאסרו שניהם והקשה הרדב"ז ז"ל וא"ת מ"ש מהך דלעיל דאם אירעו אונס ולא סילקן מותרין ולא נתקדשו וי"ל דהתם הוי אונס גמור דמאי הו"ל למיעבד אבל הכא לאו אונס גמור הוא שאם לא ימצא בד' ישכור בה' ע"ש. והנה בההיא דהרואה ירק בכרם ואמר כשאגיע לי אלקטנו מותר כשאחזור אלקטנו אם הוסיף במאתים אסור אמרינן בירושלמי דבפועל שנו א"נ בבעה"ב שעוסק במלאכתו היינו דזה דכשאמר כשאגיע לי אלקטנו דמותר ואף שאינו הולך מיד מיירי בפועל א"נ בבעה"ב העסוק במלאכתו אבל אם אינו עוסק במלאכתו אף בשאומר כשאגיע לי אלקטנו כיון שלא הלך מיד הוי יאוש ואם הוסיף במאתים אסור ע"ש וקשה כי עוסק במלאכה אמאי אינו מקדש בהוסיף מאתים מ"ש מלא מצא פועלים וצריך להוסיף על שכרן אף שאינו מחויב מ"מ מקדש ולא חיישינן להפסד ממון כיון שהיה יכול לעקרן קודם ומ"ש בעוסק במלאכה דהוי ג"כ הפסד ממון אמאי אינו מקדש כיון שהיה יכול לעקרן קודם. והנה הרמב"ם ז"ל לא הביא דברי הירושלמי וכתב ע"ז הכ"מ (פ"ה ה"ט) דרבנו שכתב לקמן דין הרואה ירק בכרם לא חשש לבאר דדוקא בעושה במלאכה מיירי כיון דמלישנא כשאגיע לי אלקטנו משמע שהוא מעוכב מלילך מיד לעקרו מפני שהוא עסוק במלאכה זה נ"ל לדחוק בדעת רבנו שהשמיט הירושלמי הזה עכ"ל אך נראה דמש"ה השמיט הרמב"ם ז"ל דברי הירושלמי דלהרמב"ם ז"ל לשיטתיה ע"כ א"א לפסוק כהירושלמי דעשיית מלאכה אין זה אונס שלא יקדש ובשאומר כשאגיע לי אלקטנו ע"כ מפרש דמיירי שלא היה אפשר לו בשום אופן לילך קודם:

והנה בההיא דהאנס שזרע את הכרם כו' דמוסיף לפועלים עד שליש כתב הר"ש ז"ל שם כדאמר ר"ה בפ"ק דב"ק במצוה עד שליש ע"ש ויש לעיין הא במצוה עד שליש הוא רק במ"ע אבל באיסורין ל"ש האי שיעור ונראה מזה דבכלאים לבד האיסור איכא ג"כ מצוה למעט את התפלה והכא איסור ליכא על בעה"ב שהרי האנס זרע את הכרם והוא ג"כ אינו מקיימו שהרי רוצה לעקרו ולא עבר איסורא ורק מצוה למעט את התפלה וצריך

ליתן עד שליש כשאר מצות ונראה דהאי מצוה למעני את התפלה רמי ג"כ על כל ישראל ולא רק על הבעלים דאמרינן בע"ז גבי אין עודרין עם העכו"ם בכלאים אבל עוקרין עמו כדי למעט את התפלה ואמרינן שם דאיכא איסורא בזה שנוטל שכר לעקור משום מקיים כלאים ומ"מ למעוטי תפלה עדיף ע"ש ואף שאין הכלאים שלו אלא של עכו"ם ואין שום אדם עובר ע"ז וגם לא רמי על הזרעים שום איסור דהתם מיירי בכלאי זרעים דמותרין אף באכילה ומ"מ איכא מצוה למעוטי תפלה שלא יהיו כלאים בא"י ונראה דזהו הטעם נמי מה דאמרינן במו"ק (ו') גבי יוצאין על הכלאים דשלוחי ב"ד יוצאין לעקור הכלאים ונוטלין שכרן מתרומת הלשכה ע"ש דמצות עקירת כלאים למעוטי תפלה הוא מצוה על כל ישראל ולא רק על הבעלים ומש"ה היו עושין זה שלוחי ב"ד. והנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ה ה"ט) הרואה כלאים בכרם חברו וקיימן ה"ז הרואה אסור בהנייתן וכל אדם מותרין בהם ע"ש ומשום דיש מצוה על כל הרואה לעקרן ומיהו על בעה"ב איכא מצוה טפי שהוא חייב לשכור פועלים וז"ש הרמב"ם ז"ל בכלאים שעלו מאליהן דצריך לעקור רק משום מראית העין דשמא יאמרו דכלאים זרע לכתחילה אבל אינו מחויב לעקור משום מיעוט תפלה הוא משום דהתם ליכא תפלה כלל כיון שעלו מאליהן ולא ניחא ליה ג"כ בקיומן רק דטרח מלעקרן וכה"ג אינן כלאים כלל וכמ"ש לעיל ורק משום מראית העין חייב לעקרן ובההיא דאנס שזרע את הכרם התם האנס זרע בכוונה רק דאינו נאסר הכרם משום דאין אדם אוסר דשא"ש אבל תפלה הוי וצריך לעקרן ואדרבה התם ליכא משום מראית העין שהרי האנס זרעו ומ"מ צריך לעקרן ולשכור פועלין וזה אינו כדי שלא יקדש הכרם דהא מיירי באופן דליכא הוספת מאתים דהא יותר משליש דפטור ג"כ מקדש הכרם כמ"ש הרמב"ם ז"ל וזה דמחויב לשכור פועלין ולהוסיף עד שליש אעפ"י שהוא לא זרעו ע"כ משום מיעוט תפלה היא והרואה ירק בכרם ש"ח דחייב לעקור ואף דמיירי בעלו מאליהן נראה דהתם כיון דע"כ מיירי שלא ידעו בו עדיין הבעלים דאם ידעו ולא עקרו א"כ מקדש לכל וכיון דאם ידעו אח"כ הבעלים וניחא להו יהיה כלאים א"כ הכלאים עדיין תלוי ועומד וחשיב תפלה אך בידעו כבר הבעלים ולא ניחא להו אין כאן כלאים כלל וליכא תפלה ומההיא דבקשו ממנו יותר משליש דא"צ להוסיף ומ"מ מקדש נראה דקיום כלאים לענין קידוש הכרם שונה מאיסור של קיום כלאים דלאסור את הכרם כל שאפשר לו לעקור את הגפנים או את הזרע ואינו עושה זאת בלא אונס גמור חשיב מקיימן לאסור הכרם:

אמרינן (פ"א דשקלים) גבי יוצאין על הכלאים אמר ר"י בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפניהם משרבו עוברי עבירה היו משליכין לדרכים התקינו שיהיו מפקירין את כל

השדה ואמרינן במו"ק (ו') בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן והיו בע"ב שמחין ב' שמחות אחת שמנכשין להם שדותיהן ואחת שמשליכין לפני בהמתן כו' ופי' רש"י ז"ל היינו שמנכשין שלוחי ב"ד משלהם דכשנוטלין הכלאים מאליו מתנכש התקינו שיהיו עוקרין ומשליכין על הדרכים ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן התקינו שיהיו מפקירין כל השדה כולה ופי' המפרשים ז"ל בשקלים משרבו עוברי עבירה שלא היו נמנעין מלזרוע כלאים ויש לעיין לאחר שהיו משליכין על הדרכים מאי איכפת לן במה שהיו שמחין שמחה גדולה שמנכשין להם שדותיהם ולא היו נמנעין מלזרוע כיון שאין נהנין מן הכלאים רק שרוצים שינכשו להם שדותיהן ע"י שלוחי ב"ד כיון שאין זורעין מפני צורך המין רק שינכשו להן שדותיהן אמאי אסור מי גרע מלבדוק בתלם של פשתן דשרי דאינו רק בשביל לבדוק ולאחר שיבדוק לא איכפת לו בקיומן וכ"ש הכא שודאי עוקרין ומשליכין על הדרכים והולך לאיבוד ורק עושה כן שינכשו לו שדהו וצ"ע. אמרינן בתוספתא (פ"ב דכלאים) ישראל שקיים כלאים בתוך שדהו אין אחיו הכהנים נכנסין לתוכה אלא רואין אותו בציון בית הקברות ע"ש ותמוה מאד וכבר עמד ע"ז הא"ז ונראה הטעם משום דאמרינן בשקלים ובמו"ק בא' באדר משמיעין על הכלאים בט"ו בו מציינין על הקברות ויוצאין על הכלאים ע"ש וכיון דלא ציית ולא יצא על הכלאים חשדינן ליה נמי שלא ציין על הקברות לפיכך כל שדהו רואין אותה כאילו מצוינת בבית הקברות]:

אמרינן (בב"ק פ"א) בתנאין שהתנה יהושע שיהיו מלקטין עשבים בכ"מ חוץ משדה תלתן ומקשינן למימרא דתלתן מעלי להעשבים ורמינהו תלתן שעלה עם מיני עשבים אין מחייבין אותו לעקור ואמרינן כאן לזרע כאן לזירין והקשו התוס' לזירין דמעלו ליה עשבים א"כ איכא איסור כלאים ואמאי אסור ללקט הא אמרינן התקינו שיהיו מפקירין את כל השדה ותי' דהכא מיירו בדליכא שיעורא היינו פחות מרובע לבית סאה ע"ש. והנה בירושלמי כלאים (פ"ב ה"ג) הקשו כן וכי בא יהושע לפרש אלא לעוברי עבירה ומסקינן שם שהוא אינו מקיים ורוצה לעקרן וליכא עבירה רק רוצה שיעקרן הוא ולא אחר דצריך להם לאחר עקירתן ומש"ה אסורין לאחרים ע"ש. והנה יש לעיין הא אמרינן גבי עוקרין עם העכו"ם בכלאים דאיכא איסור משום מקיים כלאים כיון שרוצה בקיומן עד שיעקרם וישתכר בהן א"כ הכא נהי דעוקרן הוא מ"מ הרי רוצה במה שגדלו עד עתה כיון דאינו מניח אחרים לעקרן משום דצריך להן אחר עקירתן א"כ אכתי אמאי שרי. והנה לפמ"ש התוס' בע"ז שם דבלא מעשה ליכא איסור מקיים כלל והתם ע"י שעוקרן אח"כ בשכר הוי מעשה המוכיח דניחא ליה בקיומן קודם ע"ש י"ל דהכא נהי דידעינן

דרוצה בהן דצריך להם מ"מ אינו עושה שום מעשה ע"ז דמה שעוקרן אח"כ הוא משום מצות כלאים ואף להשיטות דבלא מעשה ג"כ איכא איסור מקיים ועיין בכ"מ פ"א ה"ב] נראה לומר דמה דניחא ליה שגדלו אין כאן איסור קיום כלאים כלל דאיסור מקיים כלאים הוא רק דניחא ליה בקיומן ולא דניחא ליה בגידולן וניחא ליה בקיומן מקרי היכא שכבר נראו לעקור ומניחן או דניחא ליה במה שלא נעקרו אבל ההיא דב"ק דאמרינן בירושלמי דרוצה בעקירתן רק רוצה שיעקרן הוא ולא אחר מיירי שעוקרן בשעה שראוין לעקירה וכדאמרינן בריש שקלים בא' באדר משמיעין על הכלאים ואמרינן בירושלמי שם דקודם אין הכלאים ניכרין דאינון דקיקין וכיון דעוקרן בשעה שראוין לעקירה אין זה מקיים כלל ומה שרוצה במה שגדלו עד עתה אין זה בכלל איסור מקיים כלאים כלל:

ונראה דאף אי נימא דבלא מעשה ליכא איסור מקיים ג"כ ע"כ צ"ל כן ואי אפשר לתרץ משום דליכא מעשה דהכא איכא מעשה ואף שהעקירה אין זו מעשה המוכיח דניחא ליה במה שהיו קודם דהעקירה הוא משום מצות עקירת כלאים מ"מ מה שמשתמש בהן אח"כ ועושה צרכיו הוא מעשה המוכיח דניחא ליה במה שגדלו קודם דמ"ש מעקירה בשכר דחשיב מעשה המוכיח דניחא ליה במה שלא נעקרו קודם. והנה התוס' בב"ק שם בתלתן שעלתה במיני עשבים דאין מחייבין אותו לעקור משום דקשה להו עשבים כתבו דאצטריך לר"ע דס"ל דהמקיים כלאים לוקה ולא מלקות ממש דלאו שאי"ב מעשה הוא ע"ש ולכאורה הוא סתירה למ"ש בע"ז דבלא מעשה ליכא איסור כלל אך אין זו קושיא דהכא ג"כ איכא מעשה לבסוף דמשתמש בהן ומוכיח דניחא ליה בהן וכמו בעוקר עם העכו"ם בכלאים רק ללקות אינו לוקה דלענין מלקות בעינן מעשה בשעת האיסור ולא אח"כ ול"ק ג"כ קושית הט"א פ"ק דמגלה על התוס' דבלא מעשה ליכא איסור כלל מההיא דיוצאין על הכלאים ואע"ג דליכא מעשה לבסוף ומ"מ צריך לעקרן ע"ש דהתם נמי כיון שהיו נהנים בהם אח"כ שהיו נותנין לפני בהמתן כדאמרינן בגמרא א"כ איכא מעשה לבסוף:

ב

כתב הרמב"ם ז"ל (כלאים פ"ג ה"ה) וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות אעפ"י שהן ב' מינים בטבען הואיל ועלין של זה דומין לעליו של זה או פרי של זה דומה לפרי ש"ז דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין אחד לא חששו להן לכלאים זע"ז שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין ע"ש ונראה דזהו נמי הטעם מ"ש רש"י ז"ל (שבת פ"ד ע"ב) במתני' דאע"ג דיונקין למטה כיון דליכא עירבוב למעלה לא איכפת לן משום כלאים ע"ש ומשום דכלאים תלוי רק במראית העין וכמו היכא שהן ב' מינים בטבען כיון דלפי מראית העין

הן כמין אחד לא איכפת לן בכלאים דבכלאים המין תלוי במראית העין ה"נ הערבוב הוא ג"כ תלוי במראית העין אף שהשרשים מתערבין זע"ז כיון דלפי מראית העין ליכא ערבוב לא איכפת לן:

הנה שיטת הרמב"ם ז"ל (רפ"ב) דברובע לסאה ממין אחר ימעט ואם זרע לוקה ובפחות מרובע לסאה א"צ למעט היינו דס"ל דהחילוק בין רובע לפחות מרובע הוא מדאורייתא ונראה דטעמו הוא דביטול ל"ש בכלאים כמ"ש התי"ט דאי הוי משום ביטול היה בטל ברוב רק כיון דכל איסור כלאים הוא רק היכא דאיכא מראית העין שהוא כלאים כמ"ש הרמב"ם ז"ל ואי ליכא מראית העין מותר מה"ת אף שהוא כלאים בעצמותן כמו היכא שהן ב' מינים בטבען רק שאין ניכרין שהן ב' מינין מש"ה נמי פחות מרובע לסאה אין בו משום כלאים לפי שאינו ניכר שהן כלאים וכמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל רפ"ב דכלאים ז"ל דאמר יבור אם נתערבו ב' מינים ויחד הם רובע א"צ רק לבור אחד מהם דמין האחר כיון דאין בו רובע אינו ניכר ואין בו משום מראית העין עכ"ל ולהרמב"ם ז"ל כיון דאינו ניכר שהן כלאים הוא היתר מה"ת ול"ק מה שהקשו על הרמב"ם ז"ל דס"ל דרובע לבית סאה לוקה מהירושלמי דאמרינן כיצד ימעט יוסיף על הסאה או ימעט את הרובע ומקשינן הא אמר כו' כל האיסורין שריבה עליהן שוגג מותר מזיד אסור ומתרצינן תמן את מרבה לבטל איסור תורה ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית העין ע"ש דלהרמב"ם ז"ל האי מראית העין הוא ג"כ מדאורייתא רק לא חשיב מבטל איסור דהכא ההיתר כי מרבה על הסאה אינו משום ביטול רק כל דליכא מראית העין ליכא איסור כלאים כלל. והנה בפחות מרובע לסאה רק שעירבן בידים כתב הרמב"ם ז"ל רק דאסור לזורעה ולא כתב שם דלוקה דמלקות ליכא כיון דליכא מראית העין רק אסור כיון שעירב בידים וצ"ל שהוא רק מדרבנן:

כתב במעדני יו"ט על הרא"ש ז"ל הל' כלאים על הירושלמי פ"ק דכלאים דעכו"ם שהרכיב אגוז ע"ג פרסק אעפ"י שאין ישראל רשאי לעשות כן נוטל ממנו יחור והולך ונוטעם במקום אחר ובס' מ"י ס"ס רצ"ה יהיב טעמא כיון שהאיסור אינו ניכר בו וכתב ע"ז המעדני יו"ט ואינו מן הצורך דהתורה לא אסרה הפרי והעץ אלא בכה"כ וכל אלו הדינים מכלל חוקי התורה הן שאין אנו צריכים למצוא להם טעם ע"ש ונראה דאין כוונת המ"י שיהיה אסור לנטוע היחור משום איסור הנאה אלא משום כלאים כיון שאותו היחור בא מהרכבת ב' מינים חשוב עצמו כב' מינים וכמו פרדה שהיא חשובה עצמה כב' מינים כיון דבאה מב' מינים ולכן כתב כיון שאין האיסור ניכר כו' דבכלאי זרעים

אעפ"י שהן ב' מינים כיון שאינו ניכר שהם ב' מינים מותר כמ"ש הרמב"ם ז"ל א"כ כ"ש אותו היחור כיון שאין הכלאים ניכר בו שרי:

הנה בנתערב פחות מרובע לסאה דא"צ למעט דעת הרא"ש והרע"ב ז"ל שהוא מדין ביטול ממש דמדאורייתא חד בתרי בטל ושיעור רובע לסאה הוא רק מדרבנן משום מראית העין וכן דעת השנו"א שהוא מדין ביטול ומה שהקשה התי"ט הא היכא דניכרים ל"ש ביטול כתב בהגהת השנו"א דאשכחן ביטול כה"ג גבי העושה סוכתו תחת האילן ע"ש. והנה בזה מתיישב ג"כ מה שהקשה המנ"ח להשיטות שהוא מדין ביטול הא לאחר שגדלו שלא יהא צריך למעט השיעור הוא ג"כ רובע לסאה הא במחובר ל"ש ביטול ע"ש ולפמ"ש בהגהת השנו"א דביטול זה הוא בגדר כמו העושה סוכתו תחת האילן ובההיא דהתם אף מחובר בטל הנה בתוס' א"ש הקשה להשיטות שהוא, מדין ביטול איך שייך ביטול כיון דהאיסור הוא ע"י תערובת וכמו בכלאי בגדים דבגד שאבד בו כלאים לא בטל ותי' דהתם משום דחוטין חשיבי ולא בטלי אך כתב שאין כן דעת התוס' והרא"ש ז"ל שכתבו (בנדה ס"א) הטעם בבגד שאבד בו כלאים דלא בטל הוא משום דהאיסור בתערובת דכל אחד היתר ונאסרין ע"י תערובתן כך אסור המרובה כמו המועט ע"ש ונראה לומר דל"ד לכלאי בגדים דבכלאי בגדים התערובת גורם האיסור דכל שהם תפורים יחד נאסר הבגד בלבישה ונאסר כל הבגד דאפילו חוט של מין אחד היוצא ממנו אסור להתחמם בו ואפילו אם יש ג"כ צמר גמלים באותו בגד של שעטנז נאסר גם הצמר גמלים כדפסקינן בש"ע א"כ התערובת של צמר ופשתים זהו מוליד איסור על כל הבגד ואף על צמר גמלים שבו וכיון דהתערובת הוא סיבת האיסור ל"ש ביטול אבל בכלאי זרעים אין התערובת עושה האיסור רק אדרבה גוף האיסור הוא שלא יזרעו ע"י תערובת זה אצל זה בתוך ו' טפחים א"כ ע"י שנתערבו הזרעונים קודם זריעה לא נתחדש איסור כלל דאף אם לא נתערבו אסור לזורעם זה אצל זה ולר"י דאמר דאינו חייב בכלאי זרעים אא"כ הן ב' חטים ושעורה או ב' שעורים וחטה להשיטות דמדאורייתא בכלאי זרעים חד בתרי בטל קשה איך מתחייב כה"ג משום כלאים הא בטל החטה בב' השעורים וע"כ מיירי בשלא עירבן קודם זריעה ובידו אחת חטה ובידו אחת ב' שעורים וזרען זה אצל זה וחייב בכה"ג אף שלא עירבן קודם זריעה א"כ אם ערבן קודם לא נולד בהם ע"י זה שום איסור ונשארים כמו קודם דלזרוע כ"א לבדו מותר ולזורען יחד אסור א"כ אין האיסור נעשה ע"י תערובת ושייך בהן ביטול [ורק להשיטות דהיתר בהיתר לא בטל יש לעיין היכא בטל מין אחד בחברו הא כל מין לבדו הוא היתר ועיין בתשו' הרעק"א ז"ל סי' ל"ח דכה"ג ל"ש היתר בהיתר דלא בטל ע"ש]. והנה בזריעת כלאים בין שזורען כאחת בין

סומך מין לשאינו מינו הזרוע מכבר הוא זורע עתה כלאים דהמין שהיה זרוע קודם לא היה כלאים ועכשיו שסמך לו מין אחר נעשה הכל כלאים ואף המין הראשון הוא עתה זרוע בכלאים נמצא שעושה עתה כל הכלאים והוי כזורען בב"א והנה באיסור של מקיים כלאים שאינו עושה כלאים כלל וגם אינו עושה שום דבר שיתקיימו רק מגלה דעתו ע"י מעשה שרוצה בקיומן דאסור יש לעיין אי בעינן שירצה בקיום ב' המינים או סגי בקיום של מין אחד והנה מההיא דע"ז בעוקרין עם העכו"ם בכלאים דאמרינן דאיכא איסור משום מקיים כלאים ומשום דרוצה בקיומן כדי להשתכר אח"כ בעקירתן ע"ש והתם לא שכרו אלא לעקור מין אחד א"כ ניחא ליה רק בקיום של אותו המין ששכרו ומ"מ אסור ונראה מזה דקיום כלאים שאני דכל שכבר נזרע בכלאים וחל תורת כלאים עליהם איסור הקיום חל על כל מין ומין ובזה הוי ככלאי בגדים דכל שכבר נעשו כלאים ע"י תפירה נאסר כל מין ומין לבדו בלבישה דאף להתחמם במין אחד שבו ג"כ אסור וה"נ נאסר כל מין לבדו בקיום והנה בזה אתי שפיר מ"ש הרע"ב ז"ל רפ"א דשקלים דזה דאמרינן דרובע לסאה ימעט הוא רק מדרבנן משום מראית העין דמדאורייתא חד בתרי בטל אך זה דוקא בנתערבו הזרעים קודם זריעה אבל בגדלו הזרעים ויש בהן כלאים אפילו אחד באלף חייב לעקור ולא בטל כיון דכל חד באפי נפשיה שרי בתערובות איסור ל"ש ביטול ע"ש היטב וקשה א"כ מ"ש נתערבו קודם הזריעה דבטלי ומ"ש בשגדלו הזרעים ולפ"ז קודם הזריעה שייך ביטול דעדיין כל אחד ואחד הוא היתר והתערובת לא אסרה אותם כלל אבל כשגדלו הזרעים קודם ביטול ונעשו כלאים לענין שיהא צריך לעקור והיינו לענין איסור של קיום כלאים זה האיסור הוא ממש ככלאי בגדים דמה שגדלו יחד ונעשו כלאים נאסר כל מין בקיום וכולו איסור ול"ש ביטול:

הנה בתוס' א"ש כתב לתרץ מה שמקשים על השיטות דההיתר של פחות מרובע לסאה הוא מדין ביטול הא בניכרים ל"ש ביטול וכתב דהוי כמו ההיא דפסחים בבצק בסדקי עריבה אם אין כזית במק"א בטל במיעוטו ואע"ג דניכר החמץ ע"ש היינו דהאי ביטול אין זה ביטול ברוב רק ביטול החשיבות. והנה כן נראה ממ"ש הרשב"ם ז"ל בב"ב (צ"ד) דרובע דכלאים האוסר התבואה משום כלאים חשוב הוא מה"ת ולא בטל ע"ש אלמא דמשום חשיבות הוא ולא בטל לגבי אידך מין וכמו בבצק דאם יש שם כזית במק"א לא בטל לגבי עריבה. והנה דעת התיו"ט (רפ"ב דכלאים) דמש"ה פחות מרובע לסאה מותר הוא משום שהתורה לא אסרה אלא כשרוצה לזרוע כלאים אבל כשאינו רוצה לא אסרתו התורה אלא שחכמים אסרו מפני מראית העין ונתנו שיעור לדבר ע"ש ואעפ"י שיודע שיש שם כלאים וזורע מ"מ כיון דאין כוונתו לזרוע כלאים רק שטורח לברר כמ"ש בתוס'

א"ש אינו אסור מה"ת ונראה דע"כ צ"ל כן לכל השיטות דאיך יפרנסו ההיא (דפ"ב מ"ג) דהיתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורים כו' אם צימחה לא יאמר אזרע ואח"כ אופך אלא הופך ואח"כ זורע כמה יהא חורש כתלמי הרביעה אבא שאול אומר כדי שלא ישייר רובע לבית סאה ע"ש ואיך שרי התם כיון שצימחו וכשחורש כתלמי הרביעה ונשתיירו מהם אפילו חטה אחת איך רשאי לזרוע שם שעורים הא זורע ממש שעורים בצד חטים ויודע בשעת זריעה שיש שם חטים ולהשיטות דפחות מרובע לסאה הוא מדין ביטול הכא ל"ש ביטול כלל דהא הכא לא נתערבו אלא זורע שעורים בצד חטים וע"כ כל שאין כוונתו לזריעת כלאים שרי והכא אינו רוצה בקיומן של החטים רק שמתעצל לחרוש חרישה דקה וחורש כתלמי הרביעה ואף בעלו מאליהן אף שרק מתעצל בעקירתן מדרבנן חייב לעקרן הכא שרי אף מדרבנן דכיון שחרש וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בהם. והנה להרשב"ם ז"ל דפחות מרובע לסאה הוא משום דאי"ל חשיבות י"ל נמי בזה דכיון בחרש והפכן רק שנשתיירו מהם בטלה חשיבותן וכמו בתרומה דאמרינן המערה מכד לכד לאחר הטפת ג' טיפין נותן לתוכו חולין וכשיטת הרמב"ם ז"ל שכתב לחכמי לוניל על מה שפסק דקדרה שבישל בה תרומה א"צ הגעלה משום שסמך על מתני' דהמערה מכד לכד כו' היינו דהתם ההיתר משום דבטלה חשיבותן דכל שמפנה אותן רק שטורח למצות בטלה חשיבותן וה"נ כיון דמהפכן רק שטורח לחרוש חרישה דקה ונשתיירו מהן בטל חשיבותן מן הנשאר:

הנה המ"ר כתב בהיתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורים דס"ל לאבא שאול כדי שלא ישאר רובע לבית סאה הוא משום דס"ל לאבא שאול כיון שמהפך כל השדה וגלי דעתיה דלא ניחא ליה בכלאים וגם ספק הוא שמא אין שם זרע במקום ששייר מותר וחכמים ס"ל דלכתחילה לא שרינן בשום ענין ליכנס בספק איסור ע"ש אך אי אפשר לומר כן דהא מיירי התם שצימחו החטים שמהפך וניכרים וכשמשייר הרי ניכרין הם ואין שם ספק כלל ואף לרבנן קשה דרבנן ג"כ לא מחייבי לחרוש רק כתלמי הרביעה ולא חרישה דקה ואעפ"י שמשייר וע"כ דהטעם דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה סגי. והנה ההיתר של ספקות כתב הרדב"ז ז"ל (פ"ב הי"ב) על הראב"ד ז"ל בהיתה שדהו זרועה חטים וקצר הזרע דס"ל להראב"ד ז"ל דמותר לזרוע שעורים וא"צ להפוך והקשה הרדב"ז ז"ל הא איכא ספיחי חטים בתוך השעורים וכתב דשמא לא יעלו ספיחים ואת"ל יעלו שמא לא יהיה בהם שיעור א' מכ"ד ואת"ל יהיה בהם שיעור ימעט אחר שיצמחו ע"ש דהתם מיירי שלא צמחו עדיין שהרי קצרן רק חיישינן שמא יעלו ספיחין ואיכא ספיקות ושם צריך דוקא להההיתר של ספיקות דבהיתה שדהו זרועה חטים וקצרה לא גלי אדעתיה

כלל שאינו רוצה בהספיחין אבל בזרועה חטים והפכה א"צ לספיקות כלל ונראה דזה דאמרינן היתה שדהו זרועה חטים ונמלך לזורעה שעורים דלא יאמר אזרע ואח"כ אהפוך אלא הופך ואח"כ זורע כו' התם נמי אם אמר אזרע ואח"כ אהפוך ג"כ ליכא איסור כלאים ממש כיון דאינו רוצה בקיומן של החטים ודעתו לעקרן אין עושין כלאים דהא הרדב"ז ז"ל צירף להההיתר בהיתה זרועה חטים וקצרה דא"צ להפוך להראב"ד ז"ל דאם יעלו ספיחין ויהיו אחד מכ"ד ימעט ואיך שרי בשביל זה דימעט אח"כ לזרוע שעורים בצד חטים וע"כ כיון דדעתו לעקרן אח"כ ליכא כלאים כלל ורק מדרבנן אמרינן דיהפוך ואח"כ יזרע והתם בספיקות טובא שרינן לכתחילה:

ג

אמרינן במנחות (ט"ו) בההיא במעשה באחד שזרע כרמו ש"ח סמדר כו' דרק קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן וכתבו התוס' שם היינו דרק קנבוס ולוף וה' מיני דגן הן מה"ת ושאר זרעים מדרבנן ע"ש. והנה אי גם בכלאי זרעים אמרינן זה דרק קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן נראה זה ממ"ש התוס' (חולין ס') על הא דאיבעי לן הרכיב ב' מיני דשאים מהו והקשו הא מתני' היא דאין נוטעין ירק בירק ותי' שם דזה דאין נוטעין ירק בירק הוא משום כלאי זרעים ולא משום הרכבה וכאן מיירי באופן דליכא כלאי זרעים וכתבו שם אופנים הרבה דלא להוי כלאי זרעים בהרכבה וחדא משום דרק קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן ע"ש היינו דאף בכלאי זרעים יש זה הכלל והנה לפי הטעם שכתב רש"י ז"ל במנחות שם דטעם דקנבוס ולוף הוא משום דכתיב כרמך כלאים זרעים הדומין לכרם ובהנך תולין אשכולות כמו ענבים ע"ש א"כ ל"ש זה הטעם רק בכה"כ צ"ל דבכלאי זרעים אין איסור רק על ה' מיני דגן לבד. והנה על התוס' יש לעיין דאמרינן בתוספתא שהביא הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ט) דפול המצרי מין זרעים ואינו מקדש בכרם ובכלאי זרעים מוכח מפ"א דכלאים מ"ב וכן מפ"ג מ"ד דפול המצרי כלאים בזרעים ע"ש אלמא דאין דין כלאי זרעים שוה לכה"כ וצ"ל נהי דמדאורייתא הן שוים דבשניהם שאר זרעים מותרין מיהו לענין דרבנן חלוקין הן דפול המצרי בכרם אף מדרבנן אינו כלאים ובכלאי זרעים אסורי מדרבנן:

הנה הרמב"ם ז"ל כתב דעיקרין שמקיימין אותן רק לרפואה אין בהם משום כלאי זרעים וכתב ע"ז הרדב"ז ז"ל דמקור הרמב"ם ז"ל הוא מההיא דהארוס והקיסוס ושושנת המלך וכל מיני זרעים אינם כלאים בכרם ע"ש היינו דכמו שאינן כלאים בכרם ה"נ אינן כלאים בזרעים והיינו דאף מדרבנן הן שוין כה"כ וכלאי זרעים דכל שאינו אסור בזה אינו אסור בזה וכן נראה מהגהת הגר"א ז"ל סי' רצ"ז סק"ו דאותן הזרעים שאינן כלאים

בכרם ה"נ אינן כלאים בזרעים ע"ש וקשה מפול המצרי דבכה"כ הן מותרין אף מדרבנן מפני שהן כאירוס וקיסוס ושושנת המלך כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ט) ובכלאי זרעים הם אסורים:

אמרינן בירושלמי ספ"ק דירק בירק ללקות טפח כו' ע"ש א"כ מוכח דירק אסור בכלאי זרעים מה"ת והנה להרמב"ם ז"ל אתי שפיר דס"ל דאף בכה"כ אסור ירק מה"ת ועיין בכ"מ פ"ה ה"ג] אך להתוס' דס"ל דאינו אסור רק קנבוס ולוף וה' מיני דגן וס"ל דאף בכלאי זרעים כן צ"ע:

כתב הגר"א ז"ל יו"ד ריש סי' רצ"ו דזה דאמרינן קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן היינו דבמפולת יד אסור אף שאר זרעים אבל שלא במפולת יד שאר זרעים מותרין לגמרי ע"ש. והנה יש לעיין דאמרינן (פ"ב מ"ה) תבואה שעלו בה ספיחי אסטים אין מחייבין אותו לנכש אם ניכש או כסח אומרים לו עקור את הכל חוץ ממין אחד ע"ש והא אסטים לכל השיטות הן כשאר זרעים שאין אסורין מה"ת דלהתוס' רק קנבוס ולוף וה' מיני דגן מה"ת ולהרמב"ם ז"ל לפמ"ש הכ"מ גם ירקות וקטניות מה"ת אבל אסטים שהוא ממין הצובעין הן בכלל שאר זרעים דאין אסורין אלא מדרבנן א"כ להגר"א ז"ל דבשאר זרעים אינו אסור אלא במפולת יד אמאי מחייבין אותו לעקור. והנה י"ל דהכא בניכש חשיב כמו מפולת יד שהרי הרמב"ם ז"ל פסק דהמנכש בכלאים לוקה וכתב המנחת חינוך כיון דהניכוש מועיל לשני המינים הו"ל זריעה לשניהם בב"א והוי כמו מפולת יד ע"ש א"כ הכא שניכש הוי כמו מפולת יד אך אינו מתיישב בזה דזה דאמרי' תבואה שעלו בה ספיחי אסטים וכן מקום הגרנות כו' זה דאין מחייבין אותו לנכש הוא רק משום דקשה להו ואינו רוצה בקיומן וכמ"ש התוס' (ב"ק פ"א) הא בלא"ה היה צריך לנכש ואמאי הא ליכא מפולת יד וע"כ צ"ל דלא ס"ל להגר"א ז"ל כהכ"מ שכתב דאף בכלאי זרעים בעינן מדאורייתא במפולת יד וכיון דלא בעינן מפולת יד הוי כמו בכה"כ במפולת יד דאסור מדרבנן אף שאר זרעים והנה כ"כ המ"ר רפ"ג דכלאים דבכלאי זרעים לא בעינן מפולת יד דלא כהכ"מ והתי"ט אך התוס' חולין (ס' ע"א) גבי הרכיב ב' מיני דשאים כו' כתבו להדיא דאף בכלאי זרעים בעינן מפולת יד וכ"כ הרשב"א ז"ל (חולין פ"ב) בשם הראב"ד ז"ל ע"ש (וכן נראה מההיא דב"ק נ"ה אלא מעתה חיבר חטה ושעורה בידו וזרע חטה בארץ ושעורה בחו"ל כו' ול"ל חיבר חטה ושעורה בידו לימא זרע חטה בארץ ושעורה בחו"ל ונראה ג"כ דבעינן במפולת יד] וצ"ע:

כתב השנו"א (פ"ז מ"ז) דזה דאמרינן קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא רק לר' יאשיה דאינו אסור אלא במפולת יד א"כ לא משכחת לה בשאר זרעים דהא תבואה

משיבשה אינה מתקדשת וודאי כשנטע אילן ותבואה במפולת יד התבואה נגמרת קודם שנעשה אילן סמדר והגפן קודם שנעשה סמדר בודאי אינו מקדש ולא אשכחן אלא בקנבוס ולוף שהן עושין לג' שנים דבשנה הג' דאז נגמר הגפן והקנבוס הוי כלאים לכך לר' יאשיה לבד הוא דרק קנבוס ולוף הוא מדאורייתא ע"ש ויש לעיין בקנבוס ולוף בעושות לג' שנים נמי היכא משכחת לה שתאסר תבואת הכרם מדין כלאים הא ג"ש הן ערלה ואף דלענין ערלה מקצת השנה ככולה מ"מ אף בשנה הרביעית כשהוא כרם רבעי ג"כ אינו נאסר משום כה"כ לפי שהוא ממון גבוה ואין אדם אוסר דבר שא"ש וכמו ההיא דזרע כרמו בשביעית דאמרינן דאינו נאסר משום דאין אדם מקדש דבר שא"ש א"כ אינו מקדש רק בשנה החמישית וקנבוס ולוף אין עושות רק לג' שנים וי"ל באופן שעמדו הקנבוס והלוף אחר שנגמרו בשדה עד שנה החמישית דתבואה שיבשה נהי דאינה מתקדשת מ"מ מקדשת הגפנים אך דוחק גדול לומר דכל דין כלאים מיירי בכה"ג:

הקשה המנחת חינוך מצוה תקמ"ח דבפ"א בכלאי זרעים כתב הרמב"ם ז"ל דהמנכש והמחפה לוקה ובפ"ה בכה"כ כתב רק המחפה דלוקה אבל מנכש לא הזכיר שם וכתב דאי משום דבעינן שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ה"נ בכלאי זרעים בעינן מפולת יד כמ"ש הכ"מ וע"כ דמפולת יד היינו בב"א וה"נ במנכש דמהני לשניהם הוי הזריעה לשניהם בב"א וא"כ ה"נ בכה"כ ע"ש ונראה דמש"ה בכה"כ מנכש לא הוי כמפולת יד דבכה"כ אין הקפידא על הגפנים רק על שם כרם כמ"ש התוס' עירובין (צ"ב ע"ב) ד"ה גפנים דזה דגפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה הוא משום דשם גדולה על הקטנה ובגפנים בגדולה שם כרם על הקטנה ואע"ג דאין גפנים בקטנה אסור לזורעה דרחמנא קפיד על שם כרם דכתיב לא תזרע כרמך כלאים ולא כתיב שדך לא תזרע כרם ע"ש א"כ זה דבעינן שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו דבעינן שיעשה כרם יחד עם זריעת הזרעים אבל המנכש נהי דהוי תולדה דזורע שממהר גידולו זה שייך רק בכלאי זרעים כיון שממהר גידולו בכלל זורע הוא וכיון שממהר גידול ב' המינים בב"א הוי כמו מפולת יד אבל בכה"כ דבעינן שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד היינו שיעשה כרם בב"א עם זריעת הזרעים דהאיסור הוא על הזריעה ולא על הנטיעה דלא כתיב שדך לא תטע כרם כמ"ש התוס' רק בעינן שיעשה כרם יחד עם זריעת הזרעים הכא במנכש שממהר אח"כ גידולן נהי דחשיב להו זריעה מיהו כבר נעשה כרם קודם ומה שממהר גידול הכרם אינו עושה עליו שם כרם ומש"ה לא הזכיר הרמב"ם ז"ל מנכש בכה"כ אבל המחפה שמכסהו בעפר זהו זריעה ממש ולא שממהר גידולו אלא זריעה ממש היא כמ"ש רש"י ז"ל (ע"ז ס"ד) והמחפה לאחר זריעתן חיפה עפר עליהן כדרך

כל הזורעים ע"ש דהזריעה והחיפוי בעפר שניהם הם לקליטת הזרע וע"י זה נעשו כרם ומש"ה חייב בכה"כ:

הנה לר' יאשיה דבעינן חטה ושעורה וחרצן במפולת יד הכל בכלל האיסור דבעינן זריעה הכרם עצמו יהיה בכלאים כמ"ש רש"י ז"ל (קידושין ל"ט ע"א) ולר' יונתן דאפילו היה כרם תחילה וזרע לוקה לדידיה האיסור הוא זריעת התבואה דאסור לזרוע תבואה בכרם. והנה בחולין (פ"ב ע"ב) אמרינן הזורע כלאים כלאים לוקה כו' אלא פשיטא ב' מלקיות כו' אלא פשיטא בב"א בהתראה אחת וכתב רש"י ז"ל בידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה וחרצן ע"ש והנה ע"כ לא אתיא כר' יאשיה דלדידיה איך איכא ב' מלקיות הא בעינן חטה ושעורה וחרצן למלקות אחת וע"כ הוא כר' יונתן ויש לעיין ל"ל בידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה וחרצן כיון דלר' יונתן האיסור הוא רק על זריעת התבואה והכרם הוא תנאי דבעינן שיזרע בכרם א"כ בידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה לחוד כיון דנעשה כרם ע"י החרצן שבידו זה א"כ איכא מלקות על החטה ומלקות על השעורה:

אמרינן (בסוטה מ"ג) דילדה פחות מטפח אינה מקדשת את הזרעים והנ"מ ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב אבל כרם כולו מקדש ושיטת רש"י ז"ל שם דהטעם משום דקנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן ובכרם כי האי לא גזור אבל הרמב"ם ז"ל לא חילק בין קנבוס ולוף לשאר זרעים וכתב הכ"מ דס"ל להרמב"ם ז"ל שהוא בכלל כל שיעורין שהן הלל"מ ע"ש. והנה לר' יאשיה דאינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ואעפ"י דאז הגפנים הם פחות מטפח צ"ל דתחילת זריעת הכרם שאני דבהכי חייביה רחמנא דבעינן זריעת הכרם וזריעת התבואה כאחת. והנה בההיא (דחולין פ"ב) דהזורע כלאים כלאים לוקה מסקינן לאפוקי מדר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד קמ"ל דכי זרע חטה וחרצן שעורה וחרצן נמי מיחייב ע"ש והיינו כר' יונתן ויש לעיין הא לר' יונתן אין האיסור על זריעת הכרם יחד עם זריעת התבואה רק אסור לזרוע תבואה בכרם והא הכא אי זרע קודם החרצן ואח"כ החטה אינו חייב דהא הוי ילדה פחות מטפח דאינה מקדשת הזרעים וא"כ כ"ש דאינו לוקה א"כ בב"א אמאי חייב וצ"ל דאף ר' יונתן ס"ל כר' יאשיה בהא דיש איסור מיוחד על זריעת הכרם עצמו בכלאים רק ס"ל דאסור ג"כ לזרוע תבואה בכרם. והנה בזה אפשר היה ליישב מה שהקשיתי לעיל על הס"ד בחולין שם דהזורע כלאים כלאים דהיינו דלוקה שתים ובב"א וכתב רש"י ז"ל דבידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה וחרצן כיון דע"כ אתיא כר' יונתן א"כ בידו אחת חטה וחרצן ובידו אחת שעורה סגי ולפ"ז י"ל דהכא אף לר' יונתן אי אפשר לחייבו

משום זריעת תבואה בכרם דהוי ילדה פחותה מטפח וע"כ הכא אף לדידיה האיסור רק משום זריעת הכרם והתבואה כאחת ומש"ה בעינן בידו אחת חטה וחרצן לחיוב אחד ובידו אחת שעורה וחרצן לחיוב שני אך לרש"י ז"ל אכתי קשה דהא רש"י ז"ל ס"ל בסוטה דכל פטור של ילדה פחותה מטפח הוא רק מדרבנן א"כ הכא שהוא לחיוב מלקות ל"ש זה וצ"ע. [כתב הרגמ"ה ז"ל (בכורות נ"ד) לר' יאשיה דעד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד כו' אבל לא במפולת שוורים ע"ש ונראה הטעם דהזריעה במפולת שוורים הוי רק מחמר ובכלאים ליכא איסור מחמר]:

ד

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ה) וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות אעפ"י שהן ב' מינים בטבען הואיל ועלין של זה דומין לעלין ש"ז או פרי של זה דומה לפרי ש"ז דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין אחד לא חששו להן לכלאים זע"ז שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין כיצד הלפת עם הצנון אינן כלאים זע"ז מפני שפרייהן שוין והלפת עם הנפוס אינן כלאים זה בזה מפני שהעלין שלהן שוין אבל צנון עם הנפוס אעפ"י שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי הרי אלו כלאים הואיל וטעם פרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר ע"ש וכתב ע"ז התי"ט (פ"א מ"ה) ז"ל הרמב"ם ז"ל פ"ג מהל' כלאים הואיל וטעם פרי רחוק מטעם פרי זה ביותר ע"כ משא"כ לפת ונפום דמשנה ג' שאין ריחוקן ריחוק גדול הקילו מפני דבר אחד שהן דומין בו דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין אחד אם מפני העלין שדומין זה לזה או שהפרי דומה זה לזה שאין הולכין בכלאים אלא אחר מראית העין אא"כ טעם הפרי רחוק מטעם פרי זה ביותר כך עולים דברי הרמב"ם ז"ל שם עכ"ל. ולענ"ד נראה דאין הצעת דברי הרמב"ם ז"ל כזה אלא דהלכו בכלאים אחר מראית העין ואם שוין הן לא הוי כלאים אף אם טעם הפרי רחוק זה מזה ביותר והנ"מ רק אם העלין או הפרי שוין זה לזה או רק דומין זה לזה דבלפת עם הנפוס כתב הרמב"ם ז"ל שהעלין שלהן שוין וכן בלפת עם הצנון כתב שפרייהן שוין זה לזה והיינו שדומין זה לזה דמיון גדול כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם לעיל ובזה לא אזלינן בתר טעמא כלל אבל בצנון עם הנפוס כתב הרמב"ם ז"ל אעפ"י שהעלין דומין זה לזה והפרי דומה לפרי ובזה כיון דטעמן רחוק זה מזה הוא כלאים כיון דהעלין והפרי רק דומין זה לזה ולא שוין ואם היו דומין זה לזה בכל הדברים ואף בטעמן ואף שרק דומין ג"כ לא היה כלאים דהא ע"כ צנון עם הנפוס אין העלין והפרי שוין זה לזה שהרי כתב הרמב"ם ז"ל דלפת עם צנון אינן כלאים מפני שפרייהן שוין ובלפת עם נפוס כתב מפני שעליהן שוין א"כ לפת עם נפוס אין פרייהן שוין ואי צנון ונפוס פרייהן שוין וכיון דלפת עם צנון פרייהן שוין א"כ

ה"נ לפת עם נפוס ולמה כתב מפני שעליהן שוין וכמו כן יש להוכיח דצנון ונפוס אין עליהן שוין דאי שוין א"כ ה"נ לפת עם צנון שהרי לפת עם נפוס עליהן שוין א"כ למה כתב דלפת עם צנון רק פרייהן שוין ע"כ הנ"מ בין שוין לדומין והנה ע"כ צ"ל דלפת וצנון ג"כ טעמן רחוק דלא כהתי"ט והמהר"י קורקוס ז"ל דאי אין רחוקין בטעמן למה כתב הרמב"ם ז"ל הטעם דמותרין משום דשוין זה לזה היינו דדומין זה לזה דמיון גדול כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם לעיל הא צנון ונפוס אף שרק דומין זה לזה ולא שוין מ"מ אילו טעמן לא היה רחוק זה מזה ג"כ היו מותרין וא"כ למה כתב הרמב"ם ז"ל מפני שהן שוין וע"כ זה דבעינן שיהיו שוין זה לזה הוא במקום שטעמן רחוק זה מזה:

כתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ג) יש מינין בזרעים שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה כו' עד שיראה כב' מינים ואעפ"י שאין דומין זה לזה הואיל והן מין אחד אינן כלאים זה בזה ויש בזרעים ב' מינים שהן דומין זה לזה וצורת שניהם קרובה להיות צורה אחת ואעפ"כ הואיל והן ב' מינים ה"א אסורין זע"ז כיצד החזרת וחזרת גלים כו' ויש לעיין איזה דבר עושה אותן לב' מינים בטבען דאף אם נפרדין לצורות הרבה מ"מ הן מין אחד כמ"ש הרמב"ם ז"ל ואדרבה אם הן דומין זה לזה דמיון גדול מ"מ הן ב' מינין בטבען כמ"ש הרמב"ם ז"ל שם ה"ה וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות אעפ"י שהן ב' מינין בטבען הואיל ועלין ש"ז דומין לעלין ש"ז או פרי ש"ז דומה לפרי ש"ז דמיון גדול עד שיראו כב' גוונין ממין אחד כו' א"כ איזה דבר עושה אותן למין אחד או לב' מינין בטבען ונראה דמין אחד או ב' מינים בטבען תלוי בטעם הפרי דחזרת וחזרת גלים כו' אף שצורתן משונה כמ"ש הרמב"ם ז"ל מ"מ טעם הפרי שוה וזה עושה אותן למין אחד בטבע ולפת עם הצנון אין טעמן שוה ומש"ה חשיב להו הרמב"ם ז"ל לב' מינים בטבע ומ"מ לענין כלאים כיון דפרייהן או עליהן דומין זה לזה דמיון גדול מותרין אף שהן ב' מינים בטבע ומשום דלא הלכו בכלאים אלא אחר מראית העין והיכא דאין טעם הפרי שוה רק אינו רחוק אז מהני דמיון הפרי והעלין להיות מותר אף שאין דומין דמיון גדול:

כתב הר"ש ז"ל (פ"א מ"ז) דמותר להרכיב אילן סרק על אילן סרק משום דכל אילן סרק כחד מינא חשיב ע"ש וטעם הדבר נראה כיון דשינוי המינין בטבען הוא בטעם הפרי שלהן א"כ אילן סרק דל"ש זה אף שמשונין במראה העלין אין זה עושה אותן לב' מינים כיון דשוין בזה שאין עושין פירות:

עוד נראה לומר טעם אמאי מותר להרכיב אילן סרק ע"ג אילן סרק דאמרינן (פ"א מ"ז) ר"י מתיר ירק באילן וכתב התי"ט שסובר ר"י דדוקא כשע"י ההרכבה הן מתאחין ונעשה על ידיהן פרי או ירק משונה בהו אסרה התורה משום כלאים וזה דוקא באילן ואילן

או ירק בירק אבל ירק באילן שאינן מתאחין להשתנות ולעשות ירק או פרי אחר אעפ"י שיונקין זה מזה לא אסרה התורה ע"ש אך מהירושלמי מוכח דכל שאין הפרי משתנה ע"י ההרכבה לכ"ע ליכא איסור מרכיב דאמרינן (פ"א ה"ז) תני אין מרכיבין זיתים ברכב של תמרה מפני שהוא אילן באילן ומקשינן מר' לוי דאמר כשתילי זיתים כו' מה זיתים אין בהם הרכבה כו' היינו דאין הפרי שלהן משתנה ע"י הרכבה ומשנינן מפני שהוא עתיד למתקה ע"ש ומוכח משם דכל שאין הפרי משתנה כלל ע"י הרכבה ליכא איסור ע"ש ונראה דזהו נמי הטעם דאילן סרק באילן סרק מותר דאינו אסור רק היכא דהפרי משתנה ע"י ההרכבה אבל באילן סרק דל"ש זה מותר ובאילן סרק על אילן מאכל דאסור הוא משום דהאילן מאכל משתנה ע"י ההרכבה:

הקשו בתוס' חולין (ס') בהא דאיבעיא לן הרכיב ב' מיני דשאים אי איכא משום הרכבה הא מתני' היא דירק בירק אסור ואין נותנין זרע דלעת לתוך החלמית מפני שהוא ירק בירק ותי' שם דההיא דהתם הוא משום כלאי זרעים והכא מיירי בחו"ל דליכא משום כלאי זרעים ואיבעי לן אי איכא משום הרכבה א"נ מיירי הכא בעכו"ם דאינו מוזהר על כלאי זרעים א"נ ההיא דירק בירק אסור לא ס"ל כר' יאשיה דבעינן במפולת יד והכא איבעי לן אליבא דר' יאשיה ע"ש והרמב"ן ז"ל שם ג"כ הקשה במרכיב ב' מיני דשאים ל"ל משום מרכיב תי"ל משום כלאי זרעים ותי' דבתוספתא איכא פלוגתא אי דשאים אסורין משום כה"כ והכא אזיל כמ"ד דאינן כלאים בכרם וה"נ דאין בהן משום כלאי זרעים ואיבעי לן רק משום הרכבה ע"ש ולענ"ד נראה לתרץ דאיכא ב' מיני מרכיב כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"י מהל' מע"ש ונ"ר הי"ד) חדא שחותך בד ומרכיבו באילן וחדא כשב' אילנות נשארות מחוברין בארץ רק מותח בד מאילן אחד ומרכיבו באילן אחר ע"ש. והנה בזרעים בהרכבת ירק בירק אי איכא ג"כ משום כלאי זרעים נראה דרק אם לא חתך הזרע והרכיבו זה בזה איכא ג"כ משום כלאי זרעים כיון דהזרעים סמוכים זה לזה אבל אם חתך הזרע והרכיבו בזרע אחר מחובר ל"ש בזה משום כלאי זרעים כלל דכלאי זרעים הוא כשיש שם ב' זרעים סמוכים זה לזה וזה שייך רק כשהן מחוברין כל אחד לבדו אז הם ב' זרעים רק שמעורבין אבל בתולש בד ומרכיבו בזרע אחר אין כאן אלא זרע אחד מורכב ול"ש משום כלאי זרעים כלל אלא משום הרכבה ובכה"ג איבעי לן בחולין:

אמרינן (פ"ב מ"ד) נטועה ונמלך לזורעה לא יאמר אזרע ואח"כ אשרש כו' ואם רצה גומם עד פחות מטפח ואח"כ משרש וכתב הר"ש ז"ל דגומם סמוך לארץ שלא ישייר טפח. והנה זה דמהני גומם עד פחות מטפח הוא משום דכל שגמם עד פחות מטפח אינו אילן עוד. והנה ספ"ק דשביעית אמרינן אילן שנגמם והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה

מטפח ולמעלה כאילן דברי ר"ש דכל פחות מטפח אינו אילן ומה שגדל אח"כ הוי כאילן חדש ואמרינן שם בירושלמי דר"ש וראב"י אמרו דבר אחד דס"ל לראב"י הגומם את כרמו פחות מטפח חייב בערלה דחשיב כאילן חדש ורבנן סברי עד שיגום מעם הארץ ע"ש וכיון דפחות מטפח אינו אילן עוד מש"ה גומם וזורע וזה דצריך אח"כ לשרש משום דמה שיגדל אח"כ נהי דחשיב כאילן חדש מ"מ אוסר את הזרעים אך קשה דלפ"ז מתני' דלא כרבנן דס"ל עד שיגום עם הארץ וכשהוא גומם עד פחות מטפח פטור מן הערלה דעדיין חשיב אילן. והנה הפה"מ בכלאים שם כתב גומם עד פחות מטפח יכרות השרשים עד שלא ישתייר מהם בארץ אלא פחות מעומק טפח ע"ש היינו דהאי פחות מטפח אינו מעל הארץ אלא נין השרשין בעומק ונראה דקשיתיה דאתיא דלא כרבנן דס"ל דבעינן שיגום מעם הארץ אך בפסקיו כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ו ה"ו) ואם רצה לקוץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ ה"ז מותר לזרוע ע"ש היינו דמפרש כהר"ש ז"ל דהאי פחות מטפח הוא סמוך לארץ ויש לעיין דהא הרמב"ם ז"ל בעצמו כתב לענין ערלה (בפ"י מהל' מע"ש הי"ג) אילן שקצצו מעם הארץ והחליף חייב בערלה כו' וכתב הכ"מ דהיינו כחכמים דבעינן דוקא שיגום מן הארץ ע"ש א"כ גם לקולא חשיב אילן פחות מטפח וכ"ש לחומרא. והנה הרדב"ז ז"ל כתב (בפ"ו ה"ו) דמש"ה גומם עד פחות מטפח דפחות מטפח אינו כרם ע"ש היינו דהוי כילדה פחות מטפח דאינה מקדשת את הזרעים אך קשה הא אמרינן בסוטה (מ"ג) דזהו דוקא בכרם של ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב אבל כרם גדול לא והכא מיירי בכל ענין ועוד דהרדב"ז ז"ל כתב (בפ"ו ה"ד) דמש"ה ילדה פחותה מטפח אינה מקדשת את הזרעים ודוקא בכרם של ב' כנגד ב' כו' אבל כרם כולו מקדש דהטעם דלא אמרו חכמים ב' כנגד ב' וא' יוצא זנב אלא בזמן שהוא כשאר הכרמים אבל פחות מטפח לא נקרא כרם ע"ש, והנה לפ"ז נראה דעכ"פ מקדש ו"ט כדין גפן יחידי דרק אי"ל דין של ב' כנגד ב' כו' וא"כ איך אפשר לזרוע הא זורע בתוך ו"ט של הגפנים לכן נראה דההיתר של גומם פחות מטפח הוא כיון שאינו רוצה בקיומן של הגפנים ועתיד לשרשן אח"כ כמאן דליתנהו דמיין ואין מקדשין וכיון דעשה מעשה שקצצן עד פחות מטפח גלי אדעתיה דלא ניחא ליה בהו ועתיד לשרשן והוי ככרם הנטוע על פחות מד"א דס"ל לרבנן דרואין את האמצעים כאילו אינן ואמרינן בירושלמי דמותר להדלותן ע"ג הזרעים דכיון דלעקירה קיימי אין אוסרין ע"ש ואף דל"ד לגמרי להיא דהתם מעיקרא נטע ע"מ לעקרן מ"מ הכא שכבר התחיל לקוצצן ג"כ חשיבי כעקורין ואין אוסרין:

אמרינן (ספ"ו) המקיים קוצים בכרם רא"א קדש וחכ"א לא קדש אלא דבר שכמוהו מקיימין וטעמא דר"א שכן בערביא מקיימין קוצין לגמליהן. והנה יש לחקור בטעם הדבר זה דבעינן דוקא דבר שכמותו מקיימין אי משום דבכלאים אינו נאסר אא"כ רוצה בקיומו א"כ בדבר שאין מקיימין כיוצא בו בטלה דעתו ואף אם רוצה בקיומו אינו אוסר ובזה פליגי ר"א ורבנן אי במקום אחד מקיימין כיוצא בו אי מהני אז דעתו שרוצה לקיימן או אזלינן בתר המקום שהוא שם או אפשר דזה דבעינן דבר שכיוצא בו מקיימין הוא משום דכל מין שאין מקיימין כיוצא בו אינו מכלל זרעים המקדשים בכרם. והנה ממ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א ה"ד) דעשבים המרים וכיוצא בהן מן העיקרין שאין ראוין אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהן משום כלאי זרעים ע"ש ואף דמקיימין אותן לרפואה וע"כ דהנך אינן בכלל זרעים לכלאים וכ"ש היכא דאין מקיימין אותן כלל. הנה בשבת (קמ"ד) גבי סוחטין ברימונים אי אמרינן בטלה דעתו ופשטינן מההיא דר"א דהמקיים קוצים בכרם קדש שכן בערביא מקיימין קוצים לגמליהן ופי' רש"י ז"ל דפשטינן מההיא שכן בערביא מקיימין קוצין כו' אלמא משום חד מקום דאחשבינהו משוינן להו דבר חשוב ודחינן שם מידי איריא ערביא אחרא הרי בטלה דעתו אצל כ"א וכתב רש"י ז"ל אתרא הוא וחשיבות דרבים הוי חשיבותא ע"ד ונראה מזה דהא דבעינן בכלאים שיהיו מקיימין כיוצא בהן הוא משום חשיבות דלכלאים בעינן זרע שי"ל חשיבות. והנה לפ"ז מ"ש הרמב"ם ז"ל דעשבים המרים אף שמקיימין אותן לרפואה אין בהם משום כלאים הטעם הוא משום דאינן חשובין וקיום לצורך רפואה אינו מחשיבן. (כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ח) כיצד המקיים קוצים בכרם בערב שרוצים בקוצים לגמליהן הוקדש ע"ש ונראה דקדש לאו דוקא דערב הוא חו"ל ובחו"ל רק אסור באכילה ואינו מקדש כמ"ש הרמב"ם ז"ל ספ"ח):

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ח) לענין כה"כ הרואה בכרם עשב שאין דרך בנ"א לזורעו אעפ"י שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה ה"ז לא קידש עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום כו' ונראה מזה דאי מקיימין אותו רוב העם באותו מקום לרפואה מקדש ובפ"א ה"ד) לענין כלאי זרעים כתב אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראוין למאכל אדם אבל עשבים המרים וכיוצא בהם מן העיקרין שאין ראוין אלא לרפואה וכיוצא בהן אין בהם משום כלאי זרעים ונראה מזה אף דהכל מקיימין אותן לרפואה ג"כ אין בהן משום כלאי זרעים וכבר עמד בזה הכ"מ ע"ש ונראה דיש חילוק בין כה"כ לכלאי זרעים דכה"כ חמיר טפי דהא לר"א דאסור לקיים קוצים בכרם מ"מ לא שמענו דאסור לקיים קוצים בשדות משום כלאי זרעים דלכלאי זרעים בעינן זרע חשוב טפי. (כתב הר"ן ז"ל פ' ראשית הגז זה דאמרינן קנבוס ולוף אסרה תורה כו'

היינו מזרעוני גנה שאין נאכלין ע"ש ויש לעיין דרק זרע לוף העליון חשבינן שלהי מס' מעשרות מזרעוני גנה שאין נאכלין והיינו לוף שוטה אבל לוף עצמו אינו כן כדאמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם].

ה

אמרינן (פ"ב מ"ח) וסומך לבור ולניר ולנפה ולדרך ולגדר שהוא גבוה י"ט ולחריץ שהוא עמוק י' ורחב ד' כו'. והנה דברים אלו מפסיקין אף לפאה (ובפ"ד מ"ז) אמרינן הנוטע שורה אחת בתוך שלו ושורה אחת בתוך של חברו ודרך היחיד ודרך הרבים באמצע כו' ה"א מצטרפות וכתב הר"ש ז"ל דתנן גבי פאה דאין מפסיקין לאילן וה"ה בכלאים דלגבי אילן לא חשיב הפסק ע"ש היינו דאמרינן בפאה דלגבי אילן אינו מפסיק אלא גדר וה"נ לענין כלאים ונראה מזה דכל שמפסיק לענין פאה מפסיק לענין כלאים דההפסקות דכלאים אינן דין בכלאים רק דין בהפסקת זרעים ואילן וטעם הדבר נראה דהנה זה דמפסיקין לפאה אמרינן בירושלמי (רפ"ב דפאה) דכתיב שדך ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה ע"ש היינו דאלו ההפסקות עושין אותה לב' שדות וה"נ בכלאים דכלאים אינו שייך רק כשהן שדה אחת. הנה בפאה (פ"ג מ"ו) אמרינן רא"א קרקע בית רובע חייבת בפאה ואמרינן עלה בירושלמי מ"ט דר"א נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך שנאמר להלן בית רובע אף שדך שנאמר כאן בית רובע וכתב הפ"מ כדתנן (פ"ב דכלאים) כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט ע"ש ולא יתכן כלל דמה ענין רובע לבית רובע ועוד דהתם רק חושבנא בעלמא דשיעור כלאים הוא אחד מכ"ד ואם הוא חצי סאה שיעורו חצי רובע. והנה זה דאמרינן בירושלמי דשדך האמורה בכלאים בית רובע היינו מה דאמרינן דתבואה בתבואה בית רובע דזה חשיב הפסק לענין כלאים ונראה מהירושלמי דהא דבית רובע חשיב הפסק לענין כלאים הוא משום דזהו שיעור שדה לענין כלאים ומזה יליף ר"א לפאה דשיעור שדה הוא ג"כ, בית רובע ופחות מכאן לא מקרי שדה ופטורה מן הפאה הנה (בפ"ב דכלאים) פליגי ר"מ ורבנן דר"מ סבר דעושין כ"ד קרחות לבית סאה מקרחת לבית רובע וזורע בתוכה כל מין שירצה וא"צ להרחיק כלל ורבנן סברי דרק ט' קרחות מותר דצריך להיות בין הזרעים הפסק בית רובע ע"ש ונראה דבהא פליגי כיון דשיעור שדה לענין כלאים הוא בית רובע ס"ל לר"מ כיון דזורע בית רובע ממין אחד א"צ להרחיק ויכול לזרוע אצלו מין אחר כיון דיש שם שיעור שדה ממין אחד אפשר לחושבו לאותו מין לשדה בפ"ע והמין האחר שזרע בצדו כיון שיש בו ג"כ בית רובע אפשר ג"כ לחשבו לשדה בפ"ע דהתורה לא אמרה רק ששדה אחת לא תהא זרועה ב' מינים אבל יותר מכ"ד קרחות לבית סאה אסור לעשות כיון דאין במין אחד

שיעור שדה ע"כ ב' מינים יחד חשיבי שדה אחת וזה אסור וס"ל דכלאים לא הוי אא"כ אי אפשר לחשוב ב' המינים אלא לשדה אחת ורבנן ס"ל דאף דבית רובע הוא שיעור שדה ואפשר לחושבו לשדה בפ"ע מ"מ אפשר לחשוב ב' המינין ג"כ לשדה אחת גדולה וכל דאפשר לחשבן לשדה אחת אסור ע"כ צריך שיהיה ביניהון הפסק בית רובע כיון דבית רובע הוא שיעור שדה מפסיק בין הזרעים כיון שיש ביניהם הפסק שדה אי אפשר תו לחושבן לשדה אחת. והנה לענין פאה אי ילפינן מכלאים דשיעור שדה הוא רק בית רובע ופחות מזה לא יתחייב בפאה איכא פלוגתא אבל לענין הפסק בפאה דינו ככלאים דאמרינן אלו מפסיקין לפאה הבור והניר ואמרינן בירושלמי רב אמר הבור והניר שיעורו בית רובע דשיעור בית רובע מפסיק לפאה כמו בכלאים דמפרידן לב' שדות. והנה ר' יוחנן ס"ל התם דשיעורו בג' תלמים של פתיח ע"ש והנה מצינו שיעור זה ג"כ לענין הפסק כלאים בפ"ב מ"ו ע"ש:

כתב בחיד' מהרי"ח (כלאים פ"ב מ"ו) דכלאים קיל מפאה דבכלאים אי איכא במקום אחד הפסק ב' אמות על ב' אמות חשיב הפסק על כולו ובפאה אם היו רק נפרדות באורך ורוחב ד' אמות ואח"כ נתחברו אז נותן פאה אחת מן המקום ששם נתחברו ע"ש ונראה דאין זה משום חומרא דפאה רק בכלאים שהן ב' מינים ובמקום אחד יש הפסק בין אותן המינים אותו ההפסק מתפשט על כל אורך של בין ב' המינים אבל בפאה שהיא מין אחד אם יש במקום אחד הפסק איך שייך להמשיך זה ההפסק דלאיזה מקום תמשיכהו:

והנה זה דאמרינן תבואה בתבואה בית רובע ירק בירק ו' טפחים היינו ו"ט על ו"ט נראה דטעם החילוק בין תבואה לירק הוא דבתבואה שדרכה לזרוע שדה צריך שיהיה שיעור שדה אבל בירק שדרכן לזרוע ערוגות כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א דכלאים ה"ט) צריך להיות שיעור ערוגה ושיעור ערוגה הוא ו"ט על ו"ט כדאמרינן בשבת (פ"ז) מנין לערוגה שהיא ו"ט על ו"ט כו' וערוגה הוי בירקות כמו שדה וכתבו התוס' שם דשיעור ערוגה שהיא ו"ט נפקא לן מדכתיב לחייו כערוגת הבושם ומש"ה בירק שיעור ההרחקה הוא ו"ט על ו"ט וכן הוא לענין פאה דשבת וחרדל כיון דדרכן לזרוע ערוגות ערוגות חשיב כל ערוגה כשדה בפ"ע כדאמרינן בפאה (פ"ג מ"ב):

וכן מצינו היתר בירקות שערוגה שהיא וע"ו זורעין בתוכה ה' זרעונים ואמרינן בכלאים (פ"ג מ"ב) ובפסחים (ל"ט) דדוקא ירקות אבל זרעים לא וכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ד ה"ט) הטעם דמיני ירקות שאין דרך בנ"א לזרוע מהם אלא מעט מעט כמו שבארנו מותר לזרוע מהם אפילו ה' מינים בתוך ערוגה אחת שהיא ו"ט על ו"ט כו' והיינו כמ"ש הרמב"ם ז"ל (בפ"א ה"ט) דהחילוק בין מיני זרעים למיני ירקות דזרעים היינו אותן שדרך בנ"א

לזרוע מהן שדות וירקות היינו אותן שדרך בנ"א לזרוע מהם ערוגות ערוגות קטנות כו' וכ"כ בפה"מ (פ"ג מ"ב) על ההיא דכל מין זרעים אין זורעין בערוגה וכל מין ירקות זורעין בערוגה כו' ז"ל הירקות יזרעו מהם מעט וע"כ הם נזרעות ערוגות ערוגות ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה כו' היינו דהקולא של ירקות לענין היתר ערוגה הוא משום דאין נזרעות שדה כ"א ערוגות והנה כמו כן זהו הקולא של ירקות לגבי שאר זרעים שהירקות הרחקתן רק ו"ט ולא בית רובע משום דדרך לזורען ערוגות דשאר זרעים כיון שדרכן לזרוע שדה צריך להרחיק שיעור שדה וירקות שדרכן לזרוע ערוגה צריך להרחיק רק שיעור ערוגה. אמרינן בירושלמי (פ"ג ה"א) דכמו בירקות דנזרעין ה' מינים בערוגה ה"נ בתבואה נזרעין ה' מיני תבואה בבית רובע ע"ש ומשום דבית רובע שהיא שיעור שדה הוא בתבואה כמו ערוגה בירקות והנה זה דה' מיני ירקות נזרעין בערוגה וע"ו אע"ג דירק בירק צריך הרחקה ו"ט כתב הר"ש ז"ל דהיכא דזרוע מכל אחד רק מעט לא בעי הרחקה כולי האי ע"ש וזה הקולא איכא גם בתבואה רק בית רובע של תבואה הוא במקום ערוגה בירקות

אמרינן דתבואה בתבואה בית רובע ירק בירק ו"ט ובשאר זרעים אם הם בכלל תבואה או בכלל ירק כתב המ"ר שהן בכלל ירק אך אינו נראה כן דהא אמרינן בירושלמי דמותר להקריח בית רובע ולזרוע בתוכה ה' מיני תבואה ובתבואה עצמה ליכא רק ג' מינים שהם כלאים זה בזה כדאמרינן בריש כלאים וע"כ שאר זרעים בכלל תבואה ושוין הן לשיעור של בית רובע והטעם דשאר זרעים ג"כ דרכן לזרוע מהן שדות כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א ה"ט:

והנה כל שיעורים אלו הן רק לאיסורא אבל ללקות אמרינן בירושלמי (פ"א ה"ט) דאינו חייב עד שיהיו וע"ו מוקרחין בתוך שדה תבואה או מוקפין גדר ע"ש דללקות אף בתבואה כל שיש שם וע"ו שהוא שיעור ערוגה ואפשר לחשוב המין האחד לערוגה בפ"ע שהוא שיעור שדה בפ"ע לשום דבר אין לוקין ואף אי אין שם וע"ו רק לא מוקפות בהמין השני מכל צד נהי דשיעור ערוגה הוא וע"ו ולא פחות מ"מ לצרף לשיעור ערוגה א"צ דוקא בהמין השני ואפשר להשלימו מהצד הפנוי אבל אי מוקפות מהמין השני מכל צד אי אפשר להשלים לשיעור ערוגה אלא בהמין השני וע"כ הם ב' מינים בערוגה אחת א"נ מוקפות גדר דהגדר מחברן לאחת וא"א לחשבן לשתים דללקות הוא רק באופן דע"כ אי אפשר לחשוב ב' המינים רק לערוגה אחת וזה דאמרינן עד שיהו וע"ו מוקרחות בתוך שדה של תבואה ע"כ מעט פחות מוע"ו דוע"ו הוא שיעור המתיר וכן מוכח מדאמרינן שם לקמן כמה דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות וע"ו כן ר"י אמר באיסור וע"ו

ללקות טפח ע"ש והאי טפח ע"כ פחות מטפח דהא ס"ל לר"י דטפח הוי הפסק וע"כ ה"ק דלעניו מלקות שיעור המתיר הוא טפח וכן לרבנן וע"ו א"נ משום דאמות של כלאים שוחקות והכא במצומצמות וכמ"ש תוס' שבת פ"ה]:

והנה השנו"א דרך אחרת י"ל משאר המפרשים ז"ל בכלאי זרעים שכתב בפ"ב מ"ו הכלל בזה שא"צ שום הרחק כלל בזרעים רק משום ערבוב צריך שיהי' שיעור כעין שדה מכל מין דהיינו בתבואה בית רובע ובירק ו"ט וכל אחד לפי שיעוריה הוא נחשב לשדה בפ"ע ע"ש והטעם כמ"ש דאין איסור כלאים אלא היכא שהם שדה אחת וכל היכא דאפשר לחשוב כל מין לשדה בפ"ע שיש שם שיעור שדה מותר ולשיטות הפוסקים ז"ל דכל השיעורים הללו הם לענין הרחקה דצריך בין תבואה לתבואה הפסק בית רובע ובירק הפסק של ו"ט הוא כמ"ש דס"ל דאף אם אפשר לחשוב כל מין לשדה בפ"ע ג"כ אסור כיון דאפשר לחשוב ג"כ ב' המינים לשדה אחת ואינו מותר רק אם יש שם הפסק כשיעור שדה דאז אין לחשוב ב' המינים לשדה אחת אך כ"ז רק לרבנן אבל לר"מ ודאי כל שאפשר לחשוב כל מין לשדה בפ"ע מותר וכמ"ש:

כתב השנו"א שם מ"י על ההיא כל שהוא בתוך רובע עולה במדת בית רובע אכילת הגפן כו' ז"ל תבואה בתבואה שהשיעור בית רובע אם בור סמוך לשדה שיכול לזרוע בתוך הבור בית רובע אז נחשב הבית רובע כשדה בפ"ע ואין כאן ערבוב והייתי אומר דוקא צריך לזרוע את הכל קמ"ל במתני' דכל שהוא בתוך בית רובע אף שא"י לזרוע המקום מ"מ עולה לבית רובע דהכלל אף שאינו זורע אלא גרעין אחד בתוך בית רובע שפיר דמי ע"ש והנה לפ"ז אופן האיסור אינו כל שאין במין אחד בית רובע רק בעינן ג"כ שלא יהא מקום בור סמוך לו שיצטרף עמו לבית רובע ורק היכא שיש שם מין אחד פחות מבית רובע ושאר המקום זרוע במין אחר זהו אסור. והנה יש לעיין דאמרינן שלהי פ"ק הזורע חטה ושעורה כאחת ה"ז כלאים ואמאי אסור דהא הכא מיירי שאין זרעים אחרים דהא בהנך לחוד הוי כלאים וכיון דהבור עולה לחשבון בית רובע א"כ מקום הפנוי שאצל החטה יעלה לה לבית רובע והפנוי אצל השעורה יעלה להשעורה לבית רובע כיון דא"צ לזרוע בבית רובע רק גרעין אחד והוי כמו בית רובע חטים אצל בית רובע שעורים דשרי ואין לומר כל שזרען במפולת יד לא מהני הרחקה דהא אמרינן בירושלמי שהביא השנו"א ספ"א בפלוגתא דר"י ור"ל בזורע ב' מינים בבקעה או בחורבה או ב' מינים וחלקן הרוח ר"י אומר פטור רשב"ל אומר חייב דרשב"ל אזיל בתר עקירה ואף שנתפזרו אח"כ חייב ור"י אזיל בתר הנחה ואמרינן שם ומודה רשב"ל בזורע ע"מ לחלק הרוח שהוא פטור ע"ש אלמא אף דזורע במפולת יד כל שזורע ע"מ שיחלקו אח"כ

פטור וקשה הא לעולם אפילו נפלו זה אצל זה ג"כ הן מוחלקין כיון שהוא בבקעה או בחורבה שאין שם זרע אחר הוי כבית רובע חטים אצל בית רובע שעורים ונראה דזה דשרי כשנזרע רק גרעין אחד בבית רובע הוא רק במין אחד שרינן זה אבל המין השני צריך להיות כל הבית רובע זרוע אבל לא שרינן כשהשני מינים זרועים רק גרעין אחד בבית רובע והנה לפי' השנו"א אתי שפיר מה דאמרינן בירושלמי דזה דר' יהודה לא מחייב בזורע חטה ושעורה אלא עד שיהיו ב' חטים ושעורה כו' משום דהוי כראש תור וראש תור מתיר בחורבה ע"ש והנה אי ראש תור מתיר בחורבה הוא פלוגתא דר"י ור"ל בירושלמי (פ"ב מ"ה) ויש לעיין הא אמרינן במתני' (פ"ב מ"ז) טעם של ראש תור מפני שנראה כסוף שדהו א"כ כל שהוא בחורבה ואין שם אלא ראש תור זה בלבד מה שייך שהוא סוף שדהו ולפי פי' השנו"א אתי שפיר כיון דא"צ לזרוע אלא קלח אחד בתוך בית רובע וחשיב כאילו כולה זרועה מאותו המין וחשיב כשדה בפ"ע א"כ ה"נ ראש תור הבא מחורבה כיון דראש תור שייך להשדה הסמוכה דהא אמרינן דראש תור הוי כסוף שדהו זה דשאר השדה אינה זרועה לא איכפת לן דא"צ לזרוע רק גרעין אחד בכל הבית רובע וחשיב הכל כשדה אחת ולר"י דאמר אין ראש תור מתיר בחורבה הטעם כמו דאמרינן בשבת פ"ה למ"ד אין ראש תור בערוגה וכתב רש"י ז"ל דלא הוי היכר דלא חשיבא כל חדא באפי נפשיה ע"ש וה"נ נהי דכל החורבה חשיבא נמי כמו שדה מ"מ לראש תור בעינן היכרא וכיון דאינה זרועה ליכא היכרא:

והנה שיטת השנו"א דלא בעינן שיהא כל הבית רובע זרוע ואם רק מקצתו זרוע והשאר פנוי עולה לבית רובע לשיטתיה ע"כ צריך לפרש כן כיון דס"ל דא"צ הרחקה כלל בין הזרעים רק שיהא זרוע מכל מין שיעור שדה דהיינו בית רובע א"כ איך משכחת לה שיהא מותר הא אי אפשר לזרוע כל הבית רובע בב"א וכשזרע מקצת הבית רובע כבר עבר על כלאים כיון דליכא הרחקה וגם עדיין אינו זרוע המין שיעור בית רובע וזה שדעתו להוסיף ודאי אינו כלום וע"כ כיון דאיכא מקום פנוי עולה לבית רובע אף דאינו זרוע:

כתב הר"ש ז"ל (פ"ב מ"י) גבי תבואה בתבואה בית רובע כו' ובלבד שלא יהא מוקף מד' רוחות דלא מהני הרחקה וכתב ע"ז המ"ר אין לומר דלא מהני הרחקה כלל אפי' טובא דמי חמור מקרחת הכרם אלא דבעי טפי מבית רובע וצ"ע בכמה שיעורו ע"ש אך נראה דל"ד לכלאי הכרם דהתם בשם כרם תלי רחמנא כמ"ש התוס' בעירובין (צ"ב) וקרחת הכרם כל שיש שם שיעור השנוי במשנה אין שם כרם על המקום הפנוי ומותר להביא שם זרע אבל בכלאי זרעים ל"ש זה ושם השאלה היא רק אי חשיב שדה אחת או ב' שדות ומהני זה שמקיף מד' רוחות למחשב כשדה אחת אבל בכה"כ אין השאלה אי חשיב

כרם אחד או ב' כרמים רק אי חשיב אותו המקום כרם כלל וכל שהקרחת י"ל שיעור השנוי שם אין שם כרם עליו ולא מהני הקפה לזה:

אמרינן (כלאים פ"ב מ"ח) סומכין לבור ולניר ולגפה ולדרך כו' והיינו לדרך היחיד וכתב התי"ט דלא תני הכא שביל הרבים שביל היחיד הקבועים כדתנן התם לענין פאה י"ל דהתם מפסיק וצריך ליתן ב' פאות והכא אינן מפסיקין ואסור לזרוע ב' מינים ותרוייהו לחומרא ע"ש וזה דדרך היחיד מפסיק לכלאים ע"כ צ"ל דדרך היחיד חשיב להפסיק טפי משביל הרבים אך אינו נראה כן דעת התוס' ב"ב (נ"ה ע"ב) שהקשו דלא לתני גבי פאה שביל הרבים דבעינן קבוע ואנא ידענא מדתנן דרך היחיד דאי לא בעינן קבוע לא לתני דרך היחיד אלא לתני שביל הרבים דהוי רבותא טפי כו' ותי' דאי לאו דתני תרוייהו לא הוי ידענא הי מינייהו מפסיק טפי דרך היחיד רחב טפי ושביל הרבים בקעי ביה רבים ע"ש ואמאי הא חזינן גבי כלאים דדרך היחיד מפסיק ושביל הרבים אינו מפסיק אלמא דדרך היחיד חשיב להפסיק טפי:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"י) היתה שדהו זרועה ירק ובקש לזרוע בצדה ירק אחר כו' מרחיק בין השדות ו"ט על ו"ט כו' ואינו לוקה עד שיהיו קרובין בתוך טפח וכתב ע"ז הראב"ד ז"ל אין דברים הללו אמורים אלא לדעת ר"י אבל לדעת חכמים לאסור בבית רובע וללקות בו"ט וכתב הכ"מ דזה דבעינן בית רובע הוא תבואה בתבואה והכא ירק בירק וס"ל להרמב"ם ז"ל דר"י ורבנן לא פליגי מדאמרינן בירושלמי דר' זעירה יליף הדה דר"י מדרבנן כמא דרבנן אמרין באיסור בית רובע ללקות וע"ו כן ר"י אמר באיסור וע"ו ללקות טפח והיינו דרבנן איירי בתבואה ור"י איירי בירק ולא פליגי ע"ש. והנה בירושלמי (פ"ג ה"ג) אמרינן מ"ט דר"י והשקית ברגלך כגן הירק וכמה היא שיעורה של פרסה טפח וכן אמרינן בשבת (פ"ה) וכתב רש"י ז"ל שם והשקית ברגלך להטעין על כתפך מים ולהלוך ברגלך סביבותיה להשקותה ל"ל למכתב רגלך לומר שבמקום מהלכו להשקותה כשיעור רגל הוא ע"ש ונראה הטעם דחשיב הפסק טפח הוא משום דהולכין שם להשקותה והוי כמו דרך היחיד דמפסיק בכלאים וזה רק בירק דגדל על כל מים ומהלכין להשקותה אבל בתבואה ל"ש זה ולא חשיב הפסק טפח דהא ר"י מוכיח מקרא רק דמקום מהלך להשקותה הוא כשיעור רגל שהוא טפח כמ"ש רש"י ז"ל אבל זה דחשיב הפסק בין הזרעים לא יליף לה כלל דזהו ממילא דהוי כמו דרך היחיד דמפסיק ואף דדרך היחיד הוא ד"א זהו רק לאיסור אבל ללקות כל דרך מפסיק:

בירושלמי (פ"ב ה"ו) שקלינן וטרינן אי גדר זרוע מציל את הזרעים היינו אי מותר לסמוך לו ב' מינים ע"ש ויש לעיין תי"ל דצריך הרחקה מהזרעים של הגדר עצמו ואם הוא

ממין אחד של אלו ב' המינים הרי צריך המין השני להרחיק מן הגדר כשיעור ההרחקה. והנה אפשר לומר לפמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ו) הלפת עם הצנון אינן כלאים זע"ז מפני שפריהן שוין והלפת עם הנפוס אינם כלאים מפני שהעלין שלהן שוין אבל צנון עם הנפוס כלאים זה בזה ע"ש א"כ משכחת לה שזרע על הגדר לפת ומשני הצדדין סומך צנון ונפוס דבשביל הזרעים שעל הגדר א"צ להרחיק דלפת אינו כלאים עם שתיהן ואיבעיא לן רק אי גדר זרוע מציל על הזרעים אך נראה דאצ"ל דמיירי בכה"ג רק דמן הזרעים שעל הגדר עצמו א"צ להרחיק דאמרינן ר"פ ערוגה היה לה גבול גבוה טפח זורעין בתוכה י"ג זרעונין ג' על כל גבול וגבול ואחד באמצע ומקשינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל שם דיזרע ג' על כל גבול וה' באמצע כשאר ערוגה דזורעין בתוכה ה' מינים ואמרינן תפתר שהגבולין ממעטין ופי' הר"ש ז"ל שם היינו דצריך להרחיק זרע הערוגה עצמה מזרע הגבולין והביא ע"ז מהירושלמי ר"י אמר ר"ז ור"א תרויהון בשם ר' יוחנן חד אמר סומכין לגדר ואין סומכין לגבול כו' ע"ש והיינו זה דאין סומכין לגבול הוא דצריך להרחיק מהזרעים שנזרע על הגבול א"כ דכוותה סומכין לגדר דא"צ להרחיק מזרעים הנזרעים על הגדר וא"כ איבעי לן רק אם גדר זרוע מפסיק בין הזרעים שבצדדין [וזה דאיבעי לן אי גדר זרוע מציל על הזרעים נראה משום דדמי לשער כותש דאינו מפסיק אך ל"ד לגמרי דהתם הענפים של הצדדין עולין על הגדר והכא על הגדר זרעים אחרים ומש"ה איבעי לן דאפשר כיון דעכ"פ יש זרע על הגדר כמו בהצדדין מבטלין ממנו תורת גדר ואינו מפסיק]:

אמרינן בירושלמי (פ"ב ה"ו) היה שם סלע ארוכה עשרה ורחבה ד' מותר לסמוך לה לב' רוחותיה כו' היינו כיון דארוכה י' א"צ להיות גובהה י' כמ"ש המפרשים ז"ל שם והנה לענין שבת לא שמעינן דאם ארכו י' לא בעינן גבהו י' וצ"ל דכלאים שאני דיש חילוק לענין מחיצות בין שבת לכלאים כדאמרינן בעירובין (י"א) אך יש לעיין למה צריך שיהא רוחב ד' והאי רוחב ד' ע"כ הוא בעביו דהא ארכו י' ולא מצינו לענין מחיצות שיעור לעביו של מחיצה ואפשר דהכא אינו מדין מחיצה כלל רק הוי כשאר דברים המפסיקים וכמו דרך היחיד וה"נ סלע שארכו י' ד' ואשכחן נמי סלע דמפסיק לענין פאה דאמרינן בירושלמי פאה (פ"ב ה"ב) היה שם סלע על פני כל שדהו אם עוקר הוא את המחרישה מצד זה ונותנו לצד זה מפסיק כו' היינו דאם גבוה רק כ"כ דצריך לעקור המחרישה מצד זה לצד זה מפסיק וזה דצריך להיות הסלע ע"פ כל השדה הכא בכלאים ע"כ ג"כ מיירי שסומך הזרעים רק משני צדי הסלע דבמקום דליכא הפסק ודאי אסור לזרוע ב' מינים

א"כ הסלע הוא ע"פ כל השדה ואשמעינן כאן דאף שהוא כנגד כל השדה בעי ארכו י' ורחבו ד' ואפשר דאף לענין פאה כן:

כתב הגר"א ז"ל בביאורו לפ' ערוגה דערוגה שהיא וע"ו זורעין בתוכה ה' זרעונים היינו שהיא וע"ו וכל שהוא דוע"ו היינו חוץ מגבולותיה ויכול למלאות כל וע"ו מין אחד ולזרוע הכ"ש מינים אחרים דא"צ הרחקה וכתב דמש"ה אמרינן במתני' דרק מיני ירקות נזרעין בערוגה אבל מיני זרעים אין נזרעים בערוגה דשיעור ו"ט הוא רק בירק ע"ש הנה אמרינן שם במתני' דחרדל מין זרעים ואין נזרעים בערוגה והיינו דחרדל אין שיעורה ו"ט כ"א בית רובע כזרעים ואע"ג דהחילוק בין ירק לזרעים הוא משום דירק דרכו לזרוע ערוגות ואמרינן בפאה דהזורע חרדל בג' מקומות דנותן פאה לכל או"א משום דדרכו לזרוע ערוגות ערוגות כל ערוגה חשיבא כשדה בפ"ע הנה התי"ט כתב על ההיא דכל מין זרעים אין זורעין בערוגה פי' הרע"ב שדרכן לזרוע מהן שדה גדולה כלומר יותר מערוגה ולא שדה גדולה ממש דהא בפ"ב מ"ט כתב שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה ע"ש וזה דאמרינן בירושלמי פאה בחרדל שדרכה לזרוע ערוגות ערוגות ע"כ אתי רק לאפוקי שאין דרכו לזרוע שדה גדולה דחרדל נפקא מתורת זרעים ונפקא מתורת ירקות שאין דרכו לזרוע שדה גדולה אך יותר מערוגה ונראה דלענין פאה הוא לחומרא כיון דאין רגילות לזרוע שדה גדולה שיעורה בערוגה דכל ערוגה חשיב כשדה בפ"ע ומניח פאה לכל או"א ולענין כלאים הוא לחומרא כיון דדרכה לזרוע יותר מערוגה שיעורה בשדה שהיא בית רובע דליכא שיעורים אחרים חוץ משיעור ערוגה ושיעור שדה והנה כה"ג כתב התי"ט פ"ב דאין נחל ושלולית מפסיקין לכלאים אף דמפסיקין לפאה דהכא לחומרא והכא לחומרא ע"ש:

1

אמרינן בעירובין (צ"ב) יתיב רבה ור"ז כו' ויתבי וקאמרי גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה כו' א"ל אביי א"כ מצינו מחיצה לאיסור כו' ומותבינן שם ממחול הכרם דהוי נמי מחיצה להחמיר ודחינן דהתם לאו משום מחיצה רק ד"א לגבי גדר כיון דלא מזדרען אפקורי מפקר להו דביני ביני אי איכא ד"א חשיבי כו' הנה אמרינן בירושלמי כלאים (פ"ב ה"ו) דבי ר' ינאי אמרי כו' וגדר יש בו להקל ולהחמיר כו' בית רובע בבקעה מותר לזרוע בו ב' מינים [היינו בסמוך לו כמה שפירשו המפרשים ז"ל] הקיפן גדר אסור ופי' הפ"מ משום דהגדר עושה אותן כמקום אחד וקשה דא"כ מצינו מחיצה להחמיר ואמאי לא פשיט מר' ינאי דבעירובין שם פשטינן ג"כ מאמוראי מההיא דסיכך ע"ג אכסדרה ע"ש והנה י"ל שלא כפי' הפ"מ דהטעם משום דמחיצה משוי לה כמקום אחד רק

כדמתרצינן במחול הכרם דכיון דהקרקע שאצל הגדר אפקורי מפקיר לה לגבי גדר אינו עולה לחשבון בית רובע רק בירושלמי (פ"א ה"ט) אמר ר' יוחנן אינו חייב עד שיהיו וע"ו מוקרחין בתוך שדה תבואה או מוקפין גדר ע"ש והכא ל"ש שהגדר ממעט בשיעור משום דאפקורי מפקיר להו דהא בלאו מיעוט השיעור הוא ג"כ שיעור שחייבין עליו מלקות ומ"מ בעינן ג"כ שיהא מוקף גדר וא"כ הוי מחיצה להחמיר וע"כ ס"ל דאמרינן מחיצה להחמיר ונראה דודאי מצינו מחיצה לאיסור והיינו מחיצה המחברת וזה דשקלינן וטרינן אי מצינו מחיצה להחמיר היינו מחיצה שאינה מחברת. והנה זה דמקשינן התם ממחול הכרם אף לפי דעת המקשן דאין זה משום דד"א לגבי גדר אפקורי מפקיר להו רק משום מחיצה לאיסור אין זה משום דהמחיצה מחברת הזרעים עם הגפנים דלמחול הכרם לא בעינן שתהא המחיצה מקפת מכל צד אלא אפילו אם הגדר רק מרוח אחת כדפשטינן בירושלמי ע"ש וחיבור לא הוי אלא כשמוקף מכל צד א"כ האי מחיצה לאיסור אין זה משום חיבור ואף להתוס' עירובין שם ד"ה שאילמלא דנראה דס"ל דבעינן במחול הכרם שיהי' מוקף מכל צד אך נראה מדברי התוס' הטעם דכל שאין הכרם מוקף אין הגדר שהוא חוץ להזרעים שייך להכרם כלל ורק כשהכרם מוקף א"כ זה הגדר שהוא חוץ לזרעים שייך לאותו ההיקף וא"כ הוא שייך להכרם ע"ש א"כ ג"כ אין הטעם משום חיבור ומש"ה מדמינן לה אי מצינו מחיצה לאיסור:

כתב הראב"ד ז"ל (עדיות פ"ב מ"ד) גבי גנה קטנה המוקפת עריס כו' דלא הוי מחיצה להחמיר כיון דליכא מחיצה בין הגפנים לזרעים רק המחיצה בחוץ ומחברתן ע"ש היינו דלא דמיא להההיא דעירובין דחצר קטנה שנפרצה במלואה לחצר גדולה דהתם הגיפופי הם בין החצר הקטנה והגדולה והיינו בין הגפנים להזרעים משא"כ בעריס שהמחיצה בחוץ וקשה הא התם מקשינן ממחול הכרם והתם נמי המחיצה היא מחוץ להגפנים והזרעים וצ"ל כמ"ש דבמחול הכרם אף שהמחיצה היא חוץ להגפנים והזרעים מ"מ אין זה מדין חיבור משא"כ בעריס התם האיסור מדין חיבור דמדרבנן חשיב זה חיבור:

ונראה דאין מחיצה מהני כלל לחבר הזרעים עם הגפנים ללקות ורק בכלאי זרעים לחבר הזרעים זע"ז מהני גדר ללקות אבל בכה"כ לחבר הזרעים עם האילנות לא מהני גדר ללקות רק לאסור לכתחילה ונראה דזהו פירוש הירושלמי (פ"ח ה"א) גבי פלוגתא דר"י ור' יאשיה בכה"כ אי חייב בזורע מין אחד או עד שיזרע ב' מיני זרעים ואמרינן דלר' יאשיה החידוש של איסור כה"כ אף דבלא כרם ג"כ אסור לזרוע ב' מינים לשיעוריה שהוא ד' אמות ואמרינן מה נן קיימין אי כשעשה גדר מבפנים בטל הכרם אי בשעשה גדר מבחוץ זהו המחול אלא כי נן קיימין בשדה שהיה שם שדה תבואה והקריח לתוכה

ד' אמות ע"ש ונראה פירושו כיון דבכלאים לא לקי אא"כ מוקפות גדר או מוקרחין בתוך שדה תבואה כדאמרינן בכלאי זרעים א"כ בכה"כ איך מיירי אי בשעשה גדר מבפנים היינו בין המינים א"כ בטל הכרם דגדר מפסיק בין כרם לזרעים אי כשעשה גדר מבחוץ זהו מחול הכרם ועל מחול הכרם אין לוקין דגדר לא מהני לחבר הזרעים עם הכרם לענין מלקות ואוקימנא דלא מצי מיירי בכה"כ ע"י גדר אלא באידך גוונא שהקריח בתוך שדה תבואה ד"א לכרם ונראה הטעם דחמיר לענין זה כלאי זרעים מכה"כ דבכלאי זרעים מהני גדר ללקות משא"כ בכה"כ דכה"כ על שם כרם קפיד רחמנא כמ"ש תוס' בעירובין ואין הגדר מהני לעשות עליו שם הכרם והוי רק מחול הכרם דאסור ואין לוקין עליו:

אמרינן (פ"ד מ"ז) הנוטע שורה אחת בתוך שלו כו' אם היה גדר גבוה י"ט אין מצטרפות רי"א אם ערסן מלמעלה ה"א מצטרפות והיינו שער כותש ופליגי רבנן עליה וכתב בפה"מ דאין הלכה כר"י ואע"ג דלענין פאה שער כותש אינו מפסיק וכן בכלאים גופא אמרינן (פ"ה מ"ג) שומירה שבכרם גבוה י' ב ד' זורעין בתוכה ואם היה שער כותש אסור וליכא א פליג ונראה דההיא דשומירה שבכרם דהוי כרם בלא ש כותש ושער כותש הוא רק לעשות שם כרם אף על השומירה וכ"ש לפאה דהתם שער כותש הוא רק לחברן מהני אבל בהנוטע שורה אחת בתוך שלו כו' דשער כותש צריך לעשות כרם דבלא חיבור שער כותש אין שם כרם כלל ס"ל לרבנן דלזה לא מהני שער כותש:

אמרינן בעירובין (י"א) מעשה באדם א' שנעץ ד' קונדיסין ומתח זמורה עליהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו לו לענין כלאים וא"ל ר"ל כדרך שהתירו לו לענין כלאים ה"נ התירו לו לענין שבת כו' והקשו בתוס' אי צוה"פ מהני מד' רוחות לענין שבת א"כ בפסי ביראות למה הוצרכו לד' דיומדין וכתבו התוס' דהכא לא מיירי בד' דפנות וה"פ כך התירו לענין שבת במפולש דהיינו ב' מחיצות דב' מחיצות לענין שבת הוי כד' מחיצות לענין כלאים דבכלאים אין חילוק בין שתים לארבע ע"ש. ונראה הטעם דשאני בזה כלאים משבת משום דלשבת בעינן לעולם היקף מחיצות דשיהיה המקום רה"י בעינן היקף מחיצות סביב ולזה יש דין דלההיקף בעינן עכ"פ ב' מחיצות שלמות וצוה"פ מכל צדדין לא מהני אבל לכלאים לא בעינן מקום בפ"ע שיהא מוקף מחיצות מכל צד רק בין זרעים לכרם בעינן מחיצה וכשיש כרם רק מצד אחד בעינן גדר רק מצד אחד וכשיש כרם מכל צד בעינן גדר מכל צד א"כ אין כל מחיצה שייכת להשניה א"כ בכלאים ל"ש זה הדין דעכ"פ בעינן ב' מחיצות [אבל הדין של פרוץ מרובה על העומד דשייך אף במחיצה אחת איכא אף בכלאים]:

אמרינן בעירובין (צ"ג) בבית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן וכתבו התוס' אע"ג דלענין שבת לא אמרינן פי תקרה כו' לשמואל אלא כשיש ד' מחיצות יש לחלק בין כלאים לשבת כדמשמע לעיל י"א ע"ש היינו ההיא דנעץ ד' קונדיסין ומתח זמורה עליהן דמהני לכלאים ולא מהני לשבת ונראה שהן טעם אחד כמו התם בצוה"פ מד' צדדין דמהני לכלאים ולא מהני לשבת וכמ"ש משום דלכלאים כל מחיצה ומחיצה דבר בפ"ע ה"נ לענין פי תקרה כיון דלענין כלאים כל מחיצה ומחיצה דבר בפ"ע אין צד אחד שייך להשני כלל א"כ ל"ש דבעינן ד' מחיצות:

אמרינן ביו"ד סי' רצ"ו סעיף מ"ו בגדר המבדיל בין כרם לירק נפרץ יותר מי' כנגד הפרצה אסור וכתב בחי' רעק"א ז"ל הא כנגד העומד מותר וכתב הר"ש ז"ל אם היה רחב ד' אבל פחות מד' אף כנגד העומד אסור כדאיתא בעירובין ותמיהני דאדרבה מסוגיא דשם מבואר ההיפך דלפ"מ דקאמר רבא מדסיפא רשב"ג כו' א"כ לדידן דקי"ל כרבנן דגם מלמעלה שיעור לבוד ג"ט גם ג"ט חשוב הוא להתיר העומד וכתב ומצאתי להריטב"א ז"ל להדיא בשם הר"י והראב"ד ז"ל דלדידן גם בג"ט שרי נגד העומד ע"ש. הנה אמרינן (בפ"ה מ"ד) הבית שבכרם זורעין בתוכו וכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז הכ"ב) הבית שבכרם אם יש בו יותר מגע"ג עד ד' זורעין בתוכו ירק ואם היה פחות מגע"ג ה"ה כסתום ע"ש והוא מהירושלמי והנה בפי' הרא"ש ז"ל הקשה ל"ל בית תי"ל דאף מחיצות מפסיקות ע"ש, והנה להר"ש ז"ל אתי שפיר דמג"ט ועד ד' לא מהני מחיצה לכלאים ומש"ה צריך בית שהוא מקורה דזה מהני אף מג' ועד ד':

אמרינן בעירובין (ט"ז) כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה דברי ריב"י וחכ"א אחד משני דברים ואמרינן בירושלמי שם כמחלוקת לשבת כך מחלוקת לכלאים. והנה יש לעיין כיון דמהני צוה"פ העשוי מן הצד לכלאים כדאמרינן בעירובין (י"א) א"כ ל"ל שתי וערב היינו שלא יהא בין קנה לחברו ג"ט וערב שיהיו שם ג' חבלים ואמאי בחבל עליון ואף אם יש בין קנה לחברו ג"ט תהני משום צוה"פ הנה בירושלמי כלאים (פ"ד ה"ב) דייקינן דלא מהני צוה"פ לענין שבת ביותר מעשר מההיא דעירובין דמקיפין ג' חבלים זה למעלה מזה כו' בחבל אחד סגי משום צוה"פ ע"ש ולריב"י דבעי מחיצה שתי וערב וכשיש בין קנה לחברו ג"ט לא מהני ואף שהוא פחות מעשר י"ל משום דהוי צוה"פ מן הצד אבל בכלאים קשה דלכלאים מהני צוה"פ מן הצד. בזה דאמרינן דלכלאים מהני צוה"פ מן הצד יש לחקור בבית רובע בבקעה דמותר לזרוע ב' מינים ואם הקיפן גדר אסור וכאן הגדר הוא לחומרא וכן בעלמא בכלאי זרעים דאם היו מוקפין גדר לוקה כדאמרינן בירושלמי אי בזה מהני צוה"פ העשוי מן הצד דזה דצוה"פ מן הצד מהני

לכלאים ולא מהני לשבת כתב רש"י ז"ל משום דשבת חמיר מכלאים ע"ש א"כ אי מהני לכלאים צוה"פ מן הצד לקולא כ"ש דמהני לחומרא או אפשר דללקות חמור כמו שבת ולא מהני צוה"פ מן הצד שתהיה עליו שם מחיצה]:

אמרינן (פ"ו מ"ד) עריס שהוא יוצא מן המדרגה כו' רא"א אף הנוטע אחת בארץ ואחת במדרגה אם גבוה מן הארץ י"ט אינה מצטרפת עמה ואם לאו ה"ז מצטרפת עמה ופי' הר"ש ז"ל דקאי על עריס כגון שנטע ג' גפנים בארץ וב' במדרגה אבל הרמב"ם ז"ל בפה"מ ובפסקיו פי' דקאי על סתם כרם דטעון ב' שורות ונטע שורה אחת בארץ ושורה במדרגה ובפה"מ כתב דאין הלכה כר"א אבל בפסקיו (פ"ז ה"ו) פסק כר"א וכתב הכ"מ שם דס"ל להרמב"ם ז"ל דלא פליגי רבנן עליה דר"א. והנה לפמ"ש בפה"מ דפליגי רבנן עליה דר"א ואין הלכה כר"א יש לעיין מאי טעמייהו דרבנן כיון שהמדרגה גבוה י"ט איך יצטרפו ב' השורות הא הוי מחיצה הא גדר י"ט מפסיק בין שורה לחברתה כדאמרינן (פ"ד מ"ז) ואפשר דפליגי אי אמרינן לענין כלאים גוד אסיק מחיצתא דזה דתל שהוא גבוה י"ט חשיב מחיצה הוא משום גוד אסיק ולענין סוכה לא אמרינן גוד אסיק כדאמרינן בסוכה (ד') בעמוד שהוא גבוה י"ט דלסוכה בעינן מחיצות הניכרות ע"ש ואפשר דבזה פליגי ר"א ורבנן אי לכלאים בעינן מחיצות הניכרות:

ז

אמרינן (פ"ז מ"ז) מאימתי תבואה מתקדשת כו' וענבים משיעשו כפול הלבן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ד) כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא עדיין הן בוסר וזרע בתוכו ירק או תבואה והשרישו ה"ז לא קידש ואעפ"כ קונסין אותו ואוסרין הזרע כו' היינו דזה דאמרינן ענבים משיעשו כפול הלבן אינו רק לענין קדוש הענבים דאף התבואה ג"כ אינה מתקדשת אם הענבים לא הגיעו כפול הלבן אלא משום קנסא. עוד כתב שם גפן שיבשו העלין שלה אפילו כדרך שתיבש הגפן בימי הקור אסור לזרוע בצדה ירק או תבואה ואם זרע לא קידש ע"ש היינו דמוקי לה למתני' דכלאים (פ"ז מ"ב) דאמרינן גפן שיבשה אסורה ואינה מקדשת דמיירי בלא יבשה לגמרי רק שיבשה כדרך שיבש בימי הקור וכ"כ בפה"מ שם גפן שיבשה שנפלו העלין שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים ולא ירצה לומר שיבשה לגמרי ואינו עושה פרי ע"ש היינו דכל שלא הגיעו הענבים לפול הלבן אין מקדשין את התבואה מה"ת אבל מקדשין משום קנסא ובנשרו אף העלין שלה בימות החורף אף שאסור לזרוע אין מקדשין לגמרי אף משום קנסא וכן הוא ביו"ד סי' רצ"ו ע"ש. והנה אין לומר דטעם הרמב"ם ז"ל דכל שלא הגיעו הענבים לפול הלבן אף התבואה אינה מתקדשת מדינא אלא משום קנסא הוא

משום ק"ו דהאוסר אינו נאסר הבא לאסור כו' דכל שאחד אינו נאסר אינו אוסר את השני וכיון דאמרינן דהענבים אין מתקדשין אלא משהגיעו לפול הלבן ה"נ דאין אוסרין את התבואה דהא הרמב"ם ז"ל לי"ל האי ק"ו שפסק (בפ"ה ה"ח) במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ת דהגפנים נאסרין ולא כר"א בירושלמי דאמר ק"ו האוסר אינו נאסר כו' [ועיין בפי' הרדב"ז ז"ל שם] אלא טעם הרמב"ם ז"ל הוא דכל שלא הגיעו הענבים לפול הלבן אין שם כרם עליו לקדש אחרים דשם כרם הוא על הפירות. והנה זה נראה ג"כ מהירושלמי (סוף פ"ו) גבי פרח היוצא מן העריס כנגדו אסור ר"א בר עוקבא כו' תחת האשכולות אסור ומקדש תחת העלין לא ר"י אמר אפילו תחת העלין אסור ומקדש ויש לעיין מ"ש תחת האשכולות מתחת העלין ומוכח מזה דשם כרם הוא על האשכולות רק בעלמא כל שיש שם אשכולות הכל קרוי כרם ואף ד"א של עבודת הכרם הוא בכלל כרם דאיסור כה"כ תלוי בשם כרם כמ"ש התוס' עירובין (צ"ב) אבל בפרח היוצא מן העריס דיוצא חוץ ממקום עבודתו דאינו אוסר אלא כנגדו ואינו עושה שם כרם חוץ ממנו אינו אסור רק כנגד האשכולות שזהו הכרם. והנה לפמ"ש הרמב"ם ז"ל דקודם פול הלבן התבואה נאסרת משום קנסא ובתחילת החורף שנושרין אף העלין אינו מקדש כלל ונראה מזה דקודם נשירת העלין אף דליכא ענבים כלל מקדש משום קנסא דמדרבנן חשיב כרם כל שיש שם עלין. והנה למ"ד בפרח היוצא מן העריס דאף כנגד העלין מקדש י"ל דס"ל דהיכא שיש שם אשכולות האשכולות עושין שם כרם על העלין אף ביוצאין העלין חוץ ממקום עבודתה א"נ דהעלין מקדשין משום קנסא וכמו בכרם דאין בו אשכולות כלל רק קודם נשירת העלין דמשום העלין לחודא מתקדש משום קנסא דמדרבנן שם כרם אף על העלין לחוד לקדש התבואה ומש"ה מקדשין כנגדן:

והנה בכרם שהגיעו ענביו לפול הלבן דמקדש כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה ה"ז) דאף העצים נאסרין ע"ש דהכל בכלל תבואת הכרם. והנה יש לעיין שכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ד) מקצתן נעשו כפול הלבן ומקצתן לא נעשו את שנעשו נתקדשו ואת שלא נעשו מותרין ע"ש ואמאי אין נאסרין אותן שלא הגיעו לפול הלבן כיון שמקצתן הגיעו לפול הלבן א"כ יש כאן כרם והעצים נאסרין ואמאי אין נאסרין אותן הענבים שלא הגיעו לפול הלבן מי גריעי מעצים שמתקדשין וצ"ל דאותן העצים שענביהם כפול הלבן בטלים לגבי האשכולות שעליהן והן בכלל תבואת הכרם משא"כ אותן ענבים שלא הגיעו לפול הלבן אין בטלים לגבי אותן שהגיעו ולפ"ז העצים שהענבים שלהם לא נעשו כפול הלבן אין נאסרין אף שיש בכרם ענבים שהגיעו לפול הלבן דלא עדיפי אותן עצים מהענבים שעליהן וכ"ש הזמורות שאין עליהן ענבים כלל דאין נאסרין. והנה לפ"ז ל"ק מה שהקשו

התוס' כתובות (פ') ועוד מהראשונים ז"ל ע"ז דבכה"כ אף הקשין והעצים נאסרין מההיא דאכלה ערלה שביעית וכלאים ה"ז חזקה ומוקמינן בחבילי זמורות אלמא דהזמורות אין נאסרות ע"ש דהתם מיירי בזמורות שאין עושין פירות וכדאמרינן ר"פ המקבל כשם שחולקין ביין כך חולקין בזמורות והיינו זמורות שקוצצין מן הגפנים כמ"ש רש"י ז"ל והיינו אותן זמורות שאין עושין פירות שדרך לקצצן מן הגפנים ואותן זמורות אין נאסרין אפילו אי גדלו לאחר שנעשה כה"כ דאינן בכלל תבואת הכרם וכמו הענבים שלא הגיעו לפול הלבן והתוספתא שהביא הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ז) זמורה של גפן שהיתה מודלית אפילו היא ק' אמה כולה אסורה היא ופירותיה ע"ש התם כיון דמיירי בזמורה שיש עליה פירות נאסרת היא ופירותיה דבטלי העצים לגבי הפירות הגדלין עליהן:

והנה זה דהעצים נאסרין משום דבטלי להפירות שעליהן היינו שהן טפלה להפירות נאסרין עמהם הנה כן נראה נמי מהירושלמי (פ"ה ה"ו) ר"ז כו' משום ר' הושעיה אם עשבים יופך הכל מותר אם אביב ינפץ הקשין מותרין והדגן אסור ואם הביאה דגן תדלק הכל אסור ע"ש והא הכא קודם שהביא דגן היו הקשין מותרין ואף שגדלו באיסור א"כ לאחר שהביא דגן במה נאסרו אז הקשין וע"כ משום שנעשו טפלה להדגן האסור אבל קודם שהביא דגן אין הקשין נאסרין וכמו בעצים של הגפנים שאין עליהם פירות ולר"י דס"ל שם בירושלמי דאף קודם שהביא דגן הכל אסור הוא משום דהזרעים שאני מהגפנים דבזרעים כל מה שזורעין בכרם נאסר דאף מאכל בהמה כגון קוצים נאסרין א"כ הקשין לא גריעי מקוצים ונאסרין מצד עצמן בכרם אבל בגפנים אינו נאסר רק תבואת הכרם והעצים כל שאינן טפלה להפירות שעליהן אינן בכלל תבואת הכרם ור"ז סבר דהקשין כיון שהן של דגן לא חשיבי כמאכל בהמה בפ"ע והאיסור רק משום הדגן ואין הקשין נאסרין רק כשנעשין טפלה להדגן:

הנה גם הרדב"ז ז"ל (פ"ה הי"ג) לא ניחא ליה בחד תי' הר"ש ז"ל דאף דהפירות אין נאסרין קודם פול הלבן מ"מ העצים נאסרין בתוספת מאתים וכתב דדבר תימה הוא שיהיו העצים אסורין והפרי הגדל בהן מותר וכתב שם לשיטת הרמב"ם ז"ל דקודם פול הלבן אינו נאסר כלל אבל הזורע בכרם שהגיעו ענביו לפול הלבן נאסר הכל למפרע ואף העצים שגדלו קודם ע"ש וקשה כיון דס"ל דלא חמיר עצים מענבים קודם פול הלבן א"כ מ"ש הרמב"ם ז"ל בכרם שמקצת ענבים הגיעו לפול הלבן ומקצתן לא הגיעו דאותן שלא הגיעו אין נאסרין אמאי הא הכא כיון דמקצתן הגיעו לפול הלבן ואותן הענבים מתקדשין כשזרע בהכרם וא"כ נאסרין גם העצים למפרע א"כ אמאי אין נאסרין ג"כ הענבים שלא הגיעו לפול הלבן דהא הנך לא גריעי מעצים כמ"ש הרדב"ז ז"ל בעצמו וצ"ל אף להרדב"ז

ז"ל דז"ש דנאסרין העצים למפרע הוא רק אותן עצים שהענבים עליהם ומשום שנעשין טפלה להענבים הנאסרין וזה ל"ש בענבים שלא הגיעו לפול הלבן וז"ש דלא חמירי עצים מענבים שלא הגיעו לפול הלבן היינו אותן עצים שאין עליהם פירות:

כתב הרדב"ז ז"ל שם בשיטת הרמב"ם ז"ל דאם בא לזרוע תבואה אצל הכרם נאסר התבואה בהשרשה אעפ"י שעדיין לא הגיעו הענבים לפול הלבן משום קנסא ואם הגיעו לפול הלבן נאסר הכל אפילו מה שגדל בהיתר ואם בא ליטע גפן אצל התבואה אם לא השרישה התבואה אין כאן כלאים משהשרישה התבואה נאסר הכל אפילו עצי הגפן והקש של תבואה בתוספת מאתים ע"ש ונראה דמפרש ההיא דפסחים דזרוע מעיקרא בהשרשה זרוע ובא הוסיף אין כו' דזרוע מעיקרא היינו דזורע תבואה אצל הכרם בהשרשה נאסר הכל בין התבואה ובין הגפנים וזרוע ובא היינו בנוטע גפן אצל התבואה אז בעינן תוספת מאתים. והנה מ"ש הרדב"ז ז"ל דבהשרשה נאסר הכל ואף מה שגדל בהיתר ע"כ זה דוקא בזורע אצל הכרם אבל בנוטע גפן אצל התבואה ע"כ אין מה שגדל בהיתר נאסר שהרי כתב דבעינן תוספת מאתים וזה שייך רק אי מה שגדל קודם היה היתר דזה דבעינן תוספת מאתים הוא משום ביטול דכה"כ בטלין במאתים וזה שייך רק אי מה שגדל קודם היה היתר וא"כ יש לעיין דהרדב"ז ז"ל הביא שם ראיה מדברי הרמב"ם ז"ל דאף מה שגדל בהיתר נאסר דסתם רבנו לעיל ה"ז וכתב ואפילו הקש של תבואה והעצים של הגפנים אלו אסורים בהנאה ואם איתא שיש חילוק בין מה שגדל בהיתר למה שגדל באיסור היה לו לפרש אלא ודאי הכל אסור ע"ש וקשה הא התם כתב הרמב"ם ז"ל אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה ואם עשה כן אעפ"י שאינו לוקה ה"ז קדש ונאסרו שניהם בהנאה הירק או התבואה או הגפנים ושורפין את שניהם ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים כו' והא בנוטע גפן אצל התבואה כיון דבעינן תוספת מאתים ע"כ מה שגדל בהיתר אינו נאסר א"כ איך אפשר להבי' ראי' מדסתם רבנו דאף מה שגדל בהיתר נאסר:

והנה לשיטת הרדב"ז ז"ל בזורע בכרם שהגיע לפול הלבן דנאסר הכל ואף הגפנים שגדלו בהיתר תשאר קושית התוס' (מנחות ו') על הא דאמרינן שם דכה"כ לא היתה לה שעת הכושר והקשו הא אמרינן דכה"כ עיקרן נאסר והיתה להם שעת הכושר לפני השרשה ותי' דכלאים דכתב בהאי קרא איירי בענבים שעושין מהם יין לנסכים והנהו לא היתה להם שעת הכושר דדוקא החרצן שנזרע הוא שהיתה לו שעת הכושר והקשו הא אותן ענבים עצמן היתה להן שעת הכושר קודם שהוסיפו מאתים ותי' דמה שנתוסף באיסור אחר שנעשה כלאים שגדל אח"כ לא היה לו מעולם שעת הכושר והאי דמיתסר אף מה

שגדל קודם לכן הוא לפי שא"א להבדיל התערובת ע"ש ולהרדב"ז ז"ל דכשזורע בכרם נאסר הכל אף מה שגדל בהיתר א"כ הי' להם שעת הכושר דהענבים עצמן שגדלו בהיתר נאסרין עתה:

הנה עוד יש לעיין על הרדב"ז ז"ל מההיא דפ"ז מ"ה מעשה באחד שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שא"ש ע"ש וקשה הא הגפנים שהם שלו ואינם של הפקר יאסרו תכף בהשרשה קודם שהוסיפו מאתים וכמ"ש הרדב"ז ז"ל דאף העצים של היתר נאסרין תכף בהשרשה א"כ גם הענבים שגדלו אח"כ יאסרו משום דגדלין מתוך איסור דהא ע"כ מיירי דכשזרע עדיין לא בישלו הענבים כל צרכן דענבים שבישלו כל צרכן בלא"ה אין נאסרין כדאמרינן בפ"ז מ"ז א"כ מה שנתוסף אח"כ אף שהוא של הפקר יאסר משום דגדל מתוך איסור וכדאמרינן בירושלמי (פ"ה ה"ו) בסיכך ע"ג זרעים דאם זרע באיסור וקודם שנעשה דגן העביר הסכך הקשין אסורין והדגן מותר ומקשינן עלה גדל מתוך איסור ואת אמרת הדגן מותר ע"ש דאף שהדגן אינו גדל בכרם מ"מ כיון שבא מן הקשין האסורין נאסר בשביל זה וה"נ הענבים גדלים מן העצים האסורים ולפמ"ש דאין העצים נאסרין רק משום טפל להפרי א"כ הכא שאין הפרי נאסר דאין אדם אוסר דבר שא"ש גם העצים אין נאסרין:

הנה בההיא באחד שזרע כרמו בשביעית כתב בפה"מ וידוע שכל הארצות בשעת השמטה הפקר הם ואין לאדם קנין גמור בהם ומפני זה נעשה כרמו בשעת השמטה כמי שאינה שלו ע"ש ונראה מדבריו דקאי על הכרם עצמו ולא על הפירות דאילו הפירות הם הפקר גמור ואיך כתב ואין לאדם קנין גמור בהם אלא על הכרם עצמו קאי שאינו שלו לגמרי וכדאמרינן (בנדרים מ"ב) במ"ש פירי דהפקירא ארעא נמי רחמנא אפקריה ע"ש ואין זה רק בשעת לקיטת הפירות דכתב הרמב"ן ז"ל פ' בהר דמן התורה שלא יהא אדם שומר שדהו ונועל בפני עניים בשביעית ואפילו רוצה להפקיר אותן בשעת לקיטה אלא יהא השדה כל השנה מזומן ומופקר לעניים והביא לזה מן המכילתא ע"ש וס"ל להרמב"ם ז"ל דשם איסור כה"כ צריך לחול על הכרם עצמו וכל שאי"ל קנין גמור בהכרם אינו נאסר וא"כ ל"ק דהגפנים עצמן יאסרו שהן שלו דהכא הטעם לפי שהכרם עצמו אי"ל קנין גמור בשביעית ועוד דהגפנים עצמן הן הפקר לעלות בהן ללקוט הפירות וכמו דאמרינן ארעא נמי רחמנא אפקריה ללקיטת הפירות וא"י לאוסרן בהנאה והנה לפ"ז אף אם הוסיפו הגפנים מאתים ג"כ אין נאסרין אך אין כן שיטת הר"ש ז"ל שם ע"ש:

אמרינן בירושלמי והביאו הרמב"ם ז"ל (פ"ד מהל' שמטה ה"ד) גבי ספיחי שביעית דספיחין העולין בשדה בור ובשדה ניר ובשדה כרם לא גזרו עליהן לפי שאין אדם זורע

מקומות אלו שדה ניר אין אדם נפנה לשם כו' ושדה כרם אינו אוסר כרמו כו' ע"ש וקשה אמאי הוא אוסר כרמו הא אמרינן דהזורע כרמו בשביעית אינו נאסר דאין אדם אוסר דשא"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל בעצמו פ"ה מהל' כלאים ה"ח. והנה להר"ש ז"ל דבזורע כרמו בשביעית דאם הזמורות הוסיפו מאתים נאסרין שפיר אבל הר"ש ז"ל שם מ"ז כתב בחד לישנא דזה דאף העצים נאסרין בכה"כ הוא רק בזורע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד אבל אם היה כרם וזרע אח"כ לא אסר הכתוב אלא מלאה ותבואת הכרם ודעת הגר"א ז"ל דהעצים לעולם אין נאסרין בכה"כ ויש לעיין ספיחין העולין בשדה כרם אמאי מותרין:

כתב הרדב"ז ז"ל שם דאם לא הגיעו הענבים לפול הלבן אין העצים נאסרין וזה דאמרינן בספרי אי"ל אלא כרם שעושה פירות שאין עושה פירות מנין ת"ל כרם כו' היינו דכרם שאינו עושה פירות כלל אתרבאי אבל כרם הראוי לעשות פירות לא אתרבאי ומש"ה בעינן שיגיעו לפול הלבן ע"ש ונראה דא"א לפרש דזה דאתרבאי היינו מין כרם שאינו עושה פירות דבמס' תמיד גבי כל העצים כשרים למערכה כו' מוכח דלא משכחת לה גפן שאינו עושה פירות ודברי הרמב"ם ז"ל פ"ה הט"ז צ"ע ע"ש וצ"ל דהיינו נטיעות שעדיין לא הגיעו לעשות פירות וזה אתרבאי דמקדשין אעפ"י שאין עושין פירות:

הנה שיטת השנו"א (פ"ז מ"ז) דהענבים אין מתקדשין אלא כפול הלבן אבל מקדשין הזרעים אפילו כשהן סמדר ואם נטע גפן עם פירות כשהן סמדר אצל התבואה כשהשריש מקדש אחרים אבל כשעדיין לא הוציא כלל בודאי הוי כעץ בעלמא ואינו אוסר וכתב עוד שם דזה דאמרינן קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא רק אליבא דר' יאשיה דבעינן במפולת יד לא משכחת לה בשאר זרעים דהא תבואה משיבשה אינה מתקדשת וכשנטע אילן ותבואה במפולת יד בודאי התבואה נגמרת קודם שיעשה אילן סמדר והגפן קודם שנעשה סמדר בודאי אינו מקדש ולא אשכחן אלא בקנבוס ולוף שהן עושין לג' שנים ולכך לר' יאשיה לבד קנבוס ולוף הוי דאורייתא ע"ש ומוכח מדבריו דאף בזורע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד ג"כ אין אוסרין עד שיעשו סמדר. והנה יש לעיין איך יפרנס הספרי דאמרינן אי"ל אלא כרם שעושה פירות שאינו עושה פירות מנין ת"ל כרם הא להגר"א ז"ל גפן שאינו עושה פירות הוא כעץ ואפילו גפן שעדיין לא הגיע לעשות פירות אינו אוסר וכל פירושי הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ז) על הספרי חדא דהיינו לאסור הזרעים אוסר אפילו אינו עושה פירות א"נ דמיירי בזרוע מעיקרא חטה ושעורה וחרצן ע"ש להגר"א ז"ל א"א לפרש כן דהא ס"ל דאף לאסור אחרים ואף בזרוע מעיקרא חטה ושעורה וחרצן ג"כ בעינן עכ"פ סמדר וצ"ע:

עוד כתב השנו"א שם דזה דאמרינן דתבואה מתקדשת בהשרשה היינו לעצמה אבל מקדשת הגפנים אף קודם השרשה ע"ש ונראה טעם הדבר דזריעה מקרי אף קודם השרשה שהרי כתב החינוך מצוה תקמ"ח דלוקה אף קודם השרשה א"כ ע"כ איכא כלאים אף קודם השרשה אך העיקר שגדל בהיתר ואמרינן דכה"כ עיקרו נאסר בעינן השרשה אבל גפנים שנאסרין מכאן ולהבא ע"י הוספת מאתים תכף משזרע ונעשה כלאים אוסר וזה שכתב השנו"א דאם נטע גפן עם פירות כשהן סמדר אצל התבואה כשהשריש מקדש אחרים אבל קודם שהשריש לא צ"ל נהי דאף קודם דאשרוש חשיב זריעה בתבואה אבל נטיעה באילן קודם דאשרוש לא חשיב נטיעה א"נ כיון דע"י נטיעה צריך לחול שם כרם כ"ז דלא אשרוש אין שם כרם עליו משא"כ בזורע תבואה ולא אשרוש דל"ש זה ולפ"ז אף ללקות אינו לוקה בנוטע גפן קודם דאשרוש:

הנה אי הקשין והעצים נאסרין בכה"כ שיטת הגר"א ז"ל בשנו"א וביו"ד רצ"ו סק"י דאין נאסרין חוץ מהקשין של תלתן ומשום שטעם עצו ופריו שוה וביו"ד שם הביא ראיה מהא דאמרינן מי שהיו לו חבילי תלתן של כה"כ ידלקו ואם איתא מ"ש חבילי תלתן דנקט אלא דוקא תלתן שטעם עצו ופריו שוה נאסר ע"ש. והנה י"ל דזה דנקט חבילי תלתן הוא משום סיפא דאם נתערבו באחרות כו' כולן ידלקו ודוקא חבילי תלתן שהוא דבר שבמנין. עוד הביא ראיה מדאמרינן בפסחים זאת אומרת כה"כ עיקרן נאסר ואם איתא דהקשין נאסרין לא גרע עיקרן מהקש והעצים ע"ש ויש לעיין הא הקש והעצים גדלו באיסור אבל עיקרן שגדל בהיתר לא שמעינן מינה:

והנה להגר"א ז"ל דאין העצים והקש נאסרין חוץ מעצי תלתן לפי שטעם עצו ופריו שוה יש לעיין מהתוספתא דמקצתן נעשו כפול הלבן ומקצתן לא נעשו את שנעשו נתקדש ואת שלא נעשו מותרין הא כיון דמקצתן נעשו כפול הלבן הרי איכא כרם ואותן שהגיעו לפול הלבן נאסרין א"כ אמאי לא נאסרו עמהן אף אותן שלא הגיעו מי גריעי מעצי תלתן דנאסרין אף שהן רק עצים משום דטעמן כטעם הפרי הא אותן ענבים שלא הגיעו לפול הלבן הרי טעמן כאותן שהגיעו לפול הלבן א"כ הנך ענבים שלא הגיעו לפול הלבן מי גריעי מעצים וא"א לומר להגר"א ז"ל מ"ש לעיל דזה דהעצים נאסרין הוא משום טפלה להפירות שעליהן דא"כ ל"ל טעם עצו ופריו שוה ואפשר דזה דטעם עצו ופריו שוה מהני רק בזרעים אבל לא בתבואת הכרם אך יש לעיין בטעם הדבר:

אמרינן דהזורע כרמו בשביעית אינו נאסר לפי שא"א אוסר דבר שא"ש הנה לפ"ז יש לעיין בכל כלאי הכרם לא יאסרו העוללות דהוי ג"כ דבר שאינו שלו דהא אמרינן (ספ"ז דפאה) המקדיש את כרמו משנודעו העוללות העוללות לעניים ואמרינן בתוספתא לפי

שא"א מקדיש דבר שאינו שלו וכיון דאין הענבים נאסרין עד שיעשו כפול הלבן א"כ כבר נודעו העוללות:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ד) כרם שלא הגיעו ענביו להיות כפול הלבן אלא עדיין הן בוסר וזרע בתוכו ירק או תבואה והשרישו ה"ז לא קדשו ואעפ"כ קונסין אותו ואוסרין הזרע אבל הבוסר מותר וכתב בפי' הרדב"ז ז"ל שהוא מההיא דמנחות במעשה באחד שזרע כרמו ש"ח סמדר דהתירו את הגפנים ואסרו את הזרעים משום קנס וס"ל להרמב"ם ז"ל דמש"ה נקט סמדר לאשמעינן דמש"ה לא אסרו הגפנים כיון שלא הגיעו לפול הלבן ע"ש. והנה זה דלא פי' הרמב"ם ז"ל כפשוטו דלא אסרו הגפנים לפי שאינם שלו והזרעים אסרו שהוא זרע אותם ושייך קנסא והאי דעבד איסורא קנסוהו רבנן והאי דלא עביד איסורא לא קנסוהו רבנן וכמה שפי' רש"י ז"ל נראה משום דהרמב"ם ז"ל לטעמיה שכתב בה"ט הרואה כלאים בכרם חברו וקיימן ה"ז הרואה אסור בהנייתן וכל אדם מותרין בהם ע"ש א"כ הזורע כרמו ש"ח לא גרע מרואה כלאים בכרם ש"ח וקיימן א"כ לעצמו אסורין בהנאה בין הגפנים ובין הזרעים א"כ מה שייך למקנסיה יותר ואמאי אמרינן דהתירו הגפנים ואסרו הזרעים משום קנסא ואי דאסרו הזרעים לכל העולם אין זה שייך לקנס דבלא"ה אסורין לו כמו הגפנים ולכן פי' דההיתר של הגפנים היה משום דלא הגיעו לפול הלבן ובדין שלא יאסרו לא הגפנים ולא הזרעים רק קנסוהו שיאסרו הזרעים:

אמרינן (פ"ז מ"ה) המסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח ה"ז קדש וחייב באחריותו ר"י ור"ש אומרים אין אדם אוסר דבר שא"ש והביא שם הר"ש ז"ל מהירושלמי אמר ר' יוחנן הכל מודים בענבים שהן אסורות א"ל ר"א מה האוסר אינו נאסר שאינו אוסר נאסר ואמרינן מה פליגין במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח אבל המסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו כ"ע מודו שהאוסר נאסר היינו דהגפנים נאסרין וכתב הר"ש ז"ל הטעם דהכא מודים שהגפנים נאסרין אעפ"י שהן של חברו משום שעשה מעשה בגפן ש"ח שסיככו ול"ש א"א אוסר דבר שא"ש כיון שעשה מעשה היינו דהכא נאסרין שתיהן הגפן והתבואה הגפן לפי שעשה בו מעשה והתבואה לפי שהיא שלו. אמרינן שם תו בירושלמי המסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח נשמע מן הדא אמר ר' יוסי מעשה באחד שזרע כרמו בשביעית ובא מעשה לפני ר"ע ואמר אין אדם אוסר דבר שא"ש הרי אין הגפן שלו ואין התבואה שלו ע"ש והחילוק בין מסכך גפנו של חברו ע"ג תבואתו דנאסר ומסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח דאמרינן דאינו נאסר ע"כ משום דבמסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו דעבד מעשה בגפן חברו והתבואה דלא עבד בה מעשה היא שלו ובשלו א"צ מעשה ושניהם נאסרין אבל מסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח נהי דבהגפן עשה מעשה אך בהתבואה לא

עשה והתבואה אינה שלו. והנה כתב שם הר"ש ז"ל דזה דאמרינן בזרע כרמו בשביעית דאינו נאסר משום דא"א אוסר דבר שא"ש רק הענבים לא נאסרו אבל גפנים שהוסיפו מאתים אסורים שאין המזמורות הפקר ע"ש ויש לעיין א"כ אמאי אין נאסרת התבואה נהי דהתבואה אינה שלו מ"מ בהתבואה עשה מעשה שזרעה וכיון דהגפנים עצמן הן שלו ואם הוסיפו מאתים נאסרין א"כ התבואה אמאי אינה נאסרת הא הוי כמסכך גפנו של חברו ע"ג תבואתו שאחת שלו ובשל חברו עשה מעשה דנאסר ולאיסור התבואה א"צ לענבים כלל דאפילו אין שם ענבים דהגפנים עצמן אוסרין התבואה לפי חד פי' הר"ש ז"ל על הספרי בפ"ז מ"ז וכיון דהגפנים שלו ובהתבואה עשה מעשה הוי כמסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ואמאי מדמינן לה בירושלמי ההיא דזורע כרמו בשביעית למסכך גפנו של חברו ע"ג תבואתו של חברו ואפשר דהזריעה לא חשיב מעשה דהוי מעשה רק בעיקרן שנאסר אבל הגידולין כיון דהוי דבר שזרעו כלה לא חשיב מעשה לדידהו. עוד יש לדון בדברי הירושלמי דבמסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח פליגי ר"י ור"א אם הגפן שלו נאסר אי אמרינן ק"ו האוסר אינו נאסר כו' או לא תלוי זה בזה ובמסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח אמרינן דאין נאסרין כלל לפי שאינן שלו וליכא פלוגתא בזה ואמאי אינו נאסר הגפן הרי עשה בו מעשה ונהי התבואה לא עשה בה מעשה ואינה נאסרת אבל הגפן לר"י דלי"ל ק"ו האוסר אינו נאסר כו' אמאי אינו נאסר ונראה דרק במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח פליגי ר"י ור"א וס"ל לר"י דאינו תלוי זה בזה ואף דהתבואה שהיא ש"ח אינה נאסרת אבל הגפן שלו נאסר אבל במסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו ש"ח דהגפן ג"כ אינו שלו ורק בעשה מעשה יכול לאסור דבר שאינו שלו לזה בעינן שיעשה מעשה בכל דבר הנאסר שאינו שלו אבל מעשה במקצת לא מהני וכיון דבהתבואה לא עשה מעשה אף הגפן אינו נאסר

הנה הרמב"ם ז"ל פסק (פ"ה ה"ח) דמסכך גפנו של חברו ע"ג תבואתו דרק התבואה נאסרת ולא הגפן ע"ש ודלא כהר"ש ז"ל דאף הגפן של חברו נאסר לפי שעשה בו מעשה ונראה דהרמב"ם ז"ל לשיטתיה דפסק (רפ"ח מהל' עכו"ם) כמ"ד דא"א אוסר דבר שא"ש אפילו ע"י מעשה ומש"ה הגפן אינו נאסר מיהו בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א כתב הרמב"ם ז"ל דזה בשחט לעכו"ם דאא"א דבר שאינו שלו אפילו ע"י מעשה הוא משום דלצעוריה קא מכוין ויש לעיין אי שייך זה בכלאים ואפשר דשייך כיון דבעינן בכלאים דניחא ליה בזריעת כלאים כמ"ש תוס' ב"ק (ק') וכיון דאינו מתכוין רק לצעורי אינו כלאים מיהו בזה יש לעיין דהרמב"ם ז"ל כתב שם דאם יש לישראל השוחט לעכו"ם שותפות נאסר ע"ש אלמא דס"ל דכל שי"ל שותפות ל"ש לצעוריה קא מכוין [ולא כהתוס' חולין (מ"א

ע"א) ד"ה בישראל אלא כרש"י ז"ל שם] א"כ הכא במסכך גפנו ש"ח ע"ג תבואתו הרי י"ל בו שותפות שהרי תבואתו ג"כ נאסרת והכלאים שהוא. עושה הוא על התבואה כמו על הגפן ואמאי אינו נאסר וצ"ע:

אמרינן בעירובין (צ"ב) גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה ואם זרע זרעים אסורין גפנים מותרין גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה וכתב רש"י ז"ל משום דלגבי גדולה פתחא הוא וכל פתח כמחיצה הוא ומש"ה מותר לזרוע את הגדולה וכשיגדלו הזרעים אע"ג דדיורי גדולה בקטנה אין אוסרין את הגפנים וכההיא דמנחות באחד שזרע כרמו ש"ח סמדר ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים מ"ט קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הך דלא עבד איסורא לא קנסוהו רבנן ה"נ הואיל וכשזרע את הגדולה בהיתר זרעה אפילו שתיהן שלו ליכא למקנסיה וכתבו התוס' דלרש"י ז"ל צ"ל דמיירי הכא בשאר זרעים ע"ש ונראה דהכא מצי מיירי אף בתבואה דאורייתא דאי גפנים בגדולה וזרע את הקטנה אמרינן דהזרעים אסורין והגפנים מותרין וקשה הא קי"ל כר"א דאמרינן ק"ו האוסר אינו נאסר כו' ולאו דוקא באחד שלו ואחד ש"ח אמרינן האי ק"ו רק לעולם כל שהאחד מותר מאיזה טעם שיהיה גם השני מותר דהא בירושלמי אמרינן האי ק"ו דהאוסר אינו נאסר כו' אף במעביר ה' טעציצין נקובים תחת גפן אחת [ועיין בר"ש ז"ל פ"ז ה"ח] וע"כ צ"ל כמ"ש הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ה) דר"א ור"י אי אמרינן האוסר אינו נאסר כו' פליגי רק לענין דאורייתא אבל מדרבנן קנסוהו אף בשאר זרעים דרבנן וכ"ש בתבואה דאורייתא ע"ש א"כ שפיר מצי אייתי ההיא דעירובין בתבואה דאורייתא והוי רק משום קנסא כיון דהאוסר אינו נאסר וא"כ בגפנים בקטנה וזרע את הגדולה דאי אפשר להתבואה ליאסר לפי שהיא בגדולה וכמו בגפנים בגדולה דאין הגפנים נאסרין א"כ ה"נ הגפנים אין נאסרין מדינא משום ק"ו דהאוסר אינו נאסר וכמו במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח דס"ל לר"א דאין הגפן נאסר משום דהתבואה אינה נאסרת ומשום קנסא ל"ש הכא כיון דבהיתר זרע כמ"ש רש"י ז"ל:

כתב השנו"א ספ"ז על הירושלמי דהמעביר ה' עציצים נקובים תחת גפן אחד והיינו בזא"ז דהגפן הוסיף מאתים ולא התבואה דתלוי בפלוגתא דר"י ור"א האוסר אינו נאסר שאינו אוסר נאסר דהאוסר היינו התבואה אינו נאסר משום דלא הוסיף מאתים בכל עציץ ע"ש. והנה בזה הגר"א ז"ל לטעמיה שכתב גבי המסכך גפנו דהתבואה הוא האוסר ע"ש. והנה עמ"ש דאם התבואה לא הוסיפה מאתים רק הגפנים גם הגפנים אין נאסרין משום דהאוסר אינו נאסר יש לעיין דהא בתבואה שבישלה כל צרכה הביא השנו"א בעצמו מהירושלמי דרק אינה מתקדשת אבל מקדשת הגפנים ע"ש ותבואה שבישלה

כל צרכה אינה מוספת מאתים ובכ"ז הגפנים שהוסיפו נאסרין ואמאי נימא האוסר אינו נאסר כו' דכ"ש הוא דאם אין התבואה ראויה להוספת מאתים דשייך לומר האי ק"ו:

הקשו התוס' יבמות פ"ג במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח דר"י ור"ש אומרים אין אדם אוסר דבר שא"ש מההיא דמנחות במעשה בא' שזרע כרמו ש"ח סמדר ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים ואמרינן שם הטעם משום דקנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן להאי דעביד איסורא קנסוהו רבנן ומכלל דבתבואה דאורייתא היו נאסרין אף הגפנים ותי' דההיא דמנחות אתיא דלא כר"י ור"ש והקשו אמאי לא מוקמינן התם כר"י ור"ש ואף בתבואה דאורייתא כן ותי' דלר"י ור"ש כיון דאין א"א דבר שא"ש אף הזרעים אין נאסרין דאין כאן כלאים ע"ש והנה זה תלוי בפלוגתא דר"י ור"א בירושלמי במסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח לר"י ור"ש דאין אדם אוסר דבר שא"ש אם הגפנים נאסרין ולר"י דאמר התם הכל מודים דהגפנים נאסרין ע"כ לא אמרינן דאין כאן כלאים כלל הנה אמרינן בירושלמי כלאים (פ"ב ה"ה) דמותר לסמוך זרעים לשל חברו דכשם שאא"א דבר שא"ש ה"נ אין אדם חובש דבר שא"ש דבמה שזה זורע שדהו א"י לאסור על חברו מזרוע בשדהו מה שירצה. והנה הראב"ד ז"ל (פ"ג הט"ז) כתב לר"ש דא"א מקדיש דבר שא"ש בכרם ה"נ א"א חובש דבר שא"ש בזרעים ומש"ה מותר לסמוך זרעים לשל חברו ע"ש ונראה מדבריו שם דבכרם ליכא הדין דא"א חובש דבר שא"ש ע"ש, אך בירושלמי (פ"ד ה"ה) מייתינן זה אף לכה"כ דכשם שא"א אוסר דבר שא"ש כך אינו חובש דבר שא"ש ע"ש א"כ לר"ש כמו בכלאי זרעים ה"נ בכה"כ מותר לסמוך לשל חברו דמה שנטע זה גפניו א"י לאסור על זה מלזרוע שדהו וזה דאמר ר"י בירושלמי במסכך גפנו כו' הכל מודים שהענבים אסורות דלי"ל ק"ו דמה האוסר אינו נאסר כו' נראה דמסכך גפנו שאני דל"ש א"א חובש דבר שא"ש דמסכך גפנו ע"ג תבואתו ש"ח הכניס הגפנים לרשות התבואה של חברו וסיכך עליהן ולזה אי"ל רשות ול"ש א"א חובש דבר שא"ש שהרי הוא שלו שי"ל רשות שלא יסכך חברו גפנו ע"ג תבואתו אבל לסמוך למ"ד א"א אוסר דבר שא"ש אף לכתחילה מותר משום דא"א חובש דשא"ש. והנה בההיא דמחיצת הכרם שנפרצה כו' דאמרינן נתייאש הימנו ולא גדרה ה"ז קידש כו' לר"י ור"ש לא רק דאינו נאסר אלא דא"צ גדר כלל בין שלו לשל חברו:

בכה"כ אי בעינן שיגדלו הגפנים והזרעים יחד נראה דא"צ דהא אמרינן תבואה שיבשה כל צרכה אינה מתקדשת ואמרינן בירושלמי אבל מקדשת אחרים ואף דאין התבואה גדילה עם תבואת הכרם מ"מ מקדשות אותן ובאיסור כלאי זרעים יש לחקור אי בעינן דוקא שיגדלו ב' המינים יחד אי אסור לזרוע חטים בצד שעורים שנגמר גידולן הנה כתב

הרמב"ם ז"ל (פ"ב הי"ב) שדה שהיתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אעפ"י שאין מוציאין צמח אלא אחר כמה שנים לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקור העיקרין וכתב הראב"ד ז"ל זו לא מצאתי כו' אבל במשנה אמרו שדה שהיתה זרועה קנבוס ולוף לא יהיה זורע ובא ע"ג שאין עושין אלא לג' שנים וזה הענין אינו מדבר בזרוע וקציר אלא בשזרען ולא צמחו שלא יחשוב עליהן שהתליעו אלא פעמים שהן שוהין זמן גדול תחת הארץ משנה לשנה ומצמיחים ע"ש. והנה מדברי הרמב"ם ז"ל נראה דאף שאין ב' המינים גדילין כאחד ג"כ אסור שהרי כאן העיקרין יצמחו אלא לאחר כמה שנים ומ"מ אסור להביא זרע עתה ולהראב"ד ז"ל דנראה דפליג על הרמב"ם ז"ל אפשר דס"ל דכה"ג כיון שאין גדילין כאחד אין כאן איסור כלאים וכ"כ להדיא בשנו"א דאם אין עושות רק אחר ג' שנים מותר קודם לזרוע על גביהן ע"ש אך אפשר דהתם. מותר מטעם אחר משום דבכלאים הקפידא רק על הערבוב למעלה ומה שהשרשים מתפשטין למטה זה בתוך זה לא איכפת לן כמ"ש רש"י ז"ל בשבת (פ"ד) וכיון דקנבוס ולוף אין מצמיחים יחד עם הזרע שזורע ליכא ערבוב למעלה אבל לסמוך חטים אצל שעורים שנגמרו כל צרכן אפשר דאסור דלא בעינן שיגדלו יחד ולהרמב"ם ז"ל שכתב בשדה שהיתה זרועה וקצרה ונשארו העיקרין בארץ אעפ"י שאין מוציאין צמח אלא לאחר כמה שנים לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר עד שיעקור העיקרין י"ל דס"ל דלעולם בעינן שיהיו גדילין כאחד וזה דאסור הוא דהרמב"ם ז"ל ס"ל דאם זרע מין אחד וקצרו ואח"כ זורע מין אחר צריך להפוך משום דחיישינן לספיתין כמ"ש הרדב"ז ז"ל שם א"כ נהי דאין צומחים אלא לאחר כמה שנים מ"מ הזרע שזורע עתה הספיחין שלהם וספיחי ספיחין ויגדלו עם אותן העיקרין שנשארו בארץ:

יש לחקור הזומר את כרמו בכה"כ אי חייב כיון דזומר תולדה דזורע דהמנכש בכלאים לוקה משום זורע כמ"ש רש"י ז"ל בע"ז (ס"ד) היינו דבכלאים חייב ג"כ על התולדות וא"כ זומר נמי תולדה דזורע אך יש לחלק דלפמ"ש התוס' עירובין (צ"ב) דהאיסור הוא על הזריעה בכרם דעל שם כרם קפיד רחמנא אבל לא על נטיעת הגפנים בשדה דלא כתיב שדך לא תטע כרם ע"ש והנה זה דאסור ליטע גפנים אצל תבואה אע"ג דהאיסור הוא הזריעה בכרם הוא משום דע"י נטיעתו עושה מקום הזרע לכרם ונמצא שהזרעים זרועים עתה בכרם וזהו האיסור אבל הזומר את הגפנים נהי דזומר תולדה דנוטע מ"מ שם כרם היה אף קודם שזמר וא"כ אינו עושה בהזרעים כלום שאף קודם היו זרועים בכרם ומה שעושה ע"י הזימור נטיעה בגפנים שהוא תולדה דנוטע על נטיעה ליכא שום איסור אבל המנכש שהוא בהזרעים הוי כזורע כלאים וחייב:

ח

אמרינן בעירובין (צ"ב) בחצר גדולה שנפרצה לקטנה דדיורי גדולה בקטנה ואין דיורי קטנה בגדולה וכתב רש"י ז"ל דדיורי גדולה מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן ואין דיורי קטנה מושלין בגדולה למושכה אצלן ואמרינן כיצד גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה וכתב רש"י ז"ל דכמאן דהויא קטנה כולה בתוך גדולה ואמרינן שם אם זרע הזרעים אסורין והגפנים מותרין וכתב רש"י ז"ל דמש"ה גפנים מותרין דאין דיורי קטנה מושלין בגדולה ע"ש ונראה מזה דמה דבעלמא הזרעים נאסרין בכה"כ הוא לפי שהם במקום הגפנים והכא כיון דדיורי גדולה בקטנה הוי כמו שהזרעים הם במקום הגפנים ואסורים אבל זה שהגפנים נאסרין בעלמא בכה"כ הוא לפי שהם במקום הזרעים ולא משום שהזרעים הם במקומן וכיון דאין דיורי קטנה בגדולה לא חשיבי הגפנים כאילו הן במקום הזרעים ומש"ה מותרין ואמרינן שם גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה וכתב רש"י ז"ל דלגבי גדולה פתחא וכל פתחא כמחיצה הוא ע"ש ואע"ג דדיורי גדולה בקטנה והוי כמו הגפנים הן בגדולה לא איכפת לן דאיסור הזריעה הוא אם הזריעה היא במקום הגפנים ולא במה שהגפנים הן במקום הזריעה וכיון דהזריעה היא בגדולה אין הזריעה במקום הגפנים שהן בקטנה והנה בעלמא ל"ש לחלקן דאם הגפנים הן במקום הזרעים ממילא הזרעים הן במקום הגפנים רק הכא דרק רואין כאילו הן בגדולה אפשר לחלקן דחשוב רק כהגפנים אצל הזרעים ולא הזרעים אצל הגפנים ואיסור זריעת כלאים הוא משום דהזריעה היא במקום הגפנים. עוד כתב רש"י ז"ל שם וכשיגדלו הזרעים אע"ג דדיורי גדולה בקטנה אין אוסרין את הגפנים דאמרינן במנחות מעשה באחד שזרע כרם של חברו כו' האי דלא עביד איסורא לא קנסוהו רבנן ה"נ הואיל וכשזרע את הגדולה בהיתר זרעה כו' ע"ש היינו שבדין היה שהגפנים נאסרין וכמו דגפנים בגדולה וזרעים בקטנה דנאסרין הזרעים והגפנים מותרין הכא דהגפנים בקטנה הא הגפנים דינן ליאסר כיון דהגפנים במקום הזרעים ורק משום דבהיתר זרע וזה דהגפנים היה דינן ליאסר רק כשיגדלו הזרעים ולא תכף כשזרע נראה מזה כיון דהאיסור של הגפנים הוא משום שהם במקום הזרעים צריכים הזרעים שיגדלו שאז הם זרעים ונראה מדברי רש"י ז"ל דאף השרשה לא מהני דאף אם השרישו הזרעים אין ראוין לאסור הגפנים רק לאחר שיגדלו ונראה הטעם כיון דבכלאים אסור רק היכא שניכר הערבוביא וכמ"ש רש"י ז"ל (שבת פ"ד) והביא ראיה מההיא דכה"כ דזה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקי מתתאי ע"ש א"כ אפילו השרישו הזרעים כ"ז שלא גדלו אינו ניכר הערבוביא ואע"ג דאמרינן בזורע בכרם דזרוע מעיקרא דהשרשה הוא רק לאסור הזרעים אבל אין הגפנים

נאסרין אף אם הוסיפו מאתים לאחר השרשת הזרעים אלא אחר שיגדלו כך נראה לדעת רש"י ז"ל וזה דהזרעים שאני לענין זה מהגפנים חדא דעל הזרעים גלי קרא דהזרע נאסר בהשרשה ועל הגפנים ליכא קרא ועוד דלגבי הזרע חשיב הערבוביא שלה ניכרת שהרי הערבוביא שלהם הוא הגפנים והרואה את הזרע שדנין עליה רואה שהוא בערבוביא עם הגפנים אבל הגפנים אין הערבוביא שלהם ניכרת שהרואה הגפנים אינו ניכר שהן מעורבבין כ"ז שלא גדל הזרע:

הנה התוס' השיגו שם על רש"י ז"ל שפי' דדיורי הגדולה מושלין בקטנה ומושכין אותה אצלן והוי כמו קטנה כולה בתוך גדולה ופי' דהטעם משום דשם גדולה על הקטנה ואין שם קטנה על הגדולה ומש"ה גפנים בגדולה אסור לזרוע את הקטנה דשם כרם על הקטנה אבל גפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה ואין הגפנים נאסרין אף דשם שדה על הקטנה דרחמנא לא קפיד על שם שדה רק על שם כרם ע"ש ונראה דאיכא נפקותא לדינא בין טעם רש"י ז"ל לתוס' בכלאי זרעים דאם זרע בגדולה חטים לרש"י ז"ל אסור לזרוע בקטנה שעורים דהוי כמו קטנה כולה בתוך גדולה א"כ מ"ל כה"כ ומ"ל כלאי זרעים ולהתוס' דהוי רק שם גדולה על הקטנה דאין כמו קטנה בתוך גדולה רק שהקטנה נקראת כרם בכלאי זרעים ל"ש זה וכיון שהן חצרות נפרדות מותר לזרוע שם. כתב רש"י ז"ל בגפנים בגדולה דאסור לזרוע את הקטנה דאפילו מרחיק ד"א מן הגפנים שאפילו בתוך הגדולה מותר להרחיק ולזרוע הכא אסור דקתני מפני שהיא כפתחה של גדולה אלמא כולה כחד פתחא משוה לה ע"ש ונראה מזה דאף שאין כל הגדולה נטועה גפנים ויש בו חלק שאינו כרם ומותר לזרוע שם מ"מ בקטנה אסור מפני שהיא כפתחה של גדולה והוי פתח אף להכרם. והנה יש לחקור אם יש בגדולה רק גפן יחידית אי מותר לזרוע בקטנה כיון דגפן יחידי י"ל עכ"פ עבודה ו' טפחים וקטנה היא כפתחה של גדולה והוי פתח אף לאותן ו' טפחים והנה להתוס' דתלי בשם כרם יש לחקור אם גדולה בחו"ל וקטנה בא"י וגפנים בגדולה אי מותר לזרוע את הקטנה כיון דשם גדולה על הקטנה והקטנה נקראת כרם והיא בא"י הזורע שם דינו ככה"כ בא"י אך אפשר כיון דהגפנים הנטועים בחו"ל עושין שם כרם על הקטנה לא חמירא ממקום הגפנים עצמן:

אמרינן (פ"ד מ"ה) הנוטע שורה של ה' גפנים בש"א כרם ובה"א אינו כרם כו' וכתב השו"א דב"ש ס"ל רואין כאילו הן שתים כנגד שתים וא' יוצא זנב [ונראה דאזלי לשיטתייהו פ"ו דפאה גבי כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ד' קבין בש"א אינו שכחה ובה"א שכחה ואמרינן בירושלמי דטעמא דב"ש דרואין כאילו הן ד' עומרים וב"ה לי"ל רואין ע"ש]. והנה בעריס אף שורה אחת של ה' גפנים חשיב כרם והנה בעריס

דצריך להרחיק ד"א כמו כרם יש מחלוקת הראשונים ז"ל דהרמב"ם ז"ל כתב (פ"ח ה"ב) הנוטע שורה של ה' גפנים או יתר וערסן ע"ג כותל גבוה י' כו' הרי אלו נקראין עריס כו' ומהיכן מודדין מעיקר הגדר שערסן עליו כיצד הרחיק את השורה של גפנים מן הכותל אמה ונמצא העריס מן הגפנים ולכותל מודד מן הכותל ד"א וזורע כו' וכתב הראב"ד ז"ל מעולם לא עלה ע"ד שום מפרש שיהא צריך הרחקה מאחורי הכותל שהרי הכותל מפסיק בין הגפנים והזרע כו'. והנה לדעת הרמב"ם ז"ל נראה דמש"ה אין הכותל מפסיק בין גפנים לזרע משום דהוי שער כותש כיון דערסן על הכותל והנה בשער כותש מצינו פלוגתא בין הר"ש והרמב"ם ז"ל דהר"ש ז"ל מפרש בכלאים (פ"ה ה"ג) ובפאה (פ"ב מ"ג) דשער כותש הוא שהנופות כותשין זא"ז על הגדר ומתערב אילן זה עם אילן זה ע"ש היינו שהאילנות שמשני צדי הגדר מתערבין ענפיהן זע"ז אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ בפאה שם כתב ופי' שער כותש הוא הבדים והפארות ירצה לומר ענפי האילנות שהיו נוגעין בגדר ומושלחין עליו ואז יהיה כמחובר ואמרו בגמרא כעלה במכתש ענינו שינטו הפארות על הקיר ע"ש היינו דלא בעינן שיתערבו אילנות שבצד גדר זה עם אילנות שבצדו השני אלא כל שהענפים נוטים על הגדר אין הגדר מפסיק וא"כ הכא בעריס שערסן על הכותל אין הכותל מפסיק דכל היכא שיש שם כרם השער כותש מחברן כמו לענין פאה אך בעריס יש עוד מעלה דצריך למדוד הד' אמות מן הכותל ולא מן עיקר הגפנים כיון דערסן על הכותל חשיב הכותל כעיקר הגפנים וכמ"ש הכ"מ שם:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ח ה"ז) גנה קטנה שהיא מוקפת גדר ועירס את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כתליה אם יש בה מלא בוצר וסלו כו' הואיל והיא מוקפת גדר זורעין בתוכה ירקות ואם אין בה כשיעור הזה אין זורעין בתוכה מפני שנראה הכל כעריס אחד וירק בתוכה וכתב הראב"ד ז"ל אף זה מן כו' ולעולם מאחורי הגדר אין שם איסור כו'. והנה על הרמב"ם ז"ל יש לעיין שכתב אם יש שם מלא אורה וסלו כו' מרחיק רק ו' טפחים ואע"ג דס"ל להרמב"ם ז"ל דאין הכותל מפסיק בעריס א"כ לבעי ד' אמות וכבר עמד בזה הרדב"ז ז"ל שם ועוד שכתב הרמב"ם ז"ל הואיל ומוקפת גדר כו' אלמא דהגדר מהני להתיר ועוד אם אין שם כמלא בוצר וסלו כתב הרמב"ם ז"ל דזה דאין זורעין בה הוא רק מפני שנראה כעריס אחד וירק בתוכו ונראה דזה דשער כותש מהני לבטל הגדר הוא רק אם הגדר מרוח אחת אבל במוקף גדר אין שער כותש מהני לבטל הגדר וזהו מ"ש הואיל ומוקפת גדר כו' ואיכא מחיצה ואינו אסור אלא משום שנראה כעריס אחד וירק בתוכו. והנה בשומירה שבכרם גבוהה י' ורחבה ד' דמותר להביא זרע לשם ואמרינן אם היה שער כותש אסור כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ז הכ"ב) שומירה שבכרם אם גבוה י'

ורחבה ד' מותר לזרוע בראשה ירק ובלבד שלא יהיו השריגין נוגעין בה כדי שלא יראה ירק בתוך הכרם מלמעלה ע"ש היינו ג"כ שהאיסור הוא רק שלא יראה כו' דכיון דגבוה י' ד' א"כ מוקפת מחיצות מד' רוחות והיכא דמוקפת גדר אין שער כותש אוסר רק היכא דנראה כירק בתוך הכרם [והתם מפרש הרמב"ם ז"ל ג"כ שער כותש היינו דהשריגים נוגעין בה ולא בעינן שיתערבו השריגים של ב' הצדדין יחד ע"ש]:

אמרינן בירושלמי (רפ"ו) דר"י שהעיד על גנה קטנה שהיא מוקפת עריס כו' וריב"נ אמרו דבר אחד דס"ל לר"י דאין עריס כרם רק כריב"נ דאמר בעריס דאם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם ואם יש שם ד"א מרחיק כדי עבודתו וזורע את השאר דאי כרבנן דמשוו לעריס ככרם וצריך הרחקה ד"א א"כ בגנה קטנה אם יש שם מלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן דהיינו יחד ד"א איך מותר להביא זרע לשם הא צריך להרחיק ד"א ע"ש וכן הרמב"ם ז"ל בפה"מ בעדיות שם כתב דאם יש שם מלא בוצר וסלו כו' מרחיק ו"ט וזורע את המותר והיינו כריב"נ אבל על הרמב"ם ז"ל בפסקיו קשה דפסק כרבנן דצריך להרחיק מן העריס ד"א כדין הכרם ופסק נמי ההיא דגנה קטנה שמוקפת עריס דאם יש שם מלא בוצר וסלו כו' זורעין בתוכה ירקות וקשה כיון דדין עריס כדין כרם א"כ צריך הרחקה ד"א ושיעור מלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן הוא שיעור של ד"א כדאמרינן בירושלמי א"כ איך מותר לזרוע בתוכה ונראה מזה דבפסקיו חזר הרמב"ם ז"ל ואינו מפרש כהירושלמי וס"ל דאף לרבנן דערים דינו ככרם מ"מ כיון דהכא הוא מוקף הגדר חשיב הפסק וזורעין בתוכה כשאר כרם היכא דגדר מפסיק והנה בפסקיו לא כתב ג"כ דאם יש שם מלא בוצר וסלו כו' דצריך להרחיק ו"ט כמ"ש בפה"מ בעדיות אלא זורע את כולה ומשום כיון דמוקפת גדר הגדר מפסיק:

אמרינן (רפ"ו) לריב"נ בעריס דאם אין בין העריס לגדר ד"א לא יביא זרע לשם ואם יש שם מרחיק כדי עבודה דהיינו ו"ט וזורע את המותר ואמרינן בירושלמי שהביא הר"ש ז"ל דריב"נ ס"ל כר"י בגפן שהוא נטוע בגת או בנקע דאם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם אבל אם יש שם ד"א מרחיק ו"ט. והנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ז הכ"ג) גפן יחידית שהיתה נטועה בתוך הנקע או בתוך החריץ מרחיק ממנה ו"ט כו' והיינו כרבנן דר"י וכתב עוד שם ואם היה עמוק י' והיה רוחב שפת החריץ למעלה ד' אסור לזרוע בתוכו אעפ"י שהרחיק ו"ט וכן גפן יחידית שהיתה מוקפת גדר גבוה י' ורחבו ד' לא יזרע בכל המחיצה אעפ"י שהרחיק ו"ט כו' וכמה ירחיק לכתחילה ויזרע ד"א לכל רוח ואח"כ יזרע שאר החריץ או שאר המקום המוקף גדר והוא מהתוספתא פ"ד דכלאים העושה מחיצה לגפן עמוקה י' ורחבה ד' ביטל ו"ט שבגפן כו' וכנוה שהביא הכ"מ שם וכתב ג"כ

דז"ש הרמב"ם ז"ל דמרחיק ד"א וזורע שאר המקום המוקף גדר או שאר החריץ הוא ג"כ מהתוספתא דאמרינן דר"ג ובית דינו התקינו שיהיו מרחיקין ד"א מעיקר גפנים ולגדר וכן משמע ממתני' גבי גפן שהוא נטוע בנקע או בגת דפליג ר"י ואומר אם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם ומינה נשמע לרבנן היכא דעמוק י' ורחבו ד' וכן הדין דמסתיא דנחמיר בו כאילו היה כרם ע"ש היינו דפלוגתא דר"י ורבנן הוא רק בנקע שאין עמקו י' ורחבו ד' אבל אם עמוק י' ורחבו ד' וכן אם מוקף גדר לכ"ע צריך הרחקה ד"א כדין כרם. והנה זה דס"ל לריב"נ בעריס שאם יש בין עריס לגדר ד"א מרחיק רק ו"ט וזורע את השאר ואע"ג דאף גפן יחידי המוקף גדר ג"כ צריך להרחיק ד"א כמו בכרם צ"ל דעריס אינו מוקף גדר מכל צדדיו ומש"ה הוי רק כנקע שאין עמוק י' ואליבא דר"י אבל ההיא דעדיות דגנה קטנה שהיא מוקפת גדר דאמרינן אם יש שם מלא בוצר וסלו מכאן כו' דהיינו ד"א מותר להביא זרע לשם קשה הא הכא היא מוקפת גדר מכל צדדיו א"כ צריך להרחיק ד"א ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר דס"ל דהערוס הוא מן הגדר ולחוץ א"כ אינו שייך זה לדין גפן המוקף גדר דהכא אדרבה הגדר מוקף עריס כמ"ש פ"ח ה"ז אבל להראב"ד ז"ל דמפרש דהעריס הוא בפנים מהגדר א"כ בגנה קטנה המוקפת עריס הגדר הוא מבחוץ ומקיף את העריס א"כ אפילו אין שם אלא גפן יחידית ג"כ מרחיק ד"א לכל רוח א"כ איך מותר להביא זרע לשם וצ"ע [הנה מ"ש בפה"מ בעדיות על ההיא דהעיד ר' ישמעאל על גנה קטנה שהיא מיקפת עריס אם יש שם מלא בוצר וסלו כו' דמרחיק ו"ט וזורע את השאר והיינו כגפן יחידית יש לעיין דהא ר' ישמעאל לי"ל כלל עבודה לגפן יחידית כדאמרינן בירושלמי ספ"ד ולי"ל שיעורא דו"ט כלל א"כ לדידיה יהיה מותר לזרוע בכולו וצ"ע]:

הנה לפי מה דאמרינן בירושלמי דשיעור מלא בוצר וסלו מכאן ומלא בוצר וסלו מכאן הוא ד"א יש לעיין על הראב"ד ז"ל דא"כ כי אין שם מלא בוצר וסלו מכאן פי' אמאי לא יביא זרע לשם הא הוי כרם הנטוע על פחות מד"א כיון דלהראב"ד ז"ל הגדר הוא חוץ להעריס ומקיפו יכי אין שם מלא בוצר וסלו מכאן כו' אין שם ד"א בין גפן לגפן וכרם הנטוע על פחות מד"א אינו כרם ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר דהעריס הוא חוץ לגדר וזה דאין שם מלא בוצר וסלו מכאן כו' היינו בין גדר לגדר אבל בין גפן לגפן יש אך להראב"ד ז"ל קשה ואף דאמרינן בירושלמי דר"י ס"ל כריב"נ דעריס אינו ככרם ורק לענין שאם אין שם ד"א לגדר לא יביא זרע לשם מ"מ אף לריב"נ בעינן שיהי' בעריס ה' גפנים וכרם הנטוע על פחות מד"א דינו כגפן יחידי וכן המ"ר כתב בפשיטות דבעריס ג"כ בעינן שיהיו הגפנים רחוקים מד' ועד ח' אמות (וכן משמע מהירושלמי דמקשינן לב"ש ל"ל עריס הא

ס"ל דכל שורה של ה' גפנים הוי כרם ומתרצינן בעריס מעוקם ואמאי לא אמרינן דנ"מ בעריס דלא בעינן שיהא נטוע מד' ועד ח' אמות וצ"ע]:

כתב המ"ר דאפשר לריב"נ היכא דהגדר גבוה י"ט אף בגפן יחידי ג"כ הדין דאם אין בינו לבין הגדר ד"א לא יביא זרע לשם ובהא קי"ל כריב"נ וזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל בגפן שהוא מוקף גדר כו' אך זה לא מכרעא דהתם מוקף גדר ולא שעומד בצד הגדר ע"ש. והנה דברי הרמב"ם ז"ל בגפן שהוא מוקף גדר ודאי אינו שייך כלל להיא דריב"נ דריב"נ קאמר דכל שאין שם ד"א לא יביא זרע לשם אבל אם יש שם ד"א מרחיק ו"ט וזורע את השאר ובההיא דגפן שהוא מוקף גדר כתב הרמב"ם ז"ל וכמה ירחיק לכתחילה ויזרע ד"א לכל רוח ואח"כ יזרע שאר החריץ או שאר המקום המוקף גדר א"כ אף אם יש שם יותר מד"א מרחיק ג"כ ד"א ובעיקר מה שרוצה המ"ר לומר דלריב"נ אם הגדר גבוה י"ט אף בגפן יחידית אם אין שם ד"א לא יביא זרע לשם הנה הראב"ד ז"ל בעדיות (פ"ב מ"ד) כתב להדיא להפך שכתב שם לריב"נ דוקא בעריס של ה' גפנים אבל בגפן יחידית אף אם אין שם ד"א מותר לזרוע ובעריס גופא בעינן דוקא גדר גבוה י"ט ע"ש א"כ בגפן יחידית לריב"נ לא מהני אף מחיצה י"ט:

סימן סב - לקט שכחה ופאה

א

גרסינן (רפ"ב דפאה) אלו מפסיקין לפאה הנחל והשלולית כו' הבור והניר וזרע אחר כו' ובירושלמי ובת"כ פ' קדושים אמרינן שדך לחייב על כל שדה ושדה מכאן אמרו אלו מפסיקין לפאה כו':

אמרינן (פ"ג מ"ב) המנמר שדהו ושייר קלחים לחים רע"א נותן פאה מכל או"א וחכ"א מאחד על הכל ומודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בב' או בג' מקומות שהוא נותן פאה לכל או"א וכתב הר"ש ז"ל מהירושלמי דשבת וחרדל מפני שדרכן ליזרע ערוגות ערוגות כלומר כיון דאין דרכן ליזרע שדה אחת הו"ל אותן ערוגות שדות טובא ע"ש וכ"כ הרע"ב ז"ל מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאילו כל אחת מהן שדה אחת ע"ש היינו דהכא לא בעינן שתפסיק שדה בור דשיעורה בג' תלמים של פתיח אך כל ערוגה חשיבא כשדה בפ"ע כמ"ש המשנת חכמים מהירושלמי. והנה הרמב"ם ז"ל כתב (פ"ג מהל' מ"ע הי"א) שדה שכולה זרועה מין אחד וכיון שהתחילו בה מקומות ליבש עקר כו' עד שנשאר הלח מפורד מלבנות מלבנות מרוחקות זו מזו אם היה דרך בנ"א שם לזרוע מאותו המין ערוגות ערוגות כגון שבת או

חרדל ה"ז מניח פאה מכל מלבן ומלבן שהרואה אומר ערוגות ערוגות נזרעו ואם היה מין אחד שזורעין אותו שדות כגון תבואה וקטניות נותן אחת לכל ע"ש היינו שמפרש הסיפא ומודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל כו' ג"כ במנמר וזה דמניח פאה מכל או"א הוא רק כיון דדרכן לזרוע ערוגות ערוגות יאמר הרואה שערוגות ערוגות נזרעו מתחילה ונראה מדברי הרמב"ם ז"ל דלעולם בזורע מתחילה ערוגות ערוגות כל ערוגה חשיבא כשדה בפ"ע לענין פאה ואין חילוק איזה מין שזרע שם ורק הכא במנמר שלא זרע מתחילה ערוגות ערוגות ולא הוי רק חשש שהרואה יאמר שזרעו ערוגות מתחילה זה החשש איכא רק בשבת וחרדל שדרכן לזרוע ערוגות אבל דברים שאין דרכן לזרוע ערוגות רק שדה אחת ליכא חשש שיאמרו שנזרעו ערוגות מתחילה וכן מוכח ממ"ש הרמב"ם ז"ל שם לעיל בהזורע שדה שי"ב אילנות אעפ"י שהיא מלבנות מלבנות בין האילנות ואין כל הזרע מעורב נותן פאה אחת לכל השדה שהדבר ידוע ששדה אחת היא ומפני מקום האילנות נחלק הזרע ע"ש הא אם אין שם אילנות צריך להניח מכל מלבן ומלבן ואע"ג דהכא מירי בשדה תבואה ומ"מ צריך להניח מכל ערוגה וערוגה וכבר הרגיש בזה המ"ר ע"ש. והנה להרמב"ם ז"ל זה דבעינן ג' תלמים להפסק הוא רק בשדה חלקה שאינה עשויה ערוגות:

ונראה שיטת הרמב"ם ז"ל דכל שמחלק הזרע מפני שרוצה שיהיה חלוק מהשאר דינו כשדה בפ"ע דדעת הבעלים ג"כ מפסיק דכל שרוצה להיות מופסקין זה מזה זה גופא חשיב הפסק וכל שזורע ערוגות ערוגות ולפי שרוצה שיהיו מובדלין זה מזה ולא יהיו שדה אחת חשיב כל ערוגה כשדה בפ"ע אבל הזורע שדה שי"ב אילנות אעפ"י שהיא מלבנות מלבנות בין האילנות ואין כל הזרע מעורב כתב הרמב"ם ז"ל נותן פאה אחת לכל השדה שהדבר ידוע ששדה אחת היא ומפני מקום האילנות נחלק הזרע היינו שאין כוונתו שיהיה הזרע מופסק זה מזה ורק בשביל האילנות עשה כן א"כ מחוסר רצון הבעלים להפסיקן וליכא הפסק ול"ק מה שהקשה המ"ר על הרמב"ם ז"ל הא בור וניר צריך ג' תלמים של פתיח להפסיק והכא ע"כ מיירי דליכא ג' תלמים של פתיח ע"ש דכל שמפסיק שדה בור שרוצה להיות בורה זה שנחלק הזרע אינו משום שרוצה להפסיקו רק שרוצה להוביר הקרקע שבינתים א"כ ההפסק היה בשביל איזה סיבה והוי כמו במלבנות שבין האילנות שבשביל האילנות נחלק הזרע א"כ בבור אין ההפסק בשביל רצון הבעלים להפסיקן אלא משום בור וניר המפסיקין לפאה ולזה בעינן שיעור של ג' תלמים של פתיח. (הנה בשו"ת הרדב"ז ז"ל ללשונות הרמב"ם ז"ל סי' צ"ו כתב ליישב דברי הרמב"ם ז"ל דס"ל בשדה קטנה זרע אחר מפסיק בג' תלמים ובשדה גדולה בכ"ש

וכתב דבשדה הקטנה דרך בנ"א לזרוע אותה מינים הרבה ומש"ה לא סגי בזרע אחר כ"ש להפסיק והרואה אומר לא נתכוין זה להפסיק בין ב' השדות אלא לזרוע מין זה כאורחייהו והרי הכל שדה אחת אבל שדה גדולה אין דרך העולם לזרוע אלא מין אחד וזה הביא זרע אחר לשם אפילו כ"ש מפסיק שהרואה אומר ודאי להפסיק בין ב' השדות נתכוין זה ע"ש והיינו ג"כ דכוונה להפסיק מפסיק] הנה התוס' רע"ק פי' במלבנות התבואה שבין הזיתים דמיירי שיש שם הפסק ג' תלמים של פתיח ומפסיק מדין שדה בור ע"ש אך א"א לומר כן דהא קתני ואם היו ראשי שורות מעורבין נותן פאה אחת ואם ההפסק מדין שדה בור לא מהני ראשי שורות רק בעינן עירוב שיעור ד' אמות שיהא הבקר יכול לעבור בכליו כמ"ש בפי' הרא"ש ז"ל פ"ב דפאה ולהרמב"ם ז"ל שההפסק הוא משום דמתחילה זרעה מלבנות ורוצה בחילוק הזרע א"כ בראשי השורות מעורבות אינו רוצה לחלקן:

והנה להרמב"ם ז"ל אתי שפיר ההיא דנדרים ו' דאמרינן יש יד לפאה או אין יד לפאה היכא דמי כו' דאמר הדין אוגיא להוי פאה והדין מכלל דכי אמר שדה כולה תהוי פאה הוי פאה כו' ונדחקו שם המפרשים ז"ל היכא מוכח דעושה כל שדהו פאה [ועיין בר"ן ותוס' ובפי' הרא"ש ז"ל שם] ולהרמב"ם ז"ל אתי שפיר בפשוטו דאוגיא היא ערוגה כמ"ש הר"ן ז"ל שם ובשביל החריץ שעושין סביבות הערוגה נקראת כן ע"ש ולענין פאה ערוגה חשיבא כשדה בפ"ע שנותן פאה לכל או"א א"כ כשאומר הדין אוגיא להוי פאה דעושה כל הערוגה לפאה מוכח שפיר דעושה כל שדהו פאה הנה המל"מ הקשה על ההיא דהדין אוגיא להוי פאה והדין הרי אי אפשר להוסיף על פאה שכבר הפריש א"כ איך חיילי תרווייהו ותי' דמיירי שאמר תוך כ"ד ע"ש וא"צ לזה כיון דכל אוגיא היא שדה בפ"ע וחייבת בפאה בפ"ע ליכא כאן הוספת פאה רק דדייקינן דיש יד לפאה ודעתו על האוגיא השניה לעשותה פאה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב הי"ג) בעה"ב שנתן פאה לעניים וא"ל תן לנו מצד זה ונתן להם מצד אחר זו וזו פאה וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר ה"ז פאה וגם זו או שאמר ה"ז פאה וזו הרי שתיהן פאה ע"ש ולא נקט לשון הש"ס הדין אוגיא להוי פאה והדין ומשום דהרמב"ם ז"ל התם אתי לאשמעינן דיכול להוסיף על פאה שהרי כתב שם בעה"ב שנתן פאה לעניים וא"ל תן לנו מצד זה כו' זה וזה פאה היינו דיכול להוסיף על הפאה כמ"ש המל"מ בפ"א הט"ו וע"ז כתב וכן בעל השדה שהפריש פאה ואמר ה"ז פאה וגם זו כו' זה וזה פאה דיכול להוסיף על הפאה ואי אמר הדין אוגיא להוי פאה כו' אין כאן הוספת פאה דכל אוגיא חייבת בפאה בפ"ע ואגב אורחא פסק ג"כ דיש יד לפאה דאם אמר ה"ז פאה וזו שתיהן פאה אבל ההיא דנדרים דאיירי רק לענין

יש יד לפאה קתני שפיר הדין אוגיא כו' ומה שהקשה המל"מ על הרמב"ם ז"ל איך יכול להוסיף על הפאה הנה הרמב"ם ז"ל בזה לשיטתיה כאשר יתבאר לקמן בס"ד:

כתב רש"י ז"ל (נדה נ"א) על ההיא דמודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בג' מקומות כו' ז"ל להכי נקט הני שאין דרכן לעשות מהן ערוגה אלא זורען לתבלין בעלמא בב' או בג' מקומות ע"ש ונראה פירושו דדעת רש"י ז"ל הוא כהרמב"ם ז"ל דערוגה היא כשדה בפ"ע ומחויבת בפאה בפ"ע א"כ בהנך שדרכן לזרוע ערוגה ליכא רבותא דמניח פאה לכל או"א דבלא"ה כל ערוגה חייבת בפאה ולהכי נקט הני שאין דרכן לעשות מהן ערוגה ואשמעינן דבהנך כל מקצת ערוגה חייבת בפאה והנה פי' רש"י ז"ל אינו כהירושלמי דאמרינן בירושלמי בשבת או חרדל שדרכן לזרוע ערוגות ערוגות והחילוק בין רש"י והרמב"ם ז"ל הוא דהרמב"ם ז"ל שכתב שדרכן לזרוע ערוגות פירש דההיא דשבת וחרדל מיירי נמי במנמר ולא נזרעה מתחילה כן והחילוק בין שבת וחרדל לשאר דברים הוא משום דבשבת וחרדל לפי שדרכן לזרוע ערוגות ערוגות הרואה יאמר שמתחילה זרע ערוגות אבל שאר דברים דאין דרכן לזרוע ערוגות אלא שדות ליכא למטעי אבל בזרען מתחילה ערוגות כולן שוין ורש"י ז"ל פי' דלא מיירי במנמר אלא בזורע לכתחילה בג' מקומות א"כ אי אפשר לפרש דדרכן לזרוע ערוגות דא"כ אין נ"מ בין שבת וחרדל לשאר דברים וע"כ פי' דהנך דרכן לזרוע פחות מערוגה ובזה החילוק בין הנך לשאר זרעים דאף מקצת ערוגה חייבת בפאה:

והנה מהירושלמי ג"כ מוכח דזה דכל ערוגה חשיבא כשדה בפ"ט אין זה דוקא בזרעה שבת או חרדל דבפ"ב ה"א איבעי לן אם המיצר חשיב הפסק לענין פאה ומקשינן מההיא דהזורע שבת או חרדל בג' מקומות כו' ואמר ר"י מפני שדרכן לזרוע ערוגות ערוגות וכא את אמר הכין היינו דמה ערוגה חשיבא כשדה בפ"ע לענין פאה כ"ש כשיש הפסק מיצר [ועיין בפ"מ שם] ואי זה דערוגה חשיבא כשדה בפ"ע הוא רק בזורע שבת או חרדל מאי קשיא ליה הא האיבעיא אי מיצר מפסיק לא איירי בשבת או חרדל ונראה כהרמב"ם ז"ל דבשבת או חרדל איכא רק חשש שיאמרו שמתחילה נזרעו ערוגות ובשאר דברים ליכא חשש אבל אם זרען ערוגות כל ערוגה כשדה בפ"ע א"כ דייק שפיר דאם ערוגה הוי כשדה בפ"ע כ"ש היכא דאיכא מיצר דמפסיק:

אמרינן (פ"ג מ"ה) שנים שלקחו את האילן נותנין פאה אחת לקח זה צפונו וזה דרומו זה נותן פאה לעצמו וזה נותן פאה לעצמו כו' והטעם הוא דשם הבעלים מפסיקין לפאה ואף דבאילנות אינו מפסיק אלא גדר שם הבעלים מפסיקין אף באילן אחד ונותנין ב' פאות הנה אמרינן (בב"ב נ"ו) אין שם לא מיצר ולא חצב מאי פי' ר' מרינס משמו כל

שנקראת על שמו וכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"א מהל' זכיה) בקעה גדולה שיש בה שדות רבות וכולן של גר אחד ולא היה ביניהם לא מיצר ולא חצב ולא דבר מדברים המפסיקים ובא אחד והחזיק במקצת הבקעה לקנות את כולה כל הנקרא על שם אותו הגר קונה אותו ועיין בהה"מ שם דרק במכוש אחד אינו קונה רק כדאזיל פדנא דתורי אבל בחזקה אחרת קונה כל הבקעה ע"ש ובכ"ז בעינן שיהיו כולן של גר אחד כמ"ש הרמב"ם ז"ל ומאי נ"מ אם הן של גר אחד או של ב' גרים ולפ"ז כיון דאמרינן כל המפסיק לפאה מפסיק בנכסי הגר וכיון דשם הבעלים מפסיקין לפאה א"כ ה"נ מפסיקין בנכסי הגר ואם אין שם לא מיצר ולא חצב ולא דבר מדברים המפסיקים שם הבעלים מפסיקין:

אמרינן שם המוכר קלחי אילן בתוך שדהו נותן פאה מכל או"א וכתב רש"י ז"ל (בחולין קל"ח) דמש"ה צריך הלוקח ליתן פאה מכל אילן ואילן ואין אחד מהם פוטר את חבירו הואיל ואין השדה שלו שאם היתה השדה שלו היה נותן פאה א' לכולן וכ"כ בפי' הרא"ש ז"ל בפאה שם דמש"ה נותן פאה מכל אילן ואילן כיון שאי"ל בקרקע כלום אפילו לצורך יניקת האילן אין השדה מצרפן ע"ש היינו דשם בעלים אחר מפסיק אף לאילנות וכיון שיש ביניהם שדה של אחר מפסיק ונראה דזה דוקא אם האילנות היו נטועים פחות ממטע י' לבית סאה אבל בחטע י' לבית סאה הלוקח נותן רק פאה אחת אף אם אין השדה שלו דהא בזרעים במוכר קמתו לחברו לקצור הלוקח חייב בפאה ואינו נותן רק פאה אחת ואף שאין להלוקח בקרקע כלום ואמאי אין הקרקע מפסקת בין שבולת ושבולת וכדאמרינן בירושלמי קידושין לענין זכיה ר"ח אמר נכסי הגר החזיק בצפונן ע"מ לקנות בדרומן כו' ולא נתכוין לקנות באמצעיתן לא קנה מתני' פליגא על דר"ח גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו כו' המחזיק בקמה חייב בלקט שכחה ופאה כו' ואין אויר מפסיק בין שבולת ושבולת כו' ע"ש וא"כ ה"נ לענין פאה כיון דאיכא הפסק בין שבולת ושבולת והקרקע אינו שלו מה מצרפן לפאה וע"כ לענין הפסק בפאה כיון דכל הקרקע צריך לקמה אפילו לא הקנה לו הקרקע ואי"ל בה כלום אינה מפסקת דזה דוקא אם הקרקע ראויה לעצמה וה"נ באילנות במטע י' לבית סאה דכל הקרקע צריכה לאילנות דמ"ש אילנות מקמה. והנה רש"י ז"ל שם כתב קלחי אילן אילנות עצמן לקח עם פירותיהן להכי נקט לשון קלחי שאין שדה זו שדה אילן אלא שדה לבן וגדלו בה שנים או שלשה אילנות ומכרן ע"ש ונראה דלהכי כתב רש"י ז"ל כן דאם היתה שדה אילן אף אם שייר קרקע לעצמו הלוקח נותן פאה אחת כיון דכל הקרקע צריכה לאילנות:

אמרינן הקוצר לשחת מפסיק דברי ר"מ וחכ"א אינו מפסיק אא"כ חרש וכתב רש"י ז"ל (מנחות ע"א) דאם חרש מפסיק משום דהוי שדה ניר ע"ש, וקשה א"כ אם לא חרש יפסיק

משום שדה בור דשדה ניר ושדה בור שיעורן להפסיק שוה בג' תלמים של פתיח ונראה מזה דשדה בור אין זה מקום שאין שם זרעים אלא כל שהובירה ולא זרעה אבל כאן הרי לא הובירה, והנה נחל דמפסיק כתב הר"ש ז"ל דהיינו נהר אבל הרשב"ם ז"ל (בב"ב נ"ה) פי' שהוא נחל איתן קרקע מלאה צרורות ואבנים שאינה ראויה לזריעה והר"ש ז"ל הקשה על פי' זה דא"כ הו"ל שדה בור ע"ש ולפ"ז דשדה בור אינו מקום שאין שם זרעים אלא כל שהובירה ולא עבדה זה שייך רק בקרקע שראויה לזריעה אבל בקרקע שאינה ראויה לזריעה ל"ש שהובירה. והנה התוס' בב"ב שם כתבו ד"ה דאצטריך לאשמיעינן דרך הרבים ודרך היחיד שביל הרבים ושביל היחיד דמפסיקין הכל לרבותא דרך היחיד אשמועינן דלא בעי קבוע ובשביל הרבים אשמועינן דבעי קבוע והקשו דלא לתני דרך היחיד ואנא ידענא דלא בעי קבוע מדתני שביל הרבים ולא תני דרך היחיד דהוי רבותא טפי ותי' אי לאו דתני תרווייהו לא הוי ידענא הי מינייהו מפסיק טפי דרך היחיד רחב טפי ושביל הרבים בקעי ביה רבים ע"ש ואיך אפשר לומר דדרך היחיד בעינן קבוע א"כ הו"ל שדה בור דמפסיק ואף פחות מדרך היחיד ג"כ מפסיק דדרך היחיד הוא ד"א ושדה בור שעוריה בג' תלמים של פתיח שהן ב' אמות כמ"ש הר"ש ז"ל בכלאים (פ"ב מ"ו) ולפ"ז דרך שאינו עומד לזריעה ל"ש שיפסיק מדין שדה בור ואינו מפסיק רק מדין דרך וה"נ נחל איתן שאינו ראוי לזריעה מפסיק רק מדין נחל. והנה זה דזרע אחר מפסיק כתב המ"ר דהיינו מין אחר שאינו כלאים עם השדות אבל אם הוא כלאים כבר הוצרך להרחיק בית רובע בשביל הכלאים ובלא הזרע ההרחק מפסיק ע"ש אך רש"י ז"ל כתב במנחות (ע"א) דזרע אחר היינו שזרע עדשים בין שתי ערוגות של חטים ע"ש ובפה"מ פיאה שם כתב כגון שיפריש בין החטה בזרע פולים או אפונים ע"ש ובפסקיו כתב כגון חטים מכאן וחטים מכאן ושעורים באמצע ע"ש ואע"ג דקטניות עם תבואה ותבואה עם תבואה כלאים וצריך להרחיק בית רובע אך ל"ק קושית המ"ר דההרחק יפסיק דהכא ל"ש שיפסיק מדין שדה בור כיון דלא אפשר לזרוע ההפסק משום כלאים לא מקרי שדה בור דזה רק אם אפשר לזורעה והובירה:

והנה זה דלר"מ הקוצר לשחת מפסיק הוא משום דס"ל דאין זו תחילת קצירה ויש לעיין מ"מ מאיזה טעם הוא מפסיק בין השדות לחייבן ב' פאות כשיקצור אותן ונראה דמפסיק מדין שדה בור דזה דאמרינן דאף אם עתה אין שם זרעים כל שלא הובירה אין זה שדה בור הוא רק בזרעה וקצרה אף דעתה אין שם זרעים אינה מפסקת בין השדות שיש שם זרעים אבל בזרעה ולא קצרה הוי כמו שהובירה וכיון דלר"מ קוצר לשחת אין זו קצירה וכיון דבשנה זו לא היתה קצירה באותה שדה הוי כמו שהובירה ומפסקת הנה התוס'

במנחות שם איכא תרי לישני אי דוקא בקצר משהביאה שליש מהני חרישה להפסיק או אפילו קצר קצירה גמורה ע"ש, והנה להאי לישנא דדוקא קצר משהביאה שליש מהני חרישה אח"כ להפסיק אבל קצר תבואה העומדת לקצור לא מהני חרישה להפסיק זה דשדה ניר מפסיק ג"כ אינו כל שהיא עתה חרושה רק שלא נעבדה בשנה זו רק נרה א"כ כל היכא שהיתה שם קצירה גמורה כיון שנעבדה כדינה אין זו שדה ניר להפסיק אף שחרשה עתה ורק כל שלא היה בה קצירה גמורה אם נרה עתה לא חשיב מה שנעבדה לגבי הניר של עתה וחשיב שדה ניר וההפרש בין ניר לבור הוא דבבור בעינן שלא היה שם קצירה כלל דכל שהיה שם קצירה אף אם אינה קצירה גמורה לא חשיב תו שדה בור משא"כ בניר דכל שלא היה שם קצירה גמורה חשיב שדה ניר ולהאי לישנא בהתוס' דאף אם קצר קצירה גמורה ג"כ אם חרש מפסיק ס"ל דבניר אזלינן רק בתר השתא כל שעתה חרושה חשיבא שדה ניר להפסיק:

והנה במנחות שם אמרינן דטעמא דר"מ בקוצר לשחת הוא משום דלאו קצירה היא ואמרינן שם ר"מ בשטת ר"ע רבו אמר במנמר שדהו ושייר קלחים לחים רע"א פאה לכל או"א משום דס"ל דלאדם נמי לא הוי קצירה ע"ש, אך בירושלמי אמרינן בענין אחר דאמרינן ר"מ דאמר קוצר לשחת מפסיק בשטת ר"ע רביה אמרה במנמר שדהו ושייר קלחים לחים כו' כמה דר"ע אמר לח ויבש ב' מינים כן ר"מ אמר לח ויבש ב' מינים הן והביא הכ"מ (בפ"ג הי"ב) בשם הר"ש שיביליו ז"ל פי' הירושלמי דההיא דהמנמר שדהו ושייר קלחים לחים מיירי בלוקט היבש מה שנתבשל כל צרכו ומשייר הלח וס"ל לר"ע דלח ויבש הוי ב' מינים ומש"ה מפריש על הלח בפ"ע ועל היבש בפ"ע וכן מפריש מכל לח ולח משום דאפסקיה היבש דחשיב כמו זרע אחר דמפסיק וה"נ לר"מ בקוצר לשחת ומיירי בשהביא שליש רק הוי לח ומניח השאר ליבש כיון דלח ויבש ב' מינים חשיב כזרע אחר דמפסיק ומש"ה מניח אח"כ ב' פאות ע"ש, והנה יש לעיין אפילו אי לח ויבש ב' מינים הם הא אמרינן במלבנות הבצלים שבין הירק ר"י אומר פאה מכל אחת ואחת וחכ"א פאה אחת על הכל ואמרינן בירושלמי מ"ט דר"י דאין דרך בנ"א להכניס בצלים בין הירק והוי כזרע אחר דמפסיק ע"ש ונראה מזה דכל שדרך לזורען יחד אף דהוי מין אחר לגמרי כגון בצלים וירק לא חשיב כזרע אחר להפסיק א"כ הני לח ויבש נהי דחשיב כב' מינים מ"מ הרי נזרעים יחד שהרי מין אחד הם רק אלו קוצר כשהוא לח ואלו מניח ליבשן א"כ נהי דחשיבי כב' מינים לענין שנותן פאה מן הלח בפ"ע ומן היבש בפ"ע אבל לענין שהלח יפסיק בין היבש לחייב את היבש בב' פאות וכן שהיבש יפסיק בין הלח והיינו מדין זרע אחר דמפסיק ל"ש בזה:

הנה זה דלח ויבש חשיבי ב' מינים אשכחן נמי גבי תרומה דאמרינן בתוספתא והביאה הרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' תרומות ה"י) אין תורמין מן הלח על היבש ולא מן היבש על הלח ואם תרם תרומתו תרומה כיצד ליקט ירק היום וליקט ממנו למחר אין תורמין מזע"ז כו' ע"ש והנה אי אפשר לומר דהטעם הוא משום דהוי מן הרעה על היפה דא"כ אמאי אין תורמין מזע"ז הא מן היפה על הרעה רשאי לתרום וע"כ משום דחשיבי כב' מינים ועיין ש"ך יו"ד סי' של"א ס"ק פ"ג. והנה זה דבדיעבד תרומתו תרומה צ"ל דרק לענין לכתחילה חשיבי לח ויבש כב' מינים דלזה דלא תהני ההפרשה בדיעבד בעינן דוקא ב' מינים שהם כלאים זה בזה כדאמרינן בתרומות (פ"ב מ"ו) אך לענין לכתחילה אשכחן אף באופן דלא הוי כלאים זה בזה מ"מ אין תורמין דאמרינן בירושלמי (שלהי פ"ד דמעשרות) לר"א דאמר צלף מתעשר תמרות אביונות וקפריסין דהקפרס והתמרות מין אחד הם מעשר מקפרס על התמרות ומן התמרות על הקפרס אבל לא מהן על האביונות ומן האביונות עליהן משום דהוי מין על שאינו מינו ע"ש ואף דמאילן אחד הוא ול"ש שיהיו כלאים זה בזה והנה בזה דלח ויבש חשיבי ב' מינים לגבי תרומה אתי שפיר ההיא דתרומות (פ"ו מ"ו) גבי אוכל תרומה שוגג רע"א אין משלמין אלא ממין על מינו לפיכך אם אכל קשואין של ערב שביעית ימתין לקשואין של מוצאי שביעית וכתב הר"ש ז"ל כשאכל קשואין של תרומה של ערב שביעית ואין קשואין של ששית מצוין בשביעית וכשמשתהין מתקשין ולא חזו לאכילה ומין אחר אי"ל לשלם לר"ע וצריך להמתין עד מוצ"ש ע"ש, והנה זה דכשמשתהין מתקשין ולא חזו לאכילה הוא רק בכרוב ודלעת ולא בשאר ירקות כדאמרינן בחולין (קכ"ז) ע"ש. ולפ"ז מש"ה אי אפשר לשלם בשביעית מקשואין של ערב שביעית משום דלח ויבש ב' מינים וכשאכל קשואין ערב שביעית שהיה לח א"א לשלם מאותן קשואין בשביעית שהן עתה יבש ואין משלמין ממין על שאינו מינו ומש"ה צריך להמתין למוצ"ש שאז יהיה לח:

אמרינן (פ"ג מ"ג) המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן ובירושלמי (פ"ב ה"ד) פליגי אמוראי איכא למ"ד משום דלח ויבש חשיבי ב' מינים ואיכא למ"ד דשוק וגורן חשיבי כב' מינים ע"ש, והנה בההיא דמחליק בצלים לחים כו' פי' הרע"ב ז"ל דמתליק היינו שמחלק שנוטל חלק מן הבצלים לחים למוכרן בשוק והאחרים מניח ליבשן לגורן לקיום ע"ש היינו שעתה כל הבצלים שוים שכולן לחים רק חלק מהן מלקט עתה כשהן לחין לשוק והאחרים מניח ליבשן לגורן והנה למ"ד בירושלמי הטעם משום דשוק וגורן חשיבי ב' מינים יש לעיין הא אותן שמניח פאה במחובר מה שייך בהן גורן ושוק דמי יודע לאיזה צורך ילקטוה העניים א"כ מה

שייך שצריך להניח פאה מכל מין ומין ושוק וגורן חשיבי ב' מינים דאותן שמניח לפאה במה הן מאותו המין יותר ממין אחר ונראה דלבד שאין מפרישין פאה ממין על חבירו איכא ג"כ דין דכל מין חייב בפאה בפ"ע והיכא שיש ב' מינים צריך להניח ב' פאות והכא במחליק לשוק ולגורן נהי דהפאות שמניח על אותן של גורן ושל שוק הם שוין ואינם ב' מינים מ"מ כיון דהבצלים שמלקט הם ב' מינים דשוק וגורן ב' מינים חייבין ב' פאות והכא ל"ש דמפריש ממין על שאינו מינו דאותן שמניח לפאה כיון דלא הוקבעו לא לשוק ולא לגורן לא חשיב ממין על שאינו מינו לא על אותן של שוק ולא על אותן של גורן, והנה זה דאין מפרישין פאה ממין על שאינו מינו הוא ע"כ משום דב' מינים חשיבי כב' שדות ואין מפרישין פאה משדה על חברתה והנה בזה איכא ב' דרשות דבירושלמי רפ"ב דפאה אמרינן שדך ובלבד שלא יוציא משדה לחברתה ובת"כ שהביא הר"ש ז"ל אמרינן שדך לחייב על כל שדה ושדה ע"ש היינו דאיכא תרתי דלא מהני הפרשה משדה על חברתה אפילו אי מפריש ב' פאות וחדא דעל כל שדה ושדה איכא חיוב פאה ואפילו היכא דליכא הפרשה משדה לחברתה צריך להניח ב' פאות:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג הי"ז) והוא מהירושלמי שדה שהגיעה חציה עד שליש וחציה לא הגיע והתחיל וקצר בחצי שהגיע חציו ואח"כ הביאה כולה שליש ואח"כ גמר החצי הראשון שהגיע בתחילה מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשון ועל האחרון ע"ש אבל מן הראשון על האחרון אינו מפריש ועיין בפי' הרדב"ז ז"ל שם דהראשון עם האמצעית מצטרפין לשדה אחת וכן האמצעית עם האחרון אבל לא הראשון עם האחרון ע"ש, והנה לפמ"ש כשמפריש מן האמצעיים על הראשון ועל האחרון צריך להניח ב' פאות ולא סגי במניח מן האמצעית פאה אחת על שתיהן ואע"ג דהאמצעית מצטרפת עם הראשון לשדה אחת וכן עם האחרון וליכא כאן משום מפריש משדה על חברתה מ"מ כיון דהראשון והאחרון חשיבי כב' שדות צריכות ב' פאות וכמו גורן ושוק אע"ג דזו שמניח לפאה שאינה לא לשוק ולא לגורן אפשר לצרפה לאיזה שירצה מ"מ צריכות ב' פאות:

הנה בב' מיני חטים אמרינן דאם עשאן גורן אחד נותן פאה אחת עשאן ב' גרנות נותן ב' פאות ואמרינן בירושלמי קצר חצי אגדו וחצי שחמתית לעשותן גורן אחד ונמלך לעשותן ב' גרנות אינו מפריש מן האגדו על השחמתית לא בתחילה ולא בסוף וכתב התי"ט הטעם משום דלא אזלינן בתר מחשבתו אלא כאשר עשה כן יקום וכיון דאח"כ נמלך לעשותן ב' גרנות הוי כב' מינים ע"ש אך נראה דאין ראיה מזה דמעשיו של אח"כ מבטלין מחשבתו ולא אזלינן בתר מחשבתו אלא בתר מעשיו וי"ל שפיר דנמלך מהני

רק מכאן ולהבא וטעם הירושלמי הוא דהא אמרינן לרבנן בקוצר לשחת אינו מפסיק אא"כ חרש דס"ל דקוצר לשחת הוי אתחלתא דקצירה ואם חרש מפסיק משום דהוי שדה ניר כמ"ש רש"י ז"ל. והנה הרמב"ם ז"ל כתב או שקצר באמצעה אפילו קודם שתביא שליש וחרש מקום שקצר ה"ז נפסקת לב' שדות ע"ש, ונראה מדבריו דכ"ש אם קצרה משהביאה שליש דהוי קצירה גמורה וחרש מקום שקצר דנפסקת לב' שדות ואע"ג דבשעה שהתחיל לקצור היתה שדה אחת ונתחייב בפאה אחת מ"מ אם אח"כ נפסקה לב' שדות ע"י שחרש צריך להניח ב' פאות וה"נ כשקצר חציה הראשון ע"מ לעשותן גורן אחד דנתחייב בפאה אחת מ"מ כיון דאח"כ נמלך לעשותן ב' גרנות דעכשיו חשיב ב' מינים צריך להפריש ב' פאות ולא מהני מה שבתחילת קצירה היו שדה אחת והטעם נראה דאע"ג דחיוב פאה חל משעת התחלת קצירה וחל עליו חיוב רק פאה אחת מ"מ כיון דקודם הפרשת הפאה נעשו ב' שדות כיון דלבד שכל שדה ושדה חייבת בפאה בפ"ע איכא ג"כ דין שלא יוציא פאה משדה לחברתה וזה תלוי בשעת הפרשת הפאה דלא מהני משדה לחברתה וכיון דבשעת הפרשה הם ב' שדות א"כ ע"כ צריך להניח מזו לעצמה ומזו לעצמה. עוד אמרינן שם בירושלמי קצר חצי אגדו וחצי שחמתית לעשותן ב' גרנות ונמלך ועשאו גורן אחד מפריש מן האגדו שבסוף על השחמתית שבסוף מן האגדו שבתחילה על השחמתית שבתחילה אבל אינו יכול להפריש מן האגדו שבסוף על השחמתית שבתחילה וכן מן השחמתית שבסוף על האגדו שבתחילה ע"ש. ונראה לפרש טעם הירושלמי דהנה זה דמפריש מן האגדו שבתחילה על השחמתית שבתחילה ומן האגדו שבסוף על השחמתית שבסוף ואע"ג דתחילת קצירה היה לעשותן ב' גרנות והיה דינן כב' מינים הוא משום דכל היכא שבתחילת קצירה היו ב' שדות ואח"כ נעשו שדה אחת מפריש מזע"ז וכדאמרינן בחציה הביאה שליש וחציה לא הביאה וקצר חצי חציה ולא הספיק לקצור חציה השני עד שהביאה כולה שליש דמפריש מן האמצעיים על האחרון ומן האחרון על האמצעיים והא התם כשהתחיל לקצור ונתחייב כל החצי שהביא שליש בפאה לא היתה שדה אחת עם זו שלא הביאה שליש והיה אז הדין שאין מפרישין מזע"ז ומ"מ אם בשעת הנחת פאה הביאה כולה שליש ונעשו עתה שדה אחת מפריש מן האחרון על האמצעיים וה"נ כיון דנמלך עתה לעשותן גורן אחד ונעשו עתה מין אחד מפריש מן האגדו על השחמתית ומן השחמתית על האגדו ואף לפמ"ש לעיל דאף שמפריש מן האמצעיים על הראשון ועל האחרון מ"מ צריך להניח ב' פאות כיון שנתחייבה בב' פאות בתחילת קצירה ה"נ כיון דאינו מפריש מן האגדו שבתחילה על השחמתית שבסוף כו' כדאמרינן בירושלמי א"כ ע"כ מניח ב' פאות

והנה זה דאינו מפריש מן האגדו שבסוף על השחמתית שבתחילה ומן השחמתית שבסוף על האגדו שבתחילה נראה משום דזה דאחרי שהיו ב' מינים יכולים אח"כ להיות מין אחד הוא דוקא בששניהם תלושין או שניהם מחוברין אבל אחד תלוש ואחד מחובר כל שהיו קודם ב' מינים אי אפשר להיות עתה מין אחד וראיה לזה מההיא דהמנמר שדהו ושייר קלחים לחים ופי' הרמב"ם ז"ל וכן רש"י ז"ל בנדה (נ"א) דהיינו שהתחילו מקומות מקומות ליבש ותולש מה שיבש ומניח הלחים וס"ל לר"ע דמניח פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן דס"ל לח ויבש ב' מינים הן כדאמרינן בירושלמי והנה יש לעיין הא אלו שעדיין לחים הן שמניח אותן הרי תולשן אח"כ לכשיבשו א"כ נהי דלח ויבש ב' מינים הן ובשעת התחלת קצירה שאלו המקומות כבר יבשו ואלו המקומות עדיין לחים הם והם ב' מינים מ"מ כשתולש אח"כ הלחין כשיבשו הם אז עם אלו שתלשן קודם מין אחד ואמאי לא יניח פאה מאלה שבסוף על הכל ונראה מזה כיון דבשעת תחילת קצירה היו ב' מינים ואח"כ כשיבשו הלחין היו היבשים כבר תלושין אי אפשר להעשות אז מין אחד לפאה וה"נ כשקצר חציה השני לעשותן גורן אחד אי אפשר עתה להאנדו שבתחילה דהיינו התלושה להעשות מין אחד עם השחמתית שבסוף דהיינו המחוברת וכן השחמתית שבתחילה עם האגדו שבסוף:

ובעיקר מה דאמרינן בב' מיני חטים עשאן גורן אחד נותן פאה אחת עשאן ב' גרנות נותן ב' פאות כתב התי"ט דמיירי שלא נתן פאה במחובר דב' גרנות היינו שעשאן ב' גרנות ממש בתלוש והשנו"א כתב דהאי ב' גרנות היינו שקוצר אחד מעט לח ואחד ביבש ע"ש. והנה נראה לומר דזה תלוי בפלוגתא בירושלמי בההיא דהמחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגורן דנותן ב' פאות והטעם משום דהוי כב' מיני חטים דאמרינן בירושלמי (פ"ב ה"ד) דזה המחליק בבצלים דנותן ב' פאות למדו מההלכה של ב' מיני חטים ע"ש ופליגי אמוראי בירושלמי במחליק בצלים לחים כו' איכא למ"ד דלח ויבש חשיבי ב' מינים ואיכא למ"ד דשוק וגורן חשיבי ב' מינים ע"ש א"כ למ"ד דלח ויבש חשיבי ב' מינים א"כ ע"כ גורן ושוק חשיבי ב' גרנות כיון דהוי כב' מיני חטים והתם בעינן תרתי שיהיו ב' מינים וב' גרנות וא"כ הגרנות הן בתלוש שאלו לשוק ואלו לגורן ולמ"ד דשוק וגורן חשיבי כב' מינים א"כ לח ויבש חשיבי כב' גרנות וזהו כהשנו"א אך השנו"א כתב דההיא דהמחליק בצלים לחים כו' דלחים ויבשים לאו דוקא ואפילו שניהם יבשים או שניהם לחים רק דדרך לחים לשוק ויבשים לגורן ע"ש היינו דמפרש כמ"ד דשוק וגורן ב' מינים הן וגם ס"ל להשנו"א דשוק וגורן חשיבי תרתי כב' מינים וכב' גרנות וז"ש השנו"א דב' גרנות של ב' מיני חטים היינו שקצר אחד מעט לח ואחד ביבש

ג"כ אין הכוונה משום דלח ויבש חשיבי ב' גרנות אלא העיקר לפי שקצרן בב' זמנים וזה מקרי ב' גרנות דלהתי"ט אפילו קצרן כאחת רק שעושה מהן ב' גרנות בתלוש הוי ב' גרנות ולהשנו"א תלוי בקצירה דקצירה בב' זמנים חשיב ב' גרנות והנה על השנו"א יש לעיין איך יפרנס הירושלמי בקצר חצי אגדו וחצי שחמתית לעשותן ב' גרנות ונמלך ועשאן גורן אחד דמפריש מן האגדו שבתחילה על השחמתית שבתחילה ולהשנו"א זה דקצר חצי אגדו וחצי שחמתית לעשותן ב' גרנות היינו שקצר אחד מהם מעט לח ואחד ביבש וזה דנמלך אח"כ ועשאן גורן אחד היינו דהשאר קצר יחד א"כ מאי מועיל זה לגבי אותן שכבר קצר שיפריש מזע"ז ולהתי"ט אתי שפיר דגורן אחד היינו בתלוש א"כ אח"כ כשנמלך לעשותן גורן אחד א"כ היה ההמלכה אף על אותן שכבר קצר לעשותן גורן אחד ומהני המלכה לעשותן מין אחד:

הנה הרמב"ם ז"ל (בפ"ג הי"ב) פסק במנמר שדהו ושייר קלחים לחים היינו שלקט היבש ושייר הלח כרבנן דלח ויבש אינן כב' מינים ובהלכה י"ז כתב שדה שהגיע חציה עד שליש וחציה לא הגיע והתחיל וקצר בחצי שהגיע חציו ואח"כ הביאה כולה שליש ואח"כ גמר החצי הראשון שהגיע בתחילה מפריש מן הראשון על האמצעיים ומן האמצעיים על הראשון ועל האחרון ע"ש היינו דאין מפרישין מן הראשון על האחרון כיון דבשעת קצירת הראשון האחרון לא הגיע שליש ויש לעיין בטעם הדבר כיון דס"ל לח ויבש מין אחד וי"ל כיון בשעת קצירת הראשון האחרון עדיין לא היה ראוי לפאה אינו ראוי להפריש מזע"ז. עוד י"ל אע"ג דאמרינן לח ויבש מין אחד מ"מ לח כזה שעדיין לא הביא שליש חשיב ב' מינים לכ"ע ואין מפרישין מזע"ז. עוד י"ל לפי מה שפסק הרמב"ם ז"ל דזה דלרבנן בקצר את היבש והניח הלח דמפריש פאה אחת הוא דוקא ביבש מכאן ומכאן ולח באמצע היינו שהיבש יותר על הלח אבל לח מכאן ומכאן ויבש באמצע היינו דהלח יותר על היבש נותן מן היבש בפ"ע ומן הלח בפ"ע וכתב הכ"מ בשם הר"ש שיביליו ז"ל הטעם דהיכא דהלח פחות אמרינן דסוף קצירה הוא אבל כשהיה הלח מרובה אין טופלין הלח עם היבש ע"ש דטעם דרבנן הוא רק משום דנעשה הלח טפל אל היבש וסוף קצירו וזה שייך דוקא היכא דהלח המשוייר ג"כ ראוי אז לקצירה וחשיב סוף קצירו של היבש אבל אם המשוייר עדיין לא הגיע שליש אי אפשר לטפל לו וליחשב סוף קצירו כיון דאינו ראוי אז לקצירה והוי כמו לח יותר על היבש דאף לרבנן נותן מכל אחד בפ"ע:

בההיא דפ"ג מ"ה דהמוכר קלחי אילן בתוך שדהו דס"ל לר"י אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל כתב הר"ש ז"ל היינו דנותן מן האילן ששייר פאה ע"מ שמכר אך רש"י

ז"ל בחולין קל"ח כתב שהמוכר נותן מן הזרעים על האילנות ע"ש ויש לעיין איך מהני פאה מהזרעים על האילנות הא אין מפרישין ממין אחד על מין אחר וכ"ש מזרעים על אילנות ונראה דהטעם דאין מפרישין ממין על מין אחר אינו משום דצריך הפרשה דוקא ממין על מינו כמו בתרומה רק כל שהוא מין אחר הוא שדה אחרת ואין מפרישין משדה על חברתה והנה בחולין שם כתב רש"י ז"ל דמיירי שיש שם רק שנים ושלשה אילנות בתוך שדהו ע"ש ובשביל זה לא מקרי שדה אחרת דבטלי אגב השדה ונותן אף ממין על שאינו מינו והנה לגבי תרומה אמרינן בפ"ב דתרומות דכל מין חטים אחד ותורם מזע"ז וגבי פאה תלוי אם עשאן גורן אחד או ב' גרנות ומשום דבפאה גדר אחר הוא דאינו תלוי במין הפירות עצמן אלא במה שעושה אותן לב' שדות:

אמרינן בירושלמי פאה (פ"ג ה"א) על ההיא דמלבנות התבואה שבין הזיתים בש"א פאה מכל או"א ובה"א מאחת על הכל אנן תנינן של בין הזיתים ותנייא דבי רבי שבין האילנות ואמרינן דמתני' צורכה לבית רבי ובית רבי צורכה למתני' אילו תנינן מתני' ולא תנינן דבית רבי הוינן אמרינן לא אמרנו אלא שבין הזיתים דבר שהוא חייב בפאה אבל דבר שהוא פיטור פאה אף ב"ש מודים שהוא נותן פאה אחת על הכל כו' או אילו תניי לדבית רבי ולא תנינן במתני' הוינן אמרין לא אמרנו אלא שבין האילנות דבר שהוא פיטור פאה אבל דבר שהוא חייב פאה אף ב"ה מודים שהוא נותן פאה מכל או"א הוי צורכה למתני' וצורכה לדבית רבי ע"ש ונראה מכל זה דדבר שהוא חייב בפאה סברא יותר שתפסיק לפאה מדבר שהוא פטור מפאה והטעם הוא דדבר שחייב בפאה היינו שחייב בפאה בפ"ע כגון זיתים המפסיקים דחייבין בפאה בפ"ע הקצירה שלהם היא קצירה בפ"ע לפאה סברא יותר שתפסיק בין הקצירות שבצדדין שלא יחשבו קצירה אחת ויתחייבו בב' פאות מדבר שפטור מפאה לגמרי הנה בירושלמי פאה (פ"ב ה"ה) ר' פנחס בעי קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה שלא תאמר הקדש פטור וחו"ל פטור אי מה הקדש חייב אף חו"ל חייב אשכח תני קציר ארצכם ולא קציר חו"ל ופי' הפ"מ דהאיבעיא הוא אם העלה אותו הקציר לא"י אי חייב בפאה והגר"א ז"ל פי' שם דמיירי בקצר בא"י לצורך חו"ל אי פטור מפאה והר"ש שיריליו פי' דמיירי שהירדן הכניס אחר הקצירה המקום לא"י ע"ש אך כ"ז דחוק בדברי הירושלמי. והנה האור שמח כתב דהאיבעיא של הירושלמי הוא לענין הפסק אם רצועה של ארץ העמים מפסקת בהשדה אי מפסיק לפאה וכתב דצריך להגיה בהירושלמי מהו שתפסיק לפאה וזה דאמרינן אי מה הקדש חייב אף חו"ל חייב פירושו דשדה הקדש אינו מפסיק בין השדות לחייב ב' פאות ודוגמתו מה דאמרינן בחלה דקב הקדש אינו מפסיק ה"נ חו"ל אינו מפסיק

ואמרינן דתנא קציר ארצכם ולא קציר חו"ל היינו דחו"ל מפסיק ע"ש. והנה בעיקר מ"ש דהאיבעיא הוא אי חו"ל מפסקת בפאה נראין דבריו ומ"ש דצריך להגיה בהירושלמי מהו שתפסיק בפאה א"צ להגיה כלל וזה דאמרינן קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה פירושו שתהא מפסקת לפאה וכיוצא בו אשכחן בירושלמי (פ"ב ה"א) תני הבור והניר חייבין בפאה כו' כלומר מפסיקין ומחייבין ב' פאות כמ"ש המפרשים ז"ל שם ולפ"ז פי' דברי הירושלמי הוא להפך ממ"ש האור שמח ופירושו הוא קצירת חו"ל מהו שתהא חייבת בפאה היינו שתפסיק לחייב ב' פאות הקדש פטור מפאה וחו"ל פטור אי מה הקדש חייב כלומר שמפסיק לחייב ב' פאות וכדאמרינן שם אח"כ בירושלמי קצר הגזבר חצי חציה ולא הספיק לקצור את השאר עד שפדה את כולה מפריש מן הקציר על הקציר כו' היינו שאינו מפריש מן הקמה על הקציר דקציר הקדש מפסיק בינתים כמה שפי' הגר"א ז"ל שם [ומה שגם הקדש אינו מפסיק לחלה התם גדר אחר לגמרי] ופי' הירושלמי הוא כיון דקצירה הפטורה מפאה הוא סברא יותר שלא תפסיק מקצירה החייבת בפאה מש"ה דייקינן אי מה הקדש פטור מפאה ומ"מ מפסקת א"כ ה"נ חו"ל אף שהיא פטורה ומ"מ מפסקת ואמרינן דתני קציר ארצכם ולא קציר חו"ל דקציר חו"ל לא חשיב קצירה כלל לענין פאה ואינה מפסקת דגרע טפי מקציר הקדש דלענין פאה כל שהוא פטור יותר אינו מפסיק:

אמרינן במנחות (ע"א) בקוצר לשחת מפסיק דברי ר"מ וחכ"א אינו מפסיק אא"כ חרש דר"מ בשטת ר"ש אמרה דאמר יקצור ויאכיל אף משהביא שליש אלמא כל לשחת לאו קצירה היא כו' וכתב הרגמ"ה בשטת ר"ש אמרה דקסבר ר"ש כל לשחת לצורך בהמה אפילו הביאה שליש לא הוי קצירה כו' ה"נ גבי פאה לא הוי קצירה גמורה דלהוי אתחלתא דקצירה כו' לחייבה בפאה אחת אלא לצורך בהמה הוא ומפסיק השדה לחייבה ב' פאות בשעה שקצירתה קצירה גמורה עכ"ל ומקשינן שם בגמרא מההיא דאכלה חגב קרסמוה נמלים שברתה הרוח הכל מודים חרש מפסיק לא חרש אינו מפסיק אח"ב מתני' בשלא הביאה שליש ברייתא דחרש אין לא חרש לא בשהביאה שליש שפיר אא"א מתני' נמי בשהביא שליש השתא ומה התם דקצירה דאדם אמר ר"מ ל"ש קצירה הכא לא כ"ש וכתב הרגמ"ה אכלה חגב הכל מודים מאן ר"מ דאע"ג דאמר ר"מ קוצר לשחת מפסיק בלא חרש מודה הכא באכלה חגב כו' דלא מפסיק אא"כ חרש דלא הויא קצירה בידי אדם אא"ב מתני' דאלו מפסיקין לפאה בשלא הביאה שליש ובריייתא דאכלה חגב כו' דחרש אין לא חרש לא כשהביאה שליש ואע"ג דהביא שליש כיון דלאו אדם קצרה מש"ה בעי חרש שפיר אא"א אידי ואידי כשהביא שליש כו' אמר

ר"מ לא שמה קצירה גמורה דתהוי התחלת קצירה אלא מפסקת לפאה הכא דלא הוי ע"י אדם כ"ש דמפסקא עכ"ל ודבריו תמוהין מאד שכתב דאי מתני' בשלא הביאה שליש ובריית בשהביאה שליש זה באכלה חגב לא חרש אינו מפסיק אע"ג דהביא שליש כיון דלאו אדם קצרה מש"ה בעי חרש היינו דמה שהביא שליש היה ראוי שתפסיק רק כיון דלאו אדם קצרה אינו מפסיק בלא חרש והיינו דמה דלאו אדם קצר גורם שלא תפסיק והרי איפכא הוא דמשום זה דלאו אדם קצר היה ראוי שתפסיק דלאו קצירה היא ורק בשביל שהביא שליש מש"ה אינו מפסיק דמה שהביא שליש גורם שיחשב קצירה וכ"כ הרגמ"ה בעצמו ברישא הכל מודים מאן ר"מ דאע"ג דאמר ר"מ קוצר לשחת מפסיק מודה הכא באכלה חגב דלא מפסיק אא"כ חרש דלא הוי קצירה בידי אדם היינו מה דלא הוי קצירה בידי אדם הוא טעם שלא להפסיק ודבריו סתרי אהדדי ונראה מזה דאי סבירא לן בשהביאה שליש ואדם קא קצר לה לא הוי קצירה גמורה כמה דס"ל ברישא אז מה שאין הקצירה ע"י אדם הוי טעם יותר להפסיק אבל אח"כ דבעינן למימר דאם הביא שליש בעלמא הוי קצירה גמורה באכלה חגב דלאו אדם קא קצר לה אז הוי איפכא דמה שהביא שליש הוי טעם להפסיק ומה שאין הקצירה ע"י אדם הוא טעם שלא להפסיק ונראה טעמו של דבר דאי ס"ל דאף משהביא שליש לאו קצירה גמורה ולא הוי אתחלתא דקצירה ומפסקת לר"מ ומשום דכל לשחת לאו קצירה היינו כיון דלאו שם קצירה על המקום שקצר הוי כשדה בור דמפסקת וכיון דזה דמפסיק הוא משום דלאו שמיה קצירה א"כ כ"ש כשלא היה הקצירה בידי אדם דלאו שם קצירה עלה ומפסקת אבל אי ס"ל כשהביא שליש קצירה גמורה היא ואתחלתא דקצירה היא ואפילו קצרה לשחת ס"ל דכל שהביאה שליש אפילו היתה הקצירה באיזה אופן שיהיה אינה עוד שדה בור להפסיק מיהו באכלה חגב יש לפטור מטעם אחר משום דפטורה מפאה ואפילו בתבואה גמורה דהא משנה שלמה היא דאכלה חגב קרסמוה נמלים שברתו הרוח פטורה וא"כ תפסיק מדין קצירה הפטורה מפאה. והנה בירושלמי גבי מלבנות התבואה של בין הזיתים אמרינן דקצירה החייבת בפאה סברא יותר שתפסיק מקצירה הפטורה מפאה היינו היכא שיש בינתים קצירה החייבת בפאה בפ"ע מפסקת יותר משיש בינתים קצירה הפטורה מפאה לגמרי והנה אשכחן קצירה הפטורה מפאה שמפסקת כגון קציר הקדש וכדאמרינן בירושלמי דקצר גזבר חצי חציה כו' אבל כל שהוא פטור יותר אדרבה הוא סברא שלא תפסיק כמו קציר חו"ל כיון דאינה קצירה כלל לענין פאה אינה מפסקת דרק קצירה פטורה מפסקת שיש שם איזה פטור אבל אם אינה קצירה כלל לענין פאה אינה מפסקת דרק קצירה מפסקת בין הקצירות ולזה כתב

הרגמ"ה באכלה חגב כו' דזה דהביא שליש כיון דשם קצירה עלה היה ראוי להפסיק כיון דשם קצירה עלה הוי קצירה הפטורה מפאה רק כיון דלאו אדם קא קצר לה אינו מפסיק דלאו קצירה היא כלל לפאה:

אמרינן בירושלמי (פ"ב ה"א) ר"ז בשם ר"א ר"מ ור"י שניהם אמרו ד"א כמה דר"מ אמר הקוצר לשחת מפסיק כן ר' יהודא אומר הקוצר לשחת מפסיק כמה דר"י אומר חיוב פאה מפסיק כן ר"מ אומר חיוב פאה מפסיק והא אשכחן דר"מ אומר חיוב בפאה מפסיק כהדא דתני אכלה חגב קרסמוה נמלים שברתו הרוח או בהמה פטורה הכל מודים אם חרש מפסיק אם לא חרש אינו מפסיק מאן הכל מודים לאו ר"מ הדא אמרה מפני שהוא פיטר פאה אבל אם הוא חייב אפילו לא חרש מפסיק כיי דתנינן תמן א"ר יודן אימתי בזמן שהתחיל עד שלא הביא שליש אבל אם הביא שליש אסור לקצור יקצור חייב בפאה ודבר שהוא חייב בפאה מפסיק ע"ש דהירושלמי מוקי להההיא דר"מ בקוצר לשחת בשהביא שליש ופי' הפ"מ שם דר"א מפרש ההיא דר"מ דקוצר לשחת היינו לאחר שהביאה שליש וטעמיה דר"מ משום דס"ל דכל קצירה לשחת שיש בה חיוב פאה לאותה קצירה הוא דמפסיק לפאה שצריך ליתן עוד פאה אחרת ממה שיקצור אח"כ כו' דלענין שיהא הפסק לפאה תרתי בעינן שתהא הקצירה לשחת דכיון שהוא להאכיל לבהמתו לאו קצירה היא ובעינן נמי שתהא בה חיוב פאה באותה קצירה אם היה קוצר כדרכו לאדם ואז חשיבא הפסק לפאה ע"ש אך נראה דבחנם פי' כן דבירושלמי (פ"ג ה"א) מבואר יותר שטת הירושלמי אליבא דר"מ בקוצר לשחת מפסיק דאמרינן שם אתי דר"מ בשטת ר"ע רבו כמה דר"ע אמר לח ויבש ב' מינים הם כן רמ"א לח ויבש שני מינין הן ושקלינן וטרינן התם אליבא דר"ע אי ס"ל לח ויבש ב' מינים הן אך ר"מ ודאי ס"ל דלח ויבש ב' מינים הן ומש"ה מפסיק. והנה הפ"מ כתב שם דר"מ בקוצר לשחת מיירי קודם שהביא שליש ע"ש אך אין לעשות פלוגתא בהירושלמי דמהירושלמי דלעיל מבואר להדיא דמפרשי ההיא דר"מ בשהביא שליש דאף משהביא שליש לח הוא דאינו אלא שליש בישולו וב' דברי הירושלמי אחד הן דס"ל דר"מ אזיל בשטת ר' יהודא דמשהביא שליש קצירה היא וחייבת בפאה רק כיון שאלה קצר משהביא שליש והשאר קצר משנתבשל כל צרכו הו"ל לח ויבש וחשיב כב' מינים ומש"ה פאה לכל או"א וכן הרמב"ם ז"ל (פ"ג הי"ב) מפרש דברי הירושלמי דמיירי בשהביא שליש ומ"מ הוי לח לגבי זה שיבש כל צרכו והוי לר"מ ב' מינים ועיין בכ"מ שם באריכות וכיון שמה שקצר משהביא שליש חייב בפאה בפ"ע מפסיק דס"ל להירושלמי דמה שלח ויבש ב' מינים הוא רק שהלח חייב בפ"ע והיבש בפ"ע אבל לא זה שהלח יפסיק בין היבשים מדין

זרע אחר ורק כיון דהלח חייב בפאה בפ"ע א"כ מפסיק משום דחיוב פאה מפסיק דכל קצירה המחויבת בפאה בפ"ע מפסקת. והנה דברי הרגמ"ה ז"ל עולין עפ"י הירושלמי ואף דתלמודא דידן חולק על הירושלמי ומוקמינן לר"מ בשלא הביא שליש מ"מ זה דאמרינן בירושלמי באכלה חגב כו' דהטעם דאינו מפסיק הוא משום דפטור פאה אינו מפסיק היינו פטור פאה כזה דלאו אדם קא קצר לה אינו מפסיק ס"ל להרגמ"ה דהוא אף לתלמודא דידן:

כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ב ה"ז) דהקוצר קודם הבאת שליש פטור מן הפאה ובפ"ג ה"ד כתב דהקוצר קודם הבאת שליש דוקא חרש מפסיק ע"ש וצ"ל דאע"ג דהקצירה בעצמה פטורה מ"מ אינה מפסקת בין הקצירות וכמו אכלה חגב כו' אע"ג דהיא עצמה פטורה מן הפאה ומ"מ אינה מפסקת אא"כ חרש מ"מ יש לדון בזה בשלמא באכלה חגב כו' דאינה מפסקת משום דאתחלתא דקצירה היא ומ"מ היא עצמה פטורה מן הפאה ומשום דכתיב ובקוצרכם דאפילו קצרוה לסטים בודאי קצירה היא מ"מ פטורה משום דבעינן ובקוצרכם שתהא הקצירה לצורך בעה"ב אבל בקצר קודם שהביא שליש ממ"נ אי אינה מפסקת דחשיב קצירה והוי אתחלתא דקצירה כדאמרינן במנחות א"כ מאיזה טעם תפטר מן הפאה:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג ה"ז) מדרגות שהן גבוהות י"ט נותן פאה מכל או"א ואם היו ראשי שורות מעורבין נותן מאחת על הכל ע"ש. ונראה הטעם דנותן פאה מכל או"א משום דהוי כמו גדר המפסיק כיון דהוא גבוה י"ט הוי כגדר דשיעור גדר הוא י"ט כדאמרינן בת"כ ואם באילנות חשיב גדר להפסיק כ"ש בזרעים וזה דאם היו ראשי שורות מעורבין דאינו מפסיק משום דאף באילנות בגדר אם היה שער כותש אינו מפסיק היינו שהענפים מעורבין דכל שמעורבין לא מהני גדר להפסיק הנה בפ"ב מ"ב דאמרינן וכל ההרים אשר במעדר יעדרון אעפ"י שאין הבקר יכול לעבור בכליו הוא נותן פאה לכל כתב השנו"א דדוקא מן ההר על השדות שבצדדין אבל לא משדה על חברתה דההר הוי כמו גדר דמפסיק ע"ש. הנה מדבריו נראה דזה דגדר מפסיק הוא רק בין השדות שבצדדין אבל מן ראש הגדר על השדות אינו מפסיק דהא הכא מפריש מראש ההר על השדות שבצדדין וא"כ לפ"ז אין לפרש במדרגות שהן גבוהות י"ט זה דנותן פאה לכל או"א הוא משום הפסק גדר ששם ההפסק הוא עם הזרעים שהן בראש המדרגה אך נראה דזה דכל ההרים אשר במעדר יעדרון שכתב השנו"א דאינו מפריש משדה על חברתה אינו משום דההר חשיב כגדר להפסיק דהא לא מיירי התם בתל המתלקט עשרה מתוך ד' שיהא חשוב מחיצה דקתני רק שאין הבקר יכול לעבור בכליו ולגדר שיפסיק כיון

דבעינן י"ט כדאמרינן בת"כ א"כ בעינן שיהא עליו תורת מחיצה א"כ ה"נ בעינן שיתלקט י' ד' דכל שאינו מתלקט מתוך ד' לא חשיב י"ט ונראה הטעם דאין מפרישין משדה על חברתה הוא לפי שאין רואין זא"ז דהא ההר מפסיק דאם בחרובין כל שאין רואין זא"ז אין מפרישין מזע"ז כ"ש בזרעים דזה דאמרינן כל שאין רואין זא"ז היינו שיש בין אילן לאילן שום סתר שיסתיר ביניהון כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפה"מ (פ"ב מ"ד) והראב"ד ז"ל בת"כ כתב דזה דבחרובין בעינן שיהיו רואין זא"ז הוא משום דנמוכין הן משאר אילנות ונחבאין בעינן שיהיו רואין זא"ז ע"ש א"כ כ"ש זרעים דנמוכין יותר דבעינן שיהיו רואין זא"ז שלא יהיה ביניהון דבר סתר ומש"ה אין מפרישין מן השדות שבצדי ההר מאחת על חברתה אבל הזרעים שבראש ההר שרואין את השדות שבצדדין מפרישין מזע"ז וההיא דמדרגות אפשר לפרש שהוא מדין גדר כיון שהוא מחיצה מעלייתא מפסקת אף לראשו יעל השנו"א שכתב דחשיב כמו גדר יש לעיין טובא אמאי לא בעינן הכא תל המתלקט י' מתוך ד':

ב

גרסינן בפאה (פ"א מ"ג) נותנים פאה מתחלת השדה ומאמצעה רש"א ובלבד שיתן בסוף כשיעור ר"א אם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה כו' והאי אמצע וסוף היינו סוף קצירו ואמצע קצירו דבירושלמי (פ"א ה"ג) מפקינן דנותנין פאה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף מדכתיב ובקוצרכם מה ת"ל לקצור אלא אפילו י"ל כמה לקצור ולר"ש דס"ל דצריך דוקא להניח בסוף שדהו היינו ג"כ בסוף קצירו וכמ"ש רש"י ז"ל (שבת כ"ג ע"א) לסוף שדהו גמר קצירו כדכתיב לא תכלה משמע בשעת כלוי ולא שיקצה אותה קודם לכן ע"ש אך באיזה מקום בשדה הוא מניח את הפאה לא איכפת לן כמ"ש הראב"ד ז"ל בת"כ פ' קדושים על הא דאמרינן שם אין פאה אלא מחמת כלוי היינו שלא תאמר דפאה הוי כמו פאת הראש וזקן דצריך להניח דוקא בקרנות השדה דאף באמצע יכול להניח רק שלא יכלה השדה ע"ש. הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב הי"ג) בעה"ב שנתן פאה לעניים ואמרו לו תן לנו מצד זה ונתן להם מצד אחר זה וזה פאה והקשה עליו המל"מ בפ"א דמשמע שנתן להם מתחילה כשיעור פאה ומשמע נמי שלא היה מתחילה דעתו להוסיף ואמאי זו"ז פאה הא כבר נפטרה השדה ע"ש ונראה דהרמב"ם ז"ל לשיטתיה אזיל דפסק כר"ש דאם נתן פאה בתחילה או באמצע הוי פאה וצריך ליתן פאה לבסוף כמ"ש שם הי"ב ומשום דר"ש נתן כמה טעמים לדבריו כמ"ש הכ"מ א"כ הכא כשהפריש בעה"ב פאה ואח"כ הפריש עוד פאה א"כ כשנתן הפאה הראשונה עדיין נשאר לו קמה א"כ הפאה הראשונה לא היתה סוף קצירו כ"א באמצע וכל שהפריש פאה באמצע הוי פאה

וצריך להניח אף בסוף. ואף שכתב הרמב"ם ז"ל דצריך להניח בסוף השדה רק כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה אחר שהפריש את הראשונה מ"מ כיון דעדיין חייב להניח פאה יכול להניח כמה שירצה דפאה אי"ל שיעור למעלה ומה שהביא שם המל"מ מהירושלמי על ההיא דלעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח דב"ש היא דהפקר לעניים הפקר אבל לב"ה כיון שנתן שיעור פאה אינו חל על התוספת תורת פאה ע"ש התם שאני כיון דאמרינן דנותן משום פאה עד שימרח היינו בתלוש וכיון שהניח במחובר שיעור פאה א"כ הניח פאה בסוף אי אפשר להוסיף פאה בתלוש שכבר יצא ידי פאה:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב הי"ב) אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה כדי שיהיו עניים יודעין מקום שיבואו לו וכדי שתהא ניכרת לעוברים ושבים ולא יחשד ומפני הרמאים שלא יתכוין לקצור הכל ואומר לאלו שרואים אותו קוצר סוף השדה בתחלת השדה הנחתי ועוד שלא ישמור שעה שאין שם אדם ויניחנה ויתננה לעני הקרוב לו ע"ש. והנה ז"ש כדי שיהיו עניים יודעין מקום שיבואו לו נראה דמפרש זה דאמרינן משום ביטול עניים היינו שידעו המקום שהניח ולא יצטרכו לחפש ויבטלו אך רש"י ז"ל (בשבת כ"ג) פי' משום ביטול עניים שלא היו יודעים מתי יקצור אותה היינו שאם לא יניח הפאה בסוף קצירו לא יהיה אפשר להם לכוין השעה שיניח ויצטרכו להמתין ויבטלו ואפשר דיש נפקותא לדינא בין רש"י והרמב"ם ז"ל אם כשגומר קצירו יניח שיעור פאה במקום אחר דלרש"י ז"ל דתלוי רק בזמן שיכוונו העניים הזמן שמניח פאה היינו כשיגמור קצירו יכול להניח אז הפאה אף במקום אחר אך להרמב"ם ז"ל דצריכים העניים לכוין המקום שמניח והיינו במקום שגומר קצירו שלא יצטרכו לחפש צריך להניח רק במקום שגומר קצירו כתב הרמב"ם ז"ל שם אין מניחין את הפאה אלא בסוף השדה כו' עבר והניח הפאה בתחילת השדה כו' ה"ז פאה וצריך שיניח בסוף השדה כשיעור הפאה הראויה למה שנשאר בשדה ע"ש ונראה מדבריו דלכתחילה צריך להניח כל הפאה בסוף שדהו ומשום דכל הנך ד' דברים שבשבילן צריך להניח פאה בסוף שדהו שייך ג"כ שלא יניח אף מקצת פאה באמצע השדה וס"ל דהנך ד' דברים הם רק לכתחילה ומש"ה אם עבר והניח בתחילה או באמצע ה"ז פאה אבל להניח בסוף שדהו כשיעור הפאה הראויה למי שנשאר בשדה זה צריך אפילו בדיעבד היינו אף אם הפריש באמצע כשיעור כל השדה דזה אינו משום הנך ד' דברים רק שאין פאה מועלת רק ע"מ שקצר ולא ע"מ שי"ל עוד לקצור:

כתב הר"ש ז"ל על ההיא דרי"א אם שייר קלח אחר סומך לו משום פאה כו' היינו דיכול להוסיף וליתן משום פאה וכתב ואף דאמרינן דאם נתן שיעור פאה א"י להוסיף שאני התם דנתן כדינו בסוף שדהו והכא מיירי שנתן באמצע השדה ע"ש וקשה כיון דהתם אמרינן דא"י להוסיף אף במחובר א"כ עדיין יש במחובר וא"כ אין זה סוף שדהו וצ"ע. הביא הר"ש ז"ל שם דברי הירושלמי לר"ש אי דצריך ליתן בסוף כשיעור כל שדהו או רק כשיעור המשתייר ומסקינן דנותן כשיעור המשתייר ופי' הר"ש ז"ל כשיעור המשתייר בב' ענינים חדא כגון שהשלים בסוף עד ס' עם מה שהוא נותן בתחילה א"נ האי משתייר על התבואה הנשארת קאמר ע"ש. והנה לפי' הראשון היינו שישלים לשיעור ס' יש לעיין כיון דמיירי שקודם הפריש פחות משיעור ס' איך חל עליה שם פאה דהתוס' חגיגה (ו') הביאו מהירושלמי פאה י"ל שיעור בעינן שיפריש שיעור אחד מס' בב"א ואם לא הפריש בב"א אינו חל עליה שם פאה ע"ש וצ"ל דזה רק בסוף שדהו כיון שיכול אז להפריש כל הפאה צריך להפריש בב"א אבל באמצע לר"ש דא"י להפריש אז כל הפאה דבעינן ג"כ בסוף חל אפילו על פחות מכשיעור:

הביא הר"ש ז"ל ריש פאה מהירושלמי דהיכא דנתן פאה פחות מס' אף דאין בעה"ב יכול לחזור בו אינה פאה לפוטרה מן המעשר ע"ש. והנה יש לעיין נהי דלענין מעשר לא חשיבא פאה מ"מ יהיה פטור מן המעשרות מדין הפקר כיון דא"י לחזור ולזכות בו והוי הפקר לעניים ונראה מזה דהא דאמרינן הפקר לעניים אינו הפקר אינו רק שלא חל ההפקר כל שהפקירו רק לעניים אלא אף היכא שחל ההפקר ג"כ אין הפקר לעניים פוטר מן המעשר. והנה התוס' ב"ק (כ"ח) כתבו דזה דפאה פטורה מן המעשר אין זה משום הפקר דהא הפקר לעניים אינו הפקר אלא דהפטור משום ובא הלוי כו' יצאה ש"נ חלק ונחלה עמך וכ"כ בשמ"ק שם דאין לפטור ננומי"ם מטעם דהוי הפקר לעניים ע"ש ואף דהתם בי הרי חל ההפקר ומ"מ אין הפטור מטעם הפקר משום דהוי רק הפקר לעניים ובפ"ב מהל' מ"ע ה"ז בהגדיש עמא קט דכל הנוגעות בארץ ה"ה של עניים מטעם שז ב הרדב"ז ז"ל דפטורין מן המעשר משום דהפקר בי"ד הפקר ופטור מן המעשרות ואפילו למ"ד שאם לא הפקירו לעניים ולעשירים לא הוי הפקר שאני הכא דהוי הפקר ב"ד ועשו אותו הפקר גמור לפוטרו מן המעשר קם ונראה מזה דהפקר לעניים אף במקום דמהני מ"מ אינו הפקר גמור ואינו פוטר מן המעשר ופטור פאה מן המעשר אינו משום הפקר כמ"ש תוס' והשמ"ק רק מקרא דובא הלוי כו' דשם פאה פטורה מן המעשר אף שהוא רק לעניים אבל אם אין עליו שם פאה אף שהוא הפקר לעניים אינו פטור ממעשרות

ומש"ה בנותן פאה פחות מכשיעור אף דא"י לחזור בו והוי הפקר לעניים מ"מ כיון דאין עליו שם פאה אינו נפטר מן המעשרות:

הנה המל"מ (פ"א מהל' מ"ע) הביא דברי הירושלמי דכל שהפריש פאה פחות מכשיעור אינו פאה והקשה מזה על הראב"ד ז"ל דס"ל דמפריש מקצת תרומה היינו פחות מכשיעור קדשה ומ"ש תרומה מפאה אף דשיעור של תרומה אחד מס' הוא רק מדרבנן הא אף שיעור פאה אחד מס' הוא ג"כ רק מדרבנן ע"ש אך נראה דל"ד דבתרומה כיון דמדאורייתא אי"ל שיעור וחל התרומה ומדרבנן נימא דלא חל התרומה והדר לטבלא משום דהוי פחות מכשיעור וזה אי אפשר כדאמרינן בפ' האשה רבה גבי אין תורמין מן הטמא על הטהור דמדאורייתא תרומה מעליא האי גריוא אי אפשר למהדר לטיבלה דאין כח ביד חכמים לעקור כו' אבל בפאה זה דאם הפריש פחות מכשיעור דחייב במעשרות הוא לחומרא וכיון דמדרבנן י"ל שיעור אינו נפטר כשהקדיש פחות:

הנה בשיעור פאה שהוא אחד מס' יש לחקור זה דאמרינן (בנדרים נ"ט) דליטרא בצלים שתקנה וזרעה דמתעשרת לפי כולה דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך כו' דאף הזרע שתיקן כבר ג"כ צריך לעשר אם גם לענין פאה כן בבצלים שהפריש עליהם פאה וזרען אם רק הגידולין חייבין בפאה או גם הזרע שכבר נפטר דקרא דעשר תעשר במעשרות כתיב [אמרינן בירושלמי (פ"ג ה"ג) הדין קיצחא כי זרע לה עביד בצל דק וכי שתיל לה עביד בצל רב מחייב בב' פאות היינו דאם זרעה והפריש פאה ואח"כ שתיל לה חייב עוד בפאה ואשמועינן רבותא אע"ג דהשתא שתיל לה רק לזרע (ועיין במפרשים ז"ל שם) אך שם לא נתבאר אם מפריש עתה שיעור פאה על הכל או רק ע"מ שנתוסף]:

אמרינן מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים כו' (ובפ"ב מ"ז) אמרינן קצר חציה וקצרו לסטים חציה פטורה שחובת הפאה בקמה הנה כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג הט"ז) בשותפין שקצרו חצי שדה בשותפות ואח"כ חלקו ואחד נטל קציר ואחד קמה דהקציר כבר נפטר והטעם משום דחובת הקציר בהקמה וכן אמרינן בירושלמי באגדו ושחמתית דאם קצר כל השחמתית לעשותן גורן אחד ואח"כ נמלך לעשותן ב' גרנות דהשחמתית נפטרה ע"ש ומשום דחובת פאה בקמה וכשקצר כל השחמתית לעשותן גורן אחד היה אפשר להפריש עליה מן האגדו ושם הוא חובת פאה. והנה יש לעיין בשלמא בקצר חציה וקצרו לסטים חציה דפטורה משום דחובת פאה בהקמה היינו כיון שחובת פאה נשארה בהקמה א"כ ממון עניים לסטים שקלוה אבל בקצר חצי שדה בשותפות וכן קצר כל השחמתית לעשותן גורן אחד נהי דחובת הקציר בהקמה מ"מ ממון עניים להיכן הלך הרי קצר גם החצי השני. ונראה דהנה

אמרינן בירושלמי ספ"ב קצר ושייר כדי פאה כיון שקצר שבולת ראשונה חזרה פאה לעומרים ויש לעיין כיון שהפריש פאה ונעשית הפאה ממון עניים כשקצר מהם שבולת ראשונה איך נעשה הכל של בעה"ב וחזרה פאה לעומרים ונראה מזה חידוש בפאה דאף לאחר הפרשה כל שכילה פאת שדהו נעשית הפאה של בעה"ב וכיון שהפריש פאה כל מה שהפריש חשיב פאת שדהו וכל שקצר ממנה שבולת אחת מקרי כילה פאת שדהו ונעשה הכל שלו רק כל שעבר על לאו דלא תכלה והוי לאו הניתק לעשה ואיכא עשה דתעזוב זה חיוב פאה חדש וזה החיוב הוא על העומרים. והנה בקצר חצי שדה בשותפות כבר יש שם ממון עניים כיון שכבר נתחייב בפאה אף שעדיין לא הפריש דהא מהני שינוי לקנות אף קודם שהפריש דהא אמרינן לא הפריש מן הקמה מפריש מן העומרים כו' אבל לא מפריש מן העיסה משום דשינוי קונה ורש"י ז"ל (סנהדרין פ"ח) כתב דמהני תפיסה בפאה קודם הפרשה ע"ש ואח"כ כשחלקו ונתחלק לב' שדות הקצורה ושאינה קצורה נמצא שהשדה הקצורה כילה שדהו שהרי כולה קצורה וכל שכילה שדהו בטל ממון עניים מהקמה אפילו כשכבר הפריש וכ"ש כשעדיין לא הפריש והכא ל"ש שיחזור הפאה לעומרים דזה דוקא היכא דעבר על לאו דלא תכלה והוי לאו הניתק לעשה ואיכא עשה דתעזוב וזה הוי חיוב חדש על העומרים אבל כאן דבשעה שקצרה היה ראוי להפריש פאה מן השאר ולא עבר על לאו רק אח"כ ע"י החלוקה נחלקו לב' שדות ונמצא ע"י זה שכילה שדהו כיון דלא עבר על לאו ליכא עשה אבל זה שנפקע ממון עניים מן הקמה אינו תלוי בעבירת הלאו רק כל שכלה שדהו ע"י איזה אופן שיהיה בטל ממון עניים מן הקמה ומש"ה נפטר לגמרי וכן בשחמתית כיון שקצר כל השחמתית ע"מ לעשותן גורן אחד לא עבר על לאו דלא תכלה שהרי אז היתה שדה אחת עם האגדו ואח"כ כשנמלך לעשותן ב' גרנות דנעשית כל השחמתית שדה בפ"ע והרי כילה שדהו בטל ממון עניים מן הקמה וחיוב על העומרים לא חל כיון דלא עבר על לא תכלה וליכא ניתק לעשה:

ולבד זה בההיא דקצר חציה וקצרו לסטים חציה אפילו קצרו שלא לאבדה והשיבו מה שקצרו ג"כ פטור מפאה ואע"ג דכבר יש שם ממון עניים אף קודם הפרשה מ"מ אותו ממון עניים מתלי תלי וקאי אם יהיה אח"כ אפשר להפריש וכיון שקצרו לסטים חציו השני ליכא עוד קמה להפריש ולהפריש מן העומרים אי אפשר דהפרשה מן העומרים הוא רק בשעבר על לאו דלא תכלה והכא לא עבר וכיון דלא אפשר עוד להפריש פקע ממון עניים וזה הטעם יש נמי לומר בקצרו חצי השדה בשותפות וקצר כל השחמתית

ע"מ לעשותן גורן אחד כו' כיון דאח"כ אי אפשר עוד להפריש מן הקמה דנתחלקו אח"כ לב' שדות פקע ממון עניים:

אמרינן בירושלמי נשתתפו בחצי שדה וקצר חצי חציו ולא הספיק לקצור את השאר עד שנשתתפו בכלו מפריש מן הראשין על האמצעות ומן האמצעות על הראשין אבל לא מן הראשין על הראשין ופי' השנו"א היינו דמפריש מן החצי חציו שקצר בתחילה על החצי חציו השני ומן החצי חציו השני על החציו השני שנשתתפו אח"כ אבל לא מן החצי חציו שקצר מתחילה על החצי השני שנשתתפו אח"כ ע"ש ונראה מזה דאין מפרישין משל שותפות על של אחד מהם וכשקצר החצי חציו בשותפות חצי השני לא היה עדיין בשותפות והיה מיוחד לכל אחד חלקו אין מפרישין משל שותפות ע"מ שמיוחד לכ"א מהשותפין ויש לחקור אם בחצי שדה היו שותפין בשוה ובחצי שדה לזה ג' חלקים ולזה רביע אי מפרישין מזע"ז אי שדה של שותפות חשיב לעולם כב' שדות כיון שהיא של ב' בעלים ושל ב' בעלים חשיב ב' שדות ולפ"ז שדה של שותפות חייבת לעולם בב' פאות וזה בשדה של שותפות דאינו מפריש רק פאה אחת הוא משום כיון דהפאה היא ג"כ של שותפות א"כ איכא הפרשה משל זה על חלקו ומשל זה על חלקו ולעולם בפאה אחת איכא ב' פאות וא"כ היכא דבחצי שדה הן שותפין בשוה ובחצי לאחד ג' חלקים ולאחד רביע אין מפרישין מזע"ז דנמצא מפריש משלו על של חברו ושלו וש"ח חשיבי כב' שדות או דלעולם שדה של שותפין אינה חייבת רק בפאה אחת דל"ש דשם בעלים יחלקו השדה לב' שדות כיון דבכל מקצת ומקצת הם שותפין ושם הבעלים על כל מקצה ומקצת רק להפריש משל שותפות על של אחד מהשותפין אי אפשר דבזה שם בעלים אחד עליו ובזה ב' בעלים וזה מחלקן לב' שדות אבל אם שניהם של שותפות רק בזה יש לאחד חלק יותר גדול כיון דמ"מ שם שניהם עליו אין מה שיחלקם לב' שדות:

הנה בההיא דקצר חציה וקצרו הלסטים חציה דפטור מפני שחובת הקציר בהקמה איכא מ"ד בירושלמי דזה דוקא בשקצרו לאבד דמה שקצרו אינו בעולם אבל כשיש מה שקצרו לפנינו אינו נפטר מהפאה. והנה להאי מ"ד זה דקצרו לאבד דנפטר החצי של בעה"ב לפי שחובת הקציר בהקמה נראה פירושו דהפטור הוא מדין הפרשה כיון דחובת הקציר בהקמה וכשקצר חציה נתיחד הפאה בהחצי השני וזה הוי קצת הפרשה וכמו בתרומה כשאומר תרומתו בצפונו אף שכל חציו הצפוני מדומע דלא נתיחד עדיין באיזה מקום בחצי הצפונו תהיה התרומה מ"מ חציו הדרומי הותר כיון דנתיחדה התרומה בחציו הצפוני וה"נ כיון שנתיחדה הפאה בהקמה נפטר הקציר ורק היכא שלא הניח אח"כ פאה כלל וכילה שדהו חזרה פאה לעומרים מעשה דתעזוב אף שכבר

נפטר ובקצרו לסטים חציו השני לאבד וממון עניים לסטים שקלוה דלא חזרה לעומרים הקציר כבר נפטר דחובת הקציר בקמה אבל אם נשאר מה שקצרו הלסטים ס"ל כיון דיש שם ממון עניים לא נפקע ומ"ד שם בירושלמי דאפילו קצרו שלא לאבד ג"כ נפטר אמרינן משום שהפאה נתנית במחובר ואין קרקע נגזלת ופי' הגר"א ז"ל דאם היה קרקע נגזלת וקנו הלסטים התבואה במחובר היו צריכים הלסטים להפריש בשביל קצירן ע"ש היינו אף שיש לפנינו מה שקצרו הלסטים מ"מ כיון דקרקע אינה נגזלת נפטר לגמרי והטעם להאי מ"ד הוא כמ"ש כיון דליכא מחובר א"א להפריש דחובת פאה בהקמה ומן העומרים אי אפשר להפריש רק אם כילה שדהו ועבר על לא תכלה אז חזרה פאה לעומרים וכאן לא עבר על לא תכלה אבל אם קרקע נגזלת וקנו הלסטים במחובר כיון שהלסטים קצרו וכילו השדה ועברו על לא תכלה חזרה פאה לעומרים וצריך להפריש מן התלוש:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ג הט"ז) השותפין שקצרו חצי השדה ואח"כ חלקו זה שלקח הקציר אינו מפריש כלום וזה שלקח הקמה מפריש על החצי שלקח בלבד וכתב הכ"מ הטעם דהקציר נפטר דבשעת קצירת החצי לא נתחייב בפאה דחיוב הפאה בסוף ובשעה שקצר חציו השני אין לחברו חלק בו ולא לזה חלק במה שנקצר דכיון שהיו שותפין איגלאי מילתא שזהו חלקו ולא נטל אלא חלק המגיע לו ולכך לא יניח אלא חלק המגיע לחלקו ע"ש היינו אף דאמרינן בקצר חציה ומכר השאר דהלוקח מפריש על הכל הכא ל"ד ללוקח דאגלאי מילתא דמשעה ראשונה היה זה חלקו וא"כ אי"ל להפריש על של חברו אך יש לעיין א"כ אמאי פטור זה שלקח הקציר כיון דאגלאי מילתא שהחצי המחובר היה של חברו א"כ אינו שייך לומר שהפאה הוא בהמחובר וצ"ל כמ"ש נהי דעתה אגלאי מילתא למפרע דחלק הקציר היה של אחד והקמה של חברו מ"מ סוף סוף לא עבר על לאו דלא תכלה דהיה אפשר אז שלא לעשות חלוקה אח"כ ולהפריש וא"כ לא חזרה פאה לעומרים ומן הקמה אי אפשר להפריש כיון דהקמה הוא של חברו:

כתב הר"ש ז"ל (פ"א מ"ג) לר"י דאם שייר קלח אחד סומך לו משום פאה היינו אם הפריש כשיעור פאה ורוצה להוסיף דבמחובר רשאי להוסיף וי"ל דין פאה להפטר מן המעשר אבל לא בתלוש ע"ש והטעם הוא ג"כ דאי אפשר להפריש מן התלוש כל שלא עבר על לא תכלה והכא כיון דהפריש פאה כדינו ובא להוסיף אי אפשר להוסיף מן התלוש. והנה שיטת השנו"א עפ"י הירושלמי לר"י דאם שייר קלח אחד כו' הוא דאם שייר קלח אחד משיעור של פאה שהפריש מעט פחות מכשיעור ושייר ג"כ במחובר יכול להוסיף אפילו מן התלוש ואם נתן כל השיעור פאה או שנתן פחות משיעור פאה אלא שלא

הניח כלום במחובר א"י להוסיף וכ"ז דוקא אם מתחילה נתכוין להוסיף אבל לא נתכוין להוסיף בכל אופן א"י להוסיף ע"ש. והנה זה כשנתן שיעור פאה או שנתן פחות ולא נתכוין להוסיף דא"י להוסיף הוא משום דכבר נפטרה שדהו ובלא נתן כשיעור ונתכוין להוסיף דלא נפטר עדיין יכול להוסיף אף מן התלוש אם נשאר גם מן המחובר והטעם דס"ל דכל שאפשר להפריש מן הקמה שיש עוד מחובר אם הפריש מן התלוש ג"כ חל ואין זה מדין חזרה פאה לעומרים ואף דמצות פאה להפריש מן הקמה כיון דאיכא קמה וראוי להפריש לא נפקע ממנו זה החיוב וכיון שלא נפקע אף אם הפריש מן התלוש ג"כ חל רק אם לא שייר כלום ממחובר אף דעדיין לא הפריש כשיעור כיון דאי אפשר עוד להפריש מן הקמה א"כ חובת הפאה להפריש מן הקמה נפקע ודין חזרה פאה לעומרים מעשה דתעזוב שהוא חיוב חדש ל"ש הכא דזה דוקא בשעבר על לא תכלה והכא לא עבר שהרי הפריש פאה ואף שהפריש פחות מכשיעור על לא תכלה לא עבר ולא חזרה פאה לעומרים. (כתב הרמב"ם ז"ל פ"ב ה"ד דשדה שקצרוה לסטים כו' פטורה דחובת הפאה בקמה ע"ש. והנה יש לעיין דבמתני' קתני טעם זה לסיפא בקצר חציה וקצרוה לסטים חציה אבל לא ברישא בקצרו כל השדה דלזה לא אצטריך טעם זה אלא משום דכתיב בקוצרכם פרט לקצרוה לסטים כו' כדאמרינן בת"כ וכ"כ בפה"מ שם ע"ש):

כתב המ"ר בפשיטות דאם קצר חציה והפקיר חציה הזוכה מן ההפקר נותן פאה לכל כיון שכבר נתחייבה כל שדהו בפאה והוי כמו קצר חציה והקדיש חציה דאמרינן דהפודה מיד הגזבר נותן פאה לכל ע"ש ולענ"ד יש לדון בזה טובא דהנה זה דאמרינן דהפודה מיד גזבר נותן פאה לכל הוא דוקא בשלא קצר הגזבר אבל אם קצר הגזבר פטור כדאמרינן בירושלמי ספ"ב דקצר הגזבר חצי חציה ולא הספיק לפדות את השאר עד שפדה את כולה כו' וכל מה שנקצר ביד הקדש כבר נפטר ואע"ג דהתם מיירי שקצר חציה קודם שהקדישה ע"ש וכבר נתחייבה כל השדה כולה מ"מ קציר הקדש פוטר דקצירך ולא קציר הקדש והנה בזה אלים הפקר מהקדש דבהקדש רק קציר הקדש עצמו פוטר אבל זה שהיה הקדש בין קודם קצירה ובין לאחר קצירה אינו פוטר דאם הקדיש קמה ופדה קמה חייב בפאה ובהפקר אם הפקיר קמה וזכה בו אחר פטור מפאה כדאמרינן גבי המפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו דדוקא אם זכה בו הוא אבל אם זכה בו אחר פטור ואף שהיתה הקצירה אחר ההפקר דלא מהני זכיה בהפקר לחייבו בפאה כמו פדייה בהקדש ואף שזכה בו קודם קצירה הוי כנקצר כשהוא הפקר וא"כ כמו קצר חציה והקדיש חציה וקצרה הגזבר דפטור ה"נ כשקצר חציה והפקיר חציה אף שזכה אחר קודם הקצירה פטור ויש לדון בזה:

אמרינן (פ"ד מ"ז) הקדיש קמה ופדה עומריה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה ע"ש רה זה דאמרינן פדה עומרים אפשר לומר דכל לאחר קצירה עומרים קרי ליה אך בפה"מ כתב שם הקדיש קמה קצר הגזבר ועשאום עומרים ואח"כ פדאום כו' משמע דר ן שיקצור הגזבר וגם יעשה עומרים ונראה דעשיית עומרים בכלל קצירה היא לענין פאה ואשכחן עוד יותר מזה לענין שביעית בלאו דלא תקצור שכתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ד מהל' שמטה ה"א) ואם קצר כדרך הקוצרים לוקה כיצד כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר כו' דהכל בכלל קצירת היא לענין שביעית:

בפ"ב (מ"ז) אמרינן שדה שקצרוה עכו"ם כו' פטורה ואמרינן בת"כ בקצרנם פרט לקצרוה עכו"ם מכאן אמרו עכו"ם שקצר שדהו ואח"כ נתגייר פטורה ע"ש. והנה בגיטין (מ"י) גבי הלקט השכחה והפאה של עכו"ם חייבין במעשר ובעינן שם למימר דהיינו של עכו"ם ולקטינהו ישראל וכתב רש"י ז"ל דכיון דעכו"ם לא מיפקד להניח פאה ולקט לא חייל עלייהו שמא כו' ויש לעיין ל"ל טעם זה תי"ל דבקצרכם פרט לקצרוה עכו"ם דאפילו קצר כשהוא עכו"ם ונתגייר דמיפקד ג"כ פטור ואפשר דיש פטורים כאלה מפאה דמ"מ אם הפריש הוי פאה ואשכחן כה"ג גבי תרומה בהפקיר קמה וזכה בה דפטור ומ"מ אם הפריש הוי תרומה כמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל היכא שההפרשה היתה כשהוא עכו"ם דלא מיפקד לא חייל שמא כלל וצ"ע בזה:

הנה זה דאמרינן דאצטריך קרא ובקצרכם לקצר כשהוא עכו"ם ונתגייר נראה דאף בלא נתגייר איכא נפקותא לפי מה דקי"ל אין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מקדושתה בדין היה ישראל שמכר שדה לעכו"ם וקצרה העכו"ם שהמוכר יקח ממנו ויניח פאה וכמו בבכורים דאמרינן בגיטין שם דהמוכר שדהו לעכו"ם לוקח ומביא ממנו בכורים מדאורייתא כיון דאין קנין לעכו"ם בא"י כו' וכתב רש"י ז"ל כיון דבכורים אינן טובלין הוי מצוה דרמיא עליה ואי אין קנין לעכו"ם להפקיעה מקדושתה הו"ל לענין קדושתה ברשות ישראל מחייב ליקח ולהביא ע"ש וה"נ פאה דאינה טובלת הוי מצוה דרמיא עליה ולענין קדושה עדיין של ישראל היא והיה צריך ליקח ולהפריש פאה ואצטריך בקצרכם פרט לקצרוה עכו"ם דקציר עכו"ם פוטר:

ג

גרסינן (פ"א מ"ד) כלל אמרו בפאה כ"ש אוכל ונשמר וגדולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה והתבואה והקטניות בכלל הזה ודעת הרבה מהראשונים ז"ל דזה רק מדרבנן אבל מדאורייתא אינו חייב אלא דגן תירוש ויצהר וכתב הר"ש ז"ל שם דל"ש קצירה אלא בתבואה ותירוש ויצהר חייבין משום דכתיב כרם וזית ע"ש אך

הרמב"ם ז"ל ס"ל דכל שהוא אוכל ונשמר כו' חייב מדאורייתא [ועיין מנחת חינוך סי' רט"ז] והנה הרמב"ם ז"ל לשטתיה מוכרח לפרש כן כיון דס"ל במעשרות דמעשר פירות מה"ת א"כ ע"כ גם הפאה שלהם מדאורייתא דאי מדרבנן איך הפאה שלהם פטורה מן המעשרות איך אתי פאה דרבנן ומפקעת ממעשרות דאורייתא. הנה בשבת (ס"ח) אמרינן כל שהוא אוכל למעוטי ספיחי סטים וקוצה נשמר לאפוקי הפקר כו' והנה זה דהפקר פטור מן הפאה הוא רק בזכה בו אחר אבל אי קדם וזכה בו הוא אמרינן המפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו חייב בפרט ובעוללות בשכחה ובפאה וכתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הכ"ז) המפקיר את כרמו והשכים בבוקר וזכה בו לעצמו ובצרו חייב בפרט כו' שהרי שדך וכרמך אני קורא בו מפני שהיה שלו וה"ה שלו והקשו על הרמב"ם ז"ל הרי אמרו בגמרא הטעם משום דכתיב תעזוב יתירא ונראה דהרמב"ם ז"ל בזה לשטתיה דפסק בפ"א ה"ב כר"י דלא הפריש פאה מן הקמה כו' דאף מפריש מן העיסה ואמרינן בב"ק (צ"ד) דטעמא דר"י אי משום דס"ל שינוי אינו קונה או משום דכתיב תעזוב יתירא ע"ש והרמב"ם ז"ל פוסק דשינוי קונה וע"כ משום תעזוב יתירא. והנה התוס' בב"ק שם הקשו לר"י דדריש לתעזוב יתירא למפריש מן העיסה מנ"ל ההיא דהמפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו מ"ש ומש"ה כתב הרמב"ם ז"ל משום דכתיב שדך וכרמך דלר"י ע"כ אין זה משום תעזוב יתירא:

והנה בתמורה (ו') על ההיא דהמפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו דחייב בפרט כו' משום דכתיב תעזוב יתירא כתב הרגמ"ה ז"ל חייב בפרט ובעוללות בשכחה ובפאה דכל הני כתיב בהו תעזוב דריבה אפילו הפקר ע"ש ונראה מדבריו דכל הפקר חייב בכולהו ולאו דוקא אם זכה בעצמו וזהו עפ"י הירושלמי פ"ק דקידושין דאמרינן שם גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו המחזיק בקרקע חייב דכל המחזיק בקמה חייב בשכחה ובפאה ופטור מן המעשרות ע"ש והא התם שזכו בהן אחרים ומ"מ חייב בשכחה ובפאה וכבר עמד בזה במרה"פ שם וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל בת"כ שכתב דזה דאמרינן נשמר לאפוקי הפקר היינו מין השמור למעוטי מין שאינו חשוב שאין שומרין ומפקירין אותו. אך יש לעיין מההיא דתמורה (כ"ה) דבעי אילפא אמר על הלקט עם נשירת רובו יהא הפקר הפקר הוי או לקט הוי כו' ומכלל דאם הפקיר קודם נשירת רובו הוי הפקר ולא לקט דהפקר פטור מן הלקט ונראה דודאי כשהיה הפקר בשעת קצירה פטור כמ"ש בפה"מ דל"ש עזיבה בדבר שכבר עזוב אך כל שהיה הפקר קודם קצירה ובשעת קצירה אינו הפקר זה ג"כ פטור משום שאינו נשמר ולזה כתב הראב"ד ז"ל דזהו רק מין הנשמר ולאפוקי העוזרדין והערמונים שהביא הראב"ד ז"ל שם שאלה מינים הן מההפקר ע"ש

ולא מהני אפילו זכה בהו קודם קצירה לפי שהן מין שאינו נשמר וכמו בלקיטתו כאחד ומכניסו לקיום דאזלינן בתר המין כדאמרינן בירושלמי גבי המחליק בבצלים וה"נ בנשמר:

אמרינן בירושלמי על ההיא דהאמהות של בצלים חייבין בפאה ר' יוסי פוטר דטעם דר"י דפטר הוא משום הפקר ומקשינן והפקר חייב בפאה היינו דמ"ט דרבנן ואמרינן בזכה בהן אחת אחת ופי' הפ"מ דגלי אדעתיה דלא הפקירן ע"ש וקשה דא"כ מ"ט דר"י אפילו אי נימא דר"י ס"ל דלא אמרינן כיון דזכה בהן אגלאי מילתא דלא הפקירן מעולם מ"מ כיון דזכה בהן עתה בעצמו הו"ל המפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו דאינו נפטר מן הפאה ואף ר' יוסי ס"ל במפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו דחייב בפאה כדמוכח מההיא דנדרים (מ"ד ע"ב) ע"ש ומ"ש השנו"א דר' יוסי ורבנן לשטתייהו צע"ג ובהדיא הוכיחו התוס' ב"ק (צ"ד) דליכא מאן דפליג אההיא דהמפקיר כרמו והשכים בבוקר ובצרו כו' ע"ש ונראה טעמו דר"י באמהות של בצלים כיון דהכל מפקירין אותן הו"ל מין שאינו נשמר ולא מהני מה שזכה בהן הוא וכמ"ש הראב"ד ז"ל בת"כ דמין שאינו נשמר אפילו אלו נשמרין פטור ורבנן לא חשבי לאמהות של בצלים למין בפ"ע כיון דשאר בצלים נשמרין:

אמרינן דהתבואה והקטניות בכלל הזה היינו דנשמרין ולקיטתן כאחד ומכניסן לקיום. והנה בר"ה (י"ג) אמרינן דאורז ודוחן הפרגין והשומשמין אזלינן בתר השרשה מתוך שעשוין פרכין פרכין כו' וכתב רש"י ז"ל שהן קטניות ואין לקיטתן כאחד ומש"ה לא אזלינן בהו בתר לקיטה ע"ש והכא אמרינן דקטניות לקיטתן כאחד ועוד יותר קשה דאמרינן בספרי (דברים י"ד) גבי מעשר עשר תעשר כו' יכול אין לחייב אלא על דגן תירוש ויצהר מנין לרבות שאר פירות ת"ל תבואת יאמרו תבואות אלמלי כן הייתי אומר מה תבואה מיוחדת שמכניסה לקיום אף אני מרבה אלא כיוצא בה הא מה אני מרבה את האורז ואת הדוחן ואת הפרגין ואת השומשמין מנין לרבות קטניות כו' ע"ש ונראה מזה דשאר קטניות חוץ מאורז ודוחן כו' אינו מכניסן לקיום א"כ זה דקטניות חייבות בפאה באיזה קטניות אמרו אי באורז ודוחן ופרגין ושומשמין הא הנך אין לקיטתן כאחד ואי בשאר קטניות היו אין מכניסן לקיום ועוד דבירושלמי (פ"א ה"ד) אמרינן להדיא דאורז ודוחן חייבין בפאה. והנה התי"ט כתב דלקיטתן כאחד היינו שמתבשלין יחד וא"כ ל"ק דאורז ודוחן כו' אף שאין לקיטתן כאחד מ"מ מתבשלות יחד כדאמרינן בר"ה שם הכל הולך אחר גמר פרי ע"ש אך נראה דאף בבישול גמור אינו תלוי דאמרינן בירושלמי שם ה"ד תני ריב"י אומר רוטבי תמרים פטורין מן הפאה לפי שאין ראשון

שבהם ממתין לאחרון ואמרינן מ"ט דרבנן דמחייבי אמר ר"ז מפני שכולן צריכין שאור בב"א היינו שהטלת שאור שלהן הוא בב"א כמ"ש הפ"מ והטלת שאור הוא שיעור של עונת המעשרות כדאמרינן פ"א דמעשרות התמרים משיטילו שאור דבישול גמור בהן הוא משתפרש הגרעינה כדאמרינן בירושלמי ונראה מזה דכל שבאין לעונת המעשרות בב"א שהיא הבאת שליש חשיב לקיטתן כאחד:

והנה לפ"ז הא דחשבינן בפ"א דפאה האוג והחרובין האגוזים והשקדים הגפנים והרמונים והזיתים והתמרים דחייבין בפאה כל הנך עונת המעשרות שלהן הוא בב"א והנה בגפנים ורמונים יש להוכיח דעונת המעשרות שלהן הוא בב"א שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' מעשר והוא מהירושלמי אשכול שהגיע בו אפילו גרגיר יחידי לעונת המעשרות כולו חיבור למעשרות וכאילו הגיע כולו ולא אותו אשכול בלבד אלא כל הרוח שיש בה אותו הגפן שיש בו האשכול וכן רימון שהגיע בה אפילו פרידה אחת כולה חיבור ע"ש א"כ כל הגפנים וכל הרמונים של אותו הרוח באין לעונת המעשרות בב"א וכן בזיתים יש להוכיח דעונת המעשרות שלהן הוא בב"א דאמרינן בירושלמי מעשרות (פ"א ה"ב) זיתים מאימתי חייבין במעשר משביכר צמייא קייטא ע"ש. והנה זה דתלינן עונת המעשרות של זיתים בביכור של פירות אחרים הוא לפי שכתבו התוס' ר"ה (י"ב) דעונת המעשר של כל הפירות הוא הבאת שליש וזה דקתני בתבואה וזיתים משהביאו שליש ובשאר פירות אמרינן התאנים משיבחילו הענבים משיבאישו כו' משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים ע"ש ומש"ה נתנו סימן להבאת שליש של זיתים בזמן ביכור של פירות אחרים והנה מוכח מזה דעונת המעשר בכל הזיתים הוא בב"א כיון דלא נתנו סימן בגופן כ"א בזמן ביכור של פירות אחרים ואי זיתים גופייהו אין עונת המעשרות שלהן בזמן אחד מה שייך ליתן להן סימן בביכור של פירות אחרים. והנה בזה מתיישב מה שהקשו התוס' על רש"י ז"ל מנחות (פ"ו) גבי ג' זיתים הן כו' ופי' רש"י ז"ל דאין הזיתים מתבשלין בב"א והקשו כיון דאין לקיטתן כאחד אמאי חייבין בפאה ע"ש ולפ"ז כיון דלפאה לא תלוי בבישול גמור רק בעונת המעשרות ל"ק דלעונת המעשר הן באין כאחד כדמוכח מהירושלמי אך לפ"ז תקשה באורז ודוחן פרגין ושומשמין אמאי חייבין בפאה הרי כתב הר"ש ז"ל בשביעית (פ"ב מ"ז) דאין מביאין שליש בב"א ונראה דזה דנראה מהירושלמי דכל שמטילין שאור שהוא עונת המעשר בב"א חשיב לקיטתו כאחד אין זה דתלוי רק בעונת המעשרות דכ"ש אם גמר בישולן הוא בב"א דחשיב לקיטתו כאחד רק אף אם אין גמר בישולן כאחד כיון שבאין לעונת המעשרות בב"א חשיב ג"כ לקיטתו כאחד דאז כבר ראוין ללקיטה ע"י הדחק וא"כ אורז

ודוחן כו' נהי דאין הבאת שליש שלהן בב"א מ"מ כיון דגמר בישולן בב"א כדאמרינן בר"ה חייבין בפאה:

הקשה הגר"א ז"ל על הירושלמי בההיא דמודים חכמים לר"ע בזורע שבת או חרדל בג' מקומות שהוא נותן פאה מכל או"א ואמרינן בירושלמי הטעם לפי שאין הראשון ממתין לאחרון ואמרינן דמפריש מכל קלח וקלח והקשה א"כ אין לקיטתו כאחד ואמאי חייבין בפאה ע"ש והנה אף דמוכח מהירושלמי דאם באין לעונת המעשרות בב"א חשיב לקיטתן כאחת מ"מ קושית הגר"א ז"ל חזקה וא"א לומר דאף דאין נגמרין כאחד מ"מ הבאת שליש שלהן הוא בב"א דע"כ בשבת וחרדל כשלוקט את זה האחרים עדיין לא הביאו שליש דאי הביאו שליש אמאי מודים חכמים לר"ע הא ס"ל לרבנן דלא אמרינן לח ויבש ב' מינים וע"כ כשלוקט אלו האחרים עדיין לא הביאו שליש וכה"ג חשיבי כב' שדות כמ"ש הרמב"ם ז"ל מהירושלמי שדה שהגיע חציה עד שליש וחציה לא הגיע והתחיל לקצר כו' דאינו מפריש מן הראשון על האחרון א"כ בשבת וחרדל אף בשעת לקיטתן של אלו האחרים לא הביאו שליש א"כ אין לקיטתן כאחד:

אך מדברי התוס' נראה דלא ס"ל דכל שבאין לעונת המעשרות בב"א חשיב לקיטתו כאחד לפאה שהקשו בר"ה (י"ב ע"א) על הא דתנן האוג והחרובין כו' כיון דמדאורייתא לא מחייבי בפאה אלא זיתים וגפנים בלבד אמאי לא קתני להו ברישא ואי משום דחביבא ליה מילתא דרבנן לתני זיתים וגפנים לבסוף וכתבו דבפאה לא אתיא אלא לפרושי אלו שלקיטתן כאחד כו' א"נ האחרון אחרון אין לקיטתו כאחד כולי האי כמו הראשון שלפניו ופאה שייך בדבר שלקיטתו כאחד ותני לא זו אף זו ע"ש ואי תלוי בעונת המעשרות הא גפנים ורמונים עונת המעשרות שלהן הוא ממש כאחד דאם הגיע גרגיר יחידי כל הגפנים של כל הרוח הגיעו וכן ברמונים א"כ איך אפשר שיש מינים אחרים שעונת המעשרות שלהן הוא יותר בב"א וא"כ אמאי לא קתני גפנים ורמונים ברישא. והנה ז"ש התוס' דאין לקיטתן כאחד כולי האי היינו דאין הפסק גדול ביניהם ומ"מ חשיב לקיטתן כאחד הנה בתאנה דחשיבא אין לקיטתה כאחד ג"כ אין הפסק גדול ביניהן דכולן מתבשלות ביום אחד רק זו שחרית וזו ערבית וכדאמרינן בב"ב (כ"ח ע"ב) אכל תלתא פירי בחד יומא כגון תאנה כו' ורק בצלף משכחת לה תלתא פירי בתלתא יומי ועיין בתוס' שם וצ"ל דבהנך ההפסק עוד יותר קטן ולא חשיב הפסק לענין פאה אך רש"י ז"ל כתב בפסחים (נ"ז) דתאנה אינה מתבשלת כאחת אלא זו גמורה היום ואחרת יוצאה בצדה כל ימות הקיץ ע"ש והנה זה תלוי בגרסאות בב"ב שם דהר"ח והערוך גרסי בצלף אכל תלתא פירי בחד יומא ובתאנה אכל תלתא פירי בתלתא יומי ע"ש:

והנה זה דאמרינן בספרי גבי מעשר מה תבואה מיוחדת שמכניסה לקיום הא מה אני מרבה את האורז ואת הדוחן את הפרגין ואת השומשמין מנין לרבות קטניות כו' דנראה מזה דשאר קטניות אינו מכניסן לקיום נראה דמ"מ אי אפשר לומר דלענין פאה רק אורז ודוחן כו' חייבין בפאה דהא אשכחן שאר מינים שחייבין בפאה כגון שבת וחרדל וכן תלתן כדאמרינן בירושלמי הנח לפניהם כו' תלתן בעמיר וצ"ל דשאר קטניות אינו מכניסן לקיום כמו הנך ולא הוי דומיא דתבואה אבל אין זה שאינו מכניסן לקיום כלל דיש מדרגות בזה ולענין פאה סגי:

אמרינן בירושלמי על ההיא דהמחליק בבצלים כו' דזה דבעינן מכניסו לקיום תלוי רק במין דבעינן רק מין המכניסו לקיום ע"ש הנה אמרינן בירושלמי (פ"א ה"ד) אי מה קציר דבר שלקיטתו כאחד ומכניסו לקיום וחייב בפאה ואומר אף בפועל כן כלומר דאף פועל לא יאכל אלא מדבר שלקיטתו כאחד ומכניסו לקיום אמר ר"י שנייא היא דכתיב וקטפת מלילות בידך אפילו מדבר שאינו לקיום ע"ש דמלילות אינו מכניסן לקיום ונראה מזה דבפאה כה"ג פטור ויש לעיין הא מלילות הוא תבואה שמכניסה לקיום ואותה תבואה הראויה לעשות ממנה גורן ראויה למלילות כדאמרינן בביצה (י"ג) המכניס שבלין לעשות מהן עיסה ונמלך עליהן למלילות כו' א"כ הוא מין המכניסו לקיום רק דעתו למלילות ולא לקיום וצ"ע:

אמרינן (פ"ג מ"ג) המדל נותן מן המשואר ע"מ ששייר והנה זה דהבצלים שהוא מדל פטורין מן הפאה כתב הר"ש ז"ל ב' טעמים חדא דלאו קצירה היא כיון דעושה כן בשביל תקנת הנשארים עוד כתב שם משום דאינו מכניסו לקיום דאותן הבצלים שהוא מדל אין נגמרים ונדקבים ע"ש הנה אמרינן בירושלמי דזה דפטורין הוא דוקא בשעיבה ע"מ להדל ופי' המפרשים ז"ל [ועיין בשנו"א] היינו שמתחילה זרע ע"מ להדל ע"ש. והנה לפ"ז י"ל הטעם דהבצלים שמדל שהן פטורין הוא משום דאינן בכלל זרע השדה כלל והוי כמו כרם הנטוע על פחות מד"א או יותר ממטע י' לבית סאה דאמרינן ה"ז כרם ורואין את האמצעיים כאילו אינן כיון דלמעקר קיימי ואמרינן בירושלמי דמותר להביא זרע תחת האמצעיים ולא הוי כה"כ כיון דלמעקר קיימא אינן בכלל הכרם וה"נ אותן הזרעים שמתחילה עומדים ליעקר מתחילה אינן שייכים להשדה כלל ול"ש שיתחייבו בפאה:

אמרינן מצות פאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה כו' מרחו מעשר ונותן לו וכתבו התוס' (ב"ק צ"ד) דאע"ג דפאה פטורה מן המעשרות כ"ז שלא הפריש פאה ולא בררה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ע"ש אך הר"ש ז"ל פ"א דפאה כתב הטעם דמרחו מעשר ונותן לו משום דאמרינן הלקט והשכחה והפאה שעשאן גורן הוקבעו

ע"ש. והנה טעם התוס' לפי שאינו מבורר אצטריך לר"ל דס"ל בירושלמי הממרח כריו ש"ח שלא מדעתו לא הוקבע וה"נ כיון שהפאה של העני מאי מהני מירוח של בעה"ב וצ"ל משום דקודם שהוברר חשיב כמו הכל שלו. והנה ז"ש התוס' לפי שאינו מבורר חלק העניים חייב במעשר הנה אשכחן כל שלא קרא עליה שם פאה אפילו אי מבורר חלק העני ג"כ חייב במעשרות דאמרינן בתוספתא (פ"ב דפאה) פועלין שהיו עושין אצל בעה"ב אין רשאין לגמור את כל השדה אלא משיירין כדי פאה ואינה פאה עד שיפרישנה בעה"ב לשם פאה ע"ש ולמאי הלכתא אינה פאה עד שיפרישנה כיון דשייר רק כדי פאה א"כ ודאי זהו הפאה ומבורר הוא ומ"מ אמרינן דאינה פאה ואסור לעניים ליקח וחייבת במעשר דבעינן קריאת שם לפאה. ל אמרינן בתוספתא שם עני שראה כדי פאה בין בתבואה באילן אינו רשאי ליגע בה ואסור משום גזל עד שתידע שהוא פאה ע"ש והנה בסנהדרין (פ"ח) אמרינן פאה בפלוגתא דר"י ורבנן דתנן מצות פאה להפריש מן הקמה כו' ר"א אף מפריש מן העיסה ונותן לו וכתב רש"י ז"ל ולת"ק טחנה פטור דקנייה בשנוי ואם הא עני ונטל כדי פאה משטחנה לר"י לא הוי גזל ולרבנן הוי גזל ע"ש ויש לעיין לר"י אמאי לא הוי גזל הא לא הפריש בעה"ב וכ"ז שלא הפריש בעה"ב הוי גזל כדאמרינן בתוספתא וצ"ל דזה דוקא אם דעת בעה"ב להפריש פאה אבל כשאין דעת בעה"ב להפריש פאה כלל יכולים העניים בעצמן להפריש פאה וליטלן ולפ"ז נראה בשדה של חש"ו דאין בעה"ב יכול לקרוא שם על הפאה יכולים העניים ליטול מעצמן בלא הפרשת בעה"ב:

כתב רש"י ז"ל (ב"ק צ"ד) על ההיא דמרחו מעשר וניתן לו ז"ל מרחו מחליק את הכרי ברחת ומירוח הוי גמר מלאכה למעשר הלכך מעשר כל מעשרותיו תחילה ואח"כ נותן לו פאה כדי שלא יפסיד עני שאילו היה נותנו קודם מירוח אעפ"י שעני מצרף לקט שו"פ הרבה ועושה מהן כרי פטור מן המעשר שהרי הפקר הוא אבל עכשיו שנתמרח ביד בעה"ב נתחייב במעשר דהכי אמרינן במס' ברכות לקט שו"פ שעשאן גורן הוקבעו עכ"ל והקשה עליו הרש"ש ז"ל דבברכות (מ') ובסוטה פי' רש"י ז"ל דהלקט שו"פ שעשאן גורן היינו שהעני עשאן גורן ולפי' רש"י ז"ל כאן קשה מאי קמ"ל ר' יצחק הא מתני' היא וידי מעשר ונותן לו ע"ש היינו שמפרש דברי רש"י ז"ל בב"ק דההחילוק הוא בין עשה העני גורן לעשאו בעה"ב אך אין זה כוונת רש"י ז"ל דרש"י ז"ל כאן סובר ג"כ כמו שפי' בברכות ובסוטה דעשאן גורן היינו העני ורש"י ז"ל כאן מחלק רק בין עשאן כרי ובין מרחו דאם העני צירף הרבה ועשה מהן כרי פטור אבל עכשיו שנתמרח ביד בעה"ב חייב וכ"כ הרמב"ם ז"ל (פ"ב דתרומות ה"ט) אלו פטורין מן התרומה כו' הלקט השכחה

והפאה כו' אפילו העמיד מהן כרי ואם עשה מהן גורן בשדה הוקבעו למעשרות וזהו דלא כהירושלמי כמ"ש הכ"מ שם ומ"ש אפילו העמיד כרי הוא לאפוקי ממ"ש בירושלמי (פ"ה דפאה) אמר ראב"י העושה כרי מן הלקט כו' חייב בתרומה גדולה מאחר שבפ' משוח מלחמה לא אמרו שעשאו כרי אלא שעשאן גורן נקטינן כגמרא דידן ע"ש. והנה על הכ"מ יש לעיין ל"ל לדקדק מלשון הש"ס שעשאו גורן ולא קתני שעשאו כרי הרי אמרינן בהדיא לא הפריש מן העומרים מפריש מן הכרי עד שלא נתמרח מרחו מעשר ונותן לו ומוכח דאם עשאו כרי עד שלא נתמרח פטור מן המעשר:

כתב הרע"ב ז"ל (פ"א מ"ו) על ההיא לעולם הוא נותן לשם פאה ופטור מן המעשר עד שימרח כו' דהיינו עד שיעשה כרי וצבור של תבואה והקשה עליו התי"ט הא לקמן (פ"ד מ"ח) גבי המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות כו' פי' כשהוא משוה פני הכרי ברחת ע"ש והנה ל"ק דדברי הרע"ב ז"ל הן עפ"י הירושלמי דלקט שו"פ משעשה כרי נתחייב במעשרות:

כתב התי"ט (פ"א מ"ו) דזה דאמרינן מרחו מעשר ונותן לו ולא אמרינן שיפרישו העניים דפן לא יפרישו העניים והמכשלה הזאת תחת ידו ובתו"ח הקשה עליו דהטעם הוא שלא יפסידו העניים שהוא גרם שיתחייב במעשרות ול"ל טעמים אחרים ע"ש. והנה בתמורה (ו') גבי מצות פאה להפריש מן הקמה כו' מרחו מעשר ונותן לו כתב הרגמ"ה ז"ל מרחו ששיוה פני הכרי ונגמר מלאכתו למעשר אסור באכילה לכ"א עד שיעשר הלכך מעשר ואח"כ נותן לו פאה משום ר"י אמרו אף מפריש מן העיסה עד שלא הורמה חלתה ולכן מאחר שנתחייבה בחלה מפריש חלתה ונותן פאה ע"ש היינו דאף חלה צריך להפריש קודם שנותן פאה ובחלה ל"ש הטעם שלא יפסידו העניים דהא כל פאה חייבת בחלה כדאמרינן בפ"ק דחלה וע"כ כהחי"ט משום דאסור להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן אך מדברי התוס' סנהדרין (פ"ח) יש להוכיח דכל דאינו שייך משום הפסד עניים א"צ להפריש דהקשו שם אמאי קתני מרחו מעשר ונותן לו ולא קתני נמי תורם ונותן לו וכ"ת דתרומה בלא"ה מפריש העני דכל פאה חייבת בתרומה כו' היינו דבתרומה ל"ש הפסד עניים ואי דאיכא נמי טעם דאסור להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן מאי איכפת לן אי כל פאה חייבת בתרומה כיון דמרחו ונתחייב תחת ידו בתרומה צריך להפריש:

אמרינן (פ"ה מ"ב) שבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שבולת אחת ונותן לו וכתב הרע"ב ז"ל דמש"ה צריך לעשר משום הפסד עני דחייב ליתן לו דבר מתוקן כמו שהיתה שבולת של לקט שפטורה מן המעשרות ע"ש ואמרינן בירושלמי דמביא ג' שבלין ומתנה אם הראשונה לקט מוטב ואם אינה לקט מעשרותיה קבועין בשניה ואם השניה לקט

מעשרות הראשונה קבועין בשלישית ונותן הראשונה לעני אך הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה ה"י דמביא רק ב' שבלין ועיין בכ"מ שם דמתנה על שניהם דזו שאינה של לקט יהיו מעשרותיה קבועין בה ונותן שתיהן לעני אחת בתורת לקט ואחת בתורת מעשר והעני מוכר שתיהן לכהן ולא יפרע לו אלא דמי אחת מהן כי השניה היא של כהן כדין ע"ש ויש לעיין הא אכתי איכא הפסד עני כיון דהעני צריך למכור שתיהן לכהן משום ספק תרו"מ והכהן כשנותן לו דמי אחת מהן אינו נותן לו אלא בדמי תרומה כיון דאינו ראוי אלא לכהן ואמאי לא יעשה כדאמרינן בירושלמי דמביא ג' שבלין ותהיה הראשונה חולין בלא ספק ויתננה לעני ונראה דלהרמב"ם ז"ל לא חיישינן לפסידא דעני דאף אם בעה"ב פשע במה שנתערב בגדיש ההיזק להעני נעשה תכף כשנתערב דצריך להפריש תרו"מ מספק ומזיק מתנות עניים פטור דהא הכא לא משתרשרי ליה וזה דצריך לעשר הוא רק משום דאסור להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ולא איכפת לן במה שהעני יהיה צריך למוכרו לכהנים בדמי תרומה אך זה רק בלקט אבל בפאה זה דאמרינן מרחו מעשר ונותן לו שנתחייב במעשרות קודם הפרשת פאה י"ל הטעם דהוי כמפריש פאה פחות מכשיעור כיון שיש שם ממון כהנים דבכל טבל כבר יש שם ממון כהן נמצא שמפריש לעניים פחות מכשיעור פאה ומש"ה מעשר ונותן לו:

אמרינן בתרומות (פ"ט מ"ב) גבי גדולי תרומה וחייבת בלקט בשכחה ובפאה כו' וכתב המ"ר לכאורה מלתא דפשיטא היא בשלמא מה דתני לקמן וחייבת במעשרות ניחא משום דתרומה דעלמא פטורה מן המעשר הכא קמ"ל אע"ג דהגדולין תרומה חייבין דמדאורייתא אינה תרומה אבל לקט שכחה ופאה מהיכא תיתי למיפטר ע"ש היינו דבעלמא תרומה ג"כ חייבת בלקט שו"פ וקשה דבהדיא כתבו התוס' פסחים (ל"ד) דמדאורייתא אין תרומה ומעשר חייבין בלקט שו"פ וגידולי תרומה דחייבין הוא משום שהן תרומה רק מדרבנן ע"ש ובאמת יש לחקור אמאי תרומה פטורה מלקט שו"פ מאיזה טעם פטורה ואין לומר כל שהוא קדש פטור מלקשו"פ דהא כרם רבעי לב"ה דפטור מן הפרט ומן העוללות הוא רק משום דהוי ממון גבוה כדאמרינן בקידושין (נ"ד) וכתב רש"י ז"ל דלא קרינן בו כרמך אבל משום קדושתן אין נפטרין ואפשר כיון דעל תרומה יש מצות נתינה לכהנים א"א לחול עליה מצות נתינה לעניים:

בפ"ג (מ"ו) פליגי תנאי בשיעור הקרקע החייבת בפאה והנה הרמב"ם ז"ל פסק כר"ע דקרקע כ"ש חייבת בפאה והתי"ט עמד ע"ז וכתב דריב"ב דאף דקדם לר"ע לא היה רבו והני תנאי דפליגי על ר"ע אין שנים חברים בסברא אחת אלא כולהו פליגי אהדדי ע"ש ונראה דמקור הרמב"ם ז"ל מדאמרינן בירושלמי (פ"ג ה"א) גבי ומודים חכמים לר"ע

בזורע שבת או חרדל בג' מקומות שנותן פאה לכל או"א אמר שמואל לפי שאין ראשון שבהם ממתין לאחרון על דעתיה דשמואל מפריש מכל קלח וקלח ע"ש דכל קלח וקלח חשיב כשדה בפ"ע וקשה א"כ אמאי חייבין בפאה כלל וע"כ משום דקרקע כ"ש חייבת בפאה וכן כל קלח וקלח חשיב קרקע כ"ש וכדאמרינן בירושלמי (פ"ג ה"ז) לר"ע דקרקע כ"ש חייבת בפאה היינו קלח אחד ומוכח דאף חכמים ס"ל דקרקע כ"ש חייבת בפאה ופסק כחכמים דהלכה כרבים:

כתב הרש"ש ז"ל (פ"ג מ"ו) דלוקח חייב בפאה אף שלא קנה קרקע והוכיח ממה דאמרינן המוכר קלחי אילן כו' דאף דהתם אי"ל קרקע ללוקח ומ"מ חייב בפאה והקשה מזה על הרשב"ם ז"ל שכתב בב"ב (ק"נ) על ההיא דקרקע כ"ש חייבת בפאה דבפאה כתיב פאת שדך קרקע כ"ש אלמא בעינן קרקע ע"ש. והנה זה דאם מכר קמתו ושייר קרקע לפניו דחייב בפאה מוכח להדיא מההיא (דפ"ה מ"ו) דהמוכר את שדהו המוכר מותר והלוקח אסור והביא שם הר"ש ז"ל מהירושלמי מתני' בשמכר לו שדה וקמתה אבל מכר לו קמה ושייר לו שדה אצל זה אני קורא שדך ואצל זה אני קורא קצירך ע"ש ומוכח דאם מכר קמה ושייר קרקע לפניו חייב בפאה אך מוכח ג"כ משם דבין הקציר ובין השדה מחייבין הפאה דהא בין הלוקח ובין המוכר אסורין דאצל זה אני קורא קצירך ואצל זה אני קורא שדך דשניהם חשיבי בעלים לענין פאה ואסורים ליטלה רק לא בעינן שהקרקע והקמה יהיו של אחד א"כ ל"ק על הרשב"ם ז"ל שכתב דקרקע כ"ש חייבת בפאה משום דכתיב פאת שדך דהשדה ג"כ מחייבת בפאה דבעינן קרקע. והנה בהגהות תפארת יעקב שם הביא על דברי הרש"ש ז"ל התוספתא דפ"ב דפאה עכו"ם שמכר קמתו לישראל חייב בפאה אך הביא שם ראיה מדברי התוס' תמורה (ו') דבעינן שיהיה לו קרקע היינו ממ"ש התוס' שם על ההיא דהמפקיר כרמו והשכים לבקר ובצרו דחייב בלשו"פ דזהו רק בזכה בגוף השדה אבל אם זכה רק בפירות פטור והיינו משום דאי"ל קרקע ע"ש. והנה התוספתא דעכו"ם שמכר קמתו לישראל כו' כיון דע"כ אתיא כמ"ד אין קנין לעכו"ם בא"י כו' שדה של עכו"ם שפיר מחייבת בפאה מיהו אם גם הקמה של עכו"ם פטורה דממעטינן מקרא דקצירך ולא קציר עכו"ם אבל שדה עכו"ם לא ממעטינן א"כ במכר קמתו לישראל שפיר מהני השדה של עכו"ם והקמה של ישראל יחד לחייב בפאה כיון דלא בעינן שיהא הקרקע והקמה של אחד אבל התוס' בתמורה במפקיר כרמו והשכים לבוקר ובצרו אם לא זכה בגוף השדה ועדיין היא הפקר השדה עצמה פטורה מפאה דכמו אם הקמה הפקר פטורה ה"נ אם השדה הפקר דשדך וכרמך ולא של הפקר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל במפקיר כרמו ולשחר עמד ובצרו דחייב משום דקרינן ביה שדך

וכרמך דמשדך וכרמך ממעטינן של הפקר דלחיוב פאה בעינן ג"כ קרקע דאף השדה מחייבת בפאה רק לא בעינן שתהא השדה והקמה של אחד אבל כל שהשדה פטורה אף הקמה פטורה:

ד

גרסינן ב' עומרים שכחה ג' אינו שכחה כו' והצה הטעם דג' אינו שכחה כתב הרשב"ם ז"ל (ב"ב ע"ב ע"ב) משום דג' הוי גדיש וכ"כ הראב"ד ז"ל בת"כ ובירושלמי שהביא הר"ש ז"ל (פ"ו מ"ו) אמרינן בעומר שי"ב סאתים אי נידון כגדיש או כעומר ונ"מ לב"ה דב' עומרים שכחה ג' אינו שכחה דאם אחד מהם סאתים אם הוא גדיש אינו נידון כשורה ואינו משלים את השורה ג' לב"ה וד' לב"ש ע"ש ונראה דזה דג' לב"ה וד' לב"ש אינו שכחה הוא משום דנידון כשורה וכן שם מ"ד הביא מהירושלמי עימר את הראשון והשני והשלישי ושכח הד' אית תני אם נטל החמישי ה"ז שכחה ואית תני אם שהה ליטול החמישי ה"ז שכחה אמר ר' בון כו' מ"ד נטל החמישי כשיש שם ששי כו' ועד שלא נטל החמישי לא כבר נראה הד' לידון כשורה כו' ופי' הר"ש ז"ל דאתיא כב"ה דג' אינו שכחה ונדון כשורה ע"ש היינו דזה דג' אינו שכחה הוא משום דהוי שורה. והנה זה דג' חשיב שורה אין זה רק בפאה רק בכ"מ ואף בכלאים כן כמ"ש הרמב"ם ז"ל (רפ"ז דכלאים) ועיין בכ"מ שם היינו דכמו דאמרינן ושכחת עומר ולא גדיש ה"נ עומר ולא שורה [יש לחקור לר"י דס"ל דתלוש ומחובר מצטרפין לסאתים אי מצטרפין ג"כ לשלשה דאינה שכחה דאפשר דתלוש ומחובר ל"ש שיצטרפו לשורה] הנה יש לעיין במה דאמרינן דג' אינו שכחה היינו כשמעמר את השורה אם עבר והניח ג' עומרים אינו שכחה הא כשעבר על ב' עומרים כבר נעשו שכחה דהא חלות השכחה הוא כשעבר עליה שהוא בבל תשוב א"כ אח"כ כשעבר עוד על אחד איך נעקרת השכחה למפרע וצ"ל דחלות השכחה הוא שכבר התחיל לעמר האחרת ובההיא דסאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה דאוקמינן בירושלמי כגון ששכח שאינה עקורה קודם כמה שהביא הר"ש ז"ל שם ולר"י אם לא בא רשות העני באמצע מצטרפין ואף כששכח אינה עקורה היינו הקמה כבר חלתה השכחה וזכו בה עניים וכששכחז אח"כ העקורה איך מתבטל דין השכחה משאינה עקירה ואפשר היה לומר דה"נ מיירי באופן שעדיין לא חלתה השכחה על שאינה עקורה כגון שעדין לא עבר ממנה אך רימז על ההיא דאם באה רשות עני באמצע כתב ויהיה זה כשיזכה בקצת הדבר ההוא בתלוש או במחובר ואח"כ נשכח קצתו האחד אז לא יצטרף עמו הקצת האחר כו' ע"ש א"כ מיירי בשכחה גמורה שכבר העני יכול לזכות בו ודוקא אם כבר זכה בקצתו אז אינו מצטרף ואם לא זכה מצטרפין ואינו שכחה

אף ששכח זה אחר זה וקצת תימה כיון דכבר נעשה ממון עניים שיכולים לזכות בו איך יתבטל אח"כ ממון עניים למפרע:

הנה בזה דג' עומרים אינו שכחה יש לחקור אי ב' שדות מצטרפין לזה כגון שהיה ביניהם דברים המפסיקין לפאה וכעין זה חקר המנחת חינוך סי' תקצ"ג בזה דבעינן תחלת קצירה לשכחה אי מפסיק לזה שמפסיק לפאה והביא שם ראיה ממ"ש הר"ש ז"ל דבצלים ושומים מצטרפין לסחתים אף שהן ב' מינים ובפאה חייבין בב' פאות ומ"מ בשכחה מצטרפין ע"ש אך בירושלמי (פ"ו ה"ג) אמרינן ר"י ברבי אמר היה שם אמת המים על פני כל השדה אם עיקר את המחרישה מצד זה ונותנה בצד זה אינו נידון כשורה ואם לאו נידון כשורה ע"ש וע"כ הטעם משום דטפסקת לב' שדות ומוכח דאף לזה דג' עומרים אינו שכחה בעינן שדה אחת ומפסיק בה מה שמפסיק לפאה והנה בזה אפשר לומר מה דאמרינן בירושלמי (פ"ו ה"י) בההיא דהקמה מצלת את העומרים דלרבנן אינה מצלת אלא את שלו ואינה מצלת אלא מינה ע"ש דהטעם משום דשלו ושל חברו חשיבי ב' שדות לענין פאה וכן ב' מינים וה"נ לענין שכחה ומש"ה אין מצילין דב' שדות אין שייכות זו לזו לדיני שכחה:

אמרינן דעומר שיש בו סאתים ושכחו אינו שכחה ובירושלמי אמרינן תרי טעמי משום דכתיב ושכחת עומר בשדה עומר שאתה יכול לפשוט ידך וליטלו אי תניי תני ושכחת עומר ולא גדיש ע"ש וכתב המ"ר (פ"ז מ"ב) דהטעם דעומר ולא גדיש משום דהוי דבר המסוים דעתיד לזוכרו ע"ש. והנה בזה אתי שפיר מה דאמרינן שם בירושלמי דנ"מ בין הנך תרי טעמי בשכח עומר בצדו דאי עומר שי"ב סאתים חשיב עומר לכ"ע העומר ששכח בצדו הוי שכחה ואי חשיב גדיש הוא מחלוקת ב"ש וב"ה בעומר שהוא סמוך לגדיש ע"ש ובההיא דעומר הסמוך לגדיש הטעם הוא משום דבר המסיים אך יש לעיין דאמרינן (בב"ב ע"ב) דעומר שי"ב סאתים תורת עומר עליו ותורת גדיש עליו תורת גדיש עליו דהוא אינו שכחה ותורת עומר עליו דשנים והוא אינו שכחה ע"ש ואי נימא הטעם דהוא אינו שכחה משום דעתיד לזוכרו א"כ הוי כמי שלא שכחו כלל ואיך יצטרף לשנים שלא יהיו שכחה. והנה לפמ"ש הרשב"ם ז"ל שם מהספרי דהטעם דג' אינו שכחה הוא ג"כ משום דהוי גדיש א"כ לפמ"ש המ"ר דטעם דגדיש לא הוי שכחה הוא משום דעתיד לזוכרו א"כ ה"נ הטעם זה דג' אינו שכחה וי"ל דזה דג' אינו שכחה לפי שהן גדיש ועתיד לזוכרן הוא רק היכא שאחד מהם בעצמו אינו גדיש רק יחד הן גדיש אז זוכר כולן יחד כי נזכר הוא על הגדיש אבל אם אחד מהם הוא גדיש בכ"ע ונזכר עליו בפ"ע אינו מועיל שיזכיר בשבילו האחרים וזהו מה דאמרינן בירושלמי דעומר שי"ב סאתים אי תורת

גדיש עליו אם שכח ב' עומרים בצדו אינו נידון כשורה דאינו מועיל שיזכור האחרים אבל תלמודא דידן ס"ל ותורת גדיש עליו ותורת עומר עליו דאף שעתיד לזוכרו בפ"ע מ"מ מועיל ג"כ שיזכיר הב' עומרים שבצדי אך בעיקר יש לעיין על המ"ר שכתב בעומר שייב סאתים דהטעם משום מסוים הא כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ח) דאם כל עומרי השדה הן של סאתים ג"כ אינו שכחה ע"ש והא התם אינו מסוים והוי כמו כל הזיתים נטופים רהוי שכחה כדאמרינן בירושלמי ואפשר דשל סאתים כיון שהוא גדיש מתוך חשיבותו הוא זוכרו והוי כמו זיתים לר"י לאחר שהחריב אנדרינוס את א"י דאינו שכחה ואף שכולן חשובין:

אמרינן בירושלמי (פ"ו ה"ג) היה עומר אחד גדול ועימר צד התחתון צד העליון מהו שידון כשורה ופי' המפרשים ז"ל היינו שעומר לצד התחתון וסמך צד העליון בעץ ע"ש ויש לעיין תי"ל שהוא צף ובסוטה (מ"ה) איבעי לן אויר שדה אי הוי כשדה ופי' רש"י ז"ל כגון שצפה ע"ג אבן או ע"ג עמוד ובירושלמי בכמה מקומות אמרינן דצף אינו שכחה ואפשר דהכא בעימר צד התחתון אין האיבעיא לגבי העליון עצמו אי הוי שכחה אלא לגבי שנים האחרים ששכחן דאי נידון כשורה מצטרף לג' ואין להם שכחה ואף דאין השכחה מהני לעצמו מ"מ מועיל להצטרף ולהצילן וכדאמרינן בירושלמי בעומר שי"ב סאתים אם אין הטעם דהוי גדיש רק ממעטינן מקרא ושכחת עומר כו' עומר שאתה יכול לפשוט ידך כו' אם שכח ב' עומרים בצדו נידון כשורה ומצילן ואף דעליו בלא"ה לא הועילה השכחה מ"מ מצטרף ומצילן:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הכ"ב) השוכח אילן בין האילנות אפילו היה בו כמה סאין או ששכח ב' אילנות ה"ה שכחה ג' אינו שכחה אח"כ בהכ"ד כתב היה מסוים בדעתו ה"ז כמפורסם כו' אבל אם התחיל בו ושכח מקצתו ה"ז שכחה ואעפ"י שהוא מפורסם והוא שיהיה הנשאר בו פחות מסאתים אבל סאתים אינו שכחה אא"כ שכח כל האילן כמו שבארנו ע"ש וקשה מאד טעם הדבר דאם שכח רק מקצת כי יש בו סאתים אינו שכחה ואם שכח כל האילן אף אם י"ב סאתים ג"כ הוי שכחה. ולבאר שיטת הרמב"ם ז"ל נראה דהנה דין סאתים במחובר דאינו שכחה שונה לגמרי מדין סאתים בתלוש דאינו שכחה דטעמו דעומר שי"ב סאתים דאינו שכחה משום דושכחת עומר כו' עומר שאתה יכול לפשוט את ידך כו' וכן עומר ולא גדיש ל"ש במחובר וגם בדיניהם אינם שוין דבתלוש בעינן שיהא בו סאתים ממש אבל במחובר אמרינן דאי אין בהם סאתים רואין את השבלין הדקות כאילו הן בריאות וארוכות ואת השדופות כאילו הן מלאות כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"ה הי"ט) והוא מהירושלמי אבל בתלוש לא אמרינן רואין כמ"ש

הר"ש שיביליו ז"ל [ונראה דזהו מה דאמרינן בתוספתא (פ"ג) יפה כח העני בקמה יותר מבעומר ובעומר יותר מבקמה הקמה י"ב לקט שו"פ משא"כ בעומר העומר שי"ב סאתים ושכחו אינה שכחה הקמה אינו שכחה עד שיהיו בו סאתים ע"ש כלומר בקמה אף פחות מסאתים אינו שכחה ובזה יפה כח העני בעומר יותר מבקמה ונראה דהיינו דרואין את הדקות כאילו הן בריאות ואף שעתה הן פחות מסאתים ג"כ אינו שכחה וזה אינו בעומר] ונמצא דבקמה שיעור של סאתים אינו אלא שיעור בשבלים שאם שכח מספר של שבלים כזה שאם היו ענוה של שעורים היו בהם סאתים אינו שכחה ולא איכפת לן באותן השבלין מה הן אי שדיפות או מלאות דאין השיעור במדה כ"א במספר וכמו בתלוש ב' שכחה ג' אינו שכחה במחובר שיעור שבלין כזה הראוי לעשות סאתים אילו היו מלאות וארוכות אינו שכחה. והנה בשכחת עומרים ל"ש שיעור של שבלין כיון שהן עומרים על כל העומר רק שכחה אחת ששכח מלעמרו ורק אם שכח ג' עומרים על כל עומר ועומר שכחה בפ"ע וכיון שכן ג' אינו שכחה אבל במחובר ששכח מלקצרו על כל שבולת ושבולת קצירה בפ"ע וכששכח מקצת שבלין לקצור על כל שבולת ושבולת שכחה בפ"ע ששכח מלקצרה ובעמרים דחשיבי השיעור ג' דאינה שכחה ובשבלין השיעור הוא כדי לעשות סאתים והנה באילן אם התחיל בו ושכח מקצת הפירות לקצרן א"כ השכחה היתה על הפירות שאלו הפירות שכח מלקצור הוי כקמה דשיעורו בסאתים אבל שכח אילן שלם אין השכחה על כל פרי ופרי אלא על כל האילן שכחה אחת ששכח זה האילן לקצרו והוי כמו עומר דעל כל העומר שכחה אחת ול"ש לדון עליו בשבלין א"כ בשכח אילן שלם אינו שייך לדון עליו מדין סאתים של קמה דשם על כל שבולת ושבולת שכחה בפ"ע ול"ש לדון ג"כ מדין סאתים של עומרים דהתם משום דהוי גדיש א"נ בעינן עומר שאתה יכול לפשוט את ידך כו' וזה ל"ש במחובר ורק הדין דשנים שכחה ג' אינו שכחה זה איכא אף באילנות דאילנות דחשיבי הוי כמו עומרים דהשיעור בהם דג' אינו שכחה [הנה הכ"מ הקשה שם על הרמב"ם ז"ל דבזית שאינו נטופה אם התחיל בו אם יש בו סאתים אינו שכחה ואם שכח כל האילן הוי שכחה א"כ טפי הוי שכחה אם לא התחיל בו משהתחיל בו ובזית נטופה הוי איפכא דאם לא התחיל בו לא הוי שכחה ואם התחיל בו הוי שכחה ע"ש אך נראה דל"ק דבזית נטופה הטעם דלא הוי שכחה הוא משום שי"ל שם ונזכר ובעינן שיהא נזכר מעצמו אף אם לא יפגע בו עוד כמ"ש הרמב"ם ז"ל וזה שייך רק אם שכח כל האילן ונזכר מעצמו שאותו הזית הנטופה עדיין לא בצר אבל אם התחיל בו ושכח מקצת זיתים מלבצרן מה שייך שיזכור הא אותן הזיתים שלא בצרן אין להם שם בפני עצמן שיהא נזכר עליהן שלא בצרן]:

כתב התי"ט בפ"ו דשכחה ע"י סיבה אינה שכחה ובההיא דהקוצר בלילה והמעמר והסומא י"ל שכחה ואם היה מתכוין ליטול הגס הגס אינו שכחה כו' כתב השנו"א כיון רמטרדתו ליטול הגס שכח הדקין הוי שכחה באונס ואינו שכחה וכמו עמדו עניים בפניו ע"ש. והנה בסוטה (מ"ה) אמרינן בשדך פרט לשצפו עומרים לתוך שדה של חברו וכתב רש"י ז"ל שנשבה הרוח והרימה את העומרין מן הארץ והציפתן לתוך שדה ש"ח ושכחן כסבור שאינן שלו נפקא מבשדך ולא בשדה חברך דלא הוי שכחה ע"ש ויש לעיין הא הוי שכחה ע"י אונס כיון דקסבור שאינן שלו ול"ל קרא משום דבשדך ולא בשדך חברך. והנה י"ל דזה לא מקרי אונס דרק אם איזה מעשה גורם השכחה אבל אם המקום או הזמן גורם השכחה לא איכפת לן וכמו מעמר בלילה דאע"ג דהלילה גרמה שישכח אין זה אונס דשכחה נוהגת בכל המקומות ובכל הזמנים אף שנוח שם לישכח אבל אם איזה מעשה גרמה כגון טרדתו או שעמדו עניים בפניו מקרי אונס. הנה כתב הר"ש ז"ל (פ"ז מ"ב) על ההיא דזית שנמצא עומד בין ג' שורות של ב' מלבנים ושכחו אינו שכחה דלא מסתבר כלל לפרש טעמא לפי שהשורות מכסות את הזית הוי כחפוהו בקש או עמדו עניים בפניו ע"ש וי"ל הטעם דלא הוי כחפוהו בקש כו' כיון דהמקום גורם השכחה בלא שום מעשה לא איכפת לן משא"כ חפוהו בקש או עמדו עניים בפניו אך הרמב"ם ז"ל בפה"מ ובפסקיו כתב בזית הנמצא בין ג' שורות כו' הטעם דאינו שכחה הוא משום דהאילנות הסתירוהו וע"כ אין הטעם משום טמון דהרמב"ם ז"ל פסק ברפ"ה דטמון הוי שכחה והטעם משום דהוי שכחה ע"י אונס ואע"ג דהתם המקום גרמה השכחה בלא שום מעשה וע"כ ס"ל להרמב"ם ז"ל דאף כה"ג חשיב שכחה ע"י אונס והנה זהו נמי טעמו של הרמב"ם ז"ל שפסק (בפ"ה ה"ד) כהירושלמי בנתן עומר ע"ג עומר דאין התחתון שכחה דהוא דוקא בזכר את העליון וכן שם ה"ג בחיפוהו בקש כתב דדוקא בזוכר את הקש והראב"ד ז"ל השיג שם וכתב דדברי הירושלמי הוא רק לר"ש דטמון אינו שכחה וכל שזוכר את העליון חשוב טמון וכתב הכ"מ דהרמב"ם ז"ל ס"ל דדברי הירושלמי הוא אליבא דת"ק ע"ש והטעם הוא משום דהוי שכחה ע"י סיבה מפני שהיה טמון וזה דוקא בזוכר את העליון או את הקש שחיפוהו ובזה ליכא פלוגתא כלל אבל אם העליון או הקש שחיפוהו בו ג"כ שכח א"כ אי אפשר לומר שהשכחה היתה מפני שהוא טמון ולא הוי אונס ואז תלוי רק אי בטמון איכא שכחה ובזה פליגי ת"ק ור"ש והנה יש להוכיח דההיא דחיפוהו בקש דאינו שכחה אינו משום טמון דהנה בירושלמי איבעי לן היה כלו מחופה אי הוי שכחה ופשטינן מההיא דהמעמר בלילה וסומא שעימר שהוא כלו מחופה וי"ל שכחה ע"ש. והנה (בפ"ו מ"י) אמרינן כל הטמונים בארץ כגון הלוף

והשום והבצלים ר"י אומר אי"ל שכחה וחכ"א י"ל שכחה ע"ש וטעמו דר"י הוא משום טמון אלמא דמאן דס"ל טמון אינו שכחה אף כולן טמונין כן וע"כ האי דחיפוהו בקש אינו משום טמון ואתיא כרבנן:

והנה בההיא דאם היה מתכוין ליטול את הגס הגס אי"ל שכחה כתב השנו"א משום דהוי שכחה ע"י אונס דמטרדתו ליטול הגס שכח הדקין ובירושלמי (ספ"ו) כתב הפ"מ הטעם דמתכוין ליטול הגס אף הדקין אינו שכחה משום דזה דלא נטלן אינו משום שכחה רק שרוצה ליטול תחילה הגסין ע"ש אך לפ"ז אינו ענין לההיא דלעיל דהמעמר בלילה וסומא שעימר דאף בכל אדם כן אך הרמב"ם ז"ל בפ"ה ה"ח) כתב ואם היה הסומא או הקוצר בלילה מתכוין ליטול את הגס אי"ל שכחה ע"ש וכן מהירושלמי נראה דקאי אדלעיל על הקוצר ומעמר בלילה וכן סומא כו' דאמרינן שם הקוצר בלילה והמעמר כו' אמר ר' יונה לא סוף דבר גסין אלא אף דקין דכי מאחר שדרכו ליבחן בגסין אפילו דקין אי"ל שכחה ע"ש ונראה פירוש הירושלמי דאם הסומא מבחין את הגסין ונוטלן וכן בלילה אם הגסין הוא מבחין ורואה אותן ונוטלן והדקין אינו מבחין אינו שכחה והטעם דלא הוי שכחה על הדקין נראה לפי מה דאמרינן בירושלמי לעיל דסומא ולילה הוי כחיפוהו בקש והטעם דהוי שכחה הוא משום דהוי ככלו מחופה אבל היכא דהגסין מבחין והדקין אינו מבחין א"כ אין כלו מחופה והוי הדקין כחפוהו בקש דאינו שכחה:

כתב הרמב"ם ז"ל (רפ"ה) העומר ששכחוהו פועלים ולא שכחו בעל השדה שכחו בעל השדה ולא שכחוהו פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותן בעת ששכחוהו אינו שכחה עד שישכחוהו כל אדם ע"ש והנה יש לעיין ל"ל לאשמועינן דאם שכחוהו פועלים דאינה שכחה ומפקינן לה מקרא כי תקצור ושכחת כו' הא לא גריעי פועלים משאר אדם והנה אפשר היה לומר דיש חילוק בין פועלים לשאר אדם דהפועלים אם זוכרים בשעה ששכח בעה"ב אינו שכחה אבל באחרים בעינן דוקא שרואין בעת ששכחוהו פועלים ובעה"ב וכמ"ש הרמב"ם ז"ל היו שם אחרים עוברין ורואין אותן בעת ששכחוהו כו' אבל אם ראו קודם רק לא שכחו בעת ששכחוהו פועלים ובעה"ב לא מהני אך הרדב"ז ז"ל כתב שם הטעם באחרים רואין אותן דלא קרינן ביה ושכחת כיון דאיכא אחרים שיזכירוהו ע"ש א"כ להאי טעמא כל שאחרים זוכרין ג"כ לא הוי שכחה והנה זה דעמדו עניים בפניו דאינה שכחה ופסקה הרמב"ם ז"ל ותי"ל משום דאחרים רואין אותן ולהרדב"ז ז"ל אתי שפיר כיון דהטעם דאחרים רואין אותן הוא משום דיזכירוהו אבל העניים לא יזכירוהו ולפי' הרדב"ז ז"ל אפילו אי ליכא פועלים כלל כל שאחרים רואין אותן אינה שכחה לפי שיזכירוהו אך לפ"ז יש לעיין ל"ל קרא דבעינן שישכחוהו פועלים:

כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ה הכ"ג) גבי זית שי"ל שם בשדה דאינו שכחה שנאמר ושכחת עומר בשדה עומר שאתה שוכחו לעולם ואין אתה יודע בו אלא אם תשוב ותראהו יצא זה שאתה זוכרו לאחר זמן ואעפ"י שלא תפגע בו מפני שהוא ידוע ומפורסם ע"ש דבעינן שתהא הזכירה מצד עצמו אבל היכא דהזכירה תהיה מחמת שיפגע בו אח"כ ואף דודאי יפגע בו לא מהני ונראה מזה דכמו שהשכחה עצמה בעינן שתהיה מעצמו ולא ע"י סיבה הגורמת לכך ה"נ זה דהזכירה שאח"כ מבטלת השכחה בעינן ג"כ שתהא זכירה מעצמו בלא סיבה הגורמת לכך ולפ"ז לאו דוקא אם הזכירה ע"י שיפגע בו אלא כל שהזכירה תהיה ע"י סיבה ולא מעצמו אינה מבטלת השכחה ולפ"ז קשה מה שפי' הרדב"ז ז"ל דהטעם דאחרים רואין אותן דאינה שכחה הוא משום שהאחרים יזכירוהו אמאי מתבטלת השכחה מאי אולמא מה שהאחרים יזכירוהו מהוא עצמו ופגע בו כיון דבעינן שתהא הזכירה מעצמו ואפשר דהחילוק הוא בזה דכשאחרים רואין אותן כבר יש עתה הסיבה שע"י זה יזכור אח"כ דהיינו ידיעת האחרים דע"י זה יזכירוהו אח"כ אבל הזכירה ע"י שיפגע בו אף שודאי יפגע בו מ"מ עדיין אין עתה הסיבה למה שיזכור אח"כ וצ"ע בזה:

אמרינן (בפ"ו מ"ב) עומר שהוא סמוך לגפה ולגדיש כו' בש"א אינו שכחה ובה"א שכחה וביושלמי ובתוספתא פליגי תנאי וס"ל לר"א דב"ש וב"ה פליגי בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו בצד הגפה או בצד הגדר שבש"א אינו שכחה מפני שזכה בו ובה"א שכחה והנה הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה ה"ג עומר שהחזיק בו להוליכו לעיר והניחו בשדה ושכחו אינו שכחה אבל אם נטלו ממקום למקום אעפ"י שהניחו סמוך לגפה או לגדיש או לבקר או לכלים ושכחו ה"ז שכחה ע"ש ונראה לפרש דברי הרמב"ם ז"ל דהנה יש לעיין מה דאמרינן בירושלמי לב"ש דאינה שכחה מפני שזכה בו איך מהני זכיה הא לעולם כשהשדה מלאה עומרים א"י לומר תזכה לי שדי כמ"ש התוס' (ב"מ י"א) ורק אחר שיצא קצת מרשותו מהני זכיה כמ"ש תוס' שם והרמב"ן ז"ל דל"ש זכיה בדבר שהוא ברשותו לגמרי ונראה דלעולם בעומרים קודם שעימרן כיון דמהני בהו שכחה יצאו קצת מרשות בעה"ב לענין דמהני בהו שכחה לצאת מרשותו לגמרי ושייך בהן זכיה מיהו אין בעה"ב יכול לזכות בהן שזהו דין שכחה אך כשהחזיקו בו להוליכו לעיר כיון שעתה אינו ראוי עוד לשכחה כיון שהוא בידו להוליכו לעיר ואי אפשר עוד לשכוח אז יכול לזכות בו במה שיצא קצת מרשותו וכיוצא בזה כתב השמ"ק בשם הראב"ד ז"ל בב"מ על ההיא דושכחת בשדה ולא בעיר כו' שכוח מעיקרא כו' וכתב ז"ל וה"ד שכוח מעיקרא כגון שלא חזר פניו ממנו עד ששכחו וחזר את פניו והניחו לאחוריו בשכחתו זהו שכוח

מעיקרו כלומר משעה שהוא ראוי להיות שכחה שאינו רשאי לשוב עוד לקחתו אבל אם זכרו כל שעה אפילו משהפך פניו ממנו אעפ"י ששכחו אח"כ אינו שכחה שכבר זכתה לו שדהו משעה שהיתה ראוי להיות שכחה כו' עכ"ל ומוכח דלעולם שייך זכיה בעוחרים אף שלא יצאו קצת מרשותו דהא התם לא יצאו עדיין מרשותו דלזה גופא שייך זכיה שלא תהני להו שכחה דזה דמהני בה שכחה זה גופא מקרי שיצאו קצת מרשותו מיהו בעלמא לא מהני זכיה שזהו דין שכחה אך כל שהיה שעה הראויה לשכחה ולא היתה אז שכחה בכה"ג מהני זכיה וכן אם היה שעה שאין העומר ראוי עוד לשכחה ג"כ מהני אז זכיה ולכן בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר דאינו ראוי עוד לשכחה זוכה בו ואף שהניחו אח"כ ושכחו לא מהני כיון שהיה קודם ראוי לשכחה וזכה בו אי אפשר לחול עליו עוד הפעם הדין שיהא ראוי לשכחה דב' פעמים אי אפשר לחול עליו זה הדין וכמ"ש בשנו"א על ההיא דהמעמר לגדיש י"ל שכחה ממנו ולגורן אי"ל שכחה דמש"ה ממנו ולגורן אי"ל שכחה דפעם אחת היה שכחה ושוב אינו מחויב בשכחה ע"ש וההיא דממנו ולגורן היינו שנמלך אח"כ להוליכו לגורן ואף שעתה הוא גמר מלאכה מ"מ כיון דקודם לא היה דעתו כן וחל הדין שיהא ראוי לשכחה כשעימר לגדיש אי אפשר לחול עוד הפעם זה הדין שיהא ראוי לשכחה אך זה דוקא בשהחזיק בו להוליכו לעיר כיון דאז אינו ראוי עוד לשכחה זכה בו ואף אם נמלך והניחו בשדה לא מהני תו שכחה אבל אם נטלו ממקום למקום כיון דלטלטל ממקום למקום בשדה נטלו ולעמרו אח"כ עם שאר העומרים א"כ היה כל העת ראוי לשכחה לא מהני זכיה וכשנטלו להניחו אצל הגפה ואצל הגדר בזה פליגי ב"ש וב"ה כיון שנטלו להניחו אצל דבר המסוים שקשה לשכוח שם ס"ל לב"ש דהוי כמו שנטלו להוליכו לעיר ויכול לזכות בו וב"ה סברי כיון דאפשר לשכוח אף אצל דבר המסוים עדיין ראוי לשכחה הוא ולא הוי כהחזיק בו להוליכו לעיר וא"י לזכות בו וזהו מ"ש הרמב"ם ז"ל ואעפ"י שהניחו סמוך לגפה כו' ה"ז שכחה דזהו שהניחו סמוך לגפה הוי רבותא דהוי שכחה:

והנה הרמב"ם ז"ל בפה"מ חלק עמ"ש בפסקיו וכמ"ש המל"מ וס"ל שם דאין נ"מ בין נטלו להוליכו לעיר או ממקום למקום אלא תלוי בזה דאם נטלו להוליכו לעיר והניחו בשדה שלא במקום המסוים אינו שכחה אבל אם הניחו בצד הגפה או הגדר שהוא דבר המסוים בזה פליגי ב"ש וב"ה וס"ל לב"ה דהוי שכחה ולפ"ז אם הניחו אצל דבר המסוים הוי שכחה טפי משלא הניחו אצל דבר המסוים והמל"מ והתי"ט פלפלו למצוא טעם בדבר ע"ש ונראה דס"ל כמו בעומר ששכחוהו פועלים ולא שכחוהו בעה"ב דמהני זכיה כיון שכבר התחילה השכחה כמ"ש תוס' והרמב"ן ז"ל ואף שעדיין לא היה שום

חלות דפועלים ובעה"ב חשיבא כאדם אחד ובעינן שישכחוהו שניהם רק עתה נוח יותר לשכוח כיון שכבר שכחוהו פועלים יצא קצת מרשותו ומהני זכיה ואע"ג דאי בעה"ב בעצמו קוצר דמחוסר רק שכחת בעה"ב לא מהני זכיה קודם ששכח ומ"מ היכא דאיכא פועלים וקודם לא היה נוח לשכוח דבעינן שישכחוהו פועלים ובעה"ב ועתה נוח יותר לשכוח דמחוסר רק שכחת בעה"ב חשיב התחלת השכחה ומהני זכיה. והנה בפה"מ ס"ל להרמב"ם ז"ל דקודם שהתחילה השכחה לא מהני זכיה בשום אופן ורק בנטלו להוליכו לעיר דאז אינו ראוי לשכחה כלל ואח"כ הניחו בשדה דעתה הוא ראוי לשכוח חשיב התחילה השכחה כיון דעתה נוח יותר לשכוח מקודם וזוכה בה כשהניחו בשדה שהרי עומד בצד שדהו וכששכחה אח"כ אינה שכחה אבל כשהניחה אצל דבר המסוים כיון דאף עתה אינה ראויה לשכחה עדיין לא התחילה השכחה ואינו זוכה בה ואם שכחה אח"כ כל השכחה נעשית בב"א כשאר שכחות והוי שכחה וב"ש סברי דאף אצל דבר המסוים ג"כ ראוי לשכוח והשכחה נעשית בב' פעמים וזוכה בה משהניחה:

עוד יש ליתן טעם בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר דאינו שכחה משום דכל העומרים מכניסן לגורן וזה נטלו להוליכו לעיר הו"ל עימור בפ"ע ואינו שייך עוד עמהם ובעומר יחידי אינו שייך שכחה דהא אף בראשי שורות ליכא שכחה דילפינן מקרא דבעינן שיתחיל לעמר ואף שקודם שנטלו להוליכו לעיר היה דעתו לעמרם עמהם וכבר היה ראוי לשכחה חוזר וזוכה בו כיון דעתה ל"ש עוד בו תורת שכחה וזה דהניחו בצד הגפה או הגדיש דהוי שכחה צ"ל כמ"ש המל"מ דכל שהניחו במקום המסוים אגלאי מילתא שלא נטלו להוליכו לעיר אלא להניחו במקום אחר ידוע לו ע"ש:

כתב השנו"א בזיתים דחסידים הראשונים היו חובטין פעם אחת והשאר נקראים זיתי ניקוף דבזיתים מצוה לאחר שחבטו פעם אחת הוי הנשאר לעניים ונקרא זית נקוף וזו המצוה ל"ש רק בזיתים ולא בשאר אילנות וכתב בהגהת רי"ף שם דאין הכוונה דל"ש גוף דבר זה בשאר אילנות אלא דבזיתים היו מחמירים שהיו חובטין אותן רק פעם ובהגהת הר"ח ז"ל שם הקשה מההיא דחולין (קל"א) היינו מה דאמרינן שם דבזיתים איכא רק ב' מתנות ע"ש. ונראה דהנה התי"ט כתב (פ"ו מי"א) על ההיא דאם היה מתכון ליטול הגס הגס אי"ל שכחה ואמרינן בירושלמי אמר ר"י לא סוף דבר גסין אלא דקין כו' מאחר שדרכו לבחון בגסין אפילו דקין אי"ל שכחה וכתב שם ז"ל ונ"ל לפרש אמר ר"י לא מבעיא דגסין אי"ל שכחה שהרי בכוונה לקט הגסין ומקפיד עליהן אלא אפילו הדקין שאינו נוטלן וכדדחי להו בידים דמי אפ"ה אי"ל שכחה וטעמא מפרש שמאחר שהוא בוחן בגסין ליטלן רצונו ליטול כולן גם הדקין אלא שמניחו שיקחנו איש רואה או ביום

עכ"ל ונראה מזה דכל שמדחה אותן בידים אף שאינו שוכחן הוי כמו שכחה ולפ"ז מ"ש השנו"א דחסידים הראשונים היו חובטין בזיתים רק פעם אחת א"כ השאר מדחי להו בידים ובכלל שכחה הוא ובכלל שכחת קמה ואין זו מתנה חדשה בזיתים וא"כ ל"ק קושית הר"ח ז"ל הא אמרינן דרק ב' מתנות בזיתים וזה דהיו עושין כן בזיתים שהיו חובטין רק פעם אחת ולא בשאר אילנות הוא מדאמרינן בספרי דחסידים הראשונים היו נוהגים עין יפה בזיתים כו' ומצוה לעשות כן. והנה בהגהת הרי"ף ז"ל שם כתב שהוא מדין עוללות ויש עוללות בשאר אילנות וכבר הקשה עליו הרש"ש ז"ל ע"ש והנכון שהוא מדין שכחה וכמ"ש [הנה כתב שם השנו"א לתרץ בזה קושית התוס' בגיטין על ההיא דעני המנקף בראש הזית מה שתחתיו גזל מפני ד"ש ואם נשא ונתן ביד הוי גזל גמור רב כהנא אזיל כו' וקא נתרין תמרי אזיל קא מנקט ואכיל א"ל חזי מר דבידא שדיתינהו כו' והקשו בתוס' היכא הוי אכיל הא איכא גזל מפני ד"ש וכתב השנו"א דבזה אתי שפיר דליכא גזל אלא בזיתי ניקוף וכאן הוי תמרי ולא הוי גזל אף מפני ד"ש אבל כשנשא ונתן ביד הוי גזל גמור ע"ש ונראה פירושו דזה דעני המנקף כו' דהוי גזל מפני ד"ש הוא רק במתנות עניים ובתמרי אין זה ממתנות עניים ורק מיירי בסייפות שהן הפקר לכל ובזה או הוי גזל גמור או לא גזל כלל והנה נראה כדעת השנו"א דהתם לא היה מדין מתנות עניים חדא דלא אשכחן דרב כהנא היה עני וראוי ליטול מ"ע ועוד דזה דשדי אופיא ונתרי תמרי כתבו התוס' דחריות של הדקל הוי שדי מן הדקל ונתרי תמרי ע"ש וקשה הא אמרינן רפ"ד דפאה דבדקל בעה"ב מוריד ומחלק ואיך עביד הכי וע"כ לא מיירי הכא במתנות עניים כלל רק בסייפות שהן הפקר]:

ה

נקטינן דב' שבלים לקט ג' אינן לקט ויש לחקור אי לקט שייך רק בשבלין או בכ"ד הנה כתב המלאכת שלמה (בפ"ו מ"ט) בשם הר"ש שוביליו ז"ל גבי אם באה רשות עני באמצע דבשומים ובצלים ליכא לקט ע"ש והנה יש לעיין שהרי כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ד ה"ב) היה קוצר או תולש דבר שדרכו להתלש כו' ודבר שדרכו להתלש אינו בתבואה כ"א בשומים ובצלים כדאמרינן בחולין (קל"ז) ועיין ברש"י ז"ל שם ומוכח דאף בהנך שייך לקט והבה"ג כתב דכל מין דחייב בפאה חייב בלקט ושכחה דבפאה כתיב' קציר ובלקט ושכחה כתיב קציר וגמר קציר קציר מפאה ע"ש:

כתב רש"י ז"ל בסנהדרין (פ"ח) דג' שבלין אינו לקט משום שאין דרך להפקירן ועיין ברש"ש שם] ונראה מזה דשנים הוא מפקיר ויש לעיין א"כ מאי בעי אילפא בתמורה (כ"ה) אמר על לקט בנשירת רובו יהא הפקר הפקר הוי או לקט הוי תפשוט מכל לקט

דכל לקט הוא מפקיר ומ"מ הוי לקט ולא הפקר וצריך לדחוק דבכל לקט ההפקר הוא אחר נשירת רובו:

אמרינן (פ"ה מ"ב) שבולת שבקציר וראשה מגיע לקמה כו' והנה הר"ש ז"ל פי' שם שהוא מדין שכחה דהוי שכחת קמה אך הרמב"ם ז"ל כתב בפסקיו שהוא מדין לקט דהוי כמו שנפלה מתוך המגל ועיין בכ"מ שם שכתב דאף שלא נקצרה כל שנשארה לבדה הוי כמו שנפלה מתוך המגל וכ"כ בפה"מ שהוא מדין לקט ע"ש היינו כמו דאיכא שכחת קמה ה"נ איכא לקט קמה דכל שהניח שבולת אחת ולא קצרה הוא בכלל לקט. והנה יש לעיין דבירושלמי תרומות (פ"ו ה"ב) גבי זר שאכל את התרומה דאין משלמין מן הלקט מן השכחה ומן הפאה וקאמר רשב"ל דזה דאין משלמין הוא דוקא שלא היה בהם זיקת תרומה שלא היה ראוי מעולם להיות תרומה ומוקי לה בפאת קמה ובשכחת קמה דמעולם לא היו ראוין להיות תרומה דבשכחה עומרים היו ראוין לתרומה קודם ששכחה ופרכינן מלקט ע"ש ואמאי לא מוקמינן ג"כ בלקט קמה:

אמרינן (פ"ה מ"ב) שבולת של לקט שנתערבה בגדיש מעשר שבולת אחת ונותן לו אמר ר"א וכי היאך העני הזה מחליף דבר שלא בא ברשותו כו' והביא הר"ש ז"ל מהירושלמי דפרכינן מחלפא שטתיה דר"א תמן הוא אמר זכה לו היינו במי שליקט את הפאה ואמר ה"ז לפלוני עני וכאן הוא אמר כן ואמרינן דר"א לדבריהם דרבנן קא"ל ע"ש. והנה בההיא דמי שליקט את הפאה כו' כתב רש"י ז"ל (בפ"ג דב"מ) דמיירי באדם דעלמא שאינו בעל השדה דאי בעל השדה ל"ש מה דאמרינן שם דטעמא דר"א דזכה לו הוא משום דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני ומגו דבעי זכי לנפשיה כו' דבעל השדה עצמו לעולם אסור אפילו הוא עני דהא אמרינן להזהיר עני על שלו והר"ש ז"ל (פ"ד מ"ט) הקשה על רש"י ז"ל מההיא דשבולת של לקט שנתערב בגדיש דמעשר שבולת אחת ונותן לו וקאמר ר"א היאך עני מחליף כו' ואמרינן בירושלמי דר"א לדבריהם דרבנן קא"ל ומוכח להדיא דלר"א אף בעל השדה עצמו יכול לזכות לעני ע"ש והנה באמת קשה על הירושלמי לר"א איך מהני בבעל השדה שיזכה לעני הא הכא ל"ש מגו ונראה דר"א לטעמיה דס"ל (בפ"ה מ"ד) בבעה"ב שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה יטול וכשיחזור לביתו ישלם וחכ"א עני היה באותה שעה ע"ש ור"א סבר כיון די"ל נכסים במקום אחר לית עליה דין עני שיכול ליטול לקט שו"פ רק לזה מהני מה שאי"ל עתה במה להתפרנס שרשאי ליטול ע"מ לשלם אח"כ והכא בבעל השדה אף דאם יפקיר נכסיו ג"כ אסור ליטול לקט שו"פ והטעם משום דבעל השדה דינו לעולם כעשיר וכדאמרינן (בב"מ י"ב) גבי השוכר את הפועל ילקט בנו אחריו למחצה לשליש ולרביע כו' ואי אדעתיה דאבוה

קא מלקט אבוה עשיר הוא ע"ש דכיון די"ל חלק בהקציר דינו כעשיר מ"מ לזה מהני מה שמפקיר נכסיו שיהיה דינו רק כעשיר שי"ל נכסים במקום אחר דג"כ דינו כעשיר לר"א מ"מ כיון דאי"ל עתה במה להתפרנס יכול ליטול לקט שו"פ ע"מ לשלם ממקום אחר וה"נ בעל השדה שהפקיר נכסיו נהי כיון דהוא בעל השדה דינו כעשיר מ"מ הרי אי"ל במה להתפרנס ונהי דא"י ליטול לקט שו"פ לגמרי דדינו כעשיר מ"מ יכול ליטול ע"מ לשלם ממקום אחר או לאח"ז דזה אינו תלוי אם דינו כעשיר או לא אלא אם י"ל עתה במה להתפרנס ובבעל השדה גלי קרא רק דדינו כעשיר וכיון דמצי אז זכי לנפשיה אפילו ע"מ לשלם יכול לזכות לעני והעני לא יהיה צריך לשלם שהרי עני הוא לגמרי והדין דהמגביה מציאה לחברו דיל במגו דאי בעי זכי לנפשיה כו' זה תלוי רק בגוף החפץ אם יכול לזכות בגוף החפץ לעצמו יכול לזכת אף לחברו:

מקשים העולם על ההיא דמאימתי כ"א מותרין בלקט כו' אמאי מותרין יזכה בעל השדה מדין חצר דאין סברא לומר דבעל השדה עצמו אסור לעולם לזכות בלקט אף לאחר שהילכו בו הנמושות דלאחר שנתיאשו העניים ודאי בעל השדה לא גרע משאר עשיר דרשאי לזכות בו ומתרצים דמש"ה אין בעל השדה עצמו זוכה בהלקט מדין חצר משום דהוי חצר שאינה משתמרת אך אי אפשר לתרץ כך דאמרינן (פ"ר מ"ה) ג' אבעיות ביום כו' היינו דב' פעמים ביום בעה"ב מתגלה בתוך שדהו וכתב בפי' הרא"ש ז"ל משום דבשעה שאין בעה"ב בתוך שדהו אין רשות לעניים לכנוס ללקט ע"ש א"כ לאחר שנתיאשו וכל אדם מותרין בלקט מ"מ אין להם זכות יותר מהעניים שהן באין מחמתן א"כ אין רשות לכנוס ללקט אלא בשעה שבעה"ב בתוך שדהו א"כ אמאי לא קנתה שדהו לבעל השדה דכל שעומד בצד שדהו לא בעינן חצר המשתמרת:

אמרינן דספק לקט לקט ויש לחקור אי פטורה מן המעשר אם זה רק מדין ספק ורק דעניים חשיבי כמו מוחזקים דמספק היא שלהם וא"כ חייב במעשר דלגבי איסורא ל"ש זה וכמו ספק בכור דהממע"ה ואסור בגיזה ועבודה וזה שהוא לעניים אינו פוטרו מן המעשר אם אין שם לקט עליו דהוי כמפריש פאה פחות מכשיעור ואף דמה שנתן נתן וא"י לחזור בו והוא לעניים מ"מ אינו נפטר מן המעשר דאין שם פאה עליו כמה שהביאו התוס' חגיגה (י') והר"ש ז"ל ריש פאה מהירושלמי או דספק לקט לקט הוא מדין ודאי ושם לקט עליו ולכאורה תלוי בטעמי דבגמרא דילן (חולין קל"ד) אמרינן דזה דספק לקט לקט מדכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו ובירושלמי (ספ"ד דפאה) אמרינן עני ורש הצדיקו הצדיקוהו במתנותיו עוד אמרינן שם דכתיב לא תטה משפט אביונך בריבו בריבו אין אתה מטהו אבל מטהו אתה במתנותיו עוד אמרינן שם תעזוב הנח

לפניהם משלך ע"ש והנה לפי הטעם דלא תטה בריבו אבל אתה מטהו במתניתיו נראה שהוא הטייה בדין לזכותו ובמקום ספק מוקמינן בזכותו אבל אינו קנין חדש אבל לטעם תעזוב הנח לפניהם משלך נראה שהוא מדין ודאי וכן מההיא דעני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו נראה שהוא מדין ודאי הנה כתב התי"ט (בפ"ה מ"א) גבי הרוח שפיזרה את העומרים דאומדים אותה כמה לקט היא ראויה לעשות ונותן לעניים כו' דפטורה מן המעשרות שמן הספק נותנים לעניים וספק לקט לקט ע"ש ונראה דס"ל דספק לקט פטור מן המעשרות ואפשר דזהו לטעמא דתלמודא דידן דטעמא הויא משום עני ורש הצדיקו:

תם ונשלם בעזרת בורא עולם.